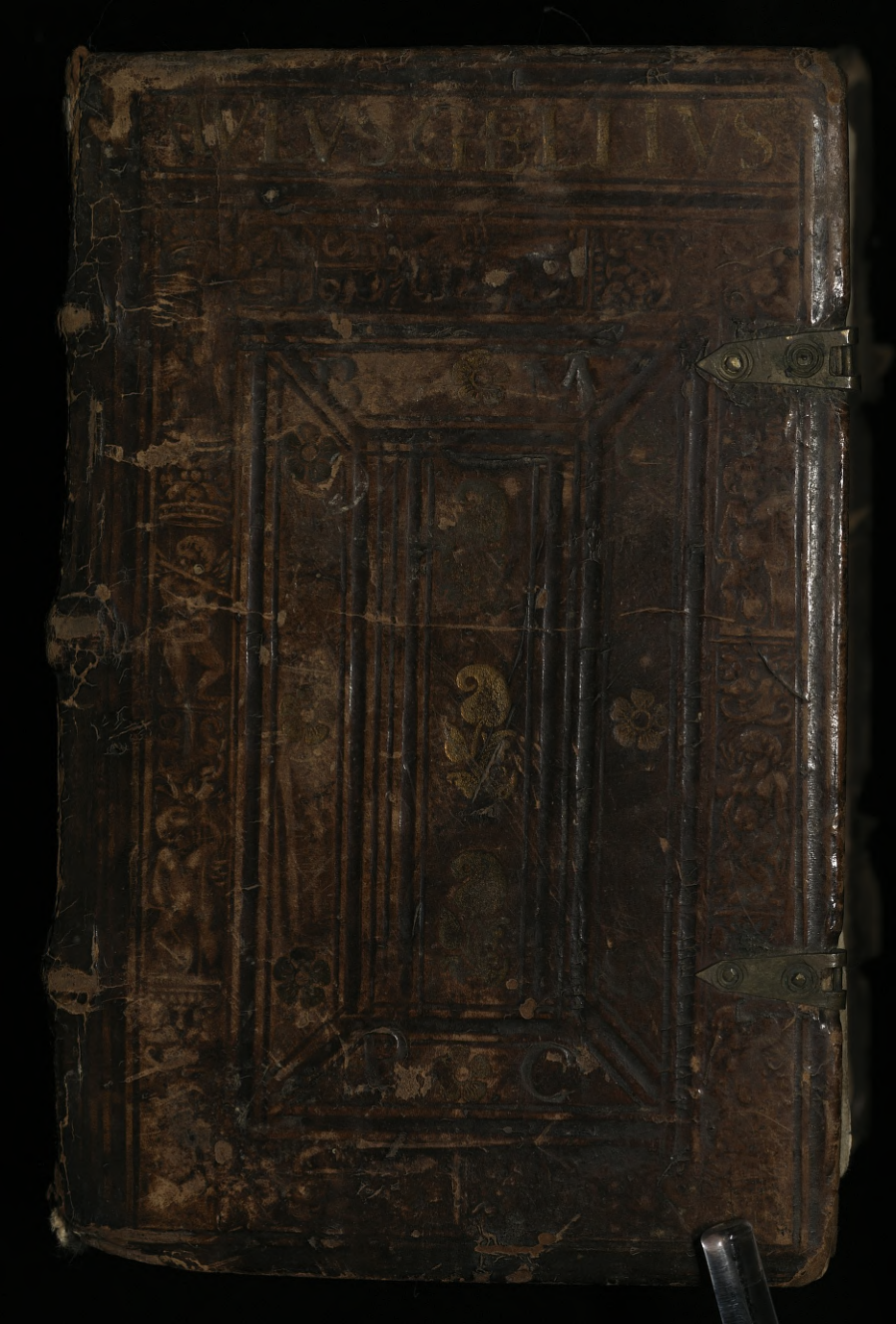

AVLI GELLII LVCVLENTISSIMI SCRIPTORIS,

NOCTES ATTICAE.

ACCESSERVNT ERVDITISsimi uiri Petri Moſcllani in eaſdem perdoctæ annotationes, ſuis quæq; locis, tum in margine, tum poſt capitis cuiuſq; finem, conuenienter appoſitæ.

Ex Catal.
go libr. ſ. Mo;
naſterij Coro;
nouien.lis

APVD IOANNEM GYMNICVM
COLONIAE, AN. M. D. XXXVII.

14005

INDEX

EORVM QVAE NOTATV DIgna in hisce noctibus uisa sunt.

ABdera DEMOCRITI oppidum 195
abluuium 567
abstemiæ mulieres 366
academici 383
acca Laurentia 242
acerbitas 441
acerbitudo Ibidem
acetum an congelascat 605
accipiter & Chamæleon 346
accipitret 674
accius 440, 502, 633
achæi ad pugnam taciti 29
achilles Romanus 82
achillis clypeus 516
acinum neutri generis 299
acritas 341
actiones uxoriæ 165
actito uerbū frequent. 313
actiua pro passiuis 657
actuariæ 369
ad 277
adesse & supersse 53
ad extra 672
adfabre 278
adiunctum quid 571
admirationem silentium parere 193
admodum 278
adolescētes ad philosophiam hortatur Taurus 247
adolescens nimis uetuste loquens reprehenditur 27
adoptatio per prætorem 222
adoptator Ibidem
adoptiuus Ibidem
adulterij lex iniqua 366
adprime, adprimum, adprobus, adprobè 278
adpotus Ibidem
aduerbia in im 437
adulterio adulterionis 566
adulteritas Ibidem
æacus 545
ædes sacræ nō omnes sunt tē pla 519
ædepol muliebre iuramentum 385
æditimus, æduus, æduentes 428
ædiles & tribuni 628
ægles Samius mutus 204
æmilius ad Pyrrhum 136
ἀιμονία 517
ænigma 423
ære fulua 470
æruscator 495
æschylus 628
æsopi apologus de Cassita 117
ætates tres 374
ætnæ montis cōflagratio 610
æuitas 699
affatim 277
affectum 528
affecta res 152
affectus, & confectus Ibidem
africanus & Tyberius Gracchus

chus amicissimi facti 425
agentia uerba pro patientibus 657
ager Pontinus 320
ager Vaticanus 584
agere cum populo 460
agrippæ unde 583
ahenum 67
aius deus unde 584
ἀκαλύφη 179
ἀκεφαλοί 25
albania 309
alce meretrix 179
alcibiades abiecit tibiam 541
alexandri continentia 244
alexander Aetolus 363
alexandri mors 631
alexander Molossus Ibidem
alexandri epistola 442
alæ in exercitu 343
alexis comicus 102
aluminis uis ignē depellit 522
amaror 51
amata prima uirgo Vestalis
ἀμπελῶνος 95 (33
ambitiosus 321
ambiguum uerbum 391
amici causa an delinquēdum quando 8. 9
amici comitas minoris erga maiorem 414
amicis dissidentibus quid faciendum 84
amorabundus 395
amor ciuilis & opinabilis 409
analogia 110
anates Ponticæ 620
androdus seruus Dacus, & leo 214
androginī 318
anguis cum Scipione 259
animal nullum sensu tactus aut gustus caret 276
animum remittere 637
anio 495
annales & historia 220
anneus Cornutus 71
annibal decem captiuos Romam misit 294
annibalis crudelitas 73
annibalis exemplum 187
annibalis iocus ad Antiochum Ibidem
annosus 144
annus ex quot mensibus æta te Homeri 152
annus lxiij. in senibus 530
anneus Seneca Ieui, futilique iudicio 409
anuis in genitiuo 184
anuli gestatio 343
anomalia 110
antia lex 109
antigenidas tibicen 541
ἀντισφοντα argumēta 205
antiochus 197 (& 331
antistita 471
antonius Iulianus rhetor 13 & 329. 521. 679
anthropophagi 309
aonia nunc Bœotia 517
apathia 688
ἀπαρτίας 99
apathiæ sectatores 690
apeliotes uentus 98
apiarium 95
appionis historia 214
appij Cæci filia 340

apluda 386
ἄπυρον 329
aqua niualis frugibus & arboribus fœcũda, sed hoibus potu nimio insalubris 668
aquę intercutis morbo arena calens liberat 675
aquæ fontium, & fluuioꝝ an congelentur 605
aquilo uentus 98
aquor, aquaris 591
arbitrij Libertas defendit 499
arbitratus 470
arboretum 594
arbustum Ibidem
arcera 699
archesilai uerbum 133
archelaus Mithridatis regis p̃fectus 522
archilochus Tullio Hostilio imperante claruit 628
areopagitarum iudiciũ 425
arena numero singulari 676
arisco ex fomina mas, cui nomen Arescusę fuerat 311
argentũ purum putũ 238
argenti fodinæ 101
argeos 351
ἀργέστης uentus, Latinè Caurus 98
ἀργυρολόγχη 389
aristotelicarũ artium duę species 709
arietinum oraculum 130
arimaspi 309
arionis historia 586
aristarchus grãmaticus 110
aristagoras 608
aristeas Proconnesius 308
aristodemus 389
aristoxenus musicus 177
aristotelis epistola ad Alexãdrum 711
aristotelis uerecundia 444
aristoteles quando natus 630
aristoteles 150
ἄρκος 96
arma contra patriam non sumenda 9. 10
arma 676
arrabo, Arra 593
arrogatio 222
arrogationis uerba Ibidem
artemisia cum Mausolo 356
arterias ad numerũ moueri
arteria duplex 654 (141
arteria neutri generis 373
aruales 243
aruales fratres Ibidem
arulator 568
aruspicum perfidia 167
asculani 526
aselli Pessinuntij 290
assentio 111
assentior Ibidem
assiduus ab assibus 576
aspectu in casu dandi 184
astraba 386
atabulus uentus 100
aterina lex 376
Atypus 163
atq; aduerbium 375
atq; pro quàm Ibidem
atque atque si gemina sit, auget Ibidem
atq; præsertim Ibidem
atque & deque coniunctiones Ibidem

Atreus tragœdia PACVVII 440
atrium 562
attilius Regulus 236
attica, ἀκτὴ 517
auaritiam uitia omnia habere putabant ueteres 378
auarus 340
auaritia corpus hominis quo modo effœminat 123
auaritia à ſapientibus ſpreta Ibidem
auentinus mons cur extra pomœrium 459
auens 674
auerruncus 211
au particula 525
aufero Ibidem
auguſtus quo die natus 530
auguſti epiſtola ad Cæſarem Ibidem
auguſti laus 367
aulus Albinus 387
aulus Poſthumius Torquatꝰ dictator 629
aulus Gellius quo tempore 695
aurum coronarium 198
aurum Toloſanum 139
auſpicia maiora 460
auſter uentus 99
autumo 525
ἀξίωμα 568

BAcchilydes 715
bagrada 236
baiulus 195
balbus 163
balneę Sciæ 122
barba raſa à ſenibus 132
barbariſmus 225. 445
barbarorꝫ conſuetudo ad tractandas pugnas 29
beata uita uirtute fit 634
be Ilaria 454
bellum & pugna 60
bellum Peloponeſiacum 629
bellum Samnitum 631
bellum Punicum 632
bellum affectum 628
beneficus ac liberalis 599
bias de re uxoria 208
biba x 144
biboſus Ibidem
bibliotheca Alexandriæ 257
bibliothecam publicam quis primus inſtituit Ibidem
bibliotheca tẽpli Traiani 399
bina corda habentia 583
bina iecora Ibidem
blaterones 41
bœotia comœdia 129
bœotia Aonia dicitur 517
boreas uentus 98
boryſthenes fluuius 309
boſphoricum mare, Cimmerium dicitur 605
botulus 567
bouinator 386. 387
βοώτης 96
breuiloquentia 410
& 411
brundufium portus 308
brutiani cum R.o. 338
bucephalus ALEXANDRI equus 194
bucephalum oppidũ Ibidem
buceta 376
bundus terminata noia 595

Caduceũ, pacis signũ 374
cæcias uentus 100
cæcilius 192. 633
cæcilius Sextus iureconsultus 694
cætero 699
cæruleus color 114
calabarriunculus 567
calceamentum 249
caldonia 567
caldor 669
callens linguæ 598
callimachus 632
calorificus 605
calliſtratus orator 145
c. Baſſus 157
c. Cæſar 27
c. Gracchus 334
c. Gracchi & Ciceronis collatio 336
c. Mancinus 281
c. Trebatius 249
c. Fabritius imperator 36
c. Tarratia 242
c. Tarratiæ honores Ibidem
camellia 567
candens 612
caneſcere pueros in Albania 309
cannabus 595
cannenſis pugna 220
caninum prandium 493
cantilena de Cænide, & Ceneo 310
caper coleatus, quem Theotus ἐνόρχαν appellat 316
capitecenſus 575
capitium 567
capillo paſſo 539
capio capionis 282
captiones dialecticæ 659
captioſis interrogationibus non reſpondendum 556
captiuos ſub corona uenũdari 275
capiti inſcriptæ literæ 608
capulica 370
carbilius Ruga primus fecit diuortium 632
carendum tui 674
carmentæ duæ 583
carneades 633
carneades uiolenta dixit 288
carptores 674
caſſita auis 118
caſſij miſer interitus 138
caſtoris iuramentum 385
cãſtrenſia uerba 591
caſtrenſis corona 200
caſus interrogandi 486
catamitus 284
cataſcopium 370
cateiæ 369
cattæ 370
cato Cenſorius 462
cato 633
catõis de furibº ſentẽtia 402
cato Salonianus 466
catonum familia 465
cato Vticenſis Ibidem
catomium 567
catulli laus 298
catulli locus 256
caudicæ 369
caurus uentus 98
cediti uirtus 134
ceditius tribunus Ibidem
celoces 369
cẽſoriæ animaduerſiones 190

censores 300
cæpe Peluſiotæ cur nõ edant
cephiſia uilla 3 (716
cephiſia locus in agro Attico
celatim 437 (654
cerites tabulæ 581
ceritum gratiæ apud Romanos Ibidem
ceremoniæ unde 173
ceremoniæ Dialis 351
cercyon Neptuni filius 545
cercuri 369
certãdum non eſſe cum inquinatiſſimis hominibus 248
cerua Sertoria, & aſtutia 545
ceſellius Vindex reprehenditur 261
chamæleontis natura 346
chaldæi de ſtellarum motib⁹
chilo Lacedæmonius 8 (494
chirodata ueſtis 286
cibus Pythagoreorꝫ quis 177
cibi diuerſi i cœnis regijs 290
cibus puerorum 190
ciceronis locus 38
ciceronis error 529
cicero quando natus 551
ciceromaſtix 588
cidarum 370
cimmeriũ mare congelaſ 605
circuli ſeptem in cœlo 139
circius 100
cis 432
ciſpius mons 521
citra calendas 432
citra Ibidem
ciuitas 651
claſſici 287
claſſicus ſcriptor 678
clauſtritimus 428
clientes 212
climactericus annus 530
climaculæ 369
climacteres 141
cluniculi 532
cn. Seius 138
cn. Martius Coriolanus 628
cn. Flauius Annij filius ædilis
cocio 568 (246
cœli partes quatuor 97
cœlum ſingulariter 678
cœna lauta 531
cœna ſecundum legem Liciniam 108
cœnarum ſumptus 531
cœſius color 114
cognobilis 711
coibatur paſſiue 26
coitus Venereus, morbi comitialis pars 668
collicior 567
coloniæ 582
colores in oculis 111
color igneus, & flãmeus 112
color ſanguineus Ibidem
color croceus, aureus Ibidem
color oſtrinus Ibidem
colũba lignea ab Archyta facta uolabat 347
colloquia auium interpretanda quomodo 347
comœdiæ Plauti quot 128. 129
comici Latini 547
comitia calata 549
comitia centuriata Ibidem
comitia curiata 222
commutationes 594
communia uerba 536

comperendinationes 504
comprecationes deorũ 474
compitalia Laberij 567
compluria 226
compluries 228
con præpositio 90
concionem habere 460
concio 651
concubitu in datiuo 184
cordalium Pl. comœdia 130
conijcere 185
connexum 571
cõfiliarij mali reijciendi 642
consiliosus 174
consolor 536
cõsuetudo dña uerborũ 433
consules quãdo creari ex plebe cœpti 630
contagium 427
contemplo 658
controuersiæ genus ὃd ἄπορον appellatur 329
conuiuium ex quatuor rebus constat 453
conuiuarum numerus Ibi.
conuiuales sermones Ibi.
conuiuij dñs qualis 454
copiari 591
cor masculino genere 261
corbitæ 369
corinthus Ephyre dicta 517
Cornelij Nepotis error 550
Cornelius sacerdos pugnam Pharsalicam pdixit 541
Cornucopiæ 23
Cornutus Anneus 71
corona triumphalis 198
corona ciuica 199
corona militaris uaria 198
corona obsidionalis Ibidẽ
graminea Ibidẽ
corona muralis 199
corona castrensis 100
corona naualis Ibidem
corona oualis Ibidem
corona myrtea Ibidem
corona oleagina Ibidem
coronarium aurum 198
coronati serui uenibãt 275
corpora apud Aegyptios aperiri 343
corporis ꝓceritatis ratio ex Plutarcho 1
coruini qui 320
coruini pugna Ibidem
Crassus Mutianus quinqꝫ prę cipua dona habuit 35
Crassi gesta in Asia Ibidem
Crates 110
Creta Aëria 517
crepidæ 473
crepidarius Ibidem
crepidariũ cultellũ Ibidem
crepidulæ Ibidem
cretensium mos in conserendis prælijs 29
crystallus 662
critolaus peripateticus 633
crœsi filius mutus 294
ctesias historicus 308
cubus 49
cultus Hortensij 15
cultus Demosthenis Ibidẽ
cumprime 592
cuncus 343
cupediæ ciborum 250
cupressi quomõ serant 147
cupressus masc. gnis. 470

curſim 437
curſus lunaris 140
curro cecurri 280
cyclopes 309. 545
cynocephali 310
DArius Δαρεῖος 608
datiuus q̃rtæ inflexionis 95
datiuus quintæ 184
de, præpoſitio 327. 328
debitio & habitio gratię 255
decemuiri 14
decima nomen parcæ 629
decretum 151
decreta naturę 296
decimi menſis partus 149
decuriæ 651
defendere 304
deiurium 395
delicia in ſingulari numero 676
delphinus amaſius 279
demades 390
demetrius 553
demoſthenes lana multa colium circumuoluit 388
demoſthe. dictũ de Laide 24
demoſthenis munditia 15
demoſthenes ad Calliſtratũ uenit 145
demoſthe. uerbũ & mors 631
democritus Protagoram ad philoſophiã inuitat 195
democritus quo tempore 629
democrit⁹ philoſophus ſe excæcauit 355
democritus 629
dentes in ſeptem primis menſibus gignuntur 141
deo cui rem diuinam facere oporteat nõ eſſe certũ 116
deoꝝ nomina Rom. 210
deprecor 255
depudicare 566
deꝯ contraria ſignificat, Atque 375
deſcendidi 282
diagoras tres filios hab. 148
diagoræ obitus Ibidem
diarium 221
dialecticę laus 572
dialecticæ captiones 556
dicendi genera tria 287
dicturum inimicos Cic. 20
dido inceſſu ſerio inſtans operi 317
dierum obſeruatio 126
dierum diuiſio Ibidem
dies ciuilis 127
dies quibus halcyones niduſlantur 140
dies inominabilis 173
dies religioſi Ibidem
dies nefaſti, atri 219
dies Allienſis 173
dies patrio caſu 327
dies dĩ Ibidem
die craſtini 368
die quarto 366
die quinto Ibidẽ
die quinti 367
die priſtini 368
dieperendini Ibidẽ
dienoni 367
dieſpiter 210
dies iuſti 702
die proximi 368
diem diffundi 506
diffini

diffinitio ex quibus 160
digamma 515
digestio quomodo fiat 613
dignor passiue 538
dij immortales dicuntur 89
dijouis 209
diluxerit 125
diluculare 259
dimidium 145
dimidiatum Ibidem
dimidium plus toto 639
diodorus cui Crono cognomentum 391
diogenis Cynici dictum 92
diogenes modesta dixit 288
diogenis responsio 659
diogenes Stoicus quãdo 633
diomedis & Glauci permutatio 102
dionysia gesticularia 16
dionysius Siciliç tyran. 630
dioxippus 614
disciplina rhetorica 430
disciplinosus 174
disiunctum 209
dispessis 539
diuinatio in oratione 70
diuortium primũ 165. 632
diurnare 593
dolentia, æ 674
dolobella mulierẽ ream Athenas misit 425
dolus 427
doloris natura 688
doloris tolerantia 417
domitius Insanus 649
dominatu in datiuo 184
domus domuis 184
draco legislator 400
dulciloquus 674
duo & uicesimo 197
durities, duritudo. 593
EBlandita oratio 393
ebrietatis laus 523
ebriosus philosophus Ibidẽ
edictũ de templi Dianę Ephesiæ incensore 74
edulcare 548
effatus 457
effascinantes uoce 309
egregius an egregi in utõ 514
eloquentia 40
elops Rhodius 290
elucus 579
elutriare 567
eleusinium certamen 363
empedocles 629
empedoclis carmen 178
emplastrum 568
ennij natiuitas 632
enses 369
ennius tricor 621
enniania 646
ἐπαγωγὴ res sophistica 269
epicuri uerbũ reprehendit 78
epicurus 632
epicuri uoluptas 312
epicteti uersus 92
epictetus Roma discessit 535
epitritos 660
ephemeris 221
ἔφοδιον 592
ephyræ 527
eques pro equo 647
equites pedarij 155
equitare 647
equus equitibus corpulentis adimitur 191 300

equus Alexandri 194
equus Seianus 138
equi Diomedis Ibidem
equorum color 139
errabundus 397
errare 579
erraticæ ſtellæ 139. 496
errones 139
error Corn. Nepotis 550
eſſe & erit 603
eſito 314
eſuritio 558
eteſiæ uenti 100
euathlus cũ Prothagora 205
euclidis uerſutia 247
eudoxus 630
euphorbus poſt Pytha. 179
eupolidis uerſus 39
euripidis laus 381
euripidẽ quinq; & ſeptuagin ta tragœdias ſcripſ. 596
euripidis genus & mors 542
euripides 629
eurus uentus 98
euronotus Ibidẽ
exactus pecuniam 538
exaduerſum 277
exequiæ 678
exigor 538
exortus & occaſus mobilia & uaria ſunt 97
expaſſum 539
expergere 247
explicauit 22
extergor 110
extrilidus 663
ἐξωμὶς 286
Fabij interfecti 629
fabius ad Cartha. 374
fabij annales 196
faba nociua 177
fabis nõ eſſe uſum Pythago ram Ibidem
fabritius Lucinus 171
fabritius ad Pyrrhum 136
fabritius, cum Samnites aurũ donarent quid 36
facies & facij in genitiuo 327
facies 326
faces 369
facinus 427
facundioſus 174
fallacioſa argumenta 269
falſi teſtimonij pœna 703
fames famij 327
famis uis nõ tolerabilis 559
fames quomodo ſuſtentanda 558
famoſus 174
faſcinare 579
faſcinum Ibidem
fatum & neceſſitas 438
fatum 232
fatiſcor 591
fauiſſæ capitolinæ 81
fauces & ueſtibulum 564
fauonius uentus 98
febris quartanæ laus Ibi.
fecialis uerba 560
feneſtellæ error 551
feriæ præcidaneæ 169
feriæ uindemiales 561
feriæ æſtiuæ 329
ferre quid ſignificet 44
feſtinare & properare 582
feſtus Poſthumius 691
feſtucaria uis 719
ficedula auis 532

fides alieno ictu sonare 314
fidium natura Ibidem
fides seruata 701
fiere 674
figurarum genera duo 48
figura à fingendo 491
filij quomõ alendi 405. 406
filios in patres officiũ 66
filios & parentum inuicem officia Ibidem
figurę geometricæ 48
finis hic & hæc 469
fistula C. Gracchi concionatoria 30
flagitium & uitium 44
flaminis Dialis ceremoniæ multæ 349.350
flamen Dialis 349
flammigare 611
flauissæ thesauri 81.82
flauus color 112
floces uini 386
fluctui in casu patrio 184
flumina magna quæ 341
fœcunditas 5
fœdifragi 673
fœminæ in mares 310
fœnerator 579
fœnus 580
fœneror pro fœnero 658
folia olearum brumali & solstitiali die uerti 314
fontium & fluuiorum aquæ an congelentur 605
forma stata 209
forma uxoria Ibidem
formidolosus 321
forum Traiani 499
fortescere 674
fortitudo 428
fraces olei 386
frameæ 369
frater unde 453
fratres aruales 243
frequentatiua uerba 313
frequentamenta 30
fretum Plauti comœdia maxime genuina 130
fretu q̃ freto scribere molliùs teretiusq; uisum Ciceroni 470
frigorificum maxime omniũ acetum est 605
frons in acie 343
frons uirili genere 532
frons,tis Ibidem
fruiscor 591
frustrari & frustratus 638
fuisse in potestatem 21
fuisse in mentem Ibidẽ
fuluum 112
fumus 678
fumare Aetnam 611
funis masculini & fœminini generis 471
furis nocturni pœna 695
fur, furuum 46
furius Camillus 630
furta per lancem & litiũ 401
furtũ Aegyptijs licitũ, Lacedęmonijs laudatũ 402
furti qui teneantur 403
furius poẽta 656
furum punitio 400
furtorum quæstiones cũ lance & licio 401
furtum & cõceptum & oblatum Ibidem

futilis philosophia quæ argu
tijs est plena 365
GAllus gallice 111
gallicę, uerbū nouū 473
gallus Asinius 588
gallus à Coruino uictus 320
gaudium ingens mortis cau-
sa 148
gauli 369
genethliaci qui 494.502
genitiui & datiui quartę de-
clinationis 184
gtūs quintę declinatiōis 326
geometria triplex 584
gesa 369
gesoretæ uel Gesēoretę 370
gignendi tempus 149
giluum uinum 493
gladiorum nomina 369
glans Iberica 290
glaucus, glaucopis 114
glauci & Diomedis arma 102
globus 343
glossaria mortuaria 650
gracchi oratio 392
gracchi parsimonia 535
gratia 427
gratiosus 321
gracilentus 180
grassator 378
grauitatis officium 248
gręci quō naues suebāt 595
græca quomodo uertenda
397. 315. 397
grues Melicæ 290
gubernium 567
gurdus Ibidem
gustus ac tactus 666
guttum 604
græci Historici 308
HLitera 67
habeo curam uestri an ue
strum 712
habentem multa, multis ege
re 314
halcyones aues 140
habere gratiam 13
halyattes rex in prælium 29
hallucinari 967. 579
hamilcaris pronūciatio 170
ἅμαξα quid 96
harmodius 306
hasdrubalis pronūciatio 170
hasta 369
hastæ Martiæ motæ in tem-
plo 168
hegesias 308
hellanici ætas 546
helluari 67
hellebori species 619
helius Melissus 648
helius Tubero 53
hemiolios 660
heraclitι dictum 723
hercules 353.385
herculis mensura 1
hermaphroditi 311
hermundulus 360
herodotus fabulator 141
herodoti ætas 546
herodotus de Iconibus 445
hersilia 478
hesiodus 143.627
hexametri uersus 661
hiatus uocalium 298
higinus grammaticus 51
hippagines 369
hipparchus 628

hiſtię 608
hiſtoria 220
hœdus ex Ambracia 290
homeri patria 143
homeri Heſiodię ętas 143
homo non bonę rei 505
homo quomodo in utero formetur 140
homo lœna 567
hominis definitio 160
honeſtum bonum 419
honera 67
honos etiam malus 427
honor ſenectæ habitus 87
honuſtum 68
hortenſij cultus & geſtus 15
hortenſij dictum Ibidē
hortor 536
hoſpitis gradus in officio 212
hoſtiæ bidentes 564
hoſtilius Mancinus 181
humanitas 461
humanę literæ Ibidem
humanior 462
humani corporis mos adoleſcendi 140
hyades 450
Iacere 72
iactare Ibidem
iaculorum uocabula 369
ialyſis imago 553
iapyx uentus 97.100
icti genitiuus 326
idæus prœco Troianorꝫ 482
ignarus 323
ignis urinam laceſſat 667
ignoſcentiæ 271
illaudatus quis 73
imbellia, imbelliæ 198
imparilitas 225
impeccabilis 628
impendio loquacior 4
imperceptiora 500
impete pro impetu 674
impolitia, æ 180
in præpoſitio 90
in mentem fuit 22
inamabilis 74
inaurita 276
inanes glorias flare 4
inora 276
inauditiunculæ 227
incentiones 180
inceſtus 470
incipio 186
inchoare 67
incontinentia 623
incōtinens, uel intemperans 666
incoibilis 195
inclinamenta 174
inclytus 90
incitabulum 523
incuria 180
inculpatiſſima uita 505
inculpatus 74
indeſes 300
indoctius & apertius 418
inducię qua ratione dictę 59
induſtria 427
induxit, fefellit 484
induſtrię celeritas 345
indigentia ex copia 314
indigetem immortalem 89
inferię 678
infelix 90
inferæ aues 241
infeſtus unde 328

infra classem 287
infortunitas 230
ingeniosus 174
ingenui 223
ingenium ingurgitare 523
inhumanus 90
inimicitię an in singulari 676
in imaduerbia 437
iniice 186
iniuria factum itur 349
iniuriæ 323
iniuriæ pœna 697
inlatebrare 390
in medium relinquere, & ponere 592
inquinamentum 75
insanus 90
insectiones 654
insignite loqui 154
inscriptiones seu tituli librorum 722
insilio 186
insolens uerbum atq; inaudi tum 27
insubidus 682
insubide 4
instare 57
instar 701
interstitio 702
instrumenta musica cur in castris 28
interibi 135
intentio 492
interrogandi casus 486
intercutia uitia 449
interpretor 537
internecinũ morbi genus 65
intestabilis 243
intolerantia 623
intra modum 434
intra oceanum 433
intra calendas 431
intra montem Taurum 435
inualentia 699
inuidiosus 321
inuolucris 118
iouis filij prudentissimi 545
iouem lapidem iurare 51
ira quid, & eius signa 63
ire curriculo 604
irroborare 52
isagoge 569
ischiadici 180
isigonus Nicæensis 308
istrus fluuius 342
italia unde 376
italia armentosissima Ibidē
ἰταλοὶ Ibidē
iudex pecunia uictus, capite punitur 695
iudicis officium 506
iudicia priuata Ibidem
iudicij quoddam genus diuinatio dicitur 70
iulius Paulus 196.673
iumentum 699
iuniores 374
iupiter Olympius 1
iupiter unde dicatur 210
iusiurandum Romanis inuiolatum 294
ius uocationis 456
ius prehensionis Ibidē
ius proferendi pomerij 458
ius trium liberorum 153
ius sponsaliorum 166
iustitia quid sit 129
iustitiæ imago 512

iustitium 702
iuuenta 375
κέλητες 369
κόλασις 251
κῦφος 49
κύαμον 177

Labandria 567
laberij arrogantia 617
laberij dictum 156
laberij poëtæ uersus 355
labeonis commentaria 33
labias 339
laborioſus 321
lacedæmonij uicti 630
lacedęmones cum tibijs in aciem proficiſcunt 28
lacerna 472
lac plurali numero caret 678
lachrymę 67
lacus Auernus 395
lactis uis 406.407
lælius Varronis præceptor 570
lælius in Crotopegnijs 108
lætitia 115
λαγωόν 46
λάλους 40
leçnæ partus 445
lętabundus 396
lais meretrix 23
lancea 369. 553
lapſare 37
largior, aris 537
laudari frigide turpius quàm uituperari 668
laudare eſt nominare 74
lauor 110
lebadia oppidum 416
legati Mileti 388
leges ſumptuariæ 169
leges duodecim tabularę 694.
legitimus 428
lembus 369
legio 562
leonidas 135
leontes Ariolus 131
leo & Androdus ſeruus 214
lepida in conuiuio quærenda 250
leporaria 94
lepus unde 46
lepores habentes bina iecora & corda 583
lepidus & Fuluius Flaccus amici facti 426
leſtrigones 545
leuitas 283
leuis Ibidem
leuare tempus 659
leuatiora ac leuiora gelu durantur 605
leucas oppidum 35
lex 358
leges Sempronię 337
lex Aterina 376
lex Lycurgi 87
lex Syllæ 109
lex Licinia 108
lex Popilia 32
lex Papia Ibidē
lex Aemilia 109
lex Fannia 108.698
lex Antia 109
lex Iulia 109.504.
lex centumuiralium cauſarum 575
lex Aebutia Ibidem
lex Atinia 692

Iex talionis 697
Iex Stolonis 698
Iex Voconia 287.600
Iex usurpandi 126
Iex Portia 337
Iex Aufeia 389
Iex decemuiralis 698
Iibentiæ 524
Iiberos alendos esse proprio lacte 405
Iiberi pro uno filio 85
Iiberalis 599
Iibertini adoptari possũt 223
Iips uentus 98
Iibra & selibra 294
Iibrilis 701
Iibri Sibyllini 47
Iiburni quomodo naues fuerunt 595
Iibros ad legendum quis primum dederit 257
Iiborum numerus à Ptolemæis conquisitus Ibidẽ
Iicinius imbrex 476
Iictor 413
Iicium 401.414
Iignor 591
Iignum alumine illitum non ardere 522
Iinea quid 49
Iinguam recondendam Hesiodus 39
Iingua infrenis 40
Iingua qualis esse debeat 37
Iinguaces 41
Iingula 369
Iingua Latina magis inops q̃ Græca 112
Iiteræ ad Pyrrhum 537
literarum ordo 692
liticines 708
literator 564
litem contestari 206
lituus quid 202
lituus auguralis 203
locutulei 41
locuples 340
locus Tullij pensatus 19
longæuus 88
longæ naues 369
loquacitas inanis culpat 37
loquacitas stulta 38
loquentia 40
lorarij 338
lorea 365
loricatus furculus 607
lucetius 210
L. Liuius poëta 632
lucilius de ostreis, echinis, muribus 715
lucilius de lege Fannia 109
L. Scipio Asiaticus 296
L. Papyrius 153
L. Siciniús Dentatus 82
L. Torquatus 16
lutescere 656
luteus color 112
luscioſus 165
luxuria in cœnis 531
luxuries luxurij 327
luna adolescente & deficiente quæ crescant, & quæ tabescant 76
lyntres 370
lysię orationes à Platonis q̃modo differant 71
Macedonia Emathia 517
macedo philoso. 449

machęræ 369
magiſtratus maiores 459
magniloquentia 134
maiores magiſtratus 459
maiora auſpicia 460
maiorum honor quondã 87
magnum uiaticum 592
malaxare 567
malitia 285
mali argento digni 306
malitia ſumma miſeria 634
mammoſus 144
mancipia ſub corona uende-
bantur 275
mancipium morboſum uitio
ſumũe 162
manciolæ 674
mandata an ſemp ſint fac. 34
manliana imperia aſpera 35
& 326
mãlij Torquati hiſtoria 324
manulia meretrix 181
manuatus 567
manubię 484 479
M. Manilius 630
M. Cicero de iure ciuili 53
marathonia pugna 638
mareplacidæ 370
mare Boſphoricum congela-
tur 605
mariti officium erga uxo-
rem 44
maris color à uẽto mutat 121
marſpiter 210
marſus filius Circes 578
marſi populi uirulenti Ibidẽ
maſſilia 352
materfamiliãs 649
matrimus 31
matronã 649
mature 344
maturare 345
maturitas Ibidem
maturi fructus 344
mathematici 25
maurus maurice 111
mauſolus 356
mauſoli potio Ibidem
mauſoli ſepulchrum Ibidẽ
mauſolus tragœdia 357
menander qt tragœdias ſcr
pſerit 596
menander 104
mecaſtor 385
mei, & Mi 486
medium uinum 493
mediæ naues 370
megarenſes Athenas intra-
re non audebant 247
mellaria 95
meliſſus Helius 648
μελλιωσῶντες 95
memordi 280
memoriarum 347
memnon nocticolor appella
tus 673
mendacium dicere 391
mendicimonium 566
menedemus Rhodius 443
menippeæ, ſeu Cynicæ Var-
ronis ſatyre 92.492
menippus philoſophus 92
mens uiri prudentis 488
menſæ ſecundæ & bellaria
454
mentiri 391
meſanculæ 369
metellus de uxore ducẽda 16

metellus aduersus Manlium 248
metæ trianguli 48
metij Suffetij historia 704
metrorum obseruatio 661
metus 323
mihi est nomen Iulium 552
milesiarum uirginum suspendium 534
militaris musicæ discipli. 28
miles infrequens 562
militibus uenam solui p igno miniam 342
militaria uocabula 343
mille hominum occiditur 41
milonis interitus 540
minos 545
miscella & confusanea doctrina 722
miracula uaria 309.310
misereri uestrum 712
mithridatis antidotus & mors 620
mithridatem duarum & uiginti gentiũ linguas percalluisse 621
mœchimonium 566
mœnia 676
modice 434
modus mutandi sentent. 315
modus & spatiũ plantæ Herculis 1
mos ingrediendi præliũ ad tibicinum modulos à quibus 30.31
modus Auli Gellij inter studendum 721
molæ trusatiles 131
mons ex sale mero magn⁹ 101
mons Auentinus 458
monomeri 310
morbosus 163
morbus & uitium Ibidẽ
morbus cholicus 416
morbus sonticus 561.692
morta, nomen Parcæ 151
moriens qñ moriatur 250
mors 79
mortales 489
mortuaria glossaria 650
mortui præ gaudio 148
mos antiquus senatorum 57
mos antiquus 508
mulcedo 681
mulieres abstemiæ 365
mulieres steriles 163
mulieribus non licuit iurare per Herculem 385
mulierosus 174
multam dicere 377
multam facere Ibidem
multicoloria 398
multiformia Ibidẽ
multijuga Ibidem
multijuga ac sinuosa quæstio 506
multigrumis 674
mundus muliebris 159
muneror pro munero 658
municeps 581
municipium Ibidem
muralis corona 199
murena tartessia 290
murices 237
murina 365
mus philosophus 92
musonij sapiens dictum 555
mutitare 107

muti magistri 504
mutus loquebatur 204
myops 163
myoparones 370
Naevius incarceratus scripsit comœdias 131
nanus 691
nasamones 578
nata res 457
natura 439
natura an morbos fecer. 230
nauales corona 200
nauium genera 369
nauficaa 316
neapolis 329
ne particula 476
necessitas 441
necessitudo Ibidē
necessarij Ibidem
negocia umbratica 124
neptuni filij 545
neptuni nomina 116
necq; id quoq; 593
nequam 283
nequitia Ibidem
nequiter 555
neratij perulantia 696
nerienes 475
nerio Martis uis 475
nero, fortis Ibidem
neruiæ 314
neruularia comœdia 129
nescis quid uesper serus uehat 453
nescius 323
nestor trisecli senex 674
nicias 137
nidum migrauit 119
nigidianę cōmentationes cur in uulgus nō exeant 692
nigror 113
nilus fluuius 342
niobes filij 715
nirescit 254
niualis aqua potui pessima 670
noctescere 656
noctes Atticæ 722
nocticolor 673
nola iugo à Vergil. 298
nolo 285
nomina in osus 321.173
nomina in bundus 395
nomina nō sunt positiua, sed naturalia 339
nomina fortium seruis non danda 306
nona Parca 151
nostri, & Vestri 712
notationes temporum 627
notæ uocum 445
notus uentus 99
nouitium, nouum 238
nouissimus 360
nouissime Ibidē
nuces Thasiæ 290
nuctutiæ 370
nudiusquartus 368
nugalia 158 291
numerus conuiuarum 453
numero legere 704
numeri septenarij uis 139
numina læua 211
nummosus 173
nuperrime 236
νουτυσία 251

OB 185
obesus 673

obiices 187
oblitera gens 673
obnoxius 291
obsidionalis corona 198
oceanus lunæ comes 495
ociosus à metu 118
occecurri 281
oculi ludibundi 133
odium Athenienſium 247
offendere 304
officia filiorũ in parentes 76
officiorum gradus 212
officiorũ obſeruatio inter patres & filios 66
officia iudicis dubia 506
officioſus 174
offuciæ 495
oleagina corona 198
oleũ cur ſæpe cõgelaſcit 604
olympicum ſtadium 1
olympias Alexandri mater 258. 442
oneſicritus 308
operæ in foro 505
opicus, a, um 450. 96. 298
oppido quàm peritus 277
opuleſcere 657
opus ſibi 592
orbis militare uocab. 343
orationem in pectore, non in ore naſci 37
oratio C. Gracchi in Popiliũ 392
orchius theſaurus 58
ordo rogandi ſententias 175
ordo literarum 333
oreſtis corpus 141
orioles 370
ornatu in datiuo 185
ornithones 94
oropi uaſtatio 288
orthium carmen 587
oſcedo 191
oſcitatio Ibidem
oſcitatio in partu letalis 154
oſcus oſce 110. 111
oſtrea Tarentina 290
oſus finita 173. 321
oualis corona 200
ouatio Ibidem
ouis maſculini generis 377
oxiæ 369

PAbulor, aris 591
pacificatio 263
pacificator 507
pacuuianum carmen 502
pacuuius 440. 633
pactitia pugna 60
palatum habere 532
palmæ natura 133
palma Aegyptia 290
paludamentum 249
pamphila 541
pancratiaſtę 488
panis furfureus 386
papyrius Prætextatus 56
paradiſus 94
parcæ quę & unde 151
parcere uitam 586
parcus unde 157
parentibus eſſe parendũ 76
pariendi tempus 149
parones 370
parſimonia ueterum 107
partim hominum 348
partus quinq; puerorum 334
partus urſi 609
paſſis uelis & manibus 539

passiua pro actiuis 658
passum 365
passum à pando 539
patauium 541
patrimus, ma. 31
pater 212
patronus Ibidem
patrocinium Ibidem
patritij Megalenses 639
paupertinus 517
pauus è Samo 290
pauimentum 249
πάθη 688
παράδειγμα 252
παράινεσις 251
παραιτοῦμαι 256
peccatus peccatu 470
peccatum purgari 357
peccata tribus de causis puniuntur 251
pectunculus Chius 290
pecunia data quibus modis, petitur 505
pecunia prædatitia 189
pecuniarcus 157
pedarij senatores 155
pedaria sententia 156
pelamis Chalcedonia 290
pellex, quasi πάλλαξ 166
penficulate scripta 13
penus quid 159
penetrabilis querimonia 335
pepoſci 281
pepugi Ibidem
peranna 567
perdolitum est 325
peregrinus philosophus cognomento Proteus 429
perdices bina corda habentes 589
perpensatio 67
periclis responsum 10
periculum 427
perfuit familiaris 46
per incertum stolidior antiquior apud Sallustium qd 644
per lancē liciumq; furta 401
pernicij genitiuus 328
perses 263
persa Plauti comœdia 228
perseus 92
persona à personando dicta 201
pertentare 318
pestilenta loca 673
petorritū uehiculi genus 552
phędon Elidensis 91
phalarica 369
phantasiæ non sunt uoluntatis 664
pharmacopola 39
phaseli 370
phauorini de Biantis syllogismo iudicium 208
phauorini de genethliacis calculus 424
phauorini persuasio, ut pueri matrum lacte alant 405
philippides poēta comicus ob insperatam uictoriam repente mortuus est 148
philippus Macedo quādo regnū Macedoniæ adeptus sit 630
philippi epistola ad Aristotelem 307
philistion 614

philolaus Pythagoricus 154
philosophia gustanda, nō ingurgitanda 219
philosophia duplex 364
philosophus 192
philosophus solo habitu 305
philosophum irasci turpe 62
philosophi Roma pulsi 535
philosophi solo uerbo 622
philosophus cur timet 664
phœniceus color 112
phocion philosophus 23
phrygia attagena 290
pictatium 567
pigitum 472.537
pigmei 310
pignorisçapio 282
pigneror, pro ro. 658
pileati serui uendebant 274
pilum 369
piscinæ 95
pisistratus 257. 628
planipes saltus 30
planum 48
planius 565
plato 71.154.630
platonis orationes & Lysiæ 71
platonis & Xenophōtis ęmulatio 510. 511
plautius poëta 130
plautus Romę in pistrino comœdias scripsit 131
plauti locus in Asinaria 55
plauti epigramma 58
plautus poëta 128
plautinissimus 129
plauti laus 292
plebs 359
plebiscitum 359.549
pliades 139
plinij laus 310. 330
plotium comœdia 102
plostrum 699
plumatiles homines, nullo utentes cibo 310
plurali numero carētia 675
pluria 226
plutarchus philosophus 62
poëta Melicus 97
poëtæ Græci 627
pœna falsi testimonij 703
pœna indeprecabilis 34
pœna & multa 269
pœnitenda 63
pœnitere 589
poli histrionis historia 276
poculenta 613
polycrata 148
polyhistor Appion 214
polystephanus 308
polyphontes rex 268
pomœrium 457
pompylius 92
pontius Samnites 60
pontones 370
populus 359
populabundus 396
porca præcidanea 169
porca Cereri sacra Ibidē
portij Licinij uersus 633
porcetra 648
positus, id est positio 186
posthuma procles 89
posthumiana imperia 35
post deinde 268
postliminium iustum 295
postprincipia 585

postre

postremissimus 516
postuerta 584
poto 110
potus an defluat in pulmonẽ
potus sum, præteritum (612
à poto 110
prandeo Ibidem
prandium caninum 493
prandium abstemiũ Ibidem
praxiteles 462
præ modum 278
præcidaneæ hostiæ 169
præcox præcocis 345
præda 484
prædes 296
præfectus 518
præiudicium 66
præmature 345
præmorsisse 280
prænestini populi 581
Prænestini cur ex colonia in municipiũ relati sunt Ibidẽ
præpetes loci 241
præpetes aues 240
præpetem portum 241
præsentaneum uenenum 237
præter propter 684
præter naturam 438
præter fatum Ibidem
prehensionem habere 455
prima fax 639
prior pueritia 357
priuilegium 358
priua Ibidem
problematũ Aristot. libri 669
pro præpositio 90. 379
prodicus 363
prodromi 100
profanum 90
professum, proficere, profici-sci Ibidem
profligare 90. 527
proferre profugere 90
prognostici nõ sunt cõsulẽdi
proiicere 186 (503
proletarius 574
proloquium 570
prolubium 587
promercalia 162
pronunciatum 570
properare & festinare 582
properatim 437
propere 344
proprium, propitium 238
propudiosa 77
prosa 583
protagoras insyncerus philo
prosumiæ 370 (sophus 194
protagoræ & Euathli pactũ
proteus 429 (205
protogenes 553

PROVERBIA.

accio idem quod Titio 152
alba linea 723
aurum Tolosanum 139
argentanginam patitur 389
asinus ad lyram 152
bibere helleborum 619
caput sine lingua pedaria sen tentia 156
cum lance & licio 575
dimidium plus toto 639
diomedis & Glauci permutã
equus Scianus 138 (tio 102
haud cuiuis contingit Corin thum petere 23
hoc nouerã anteq̃ Theo nis nasceretur 10

Homo non bonæ rei 505
Illotis pedibus 25
in lente unguentum 490
in puluere, incruentaq; uictoria obuenit 200
inter os & offam 463 (723
introite, nam & hic dñ sunt 1
Iouem lapidem iurare 51
Ioquere uerbis præsentib⁹ 27
malum consilium consultori pessimum 167
mala ad se attrahens, ut cæcias nubes 100
malui compilari q̃ uenire 172
musica absconditа nullius rei 304
muti magistri 304 (492
nihil cum fidibus graculo, nihil cũ amaricino sui 725
non emo tanti pœnitere 24
oportet commodare amicis, sed usq; ad aras 10
præmãsum in os inserere 160
quod in pomis est, itidẽ aiunt esse in ingenijs 441
sæpe etiam est olitor ualde opportuna locutus 73
rudius ac planius 418
subcisiua opera 655
Vir fugiẽs & denuo pugnabit uiua uox 504 (635
uiue moribus præteritis 27
prudens 391
prudentis consilium 430
prudentia indiserta magis eligẽda, q̃ stulta loquacitas 38
P. Nigidij contẽporanei 692
pudicitia Gracchi 535
puditum 537
pudor sanguinẽ diffundit 672
pudoricolor 675
puerorũ impubiũ uictus 190
puerperium 405
pueri quo pacto in utero matris consistant 585
pueri 374
puerperij numerus 334
pugiones 369
pugna Cæsaris in Pharsalicis campis prædicta 541
pugnatum in Gallos 592
pulcret 657
puluis 678
pumiliones 690
puniceus color 139 (cit 252
puniẽdi causas duas Plato di
purpurare 657
purum 238 putare Ibi.
putum Ibi. puto Ibi.
putum argentum 239
pseudo 702
Psylli populus Nasamonibus contermini 578
pygmæi 310
pyramides 49
pyrrhonij qui 382
Pythagoras 628
Pythagoræ cibus 177
Pythagorica disciplina 24
Pythagorici pecunias in medium dabant 26
φρίαρ 46
φθίσις 163
φῶρ 46
Quadrantalia 49
Quadrupes equus 646
quadrãs 141
quadrigæ in plurali 676
quadrigarij uerba 326

quartum consul 332
quarto consul Ibidem
quassare 73
quatere Ibidem
quæstor 484 (455
quæstor in ius uocari potest
quercera 699
quies & quiesco 253.254
Quintus Scæuola 602
Quintus Catullus 682
quin particula 616
quinquatrus 96
quoad uiuet 299
quoad morietur Ibidem
quoq; pro quidem 593
Radere barbã quando 132
rapacitas nonnullorum Romanorum 536
Rarenter & non rare 111
raro Ibidem
rasitare 132
ratariæ 370
rectos cupressos 470
recentatur 547
receptitius seruus 601
reciproca argumenta Græcis ἀντιστρέφοντα dicta 205
reciproci argumenti uitiũ Plinium Secundũ latuit 330
redhibitio in seruis 163.601
redhibere 163
referre gratiam 13
refrigerare 493
regiones cœli quatuor 98
regulus Attilius 237
reuise ad me 493
rhetores ex pulsi 535
rhodanus fluuius 342
Rhodus ciuitas 262
rhomphæa 369
religiosa delubra 173
religiosus unde Ibidem
religione solui 295
religio 351
remunculi 369
remittere animum 637
renidens 434
repudium cũ uxore quis primus fecerit 165
res inopinata 179
res gestæ 228
rescire 93
restare 55
responsio Accii ad Pacuuium
retæ 399 (440
retanda flumina Ibidem
retinentissimus proprietatis in uerba Sallustius 359
retorridi 552
rhompheæ 369
ridibunda 395
ridicularius 191
robigus 218
roboraria 95
rogatio 359
rogare sententias 175
Romuli sobrietas 394
Romanorum laus in constituendis religionibus 116
Romanorum mos in præno minibus indendis 306
Romanorũ ritus in certami-
Romani præmijs atq; (ne 29
inuitamentis usi ad prolẽ procreandam 87
rubidus color 112
rubi 699
rufus color & ruber 112

rumigestri 369
rustice loqui 445
rustici cuiusdam imprudētia 112
rutilus color (689
Sabinus medicus 150
sacellum 249
sacerdos Vestalis 351
sacerdotissa Ibidem
sacerdotes fœminas antistitas nō antistites dictas 471
sacrificor pro sacrifico 658
sallustius de Sertorio 115
sallustij locus 40.123.183.329
sallustij defensio 322
sallustius loris cæsus 622
sallustius nouator ὑβοῦ 40
sallustij locus corruptus 714
saltem 436
saltuatim 437
samnites ad Fabritium 36
sanates 575
sanctitas, sanctimonia 593
sanctitudo Ibidem
sandalarium 643
sanguen 135
sanguinis dimissio 342
sapiens cogi non potest 420
sapiens an irasci debeat 62
sapientē nō peccaturū 429
sapientia filia usus & memo
sarpedon 545 (rię 447
satyrarū Varronis inscriptio
satis loquentiæ, sapien- (92
tiæ parum 40
sauromatæ 309
scari Cilices 290
scæuola 378
sceptici qui 382
scibones 369
scimpodium Græciense 684
scipio Tiberio Graccho filiā dedit 426
scipio Africanus 188.258.296
scipionis Africani superioris continentia 244
scipionis & Gracchi reditio in gratiam 426
scipionis Africani mater sterilis 258
scorpius 369
scythæ anthropophagi 309
scytharum mos 558
scriptum facere 246
scriptu sese abdicare Ibidem
scripserim & uenerim 639
scholicus 158
scropha & porcetra 648
scruta, scrutarius 146
sculna 720
σκυτάλη Laconica 608
seciderat 482
secundo sole 101
securim non securem 468
sellularij quæstus 124
seleucus rex libros referēdos Athenas curauit 257
selibra & libra 294
sempronij Gracchi & Scipionis Africani amicitia 296
sempronius Asellio 85
semiphalarica 369
senatusconsultum 518
senatus 651
senatusconsultū quibus in locis iure fieri potuerit 519
senatus ordo 175
senatores pedarij 155
senatuis in genitiuo 184

sena-

ſenatus per q̃s habebaṫ more maiorum 519
ſenect⁹ ſemper honorata 87
ſeniores à minorib⁹ domũ du
ſenib⁹ LXIII. cebaṅ Ibidẽ
annus grauis 530
ſeniores 374
ſenſus V. 276. 666
ſenſus legis Solonis 83
ſenſuum quorũdam defectus in animalibus 276
ſententiæ Publij dignæ 618
ſeptentriones 96
ſeptentrionarius uentus 97
ſeptenarius numerus 139
ſepulchrum 67
ſequeſtrò aduerbium 720
ſequor, ſecta 653
ſequeſter 720
ſerra 343
ſermones conuiuij 453
ſermonari 593
ſerpens cuius coriũ longũ pedes C. & XX. 236
ſertorij aſtutia 545
ſertorij militũ fidelitas Ibidẽ
ſeſton, Poſidonium 517
ſicinniſta 708
ſicinnium 708
ſicæ 369
ſicinius Dentatus 82
ſicilices 369
ſignificor pro ſignifico 658
ſilenta loca 673
ſillus liber maledicentiſſimus Timonis 154
ſiticines 708
ſiliqua 351
ſimulamentum 545
ſirenei ſcopuli 572
ſocrates damnatus 630
ſocratis patientia 44. 64
ſoleæ 473
ſole occaſo 591
ſolonis legis ſententia 83
ſolonis tempora 627
ſolonis leges 400
ſolis aut lunæ defectus 117
ſoliferrea 369
ſolitauiſſe 259
ſolſtitium & Bruma 140
ſolitarium 441
ſolœciſmus 19. 225
ſolœcum 226
ſolidum 48
ſomnus nimius in pueris 190
ſomniculoſus 323
ſophocles ſenior Eurip. 464
ſors propoſita gladiatori 268
ſoror 452
ſoterichi lecti 411
ſpadix color 112. 139
ſpari, ſpatæ 369
ſpartum 594. 595
ſpectationes 209
ſpeculum ut imago 585
ſpepondi 281
ſpecies ab aſpectu 491
ſpeuſippi libros Ariſtoteles emit 154
ſpicea corona 243
ſponſus & ſponſa 166
ſponſalia Ibidem
ſqualere, ſqualentem 74
ſtadium Olympiacum 1
ſtaminariæ Laberij 567
ſtata forma 209
ſtatius nomen ſeruile 191

stellę aurigantes 499 (496
stellæ errones siue erraticæ
stylus gracilis, huber, medius 287
stitisses, non stetisses 86
stolonis rogatio 698
strigosus equus 191
stribiligo 225 stuppa 595
stuppa cum lectica 335
suada medulla 410
suauiloquens iucūditas ibid.
suauitudo 441 suauitas ibi.
Suetonij Tran. ludicra histo
sub prępositio 187 (ria 314
subfidium memorię 603
subnixus animus 590
subciſiuum ſtudium 479
subciſiuum tempus 655.725
subiices 187
ſubnixus ſui conſcientia 188
ſubſecundaria 725
ſubuades 575
ſubſolanus 98
ſuculæ ſtellæ 450
Succidaneæ hoſtiæ 169
ſuccidiæ humanæ 482
ſuccenturiare 531
ſucceſſum fortuna, experien-
tiam laus ſequitur 46
ſuffercatus aliâs ſuffractus
ſuffragium 550 (185
ſupereſſe 53.55
ſuſpicioſus 321
Sus'ch de'ch fero 573
Sus'ch de'ch habeo Ibidem
ſycophantæ 502
ſyllogiſmus 548
ſymbola Tauri quæ 249
ſympoſiacę quęſtiunculę 250
συνάγχη 389
σωτῆρ ἐβραϊστὶ 345
TAbulę XII. quibus tẽpori
bus poſitę fuerint 694
Tactus ac guſtus cum beluis
communes 666
tacendi tempus 25
taciturnitatis utilitas 389
talentum Atticum 154
talio 697
tangere 72
tarentum oppidum 440
tardigemulum 673
Tarquinius Superbus 47
Taurus philoſophus 62
tegmine onychino 674
telorum nomina 369
tẽpeſtate maris curquis palle
temetum 365 (ſcit 663
temperantia Socratis 65
tẽpeſtas 427 templũ 519
templum pacis 227
templum Dianę Epheſię 74
tempus pariendi 149
tẽpus cœnandi Athenis 603
Terentius 633
Terentius Scaurus 395
terræmotus 115
ternio 49
tertium conſul 332
tertio conſul Ibidem
Teſſera 49
teſſerulæ 374
teſtamentorum genera 549
teſtamentum 249 (549
teſtamẽtum per æs & libram
teſtor 537
Theſſalia Hæmonia 517
theorematium 35

theognis 10
theodectes 356
theopompus Ibidem
theophrastus 10
theophrastus Lesbius 443
therſites 39
theſaurus 81
thracia Sithon 517
thucydidis ætas 546
thracis cuiuſdam fabula 689
tiberius Sẽpronius Gracchus
tibię ad iſchiadicos 180 (296
tibicen ibidem
tibia canere deſitum 541
tibijs uſi ſunt Lacedęmonij in prælio 28
Timarchus accuſatur ab Aeſchine 642
timochares Ambraciẽſis 136
timõ ſcriptor amarulẽtus 154
timor ſanguinẽ cõtrahit 672
timore uenter effluit 669
tingere helleboro ſagit. qua-
T. Caſtritius 115.392 (re 619
tituli uarij operam 722
toga 286
tollere pro corrigere 44
toloſanum aurum 139
torquatus 15.324.629
torquati pugna 324
tractim 298
tragemata 454
tragulæ 369
tranſgredi 372
tranſgreſſus 371
tres & treis 469
tria dicendi genera 287
tribuni 549
tributa comitia Ibidem
tributus 470 (berent 455
tribuni curiis uocandi nõha
tribus 651
trinoctium 126
triones 96
triquetra 48.97
triſecliſenex 674
triticum an in plurali 677
triumphalis corona 198
tubicines 708
tuba 203
tullij locus in Ver. 433.434.
tullius quo die & tempore natus 551
tulliusquot annos natus cum primam cauſam egit Ibi.
tunicarum uſus quis 286
turres 343
turrim, uel em 468. (522
turris lignea illita alumine
typhones 662
tyrus Sarra 517 (450
tyro M. Tullij libertus 263.

VAcanter accumulauit & inaniter 612
uades 575
Vafra & fallacioſa argumen
uagire 584 (ta 269
ualeri in caſu uocatiuo prima ſyllaba acuta 485
ualetudo 427
ualere ab oculis 493
ualerij Aeditui uerſus 682
ualerius Coruinus quo tempore 320
uallum dentium 38
uanus, mendax infidus 645
uarro quo tempore 692
uarronis uerba 351

uarronis preceptor Lęli⁹ 570
uasum 477
uaticanus ager 584
uæ particula 210. 563
uecors 210
uectabulum 699
uægrande 210
uehemens 210. 563
uehere 72
uelouis ædes 209
uelia oppidum, uelinus port⁹
uelitare 248 (352
uelitatim 437
uena quid 654
uenam solui militibus 342
ueneror 537
uenefícium mulieris indecus-
uenenũ 427 (sum mãsit 425
uentidius Bassus 526
uentor⁹ noia etiã Græcè 98
uerba communia 537
uerba dare 594
uerba reciprocæ significatio-
uerba subluſtria 481 (nis 321
uerba in im cuius tẽporis 639
uerba põtificis in uirgine ca-
ẏba patiẽtia, pagẽ- (piẽda 31
ẏba inciuilia 341 (tibus 658
ẏba humida & lapſantia 37
uerba in arrogatione 222
uerbum augurale 240
ẏbũ uehemẽs Archeſilai 133
uerbũ ómne ambiguũ 391
uerba noua à Laberio 566
uerborum uolumina 330
uerboſus 174
uerbis antiqſſimis nõ utendũ
uereor 536 (385
uergiliæ 139
uergilij loc⁹ 54. 186. 240. 298
& 316. 352. 375. 647
uergilij II. Aeneidos XX. au
reis emptus 69
uergili⁹ parit uerſus more ur
ueritũ, puditũ 537 (ſino 609
ueritas tẽporis filia 430
uero, ueras quid 639
uerruca eminens locus 134
uerſus amatorij Platonis 687
ueruta 369
uerſus Ennij, quibus deſcribit
uirum nobilem 415
uerſuum obſeruatio 668
ueſanus 210
ueſcum Ibidem & 568
ueſtalis prima à Numa capta
ueſtalis uirgo cur Ama (32
ueſtibulum 562 (ta 33
ueſtimentum 249
ueſtitus indecorus 472
ueſtri ac noſtri 712
ueſticeps 222
ueſperauerat 603
ueterator in literis 123
uexare uerbum leue 72
uictor 414
uia Laurentina 334
uiaticum 592
uibices 338
uictitare 820
uieta poma 442
uidendi ratio 218
uinum edormiant 247
uinum exoticum 444
uinũ Rhodiũ, Lesbiũ Ibidem
uini tria genera 493
uinum eructum 386
uinum apud antiquos in con
uiuijs

uiuũs quare 523
uinum fomes ingenij Ibidē
uinum non congelari 604
uinũ interdictũ mulieribꝰ cur
uinosus 174 (365
uir bonus 391
uiresc ere 656
uirgo uestalis cur capta deligitur 31
uirginis Vestalis capiēdæ modus Ibidem
uiri illustres quo tempore floruerunt 626
uirica 351
uisere ad Frontonem 111
uita beata 634
uita humana ferro simil. 379
uitium & flagitium 44
uitiare & obtinere 459
uitium & morbus 164
uituperones 674
uiuaria 94 (tus 38
ulysses sapienti facundia pdi
Vlciscendi ratio triplex 251
uls 432
ultra Ibidem
undarum motus uarij 120
undabundus Ibidem
unoculi homines 309
uocabula positiua nõ esse 339
uocabula ancipitia 427
uocalior sonus 470
uoculatio 486
uocatiuus casus secundę declinatiõis nominũ in us 514
uocum turba 330
uoluptati auriũ morigerari debet oratio 90
uoluptas Epicuri 312
uoluptas, dolor, duo mala 312
uoluptas medium Ibidem
uoluptates duæ 666
uox an sit corpus 217
uox unde constet Ibidē
urbes & urbeis 468
ursorũ partus informis 609
urtica piscis 179
usum in grammatica plus autoritate ualere 254
usurpata in delicijs 245
usuaria 162
ususcapio 282
utor 536
uulcatius Sedigitus de poētis comicis 547
uulnus 323
uulturnus uentus 98
uxor ducendane sit 16
uxoris uitium aut ferendum, aut tollendum 44
uxorē in adulterio deprehensam licebat occidere 366

X Anthippe Socratis uxor
Xeniades philoso. 92 (44
Xenophontis & Platonis æmulatio 510 (629
Xerxes uictus à Themistocle

Y Δωρ κρυὸν 492
ὕειν 450
ὗες Ibidem
ὕπνιον Ibidem
ὕπνος Ibidem
ὑφορβὸς Ibidem

Z Eno Stoicus 632
Zephyrus uentus 98
Zodiacus 140
Zonæ plenæ argenti 536

FINIS.

ALTER INDEX QVO

QVICQVID IN VNAQVAQVE RE LEctor quæsierit, siue id ad grammaticē, siue ad alias artes pertineat, inuenire q̄ facilime queat.

QVAE AD PHILOsophiā de natura, & dialecticam, & medicinā, atq; mathematicā pertinēt.

RAtio ꝓceritatis corporis Herculis ex Plutarcho 1
De tempore tacendi & dicendi à Pythagoricis 24
Nō esse æquam reprehensionem Epicuri à Plutarcho de syllogismo 80
De Iapyge uento, & cæteris à Phauorino 97
De colorum generibus 112
De terræmotu 116
Quid obseruatū in undarū motibus diuersis flantibꝰ uentis 120
Principium diei & noctis 127
De ui & natura palmę arboris 133
De ui septenarij numeri 139
Gaudio multos perijsse 148
Temporis uarietas in puerperijs mulierum 149
De definitione quędā 159 160
Incentiones tibiarum Ischiadicis mederi 180
De moderando uictu impuberum puerorum 190
De argumētis reciprocis 205
Vox an sit corpus, an incorporea 317
De ui oculorum, atq; uidendi rationibus 218
Chrysippi respōsio aduersus eos qui negauerunt prouidentiam 229
Item ab eodem de fato cū cōfilij nostri arbitrio 232
Quid de quorundā sensuum naturali defectione scripsit Aristoteles 276
De amore Delphini in puerum 279
Certiores ictus ad superna q̄ ad inferna esse 303
De ꝓdigijs barbarorꝝ, & fœminis in mares uersis, & gentium miras esse uarietates 308
De cōuersione foliorum oleę, & de fidibus alieno ictu sonantibus, brumali & solstitiali die 314 (530
Annū 63. infortunio aliq̄ agi 329
De genere cōtrouersię, quod dubium dicitur 329
Plinium Secundū latuisse genus argumenti, quod ἀντίστροφον dicitur 330
Quid Aristoteles de numero puerperij memorię mandauerit 333
Nomina non positiua, sed naturalia esse 339

Quę

Quę maxima flumina ultra Romanum imperium 341
Cur anulus gestetur in sinistræ manus digito minimo proximo 343
Plin. Secūdi portenta fabularum, & quę in Democritū indigne confert de columbæ simulacro 346. 347
De ętatū finibus, pueritię, iuuentæ, senectę 374
De Pyrrhonibus philosophis & eorum differētia ab academicis 382
Chrysippus omne uerbū ambiguum, Diodorus nullum dixit 391
Infantibus à matre lac præbendum 405
Homerū & Herod. diuersum dixisse de leonibus 445
Numerus cōiugij, & de mēsis secūdis, & bellarijs 453
Aduersus eos, qui ex motibus siderum fata hominū se dicturos pollicentur 494
Scriptum esse lignum alumine oblitū nō ardere 522
Iouis filij humanissimi, Neptuni crudelissimi à poētis traduntur 545
Syllogismū qbus uerbis Aristoteles definierit 548
Reprehēsio legis apd dialecticos pcontādi, differēdi. 556
Quo pacto fames possit tolerari, ab Erasistrato 558
ἐξώμα quid significet, & quędam prima quæ in dialecticā traduntur 570
Bina corda perdices, & bina iecora lepores, quib9 regionibus 583
Quædam de quibusdam geometrię partib9 cognitu pulcherrima 584
Cur oleum congelascit facile uinum minus, acetū ferè nunquam, aquę fluuioꝝ & fontium durētur maxime, mare minime 604
De habitu & natura stomachi & fistulę, q̄ τραχεῖα dicit aduersus Erasistratū 613
De materijs infamibus quas Græci ἀλίβας καὶ ἀποπάτους appellāt, exercendi gratia disputatis etiā à philoso. 614
De natura hellebori candidi & nigri 618
Anates Ponticas uim habere detegēdis uenenis, deq; Mithridatis medicamēto 520
Saturnalia ludicra agitare solitus Gellius ob9 certamina nibus, & sophismata, & ęnigmata oblectatoria 637
In febre, arteria tangēda, & non uena. & quid utraque, quidq; pulsus 654
Diogenes Philosophus quali taliōe usus, ptentatus à dialectico sophismatico 659
Cur repentino timore uenter effluat, & ignis urinam lacessat 669
Ex Aristotel. niuis aq̄ potui pessima, & q̄ ex niue crystal-

stallus concreatur 670
Quòd pudor sanguinem ad extra diffundit, timor, cõtrahit 672
Herodis Attici de ui & natura doloris disputatio 688
De ijs quæ cũ luna habent cõsensum. i. συμπάθειαν. 715
Historia de Crœsi filio loquẽte 204
Leonẽ hoiem agnouisse 214
De serpente inusitatæ longitudinis 236

QVAE AD PHILOSOphiam de moribus attinent.

REprehensio in iactantem se esse philosophũ 4
An ꝑ amicis delinquendum quandoq; 9
De infami munditia Demosthenis 15
An rectè Metellus Numid. dixerit in oratione de uxoribus ducendis 16
Dictũ Demosth. ad Laidẽ, nõ tanti emere pœnitere 23
Reprehẽsio Phauorini in adolescentem prisce nimis loquentem 27
An rectius sit mandatum facere omnino, uel non 34
C. Fabritius qd ad Sãnites dixerit, cũ aurũ donarẽt 36
Aduersus inanẽ loquacita. 37
Quanta cum animi æquitate Socrates tolerauerit uxoris ingenium 44
Responsio Tauri philosophi an sapiens irascatur 62
Quo pacto Socrates patientiam exercuit 64
Quæ ratio officiorum inter parentes & filios 65
An semp patri obsequẽdũ 76
Lex Solonis utilis, etsi nõ uidetur 84
De uetere parsimonia, deq; antiquis legibus sumptuarijs 107
Apologus Aesopi non inutilis 117
Cur Sallustius auaritiam nõ animum, sed corpus effœminare tradidit 122
Delitiarũ uitiũ, & mollities oculorũ et corpis exprobrata acerbe & festiuiter 133
C. Fabritius Cornelium Rufinum inimicum cõsulem designauit 171
Quæ Aristoxenus & Plutarchus de Pythagora tradiderint 177
De moderãda uita impuberũ 190
Notæ & animaduersiões censoriæ 190
Historia de Hostilio Mãcino, & Manulia meretrice 181
De Africano superiore 188
Initiũ Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi 194
Annibal cauillatus est apud Antiochum 197
Leonẽ Romæ hominẽ agnouisse 214
De Attilio Regulo capto à Cartha

Carthaginensibus 236
De Alexandro & Scipione memoratu digna 244
Philosophum nõ esse laudandũ à uociferantibus, & in laudãdo gestientibus 192
Dictũ Biantis de re uxo. 208
Adhortatio ad philosophiã exemplo Euclidis 247
Quę ad officium grauitatis & dignitatis ducant 246
Quęstiũculę symposiacę 249
Puniendis peccatis tres rationes, quarum Plato duas tantum meminit 251
Quàm seuere ab antiqs in fures uindicatũ sit, & qd de seruato & cõmodato 289
Cõfutatio ex Euripide luxuriantis gulæ Ibidem
De obseruantia iurisiurandi Romanorum 294
Mentitus nomen & habitum philosophiæ, quibus uerbis notatus 305
Epistola Philippi regis ad Aristotelem de Alexandro filio nato 307
De genere & natura uoluptatis 312 (get 314
Qui multa habet, multis e-
Democrit⁹ qua causa se lumine oculoꝝ priuauerit 355
Nõ purgari peccatũ, cũ alioꝝ exẽplo prętenditur 357
De falsæ philosophiæ ,pbris ex Platone 361
De mulierũ ueterum uictu, & moribus, & de iure mariti necãdi uxorẽ adulterã 368
Quo pacto M. Cato Albinũ Romanũ Gręce scribentẽ reprehenderit 387
De Demosthene rhetore cũ legatis Mileti 388
Qui petũt, q negant, & q tacent oẽs petũt, & cupiũt in comitijs uel consilijs 389
Sobria & pulcherrima Romuli respõsio circa uini usum 394
De furtis, & quod quidã pœna, quidã præmio dignos fures censebant 400
Anneus Seneca leui futilicq; iudicio fuit 409
De modo tolerandi dolores, secundũ Stoicos 416
Errare eos, qui fiducia latendi peccant 429
De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo, deq; uerecundia Aristotelis successorem eligentis 443
Sapientiam esse filiã usus & memoriæ 448
Numerus cõuiuaꝝ decens, & de secũdis mensis 453
De uestitu atq; calceatu non decoro 472
Exprobratio Catonis cõtra philosophãtes nomine & non re 477
Hoĩes ad cauendas iniurias semper intentos esse debere 488
Manicatas uestes Pub. Africanus Sul. Gallo obiecit 286

Multã filiæ P. Appij dictam, q̃d locuta petulanter 340
Elegantia apud antiquos de nitidiore cultu, nõ de ingenio amœniore, & cultus nitidior uitio dabatur 378
Dolobella procõsul reamueneficij ac confitentẽ ad Are opagitas reiecit 425
Reditiones in gratiã nobiliũ uirorũ memoratu dignę ib.
De officio iudicis 504
Chrysippus quàm apte iustitiam pinxerit 512
Plato non inutiles uini inuitatiunculas in conuiuijs cẽ suit 523
Cœnarum atque luxuriæ exprobratio Phauorini 531
De admirãdo & uolũtario interitu uirginũ Milesia. 534
Philosophi & rhetores Roma pulsi Ibidem
De parsimonia ac pudicitia Gracchi 535
Aduersus eos, qui curant quæ ad luxuriam: & quę ad philosophiam, omittunt 542
De uita & moribus Euripidis & morte Ibidem
Grauis sententia Musonij à M. Catone recepta 555
Sententię ex Publij mimis selectæ 618
Aduersus hoĩes nequã & impure philosophiã tractãtes, duoq; uerba obseruãda omniũ rerũ lõge salubria 622
Verba ex Symposio Platonis exercendi gratia in Latinã linguam uersa 624
In perficiẽda uita beata quantum uirtus ualeat 634
Probatissimi hominis, sed infacundi sententia p̃fertur à Lacedęmonijs sentẽtię improbi & facundi 642
Quid philosophus pallescẽs tempestate maris respõderit, & quod primi motus nõ sunt nostrę potestatis 663
Gustus & tactꝰ fœdissima uoluptas, qa bestiarũ sunt, cęterę ex tribus tm̃ hoĩm 666
Turpius frigide laudari, quã acerbe uituperari 668
Antonij Iulia. lepidissima responsio, & uersus amatorij ab eo in conuiuio dicti 679
Plato iuuenis luit amatorios uersus 687
Artificum scenicorum studiũ probrosum, amoremq; inhonestum esse 708
Exempla epistolarũ Alexandri regis & Aristotel. 711
Facęta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacij 430
Prudens rescriptio Olympiadis Alexandro 442
An Xenophõ & Plato infensi inter se fuerint 510
Ventidius Bassus ignobilis, primus de Parthis triumphauit 528
Sertorius dux, q̃ astu ad mollitiem barbaros usus 545

Rhodij quibus uerbis Demetriũ hostiũ ducem ab oppugnatione amouerunt, & de inclyta Ialysi imagine 553
Mithridatem regem duarũ & uigiuti linguis gentium locutum 621
Sallustiũ in adulterio deprehensum Ibidẽ
Valerij Coruini nomen & historia 319
Manlij Torquati pugna cum Gallo prouocatore 325
Ex Ennio, quale ingeniũ comitasq; amici minoris erga maiorem 414

QVAE AD GRAMMATICAM & rhetoricam attinent.

De uerbo mutato in oratione Ciceronis exploratione tenuis 13
Recte Cicero, rem præsidio futurum dixit 19
Reprehensio Phauorini in adolescentem nimis prisce loquentem 27
Aduersus inanem loquacitatem 37
Recte dictum, mille hominũ occiditur 41
L. Læliũ præceptorem reprehendit M Varro: quod & ipse reprehendendus in etymologia furis 45
De uocabulis geometrię Græcis, & Latine dictis 48
De uersu Verg. ex eius codice Sensu torq̃bit amaror 50
An latine dictum, superesse id quod defendit, & de uerbo superesse 52
Inducię qd sint à M. Var. 59
H literam qua ratione antiqui quibusdã uocabulis immiserunt 67
A C. Basso genᵒ quoddã iudicij diuinationẽ appella. 70
Inter Platonis & Lysiæ orationem quid interfit 71
Verg. defensio de uerbis ignauiter & abiecte quibus usus Ibidem
Iniqua Plutarchi accusatio in Epicurũ de q̃dã uerbo in definitione uoluptatis 78
Fauissæ capitolinæ quid significent 81
Liberos in multitudinis numero etiam unũ, filiamue, ueteres dixisse 85
M. Cato stitisses dicit, nõ stetisses 86
Cesellius Vindex à Sulpitio Appollinari reprehensus, in enarratione Vergiliani uersus 88
De natura quarũdã ꝓpositionum ex M. Cicerone 90
Rescire quid sit, & quæ eius significatio 93
Viuaria uulgo quę dicantur, & quid pro eo uocabulo à quibusdam dicatur 94
In prædonũ potestatem fuisse an eleganter dicatur 21
Super eo sidere, quod Græci

ἑπταξαγ, nos septentrionẽ uocamus, ac de utriusq; uocabuli ratiõe & origine 95
De Iapyge uento, & aliorum uentorũ uocabulis à Phauorino 97
Consultatio & dijudicatio locorum comœdiæ Menandri, & Cæcilij 102
Quid Græci ἀναλογίαγ & ἀνωμαλίαγ uocent 110
De uocabulis & generibus colorum 111
De Sallustij uerbis & Demosthenis, quibus Philippũ & Sertoriũ descripserũt 115
De explorãdis Plauti comœdijs, quoniã promiscue uerę & falsæ in eius nomine inscriptæ feruntur 128
Biboſum dictũ à Nigidio & absurdo & nouo uocabulo 144
Dimidiũ librũ, uel dimidiã fabulam uitioſe dici 145
Parcus homo unde dicat 157
Penus qd, & uarie decli. 159
Quid hæc uocabula uelint, morbus & uitium, & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi possint 162
Verba ueteris senatusconsulti, hostiq; succidaneę, tempora pręcidanea, & ferię præcidaneæ 168
De accentibus quorundã nominum Punicorum 170
Religioſus qd significet 172
Defensa à culpa sentẽtia, ex historia Sallustij 182
De uocabulis quibusdã à Varrone, & Nigidio declinatis cõtra consuetudinem 183
De natura particularũ, quæ prępositę uerbis intendi atque produci inscite & barbare uidentur 185
De uerbo duo & uicesimo, qd uulgo incognitum est, & à uiris doctis uarie scriptũ est 196
(tio 201
Persone uocabuli interpreta
Defensio Vergilij ab accusatione Higini 202
Alphenũ iureconsultũ in interpretatione ueterum uocabulorũ errasse 237
Adoptatio & arrogatio quid sint, & quo pacto diffe. 222
Solœcismus quo pacto à latinis appellatur 225
Pluria, cõpluria, & complurics latine dici 226
Vergi. immerito dãnatus, qd põpetes pennas dixerit 240
Testamentũ & sacellũ, qualia nomina 249
Quęstiunculæ sympoſiacę Ibidem
An e, in uerbo quiesco producatur uel corripiat 253
Deprecor uerbũ bene à Catullo positum 255
Historiæ & annalium differentia 220
De pudẽdo errore Cesel. 261
Excusatio Marci Catonis ad uersus Tulliũ Tyronem Ciceronis

ceronis libertum 262
An affatim prima acuta pronuntiandum, & de accentibus quarundã uocum 277
Pepoſci, memordi, & pepigi, & cætera id genus ab antiquis 280
Vſuſcapio, & pignoriſcapio 282
Leuitatẽ & nequitiam, nõ ea ſignificatiõe eſſe, quain uulgi ſermonibus dicũtur 283
M. Cato quem claſſicũ, & quẽ infra claſſem dicat 287
Tria dicendi genera, & de tribus oratoribus Romã miſſis ab Athenienſibus Ibi.
Obnoxius quid ſignificet, & de eius origine 291
Vergilius ob iniuriam Nolanorũ, poſuit Ora, pro Nola, & de conſonantia literarum 298
Quoad uiuet, & quoad morietur, ex contrarijs idem ſignificare 299
Offendere, & defendere, quid ſignificent 304
An frequẽtatiua in prima ſyllaba correpta, ut primitiua, pronuntianda ſint 313
Quis modus conuertendi in græcas ſentẽtias uerba, & quæ bene Vergilius ab Homero, & quę non 315
Defenſio Vergil. quod operte & pudice concubitum Veneris & Vulcani ſcripſerit 318
De uerbis reciprocæ ſignificationis 321
Hæc facies huius facies, dicitur ab antiquis 325
De genere cõtrouerſiæ, quod dubium dicitur 329
Tertio conſul, an tertium dici oporteat 332
Contentio, & collatio locorũ ex orationibus C. Gracchi, & M. Catonis 334
Auarus, ſimplex an compoſitum uocabulum 340
Quid mature, maturitas, maturare 344
Præcox huius præcocis, & nõ præcoquis 345
Cur partim hominum, id eſt pars hominũ dicatur 348
Iniuria mihi factũ itur, quali ordine uerborum Cato dixerit 349
Vergilij errores in hiſtoria Ro. in VI. Aeneidos 352
Rogatio, lex, priuilegiũ, plebiſcitum, quid ſit, & quo modo differunt 358
Nouiſſime & nouiſſimus M. Cicero cur uitarit 360
Diepriſtini, diecraſtini, diequarti, & diequinti elegan ter dicitur 368
Telorum, iaculorum, nauiũq; uocabula 369
Salluſtius inſcite damnatus, quod transfretationem tranſgreſſum dixerit 371
Atq; particula, plus quàm cõpletiuam habet uim 375

De origine uocabuli terrę Italiæ 376
Elegantia apud antiquiores de nitidiore cultu et uictu, & nō de ingenio amœnio re dicebatur 378
Pro particulę, quanta, qualis ue sit uarietas 379
Quintus Ennius Euripidem æmulatus 381
Verbis antiquis & desitis minime utendum 385
Quo pacto M. Cato Romanum gręce scribentem recusat 387
Differentia inter mentiri, & mendacium dicere 391
Quid T. Castritius senserit de uerbis, & sententia quadam C. Gracchi 392
De Iudibundo & errabundo, & id genus uerborū productionibus 595
Græcorum quorundā uerborum difficilima in linguā latinam mutatio 397
Quid significet, flumina retanda publice redempta habent 399
Anneus Seneca leui futilię; iudicio fuit, iudicans de Ennio, & M. Tullio 409
Lictoris uocabulū qua ratiōe conceptū & ortum 412
Ex Ennio, quale ingenium comitas; amici minoris erga maiorem debeat esse, depingitur 414
Quod Græci ęnigma, Latini sirpos dixere 425
Quæ dicuntur uocabula ancipitia 427
Quod æditimus uerbum latinum fuit 428
Intra Calendas quid significet. Et de dictione intra, ex M. Cicerone 451
Saltem particula, quam uim habeat & originem 436
Celatim, uelitatim, saltuatim Sisenna usus 437
An fatum & natura idem apud Ciceronem significant 438
An necessitudo & necessitas differant 441
Quod ueteres latini προσφδίας dixerunt. Item quod uocabulū Barbarismi nō usurpauerunt 445
De suculis & hyadibus stellis, quid Tullius Tyro scripserit 450
Sororis & fratris recta interpretatio 452
Humanitas quid sit 461
Maior ratio habita sonitus uocum, q̄ disciplinæ grammaticę 468
Scripsisse eadē, qui diuersorū temporum fuerunt. Nam Plato Euripidi Sophoclis uersum adscribit 464
Neriene seu Nerio quid importet 475
Manubiæ quid sint 479
Facies quid sit 490

In Valeri nomine primā syllabam

labam acuendam, deq; ratione scribendi 485
Versus quos Verg. imitatus, Homeri ac Parthenij 487
Quantum differat, cum multis mortalibus, & cũ multis hominibus 489
De libro familiaris cuiusdã, doctrinã, sed nullam delectationem aut utilitatẽ habente, deq; uocabulis urbium immutatis 516
An aufero, aufugio, autumo, eodẽ modoau particulã sortiantur ex Cicerone 525
Verbũ profligo à plerisq; dici improprie inscite q; 527
Erratum à Cicerone in secundo de gloria, de Hectore & de Aiace 529
Frontem masculino genere, à Cæcilio poëta 532
Philosophi & rhetores olim Roma pulsi 535
De uerbis communibus utor, uereor & alijs 536
Figuram nouam orationis, à græcis Metellus Numidicus mutuatus est 538
Passis uelis, passis manibus dixisse ueteres nõ à patior, sed à pando 539
Iouis filij humanissimi, Neptuni inhumanissimi à poëtis traduntur 545
De ætatibus historicorum nobilium 546
De comicis latinis iudicium Vulcatij Sedigiti 547
De uerbis nouis in C. Matij mimiambis inuentis Ibi.
Comitia calata, curiata, cẽturiata, tributa quid sint 549
Errasse Cor. Nepotẽ, cum dixit Ciceronẽ trium & xx. annorum causam dixisse pro Sex. Roscio 550
Quali figura orationis, & q; noua L. Piso usus 552
Vehiculum, quod petorritum dicitur, cuiatis linguæ uocabulum sit 552
Vestibulum quid significet, & eius uocabuli origo 562
Hostiæ quæ bidentes dicuntur, quid sint 564
Quibus uerbis Laberi⁹ usus, quæ an sint latina, quærĩ solet 566
Ἀξιώματα quid significet, & quædam alia ad dialecticam pertinentia 570
Susq; deq;, in libris antiquorum quid significet 573
Proletarij & capitecensi quid sint, quid item sit in duodecim tabulis assiduus, & eius uocabuli origo 574
Cloatius Verrius quædam ad originem Græcæ linguæ redegit, aut cõmode aut absurde 579
Quid municipiũ, & quid à colonia differat, & quid sint municipes 580
Properare & festinare differre ex M. Catone 583
Agrippas à partu ægro appellatos

latos, & de ijs deabus, quæ uocantur Prosa & Postuerta 583
Quæ ratio uocabuli agri Vaticani 584
Aduersus inique accusantes M. Ciceronem in oratione pro M. Cælio 588
Verba ex Claudio annotata 590
De sparto interpretatio M. Varronis ex Homeri uersu contra uulgariam opinionem 595
Menander & Euripides ab ignobilioribus poëtis quã docte superati 596
Non esse uerum, M. Ciceronem in libro de amicitia usum uitioso argumento, dubio pro confesso 597
Quid seruus receptitius 601
An de præterito, uel futuro caueãt hęc uerba legis, quod subreptũ erit, eius rei æterna autoritas esto 602
Vergilius in describendo Aetnę incẽdio, Pindarum imitatus est 609. 610
Quin particula, quot quantasq; uarietates significationis habeat 616
Sallustij uerbis, per incertum stolidior an uanior, illusus quidam, quod sese tantum Sallustium intelligere iactabat 643
Q. Ennius, quadrupes eques, & non equus dixit 646
Matronã, & matrem familiãs non differre, ut Helius Metilissus scripsit 649
Concio quot significationes capiat, & quem in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum, de ambiguitatibus uerborum quærentem 650. 651
Similiter cadentia esse puerilia, & non ornamẽta orationis 652
Insecẽda apud M. Catonem quid, & an insequẽda 653
Vena, arteria, pulsus, quid sint 654
Verba ex carminibus Furij Antiatis, inscite à Cesellio Vindice reprehensa 656
Morem ueteribus fuisse, uerba patiendi mutare in agendi modum 657
Numerus hemiolios & epitritos quid sit 660. 661
Quod M. Varro in heroicis uersibus obseruauerit rẽ nimis anxiæ obseruationis 661
Turpius frigide laudari quã acerbe uituperari 668
Obesum quid, & quædam prisca uocabula 673
An arena, cœlum, triticũ pluralia inueniantur, & an inimicitię, quadrigę in singulari 675
Præter propter, etsi in usu uulgi, tamen ab Ennio dicta 685

Plato

Plato admodum iuuenis amatorios lusit uersus 687
Antonij Iuliani lepidissima responsio, & uersus amatorij ab eo dicti in conuiuio 679
Quos pumiliones Græce νάνους dici 690
Siticinum uocabulum quid significet in M. Catonis oratione 706
An rectius, habeo curã uestri, an uestrum dicatur 712
Quàm diuersę sententię Grę corum super numero filiorum Niobæ 715
Quibus uerbis delectari soli tus fit Anto. Iulianus 716
Quid uocabulum iure manu consertum significet 719
Quid sit sculna apud M. Varronem 720

QVAE AD MORES VE*terum & historiam pertinent.*

TIbijs in bello usos antiquos 28
De conditione uirginis Vestalis 31
Caius Fabritius quid ad Samnites dixerit, cum aurũ darent 36
De libris Sibyllinis, & Tarquinio rege 47
Papyrius Prętextatus qs fuerit, & causa cognomẽti 56
Tria epigrammata triumueterum poëtarum 58
De Sicinio Dentato bellatore memoratu digna 82
Honores senectę habiti & ad patres & ad maritos 87
Phædon Socraticus seruus, & alij 91
Non esse compertũ, cui deo rẽ diuinã fieri oporteat, cũ terra moueatur uiribus 116
Quod P. Africano, & alijs nobilibus ante senectã barbam radere patrij moris fuit 132
De Q. Ceditio æquiparato Spartano 134
Literę cõsulum Romanorum ad Pyrrhum regem 136
De ætate Hesiodi & Homeri 143
Demosthe. dimisso Platone, sectatus est Callistratũ 145
Plato & Aristoteles mercati sunt libros pretijs maximis 154
Nullæ uxoriæ actiones ante Carbilianũ diuortium 165
De more ueterum sponsaliorũ ex Seruio Sulpitio 166
Historia de perfidia Hetruscorum aruspicum 167
De ordine rogandarum sententiarum, iurgiorumq; in scena C. Cæsaris, & M. Catonis 175
Quæ Aristoxenus & Plutarchus de Pythagora tradiderint 177
Notę & animaduersiones cẽsoriæ 179

Histo-

Historia de Hostilio Mācino, & Manulia meretrice 181
De Africano superiore, ex annalibus desumpta 188
De seueritate censoriæ notæ 190
De equo Alexandri, qui Bucephalus dicitur 194
Quæ causa, quodq; initium Protagoræ philosophiam adeundi Ibid.
Annibal Pœnus cauillatus est Antiochum regem 197
De coronis uarijs, & quę una quæque 198
Historia de Crœsi filio 204
De nominibus deorum populi Romani 209
Leonem Romę hominē agnouisse 214
De officiorum ordine & gradu Populi Romani 212
Cur dies primi post Calendas, Nonas, Idus, atri, quartus ante eas religiosus habeatur 219
Historiæ & annalium differētia 220
De serpente inusitatæ longitudinis 236
Attilius Regulus à Carthaginensibus captus Ibid.
De Acca Larentia, Caia Tarratia, deq; origine sacerdotij fratrum Arualium 242
De Alexandro & Scipione digna memoratu 244
Cn. Flauij ædilis curulis egregium factum 246
Quis primus edidit libros, & quantus numerus Athenis fuerit librorum 257
Admiranda de P. Scipione Africano superiore 258
Cur serui pileati uenūdati, & quę mācipia subcorona more maiorum uenierint, & quid sit sub corona 274
Historia de Polo histrione dolorem imitante 276
De amore Delphini in puerum 279
Manicatas uestes Pub. Africanus Sul. Gallo obiecit 286
Quàm seuere in fures apud antiquos uindicatum sit, & de seruato, & commodato 289
Obseruātia iurisiurandi apud Romanos, & de legatis ab Annibale deiurio accepto Romam missis 294
Historia de Tiberio Sempronio Graccho tribuno plebis 296
Equos à cēsoribus, pinguibus equitibus dēptos, et an fuerit ignominia, an non 300
Valerij Coruini nomen & historia 319
Manlij Torquati pugna cum Gallo prouocatore picta, postquam descripta à Quadrigario 324
Multa filiæ P. Appij, quod petulanter locuta 340
Inter militares ignominias fuisse sanguinis emissionē, & quę

& quæ huius causa 342
Acies Romana quibus modis, & quo habitu instrui solita sit, quæq; earum instructionum sint uocabula 343
Cur anulus in eo digito qui est in manu sinistra minimo proximus, portetur ibi.
De flaminis Dialis cermoniis, & uirginum Vestæ iuramento 349
Historia de Artemisia, & de certamine apud Mausoli sepulchrum 356
Historia de populo Rom. & Punico, & quod æmuli fuerunt pari uigore 373
De suprema multa, & minima, & lege Aterina, & de ratione uocabuli Italiæ 376
Elegantia apud antiquos de nitidiore cultu & uictu, quodq; idem uitio dabatur 378
Mulieres Romanę per Herculem, uiri per Castorem non iurauerunt 385
Dolobella proconsul reã ueneficij ac confitentem, ad Areopagitas reiecit 424
Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ 425
Facera responsio M. Ciceronis, amolientis à se crimen manifesti mendacij 450
Colloquium Pacuuij & Accij poëtarum 440
Olympiadis rescriptio prudens ac comis ad Alexandrum filium 442
Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere 455
Aediles, & quæstores populi Romani in ius ad prætorẽ à priuato posse uocari, ex M. Varrone 456
Qui sint magistratus maiores & minores 458
Aliud est loqui ad populum, aliud cum populo agere, & qui magistratus à quibus auocent comitiatum 460
De genere atque nominibus Portiæ familiæ 465
Comprecationes, quę ritu Romano fiunt dijs 474
De officio iudicis 504
An Xenophon & Plato æmuli et infensi inter se fuerint 510
M. Varro ad Cn. Pompeium de officio senatus habendi commentarium dedit 518
An præfectus latinarum causa creatus, ius conuocandi senatus cõsulendiq; habeat 520
Diuus Augustus in epistola ad Caium filium lętatur se annũ euasisse, quo senes infortunio agi solent 530
Nouum genus interitus Milonis Crotonienſis 540

Cur

Cur nobiles Athenienſium tibijs canere deſierunt Ibid.
Pugna Cæſa. in Pharſalia à Cornelio ſacerdote nuntiata Patauij 541
Euripidis uita, mores, & interitus 542
Hiſtoria de Sertorio duce, & eius aſtu, quo eſt ad milites Barbaros uſus 545
De ætatibus hiſtoricorum nobilium 546
Erraſſe Cor. Nepotem, qui dixit Ciceronem XXIII. annorum, cauſam dixiſſe pro Sex. Roſcio 550
Rhodij quibus uerbis Demetrium hoſtium ducem ab oppugnatione amouerunt 553
Quo ritu Po. Ro. fecialis bellum inducere ſolitus ſit, & multa de militibus 560
Hoſtiæ bidentes dictæ, quid ſint 564
De Pſyllorum interitu ex Herodoto 578
Super fidicine Arione ex hiſtoria Herodoti 586
De literis clandeſtinis C. Cęſaris, & aliorum 607
Mithridatem regem uiginti duarum gentium linguis locutum 621
Salluſtium in adulterio deprehenſum Ibidem
Quibus temporibus poſt Romam conditam Græci Romanique illuſtres floruerunt 626
Contemporaneos fuiſſe Cæſari, & Ciceroni, M. Varronem, & P. Nigidium, cuius commentaria ob obſcuritatem non exeunt in uulgus 692
Probatiſſimi, ſed infacũdi ſententia præfertur à Lacedæmonijs ſententiæ improbi, ſed facundi 642
Diſputatio Sex. Cæcilij iureconſulti, & Phauorini philoſophi de legibus duodecim tabularum 694

FINIS.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.
LIBER PRIMVS.

QVALI PROPORTIONE, QVIBVSQVE collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate qua fuit Hercules, cum uitam inter homines uiueret.

CAPVT I.

LVTARCHVS IN LIbro quem scribit ὁπόσῃ ψυχῶν μὴ σωμάτων ἀνθρώποις πρὸς εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορᾷ, scite, subtiliterq; ratiocinatum Pythagoram philosophum dicit in reperiendæ modulandæq; status, longitudinisq; Herculis præstantia. Nam cum ferè constaret curriculum stadij, quod est Pisis † apud Iouem Olympium, Herculem pedibus suis metatum, idq; fecisse longum pedes sexcentos, cætera quoq; stadia in terris Græciæ, ab alijs postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentum, sed tamen esse aliquantulum breuiora, facile intellexit modum spatiumq; plantæ Herculis ratione proportionis habita, tanto fuisse, quàm aliorum procerius, quanto olympicum stadium longius esset, quàm cætera. Comprehensa autem

† ad Iouis olympij. Iupiter Olympius cognominatus est, quod apud Pisam .i. Olympiã magnificis certaminibus coleretur. Vnde

A

extant Pindari Vatis Olympica cantica.

autem mensura Herculani pedis, secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiam modificatus est. Atq; ita id collegit, quod erat consequens, tanto fuisse Herculem corpore excelsiorẽ quàm alios, quanto Olympicũ stadiũ cæteris pari numero factis, ameiret.

PRoportio apud mathematicos est, cum numeri duo aut plures, cum item magnitudines inter se comparantur, ad similitudinem secundæ comparationis, iuxta æqualitatem, aut inæqualitatem. Sic proportionem facis, si dicas, ut se habent quatuor ad duo, sic octo ad quatuor, & quanto est longior pes Herculanus alterius alicuius pede, tanto item stadium Herculanum pede sexcẽties commensum, longius est eo stadio quod alterius pede toties transmissum est.

Stadij.) Mire torquent se hoc loco eruditi homines, dum stadij appellationem, ad geometricam mensuram CXXV, passuum, hoc est, DCV. pedum applicare conantur. Cum tamen hic Gellius stadium accipiat sexcentos pedes tantum. Sic opinor Suidas innuit duplicem esse stadij rationem siue appellationem. Alteram qua intelligitur spacium, quod homo unico spiritu, cursu suo transmittere queat, quod pro currentis robore, aut fragilitate, nunc breuius, nunc longius redditur, quam stadij appellationem hic Gellius uidetur amplecti. Alterã quæ sit Geometrica, de qua apud Plin. lib. 2. cap. 23. continens, ut dixi mus, pro certo sexcentos & XXV. pedes, qua utuntur cosmographi, quæ & à longissimo cursus humani stadio sumpta uidetur.

Pisis.) Pisæ legendum est singulariter, nec; enim, quod sciam, Pisa hæc Græciæ ciuitas, quæ postea Olympia dicta est, apud ullum scriptorem pluraliter dicitur. Nam quod Verg. Pisas in plurali extulit, intelligit Pisas Italiæ urbem, à Græca sic transnominatam, certe Plin. in Græcia Pisam unà cum Stephano, in Italia Pisas collocat.

Ratiocinatum.) Quod Græci uocant συλλογισμόν, latine uertere possumus cum Mar. Capella, & item Boëthio

Seue-

Seuerino, ratiocinationem, & quod illi dicunt συλλογίζεσθαι nos ratiocinari, colligere, pro quo uulgus argumentari dicit.

Pythagoram.) Ante Pythagoram qui rerum naturas perscrutabãtur, superbissimo uocabulo σοφοί, id est sapientes sese appellabant. Sed hic Pythagoras humani ingenij fragilitatem agnoscens, cum à Phliasiorum rege quem nam se profiteretur interrogatus esset. Respondit se non σοφον, sed φιλόσοφον esse, id est, non sapientem, sed sapientiæ amatorem. Quæ appellatio ad nostra usq; tempora durat. Tametsi Fabius lib. 1. & hoc nomen ut arrogantissimum detestatur.

AB HERODE ATTICO CONSVLARI uiro tempestiue deprompta in quendam iactabundum, & gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ se ostatorem, uerba Epicteti Stoici, quibus festiuiter à uero Stoico seiunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent.

Nomina in bũdus à participijs planè nihil differunt, nisi quod uehementius ac grauius quddam significant. Sic iactabundum accipe, qui se supra modũ iactet.

CAPVT II.

HErodes Atticus uir et Græca facundia, & cõsulari honore præditus, accersebat sæpe nos, cum apud magistros Athenis essemus, in uillas ei urbi proximas, me & clarissimũ uirũ Seruilianũ, cõpluresq; alios nostrates, qui Roma in Græciã ad capiendum ingenij cultũ concesserãt. Atq; ibi tunc cum essemus apud eum in uilla, cui nomen est Cephisia, & æstu anni, & sidere autumni flagrantissimo, propulsabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus, ædium posticum refrigerantibus lauacris nitidis, & abundis, & collucentibus, totiusq; uillæ uenustate aquis undiq; canoris, atq; auibus personãte. Erat ibidem nobiscum simul adolescẽs, philosophiæ sectator,

Caniculam intelligit, de cuius exortu uide Plin.

disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loquacior impendio, & promptior. Is plerunq; in conuiuio sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atq; immodica de philosophiæ doctrinis intempestiue, atq; insubide disserebat: præq; se uno cæteros omnes linguæ Atticæ principes, gentemq; omnem togatã, totumq; nomẽ latinum, rudes esse, & agrestes prædicabat. Atq; interea uocabulis haud facile cognitis, syllogismorum captionumq; dialecticarũ laqueis strepebat: κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας, aliosq; id genus griphos, neminẽ posse dicens nisi se dissoluere. Rem uero Ethicam, naturamq; humani ingenij uirtutumq; origines, officiaq; earũ confinia, aut contrà morborũ, uitiorumq; fraudes, animorumq; labes, ac pestilẽtias asseuerabat, nulli esse ulli magis ea omnia explorata, cõperta meditataq;. Cruciatibus autẽ doloribusq; corporis, & periculis mortẽ minitantibus, habitum statumq; uitæ beatæ, quam se esse adeptum putabat, neq; lædi, neque imminui, existimabat: ac ne oris quoq;, et uultus serenitatem Stoici hominis, unquam ulla posse ægritudine obnubilari. Has ille inanes cum flaret glorias, iamq; omnes finem cuperent, uerbisq; eius defatigati pertæduissent, tum Herodes Græca, cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens: Permitte, inquit, philosophorum amplißime, quoniã respondere nos tibi, quos idiotas uocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquẽtia uestra senserit, dixeritq; Epictetus

Nodosa argumẽta per Griphos Gellius intelligit.

Quarũ qua tuor M. Cicero ex Stoicorum sententia libro Offi. statim in princ. ostendit.

Quando ut Fabius li. 11. inquit oĩs iactatio est odiosa, sui uero odiosissima.

ctetus Stoicorum maximus: iussitq; proferri disertationum Epicteti digestarum ab Ariano primũ librum, in quo ille uenerandus senex iuuenes, qui se Stoicos appellabant, neq; frugi, neq; operæ probæ, sed theorematibus tantum nugalibus, & puerilium Isagogarum commentationibus dilatrantes, obiurgatione iusta incessiit. Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est, ea quæ addidit. Quibus uerbis Epictetus seuere simul ac festiuiter seiunxit, atque diuisit à uero, atque syncero Stoico qui esset proculdubio ἀκώλυτος, ἀνεμπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔποτμος, εὐδαίμων, uulgus aliud nebulonum hominum, qui se Stoicos nuncuparẽt. Vltroq; uerborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, sanctissimæ disciplinæ nomine mentirentur.

Qui nullis rebus ad se non pertinẽtibus mouetur, nulloq; obstaculo à uirtutibus abstrahi possit. Siquidem ἐμποδίζω Græcis significat impedio, ἀπὸ hic priuat.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, ἢ κακῶν ἀκούεις;
Ἵλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
Τῶν οὖν τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δὲ ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί, κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος. συζυγία, ζωὴ, θάνατος. ἡδονή. πόνος. πόθεν οἶδας; οὕτως ἐλλάνικος λέγει ἐν τοῖς ἀιγυπτιακοῖς. τί δὲ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ χρύσιππος ἢ κλεάνθης. βεβεσάνικας οὖν αὐτὰ, καὶ δῶγμα σαυτοῦ πεποίησαι; Δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν φοφύσκιδίσιον. μὴ ἀναχρυγήσῃς, ἐὰν σοι λίς

οὕτω πῶς πρᾶσαθεὶς εἶπεν, λέγε μοὶ σὺ ἃ πρώην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι; μὴ τῆς κακίας μετέχομι; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις; αὐτὸ τί ἠμῖν, ἢ σοὶ ἄνθρωπε; ἀπολούμεθα, καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις, ἐὰν δέ σε ὁ καίσαρ μεταπέμψηται καῖκοσμένον.

Cephysia.) Fortasse appellatione sumpta à Cephysio fonte amœnissimo, quem in agro Attico scaturire tradit Plin. lib. 4. ca. 1. Erat enim receptum apud ueteres, quod ex Catone colligi potest, uillas in propinquo fontem aliquem habere.

Sectę.) Quatuor in primis celebres erant Athenis philosophorum sectæ: Academica, Peripathetica, Epicurea, & Stoica. Nam quas præter has colligit Laërt. hæ ab his quatuor, quasi fontibus promanarunt.

Disciplinę.) Obseruandum disciplinę uocabulum præterquam quod doctrinam significat, & obseruationem significare uidetur, idq; apud optimos quosque scriptores. Sic Cice. in præfa. offi. Sunt, inquit, nonnullæ disciplinæ quæ propositæ bonorum ac malorum finibus officium omne peruertunt. Sic & Teren. in Eunucho, ubi Gnato de disciplinis disputat.

Intempestiue.) Neq; enim de arduis quęstionibus inter pocula disputandum est. Sed ut inquit Varro, & post eum Athenęus, ea sunt in cõuiuiis tractãda, quæ semper hilaritatem quandam in se habent, et ad ciuilem uitæ usum pertineant, quo modo uidemus differi à conuiuis Macrobianis, & item eos quos amœnissimos conuiuãtes inducunt, cum Plato in Symposio suo, tum Athenæus.

Atticæ linguæ.) Linguam Atticam dicit pro Græcorum eloquentia, quæ sit omnium longe mundissima gratissimaq;. Siquidem è quinq; linguæ Græcæ differentiis, Attica proprietas omnium fuit semper laudatissima, de qua multa uide apud Fabium lib. 11. Item Cic. in De perfecto oratore.

Viciorum fraudes.) Non ociosum est quod uiciorum fraudes dicit, quod uicia sese uirtutis specie hominibus insi-

insinuent, unde Horatius: In uicium ducit culpę fuga, si caret arte. Sic auari peccatum suum palliant per hoc, quod sese necessaria procurare astruunt.

Epictetus.) Stoicus is maximus fuit, quod uidelicet non dicendo tantum & disputando, sed & uiuendo professionis huius seueritatem expresserit. Oriundus autem fuit ex Hieropoli Phrigiæ urbe, seruus Romæ postea factus cuiusdam uestiarij Neronis principis, deinde ob doctrinæ excellentiam manumissus est. Domũculam quandam habitauit, quam præ animi securitate, nunquã claudebat. Mortuus est tandem Nycopoli Epyri urbe, tempore M. Antonini imperatoris, huius lucernam ob pretiosissimum tanti hominis monumẽtum, diues quispiam emit, nescio quàm drachmis multis.

ἀκόλυτος.) ἀκόλυτον eum hominem dicimus, qui nullis terriculis à propósito dimoueri queat, quem Horatius hisce uersibus eleganter depinxit.

Iustum & tenacem propositi uirum,
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non uultus instantis tyranni,
Mente quatit sol da: neq; auster
Dux inquieti turbidus Adriæ.
Nec fulminantis magna Iouis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Stoico.) Raros hos homines stoicos, & fortasse nimiũ rigidos uirtutibus, Horatius in epistolis lib. 1. epist. 1. subridens complectitur his uersibus.

Ad summum sapiens uno minor Ioue, diues,
Liber, honoratus, felix, rex denique regum,
Præcipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

Apud Laërtium lege uitam Zenonis, & Ciceronem de finibus. De Hellanico lege Suidam.

QVOD CHILO LACEDAEMONIVS consiliũ anceps pro salute amici cepit. Quodq; est circũspecte & anxie considerãdum, an pro utilitatibus amicorum delinquendũ aliquando sit. Notatáq; inibi, & relata quæ Theophrastus, & Marcus Cic. super ea re scripserũt.

CAPVT III.

Chilo Lacedæmonius.

CHilo præstabilis homo sapiētiæ, quonam usq; debuerit cōtra legem contraq; ius pro amico progredi, dubitauit. Eaq; res in fine quoq; uitæ ipso, animū eius anxit. Et alij deīceps multi philosophiæ sectatores (ut in libris eorū scriptū est) satis, inquit, scitè, satisq; solicitè quæsierūt, ut uerbis quæ scripta sunt ipsis utar: εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ πρὸ τοῦ δικαίου, καὶ μέχρι ποίου καὶ πῆ ποῖα. Ea uerba significāt quæsisse eos, an contra ius, contra'uc morem faciendum pro amico sit, & in qualibus, & in quibus causis, et quemnam ad usq; modum. Super hac quæstione tum ab alijs (sicuti dixi) multis, tum uel diligentißime à Theophrasto disputatur, uiro in philosophia peripatetica modestißimo, doctißimoq;. Eaq; disputatio scripta est (si recte meminimus) in libro eius de amicitia primo. Eum librū M. Cic. uidetur legisse, cum ipse quoq; librum de amicitia componeret, & cætera quidē, quæ sumenda à Theophrasto existimauit (ut ingenium facundiaq; eius fuit) sumpsit, & transposuit commodißime aptißimeq;. Hunc autem locum (de quo satis quæsitum esse dixi) omnium rerum aliarum difficilimum, strictim, atq; cursim transgressus est. Neq; ea, quæ à Theophrasto pensiculate, atq; enucleate scripta sunt, executus est: sed anxietate illa, & quasi morositate disputationis prætermissa, genus ipsum rei tantū paucis uerbis notauit. Ea uerba Cicero

Amici causa an delinquē dū aliquando sit.

nis (si

nis (si recensere quis uellet) apposui: + His igitur finibus utendum esse arbitror, ut cum emendati mores amicorum sint, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorũ, uoluntatum, sine ulla exceptione communitas: ut etiam si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ uoluntates amicorum adiuuandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama, declinandum sit de uia, modo ne summa turpitudo sequatur. Est enim, quatenus amicitiæ uenia dari possit. Cum agetur, inquit, aut caput amici, aut fama, declinandum est de uia, ut etiam nonnunquam uoluntatẽ illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat, qualisq; ad adiuuandum digressio, & in quanta uoluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert scire, me in huiusmodi periculis amicorum, si non magna me turpitudo insecutura est, de uia recta esse declinandum? nisi id quoq; me docuerit, quam putet magnam turpitudinem? & cum decessero de uia, quousq; digredi debeam? Est enim, inquit, quatenus dari amicitiæ uenia possit. Hoc imo ipsum est, quod maxime discẽdum est, quodq; ab ijs, qui doceant, minime dicitur, quatenus, quaq; fini dari amicitiæ uenia debeat. Chilo ille sapiens (de quo paulo ante dixi) conseruandi amici causa, de uia declinauit. Sed uideo quousq; progressus est: falsum enim pro amici salute consilium dedit. Idipsum tamen in fine quoq; uitæ, an iure possit reprehendi culpariq; dubitauit. Contra patriam, inquit Cice. arma pro amico

Nam cum apud iudicẽ in mala causa litigaret amicus quispiam, tale

consilium cepit, quo nec contra amicum pronũciaret ex more, nec tamen falsam sententiam contra ius diceret. Cõsuluit enim amico secreto ut iudiciũ à se in dubiũ causse euentũ alio provocaret, cũ tamẽ iudicis sit officiũ, secundũ allegata & producta iudicare, uide Lactium.

amico sumenda non sunt. Hoc profecto nemo ignorauit, et priusquam Theognis, ut Lucilius ait, nascerctur. Sed id quæro, id desidero, cum pro amico contra ius & contra quàm licet, salua tamen libertate atq; pace faciendum est, & cum de uia (sicut ipse ait) declinandum est, quid & quantum, & in quali causa, et quonam usq; id fieri debeat? Pericles ille Athenienſis egregius uir ingenio, bonisque omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planius tamen, quid existimaret, professus est. Nam cum amicus eum rogaret, ut pro re causaq; eius falsum deieraret, his ad eum uerbis usus est: Δεῖ μὲ συμπεάθῃ τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. Theophrastus in eo quem dixi libro, inquisitius quidem super hac re ipsa, & exactius prosiusq; quàm Cic. disseruit. Sed is quoq; in docendo, non de uno quoq; facto singillatim æstimat, neq; certis exemplorum documentis, sed generibus rerum summatim uniuersimq; utitur, ad hunc ferme modum: Parua, inquit, & tenuis, uel turpitudo, uel infamia subeũda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest. Rependitur quippe, & compensatur leue damnũ delibatæ honestatis maiore alia, grauioreq; in adiuuãdo amico honestate. Minimaq; illa labes, et quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico utilitatũ ratione solidatur. Neq; nominibus, inquit, moueri nos oportet, quod paria genere ipso non sunt, honestas meæ famæ, & rei amici utilitas. Ponderibus hæc enim,

pote-

potestatibusq; præsentibus, nõ uocabulorum appellationibus, neq; dignitatibus generum dijudicanda sunt. Nã cum in rebus aut paribus, aut non longe secus, utilitas amici, & honestas nostra consistit, honestas proculdubio præponderat. Cum uero amici utilitas nimio est amplior, honestatis autem nostræ in re non graui, leuis iactura est, tunc quod utile amico est, id primũ illo, quod honestũ nobis est, fit plenius: sicuti magnũ pondus æris, parua lamina auri fit pretiosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re adscripsi: οὐκ οἶδ' εἴ πῳ τούτῳ ζῳδ γένει, ζμικῶτερον ἦδη, καὶ ὅτι οὖν ἄμ ἦ μέρ☉ τούτῳ πρὸς δ' πλεῖκον θατέρῳ σωκρινόμενον αἱρετὸν ἔσαι· λέτω δ' οἷον, οὐ μὴ χρυσίον ζμικῶτερον χαλκοῦ, μὴ πλεῖκον δ' χρυσοῦ πρὸς δὲ πλικὸν χαλκοῦ μέτεθος ἀνζωσο ραθαλλόμενον πλέον δόξῃ; ἀλλὰ ποικσει ζυνὰ ῥοπὴμ μὴ δὲ πλῆθος μὴ δὲ μέτεθος. Phauorimus quoq; philosophus huiusce modi indulgentiã gratiæ, tẽpestiuius laxato paulũ, permissoq; subtili iustitiæ examine, his uerbis definiuit: ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ζοὖ τὸ ἐσίμ ὕφεσις ἀκριβείας ἐνδέουζ. Post deinde idem Theophrastus ad hanc fermè sententiã disseruit. Has tamẽ, inquit, et paruitates rerũ, et magnitudines, atq; has omneis officiorum æstimationes, alia nonnunq; momẽta extrinsecus, atq; alia quasi appẽdices personarũ, et causarũ, et temporum, et circumstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur et regunt,

regunt, & quasi gubernant, et nunc ratas efficiunt, nũc irritas. Hæc talia quæ Theophrastus satis caute, & solicite, & religiose, causa differendi magis disputandiq; diligentia, quàm cum decernendi sententia, atq; fiducia differuit: quoniam profecto causas scientiæ, corporum uarietates, disertationumq; & differentiarum ignorantes, directum atq; perpetuum, distinctumq; in rebus singulis præceptũ, quod ego in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Eius autem Chilonis (à quo disputatiunculæ huius initium fecimus) cum alia quædam sunt monitu utilia, atque prudentia, tum id maxime exploratæ utilitatis est, quod duas ferocissimas affectiones amoris atq; odij, intra modum tantum coërcuit: Hac, inquit, fini ames, tanquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tanquam fortasse post amaturus. Super hoc eodem Chilone Plutarch. philosophus in lib. περὶ ψυχῆς, uerbis ita scripsit: χείλωνι δὲ παλαιοῦ ἀκούσαντος ζυόν λέγοντος, μηδ' ἕνα ἔχειν, ἐχθρόν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδ' ἕνα φίλον ἔχειν, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἑπακολουθεῖν καὶ σωεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Theognis.) Non admodum mihi placet, quod quidam hoc Lucilij dictum, ad Theognidis Megarensis Elegiaci poëtæ ætatem referunt, ut sit sensus, id quod Cicero dicat id nulli fuisse ignotum unq̃, etiam ante tẽpora Theognidis antiquissimi poëtæ. Nam Plut. semel atq; iterum prouerbium hoc sic usurpat, quasi de friuola & uulgatissima re dici cõueniat. Sitq; sumptum à Theognide quodam, ut

Suidas

Suidas indicat, ineptarum & friuolarum rerum Tragico scriptore, quo modo hic sensus erit, à nullo ignoratum fuisse, quod Cicero moneat, etiam antequam hæc scripserit. Sentit nobiscum Erasmus.

θιῶν.) quod codices uulgati habent legendum opinor βωμῶν, id est, aras tum ex ueteri Theodori Gazæ translatione, quæ habet usq; ad aras, tum quod Plut. in lib. de inepta uerecundia, in hunc modum prouerbium effert, usq; ad aram sum amicus. Tametsi sensus in idem recidit cum priore lectione. Siquidem ueteres in iurando aras manibus contingebant. Certe Erasmus prouerbium citra mendæ suspicionem in Prouerbijs ex hoc loco citat nostram lectionem.

QVAM TENVITER, CVRIOSEQVE explorauerit Anto. Iulianus in oratione M. Tullij uerbi ab eo commutati, argutiam.

CAPVT IIII.

ANtonius Iulianus rhetor perquam fuit honesti, atq; amœni ingenij, doctrina quoq; ista utiliore, ac delectabili, ueterumq; elegantiarum cura, et memoria multa fuit. Ad hæc, scripta omnia antiquiora tã curiose spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimabatur, ut iudicium factum esse adamußim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullij quam pro Cn. Planco dixit, ita æstimauit. Sed uerba prius, de quibus iudicium ab eo factum est, ipsa ponam: Quanquàm dißimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. Nam qui pecuniam dißoluit, statim non habet id quod reddidit. Qui autem debet, æs retinet alienum: Gratiam autem, & qui refert, habet: & qui habet in eo ipso quòd habet, refert. Neq; ego nunc Planco desinam

Ant. Iulianus.

debe-

debere si hoc solucro. Nec minus ei reddere uoluntate ipsa, si hoc molestiæ nõ accidisset. Crispum sane inquit, agmen orationis rotundumq;, ac modulo ipso numero rum uenustũ, sed, quòd cum uenia legendũ sit, uerbi pau lum immutati, ut sententiæ fides salua esset. Namq; debi tio gratiæ et pecuniæ collata, uerbum utrobiq; seruari posset. Ita enim recte oppositæ inter sese gratiæ pecu niæq; debitio uidebitur, si & pecunia quidem deberi di catur, & gratia. Sed quid euenit in pecunia debita, so luta'ue: quid cõtrà in gratia debita, reddita'ue, debitio nis uerbo utrinq; seruato differatur. Cicero autem in quit, cum gratiæ, pecuniæq; debitionẽ dißimilem esse di xisset, eiusq; sententiæ rationẽ redderet, uerbum, debet, in pecunia ponit, in gratia habet, subijcit, pro debet. Ita enim dicit: Gratiam autẽ & qui refert habet: et qui ha bet, in eo ipso quod habet, refert. Sed id uerbũ habet, cũ proposita comparatione non satis conuenit. Debitio enim gratiæ, non habitio cum pecunia confertur. Atq; ideo consequens quidem fuerat sic dicere: et qui debet, in eo ipso quod debet, refert, quod absurdum & nimis coactum foret, si nõdum redditam gratiam eo ipso red ditam diceret, quia debetur: Immutauit ergo, inquit, et subdidit uerbum ei uerbo, quod amiserat, finitum: ut ui deatur & sensum debitionis collatæ non reliquisse, & concinnitatem sententiæ retinuisse. Ad hunc modum Iulianus cnodabat, dijudicabatq; ucterum scriptorũ sen

tẽ-

tentias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

QVOD DEMOSTHENES RHETOR CVLtu corporis, atque uestitu probris obnoxio, infamiq; munditia fuit. Quodq; item Hortensius orator ob eiusmodi munditias gestumq; in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est.

CAPVT V.

Demosthenis cultus.

DEmosthenem tradunt, & uestitu, cæteroq; cultu corporis nitido, uenusto, nimisq; accurato fuisse. Hinc etiam κόμψη illa χλανὶς, ἢ μαλακοὶ χίτωνίσκοι, ab æmulis, aduersarijsq; probro datum: hinc etiã turpibus, indignisq; in eum uerbis non temperatum, cum parum uir, ore quoq; polluto diceretur. Ad eundem modum Hortensius omnibus fermè oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, clarior: qui multa munditia, & circumspecte compositeq; indutus, & amictus esset, manusq; eius inter agendum forent argutæ admodum, & gestuosæ, maledictis appellationibusq; propositis iactatus est: multaq; in eũ quasi in histrionem, in ipsis causis atq; iudicijs dicta sunt. Sed cum L. Torquatus subagresti homo ingenio, & infestiuo, grauius, acerbiusq; apud consilium iudicum, cum de causa Syllæ quæreretur, non iam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam, Dionysiamq; eum notissimæ saltatriculæ nomine appellaret: tum uoce molli, atq; demissa Hortensius: Dionysia, inquit, Dionysia malo equidem esse, quàm quod tu Torquate, ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος.

Quod oris polluti probrum Demosthenis obiectũ dicit, referendũ arbitror ad infandũ fellatorum libidinis genus de quo meminit Eras. in prouerbio Lesbiaci, & subinde in epigrammatis Catullus, & Martialis. L. Torquat. Dionysia.

Turpi-

Turpibus uerbis.) Opinor turpia hęc & indigna uerba ea esse, quę in Demosthenis uita recēset Plut. Scribit enim eum uulgo βάταλον & ἀργάβην cognominatum, quorū prius præterquàm quod fracti cuiuspiam & effœminati Tibicinis nomen fuerit, significet etiam pudēdam hominis partem. Posterius scurrilem quādam mordacitatem in eo notauit. Est enim ut idem autor ait, mordacissimi serpentis genus: tametsi mihi uero propius uidetur, hoc cognomentum à desidia muliebri inditum. Siquidem ἀργὸς Græcis pigrum & desidiosum notat.

Hortensius.) Sic enim de hoc Fab. Quint. li. 11. qui diu oratorum princeps, aliquandiu Ciceronis æmulus, nouissime quoad uixit à Cicerone secundus habebatur, idq; ut Fabius putat, tantum actionis beneficio.

VERBA EX ORATIONE METELLI NVmidici, quam dixit ad populum in censura cum eum ad uxores ducendas adhortaretur, eaq; oratio quam ob causam reprehensa, & quo contrà modo defensa sit.

CAPVT VI.

Metellus de uxore ducenda.

Multis & eruditis uiris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici grauis ac diserti uiri, quam in censura dixit ad populum, de ducendis uxoribus, cum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit: Si sine uxore possemus Quirites esse, omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo uiui possit, saluti perpetuæ potius, quàm breui uoluptati consulendum. Videbatur quibusdam Metellus CENS. *cui consiliū esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse nec de molestia incommodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri, neq;*

ri, neque adhortari magis, q̃ dissuadere, absterrere q̃. Sed contra illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut et nullas plerunq; esse in matrimonijs molestias assueueraret: & si quæ tamen accidere nonnunquàm uiderentur, paruas & leues facilesq; esse toleratu diceret, maioribusq; eas emolumẽtis, et uoluptatibus oblitterari, easdemq; ipsas neq; omnibus, neq; naturæ uitio, sed quorundam maritorum culpa, & iniustitia cuenire. T. autem Castritius recte, atq; condigne Metellum esse locutum existimabat. Aliter, inquit, CENS. loqui debet aliter rhetor. Rhetori concessum est sententijs uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si modo uerisimiles sint, et posśint ad mouendos hominũ animos qualicunq; astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum, atq; impugnatum relinquat. Sed enim Metellũ inquit, sanctum uirum illa grauitate, & fide præditum, cum tanto honore, atque uitæ dignitate apud Populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod uerum sibi esse, atq; omnibus uidebatur, præsertim cum super ea re diceret quæ quotidiana intelligentia & communi, perualgatoq; uitæ usu comprehẽderetur. De molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus, eaq; confessione fidem sedulitatis, ueritatisq; commeritus, tum deniq; facile, & procliuiter, quod fuit rerum omnium ualidissimum, atq; uerissimum persuasit, ciuitatem salusm esse sine matrimoniorum frequentia

Eleganter omnino translatũ irrepere, siue obrepere, pro clanculum sese insinuare, nimirum à serpẽtibus, & id genus alijs uermibus sumptũ, qui nobis sæpenumero antequam aduertamus irrepunt. Sic Plin. lib. 29.

de gallis nocte homines excitãtibus: Nec patiuntur incautis diem obrepere. Et Prudentius de Senect. Obrepsit subito canicies mihi.

quentia non posse. Hoc quoq; aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimauimus assidua lectione, non hercle minus, quàm quæ à grauissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt: Dij immortales plurimum possunt, sed non plus uelle debent nobis, quàm parentes: At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant. Quid ergo nos à dijs immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finem facimus? ijsdem deos propitios esse æquum est, qui sibi aduersarij non sunt. Dij immortales uirtutem approbare, non adhibere debent.

Impugnatum.) Noue dixit Gell. impugnatum, pro eo quod oppugnari posset. q.d. impugnabile. Tametsi fortasse cuiquam uideri possit, impugnatum hic ualere pro eo quod non sit ratione tractatum, & argumentis quasi munitum & circumseptum. Quod hic de rhetore disserit Castricius, fortasse locũ habet in eo oratore qui Gorgiæ, Prothagoræ, ac similium exẽplo, profiteantur sese ex mala caussa bonam facturos, ex bona malam dicendi fraudulento artificio. Sed hoc studium mentiendi parũ conuenit ei, quem bonum uirum statuunt eloquentissimi oratores M. Cicero, & F. Quintilianus. Item Aristi. in Rhetoricis. Atqui hinc est quod præposteram illam Rhetoricen, Basilius mentiendi artem definit, imitatus, opinor, Platonem in Gorgia, quorum sit studium ex albis nigra, ex nigris alba facere. Quanquàm & Fabius permittit bono uiro, hoc est, oratori, sententijs uti falsis, ad persuadendum ea quæ uera sunt, & uel audientibus uel reip. utilia. Et Aristo. in suis Rheto. permittit aliqua inique fieri, ut per hoc æquitas obtineatur. Postremo & Christiani, ut Orig. & Hiero. officiosum mendacium non excludunt.

IN HISCE VERBIS CICERONIS EX oratione quinta in Verrem: hanc sibi rem sperãt præsidio futu-

futurum, neq; mendam esse, neq; uitium. Errareq; istos, qui bonos uiolant libros, & futuram scribunt. Atq; ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictum, quod probe scriptũ perperam mutatur, & aspersa pauca de modulis, numerisq; orationis, quos Cicero auide sectatus est.

CAPVT VII.

IN oratione Ciceronis quinta in Verrẽ libro spectatæ fidei, Tyroniana cura atque disciplina facto, ita scriptum fuit: Homines tenues obscuro loco nati, nauigant, adeuntq; ad ea loca, quæ nunquàm antea adiuerant, neq; noti essent, quo uenerunt: neque semper cum cognitoribus esse possunt. Hac una tantum fiducia ciuitatis, non modo apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continentur, neq; apud ciues solum Romanos, qui & sermonis & iuris, et multarum rerũ societate iuncti sunt, forè se tutos arbitrantur, sed quocunq; uenerint, hanc sibi rem præsidio speraut futurũ. Videbatur quàm pluribus in extremo uerbo menda esse: decuisse enim scribi putabant, non futurum, sed futurã: neq; dubitabant, quin liber emendatus esset: ne ut in Plauti comœdia mœchus (sic enim mendæ suæ illudebãt) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius. Aderat ibi forte amicus noster, homo lectione multa exercitus, cui pleraque omnia ueterum literarum quæsita, meditata, euigilataq; erant. Is libro inspecto ait, nullum esse in eo uerbo neq; mendam, neque uitium, Ciceronem probe, ac uenuste locutum. Nam

futurũ, inquit, non refertur ad rẽ. sicut legentibus teme re et incurioſe uidetur: neq; pro participio poſitũ eſt, ſed uerbũ eſt indefinitum, quod Græci appellant ἄπαξ ϱ̓ήμφατον, neq; numeris, neq; generibus præſeruiens, ſed liberũ undiq; et impromiſcuum eſt. Quali Ca. Gracchus uerbo uſus eſt in oratione, cuius titulus eſt de Qu. Popilio circũ conciliabula: in qua ita ſcriptum eſt: Credo ego inimicos meos hoc dicturũ. Inimicos, inquit, dicturum, et nõ dicturos. Videtur'ne ea ratione poſitum eſſe, apud Gracchũ dicturum, qua eſt apud Ciceronem futurum? ſicut in Græca oratione ſine ulla uitij ſuſpitione omnibus numeris generibusq;, ſine diſcrimine attribuuntur huiuſcemodi uerba, ποιήσω, ἔσεσθαι, λέξω, & ſimilia. In Q. quoq; Quadrigarij tertio annali uerba hæc eſſe dixit: Dum ij conciderentur, hoſtium copias ibi occupatas futurum. In duodecimo annali eiuſdem Quadrigarij principiũ libri ſic ſcriptum. Si pro tua bonitate, et noſtra uolũtate tibi ualetudo ſuppetit, eſt quod ſperemus deos bonis benefacturum. Item in Valerij Antiatis, libro quarto & uiceſimo ſimili modo ſcriptum eſſe: Si hæ res diuinæ factæ, rectéq; perlitatæ eſſent, aruſpices dixerunt omnia ex ſententia proceſſurum. Plautus etiam in Caſina, cum de puella loqueretur, occiſurum dixit, non occiſuram, his uerbis:

Etiam'ne habet Caſina gladium? habet, ſed duos,
Quibus altero te occiſurum ait, altero uillicum.

Item

Item Laberius in Gemellis:

Non putaui, inquit, hoc eam facturum. Non ergo isti omnes solœcismus quid esset, ignorauerũt? Sed et Gracchus dicturũ, & Quadrigarius futurum, & benefacturum, et Plautus occisurum, & Antiâs processurum, & Laberius facturum, indefinito modo dixerunt. Qui modus neq; in numeros, neq; in personas, neq; in genera, neque in tempora distrahitur, sed omnia istæc una eademq; declinatione cõplectitur. Sicuti M. Cicero dixit futurum, nõ uirili genere, neq; neutro (solœcismus enim foret planè) sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem M. Tullij Ciceronis oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeij, ita scriptum esse à Cicerone dicebat, atq; ipse ita lectitabat. Cum nostros portus, atque eos portus quibus uitam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis. Neq; solœcismum esse dicbat, in potestatem fuisse, ut uulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa & proba contendebat: qua & Græci ita uterentur, et Plautus uerborum Latinorum elegantissimus in Amphitrione dixit: Non uero mihi in mentem fuit: non (ut dici solitũ est) in mente. Sed enim præter Plautum (cuius ille in præsenti exemplo usus est) multam nos quoque apud ueteres scriptores locutionum talium copiam offendimus, atq; his uulgo annotamentis insperſimus. Vt rationem istam missam facias,

In potestatem esse.

Noue dixit Gellius Plautus latinorum uerborum elegantissimus pro eo quod usitatius erat: In latina lingua

elegantissimus, nisi fortasse, quod suspicor deprauatus est hic locus.

& autoritates, sonus, qui εὐφωνία tantum, & positura ipsa uerborũ satis declarant, id potius ἐπιμελεία τῶν λέξεων modulamentis orationis Marci Tullij conuenisse, ut quoniam utrumuis dici Latine posset, potestatem dicere mallet, non potestate. Illud enim sic compositum iucundius ad aurem conspectius que, insuauius hoc imperspectiusq; est: si modo ita explorata aure homo fit, non surda, nec iacenti: sicuti est hercle, quod explicauit dicere maluit, quàm explicuit, quod esse iam usitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius in exhortatione, quam de imperio Cn. Pompeij habuit: Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis, non terrore belli, sed consilij celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto, & debili numero uerborum sonus clauderetur.

Explicauit.

Tironiana.) Tiro hic homo doctus & recti iudicij, liberaliter adeo M. Tullio seruiuit, ut domini beneficio ex seruo libertus fieret, id quod colligimus ex epist. Qu. Ciceronis fratris, huius manumissionis gratulationem complectente. Vtebatur hoc homine familiariter adeo, ut omnium lucubrationum suarum eum quasi censorem faceret, eiq; facultatem concederet, sua uel publicandi, uel supprimendi, id quod cum ex aliis Ciceronis epistolis colligitur, tum ea quæ incipit. Video ego, in qua scriptorum suorum regulam docet Tiro.

Futurum.) Suspicio uicij hinc est apud Latinos, quod infinitiuum hoc futuri temporis, in eandem uocem recidat cum participio actiuo neutro futuri temporis, quod & numeros, & genera admittit, & pro horum diuersitate, diuersis quoq; adiũgitur. Sed in Græca oratione futurum indefinitum imitans præsentis sui terminationem, nullam

tam habet similitudinem cum participio.

Neq; in tempore.) Dubium mihi non est, quin indocti alicuius ore hæc clausula, Neq; in tempore, in contextum Gellij irrepserit, sed hoc mirũ, tot castigatores huius scriptoris uiros insignes in genere adeo maculam non uidisse: apertissimum enim est uel pueris infinitiuum alium esse præsentis temporis, alium præteriti, alium futuri.

HISTORIA IN LIBRIS PHOCIONIS philosophi reperta super Laide meretrice & Demosthene rhetore.

CAPVT VIII.

PHociõ ex Peripathetica disciplina haud sanè ignobilis uir fuit. Is librũ multæ uariæq; historiæ reftum composuit, cumq; inscripsit κέρας ἀμαλθείας. Ea uox hoc fermè ualet, tãquàm si dicas cornucopiæ. In eo libro super Demosthene rhetore, et Laide meretrice Historia hæc scripta est: Lais inquit, Corinthia ob elegantiam uenustatemq; formæ grandem pecuniam demerebat. Conuentusq; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant, neq; admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. Poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos dictum adagium: οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἐσθ' ὁπλῆς. Quod frustra iret Corinthum ad Laidem, qui non quiret dare, quod poscceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit, et ut sibi sui copiam faceret, petit. At Lais μυριάδας δραχμὰς ἢ τάλαντον poposcit: hoc facit nũmi nostratis denariũm decẽ milia. Tali petulantia mulieris, atq; pecuniæ magnitudine ictus expaui

Id & Propertius elegiarum secũdo hoc distichon satis indicat. Non ita cõ plebãt Ephyræę Laidos ædes, Ad cuius iacuit Græcia tota fores. Et Horat. Aristippum Laidis amatorem sic notat in epist. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.

dusq; Demosthenes, auertit iter: et discedens, Ego (inquit) pœnitere tanti non emo. Sed græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt: οὐκ ἀνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Amalthæa.) Eius hoc capræ nomen est, cuius lacte Iupiter per nympham quandam nutritus est, ei scilicet ac nutrici ut gratiam iam adultus Iupiter referret, ipsam capram inter sydera retulit, & nutrici alterum capræ cornu dedit, ea imbutum uirtute, ut quod uellet nutrix inde depromeret. Hinc inscriptio quasi prouerbialis facta est, eorum librorum scilicet in quibus generis omnis tractatus complecterentur. Vide Plin. in præfat. histo. natur. Gell. li. ulti. cap. item ultimo, & Erasmum in prouerbijs.

μυρίας.) Id est, decem milia nummûm, ut Erasmus interpretatur, quæ summa hodie facit ducentos, ac quinquaginta coronatos Francicos. Sed Budæus, & mea quidem sententia rectius in libro de asse & eius partibus tertio, Gellianæ interpretationis filum sequutus, æstimat hanc pecuniam quadraginta sestertijs. Sestertium autem eius scriptoris supputatione uiginti quinq; ualet coronatis francicis, ut summa tandem assurgat ni fallor, in mille coronatorum francicorum. Certe Macr. lib. Satur. secundo, hoc Demosthenis factum ex Gellio referẽs, dimidium talentum exponit, ut inuolutior fit hæc numerorum, ponderumq; ratio, quàm ut facile à quouis possit explicari, maxime tamen est Budæo fidendum.

QVI MODVS FVERIT, QVIS ORDO disciplinæ Pythagoricę, quantumq; temporis imperatum obseruatumq; sit, dicendi simul ac tacendi.

CAPVT IX.

Pythagorica disciplina.

ORdo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiendi instituendiq; discipulos huiusce modi fuisse traditur: Iam à principio adolescentes qui sese ad discendum obtulerant ἐφυσιο-

γνωμόν

γνωμόνας: Id uerbum significat mores naturasq; hominum coniectatione quadam, de oris & uultus ingenio, deq; totius corporis filo atque habitu sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo idoneusq; fuerat, recipi in disciplinam statim iubebat, & tempus certum tacere. Non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro æstimato captu solertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs, audiebat. Necq; percontari, si parum intellexerat: neq; cõmentari, quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, quàm biennium. Hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audiendiq;, ἀκουσικοί. Ast ubi res didicerãt rerum omnium difficilimas tacere, audireq;, atq; esse iam cœperant silentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία, tum uerba facere & quærere, quæq; audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur expromere potestas erat. Hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί, scilicet ab ijs artibus, quas iam discere atque meditari inceptauerant: quoniam geometriam, et gnomonicam, musicam, cæterasq; item disciplinas altiores μαθήματα ueteres Græci appellabant, uulgus autem (quos gentilitio uocabulo Chaldæos dicere oportet) mathematicos dicit. Exinde his scientiæ studijs ornati, ad perspiciendã mundi opera, & principia naturæ procedebãt. At tunc deniq; nominabantur φυσικοί. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus cum dixisset, nunc autẽ inquit isti, qui repente pedibus illotis ad philosophos

Siquidẽ Græcis naturam ingeniũ φύσις significat γνωμὼν autẽ regula, indiciũ quo utũtur in digerendis ædificijs architecti, Latini uocãt amussim, hinc uerbum γνωματεύω.

diuertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι, sed legem etiam dant, qua philosophari discant. Alius ait, hoc me primum doce. Item alius, hoc uolo, inquit, discere, istud nolo. Hic à symposio Platonis incipere gestit propter Alcibiadis commessationem: Ille à Phædro propter Lysiæ orationem. Est etiam inquit (proh Iuppiter) qui Platonem legere postulet, non uitæ ornandæ, sed linguæ orationisq; comendæ gratia: nec ut modestior fiat, sed lepidior: Hæc Taurus dicere solitus, nouitios Philosophorum sectatores cum ueteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoq; non prætereundum est, quod omnes simul qui à Pythagora in cohortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisq; familiæ pecuniæq; habebant, in medium dabant. Et coibatur societas inseparabilis, tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atq; uerbo Romano appellabatur κοινόβιον.

Biennium.) Et, ut opinor, nemo plus quàm quinquennium Nam Lucianus tum alibi tum in dialogo βίων βράσις quinquennale silentium Pythagoreorum iocis suis incessit, ut hinc colligi possit biénium breuissimum, quinquennium longissimum spatium Pythagoræ fuisse.

κοινόβιον.) Non potest hæc lectio sibi constare, neque enim κοινόβιον uerbum est Romanum, sed Græcum. Ob id fortasse sic emendabitur locus, quod re atque uerbo græce κοινόβιον, Romane contubernium appellabatur. Aut sic simplicius quidem, inde uerbo Romano sic appellabatur, ut uerbum Romanum referatur ad consortium. Significat enim Latinis consortium, id est fortunarum communitatem.

Quibus

QVIBVS VERBIS COMPELLAVERIT Phauorinus philosophus adolescentem, uetuste nimis & prisce loquentem.

CAPVT X.

PHauorinus philosophus adolescenti ueterum uerborum cupidissimo, & pleraſque uoces nimis priscas & ignotissimas, in quotidianis communibus'que sermonibus expromenti, Curius, inquit, & Fabritius, & Coruncanus antiquissimi uiri nostri, & his antiquiores Horatij illi trigemini planè, ac dilucide cum suis fabulati sunt: neq; Aurunc orum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ uerbis locuti sunt. Tu autem proinde quasi cum matre Euandri nunc loquare, sermone ab hinc multis annis iam desito uteris, quod scire atq; intelligere neminem uis, quæ dicas. Non'ne homo inepte, ut quod uis abunde consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, & bona, & sobria, & modesta sit. Viue ergo moribus præteritis, loquere uerbis præsentibus. Atque id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ uiro, in de Analogia libro scriptum est, habe semper in memoria atque in pectore, ut tanquam scopulum, sic fugias inauditum, atq; insolens uerbum.

Phauorini in uetuste loquentes reprehenſio.

Sunt qui eodem partu editi ſunt, qui cum trigeminis Curiacijs Albanis pro ſumma imperij feliciter pugnarãt, ſub Seruio Tullo Ro. rege (niſi fallor) tertio cũ iã Roma nec dum centeſimum annũ originis ſuę numeraret. Vide Liuiũ lib. 1.

Pelasgorum.) Plin lib. tertio natur. hist. cap. 5. in Italiæ descriptiõe Latij ipsius colonos subinde mutatos narrat, ut ubi olim habitarint Aurũci, Siculi, Pelasgi, suo tempore habitabant Troiani, qui cum Aenea duce in ea loca deuenerant.

Mater

Mater Euandri.) Quæ in Latio fatidica mulier, Herculis ætate longo tempore ante conditam urbem uiguisse scribitur à Tito Liuio ab urbe condita primo, & Solino.

QVOD THVCYD. HISTORIAE SCRIptor inclytus, Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibijs esse usos dicit. Verbaq; eius super ea re posita. Quodq; Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atq; inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria.

CAPVT XI.

Lacedæmoniorũ mos in certamine.

AVtor historiæ græcæ grauissimus Thucydides, Lacedæmonios summos bellatores, non cornuum, tubarum'uc signis, sed tibiarum modulis in prælijs usos esse refert. Non prorsus ex aliquo ritu religionũ, neq; rei diuinæ gratia, neq; etiam ut excitarentur, atque euibrarentur animi, quod cornua, & litui molimentur, sed contrà, ut moderatiores, modulatioresq; fierent, quòd tibicinis numeris temperatur. Nihil adeo in congrediendis hostibus, atque in principijs præliorum ad salutem, uirtutemq; aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus, non immodice ferocirent. Cum procinctæ igitur classes erant, & instructa acies, cœptũq; in hostem progredi, tibicines inter exercitum positi, canere inceptabant. Ea ibi præcentione tranquilla & uenerabili, ad quandã quasi militaris musicæ disciplinam, uis & impetus militum, ne sparsi dissalatiq; procurrerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregij scriptoris uti uerbis libet, quæ & dignitate, & fide grauiora sunt: καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἤρχετο μᾶλλον, ἢ ὁ ξύμπαν μάχη

μαχοι ἐντόνως, ἢ ὁρμῇ χωρεῦντες. Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοῖς, πολλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ ἡδέος χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις ὃ πρέπει ἀεὶ ποιεῖν μεγάλα σφαλόμενα ἐμπλαῖς προσόδοις.

Cretenses quoq; prælia ingredi solitos memoriæ datum est, præcinente, ac præmoderante cithara gressus. Halyattes autem rex terræ Lydiæ, more atq; luxu barbarico præditus, cum bellum Milesijs faceret, ut Herodotus in historijs tradit, concinentes habuit fistulatores, & fidicines, atq; fœminas etiam tibicinas in exercitu, atq; in procinctu habuit lasciuientium delitias conuiuiorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipiscit, non fidicularum, tibiarumq; concentu, uerum conspiratu tacito nitibundos:

Quia disciplinam militarem à Lacedæmonijs acceperunt, id quod testatur Xenophon in de Repub. Lacedæmoniorum.

Achæi ad pugnã taciti.

Οἱδ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Quid ille uult ardentißimus clamor militum Romanorum, quem in congreßibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memorauere? Contra ne institutũ fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? Cum uero prope ad manus uentum est, tum iam è propinquo hostis, et impetu propulsandus, & clamore terrendus est.

Romanorũ ritus in certamine.

Ecce

C. Gracchi fistula.

Ecce autẽ pro tibicina Laconica, tibiæ quoq; illius concionatoriæ in mentem uenit, quam C. Graccho cum populo agente præisse, ac præmonstrasse modulos ferunt. Sed nequaq; sic est, ut à uulgo dicitur, canere tibia solitum, qui ponè eum loquentem staret, uarijsq; modis tum demulcere animũ, actionemq; eius tum intendere. Quid enim foret ea re ineptius, si ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, et frequenta menta quædam uaria tibicen incineret? Sed qui hoc cõpertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circũstantibus dicunt occultius, qui fistula breui. sensim grauiusculum sonum inspiraret ad deprimendum, sedandumq; impetum uocis eius. Referuescente nanq; impulsu, & instinctu extraneo, naturalis illa Gracchi uehementia indiguisse non (opinor) existimãda est. M. tamen Cicero fistulatorẽ istum utriq; rei adhibitum esse à Gracchо putat, ut sonis tum placidis, tum citatis, aut demissam, iacẽtemq; orationem eius erigeret, aut ferocientem, sæuientemq; cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui: Itaq; idem Gracchus, quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine, quem seruum sibi habuit ille ad manum, cum cburnea solitus est hærere fistula, qui staret post ipsum occulte cum concionaretur, peritum hominẽ, qui inflaret celeriter cum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut à contentione reuocaret. Morem autem illum ingrediendi ad tibicinũ modulos præ-

Ad quosorationis fuę tenorem, uel attolleret uel deprimeret.

Planis & nudis pedibus, id est, mimo Frequentes mutatiões.

Id est, inspiratione.

Id est, & uehementię, & uoci sedandæ.

lij in-

lij institutum esse à Lacedæmonijs, Aristoteles in libris problematum scripsit, quo manifestior fieret, exploratiorq; militum securitas, & alacritas. Nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingressione huiusce modi minime conuenit: & mœsti, atq; formidantes ab hac tam intrepida, ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. Verba pauca Arist. super ea re apposui: Διαὶ ἐπεὶ δὰμ πολεμεῖμ μέλλωσι, πρὸς ἀυλὸμ ἐμβαίνωσιμ εἰνα τοὺς ἀφλοὺς ἀχημονοῦντας γινώσκωσιμ.

VIRGO VESTAE QVID AETATIS, ET ex quali familia, & quo ritu, quibusq; cerimonijs, ac religionibus, ac cognomine à Pont. Max. capiatur, et quo statim iure esse incipiat, simulatq; capta est. Quodq; ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres est.

CAPVT XII.

QVi de Vestali uirgine capiẽda scripserunt (quorum diligentissime scripsit Labeo Antistius) minorem quàm annos VI. maiorem quàm annos X. natam, negauerunt capi fas esse. Item, quæ non sit patrima, et matrima. Item, quæ lingua debili, sensu'ue auriũ diminuta, alia'ue quauis corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa, aut cuius pater emancipatus sit, etiam si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes alter ambo'ue seruitutem seruierunt, aut in negotijs sordidis diuersantur. Sed eam cuius soror ob id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri aiunt. Item cuius pater flamẽ, aut augur, aut quindecimuir sacris faciundis, aut quiseptem-

Virginis Vestalis capiendæ modus.

Emancipata, id est, è potestate patris liberata.

Quæ sint sordida negocia & honesto ciue indigna, habes apud Ci. li. 1. Off.

De flamine. lege Varronem.

septemuir epulonum, aut salius est. Sponsæ quoq; pontificis, & tibicinis sacrorum filiæ uocatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atteius scriptum reliquit, neq; eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, et excusandã eius, qui liberos treis non haberet. Virgo autem Vestalis simulatq; capta, atq; in atrium Vestæ deducta, & pontificibus tradita est, eo statim tempore sine emancipatione, ac sine capitis minutione è patris potestate exit, et ius testamenti faciundi adipiscitur. De more autem, rituq; capiundæ uirginis, literæ quidem antiquiores non extant, nisi quòd capta fuisse fertur, quæ capta prima est à Numa rege. Sed Papiam legem inuenimus, qua cauetur, ut pontificis maximi arbitratu uirgines è populo uiginti legantur: sortitioq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio ex lege Papia non necessaria nunc uideri solet. Nam si quis honesto loco natus adeat pontificem maximum, atq; offerat ad sacerdotium filiã suam, cuius duntaxat saluis religionum obseruationibus, ratio haberi possit, gratia Popiliæ legis per se ratum fit. Capi autem uirgo propterea dici uidetur, quia Pontifex Maximus manu præhensa ab eo parente, in cuius potestate est, ueluti bello capta abducitur. In libro I. Fabij Pictoris, quæ uerba Pontificẽ Maximũ dicere oporteat, cum uirginem capit, scriptum est. Ea huiusmodi sunt: Sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ iussi & sacerdo-

cerdotem Vestalem facere pro populo Romano Quiritibus uti, quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Pleriq; autem capi uirginem solam debere dici putant. Sed flamines quoque diales, item pontifices, & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarum libro II. ita scripsit: P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen dialis captus. M. Cato de Lustanis, cum Ser. Galbam accusauit, cum dicit ius pontificium discere noluisse. Ego me nunc uolo ius pontificiũ optime scire. Iam'ne ea causa Pontifex capiat? Si uolo augurium optime tenere, ecquis me ob eam augurem capiat? Præterea in commentarijs Labeonis, quæ ad duo decim tabulas composuit, ita scriptum est: Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato: neque intestatæ quisquam, sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat, quæritur. Amata inter capiendum à Pontifice Max. appellatur, quoniam quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

Amata prima uirgo Vestalis.

Emancipatio.) Emancipatio imaginaria quædam & ficta uenditio certa quędam per æs & libram, testibus adhibitis, obseruatione ex ueteri iure autore Iustiniano principe obseruabatur. De qua copiose diuus Seuerinus Boëthius, Strictius autem Iustinianus instit. lib. 1. tit. quibus modis ius patriæ potestatis soluatur. Porrò minutio capitis cum tribus fiat modis, quos eodem libro tit. de capitis dimi. recenset Iustinianus, aliud est nihil quàm status commutatio, ut si ex ingenuo seruus, ex ciue exul, ex filio famulus.

Testamenti.) Quod alioqui non haberet si esset in potestate patris. De XII. tabulis lege Liuium lib. 3.

QVAESITVM IN PHILOSOPHIA EST, quidnam foret in recepto mandato rectius, id ne omnino facere, quod mandatum est, an nonnunquam etiam contrà, si isperes ei, qui mandauit, utilius fore. Superq; ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ.

CAPVT XIII.

IN officijs capiendis, censendis, iudicandisq;, quæ græce καθήκοντα philosophi appellant, quæri solet, an negotio tibi dato, & quicquid omnino faceres, definito, contrà quid facere debeas, si eo facto uideri possit res euentura prosperius, exq; utilitate eius, qui id tibi negotium mandauit. Anceps quæstio, & in utranque partem à prudentibus uiris arbitrata est. Sunt enim non pauci, qui sententiam suam una in parte defixerint, & re semel statuta, deliberataq; ab eo, cuius negotium id potißimum esset, ne quaquam putauerint contra dictum eius esse faciendum, etiam si repentinus aliquis casus, rem commodius agi posse pollicerctur: ne si spes fefellisset, culpa impatientiæ, & pœna indeprecabilis subeunda esset: Si res forte melius uertisset, dijs quidē gratiam habendam. Sed exemplum tamen intromissum uiderctur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corrumperentur. Alij existimauerunt incommoda prius, quæ metuenda essent, si res gesta aliter foret quàm imperatum est, cum emolumento spei pensitanda esse. Et si ea leuiora, minoraq;, utilitas autem cõtra grauior, & amplior, spe quantum potest firma ostenderetur, tum posse aduersum mandata fieri, censuerunt: ne

oblata

oblata diuinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur. Neq; timendum exemplum non parendi tradiderunt, si rationes huiuscemodi duntaxat non adessent. Cum primo autem respiciẽdum putauerunt, ingenium naturãq; illius, cuius ea res, præceptumq; esset, ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisq; sit, qualia fuerunt Posthumiana imperia, & Manliana. Nam si tali præceptori ratio reddenda sit, nihil faciendum esse monuerunt aliter, quàm præceptum est. Instructius deliberatiusq; fore arbitramur, theorematium hoc de mandatis huiuscemodi obsequendis, si exẽplum quoq; P. Crassi Mutiani clari, ac inclyti uiri apposuerimus. Is Crassus à Sempronio Asellione, & plerisque historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua, quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod iurisconsultissimus, quod Pont. max. Is cum in consulatu obtineret Asiam prouinciam, & circumsedere oppugnareq; Leucas oppidum pararet, opusq; esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros cius oppidi quateret, scripsit ad magistrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium sociorũ, amicorumq; Populi Romani ut ex malis duobus, quos apud eos uidisset uter maior esset, eũ mittendũ curaret. Tum magister ἀρχιτέκτων comperto, quamobrem malũ desideraret, non uti iussus erat maiorem, sed quem esse magis idoneũ, aptioremq;, faciendo arieti, facilioremq;

Plinius hũc Crassum inter felicitatis exempla recẽset.

portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum uocari iussit, et cum interrogasset, cur non quem iusserat misisset, causis, rationibusq; quas dictitabat spretis, uestimenta detrahi imperauit, uirgisq; multum cecîdit: corrumpi atq; dissolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.

Posthumiana.) Valer. Maximus quę dicantur imperia posthumiana lib. 2. ca. de disciplina militari ostendit: narrat enim Posthumium Tiburtium tam fuisse seuerum, ut filium suum fortissimum adolescentem, propterea quod præter iussum cum hoste conflixerit securi occiderit. Et Liuius lib. 8. ab urbe cond. simile quiddam de Lucio Manlio Ro. imperatore refert. Nempe eius filium, eumq; unicum propterea securi percussum, quod Genutio cum hoste extra ordinem, contra patris edictum feliciter pugnasset.

QVID DIXERIT, FECERITQVE C. FAbritius magna uir gloria magnisq; rebus gestis, sed familiæ pecuniæq; inops, cum ei Samnites tanquam indigenti graue aurum donarent, plenumq; odij.

CAPVT XIIII.

Ille in Vir. commentarios scripsit, uerũ interciderẽ, & forsitan est is cuius Astronomicõ extat.

IVlius Higinus in libro de uita, rebusq; illustrium uirorũ sex legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabritium imperatorem Pop. Ro. uenisse, & memoratis multis, magnisq; rebus, quæ benec ac benеuole post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam, orasseq; uti acciperet, utereturq;, atq; id facere Samnites dixisse, quod uiderent multa ad splendorem domus, atq; uictus defieri, neq; pro magnitudine, dignitateq; lautum paratumq; esse. Tum Fabritium planas

Non admodum usitatũ est quod de-

manus

manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os, & ad gulam, atq; inde porrò ad uentrem imum deduxisse, & legatis ita respondisse: Dum illis omnibus membris, quæ attigissent, obsistere, atq; imperare posset, nunquàm quicquam defuturum. Propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab ijs, quibus eã sciret usui esse, non accipere.

fieri dixit, & deesse, aut deficere, tametsi & Terdicat in Eunucho in persona Parasiti, Nihil cũ est nihil tamen defit.

Pacem.) Nam non solum Pyrrhum Epyrotarum regem Italiæ bellum inferentem deuicit, uerum & Samnites gentem potentissimam, nouennali bello afflictam, ad pacis conditiones petendas coëgit. Vide Plin. de uiris illustribus, & Florum.

Ad os.) Quod uidelicet naturæ necessitas paucis, & facile comparabilibus sit contenta. Sed aurium, oculorum, palati, ac gulæ, tum uentris luxus, & immodica cupiditas nunquam possit exatiari.

Nullus usus.) Simile quiddam de huius Fabricij collega refert Plin. in uir. illust. uidelicet Samnitum legatos grande pondus auri illi obtulisse, sed frustra: respondisse enim Curium, malle se aurum habentibus imperare, quàm aurum habere, & Samnitibus seruire. Noue autem Gellius, imò græcę magis usus pro opus esse dixit. Græci enim dicunt, usum habeo, pro opus habeo. χρείαν ἔχω.

QVAM IMPORTVNVM VITIVM SIT futilis inanisq; loquacitas, & quàm multis in locis à principibus utriusq; linguę uiris, detestatione iusta culpata sit.

CAPVT XV.

Qui sunt leues et futiles, & importuni locutores, quiq; nullo rerum pondere innixi, uerbis humidis, & lapsantibus defluunt, eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore. Linguam autem debere aiunt nõ esse liberam, nec uagã, sed

Translatio sumpta ab humiditate, facile euanescente.

uinculis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quasi gubernari. Sic enim uideas quosdam scatere uerbis sine ullo iudicij negocio cum securitate multa, & profunda, ut loquentes plerunque uideantur, loqui sese nescire. Vlyssem contrà Homerus uirum sapienti facundia præditum, uocem mittere ait non ex ore, sed ex pectore. Quo scilicet non ad sonum magis, habitumq; uocis, quàm ex sententiarum penitus conceptarum altitudine pertineret. Petulantiæq; uerborum coërcendæ uallum esse oppositum dentium, luculente dixit, ut loquendi temeritas, non cordis tantum custodia, atque uigilia cohibeatur, sed & quibusdam quasi excubijs in ore positis sepiatur. Homerica, de quibus supra dixi, hæc sunt:

Homerus de Vlysse.

Dicit Gellius dure ex sententiarũ penitus conceptarũ altitudine, pro eo qđ mollius erat, ad sententiarũ penitus conceptarũ altitudinem.

Ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπατε μεγάλκι ἐκ στήθεος ἵεν
Τέκνον ἐμὸν ποῖον σὲ ἔπος φύγε ἕρκος ὀδόντων.

M. Tullij quoq; uerba posui, quibus stultam, & inanem dicendi copiam grauiter, & uere detestatus est: Dummodo, inquit, hoc constet, neque infantiam eius, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat, neq; insciam illius, cui res non suppetat, uerba non desint, esse laudandam: quorum si alterũ sit optandum, malim equidem indisertam prudentiam, quàm stultam loquacitatem. Item in libro de oratore 1. uerba hæc posuit: Quid enim est tam furiosum, quàm uerborum uel optimorum

& ora-

& ornatißimorum ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia? Cum primis autem M. Cato atrociſſimus huiuſmodi uitij inſectator eſt: nanque in oratione, quæ inſcripta eſt, Si ſe Cecilius trib. pleb. appellaſſet. Numquàm, inquit, tacet, quem morbus tenet loquendi, tanquàm ueternoſum bibendi, atq; dormiendi: Quod ſi non conueniant, tum conuocari iubet. Ita eſt cupidus orationis, ut conducat, qui auſcultet. Itaque auditis non auſcultatis tanquàm pharmacopolam. Nam eius uerba audiuntur: uerum ei ſe nemo cõmittat, ſi æger eſt. Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cæ. trib. pleb. utilitatem opprobrans, non loquendi tantum, uerumetiam tacendi: Fruſto, inquit, panis cõduci poteſt, uel uti taceat, uel uti loquatur. Neque non merito Homerus unum ex omnibus Therſitem ἀμετροεπῆ ἀκροτόμυθον appellabat: uerba illius multa, ἄκοσμα ſtrepentium ſine modo graculorum ſimilia eſſe dicit. Quid enim eſt aliud ἀμετροεπὴς ἐκολῶα? Eupolidis quoq; uerſus de id genus hominibus confignatißime factus eſt: λαλῷν ἄριστος ἀδυνατώτατος λέγειν. Quod Salluſtius noſter imitari uolens, loquax, inquit, magis quàm facũdus. Quapropter Heſiodus Poëtarum prudẽtißimus linguam non uulgandam, ſed recondendam eſſe dicit, perinde ut theſaurum. Eiuſq; eſſe in promendo gratiam plurimam, ſi modeſta, & parca & modulata ſit:

Immodicũ in uerbis, ſine iudicio loquentem μετροεπῆ Græcis modus dicitur & menſura. Porrò α priuat & τὸ μέτρον uerbũ.

γλώσσης τοι δασυχρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος

Ψευδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Is Comicus fuit, à quo Plutar. suã philosophiã sumpsit.

Epicarmium quoq; illud non inscite se habet,

Οὐ λέγειν δεινός, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profecto sumptũ est, qui cum loqui non posset, tacere non poterat. Phauorinum ego audiui dicere uersus istos Euripidis,

ἄχαλινῶν στομάτων ἄνομός τε ἀφροσύνας τ' ἔλεγχος Δισυχία.

Non de ijs tantũ factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerent, sed uel maxime de hominibus quoq; posse dici stulta, & immodica blaterantibus, quorũ lingua tam prodiga, infrenisq; sit, ut fluat semper, & æstuet colluuione uerborum teterrima. Quod genus homines à Græcis significantissimo uocabulo λάλους appellatos Valerium Probum grammaticum illustrem, ex familiari eius docto uiro comperi, Sallustianũ illud: satis eloquentiæ, sapientiæ parum, breui antequã uita decederet, sic legere cœpisse, et sic à Sallustio relictum affirmasse, Satis loquentiæ, sapientiæ parũ. Quod loquentia nouatori uerborũ Sallustio maxime congrueret: Eloquentia cum insipientia minime conuenire. Huiusce modi autem loquacitatẽ, uerborumq; turbam magnitudine inani uastã facetissimus Poëta Aristophanes insignibus uocabulis denotauit in his uersibus:

Immunda uerborum multitudine

Est enim eloquentię fundamentum sapientia, Cicerone autore.

Ανθρωπον ἀγχιστρόφου αὐθαδοσόμου
Ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς, ἀπύλωτον,
στόμα πρὸ λάλητον, κομποφακελοχήμονα.

Neque minus insigniter ueteres quoque nostri, hoc genus

nus homines in uerba prouectos, locutuleios, & blatero nes, & linguaces dixerunt.

Locutuleij. Linguaces. Blaterones.

ἀκροτόμυθον.) κολοιὸς graculum Græcis notat, unde uerbum habet Homerus κολωάω crocito, cuius tertia persona potestate imperfecti hic est expressa, tametsi illis diuersa tradunt super hoc uerbo nonnulli.

Confignatissime.) Significantissime, ita ut proprie & elegãter exprimat huius uiri naturam. Quo loco animad uertendum est argutum discrimen inter λαλεῖν & λέγειν, hoc est loqui & dicere, nam loqui est utcunque facere uerba. Dicere autem est de aliquo prudenter uerba facere, id quod proprium esse oratoris, in multis locis Cicero asserit. Cum loqui sit imperitæ multitudinis.

loqui } grunt
dicere }

ἀνθαδόσομον.) Id est ore contumacem.

ἀπύλωτον.) Solutum, nullis portis clausum.

κομποφακελορύμονα.) Sonora uerba quasi manipulos spargenti.

Probum.) Clarum adeo, ut & à Suetonio in lib. de claris gram. uel inter præcipuos referatur, fuit hic patria Berytius, & cum centuriatum aliquandiu frustra Romæ petiuisset, præ tædio tandem ad literarum studium se contulit. Docuit autem non nisi pomeridianis horis, idq; raro, nec unquam supra quatuor discipulos admisit. Reliquit autem non mediocrẽ syluam obseruationum sermonis antiqui. Sic Sueto. Porrò hodie opusculũ tantum extat eius de Grammatica, & de occulta literarum significatione.

QVOD VERBA ISTAEC QVADRIGArij ex annali tertio ibi: Mille hominum occiditur, non licentia, neq; de poëtarum figura, sed ratione certa, & proba grammaticæ disciplinæ dicta sunt.

CAPVT XVI.

QVadrigarius in III. annalium ita scripsit: Ibi occiditur mille hominum: occiditur, inquit, non occiduntur. Item Lucilius in III. satyrarum,

Mille homiñ occiditur

Salerni oppidi Italiæ meminit Pli. li. 3. ca. 5

Scripsit hic Cato quatuor de originibus & caussis rerũ libros.

Ad portam mille, à porta est exinde Salernum.

Mille inquit est, non mille sunt. Varro in XVIII. rerum humanarum: *Ad Romuli initium plus mille, et centum annorum est.* Cato in I. originum: *Inde est fermè mille passus.* Mar. Cicero in VI. in Antonium: *Ita'ne Ianus medius in L. Antonij clientela est? quis unquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum? In his atque multis alijs, mille numero singulari dictum est. Neq; hoc (ut quidam putant) ue tustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est, sed sic uidetur ratio poscere. Mille enim non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, sed quod χιλιὰς, & sicut una χιλιὰς, & duæ χιλιάδες, ita unum mille, & duo milia, certa atque directa ratione dicitur. Quamobrem id quoq; recte, & probabiliter dici solitum, mille denariûm in arca est, & mille equitum in exercitu est. Lucilius autem præterquàm superius posui, alio quoq; in loco id manifestius demonstrat. Nam libro XV. ita dicit:*

Græci usurpant χιλιὰς, quemadmodũ est milia si liceret dicere.

Hunc mille passûm qui uicerit, atque duobus,
Campanus sonipes, succussor nullus sequetur.
Maiore in spatio, ac diuersus uidebitur ire.

Item alio libro XI.

Mille die nummûm potes uno quærere centum.

Suc. Succussorem equũ cognominat quod natura huius animantis pedibus sub lectis percutere, ac succidendo scilicet terram quatere soleat.

Mille passûm dixit pro mille passibus, et uno mille nummûm, pro unis mille nummis: aperteque ostendit mille

Cum tamẽ

& uocabulum esse, & singulari numero dici, eiusq; plu ratiuum esse, & millia casum etiam capere ablatiuum, neque cæteros casus requiri oportere, cum sint alia plaraq; uocabula, quæ in singulos tantum casus, quædam etiam, quæ in nullum inclinentur: quapropter nihil iam dubium est, quin M. Cicero in oratione quam scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum uersabatur ualentium. Non uersabantur, quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum, alia mille homines dicendum est.

uulgo erecta tur mille adiectiuum, tantum plu ralis numeri, & milia solum usur pari substã tiue cum genitiuo plures liter.

Hæc ratio grãmatica est, ut duo substantiua recte cõiungantur. si alterum sit genitiui casus, utrius autẽ numeri nihil refert.

Directa ratione.) Qua per græci sermonis uestigia adeo incedit, ut pleraq; etiam eius uicia & defectus sequatur, autore Prisciano.

Passuum.) In hoc uersu primo animaduertendum est suum Græcorum more syllabas duas, pro una longa usurpari. Item in secundo seuanescere, ut quæ sibilus tantum sit non etiam litera, quemadmodum nec spiritus h in uersibus pro litera ualet, atq; eodem modo in tertio. Diuersus, ultima breui accipiendum est. Fuit enim familiare ueteribus poëtis, nullam facere syllabam positione lõgam, si s intercederet, alioqui duæ consonantes breuem uocalem sequentes, eam longam reddunt.

Vocabulum.) Veteres enim Grammatici quod ex Diomede colligimus, substantiua uocabula nominant, Adiectiua uero appellatiua, & propria hominum, urbium, ac deorum, tantum nomina.

QVANTA CVM ANIMI AEQVITATE tolerauerit Socrates uxoris ingenium intractabile, atque inibi quod M. Varro in quadam satyra de officio mariti scripserit.

CAP.

CAPVT XVII.

Xanthippe. XAnthippe Socratis philosophi uxor, morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa. Irarumq; & molestiarum muliebrium, per diem, perq; noctẽ sedebat. Has eius intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: Quoniam, inquit, Socrates, cum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor, ut cæterorum quoq; foris petulãtiam, & iniuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoq; Varro in satyra Menippea, quam de officio mariti scripsit: Vitium, inquit, uxoris aut tollendum, aut ferendum est. Qui tollit uitium, uxorem commodiorem præstat: qui fert, sese meliorẽ facit. Hæc uerba Varronis tollere, et ferre, lepide quidem composita sunt: sed tollere, apparet dictũ pro corrigere. Id etiam apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non posßit, ferendum esse Varronem censuisse, quæ ferri scilicet à uiro honeste possunt. Vitia enim flagitijs leuiora sunt.

Socratis patientia.

Ciuis is Athenienſis fuit, discipulus Socratis

Sic cognominata fuit Satyra, à Menippo quodã Cynico philosopho, dicace & festiuo, cuius meminit & in philosophorum uita Laertius, quem q; subinde pro suo decoro dialogis ali quot loquentem introducit Lucian.

*Aequitas apud Aristo. in moralibus. Item Iurisconsult. aliud nihil est quàm mitior quædam & benignior iuris seueri interpretatio, quum uidelicet omnibus facti circumstantijs pensitatis, reum præter uerborum rigorem absoluimus. Hinc iuris prudentia definitur esse cognitio non tantum iuris, sed æqui. Hinc æquitatem usurpat Gellius pro animi moderatione, & uirtute quæ tolleret uel ea quæ uulgo legum seueritate puniuntur. Nunc & animo æquo ferre dicimus, quod utcunque excusari potest, & ex contrario iniquo animo ferre.

Scate-

Scatebat.) Græcam figuram loquendi retulit Gellius. Siquidem Græci uerba omnia quæ uel plenitudinem, uel uacuitatem significant, genitiuo adiungunt, quorum & de numero est βρύω, latini autem Scateo uerbum tantum ablatiuo accommodant.

Alcibiades.) Laër. paulo diuersius idem narrat lib. secundo, de philosophorum uitis, dum, inquit, Socra. ab Alcibiade interrogaretur cur uxoris iurgia ferret? Respondit se non minus ei mali assuetum, quàm si trochlearum inamœnum stridorem exaudiam. Rursum interrogans, cur ille anseres obstreperos aleret? & cum responsum esset, quoniam mihi oua pariunt. Subiecit Socrates, at mihi Xanthippe liberos parit.

Satyra.) Diomedes lib. primo. docet ueteribus Satyram farciminis genus fuisse, nempe uarijs omnino rebus refertum, ex qua similitudine postea Satyra nominata sit etiam lex, quæ unica rogatione plura statuat, unde postremum cœperit hoc uocabulum usurpari, pro quouis literarum tractatu, diuersi generis argumenta in se complectente. Sic carmen diuersa hominum uicia obiurgans, Satyra dicitur. Sic libri Varronis res promiscuas tractantes item Satyris sunt inscripti.

Flagitia.) Ea enim dicuntur scelera enormia.

QVOD M. VARRO IN LIBRO DE RATIONE uocabulorum XIIII. L. Lælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborum falsa dixisse reprehendit, quodq; idem Varro in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit.

CAPVT XVIII.

IN quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctißimum tunc ciuitatis hominem L. Lælium errasse ostendit, quod uocabulum græcum uetus traductum in linguam Romanam pro meraco, & quasi à se primitus latine fictum esset, resoluit in uoces latinas, ratione

tione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus: In quo Lælius noster literis ornatissimus memoria nostra errauit aliquoties. Nã aliquot uerborum antiquorum græcorum, perinde atq; essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim leporem dicimus (ut ait) quod est leuipes, sed quòd est uocabulum antiquum græcum. Multa enim uetera illorũ ignorantur, quod pro ijs, alijs nunc uocabulis utuntur, et illorum esse plerisq; ignorent græcum, quod nunc nominãt ἔλλυνα. Puteum esse, quod uocant φρέαρ: leporẽ, quod λαγωὸν dicunt. In quo non modo Lælij ingeniũ non reprehẽdo, sed industriã laudo. Successum enim fortuna, experientia laus sequitur: Hæc Varro in primore libro scripsit, de ratione uocabulorũ scitissime, de usu utriusque linguæ peritissime, de ipso Lælio clemẽtissime. Sed in posteriore eiusdẽ libri parte dicit, furẽ ex eo dictum, quòd ueteres Ro. furuũ atrum appellauerint, et fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur. Nónne sic uidetur Varro de fure errasse, tanq; Lælius de lepore? Nã quod græcis nũc κλέπτης, dicitur, antiquiore græca lingua φῶς est dictum. Hinc per affinitatem literarũ, quæ φῶς græce est, latine fur. Sed ea res fugerit ne tunc Varronis memoriam, an contrà, aptius et cohærentius putarit furem à furuo, id est nigro, appellari, in hac re de uiro tam excellentis doctrinæ non meũ iudicium est.

Quod uocabulũ & ipse obseruaui usurpatũ à Grego. Nazian. in lib. de morte fratris sui Cæsarij.

Miror qui fiat ut libros in titulo capitis citet Gellius De ra-

De ratione uocabulorum, eosdem in ipso capite: De rebus diuinis nominet, nisi est quod suspicor, ab oscitãte aliquo librario in capite ipso scriptum: Rerum diuinarum, prõ de ratione uocabulorum, aut ab indocto aliquo lectore annotationis loco adiectum, postea in cõtextum irrepsit, alioqui non uideo quidnam conueniat rebus diuinis, cum ratione uocabulorum.

Priore.) Rursum ibi est suspicio mendæ, nam non uideo qua ratione, & quomodo Gelli. priorem librum sic accipiat, cum supra XIIII. citauit, fortasse hic suppositiuum est, aut enim hoc in priore libro, aut XIIII. erit expungendum. Mihi uero magis probatur rasura hic facta, sicq; lectionem restituere. Varro scripsit de ratione uocabulorum.

Furuo.) Idem sentiunt Iurisconsulti de furis etymologia utraque ratione proposita ex hoc loco in Pandectis, titulo de furtis.

HISTORIA SVPER LIBRIS SIBYLLInis ac de Tarquinio Superbo rege.

CAPVT XIX.

IN antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis hæc prodita est: Anus hospita atq; incognita ad Tarquinium Superbum regem adijt, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula, eos uelle dixit uenundare. Tarquinius pretium percontatus est. Mulier nimium atque immensum poposcit. Rex quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cũ igni apposuit, & treis libros ex nouem dcurit, & ecquid reliquos sex an eodem pretio emere uellet, regẽ interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo risit magis, dixitq; anũ iam proculdubio delirare. Mulier ibidẽ stat im treis libros

Libri Sibyllini.

Est Atticismus, gemi nant enim particulas eiusdem significatio-

nis indeclinabiles.

libros alios exposuit, atq; idipsum denuo placide rogauit, treis reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atq; attentiore animo fit, eam cõstantiam confidentiamq; non insuper habendam intelligit, & libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, q̃ quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tũc à Tarquinio digressam, postea nusquàm loci uisam constitit. Libri tres in sacrarium conditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculum quindecim uiri adeunt, cum dij immortales publice consulendi sunt.

Anus.) Suspicor collecturis aliquot factis, hanc mulierem Sibyllam fuisse Cumæam, neq; uerisimile est aliquam ex Græcia eo tempore Romam, nec tam Græcis literis politam, uerum omnibus adhuc rudem peruenisse. Et Virg. in Pollione de oraculis quæ Romę haberentur, hos uersus prodidit.

Vltima Cumæi uenit iam carminis ætas.
Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna.

QVID GEOMETRAE DICANT GRAEci, quibusq; omnia ista latinis uocabulis appellentur.

CAPVT XX.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera sunt duo, planum & solidum: hæc ipsi uocant ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. Planum est, quod in duas partes solum lineas habet, qua latum est, et qua longum: qualia sunt triquetra,, & quadrata, quæ in area fiunt sine altitudine. Solidum est, quando non longitudines modo, & latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines, quales sunt fermè metæ triangu-

Area, scilicet, mathematica.

li, quas

li, quas pyramidas appellant, uel qualia sunt quadrata undiq;, quæ κύβος illi, nos quadrãtalia dicimus, κύβος enim est figura ex omni latere quadrata, quales sunt (inquit M. Varro) tesseræ, quibus in alueolo luditur, ex quo ipsæ quoq; appellatæ κύβοι. In numeris etiam simili ter κύβος dicitur, cum omne latus eiusdẽ numeri æquali ter in sese soluitur, sicuti fit cũ ter terna ducũtur. Atq; idẽ ipse numerus triplicatur. Huius numeri cubum Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit, quod et luna orbem suum lustret septem et uiginti diebus, qui numerus ternio, qui græce dicitur τριάς, tantundẽ efficiat in cubo. Linea autem à nostris dicitur, quam γραμμὴν Græci uocãt. Eam M. Varro ita definit: Linea est (inquit) longitudo quædam sine latitudine et altitudine. Eũ κλείδιον autem breuius, prætermissa altitudine: γραμμή est (inquit) μῆκος ἄπλατες, quod exprimere uno latine uerbo non queas, nisi audeas dicere illatabile.

Pyramides. Cubus. Tessera. Sol.) Quod scilicet instar flammę sursum in fastigiũ insurgat, per sex latera & quat. superficies. A tertia insuper diei parte, quem admodum Pli. li. 2. nat. hist. colligit

Disciplina, quę omnium rerum longitudinem, latitudinem & altitudinem consideratione sua inquirit, Geometria Græcis appellatur, nimirum à dimetiẽda terra, eiusq; certis limitibus dignoscendis. Siquidem autor est Marcianus Capella in principio suæ Geometriæ, non aliud habuit fermè initium. Nam cum in Aegypto Nilus subinde exundans, agrorum limites confunderet obliteraretq; Quidam ex incolis sagaci ingenio prædíti, rationes Geometriæ adinuenerunt, quorum iudicio sua cuiq; agri portio bona fide restitueretur, unde scientiæ principijs sumptis, res postea in immensum accreuit, ut non defuerint, qui totius mundi, omnium elementorum, cœlorum etiam quantitates quasi certo compertam, artis huius beneficio

freti, prodiderint, de quo uide penè in fine secundi.

ἐπίπεδον.) Nam πέδον campus & planicies dicitur, & ἐπὶ supra. Sic magnitudo planiciei in longum & latum concepta animo, appellatur Græcis ἐπίπεδον. Si uero simul animo complectaris & rei alicuius crassitiem, altitudinemq; totum illud Græci στερεὸν, id est, undiq; firmum & plenum. Latinis eadem ratione solidum.

Qui Græce.) Malo legere quod uel quia ut Termo referatur ad latus cubi ternarium, cuius duplo cõsurgit tandem cubi numerus uiginti septem.

ἰυκλείδης.) Non mirum est ab Euclide prætermissam altitudinem, quando nulla altitudo esse potest, nisi assit latitudo. Itaque per hoc quod Euclides remouet à ratione lineæ altitudinem, talis intelligitur & altitudo cui semper adest longitudo.

Planum & solidum.) Quæ uulgus appellat superficiem, corpus.

Triquetra.) Boëthius Triangulos uocat, sed Laurentius Valla uocabulum dicit non latinum.

Metræ.) Fastigium.

In numeris.) In ratione Arithmetica contemplatiua.

Ter terna.) Vt si dicas, ter tria, sunt nouem, ter nouem sunt uiginti septem.

Cubum.) Corpus quadratum.

μῆκος ἄπλατες.) Magnitudo illata, non lata.

QVOD IVLIVS HIGINVS AFFIRMATissime contendit legisse se librum P. Vergilij domesticũ, in quo scriptũ esset. Et ora Tristia tentatũ sensu torquebit amaror. Nõ quod uulgus legeret, sensu torquebit amaro.

CAPVT XXI.

VErsus istos ex Georgicis Vergilij plerique omnes sic legunt.

At sapor indicium faciet manifestius, & ora
Tristia tentatum sensu torquebit amaro.

Higi-

Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus in cõmentarijs, quæ in Vergilium fecit, confirmat & perse uerat, non hoc à Vergilio relictum: sed quod ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo atq; familia Vergilij: & ora Tristia tentatum sensu torquebit amaror. Neq; id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam uiris complacitum: quoniam uidetur absurde dici, sapor sensu amaro torquet: cum ipse (inquiunt) sapor sensus sit, non aliũ in semetipso sensum habeat, ac perinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet. Sed enim cum Phauorino Higini commentarium legissem, eáq; ei statim displicita esset insolentia & insuauitas amaroris, Iouem lapidem, inquit (quod sanctißimum iusiurandum est habitum) paratus sum ego iurare, Vergilium hoc nunquam scripsisse. Sed Higinum ego dicere uerum arbitror. Nõ enim primus finxit hoc uerbum Vergilius insolenter, sed in carminibus Lucretij inuentum non est aspernatus, autoritate poëtæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretij hæc sunt:

Deniq; in os salsi uenit humor sæpe saporis,
Cum mare uersamur propter, dilutáq; contrà
Cum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non uerba autem sola, sed uersus propè totos, & locos quoque Lucretij plurimos sectatum esse Vergilium uidemus.

Qui cõmentaria in Virg. & libros hystoriarum de uiris illustribus scripsit.

Amaror.

Prouerbiũ.

Iouem lapidem iurare.

Contusa & macerata.

Tangit.) Afficit nos plurimum.

Domesticum.) Ex domo Vergilij profectum.

Id quod Macrob. satis probat Satur. li. 6.

Perseuerat.) Noue dixit Gellius pro asseuerat. Alioqui asseuerare est in aliquo negocio perdurare.

Complacitum.) Vetustas, id quod annotauit Diomed. gram. sæpenumero passiuis abutebatur loco actiuorũ, ut quod Terentius atq; Plautus subinde usurpant. Licitum est, pro licuit, &c. Et hoc loco complacitum est, pro complacuit, ubi est nouitas annotanda in compositione. Neq; enim temere reperies, complacet, pro simul placet.

Sensus.) Nam dialecticæ est regula, species semper genus suum exprimit, ut homo, animal etiam exprimit, & prudentia, uirtutem quoque connotat. Sic Sapor à Virg. simul expressum sensum dat intelligere.

Phauorino.) Hyperbaton, id est, ordinis transgressio in uerbis Gellij. Nam sensus est Phauorino primum displicuisse hanc amaroris lectionem, uerum postea lecto commentario maxime placuisse.

Iouem lapidem.) Partim ex fragmentis Sexti Pomp. partim etiam aliys ueterum monumentis sparsim colligitur, huius iurisiurandi formulam huiuscemodi fuisse, qui iurabat altera manu lapidem tenẽs, huiusmodi uerba pronunciabat. *Si sciens fallo, Iupiter me eiiciat è bonis meis, id est patria, ex omni felicitate, ut ego hunc lapidem abiicio.* & cum dicto lapidem abiecit. Huc referendum est quod refert Cic. epist. 7. de Aesopo iuraturo. *Si sciens fallo*, cætera tacet. Nec diuersum admodum est ab eo ritu, quem de Fecialium iureiurando, quo porcus lapide percutitur, recenset Liuius lib. primo.

formula iuramenti

AN QVI CAVSAS DEFENDIT, RECTE latineq; dicat supersse id quod defendit, & supersse proprie quid sit.

CAPVT XXII.

Irrobo.) Inualuit.

Supersit.) Id est, auxilio est.

Compita,

IRroborauit, inuexerauitq; falsa atq; aliena uerbi significatio, quod dicitur, hic illi supersit, cum dicendum est, Aduocatum esse quẽ cupiam, causamq; eius defendere: atq; id dicitur non in compitis tantum, neq; in plebe

plebe uulgaria, sed in foro & in comitio apud tribunalia. Qui integre autem locuti sunt magnam partem superesse, ita dixerũt, ut eo uerbo significarent superfluere, et superuacare, atq; esse supra necessarium modum. Itaque M. Varro in Satyra, quæ inscripta est: Nescis quid uesper serus uehat, superfuisse dicit immodice & intẽpestiue fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt: In conuiuio legi nec omnia debẽt, et ea potissimũ quæ simul sunt εὐσχέλιον, & delectent potius, ut id quoq; uideatur non superfuisse. Memini ego prætoris docti hominis tribunali me fortè assistere, atq; ibi aduocatum non inclebrem sic postulare, ut quam causam diceret, remq; quæ agebatur, non attingeret. Tunc prætorem ei cuia res erat, dixisse aduocatũ eum nõ habere: et cum is qui uerba faciebat, reclamasset, ego illi uir clariss. superfum, respondisse prætorẽ festiuiter: Tu planè superes, nõ ades. M. autẽ Cicero in libro qui inscriptus est de iure ciuili in artẽ redigendo, uerba hæc posuit: Nec uero scientia iuris maioribus suis Q. Helius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit: In quo loco superfuit, significare uidetur supra fuit et præstitit, superauitq; maiores suos doctrina sua superfluenti, tũ & nimis abundanti. Discipli nas enim Tubero Stoicas et dialecticas percalluerat. In libro quoq; de repub. secundo, idipsum uerbũ Ciceronis non temere transcundum. Verba ex eo libro hæc sunt: Non grauarer Læli, nisi et hos uelle putarẽ, & ipse cu

congressiones sunt uiarum.

Superesse.

Festiuiter ri su scilicet captato ex uocis ambiguitate, quã rationem Fabius li. 6. inter ridicula recenset.

perem te quoq; aliquã partem huius noſtri ſermonis attingere: præſertim cũ heri dixeris, te nobis etiã ſuperfuturum: uerum ſi id quidem fieri non poteſt, ne deſis, omnes te rogamus. Exquiſite igitur et comperte Iulius Paulus dicebat, homo in noſtra memoria doctiſſimus, ſu pereſſe non ſimplici ratione dici tã latine quàm græce. Græcos enim πρόσειναι etiam in utraq; parte ponere, uel quod ſuperuacanẽ eſſet, ac non neceſſariũ, uel quod abundans nimis et affluens, et exuperans. Sic quoq; noſtros ueteres ſupereſſe aliãs dixiſſe, pro ſuperfluenti et ſuperuacuo, neq; admodum neceſſario, ita ut ſuprà poſuimus Varronem dicere. Aliãs ita ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidem & facultate cæteris anteirct: tũ ſupra modum, tum et largius prolixiusq; flueret quàm eſſet ſatis. Qui dicit ergo ſe ſupereſſe ei, quẽ defendit, nihil iſtorum uult dicere, ſed neſcio quid aliud indictum inſcitumq; dicit. At ne Vergilij quidem poterit autoritate uti, ut qui in Georgicis ita ſcripſit:

Primus ego in patriam mecum modo uita ſuperſit.

Hoc enim in loco Vergilius ἀκυρώτερον uerbo uſus uidetur, quod ſuperſit dixit pro longinquius, diutiusq; adſit. Illud contrà eiuſdem Vergilij eſt aliquanto probabilius:

Florenteisq; ſecant herbas, fluuioſq; miniſtrant,
Farraq;, ne blando nequeant ſupereſſe labori.

Significat enim ſupra laborem eſſe, neq; opprimi à labore. An

Superfuturũ, id eſt, copioſiorem futurum.

Nam ut plurimũ apud Græcos περὶ præpoſitio in compoſitione abundans quiddam & præcellens ſignificat.

Autorita.) Ad quam quemadmodum Diomedes ait, cum cætera omnia deficiũt, tanq; ad anchoram confugimus, quod ſcilicet ſit apud ſcriptores probatos ius & norma loquẽdi.

re. An autem supereſſe dixerint uicteres pro reſtare, et præficiendæ rei adeſſe, quærebamus. Nam Salluſtius in ſignificatione iſta nõ supereſſe, ſed superare dicit. Verba eius in Iugurtha: Is plærunq; à rege exercitum ductare, & omneis res exequi ſolitus erat, quæ Iugurthæ feſſo, aut maioribus aſtricto superauerant. Sed inuenimus in tertio Ennij annalium in hoc uerſu:

Superare. Nouum eſt quod Salluſtius in hac ſignificatione uſurpat ſuperare, quemadmodum & exercitum ductare, quo modo poſterius annotauit & Fab. li. 10 Ora.) Forſitan gloſſema fuit. Liber Cic. ad Plancum non extat.

Inde ſibi memorat unum ſupereſſe laborem:

Id eſt reliquũ eſſe & reſtare. Quod quidem diuiſe pronuntiandum eſt, non ut una pars orationis eſſe uideatur, ſed duæ. Cicero autem in 11. Antonianarum, quod eſt reliquum, non supereſſe, ſed reſtare dicit. Præter hæc supereſſe inuenimus dictum pro ſuperſtitem eſſe. Ita enim ſcriptum eſt in libro epiſtolarum M. Ciceronis ad L. Plancum, & in epiſtola M. Aſinij Pollionis ad Ciceronem uerbis his: Nam neq; deeſſe reipu. uolo, neque supereſſe. Per quod ſignificat, ſi reſpublica emoriatur & pereat, nolle ſe uiuere. In Plauti autem Aſinaria manifeſtius idipſum ſcriptum eſt in his uerbis, quæ ſunt eius comœdiæ prima:

Sicut tuum uis unicum gnatum tuæ
Supereſſe uitæ ſoſpitem, & ſuperſtitem.

Cauenda igitur eſt non impropriętas ſola uerbi, ſed etiam prauitas omnis, ſi quis ſe nunc ſenior aduocatus adoleſcenti supereſſe dicat.

Prauitas.) Depraua-tio qualiſ-

cunq; latinę proprietatis.

Comitia.) A coëundo dicta, quæ comitia Cæsar uocat conuentus.

βιωφελῆ.) In uitæ usu utilia. ἀφελέω enim prosum. βίος uita dicitur, inde nomen est compositum. Et sunt potissimum, historiæ & exempla dictorum, & factorum memorabilium, tum naturæ uariorum locorum, & animorum, mores aliarum nationum, erudita quoque carmina, id est in quibus misceatur dulci utile.

Defuit.) Inferior fuit. Superfuit.) Superior fuit.

In artem redigendo.) Ex tanta librorum uastitate.

Simplici ratione.) Significatione una.

Aliquando.) Aliàs.

Indictum insciumq;.) Repugnantia est in uerbis, quę admodum apud Hierony. Satis diues est, qui in Christo pauper est, hæc ambiguitas omnem gratiam parit. Horatius in arte poëtica uocat, indictum quod non sit dignum, quodq; non habeat aliquam gratiam. Idem in Odis indictum usurpat pro eo quod non sit ante ab aliis dictum. Gellius autem hoc in loco indictum accipit pro improprie, & parum significanter dicere. Nam quæ improprie & parum cum gratia efferuntur, ea perinde sunt ac si nõ dicerentur, indictaq; manerent.

Vita supersit.) Vsurpauit supereſſe pro reliquũ esse, & restare, quo modo & plures alij scriptores usurparunt.

Supereſſe.) Hoc si uerum est, oportebit hanc uocem in multis ueterum scriptorum codicibus disiunctim scribere, cum tamen omnes libri coniunctam eam habeãt. Qua re haud scio an per omnia etiam recte hic sentiat Gellius.

QVIS FVERIT PAPYRIVS PRAETEXTATVS, quæue istius causa cognomenti sit, historiaq; ista omnis super eodem Papyrio cognitu iucunda.

CAPVT XXIII.

Historia de Papyrio prætextato dicta scripta est à Catone in oratione, qua usus est ad milites cõtra Galbam, cum multa quidem uenustate atq; luce, de mun-

mundicia uerborũ. Ea Catonis uerba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cum hæc dictabam. Quod si non uirtutes dignitatesq; uerborũ, sed rem ipsam scire quæris, res fermè ad hũc modũ est: Mos antea senatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis filijs introire, Tamen cũ in senatu res maior quæpiam consultata, eaq; in diem posterum prolata est: placuitq; ut eam rem, super qua tractauissent, ne quis enuntiaret prius quàm decreta esset. Mater Papyrij pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percontata est filium, quidnam in senatu patres egissent. Puer respondit tacẽdum esse, neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior secretum rei: & silentium pueri, animumq; eius ad inquirendum uerberat. Quæritigitur compressius, uiolentiusq;. Tum puer matre urgẽte, lepidi atq; festiui mendacij cõsilium capit: Actum in senatu dixit utrum uideretur utilius, exq; republica esse, unus ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit, animus compauescit, domo trepidãs egreditur, ad cæteras matronas peruenit. Ad senatum postridie matrum familiâs caterua lachrymantes atq; obsecrãtes orant, una potius ut duobus nupta fierct, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa uellet, mirabãtur. Puer Papyrius in mediũ curiæ progressus, quid mater audire institisset, quid ipse

Id est, qui adhuc adolescẽtes prætexta indue bantur. Est autẽ uestis iuuenilis, & appellata, quod auro & gemmis prætexta esset. Macro. Sat. lib. 1. cap. 6.

matri dixisset, rem sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atque ingenium pueri exosculatur. Consultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, nisi ille unus Papyrius. Atq; puero postea cognomentum honoris gratia inditum Prætextatus, ob tacendi loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Prętextatꝰ.

TRIA EPIGRAMMATA TRIVM VEterum poëtarum, Næuij, Plauti, Pacuuij, quę facta ab ipsis eorum sepulchris incisa sunt. CAPVT XXIIII.

TRium poëtarum illustrium epigrammata Cn. Næuij, Plauti, M. Pacuuij, quæ ipsi fecerunt, & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia, & uenustatis, scribẽda in his cõmentarijs esse duxi.

Epigramma Næuij plenũ superbiæ Campanæ, quod testimonium esse iustum potuisset, nisi ab ipso dictum esset:

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ camœnæ Næuium poëtam.
Itaq; postquàm est Orchio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ lingua Latina loquier.

Næuij epigramma.

Orcum ueteres Latini iã ipsos inferos, iam inferorũ principem Ditẽ nominant, inde Orchiꝰ Plauti epigramma.

Epigrãma Plauti quod dubitassem modo an Plauti foret, nisi à M. Varrõe positũ esset in li. de poëtis primo:

Postquam est morte captus Plautus.
Comœdia luget, scena est deserta:
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri,
Innumeri simul omnes collachrymarunt.

Epigramma Pacuuij uerecundißimum, & purißimum, dignumq; eius elegantißima grauitate:

Ado-

Adolescens, tametsi properas, hoc te saxum rogat,
Vt se aspicias: deinde quod scriptum est, legas.
Hic sunt poëtæ Pacuuij Marci sita
Ossa, hoc uolebam nescius ne esses. uale.

Pacuuij epigramma.

Tria epigrammata.) Tres inscriptiones sepulchrorum. Nam quod ad ipsam nominis originē attinet, ἐπιγράμμα nihil aliud sonat, quàm inscriptionem. Siquidem Græcis γράφω scribo significat, & ἐπὶ in. Et Gellius inscriptionem appellat quod Græci dicunt ἐπιτάφιον. Porro Catullus & Marcialis non tantum sepulchrorum inscriptiones, sed quæcunq; carmina breuiter & erudite & argute composita, uocant epigrammata.

Campania.) Terrarum omnium felicissima, regio est Italiæ, hodie regnum Neapolitanum dicta. Solet autem terræ fertilitatem, ut plurimum comitari opulentia. Opulentiam, fastus & superbia. Hinc in plerisq; locis ueterum scriptorum tradātur luxus & fastus ciuium Campanorū. Et Cicero hanc ipsam superbiam multis planè uerbis indicat in oratione contra Rullum de lege Agraria. Plinius certe in descriptione Italiæ naturę ludētis luxum in Campania ponit. Vide & Liuium lib. 18.

Loquier.) Diomedes lib. primo artis grammaticæ dicit ueteribus in more fuisse, sed tantum poëtis, præsentis temporis infinitum passiuum extendere, appositā syllabā er.

QVIBVS VERBIS M. VARRO INDVCIAS definierit, quæsitumq; inibi curiosius quænam ratio sit uocabuli induciarum. CAPVT XXV.

Inducię. Sic uerbum castrense apud Plin. in præfatione hist. mundi, quod in castris nascitur.

DVobus modis M. Varro in libro humanarū, qui est de bello & pace, inducię quid sint definit: Inducię (inquit) sunt pax castrensis paucorum dierum. Item alio in loco: Inducię (inquit) sunt belli feriæ. Sed lepidæ magis atq; iucundæ breuitatis utraq; definitio, quàm plena aut proba esse uidetur. Nam neque

pax

pax est inducia: bellum enim manet, pugna cessat. Neq; in solis castris, neq; paucorum tantum dierum inducię sunt. Quid enim dicemus, si inducijs in mensium aliquot factis, castris concedatur, non ne tum quoque inducię sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo annalium Quadrigarij scriptum est, C. Pontium Samnitē à dictatore Romano sex horarum inducias postulasse, si inducię paucorum tantum dierum appellandæ sunt? Belli autem ferias festiue magis dixit quàm aperte atq; definite. Græci autē significantius consignantiusq; cessationem istam pugnæ pactitiam, ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta leniori. Nam quod eo tempore non pugnetur, & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profecto non id fuit Varroni negotium, ut inducias superstitiose definiret, & legibus rationibusq; omnibus definitionum inferuirct. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem: Quod genus Græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quàm ὁρισμοὺς uocant. Inducirarum autem uocabulum, qua sit ratione factum, id diu est quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus uel legimus, probabilius id quod dicam uidetur: Inducias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas inde uti iam. Pactum induciarū eiusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilq; incommodi detur: sed ex eo die postea uti iam omnia belli iure agātur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactumq; fit, ut

Cōcedatur, id est, exeatur domum.

Continentiam manuum nimirū ἔχω teneo, χεῖρ manus.

fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atq; is dies ubi uenit, inde uti iam pugnetur. Idcirco ex ijs quibus dixi uocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos musarum inscripsit: Induciæ (inquit) dicuntur, cum hostes inter se utrinq; utroq; alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. Inde ab eo (inquit) nomen esse factum uidetur, quasi initus atq; introitus. Hoc ab Aurelio scriptũ propterea non prætereij, ne cui harum noctium æmulo, eo tantum nomine elegantius id uideretur, tanquam id nos originem uerbi requirentes fugisset.

Titulũ hũc Opilij Gellius in calce noctiũ explicat.

Definit inducias.) Definitio plena & probatum primũ censetur à dialecticis, ut Arist. lib. 6. Topi. & Boë. Seuerinus libro de defin. & diuisione ait, cum ex genere ac differentijs suis ita constituitur, ut per omnia exequetur uocabulo definiendo. Vt si definias hominem, esse animal rationale, bipes, ad risum procliue: nihil enim est quod homo sit, cui non recte hęc descriptio conueniat. Nec quicq; est in definitione quod non cõueniat homini. Verum ad improbandas Varronis definitiones, satis est quod pax non conuenit inducijs ut genus. Et sunt sæpe induciæ uel nullis certis positis. Porrò nec feriæ belli sunt induciæ, cum etiam stantibus inducijs, bellũ, hoc est, simultas hostilis maneat, & prælium, ac id genus iniuriæ tantum intermittantur. Atqui hæc est summa Gellianæ disputationis.

Feriq; belli.) Et Arist. improbat omnem definitionem, quæ per translationem fiat, propterea scilicet quod summam perspicuitatem poscat ratio definiendi, & translatio semper habeat quiddam obscuritatis.

Ferias autem festiue.) Gratiam enim & festiuitatem addit, translatione sumpta à religione sacrorum ad fœdera militaria.

Quem

QVEM IN MODVM MIHI TAVRVS philosophus responderit percontanti, an sapiens iraſceretur.

CAPVT XXVI.

INterrogaui in diatriba Taurum, an sapiens iraſceretur: Dabat enim sæpe post quotidianas lectiones quærendi quod quis uellet potestatem. Is cum grauiter & copiose de morbo affectu'ue iræ disseruisset, quæ & in ueterum libris, & in ipsis commentarijs exposita sunt, conuertitur ad me qui interrogaueram: Et hæc ego (inquit) super traſcendo sentio. Sed & quid Plutarchus noſter uir doctißimus ac prudentißimus senserit, non ab re eſt, ut id quoque audias: Plutarchus (inquit) seruo suo nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusq; philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictum, cædiq; cum loro iußit: cœperat uerberari, obloquebatur, non meruisse ut uapularet, nihil mali, nihil scelcris admisisse. Poſtremo uociferari inter uapulandum incipit, neq; iam querimonias aut gemitus ciulatusq; facere, sed uerba seria & obiurgatoria. Non ita esse Plutarchũ, ut diceret philosophum iraſci turpe esse, sæpe eum de malo iræ disertauisse, librum quoq; περὶ ἀοργησίας pulcherrimum conscripsisse. Is omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, neq; quàm conuenire, quod prouolutus effususq; in iram plurimis se plagis multaret. Tum Plutarchus lente & leniter, quid autem, inquit, uerbero, nunc ego tibi iraſci uideor,

Colligimus enim alibi ex Gel. Taurum philosophum condidisse tum alia, tum uero cõmentarios in simposium Platonis, atque eius philosophi dialogos.

deor, exultu'ne meo, an ex uoce, an ex colore, an etiã ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem neque oculi (opinor) truces sunt, neq; os turbidum, neq; immaniter clamo, neq; in spumam ruborem'ue efferuesco, neque pudenda dico, aut pœnitenda, neque omnino trepido ira, & gestio: hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent: & simul ad eum, qui cædebat, conuersus, interim inquit, dum ego atq; hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit, non idem esse existimauit ἀοχλησίαν καὶ ἀναλγησίαν. Aliud q; esse non iracundum animum, aliud ἀνάλγητον & ἀνωδύνητον. Nam aliorum omnium, quos Latini philosophi affectus, uel affectiones, Græci πάθη appellant, ita huius quoque motus animi, qui cum est ulciscendi causa sæuior, ita dicitur, non priuationem esse utilem censuit, quam Græci ἕξιν dicunt, sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

ἀνάλγητον.) Hoc enim significat qui mala boni consulat, & indignitatẽ rei non sentiat.

Quam esse Arist. dicit, si iracamur pro quo conuenit quantum, quãdo, quo loco, quo tẽpore.

In Diatriba. Auditorio, τρίβω tero, & exerceo, unde διατρίβω compositum perinde ualens ac si latine dicas per aliquid, siue me in aliquo exerceo. Vsurpatur & apud Lucianum pro immorari in aliquo: hinc διατριβὴ obseruatur in Græcis scriptoribus positum modo pro exercitatione, modo pro exercitij loco, ut hoc loco apud Gellium, nonnunquam etiam pro mora.

Veterum libris.) Vt Aristot. Moralium lib. 4. cap. 5. de mansuetudine, & Plut. in libro, quem de ira conscripsit. Item Senecæ, cuius & hodie extat lib. de ira.

Plutarchus.) Floruit is Traiani imperatoris temporibus, quem & sua disciplina laudatum adeo reddidit principem, ut

pem, ut adhuc hodie creato principe Romano, ab electoribus sic ominetur. Sis felicior Augusto, & melior Traiano. Porrò huic Traiano successit Hadrianus, sub quo floruit Gellius. Fuit autem Plutarchus præceptor Tauri philosophi. Contumacis.) Contemnentis imperium.

Prudentissimus.) Prudens is dicitur quem uaria rerum cognitio & usus, omnia præcepta superans, edocuit, quid in quaq; re expetendum sit, aut fugiendum. Iam multis cõtingit doctrina & lectio multa, quibus tamen iuditium & prudentia, usum lectionis docens, deest.

Ira dicitur.) Quod scilicet irasci malum sit, & præter officium sapientis, sed liceat tamen dolorem quendam, et quasi indignationem propter scelera punienda cõcipere, idq; ea seruata moderatione, ne animus sua quiete & statu ex impetu deturbetur.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER II.

QVO GENERE SOLITVS SIT PHILOsophus Socrates exercere patientiã corporis, deq; eiusdem uiri patientia.

CAPVT I.

ANTER *labores uoluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ uices, firmamentum id quoq; accepimus Socratem facere insueuisse: Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius atq; pernox, à summo lucis ortu ad solem alterum orientem inconniuens, immobilis, iisdem in uestigijs, & ore atq; oculis eundem in lo-*

in locum directis cogitabundus, tanquam quodam ſeceſſumentis, atq; animi facto à corpore. Quã rem cum Phauorinus de fortitudine eius uiri, ut pleraq; diſſerens attigiſſet, πολλάκις, inquit, ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἐσκέψατο τῶν προγόνων. Temperantia quoque cum fuiſſe tanta traditum eſt, ut omnia ferè uitæ ſuæ tempora à ualetudine inoffenſa uixerit. In illius etiam peſtilentiæ uaſtitate, quæ in bello Peloponneſiaco in primis ipſam Athenienſium ciuitatem internecino genere morbi depopulata eſt, his parcendi moderandiq; rationibus dicitur & à uoluptatum labe cauiſſe, et ſalubritates corporis retinuiſſe, ut nequaquàm fuerit communi omnium cladi obnoxius.

Quemadmodũ Galenus ad Cxx. ſe uixiſſe gloriatur, et Aſclepiades.

Internecino genere.) Hoc genus morbi internecinum eſt, quod omnia indiſcriminatim & penitus necat. Solet autem Inter, in compoſitione nonnunquã generale quod dam adducere, ut Terent. in And. Dauus interturbat, id eſt, omnia turbat.

QVAE RATIO OBSERVATIOQVE OFficiorum eſſe debeat inter patres filioſq; in diſcumbendo ſedendóque, atque in id genus rebus, domi foriſq;, ſi filij magiſtratus ſunt & patres priuati, ſupérque ea re Tauri philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoria Romana petitum.

CAPVT II.

AD philoſophum Taurum Athenas, uiſendi cognoſcendiq; eius gratia, uenerat uir Cl. præſes Cretæ prouinciæ, & cum eo ſimul eiuſdem præſidis pater. Taurus ſectatoribus commodum dimiſſis, ſedebat pro cubiculi ſui foribus: & cum aſſiſtentibus nobis ſer-

Creta diſtat ab Athenis, ſolo mari interiecto. Apuleianũ prouerbiũ eſt uſurpatũ

pro iam, & paulo ante, & uix dum, hoc eñ modo Apuleius in lib. de asino aureo sæpissime utitur.

mocinabatur, introiuit prouinciæ præses, et cum eo pater. Assurrexit placide Taurus, & post mutuam salutationẽ resedit. Allata mox una sella est, quæ in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, apposita est. Inuitauit Taurus patrem præsidis ut sederet. Atque ille ait: Sedeat hic potius, qui pop. Ro. magistratus est.

Filiorum in patres officium.

Absq; præiudicio, inquit Taurus, tu interea sede, dum inspicimus quærimus'que utrum conueniat te'ne potius sedere, qui pater es, an filium qui magistratus est. Et cum pater assedisset, appositumq; esset aliud filio quoq; eius sedile, uerba super ea re Taurus facit cum summa (dij boni) bonorum atq; officiorum perpensatione.

Vt in tẽplo, in curia.

Eorum uerborũ sententia hæc fuit: In publicis locis, atque muneribus, atq; actionibus patrum iura, cum filiorum qui in magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum & conniuere. Sed cum extra rempublicã in domestica re atq; uita sedeatur, ambuletur, in cõuiuio quoq; familiari discumbatur, tũ inter filium magistratũ, et patrem priuatum publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri. Hoc igitur, inquit quod ad me ueniſtis, quod colloquimur nũc, quod de officijs disceptamus, priuata actio est. Itaque utere apud me ijs honoribus prius, quibus domi quoq; nostræ te uti priorẽ decet. Hæc atq; alia in eandẽ sententiã Taurus grauiter simul, et comiter disseruit. Quid autem super huiuscemodi patris, atq; filij officio apud Claudiũ legerimus

rimus, non abre uisum est, ut ascriberemus. Posuimus igitur uerba ipsa Quadrigarij ex annali eius VI. tran scripta: Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum, Qu. Fabius Maximus filius eius, qui priore anno erat consul, ei consuli pater proconsul obuiam in equo uchens uenit. Neque descendere uoluit, quod pater erat: & quod inter eos sciebant maxima concordia conuenire, lictores non ausi sunt descendere iubere. Vbi iuxtà uenit, tum cõsul ait descendere iubet: quod posteaquàm lictor ille qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconsulem descendere iussit. Fabius imperio paret, & filium collaudauit, cum imperium quod populi esset, retineret.

Qui priori anno fuerit consul, & iã dimissus erat ad prouinciam administrandam.

Vnde etiam apparitores dicti, qui & lictores.

Absq; præiudicio.) Id est, ea conditione, ut per hoc nihil decedat iuris filio tuo. Est enim præiudicium dictum aut factum, quod documentum iudicij futuri esse possit.

QVA RATIONE VERBIS QVIBVSDAM uocabulisq; ueteres immiserunt h, literæ spiritum.

CAPVT III.

H litera.

Vide Cæliũ lib. 7. ca. 12.

Lachrymæ.

Sepulchrũ.

Ahenum.

Vehemens.

Inchoare.

Helluari.

Hallucinari

Honera.

Honustum.

HLitera, siue illam spiritum magis quàm literam dici oportet, inserebant eam ueteres nostri plerisq; uocibus uerborum firmandis roborandisq;, ut sonus earum esset uiridior uegetiorq;. Atq; id uidentur fecisse studio, & exemplo linguæ Atticæ. Satis notum est Atticos ἁ χθὼν ἱερὸν, multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum, inspiramis primæ literæ dixisse: Sic lachrymas, sic sepulchrũ, sic ahenũ, sic uehemẽs, sic inchoare, sic helluari, sic hallucinari, sic honesta, sic

ra, sic honustum dixerunt. In his enim uerbis omnibus literæ, seu spiritus istius nulla ratio uisa est, nisi ut firmitas, & uigor uocis, quasi quibusdam neruis additis intenderetur. Sed quoniam aheni quoq; exemplo usi sumus, uenit nobis in memoriam, fidum optatumq; multi nominis Romæ grammaticum ostendisse mihi librum Aeneidos secundum mirandæ uetustatis, emptum in sigillarijs xx. aureis, quem ipsius Vergilij fuisse credebat, in quo duo isti uersus cum ita scripti forent,

Multi nominis, magnæ famæ.

Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus,
Exultat telis, & luce coruscus aëna,

Additam supra uidimus h literam, & ahena factum. Sic in illo quoque Vergilij uersu in optimis libris scriptum inuenimus:

Vetustissimi Latini qui per oĩa uestigia Græcos sequebãtur, superscribebant aspirationẽ haud aliter ac Græci.

Aut folijs undam tepidi dispumat aheni.

Spiritum.) Propterea scilicet quod neq; uox perfecta, ut uocalibus, neq; strepitus labiorum ei ut consonantibus respondeat. Sed tantum quidam flatus & spiritus.

Gentium Græciæ.) Quatuor sunt potissimum Græciæ gentes consuetudine loquẽdi discriminatæ. Attici, Iones, Aeolenses & Dorienses, hi parcius utuntur aspiratione. At Aeolẽses in totũ non agnoscunt, ut refert Corinthus. Attici præ cęteris amãt. Porrò qua parte cõuenit his gentibus in lingua, ea communis ratio loquendi appellatur. ἰχθὺν ἱερὸν. Ludouicus Cœlius lib. 7. cap. 12. torquet se hic in pisce sacro miris modis, atq; peregrina multa conuerrit de piscis sacri appellatione, ut satis indicet se quid Gellius uelit non intelligere, nos simpliciter accipimus locum de uocibus aspiratis, & suspiranteis legimus in accusatiuo, qui refertur ad datiuum, primę literę, huius formę loquutio est & apud Fab. in primo, De aspiratione, in hãc sentẽtiam differentis, rarissimũ usum apud ueteres fuisse eius,

eius, ut qui ircus & œdus citra flatum dixerint. Demum seculis aliquot obseruatum, ut consonans omnino non aspiraretur. Vnde adhuc suo seculo duret Graccus, triumpus pro Gracchus, & Triumphus. Sed mox irrepsisse immodicum eius usum, ut & chorona & chenturio dicere tur, de qua re uide cap. quoddam miscell. Ang. Poll. tertio lib. Citatur epigramma nobile super hoc abusu Catulli poëtæ de Arrio. Tametsi Cicero sua ætate nullum omnino usum aspirationis in consonantibus fuisse testatur in Oratore perfecto.

Viridior.) Translatio sumpta est à uiridibus lignis.

Inspiranteis.) Spiritum addentes primæ literæ.

Sigillaria.) Macro. Satur. primo lib. cap. 3. respondet sigillaria fuisse antiquitus festa Saturnalibus annexa, quæ circiter calendas Ianuarias Romæ celebrarentur, potissimum missitandis inuicem ultro citroq; imaguncu lis & munusculis quibusdam, quæ consuetudo adhuc hodie durat. Itaq; à signis & imaginibus, quæ sic mittebantur, dicta sunt hæc festa Sigillaria, quorum strepitum & mercatores uerisimile est sequutos, prostituisse uarij generis merces uulgo emendas, atq; huc pertinere puto, quod Gellius dicit hunc librum emptum in Sigillarijs.

Quasi additis neruis.) Similitudo sumpta est à musicis, quorum sonus uehementior fit appositis fidibus pluribus. Hinc facile colligi potest, quantum errent qui sine ullo discrimine ciusmodi uoces pronunciant, quasi spiritus qui præponitur, sit ociosus, & planè nihil de suo addat, & ita in hoc se feliciores putant, quod aspirationem non exprimunt.

Hallucinari.) Est perperã uidere, inde ad animũ transfertur, ut ille qui à uero aberret, hallucinari dicatur.

Ahenum.) Quasi dicas caldarium.

Vergilĩ.) Qui antecessit Gellium trecentis fermè annis. Nam Gellius sub Hadriano principe floruit, quemadmodum et Plutarchus, quoniam contemporanei fuerunt, ut ex ultimo cap. primi lib. colligere est.

QVAM OB CAVSAM C. BASSVS GEnus quoddam iudicij diuinationem appellari scripsit. Et quam aliam causam esse eius uocabuli dixerunt.

CAPVT IIII.

CVm de constituendo accusatore quæritur, iudicium q; super ea redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribus ue accusatio subscriptio ue in reum permittatur, ea res atque iudicum cognitio, diuinatio appellatur. Id uocabulum quam ob causam ita factum sit, quæri solet. C. Bassus in tertio librorum, quos de origine uocabulorum composuit: Diuinatio. Diuinatio, inquit, iudicium appellatur, quoniam diuinare quodammodo iudicem oporteat, quam sentẽtiam sese ferre par sit. Nimis quidem est in uerbis C. Bassi ratio imperfecta, uel magis inops & ieiuna. Sed uidetur eum significare uelle, idcirco dici diuinationem, quòd in alijs quidem causis iudex ea quæ dicit, quæq; argumentis uel testibus demonstrata sunt, sequi solet. In hac autem re, cum eligendus accusator est, parua admodum & exilia sunt, quibus moueri iudex possit, & propterea quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandum est: Hæc Bassus. Sed alij quidem diuinationem esse appellatam putant, quoniam cum accusator & reus duæ res quasi cognatæ coniunctæq; sint, neq; utra sine altera constare possit, in hoc tamen genere causæ reus quidem iam est, sed accusator nondum est, & idcirco quod adhuc usq; deest & latet, diuinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Sunt ẽm relatiua, quæ dialecticis autoribus sunt simul natura, ut pater & filius, nihil ẽm horũ aliqd est, nisi ad alterum referatur.

Subscriptio.) Hoc loco est cum accusator nomen suum in libello profitetur, uidelicet se esse eum qui reum in hoc uel

uel alio loco, die, & sic de alijs circunstantijs, quæ iuris antiquitas ad longum descripsit in pandectis lib. 48. titulo, de accusa. accusare uelit. Subscriptorum nomen non raro inuenies apud Ciceronem, quo significari puto eiusdē caussæ tanquam coniuratos.

Diuinatio.) Asconius Pedianus iudicium hoc propterea diuinationem appellari scribit, quia sine testibus ac tabulis res agatur, solis argumentis coniecturalibus & nudis præsumptionibus. Fabius uero Quint. lib. 7. cap. 5. tum putat diuinationem habere locum, quando de constituendo accusatore agitur. Quod ad diuinam orationē Ciceronis propius accedit, in qua Verrem accusare, socijs mandantibus, ingreditur.

QVAM LEPIDE DESIGNATEQVE DIxerit Phauorinus philosophus, quid interfit inter Platonis & Lysiæ orationem.

CAPVT V.

PHauorinus de Lysia et Platone solitus est dicere: *Si ex Platonis, inquit, oratione uerbum aliquod demas mutes'ue, atq; id commodissime facias, de elegantia tantum detraxeris: si ex Lysia, de sententia.* Plato. Lysias. Vide Dionys. Hal. & Fabium in 9. capite de compositione, de Lysia & Platone.

QVIBVS VERBIS IGNAVITER, ET ABiecte Vergilius usus esse dicatur, & quid ijs qui improbe dicunt respondeatur.

CAPVT VI.

NOnnulli *grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Anneus, haud sanè indocti, neque ignobiles, qui commentaria in Vergilium composuerunt, reprehendunt, quasi incuriosè & abiecte uerbum positum in his uersibus:* Anneus cornutus.

Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto

Aegloga sexta. Est autē Dulichia insu-

In Græciæ, uicina Samo & Ithacæ. Vnde Vergil. ex parte totũ dat intelligendũ, usus synechdoche.

Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant uerbum esse leuẽ, et tenuis de parui incommodi, nec tantæ atrocitati congruere, cum homines repente à belua immaniſsima rapti laniatiq; sint. Item aliud huiuscemodi reprehendunt:

Omnia iam uulgata, quis aut Euryſtea durum,
Illaudati neſcit Buſiridis aras?

Versus sunt ex Buc. Vergilij in Eclo ga cui nomẽ Silenus. Illaudati, indigni cuius mentio fiat.

Illaudati parum idoneum esse uerbum dicunt, neq; id satis esse ad faciẽdam scelerati hominis detestationem, qui quod hoſpites omnium gentium immolare ſolitus fuit, non laude indignus, ſed detractatione, execrationeq; totius generis humani dignus eſſet. Item aliud uerbum culpauerunt:

Per tunicam ſqualentem auro latus haurit apertum.

A non lauãdo dictã putant illuuiẽ.

Tanquam non conuenerit dicere, auro ſqualentem, quoniam nitoribus ſplendoribusq; auri ſqualoris illuuies sit contraria. Sed de uerbo uexasse ita reſponderi posse credo: Vexasse graue uerbum est: factumq; ab eo uidetur, quod est uehere, in quo ineſt iam uis quædam alieni arbitrij. Non enim sui potens est, qui uehitur. Vexare autem, quod ex eo inclinatũ est, ui atq; motu proculdubio inclinatum est: Nam qui fertur & raptatur, atq; huc atq; illuc diſtrahitur, is uexari proprie dicitur: ſicuti taxare preſsius crebriusq; est, quàm tãgere: unde proculdubio id inclinatũ est: et iactare multo fusius largiusq; est, quàm iacere: id unde uerbũ traductũ est: &

Vehere. Vexare.

Taxare. Tangere. Iactare. Iacere.

quaſſa-

quassare, quàm quatere grauius uiolentiusq; est. Non igitur quia uulgo dici solet, uexatũ esse quem fumo, aut uento, aut puluere, propterea debet uis uera atq; natura uerbi deperire, quæ à ueteribus (qui proprie atq; signate locuti sunt, ita ut decuit) conseruata est. M. Catonis uerba sunt ex oratione quã de Achæis scripsit: Cũq; Annibal terram Italiam laceraret atq; uexaret: Vexatam Italiã dixit Cato ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tẽpore Italia non perpessa sit. M. Tullij in Verrẽ: Quæ ab isto sic spoliata atq; direpta est ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, et consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. De illaudato autem duo uidẽtur respondere non posse: Vnum est ciusmodi: Nemo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat aut dicat nõnunquam aliquid, quod laudari queat: unde hic antiquissimus uersuum uice prouerbij celebratus est:

πολλάκι νὴ κἠπιῶρ᾽ ἀνὴρ μάλα καίριον ἔπεμ.

Sed eum qui omni re atque omni tempore laudi uacat, is illaudatus est, isq; omnium pessimus deterrimusq; est: sicuti omnis culpæ priuatio, inculpatum facit. Inculpatus autem instar est absolutæ uirtutis. Illaudatus igitur quoque finis est extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahendis laudare ampliter solet. hoc enim est:

Quassare. Quatere.

Illaudatus.

Inculpatus. Non multo secus Verg. in 4. Geor. dixit. Et deformis arundo. Cocyti

tardaq; palusinnabilis unda.

Ἡδὺ δὲ μάνυσε ἀμύμων. Et:
τῶν δ' οὐκ ἄκουε πετέσθων. Et item illud.
Ἐνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζοντα ἴδοις ἀγαμέμνονα δῖον.
Οὐδὲ καταπτώσουτ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam uoluptatem, detractionem, priuationem'que omnis doloris definiuit his uerbis: ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Vergilius inamabilem dixit Stygiam paludem. Nam sicut illaudatum κατὰ laudis στέρησιν, ita inamabilem κατὰ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare significat prisca lingua nominare appellareq; : sic in actionibus autem ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. Illaudatus enim est quasi illaudabilis, qui neq; mentione, aut memoria ulla dignus, neq; unquam nominandus est. Sicuti quondam à communi consilio Asiæ decretum est, uti nomen eius qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat, nec quis ullo tempore nominaret. Tertium restat ex ijs, quæ reprehensa sunt, quod tunicam squalentem auro dixit. Id autem significat copiam, densitatemq; auri in squamarum speciem intexti. Squalere enim dictum est à squamarum crebritate asperitateq; , quæ in serpentium pisciumq; corijs uisuntur. Quam rem alij, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat:

Quem pellis inquit, aheneis
In plumã squamis auro cõserta tegebat. Et alio loco:

Hoc quod Græcum hic est capitis sexti corruptum emenda ex cap. 9 eiusdẽ libri.

Laudare.

Squalere.

Iamq;

Iamq; adeo rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis.

Accius in Pelopidis ita scribit: Eius serpentis squamæ squalido auro, & purpura prætextæ: Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumq; aliqua re erat, & incuteret uisentibus facie noua horrorem, id squalere dicebatur: sic in corporibus incultis squamosisq; alta congerie sordium, squalor appellabatur. Cuius significationis multo assiduoq; usu totum id uerbum ita contamina tum est, ut iam squalor de re alia nulla, quàm de solis inquinamentis dici cœperit.

Tragœdia est cui nomen Pelopidis est. Quæ ut scribit Plinius lib. 9. cap. 16. 7. & 8. colligitur ex faucibus conchæ dictæ purpureę, referens nigricãtem sanguinis colorem, qualis est aspectus rosarum, plus satis maturescentium.

Viatq; motu.) Vt ipsa deriuatio multum addat uehementiæ ad primogenĩ significationem.

Dianæ Ephesiæ.) Ephesus nobilis fuit urbs Asiæ, celebris templo Dianæ, quod incenderat ob præposteram immortalitatis libidinem Herostratus, ut historici tradunt. Erat autem tẽplum usq; adeo speciosum, ut inter mundi miracula numeraretur.

Inculcatum.) intextum.

πολλάκι, κ,) Erasmus in prouerbiorum Chiliadibus corrigit huius uersus lectionem, partim nisus iudicio P. Bombasĩ, partim antiquissimi libri lectione, & eius Græci ad hunc modum.

πολλάκι τοι κ, μωρὸς ἀνὴρ κατακαίριον εἶπε. Vt sit sensus.
Sæpe etiam stultus fuit opportuna locutus.
Ita ut pro κἄπωρος legas μωρὸς.

DE OFFICIO ERGA PARENTES LIberorum, deq; ea re ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quæsitumq; est, an semper in omnibus patris iussis obsequendum est.

CAPVT VII.

Quæ

Officia filiorũ in patres

QVæri solitum est in philosophorũ disceptationibus, an semper inq; omnibus iussis patri parendum sit. Super ea re Græci, nostriq; qui de officijs scripserunt, treis sententias esse, quæ spectandæ considerandæq; sint tradiderunt, easq; subtilissime dijudicauerũt. Earum una est: Omnibus quæ pater imperat, parendũ. Altera est: In quibusdam parendum, quibusdam nõ obsequendũ. Tertia est: Nihil necessum esse patri obsequi, & parêre. Hæc sententia quoniam primore aspectu nimis infamis est, super ea quæ prius dicta sunt dicemus: Aut recte, inquiunt, imperat pater, aut perperam: Si recte imperat, non quia imperat parendum, quoniã id fieri ius est, faciendũ est: si perperam, nequaquam scilicet faciendum, quod fieri non oportet. Deinde ita concludunt: nunquam est igitur patri parendũ, quæ imperat. Sed neq; istam sententiam probari accepimus. Argutiola quippe hæc (sicuti mox ostendemus) friuola & inanis est. Neq; autem illa (quam primo in loco diximus) uera & proba uideri potest, omnia esse, quæ pater iusserit, parendum. Quid enim si proditionem patriæ, si matris necem, si alia quædã imperarit turpia aut impia? Media igitur sententia optima atq; tutissima uisa est: Quædam esse parendum, quædam non obsequendum. Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter & uerecunde, ac sine detestatione nimia, sine opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquenda esse dicunt,

Propositio est disiũcta, de qua uide Boëthiũ & M. Capellã.

Calliditas malitiosa argutia dicitur. Vnde per diminutionem argutiola dicitur.

dicunt, quàm respuenda. Conclusio uero illa, qua colligitur (sicuti supra dictum est) nihil patri parendum, imperfecta est, refutariq; ac dilui sic potest. Omnia quæ in rebus humanis fiunt (ut docti censuerunt) aut honesta sunt, aut turpia. Quæ sua ui recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, siue imperet pater, siue nõ imperet. Sed quæ his contraria, quæq; turpia, & omnino iniqua sunt, ea ne si imperet quidem. Quæ uero in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, tum μέσα appellantur: ut in militiã ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxorem ducere, uti iussum proficisci, ut accersitum uenire: quoniam et hæc et his similia per sese ipsa neq; inhonesta sunt, neq; turpia: sed perinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehendenda. Propterea in eiusdem omnium rerum generibus, patri parendum esse censent, ueluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Quod enim utrunq; in genere ipso, per sese neq; honestum, neq; turpe est, idcirco si pater iubeat obsequendum est. Sed enim si imperet uxorem ducere, infamẽ, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere, non scilicet parendũ: quoniã accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media atq; indifferentia. Non ergo integra est propositio dicenda, aut honesta sunt, quæ imperat

Indifferentia illa enim sunt, perinde ut est animus illius qui his utitur. Qui utĩ scit bene, bona, qui male, mala. Expressit hoc elegantissime Terẽtius in Heautont.

rat pater, aut turpia. Neq; οὔτε νόμιμον δ' ἐξευρεμένον uideri potest. Deest enim disiunctioni isti tertium: aut neq; honesta sunt, neque turpia: quod si additur, potest ita concludi: Nonnumquam est igitur patri parendum.

Omnia parendum.) *Magis latine dicimus parendum omnibus quàm parendum omnia, per accusatiuum. Tametsi Gellius in hoc capite subinde hac figura utitur, nimirum Græcos imitatus, quorum disputationem hic latine recenset. Illi autem sua gerundiua non tantum dativo, sed & accusatiuo iungunt, id quod & Priscianus diligenter obseruauit.*

Sed neque istam sententiam.) Quod uidelicet dilemma non sit legitimum, nam ad eius naturam requiritur, ut necesse sit alteram partem esse ueram. Sunt autem quędam medię conditionis, quæ pater mandare potest, neque recte, neque perperam, sed neutro modo, quare non procedit argumentatio conditionalis, de qua Boëthius & Trapezontius de modis conditionalium Syllogismorum.

QVOD PARVM AEQVA REPREHENsio Epicuri à Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina

CAPVT VIII.

PLutarchus secundo librorũ, quos de Homero composuit, imperfecte atq; præposterc atq; inscite syllogismo esse usum Epicurũ dicit: Verbaq; ipsa Epicuri ponit: ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ· τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Nã præ termisit (*inquit*) quod in prima parte sumere debuit: ὁ θάνατος ψυχῆς μὴ σώματος διάλυσις. Tũ deinde autem ipso quod omiserat quasi posito concessoq;, ad confirmandũ aliud utitur. Progredi autem hic (*inquit*) syllogismus

Quod minorem uulgo appellamus id elegantter cum Cicer. &

gismus nisi illo prius posito, non potest. Vere hoc quidem Plutarchus de forma et ordine syllogismi scripsit. Nam si (ut in disciplinis traditur) ita colligere et ratiocinari uelis, sic dici oportet: ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus cuiusmodi homo est, non insciti uidetur partē illam syllogismi prætermisisse. Neq; id ei negotiū fuit syllogismum tanquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus, et cum suis finibus dicere: et profecto quia separatio animi & corporis in morte euidēs est, non est ratus necessariam esse eius admonitionem, quod omnibus prorsus erat obuium: sicuti etiam quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoq; non imperite factum quis non uidet? Apud Platonem quoq; multis in locis reperias syllogismos repudiatos, conuersoq; ordine isto qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

Quint. dicetur assumptio. Et maiorem propositionem.

Secundo librorum.) Græcismus est, Latinus enim diceret secundo libro. Porro familiare est Græcis, adiectiuum & substantiuum non solum sic coniungere, ut mutuo sibi, genere numero & casu respondeant: uerumetiam & adiectiuum eius sit casus quem constructio poscit, & substantiuum genitiui pluralis.

De forma Syllogismi.) Intellige trium terminorum inter se compositionem, quam Aristo. priorum resolutionum, figuram appellat, id est, terminorum habitum. Per ordinē autem, propositionum trium syllogismū perficientium & absoluentium explicatam seriem, Id quod uulgus dialecticorum modum appellat, Γραικισμόν.

Cum

Cum eleganti reprehensionis.) Id est, callido consilio, ut si crassi lectores offendantur ordinis confusione, frustra tamen reprehendere contendant. Sitq; hæc disputandi ratio acutior, quæ artificio tecto scite lectorem fallat. Hinc illud sæpe apud Fabium iteratur, summi artificis esse, artem posse dissimulare.

QVOD IDEM PLVTARCHVS EVIDENTI calumnia uerbum ab Epicuro dictum insectatus sit.

CAPVT IX.

IN eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum reprehendit, quod uerbo usus sit parum proprio & alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus: ὄρθ᾽ τὸ μεγέθος τῶν ἡδονῶν, ἢ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντ᾽ ὑπαιξέρεσις. Non (inquit) παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, sed παντὸς τοῦ ἀλγυνοῦ dicere oportuit. Detractio enim significanda est doloris, inquit, non dolentis. Nimis minute ac propè etiam subfrigide. Plutarchus in Epicuro accusando λέξεως πρᾶξιν. Has enim curas uocum uerborumq; elegantias, non modo non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.

ἢ παντὸς.) Veteres pro more mine rem præponunt.

Progredi.) Ad sic iudicandum mouit opinor Plutar. quod euidentissima ratiocinatio, quam demõstrationem uocat Arist. cuiusmodi hanc sententiam uideri uoluit Epicurus, conficitur potissimum iuxta doctrinam Aristo. in poste. resol. ex definitione tanquam medio. At hanc quæ syllogismi caput esse debebat, prætermisit Epicurus. Quã quam autem scriptores nunquam anxie præceptis dialecticorum se astringunt, satis enim est semina argumentorum indicare tantum, tamen presentis huius formę sic habet ad artificium explicatio. Quod dissolutum est expers est sensus, sed mors est animæ & corporis dissolutio, ergo in morte nullus est sensus, atqui in quo nullus est sensus,

illud

illud ad nos non pertinet: porrò, quod ad nos non attinet, formidandum non est, mors ad nos non attinet, ergo non est formidanda.

Non sectatur.) παρονομασία est in his uerbis, sectatur & insectatur, uoce quidem conuenientibus, sed significatione longe diuersis. Sic Terentius:

Nam inceptio est amentium haud amantium.

Porro potest Epicurum quoque excusare, qui dicat eum usum figura qua Græci usurpant sæpe partem orationis pro altera parte, hanc ἀντιμερίαν uocant.

QVID SINT FAVISSAE CAPITOLINÆ, & quid super eo uerbo M. Varro S. Sulpitio quærenti rescripserit.

CAPVT X.

SEruius Sulpitius iuris ciuilis autor, uir bene litera tus, scripsit ad M. Varronem, rogauitq; ut reseriberet, quid significaret quod in censorijs libris scriptũ esset, id erat, uerbum fauissæ Capitolinæ. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod Quintus Catulus curator restituendi Capitolij dixisset, Voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in eandem conscenderetur, suggestusq; pro fastigij magnitudine altior fieret, sed facere id non quisse, quoniam fauissæ impedissent. Id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in area subterra essent, ubi reponi solerent signa uetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam religiose donarijs consecratis. At deinde eadẽ epistola negat quidem se in literis inuenisse, cur fauissæ dictæ sint. Sed Quintum Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos

Fauissæ Capitolinæ.

Pulpitũ est, id est, locus sublimior ex quo oratio ad populum haberi solet. Suggestus nimirũ dictus, quod ligna ibi sug gerantur, in quibus stari possit.

Latinos flauiſſas dixiſſe, quòd in eos non rude æs, argentumq́, ſed ſtata ſignataq́; pecunia conderetur. Coniectare igitur ſe detractam eſſe ex eo uerbo ſecundam literam, & fauiſſas eſſe dictas cellas quaſdam et ſpecus, quibus æditui Capitolini utercntur ad cuſtodiendas res ueteres religioſas.

Capitolij curator.) Capitolium dictum eſt quod cum Iouis fundamenta foderentur, qui ob hoc Capitolinus dictus eſt, caput humanum inuentũ ſit, prius enim Tarpeius uocabatur, à uirgine Veſtali Tarpeia, quæ à Sabinis necata, ibiq́; ſepulta ab hiſtoricis traditur.

Donariis.) Seruius putat donaria loca, in quibus deorum dona reponantur, ſed male, cum donaria apud probatos ſcriptores pro ipſis donis accipi inueniam.

DE SICINIO DENTATO EGREGIO bellatore multa memoratu digna.

CAPVT XI.

Sicinius Dentatus.

LVcium Sicinium Dentatum, qui tribunus plebis fuit Sp. Tarpeio, A. Thremo cõſulibus, ſcriptum eſt in libris annalium, plus quàm credi debeat, ſtrenuum bellatorem fuiſſe: nomenq́; ei factum ob ingentem fortitudinem, appellatumq́; eſſe Achillem Romanum. Is pugnaſſe in hoſtem dicitur centum & XX. prælijs. Cicatricem auerſam nullam, aduerſas quinq́; & quadraginta tuliſſe. Coronis eſſe donatum aureis octo, obſidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim, torquibus tribus et octoginta, armillis plus centum ſexaginta, haſtis duodeuiginti. Phaleris item donatus eſt quin-

Achilles Romanus.

quies

quies uitiesq;. Populi militaria dona habuit multijuga, in his prouocatoria pleraq;: Triumphauit cum imperatoribus suis triumphos nouem.

Dentatus.) De Sicinio Dentato Plin. lib. septimo. cap. 28. Vale. max. & Solinus in Polyhi.

Torquibus.) Torquis circulus est flexilis ex auro obtorto, colli ornamentum, & summi pectoris, utroq; genere tam masculino quàm fœminino ab eruditis usurpatur. Gell. li. 9. ca. 13. Caput Galli præcidit, torquem detraxit, cumq; sanguinolentum in collum posuit. Refert Plinius quod scitu dignum est, Torquibus aureis auxiliares externos donatos à Romanis fuisse, at ciues non nisi argenteis.

Phaleris donatus.) Phaleræ non tam equorum quàm equitum nobilium sunt ornamenta, ueluti ex Liuij lib. quodam colligere est, qui sic scribit: Comicia Flauij ædilitia tantum habuisse indignitatis, ut plerique nobilium aureos annulos & phaleras deponerent. Plin. refert lib. 33. olim ab ordine equestri phaleras fuisse positas ex indignatione. Inde phalerata dicta apud Terent. pro honestis & ornatis.

CONSIDERATA PERPENSAQVE LEX quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ iniustæq; legis, sed ad usum & emolumentum salubritatis penitus repertam.

CAPVT XII.

IN legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasq; latas ab eo, Athenienses (ut sempiternæ manerent) pœnis et religionibus sanxerunt: legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam: Si ob discordiam dissensionemq; seditio atque discessio populi in duas parteis fieret, & ob eam

Solonis legis sentētia.

causam irritatis animis utrimq; arma caperentur, pugnaretur q;, tum qui in eo tempore, in eoq; casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius separatusq; à cõmuni malo ciuitatis secesserit, is domo, patria, fortunisq; omnibus careto, exul, extorrisq; esto. Cum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus, tenuit nos grauis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimarit, qui se procul à seditione & ciuili pugna remouissent. Tũ qui penitus atq; alte usum, ac sententiam legis inspexerat, non ad augendam, sed ad desinendam seditionẽ, legem hanc esse dicebat, & res prorsum se sic habẽt. Nam si boni homines, qui in principio coërcendæ seditionis impares fuerint, populumq; pernicium et amentem nõ deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint, tũ eueniet, ut cum socij partis seorsum utriusq; fuerint, eoq; partes ab ijs, ut maioris autoritatis uiris, temperari ac regi cœperint, concordia per eos potißimum restitui conciliariq; poßit, dum & suos apud quos sunt, reuocant atq; mitificant, & aduersarios seruatos magis cupiunt q̃ perditos. Hoc idem Phauorinus philosophus inter fratres quoq;, aut amicos dißidentes oportere fieri cẽsebat, ut qui in medio sunt utriusq; partis beneuoli, si in concordia amittenda parũ autoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alteram partem discedat. Ac per id meritum

tum uiâ sibi ad utriusq; concordiam muniant. Nunc autem pleriq; (inquit) partis utriusque amici, quæ si probe faciant, duos litigantes destituunt & relinquunt, deduntq; eos aduocatis maleuolis aut auaris, qui lites animasq; eorum inflamment, aut odij studio aut lucri.

LIBEROS IN MVLTITVDINIS NVMERO etiam unum filium filiám ue ueteres dixisse.

CAPVT XIII.

Liberi.

ANtiqui oratores historiæq; aut carminum scriptores, etiam unum filium filiam'uc, liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoq; nos cum in complurium ueterum libris scriptum aliquoties aduertere mus, nunc quoq; in libro Sempronij Asellionis rerum gestarum quinto ita positum esse ostendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit, resq; eas quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. Eius uerba de Tiberio Graccho tribuno plebis, quo in tẽpore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: Nam Gracchus domo cum proficisceretur, nunquam minus terna, aut quaterna milia hominum sequebãtur. Atq; inde infrà de eodem Graccho ita scripsit: Orare cœpit ut se defenderent, liberosq; suos, cum quem uiriles sexus tum in eo tempore habebat, produci iussit, populoq; commendauit propè flens.

Alij offendimus habẽt, quasi non dedita opera inuenimus malim & ego offendimus legere.

Propter diuinam eloquentiam, qua seditiones multas mouit in populo.

Liberos appellarunt.) Liberorum appellatione antiqui scriptores unum filium filiámue appellarunt. Et apud iurisconsult. scriptum legimus liberorum uocc, nepotes quoque contineri. Item Titulo de uerborum significatione sic

ne fic inquit Calliſtratus iuriſcon. Liberorum appellatio nè nepotes & pronepotes, cæteriq; qui ex his deſcendunt continentur. Has enim omnes appellationes liberorum lex XII. tabularum comprehendit.

Ad Numantiam.) De obſidione Numantiæ per Scipionem: Florus lib. epithomatis ſecundo. Porrò de T. Graccho Tribuno plebis legem agrariam aduerſus uoluntatẽ ſenatus, & equeſtris ordinis ferẽti, ne quis plus M. agri iugera poſſideret, ob eamq; potiſſimum rem iterum Tribunos creari uellet Gracchus, autore Cornelio Naſica in Capitolio à primatibus occiſus eſt, & inter alios qui in eadem ſeditione occiſi erant, in flumen proiectus fuit à Lucretio ædili, auto. Plin.

QVOD M. CATO IN LIBRO QVI INſcriptus eſt contra Tiberium exulem, ſtitiſſes uadimoniũ per i literam dicit, nõ ſtetiſſes. Eiusq; uerbi ratio reddita.

CAPVT XIIII.

IN libro uetere M. Cato. qui inſcribitur contra Tiberium exulem, ſcriptum quidem ſic erat: Quid ſi uadimonium capite obuoluto ſtitiſſes? Recte ille ſtitiſſes ſcripſit. Sed falſi & audaces emendatores, è ſcripto, per libros ſtetiſſes fecerunt: tanquam ſtitiſſes uanum et nihili uerbum eſſet, quin potius ipſi nequam & nihili ſunt, qui ignorant ſtitiſſes dictum à Catone, quoniam ſiſteretur uadimonium, non ſtaretur.

Memini ego.) Aulus Gell. ciuis Ro. officio iudex, profeſſione iuriſcon. ut idem multis locis indicat, commentarios ſuos noctes inſcripſit Atticas, à noctibus hybernis, quibus in agro Attico, ad quem ad philoſophandum diuerterat, eas conſcripſit.

Siſtere eſt ſe uel aliũ præſentem exhibere ad præſtitutã diẽ, coram iudice uel prætore. Vnde & uadimoniũ ſiſti dicitur, uerbum eſt apud Oratores & Iuriſcon. frequẽs

Translationes illæ è Græco in Latinum non Gellij ſunt, ſed alterius alicuius docti hominis non ſpernendæ. Latinius & caſtius in eodem caſu cum nomine, gerundium, collocamus, quàm cum accuſatiuo, ut legendis libris doctior

doctior euasi, rectius quàm legendo libros.

Statura.) Hippo. autem medicus medium pedem addit, ut scilicet homo sex pedum suorum & dimidij longitudinem habeat, id quod uero magis consonat. M. autem Varro septem pedes homini dat.

QVOD ANTIQVITVS AETATI SENectæ potissimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres ꝺem isti honores delati sint, atque ibi quædam de capite legis Iuliæ septimo.

CAPVT XV.

APud antiquissimos Romanorũ, neq; generi, neq; pecuniæ præstantior honos tribui, q̃ ætati solitus. Maioresq; natu à minoribus colebantur ad deũm propè et parentũ uicẽ. Atq; in omni loco, imq; omni specie honoris priores potioresq; habiti. A cõuiuio quoq; (ut scriptũ est in antiquitatibus) seniores à minoribus domum reducebãtur: cumq; morẽ accepisse Romanos à Lacedæmonijs traditũ est: apud quos Lycurgi legibus maior rerum omniũ honos maiori ætati habebatur. Sed posteq̃ soboles ciuitati necessaria uisa est, et ad prolẽ populi frequentandã præmijs, atq; inuitamentis usus fuit, tum antelati quibusdam in rebus, qui uxorem, quiq; liberos haberent, senioribus neq; liberos, neq; uxores habentibus. Sicuti capite septimo legis Iuliæ, priori ex consulibus fasces sumendi potestas sit, non qui plureis annos natus est, sed qui plureis liberos quàm collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit. Sed si par utriq; numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero

maritorũ est, præfertur. Si uero ambo et mariti, & patres totidem liberorum sunt, tum ille pristinus honos instauratus, & qui maior natu est, prior fasces sumit. Super ijs autem, qui aut cœlibes ambo sunt, aut parẽ numerũ filiorum habent, aut mariti sunt, & liberos nõ habent, nihil scriptũ in lege de ea ætate est. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi mensis collegis concedere, aut longe ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut secundum consulatum ineuntibus.

QVOD CESELLIVS VINDEX A SVLPItio Apollinari reprehensus est in sensus Vergiliani enarratione.

CAPVT XVI.

VErgilij uersus sunt è libro sexto:

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumq; parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquàm conuenire,

– Tua posthuma proles, &
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem.

Nam si hic Syluius, ut in omnium fermè annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est,

ob eamq;

ob eamq; causam prænomen ei impositum hoc fuit, qua ratione subiectum est:

Quem tibi longæuo serum Lauinia connux
Educet syluis?

Hæc enim uerba significare uidcri possunt, Aenea uiuo, ac iam sene, natum ei Syluium & educatum. Itaque hanc sententiam esse uerborum istorum Cesellius opinatus in commentario lectionum antiquarum: Posthuma (inquit) proles non eum significat qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius, qui Aenea iam sene, tardo seroq; partu est editus. Sed huius historiæ autorem nullum idoneum nominat. Syluium autem post Aneæ mortem (sicuti diximus) natum multi tradiderunt. Idcirco Apollinaris Sulpitius inter cætera in quibus Cesellium reprehendit, hoc quoq; eius quasi erratum animaduertit. Erroris q; istius hanc esse causam dixit, quòd scriptum ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, non seni. Significatio enim est contra historiæ fidem, sed in longum iam æuum & perpetuum recepto immortaliq; facto. Anchises enim qui hæc dicit ad filium, sciebat eum cum hominum uita discessisset, immortalem indigetem futurũ, & longo perpetuoq; æuo potiturum: Hoc sane Apollinaris argute. Sed aliud tamen est longum æuum, aliud perpetuum. Neq; dij longæui appellantur, sed immortales.

Sub Trajano is uitam egit, &c.

Indigetes dicũtur, quasi inter deos agentes, & sunt qui ex hominibus in deorũ numerum refe rũtur uirtutum q;

CVIVSMODI NATVRAM ESSE QVArundam præpositionum M. Cicero animaduerterit, disce

ptatumq; ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat.

CAPVT XVII.

Obseruatè curioseq; animaducrtit M. Tullius, in, & con, præpositiones, uerbis aut uocabulis præpositas, tunc produci atq; protendi, cum literæ sequerentur, quæ primæ sunt in sapiente atq; felice, in alijs autem omnibus correptè pronunciari. Verba Ciceronis hæc sunt: Quid uero hoc elegantius quod non fit natura, sed quodam instituto? Inclytus dicimus breui prima litera, insanus producta, inhumanus breui, infelix longa. Et ne multis, quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt, quæ in sapiente atq; felice, producte dicuntur: in cæteris uero omnibus, breuiter. Itemq;, composuit, consueuit, concrepuit, confecit, consule ueritatem, reprehendet, refer ad aureis, probabunt. Quære cur ita sit? dicent, probe se iuuari: uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidem ratio suauitatis est in his uocibus, de quibus Cicero locutus est. Sed quid dicemus de præpositione pro? quæ cum producitur, corripi soleat, obseruationẽ hanc tamẽ M. Tullij asperuata est. Non enim semper producitur, cum sequitur ea litera, quæ prima est in uerbo fecit, quam Cicero hanc habere uim significat, ut propter eam rem in, & con, præpositiones producantur. Nam proficisci, et profundere, & profugere, & profanum, & profestum correptè dicimus: proferre autem, & profligare, & proficere, pro-

ti Heroicarum causſa, Græci Heroas appellãt.

In & con. Obseruatè, accurate, Gellianum est prouerbium, alibi non temere reperitur.

Inclytus. Insanus. Inhumanus Infelix.

Pro.

Proficisci. Profundere Profugere. profanum. Profestum. Proferre. Profligare. Proficere.

re productè. Cur igitur ea litera, quam Cicero productionis causam facere obseruauit, non in omnibus consimilibus eandem uim aut rationis, aut suauitatis tenet, sed aliam uocem produci facit, aliam corripi? neq; ucro con, particula, tum solum producitur, cum ea litera de qua Cicero dicit, insequitur. Nam & Cato & Sallustius, fœnoribus, inquiunt, coopertus est. Propterea colligatus & connexus, productè dicuntur. Sed tamen uideri potest in ijs quæ posui, ob eam causam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ, productione syllabæ compensatur. Quod quidem etiam in eo seruatur, quod est cogo. Neque repugnat quod coĕgi & correptè dicimus. Non enim salua ὁμωιογένεια dicitur à uerbo, quod est cogo.

Con.) Con in compositione complexa uel f, ut confero, confido, confestim, confertus, eodem modo ſut consulo, conscendo, consono, consisto, consul, producitur. Eadem alijs literis præposita corripitur, conduco, continco, conuoco, conuerto, comprehendo, & sic in similibus. Hæc Diome. in secundo.

QVOD PHAEDON SOCRATICVS SERuus fuit, quodq; item alĭ cōplusculi seruitutē seruierunt. CAPVT XVIII.

Phædon. Sectio est, cũ dicit per fuit familiaris, ac si dicat per familiaris.

PHædon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit, Socratiq; & Platoni per fuit familiaris. Eius nomini Plato illũ librum diuinũ de immortalitate animæ dedit. Is Phædon seruus fuit, forma atq; ingenio liberali, et (ut quidã scripserunt) à lenone domino puer ad merendũ coactus. Eũ Cebes Socraticus hortãte Socra

Laĕrtius nõ

te emisse

Cebetẽ eũ, sed Alcibiadẽ uocat, &c.

te emisse dicitur, habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atque is postea philosophus illustris fuit: sermonesq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoque non pauci serui fuerunt, qui pòst philosophi clari

Menippus.

extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus est, quas alij Cynicas, ipse appellat Menippeas. Sed & Theophrasti Peripatetici seruus Pompilius, et Zenonis stoici seruus, qui Per

Mus. Diogenes cynicus.

seus uocatus est: & Epicuri, cui nomen Mus fuit, philosophi non incelebres uixerunt. Diogenes etiam Cynicus seruitutẽ seruiuit, sed is ex libertate in seruitutem

Xeniades Corinthius

uenum ierat: quem cum emere uellet Xeniades Corinthius, & quid is artificij nouisset percontatus foret: Noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tũ Xeniades respõsum eiusdem miratus, emit, & manumisit: filiosq; suos ei tradens, accipe (inquit) liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili,

Epictetus.

quod is quoq; seruus fuit, recentior est memoria, quàm ut scribi quasi oblitteratum debuerit. Eius Epicteti etiã de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus latenter intelligas, non omnes modo dijs exosos esse, qui in hac uita cum ærumnarum uarietate luctantur, sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit peruenire curiositas.

Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην καὶ σώματι πηρός,
καὶ πενίην ἶσος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Irus

Irus.) Hic Irus usq; adeo extitit inops, ut eum Homerus Odiss. 18. indicet ostiatim uictum emendicare, atq; obambulare mensis procerum.

RESCIRE VERBVM QVID SIT ET quam habeat ueram & propriam significationem. CAPVT XIX.

Rescire.

VErbum *rescire* obseruauimus uim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum uerborum, quibus eadem præpositio, re, imponitur. Neq; ut rescribere, relegere, restituere dicimus, itidem rescire: Nam qui factum aliquod occultius, aut inopinatum insperatumq; cognoscit, is dicitur proprie rescire. Cur autem in hoc uno uerbo re, particula huius sententiæ uim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter enim dictum esse rescisti, aut rescire apud eos, qui diligenter locuti sunt, nondum inuenimus, quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionemue usu uenerint, quanquàm ipsum scire de omnibus communiter rebus dicatur, uel aduersis, uel prosperis, uel insperatis, uel expectatis. Næuius in * Triphalo ita scripsit:

Si unquam quicquam filium rescisti
Argentum amoris causa sumpsisse mutuum,
Extemplò illo te ducam, ubi non despuas.

*Bap. Pius Ityphallo legit.

Claudius Quadrigarius in 1. annali:

Ea Lucani ubi rescisserunt sibi per fallacias uerba data esse. Item Quadrigarius in eodem libro in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utitur: Id ubi rescisserunt pro-

propinqui obsidum, quos Pontio traditos suprà demonstrauimus, eorũ parentes cum propinquis capillo passo in uiam prouolarunt. M. Cato in IIII. originum: Deinde dictator iubet postridie magistrum equitum arcessi. Mittam te, si uis, cum equitibus. Sero est, inquit magister equitum, iam resciuere.

QVAE VVLGO DICVNTVR VIVARIA, id uocabulum ueteres non dixisse, & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit, usurpatum. CAPVT XX.

Viuaria. Leporaria. Ornithones Villaticę pastiõis, id est, nutritionis quæ in uilla fit. Pasci bruto rum animalium est proprie.

VIuaria quæ nunc dicuntur septa quædã loca, in quibus feræ uiuæ pascũtur, M. Varro in lib. de re rustica III. dicit leporaria appellari. Verba Var. subiecí: Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nunc ornithones dico omnium ălitum, quæ intra parietes uillæ solẽt pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea quæ tritaui nostri dicebãt, ubi soli lepores sint, sed omnia septa ædificia uillæ, quæ sunt & habent inclusa animalia quæ pascuntur. Is item infra in eodem li. ita scribit, Cum emisti fundum Thuscu lanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autem quæ nunc uulgus dicit, sunt quos παραδείσους Græci appellant, quæ autem leporaria Var. dicit, haud usquã memini apud uetustiores scriptũ. Sed quod apud Scipionem omnium ætatis suæ purissime locutum legimus, roboraria aliquot Romæ doctos uiros dicere audiui id significare, quod nos uiuaria dicimus: Apellã

Roboraria.

tacq; esse à tabulis roboreis, quibus septa essent, quod genus septorum uidimus in Italia locis plerisq;. Verba exorationc eius contra Clau. Aselliũ quinta hæc sunt: Vbi agros optime cultos, & uillas expolitissimas uidisset, in his regionibus excelsissimo locorum murum statuere aiebat, inde corrigere uiam alijs per uineas medias, alijs per roborarium atq; piscinã, alijs per uillam. Piscinæ.

Lacus uero & stagna, quæ piscibus uiuis coërcentur clausa, suo atq; proprio nomine piscinas nominauerũt.

Apiaria quoque uulgus dicit loca, in quibus siti aluei apum: sed neminem eorum fermè, qui incorrupte locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. M. autẽ Var. de re rustica III. μελισσῶνες, ut ἀμπελῶνες, id est, Apiaria. Μελισσῶνες inquit, ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabant. Sed hoc uerbum quo Var. usus est, græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur. Meliſſones. Mellaria.

Ornithones.) Auiaria, nam Græcis ὄρνιον, auis dicitur.

Paradysus.) Ratione uocabuli aliud significat nihil q̃ hortum fluuiis irriguum, à præpositione παρά, quæ iuxta significat, et ῥέω, uerbo quod irrigo significat hęc Suidas.

SVPER EO SIDERE QVOD GRAECI ἄμαξαν, nos septentriones uocamus, ac de utriusq; uocabuli ratione & origine.

CAPVT XXI.

AB Aegina in Pyræum complusculi eorundem disciplinarum sectatores Græci Romaniq; hominꝫ eadem in naui transmittebamus: nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumq; liquide serenum: sede- Aegina, insula est, quæ abest xvi. milia passuũ à portu Athenienſiũ, qui Pireũ appellatur, ut scribit Plinius.

sedebamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sidera considerabamus: Tum quispiam ex ijs, qui eodem in numero græcas res eruditi erant, quid ἄμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης, et quænam maior ἄρκτος & quæ minor, et cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis spatium mouerentur, et quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cum & quædam alia scite, tum ista omnia, ac perite disserebat: hic ego ad nostros iuuenes conuertor, & quid inquam, uos opici dicitis mihi? quare quod ἄμαξαν Græci uocant, nos septentriones uocamus. Non enim satis est quod septem stellas uidemus, sed quid hoc totum, quod septentriones dicimus, significet, scire inquam id prolixius uolo. Tum quispiam ex ijs, qui se ad literas memoriasq; ueteres dediderat: Vulgus, inquit, grammaticorum septentriones à solo numero stellarũ dictum putat. Triones enim per sese nihil significare aiunt, sed uocabuli esse supplementũ, sicut in eo, quod quinquatrus dicamus, quod quinq; ab idibus dierum numerus sit, atrus nihil, sed ego quidem cum Lælio, & M. Var. sentio qui triones rustico uocabulo boues appellatos scribunt, quasi quosdam teriones, hoc est, arandæ colendæq; terræ idoneos. Itaq; hoc sidus, quod à figura posituraq; ipsa quia simile plaustri uidetur, antiqui Græcorum ἄμαξαν dixerunt, nostri quoq; ueteres à bubus iunctis septentriones appellarunt, id est, à septem stellis, ex quibus quasi iunctæ

Huius autẽ rei causa est quod attingit ex una parte circulũ Arcticon, atq; ex altera Polũ boreũ, qui nobis nũquam occidit, teste etiam Ver. in Georgicis. Triones.

Quinquatrus quintus dies est post Idus Marcij in quo sacra fiebant Mineruæ, quæ Quinquatria sunt appellata, autor Festus Pomp.

iunctitriones figurantur. Præter hanc, inquit opinionem, id quoque Varro addit, dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæq; inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque uisum est. Intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esset, ut triquetra uideretur.

Triangularis figura triquetra est, quæ tres angulos, ac totidem latera æqualia habet. Sic lib. 3. Carolus Bouillus.

Opaci.) Ita legendum est: Nam autore Pom. prisci Latini quicquid mundiciæ sermoni aduersum erat, opicum appellabatur, uel ab Osco sermone, uel ab ops opis quod terram significat, quasi terrei & agrestes essent.

DE VENTO IAPYGE, DEQVE ALIORUM uentorum uocabulis regionibusq;, accepta à Phauorini sermonibus.

CAPVT XXII.

APud mẽsam Phauorini in cõuiuio familiari legi solitum erat aut uetus carmẽ Melici poëtæ, aut historia partim græcæ linguæ, aliâs latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine latino ἰάπυξ uẽtus, quæsitũq; est, quis hic uentus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis uocabuli ratio esset. Atq; etiam petebamus, ut super cæterorũ nominibus regionibusq; ipse nos docere uellet: quia uulgo neq; de appellationibus eorum, neq; de finibus, neq; de numero cõueniret. Tum Phauorinus ita fabulatus est: Satis inquit, notũ est, limites regionesq; esse cœli quatuor, exortũ, occasum, meridiem

Melici poëtæ, id est, Lyrici.

Iapyx.

Ventorum descriptio.

diem, septentrionem. Exortus & occasus mobilia & uaria sunt. Meridies septentriones que statu perpetuo stant & manent. Oritur enim sol non indidem semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cum in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινός, aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θερειναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί. Item cadit sol non in eundem semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igitur ab oriente uerno, id est, æquinoctiali uenit, nominatur Eurus facto uocabulo, ut isti ἐτυμολογικοὶ aiunt, ἀπὸ τῆ ἕω ῥέοντος.

Nam ἴσος æqualis est, & νὺξ nox.

Eurus.

Apeliotes. Subsolanus

Is alio quoque à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali orientis meta uenit, latine aquilo, boreas græce dicitur, eum que propterea quidam dicunt ab Homero αὐθιγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆ βοᾶς, quoniam sit uiolenti flatus & sonori: Tertius uentus, qui ab oriente hyberno spirat, uulturnum Romani uocant. Eum plerique Græci misto nomine, quod inter notum & eurum sit εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres uenti orientales, aquilo, uulturnus, eurus, quorum medius eurus est. His oppositi & contrarij sunt alij tres occidui, caurus, quem solent Græci ἀργέστην uocare: is aduersus aquilonem flat. Item alter fauonius, qui græce uocatur ζέφυρος. is aduersus eurum flat. Tertius africus, qui græce uocatur

Aquilo. Boreas.

Id est, sudificum.

Vulturnus.

Euronotus.

Caurus. Argestes.

Fauonius. Zephyrus.

Africus.

eatur λίψ. is aduersus uulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli orientis occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur. Meridies autem quoniam certo atq; fixo limite est, unum meridionalem uentum habet, is latine auster, græce νότος nominatur, quoniam est nebulosus atq; humectus: νοτὶς enim græce humor nominatur. Septentriones autem habent ob eandem causam unum: is obiectus directusq; in austrum, latine septentrionarius, græce ἀπαρκτίας appellatus. Ex his octo uentis, alij quatuor detrahunt uentos, atque id facere se dicunt Homero autore, qui solos quatuor uentos nouerit, eurum, austrum, aquilonem, fauonium. Versus Homeri sunt:

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε Δυσαὴς
καὶ βορέης ἀίθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

A quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet atq; occidente latioribus atq; simplicibus, non tripartitis: Partim autem sunt, qui pro VIII. XII. faciunt, inter hos quatuor in media loca inserentes. cum meridie septẽtrionem, eadem ratione, qua secundi quatuor interfiti sunt inter primores duos apud orientem occidentemq;. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium uentorum, quæ incolæ in suis quiq; regionibus fecerunt, aut ex locorum uocabulis, in quibus pollent, aut ex aliqua causa, quæ ad faciendũ uocabulum acciderat. Nostri nanq; Galli uentum ex sua

Lips. λίψ ips quasi uitam ferẽs.

Auster. Notus.

Septentrionarius. ἀπαρκτίας.

Qui fons ingeniorum dicitur à Plinio lib. 18.

Nã Phauorinus hic ex

Gallia oriũ dus erat, ut testatur Philostratus in initis Sophistarum.

terra flantem, quem sæuissimũ patiuntur, circum appellant, à turbine (opinor) eius ac uertigine: ἰάπυγα ex ipsius Appuliæ oræ proficiscentem quasi finibus, Appuli eodẽ quo ipsi nomine iapygem dicunt. Eum esse propemodum caurum existimo. Nam & est occidentalis, & uidetur aduersus eurum flare. Itaq; Vergilius Cleopatram è nauali prælio in Aegyptum fugientem uento iapyge ferri ait: equum quoque Appulum eodem quo uentum uocabulo iapygem appellauit. Est etiam uentus nomine cæcias, quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat. sed ut ad sese uocet, ex quo uersum istum prouerbialem factum ait:

Caurus.

Cæcias.

κακὰ ἔφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφη.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alij plurifariam uenti commentitij, suæ quisq; regionis indigenæ, ut est Horatianus quoq; ille atabulus, quos ipse quoq; excecutus fui: addidissemq; eos, qui etesiæ & prodromi appellantur, qui certo tempore anni, cum canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant, rationesq; omnium uocabulorum (quia plus paulò adbibi) effudissem, nisi multa iam prorsus omnibus uobis reticentibus uerba fecissem, quasi fieret à me ἀκροάσεις ἐπιδεικτικὴ. In conuiuio autem frequenti loqui solum unum, neque honestum est (inquit) neq; commodum: Hæc nobis Phauorinus in eo quo dixi tempore apud mensam suam summa cum elegãtia uerborum totiusq; sermonis comitate atq; gratia de-

Atabulus.
Etesiæ.
Prodromi.

tia denarrauit. Sed quod ait uentum, qui ex terra Gallia flaret, circiũ appellari, M. Cato in libris originum cum uentum cercium dicit, non circium. Nam cum de Hiſpanis Alpinis ſcriberet, qui circa Iberum colunt, uerba hæc poſuit: *Sunt in his regionibus ferrariæ argentifodinæ pulcherrimæ: Mons ex ſale mero magnus: quantum demas, tantum accreſcit. Ventus cercius cum loquare, buccam implet. Armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit.* Quod ſuprà autem dixi ἐτησίας ex alia & alia parte cœli flare, haud ſcio an ſecutus opinionem multorum, temere dixerim. P. Nigidij in II. librorum, quos de uento compoſuit, uerba hæc ſunt: Argentifodinç.

Et auſtri anniuerſarij ſecundo ſole flant. Conſiderandum igitur eſt, quid ſit ſecundo ſole. Paucorum uerborũ hic eſt defectus. Non ſatis intelligo, quid intelligat per ſolẽ ſecũdum, an clarũ & ſerenũ, an aliud quiddam.

Carmine latino.) Arbitror hunc Latinum poëtam Horatiũ extitiſſe in cuius carmine li. 1. odarũ ſic uſurpatur.

Sic te Diua potens Cypri.
Sic fratres Helenæ lucida ſydera.
Ventorumq; regat pater.
Obſtrictis alijs, præter Iapiga.

Neq; de numero conueniret.) Cõſenſus eſſet, quidã eũ quatuor numerãt tantũ, alij octo, nõnulli duodecim, ſunt q; uiginti quatuor eſſe uelint, in qua ſentẽtia eſt Victruuius.

Eſt humectus.) Hinc ingenioſiſſimus poëtarum Naſo lib. transfor. primo hunc uentum exprimens, inquit.

Madidus Notus euolat alis.

Apuliç.) Nam autor Stephanus Coſmogra. eſt, Iapigiõ Apuliam dici. Vnde Iapiges Apuli ipſi, cuius appellationis & Strabo meminit lib. 5. Geogra.

Eſt Horatianus Atabulus.) Horatij uerſus ſunt hi Saty. 5. lib. primo.

Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus.

De hoc Plin. sic: Flatus Apulis proprius est Atabulus, hic si flauerit circa brumam exurit, frigore arefaciens, ut nullis solibus postea recreari possint, lib. 17. de uitibus capite 24.

CONSVLTATIO DIIVDICATIOQVE locorum facta ex comœdia Menandri, & Cæcilij, quę Plotium inscripta est.

CAPVT XXIII.

Posidippo legendū est, hic uero Posidippus autore Suida patria Cassędrēsis fuit, triēnio post mortē Menādri ad comœdias scribendas animū appulit, edidit circiter 30.

Aemulari, ex æquo reddere.

Obsolescūt, careant.

Comœdias lectitamus nostrorum poētarum sumptas ac uersas de Græcis, Menādro, ac Posidio, aut Apollodoro, aut Alexide, & quibusdā item alijs comicis. Atqui cum legimus eas, nihil sanè displicent, quin lepide quoq; & uenuste scriptæ uideantur, prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. At enim si conferas & cōponas græca ipsa, unde illa uenerunt, ac singula consideratè atq; apte iunctis, & alternis lectionibus cōmittas, oppido quàm iacére atq; sordere incipiunt quæ latina sunt: Ita græcarū, quas æmulari nequiuerunt, facetijs atq; lumimibus obsolescunt. Nuper adeo usus huius rei nobis uenit: Cæcilij Plotium legebamus, haudquaquā mihi, & qui aderant, displicebat. Libitū est Menandri quoq; Plotium legere, à quo istam comœdiam uerterat. Sed enim postq̄ in manus Menander uenit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atq; frigere, quantūq; nutare à Menandro Cæcilius uisus est: Diomedis hercle arma & Glauci, non dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo ma-

Nutare, id est, declinare, abesse.

ritus

ritus senex super uxore diuite atq; deformi querebatur, quod ancillã suam, non insito puellã ministerio, & facie non illiberali, coactus esset uenundare, suspectam uxori quasi pellicem. Nihil dicam ego quantum differat uersus utriusq; eximius: sit satis, alijs ad iudicium faciendum exponi. Menander sic:

ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἦι μέλλῃ καθευδήσειν
κατηράσασα μέτα, ⟨ πηδόντων ἔγωγε
ἐκ τοῦ οἰκίας ἐξέβαλε τὼν λυπούσαν, ἣν βούλετο.
ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον,
ἢ τ' εὔτυχος ⟨ εἶ χέ μετρωὴ Δέων ὄνα.
καὶ τὼν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο ὄν ⟨ ἐν πιθήκοις
τὶ δ' λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σκώπτ' βούλομαι.
τὼν νύκτα τὼν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ, κἢ δέκα τάλαντα,
κρύπτουσ' οὖσα πηχέως. εἰ τ' ὄστ' τὸ φρύαγμα
εἶ πως ἀνυπόστατον. Δία τὸν ὀλύμπιον,
καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδιχάσιον, θεραπευτικὸν δὲ
λόγ' τάχιον, ἀπαγέσθω δέ ζης ἢ ἀζῆ ἀντεσαγάγοι.

ἐπίκληρος.) Filius qui omnẽ patris substãtiam hæreditario iure obtinet dicitur, siue ipse pater sit superstes siue ex uita discesserit, autor Iulius Pollux de rerum uocabulis li. 3.

*Fortassis γυναικῶν.

Cæcilius autem sic:

Senex: Is demum miser est, qui ærumnam suam nequit
Occultare. ferre ita me uxor forma, & factis facit.
Si taceam, tamen iudicium est, quæ nisi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui sapit de me discet, qui quasi
Ab hoste captus libere seruio, salua urbe atq; arce.
Quæ mihi quicq̃ placet, eo priuatum, uin' me seruatũ?

Dum eius mortem inhio, egomet uiuo mortuus
Inter uiuos, Ea me, elam se, cum mea ancilla ait
Consuetum, id me arguit, ita plorando, orando,
Instando, atq; obiurgando me obtudit, uti eam
Venundarem: nunc credo inter suas æquales
Et cognatas sermonem serit: Quæ nostrarum fuit
Integra ætatula: quæ hoc itidem à uiro
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum priuarem uirum?
Hæc erunt consilia hodie, differor sermone miser.

Præter uenustatẽ autem rerum atq; uerborum, in duobus libris nequaq̃ parem, in hoc equidem solco animum attendere, quod Menander præclare & apposite et facete scripsit, ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidem conatus enarrare. Sed quasi minime probanda prætermisit, et alia nescio, quæ inimica inculcauit: et illud Menandri de uita hominũ media sumptum, simplex, & uerum, & delectabile, nescio quo pacto omisit. Idem enim ille maritus senex cum altero senc uicino colloquens, et uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

Menandrũ Cęcilio præfert.

Mimica legisse uidetur Mosellanus quod eius scholiõ subindicat.

ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν οὐκ εἰρηκά σοι
τὸ τ' οὐχὶ κυρίαν τ' οἰκίας, ἡ θεῶν ἀγρῶν,
ἡ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἀπόλων χαλεπῶν
χαλεπόταλον, ἅπασι δ' ἀργαλέα ζῶσιν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ
ἡῶ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα
ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα.

* Fortassis ἀπόλλων.

Cæci-

Cæcilius uero hoc in loco ridiculus magis, quàm perſo-
næ iſti, quã tractabat, aptus atq; conueniens uidcri ma-
luit, ſic enim hæc corrupit:

Sed tua moroſa'ne uxor quæſo eſt? Quam rogas?
Qui tandem? Tædet mentionis: quæ mihi ubi domum
Adueni, ac ſedi, extemplò ſuauium datat, ieiuna anima
Nihil peccat de ſuauio, ut deuomas uolt, quod foris po-
taueris.

Quid de illo quoq; loco in utraq; comœdia poſito æſti-
mari debeat, manifeſtum eſt. Cuius loci hæc fermè ſen
tentia. Filia hominis pauperis in peruigilio uitiata eſt.
Ea res clam patre fuit, & habebatur pro uirgine: ex
eo uitio grauida menſibus exactis parturit. Seruus bo-
næ frugi, cum pro foribus domus ſtaret, & propinqua-
re partum herili filiæ, atque omnino uitium eſſe obla-
tum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in
puerperio enitentis: timet, iraſcitur, ſuſpicatur, miſere
tur, dolet. Hi omnes motus eius affectiones'que animi in
græca quidem comœdia mirabiliter acres & illuſtres,
apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum di
gnitate atque gratia uacua ſunt. Poſt ubi idem ſeruus
percontando quid acciderat, reperit, has apud Menan
drum uoces facit:

ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς ἐμ' ὧν πένης γαμεῖ
κἀξῆ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἐς' ἀνήρ:
ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει.

† Fortaßis εἰ μήτ' † ἀνατέχίσκ εἰς τὰ κοινὰ τοῦβίβ ἀνατίχύσκ ἔπαμφίεδῆ Δύνα?) τᾶτο χρήμασιμ.

ἀλλ' ἐμ ἀνακατακύπτω ἡ ταλαιπώρῳ ἐίῳ,
χειμαξόμυος ζητῶμ Μ, ἀνιαρὸμ δ' ἔχωμ τὸ μέρος,
ἅπάντωμ ἀγαθῶμ οὐ Διωάμυος
ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγω, ἅπαντας νθετῶ.

Tragi.) Id est, fastus qui decet tragœdias, de quo Horat. in arte: Proiicit ampullas & sesquipedalia uerba. Quę res uitiosa est in Comœdijs ut idē Flaccus indicat his uerbis: Versibus exponi tragicis res comica non uult. Translatio est à neruis instrumētorum musicorum, quæ dū extendūtur ad mutuam consonantiam simul solēt tendi.

Ad horum autem synceritatem ueritatemq; uerborum, an aspirauerit Cæcilius cōsideremus. Versus sunt hi Cæcilij, trunca quædam ex Menandro dicentis, & consarcinantis uerba tragici tumoris:

Is demum infortunatus est homo pauper,
Qui educit in egestate liberos: cui fortuna
Et res est ut continuo pateat. nam opulento famam
Facile occultat factio.

Itaq;, ut suprà dixi, cum hæc Cæcilij uerba seorsum lego neutiquam uidentur ingrata ignauaq;. Cum autem græca comparo & contendo, non puto Cæcilium sequi debuisse, quod assequi nequiret.

Menander.) Genere hic Athenienſis fuit, qui plus aliis in ore est nouæ comœdiæ, ingenio fuit acutissimo, mulierum amore maxime insaniuit, scripsit comœdias VII. & quinquaginta, & epistolas ad Ptolemeum regem. Ad hæc libros multos oratione soluta, hęc Suidas in Collectaneis

Oppido.) Aduerbium hoc malim pronunciare penultima longa, ad differentiam nominis.

Cęcilij Plotium.) De Cecilio Cic. lib. septimo epistolarum ad Atticum epistola tertia. Sequutusq; sum, non dico Cęcilium. Mane ut ex portu in Piræum, malus enim autor latinitatis est, sed Terentium cuius fabellę propter elegantiam sermonis, putabantur à C. Lelio scriptæ.

Dio-

Diomedis arma.) Homerus Ilia. lib. sexto inducit Diomedem Græcum, & Glaucum Lyciorum principem stupidum omnino, uerum iactabundum, commutantes arma uicissim in signum uetusti iuris hospitij, & nouæ amicitiæ pignus. Arma autem Diomedis ærea erant, & uilia. Glauci autem aurea ac bobus emenda. Hinc est prouerbium, ut quoties significare uolumus, deteriora pro melioribus accepta, dicamus Glauci & Diomedis permutationem esse, cuius meminit & Iustinianus princeps in proœmio pandectarum iuris ciuilis.

Quæ Mimica.) Imitatoria, quibus scilicet ipsum Menandrum ridicule imitatus est.

An aspirauerit.) Translatio sumpta est ab his qui montem ascendunt.

Factio.) Vt inquit Nonius Marcel. malorum & potentum mutuus consensus est, inde factiosus, qui studiosus est excitandæ factionis & coniurationis. Verum ut idem indicat, opulentiam hoc loco significat. Citaturq; à Nonio hic Cecilij locus, sed corrupte.

DE VETERE PARCIMONIA DEQVE antiquis legibus sumptuarijs.

CAPVT XXIIII.

PArsimonia apud ueteres Romanos & uictus atq; cœnarum tenuitas non domestica solum obseruatione ac disciplina, sed publica quoq; animaduersione legumq; compluriũ sanctionibus custodita est. Legi adeo nuper in Capitonis Atteij collectaneis senatus decretum uetus, C. Fannio, & M. Valerio Messala COSS. factum, in quo iubentur principes ciuitatis, qui ludis Megalensibus antiquo ritu mutitarent, id est, mutua inter sese conuiuia agitarent, iurare apud COSS. urbis conceptis, non amplius in singulas cœnas sumptus esse

Capito hic scripsit commentaria, collectanea, & coniectanea uerum hodie nulla extant.

esse facturos, q̃ centenos uicenosq; æris, præter holus et far & uinum, neq; uino alienigena, sed patrio usuros: neq; argenti in conuiuio plus pondo, quàm libras centum illaturos: sed post id senatusconsultum lex Fannij lata est, quæ ludis Romanis, item ludis plebcijs, & saturnalibus, et alijs quibusdam diebus in singulos dies centenos æris insumi concessit, decemq; alijs diebus in singulis mensibus tricenos: cæteris autem omnibus diebus denos. Hanc Lucilius poëta legem signat, cum dicit:

Far, id est, panem.

Qui in memoriam urbis conditæ celebrabantur.

Institutis ad plebem demulcendã

Fannij centussisq; miselos.

In quo errauerunt quidam commentariorũ in Lucilium scriptores, quod putauerunt Fannia lege perpetuos in omni dierum genus centenos æris statutos. Cenũ enim æris Fannius constituit, sicuti suprà dixi, festis, quibusdam diebus, cosq; ipsos dies nominauit. Aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumptus inclusit intra æris aliâs tricenos, aliâs denos. Lex deinde Licinia rogata est, quæ cum certis diebus sicuti Fannia centenos æris impendi permisisset, nuptijs ducenos indulsit, cæteris q; diebus statuit æris tricenos: cum & carnis aridæ, & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit. Sed quicquid esset tum è terra, uite, arboreq;, promiscue atque indefinite largita est. Huius legis Lælius poëta meminit in Crotopægnijs. Verba Lælij hæc sunt: Quibus hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnamq;, ita ut lex Licinia sanxisset pomis, holeribusq; instru

Licinia lex.

instructam: Lex Licinia, inquit, introducitur, lux liquida hœdo redditur. Lucilius quoq; legis istius meminit in his uerbis: Legem uitemus Licini. Postea L. Sylla dictator, cũ legibus istis situ atq; senio obliteratis, pleriq; in patrimonijs amplis helluarentur, et familiã pecuniamq; suam prandiorum gurgitibus proluissent, legẽ ad populum tulit, qua cautum est, ut calendis, idibus, nonisq;, diebus ludorum, et ferijs quibusdam solennibus H S. trices nos in cœnam insumere ius potestasq; esset: cæteris autẽ alijs diebus omnibus, non amplius ternos: Præter has leges, Aemiliam quoq; legẽ inuenimus, qua lege non sumptus cœnarum, sed ciborum genus, & modus præfinitus est. Lex deinde Antia præter sumptũ æris id etiam sanxit, ut qui magistratus esset, magistratum'ue capturus esset, ne quò ad cœnã nisi ad certas personas itaret. Postremo lex Iulia ad populum peruenit, Cæsare Augusto imperante, qua profestis quidem diebus ducẽti finiuntur: calendis, idibus, nonis, et alijs quibusdam festiuis trecenti: nuptijs autem & repotijs H S. millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum, diui'ne Augusti, an Tiberij Cæsaris non satis commemini: quo dicto per dierum uarias solennitates, à C C C. H S. aduscq; duo milia sumptus cœnarum propagatus est, ut his saltem finibus luxuriæ efferuescentis æstus coërceretur.

Archoismus est cum lux pro uita ponitur, nam charissimũ quod est in uita, est lux.

Aemilia lex

Antia lex.

Iulia lex.

Sumptuarijs.) Id est, in quibus terminus sumptuum certis diebus statuitur.

Lex

Lex Fannia.) A Fannio qui eam rogauit sic appellata, id est, lex Fannij, qua concessit centum asses consumere, ludis Romanis, Plebeis, & Saturnalibus.

Centenos eris.) Id est asses. Insumi.) Expendi.

In Erotæ innijs.) Ita habent exemplaria uulgo quæ ego uiderim omnia, uerum legendum est, Crotopegnijs, id est, in libro quo ludorum plausus tractauit, κροτέω enim plaudo significat, & παίγνιον ludus.

Helluarētur.) Helluo à eluendo dicitur, qui omnia eluit nihilq; in patinis relinquit, ab helluor aris uerbo quod aspiratur, ut patet ex cap. 3. lib. secun.

QVID GRAECI ἀναλογίαν, QVID CONTRÀ ἀνωμαλίαν uocent.

CAPVT XXV.

Analogia. Anomalia.

IN latino sermone, sicut in græco alij ἀναλογίαν sequendam putauerunt, alij ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία est similium similis declinatio, quam quidam latine proportionem uocant. Ἀνωμαλία est inæqualitas declinationū consuetudinem sequens. Duo autem Græci grammatici illustres, Aristarchus & Crates, summa ope, ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitauit M. Varronis liber ad Ciceronem de lingua latina octauus, nullam esse obseruationem similium docet. Itaq; in omnibus pene uerbis consuetudinē dominari ostendit. Sicuti cum dicimus, inquit, lupus lupi, probus probi, & lepus leporis. Item paro paraui, lauo laui, pungo pupugi, tundo tutudi, & pingo pinxi. Cumq;, inquit, à cœno, & prandeo & poto, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus, & astringor, tum & extergor, & lauor, astrinxi, & extersi, & laui dicimus. Item cum dicamus ab osco,

Aristarchus Crates.

thusco,

thusco, græco, ôsce, thusce, græce. A Gallo tamen & à Mauro gallice et maurice dicimus. Item à probus probe, à doctus docte, sed à rarus non dicitur rare, sed alij raro dicunt, alij rarenter. Idem M. Varro in eodem libro: Sentior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil est, assentior tamen ferè omnes dicunt. Sisenna unus assentio in senatu dicebat, & cum postea multi secuti, neque tamen uincere consuetudinem potuerũt. Sed idem Varro in alijs libris multa pro ἀναλογία tuenda scripsit: Sunt igitur hi tanquam loci quidam communes, contra ἀναλογίαν dicere, & item rursus pro ἀναλογία.

SERMONES M. FRONTONIS, PHAVORINI philosophi de generibus colorum, uocabulisq; eorum græcis & latinis, atq; inibi color spadix, & cuiusmodi sit.

Hic Frontonis rhetor fuit, & floruit Romæ Hadriani tẽporibus de quo Iuue. Frõtonis Platani conuulsaq; marmora clamant.

CAPVT XXVI.

PHauorinus philosophus, cũ ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum uiseret, uoluit me quoq; ad eum secum ire. Ac deinde cum ibi apud Frontonem plerisq; uiris doctis præsentibus, sermones de coloribus uocabulisq; eorum agitarentur, quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura, inquit, sunt Phauorinus in sensibus oculorum, q̃ in uerbis uocibusq; colorum discrimina. Nam ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti, rufi & uirides colores, singula quidem uocabula, multas autem species differentes habent. Atque eam uocum

Cuius breuitas & siccitas in epistolis scribẽdis maxime cõprobatur, ut Macro. in Sat. est autor.

inopiã in lingua magis latina uideo, quàm græca: quippe qua rufus color à rubore quidem appellatus est: Sed cum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrũ, aliter crocus, has singulas rufi uarietates, latina oratio singulis proprijsq; uocabulis non demonstrat, omniaq; ista significat una ruboris appellatione: cum tamen ex ipsis rebus uocabula colorum mutuentur, & igneum aliquid dicit, & flammeum, & sanguineum, & croceũ, & ostrinum, & aureum. Rufus enim color, & ruber nihil à uocabulo rufi differunt, neq; proprietates eius omnes declarant. ξανθὸς ὴ καὶ πυῤῥὸς, ἢ ἐρυθρὸς, ἢ φοινικοῦς scilicet, habere quasdã distantias coloris rufi uidentur, uel augentes eum, uel remittentes, uel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Phauorinum, non inficias, inquit, imus, quin lingua græca, quam tu uidêre legisse, prolixior fusiorq; sit, quàm nostra. Sed in ijs tamẽ coloribus quibus modo dixisti, designandis, non perinde inopes sumus, ut tibi uidemur. Non enim hæc sunt sola uocabula rufum colorem demonstrantia, quæ tu modo dixisti, rufus, & ruber: sed alia quoq; habemus plura, quàm quæ dicta abs te græca sunt. Fuluus enim & flauus & rubidus, & phœniceus, & rutilus, & luteus, & spadix, appellationes sunt rufi coloris, aut acuentes eum, quasi incendentes, aut cum colore uiridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut uirenti sensim albo illuminãtes. Nam phœniceus, quem tu græce φοινικοῦς dixisti, nos ter

Rufus color Ruber.

Fuluus. Flauus. Rubidus. Phœniceus. Rutilus. Luteus. Spadix. Id est, palmarium.

ster est: & rutilus, & spadix phœnicei ὁμώνυμα, qui factus græce, noster est, exhuberantiam splendoremq; significat ruboris: quales sunt fructus palmæ arboris non admodum sole incocti, unde spadicis & phœnicei nomen est. Spadica enim Dorici uocant auulsum è palma termitem cum fructu. Fuluus autem uidetur de rufo atque uiridi mistus, in alijs plus uiridis, in alijs plus rufi habere. Sic Poëta uerborũ diligentißimus, fuluam aquilam dicit & iaspidem, fuluos galeros, & fuluum aurũ, & arenam fuluam, & fuluum leonem. Sicq; Ennius in annalibus fuluo ære dixit. Flauus contrà uidetur ex uiridi, & rufo, & albo concretus. Sic flauentes comæ, & quod mirari quosdam uideo, frondes olearum à Vergilio dicuntur flauæ. Sic multo antè Pacuuius aquam flauam dixit, & flauum puluerem: cuius uersus (quoniam sunt iucundißimi) libens commemini:

Termitem, id est, palmæ tem.

Georg. 3. ubi de probatis equorum coloribus disserẽs inquit: Honesti Spadices glauciq; color, deterrimus albus Rubidus.

Cedo tamen pedem lymphis flauis flauum ut puluerẽ,
Manibus ijsdẽ, quibus Vlyßi sæpe permulsi, abluam?
Laßitudinemq; nimiam manuum mollitudine.

Rubidus autẽ est rufus atrore et nigrore multo mixtus. Luteus cõtra, rufus color est dilucidior: unde eius quoq; nomen esse factum uidetur. Non ergo, inquit, mi Phauorine species rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne uiridis quidem color pluribus ab illis, quàm à nobis uocabulis dicitur. Neq; non potuit Verg. colorem equi significare uiridem, uolens

Cæruleus. Glaucus. Cœsia. Glaucopis. A glaucedine oculorũ γλαῦξ enim noctua est, cuius quoniam oculi cœsij sunt, factum est ut glaucus color inde cœsius dictus sit, est autẽ epitheton Minerua frequentissime apud Homerum.

cæruleum magis dicere equum quàm glaucum. Sed maluit uerbo uti notiore græco, quàm inusitato latino. Nostris autem latinis ueteribus cœsia dicta est, quæ à Græcis γλαυκῶπις: ut Nigidius ait, de colore cœli, quasi cœlia. Postquàm hæc Fronto dixit, tum Phauorinus scientiam rerum uberem, uerborumq; eius elegantiam exosculatus, absque te, inquit, uno forsitan lingua profecto Græca longe anteisset, sed tu mi Fronto, quod in uersu Homerico est, id facies:

Καὶ νέκλυω ἔπ' ἀρετῇ ἀμφήρισον ἔθηκας.

Sed cum omnia libens audiui, quæ peritissime dixisti, tũ maxime quod uarietatem flaui coloris enarrasti, feciq; ut intelligerem uerba illa ex annali XIIII. Ennij amœnissima, quæ minime intelligebam.

Verrunt extemplo placide mare marmore flauo.
Cæruleum spumat mare conferta rate pulsum.

Non enim uidebatur cæruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum sit ita, ut dixisti, flauus color uiridi & albo mistus, pulcherrime prorsus spumas uirentis maris, flauo marmore appellauit.

Phœniceus color.) Phœnix Græcis palmam significat arborem, cuius fructus cum præ rubore uehementer fulgeat, factum est, ut is color, modo Phœniceus, & per contractionem, Phœnicus id est, rutilus diceretur, qui & spadix dicitur eadem fermè ratione.

QVID T. CASTRITIVS EXISTIMAVERIT super Sallustij uerbis & Demosthenis, quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium.

Caput

CAPVT XXVII.

VErba sunt hæc grauia atq; illustria de rege Philippo Demosthenis: ἑώρων ὃ αὐτὸν Φίλιππον πρὸς ὁμήμιρο ἀγῶν, ὑπὲρ ἀρχῆς, μὴ δ' ωασείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, πλὴν κλῆν καταγότα, πλὴν χεῖρα, δ' σκέλος ωεπηρωμένον, πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἢ τύχη τ σώματος ἀφελέσθ, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε ἀλοιπὸν μετὰ ὑμῶν μὴ δόξης ζῆν. Hæc æmulari uolens Salluſtius, de Sertorio duce in hiſtorijs ita ſcripſit: Magna gloria + tribus militibus in Hiſpaniã. T. Didio imperãte, magno uſu bello Marſico, paratum militiũ et armorũ fuit. Multaq; tum ductu eius, quæ rapta primo per ignobilitatem, deinde per inuidiã ſcriptorum, celebrata ſunt, quæ eminus faciẽ ſuam oſtentabant, aliquot aduerſis cicatricibus, et effoſſo oculo, quo ille dehoneſta mẽto corporis maxime lætabatur. Neq; illis anxius, quia reliqua glorioſius retinebat. De utriuſq; his uerbis T. Caſtritius cũ penſitaret: nõne, inquit, ultra naturæ modũ humanæ eſt, dehoneſtamẽto corporis lætari? Siquidẽ Lætitia dicitur exultatio quædam animi, cũ gaudio effluentiore, eucntu rerũ expetitarum. Quanto illud ſyncerius et humanius, magisq; omnibus cõueniens πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἢ τύχη τοῦ σώματος ἀφέλεσθ, τοῦτο προϊέμενον. Quibus uerbis, inquit, oſtẽditur Philippus nõ ut Sertorius corporis dehoneſtamẽto lætus, quod eſt, inquit, inſolens et immodicũ, ſed præ ſtudio laudis et honoris,

+ tribunus militum in Hiſpania.

T. Didius imperator.

Lætitia.

noris, iacturarum damnorumq; corporis contemptor, qui singulos artus suos fortunæ prodigendos daret, quæstu atque compendio gloriarum.

De Sertorio.) Sallustius de Sertorio duce in historijs ita scripsit. &c. Quæ nobis perierunt, non enim duabus his historijs Catilinæ & Iugurthæ, tantum laudis meruit ut diceretur à Martiale:

Sallustius Romana primus in historia.

Gloriarum.) Hoc peculiare est apud Gelliũ, apud alios non temere reperitur gloria in plurali numero, licet & Cicero semel, quod sciam, usurpet.

NON ESSE COMPERTVM, CVI DEO rem diuinam fieri oporteat, cum terra mouetur uiribus.

CAPVT XXVIII.

Terremotus ratio. Alteram autem opinionẽ de aquis subeuntibus terram refellit Arist. lib. rerum sublimiũ 3. cap. 4. & 5.

QVænam esse causa uideatur quamobrem terræ motus fiant, nõ modo his communibus hominum sensibus opinionibusq; compertum non est, sed ne inter physicas quidẽ philosophias satis constitit, uentorum ne ui accidant, specus hiatusq; terræ subeuntium, an aquarum subter in terrarum cauis undantium fluctibus pulsibusq;, ita uti uidentur existimasse antiquissimi Græcorum, qui Neptunum ἐννοσίγαιον, ἢ σεισίχθονα appellauerunt: an cuius aliæ rei causa, alterius ue dei ui acnumine, nondum etiam (sicut diximus) pro certo creditũ. Propterea ueteres Romani cum in omnibus alijs uitæ officijs, tum in constituendis religionibus, atq; in dijs immortalibus animaduertendis castissimi cautissimiq;, ubi terram mouisse senserant, nuntiatum ue erat, ferias eius rei causa edicto imperabant. Sed dei nomen, ita uti

solet,

solet, cui seruari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant: ne alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent: eas ferias si quis polluisset, piaculoq; ob hanc rem remotus esset, hostiam siue deo, siue deæ immolabat. Idq; ita ex decretis pontificum obseruatum esse M. Varro dicit: quoniam et qua ui, & per quē deorum, dearum'ue terra tremeret, incertum esset. Sed de lunæ motibus, solisq; defectionibus, nō minus in eius rei causa reperienda sese exercuerunt. Quippe M. Cato uir in cognoscendis rebus multi studij, incerta tamen causa & incuriosa super ea re opinatus est. Verba Catonis ex originum quarto hæc sunt: Non libet scribere quod in tabula apud Pont. Max est, quoties annona cara, quoties lunæ aut solis lumini caligo, aut quid obstiterit, usque adeo parui fecit rationes ueras solis & lunæ deficientium, uel scire, uel dicere.

Sacrificio quo dei ira placaretur.

Id est, uel deo, uel deæ nam ignoratum est deus ne an dea læsa esset cuius ira terra cōcuteretur

APOLOGVS AESOPI PHRYGIS MEmoratu non inutilis.

CAPVT XXIX.

Apologus sermo est nō uerus, ueruntamē ueritatis ipsius imaginem quandam re presentans, autor Aphthonius in præexercitamētis artis Rhetoricæ.

AEsopus ille è Phrygia fabulator haud immerito sapiens existimatus est, cum quæ utilia monitu suasuq; erant, non seuere, non imperiose præcepit, & censuit, ut philosophis mos est: sed festiuos delectabilesq; apologos commentus, res salubriter de prospicienter animaduersas in mentes animosq; hominum cū audiendi quadam illecebra indait: uelut hæc eius fabula de aui-

de auiculæ nidulo, lepide atq; iucunde præmonet ſpem, fiduciamq; rerũ, quas efficere quis poßit, haud unquam in alio, ſed in ſemetipſo habendã, Auicula, inquit, eſt parua, nomẽ eſt caßita, habitat nidulaturq; in ſegetibus, id fermè tẽporis ut appetat meßis, pullis iamiam plumantibus. Ea caßita in ſementes forte conceſſerat tempeſtiuiores, propterea frumentis flaueſcentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cũ igitur ipſa iret cibum pullis quæſitũ, monet eos, ut ſi quid ibi rei nouæ fieret, dicerent ſe, animaduerterent, idq; uti ſibi ubi rediſſet renuntiarent. Dominus poſtea ſegetum illarum filium adoleſcentẽ uocat, & uides' ne inquit, hæc ematuruiſſe, & manus iam poſtulare? iccirco die craſtini, ubi primũ diluculabit, fac amicos adeas, et roges ueniant, operamq; mutuam dent, et meſſem hanc nobis adiuuent. Hæc ille ubi dixit, diſceßit: atq; ubi rediit caßita, pulli trepiduli circumſtrepere oraréq; matrẽ, ut ſtatim iam properet, atque alium in locũ ſeſe aſportet: nam dominus, inquiunt, miſit qui amicos rogaret, uti luce oriente ueniãt, et metant. Mater iubet eos à metu otioſos eſſe. Si enim dominus, inquit, meſſem ad amicos reijcit, craſtino ſeges non metetur, neq; neceſſe eſt hodie uti uos auferam. Dicitur poſtero mater in pabulũ uolat, dominus quos rogauerat opperitur, ſol feruit, & fit nihil, & amici nulli erant. Tunc ille rurſum ad filium: amici iſti, inquit, magnam in partem ceſſatores ſunt, quin potius imus, et co-

Appetat, appropinquat.

Iamiam, id eſt, paulo poſt.

Non apti ad uolandum.

Magnam in

gna-

gnatos,affines,uicinosq; nostros oramus,ut adsint cras tempori ad metẽdum? Itidem hoc pulli pauefacti matri nunciant. Mater hortatur, ut tum quoque sine metu,ac sine cura sint:cognatos affinesq; nullos fermè tam esse obsequibiles ait,ut ad laborem capessendũ nihil cunctentur,& statim dicto obediant:Vos modo(inquit)aduertite,si modo quid denuo dicetur. Alia luce orta,auis in pastum profecta est, cognati & affines operam quam dare rogati sunt,supersedent. Ad postremum igitur dominus filio:ualeant(inquit)amici cum propinquis:asseres prima luce falces duas,unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram,et frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audiuit,tempus,inquit,est cedendi & abeundi, fiet nunc dubio procul quod futurum dixit. In ipso enim iã uertitur cuia est res,non in alio unde petitur. Atq; ita captata nidum migrauit,& seges à domino demessa est. Hæc quidem est Aesopi fabula de amicorum & propinquorum leui & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quàm ut in nobis tantum ipsis nitamur? Alia autẽ omnia quæ extra nos,extraq; nostrum animum sunt,neq; pro nostris, neq; pro nobis ducamus. Hunc Aesopi apologum Q. Ennius in satyris,scite admodum & uenuste uersibus quadratis composuit, quorum duo postremi isti sunt:quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse hercle puto:

partem,id est,mirũ in modũ, Gellianum.

Id est,constitit, translatio à ianua & cardine est sumpta. Migrauit, trãstulit,nouè dixit.

Id est,iambicis octonariis,qui habent,autore Dio.li.3.de arte poẽ.3.

quatuor cõbinationes, unde quadrati, appellantur, siquidem ex duobus iam bis fit una combinatio

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Ne quid expectes amicos, quod tu agere possis.

Aesopus ille.) Hic Aesopus patriam habuit Amorrhæum magnæ Phrygiæ oppidum, fortunaq; & conditione seruus fuit, de quo uerum mihi uidetur esse quod Plato scribit, leges sæpenumero naturæ esse aduersas, nam Aesopum natura edidit liberum hominem, lex autem reddidit seruum. Ad hæc deformitate corporis Homericũ Thersitem penè superauit. Nam uertice erat acuminato, humeris depressis & contractis, labris prominentibus, lingua blesus, ac uentre protenso, postremo curuus, & colore nigro. Vnde & nomen meruit, siquidem Aesopus Phrigum lingua, idem est quod Aethiops; hæc Maximus Planudes Monachus sancti Blasij.

QVID OBSERVATVM SIT IN VNDArum motibus, & quæ in mari alio atq; alio modo fiunt, austris flantibus aquilonibusq;.

CAPVT XXX.

Vndarũ motus uarij.

HOc sæpenumero in undarum motu obseruatum est, quas aquilones uenti, quiq; ex eadem cœli regione aër fluit, quas ue faciunt in mari austri atque africi. Nam fluctus, qui flante aquilone maximi ac creberrimi excitantur, simulac uentus posuit, sternũtur & conflacescunt, & mox fluctus esse desinunt. At non idem fit flante austro, uel africo, quibus iam nihil spirantibus, undæ tamen factæ diutius tument, & à uento quidem iamdudum tranquillæ sunt. Sed mare est etiã atq; etiam undabundum. Eius rei causa esse coniectatur, quòd uenti à septentrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes, deorsum in aquarum profunda quasi

præ-

præcipites deferuntur, undasq; faciunt non prorsus impulsas, sed ui intus commotas, quæ tantisper erutæ uoluuntur, dū illius infusi desuper spiritus uis manet. Australi uero & Africi, ad meridianum orbis circulum, & ad partem axis infimam depressi, inferiores & humiles per suprema æquoris euntis protrudunt magis fluctus, quàm eruūt, & iccirco non desuper læsæ, sed propulsæ in aduersum aquæ etiam desistente flatu, retinent aliquātisper de pristino pulsu impetum. Id autē ipsum, quod dicimus, ex illis quoq; Homericis uersibus, si quis non incuriose legat, adminiculari potest. Nam de austri flatibus ita scripsit:

Pro confirmari, passiuo pro actiuo.

ἔνθα νότος θ' ὠδυτοῖο λυσσῶνα ἐὶς λάαν ὦθῆ.

Contrà autem de borea, quem aquilonem appellamus, alio dicit modo:

καὶ βορέης ἀιθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδῃ.

Ab aquilonibus enim qui alti superniq; sunt, fluctus excitatos quasi per prona uolui dicit. Ab austris autem ijs, qui humiliores sunt, maiore ui quadam propelli sursum atq; subijci. Id enim significat uerbum λάαν ὦθῆ: Sicut in alio loco, λάαν ἄνω ὦθῆ. Id quoq; è peritissimis rerum philosophis obseruatum est, austris spirantibus mare fieri glaucum, & cæruleū, aquilonibus obscurius, atriusq;. Cuius rei causam, cum Aristotelis libros problematum percerpsimus, notaui, cur austro spirante mare cæruleum fiat, aquilone obscurius atriusq;: an

Maris colorem à uento mutari.

propterea quòd aquilo minus mare perturbat? Omne autem quod tranquillius est, atrum esse uidetur.

Aër fluit.) Videtur Gellius approbare eorum philosophorum sententiam, qui uentum aliud putant esse nihil, quàm aërem fluentem, & agitantem, quam opinionem tuetur Seneca in quæstioni. natur. Verum Aristo. rerum sublimium lib. tertio cap. 1. hoc refutat, docetq; uentum exhalationem esse calidam & siccam.

Contra autem de Borea.) Regionem uëtorum sic Manlius paucis indicat.

Asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu.
Auster amat medium solem, zephyrusq; profundum.

Nam constat Aristo. autore motum uentorum è sublimi deorsum fieri, & nobis uertex septentrionalis semper est sublimis, & eleuatus, adeo ut uenti istinc flantes, in mare nostrum decidere uideantur.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII
LIBER III.

QVAESITVM AC TRADITVM QVAM ob causam Sallustius auaritiã dixerit, non animum modo uirilem, sed corpus quoq; ipsum effœminare.

CAPVT I.

Sitias legit Mosellanus.

HYEME *iam discedente, apud balneas Scias in area sub calido sole cum Phauorino philosopho ambulabamus, atq; ibi inter ambulandũ legebatur Catilina Sallustij, quẽ in manu amici conspectũ legi iusserat.*

Sallustius in Catilina.

rat. Cumq; hæc uerba ex eo libro lecta essent: Auaritia pecuniæ studiũ habet, quam nemo sapiẽs concupiuit, ea quasi uenenis malis imbuta, corpus animũq; uirilẽ effœminat, semper infinita et insatiabilis est, neq; copia, neque inopia minuitur. Tũ Phauorinus me aspiciẽs: quo, inquit, pacto corpus hominis auaritia effœminat? Quid enim istuc sit, quod animum uirilẽ ab ea effœminari dixit, uideor fermè assequi: sed quonã modo corpus quoq; hominis effœminet, nondum reperio. Et ego, inquam, longè iamdiu in eo ipso quærendo fui, ac nisi tu occupasses, ultro te hoc rogassem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atq; mihi quispiam de sectatoribus Phauorini, qui uidebatur esse in literis ueterator: Valeriũ, inquit, Probum audiui hæc dicere, usum esse Sallustium circumlocutione quadam poëtica: & cum dicere uellet, hominem auaritia corrumpi, corpus & animum dixisse, quæ duæ res hominem demonstrarent. Nanque homo ex anima & corpore est. Nunquam, inquit Phauorinus, quod equidem scio, tam importuna tamq; audaci argutia fuit noster Probus, ut Sallustium uel subtilissimum breuitatis artificem, periphrasim Poëtarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam sanè doctus, is quoque à Phauorino rogatus, ecquid haberet super ea de re dicere, huiuscemodi uerbis usus est: Quos, inquit, auaritia minuit & corrumpit, quiq; sese quærẽda undiq; pecunia dediderũt,

eos

eos plerosq; tali genere uitæ occupatos uidemus: ut si cuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoq; uiri lis exercendiq; corporis studium relictum sit. Negotijs se plerunq; umbraticis, et sellularijs quæstibus intentos habent, in quibus omnis eorum uigor animi corporisq; elangueſcit, & quod Salluſtius ait effœminatur. Tum Phauorinus legi denuo uerba eadem Salluſtij iubet, atq; ubi lecta sunt: Quid igitur (inquit) dicemus, quod multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdem tamen corpore esse uegeto ac ualenti? Tum ille ita respondit, non hercle inscite: Quisquis est, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen est bene habito, ac strenuo, aliarum quoque rerum uel studio, uel exercitio eum teneri necessarium est, atque in sese colendo non æque esse parcum. Nam si auaritia sola summa, omnes hominis partes affectionesq; occupet, & si ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam, neque uirtutis, neque uirium, neque corporis, neque animi cura adsit, tum denique is uere dici potest effœminato esse & animo, & corpore, qui neque sese, neq; aliud curet, nisi pecuniam. Tum Phauorinus, aut hoc, inquit, quod dixisti, probabile est, aut Salluſtius odio auaritiæ, plus quàm potuit eam criminatus est.

Balneas Sitias.) A Sitio quodam Romano siue conditore sic appellatas.

Veterator.) Autore Nonio Marcel. ueterator est, qui in usu & experientia rerum iam quasi consenuit & inueterauit, & in malam sæpe accipi solet partẽ, pro eo quod

omne

omne nequitiarum genus absolute calleat. Sic Terentius Dauum callidũ ac uersutũ impostorẽ, ueteratorẽ uocat.

QVEMNAM ESSE NATALEM DIEM M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horã sextam post ue eam nati sunt. Atq; inibi de temporibus, terminisq; dierum, qui ciuiles nominantur, & usquequaq; gentium uarie obseruantur, & præterea quid Q. Mutius scripserit super ea, quam maritus non iure usurpasset, quod rationem ciuilis anni non habuerit.

CAPVT II.

QVæri solitũ est, qui noctis hora tertia quarta'ue siue qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellariq; debeat, is'ne, quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecuturus est. M. Varro in lib. rerum humanarum, quem de diebus scripsit: Homines, inquit, qui media nocte ad proximam mediam noctem in his horis xxiiij. nati sunt, una die nati dicuntur. Qui bus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuisisse, ut qui post solem occasum ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contrà uero qui in sex horis posterioribus nascatur, eo die uideri natum, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit, eosq; à sole occaso, ad solem iterum occidentem omne id mediũ tempus unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter: A sole enim exorto, ad exortum eiusdem incipiente, totum id spatiũ unius diei nomine appellare. Multos uero in terra Vmbria unum & eundem diem esse dicere à meridie ad insequentem meridiem.

Vide Macrobiũ de huius capitis intellectu, quod ipsum penè totum trãssumpsit.

In passiua uoce dixit nouè.

Dierum obseruatio.

ridiem. Quod quidem, inquit, minus absurdũ est. Nam qui calendarũ hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis uideri debebit et calendarum dimidiarum, & qui est post calendarũ dies, ante horam eiusdem sextam. Populum autẽ Romanũ ita uti Varro dixit dies singulos annumerare à media nocte usq; ad mediã proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna, sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adijciuntur, non noctibus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illuxerit. Ad hoc ritus quoq;, & mos auspicandi eandem esse obseruationẽ docet. Nam magistratus quando una die eis auspicandũ est, & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctem auspicantur, et post exortum solẽ agunt, auspicati esse et egisse ex eodẽ die dicuntur. Præterea tribuni plebei, quos nullũ diem abesse Roma licet, cum post mediam noctem proficiscuntur, & post primã facem ante mediam sequẽtem reuertuntur, non dicuntur abfuisse unum diem, quando ante horam noctis sextam regressi partẽ aliquam illius in urbe Romana fuerunt. Q. quoq; Mutium iurisconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatam mulierem, quæ cum calendis Ianuarijs apud uirum causa matrimonij esse cœpisset, ante diem quartam calẽdas Ianuarias sequentes usurpatum isset: Non enim posse impleri trinoctium, quod abesse à uiro

Prima die alicuius mẽsis.

Vt nos diem resurrectionis dominicæ, & natiuitatis domini.

Id est, à duodecima usq; ad sextam matutinã.

Nã Romani, auto. Va. Maximo, neq; priuate, neq; publice quicq; aggrediebãtur, nisi prius sumptis auspicijs, id est, cõsultis auibus, quas in eã usum publice nutriebant.

usur-

usurpandi causa ex xij. tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posterioris sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calendis. Istæc aũt omnia de dierũ temporibus, & finibus ad obseruationẽ disciplinamq; iuris antiqui pertinentia, cum in libris ueterum inueniremus, non dubitamus, quin Vergilius quoq; idipsum ostenderet, non expositè atque apertè, sed ut hominem decuit poëticas res agentem recondita, & quasi operta ueteris ritus significatione,

Torquet, inquit, medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim uersibus obliquè (sicuti dixi) admonere uoluit diem, quem Romani ciuilem appellauerunt, à sexta noctis hora oriri.

Vocatur tẽpus quod fit uno cœli circumactu, quo dies uerus & nox continetur, ut cum dicimus aliquẽ tantum triginta dies uixisse, relinquitur enim etiã noctes intelligere, auto. Censorino.

Vsurparam mulierem.) Quanquam hæc lex usurpandi mulieres adeo est uetusta, ut ne uestigium quidem hodie in iurisconsultorum literis supersit, tamen coniectura re licet morem fuisse ex XII. tabulis, ut qui uxorem duceret, trinoctiũ ab ea omni contactu abstineret, quod & hodie in quibusdam regionibus obseruatur, idq; emenso anno, ac recurrente nuptiarum die anniuersario, uelut reno uaretur, dimissa à se uxore per trinoctium tẽpus. Quod propterea apparet usurpari dictum, tanquam hoc facto usum uxoris in sequentem annum quasi comparet, ita ut eo anno repudiare non uelit, nam apud ueteres multas ob causas licebat uxores repudiare.

De dierum temporibus.) Dies ita diuiditur. Primum tempus diei est noctis inclinatio, deinde gallicinium, inde conticinium, cum & galli conticescunt, & homines etiam tum quiescunt, deinde diluculum cum incipit dinosci dies. Inde mane dum dies clarus est, deinde à mane ad meridiem, *id est*, mediũ diei, inde iam supra uocatur tempus occi-

occiduum, & mox suprema tempestas, id est, diei naturalis nouissimum tempus. Deinde uespera quod à grammaticis tractum est, illi enim hesperam à stella hespero dicunt. Ab hoc tempore prima nox dicitur, deinde concubium, & inde tempestas quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis. Hęc est diei ciuilis diuisio apud Romanos autore Macrob. lib. 1. Satur. cap. 2. Diem uero Romanos ueteres in duodecim horas diuisisse, & in totidem noctem ex Censorini uerbis conijcere licet. Quæ sunt hæc in lib. de die natali: In horas duodecim diuisum esse diem, noctemq; in totidem uulgo notum est. More Romano dies à media nocte incipit, & sequentis media parte finitur. Itaq; quod in his XXIIII. horis, id est, duabus dimidiatis nocte & luce media actũ est, perinde est quasi quauis hora lucis actum esset. Hæc Paulus iurisconsultus in Pandectis.

Dies ciuilis.) Vocatur tẽpus quod fit uno cœli circumactu, quo dies uerus & nox continetur, ut cum dicimus aliquem tantum triginta dies uixisse, relinquitur enim etiam noctes intelligere, auto. Censorino.

DE NOSCENDIS EXPLORANDISQVE Plauti comœdijs, quoniam promiscue uerę atq; falsæ nomine eius inscriptæ feruntur. Atq; inibi quod Plautus in pistrino, & Næuius in carcere fabulas scriptitarint.

CAPVT III.

Plautus.

Helij Sedigiti, qui scripsit librum de poẽtis Latinis, ut ex alio loco Gellij colligimus.

Varronis iudicio probatæ.

VErum esse comperior, quod quosdam bene literatos homines dicere audiui, qui plerasq; Plauti comœdias curiose atque contente lectitauerunt, non indicibus Helij Sedigiti, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto moribusq; ingenij, atque linguæ eius. Hac enim iudicij norma Varronem quoq; usum uidemus. Nam præter illas unam & uiginti, quæ Varronianæ uocantur, quas iccirco à cæteris

segre-

segregauit, quoniam dubiosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur. Quasdam item alias probauit adductus stylo atque facetia sermonis Plauto congruentis. Eas que iam nominibus aliorum occupatas Plauto uindicauit. Sicuti istam quam nuperrime legebamus, cui est nomen Bœotia. Nam cum in illis una & uiginti non sit, & esse Aquilij dicatur, nihil tamen Varro dubitauit, quin Plauti foret, neque alius quisquàm nõ infrequẽs Plauti lector dubitaucrit, si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit, qui quoniã sunt, ut de illius Plauti more dicam, Plautinissimi: propterea & meminimus eos, & ascripsimus. Parasitus ibi esuriens hæc dicit:

Restituit. Bœotia comœdia.

Id est, Plautini honore igdnissimi.

Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit,
Quiq; adeo primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uetus erat solarium
Multo omnium istorum optumum & uerissimum.
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat,
Nunc etiam quod est, non est, nisi soli lubet.
Itaq; adeo iam opplctum'st oppidum solarijs.
Maior pars populi aridi reptant fame.

Phauorinus quoq; noster cum Neruulariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita, & audisset ex ea comœdia uersum hunc,

Strateæ scrupeæ statiuolæ sordidæ.

Neruularia comœdia.

Delectatus facta uerborum antiquitate, meretricum uitia atq; deformitates significantium, uel unus hercle inquit, hic uersus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoque ipsi nuperrime, cum legeremus Fretum (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicquam dubitauimus, quin & Plauti foret, & omnium maxime genuina. Ex quo duos hos uersus excripsimus, ut historiam quæreremus oraculi Arietini. Nunc illud est, quod Arietini responsum magnis ludis dicitur:

Fretum comœdia.

Arietinum oraculum.

Peribo, si non fecero, Si faxo, uapulabo.

Marcus autem Varro in libro de comœdijs Plautinis primo actu uerba hæc ponit: Nam nec gemini, nec Leones, nec Cordalum, nec anus Plauti, nec bis compressa, nec Bœotia unquàm fuit. Neque adeo ἄγνωστον, neque Commorientes, sed M. Acutici. In eodem libro Varro ad quoq; scriptum etiam Plautinum fuisse quempiam poëtam comœdiarum. Cuius quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forẽt, acceptas esse quasi Plautinas: cum essent non à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque xxx. Sed homo eruditissimus Lælius quinque & xx. esse eius solas existimauit. Non tamen dubium est, quin ista, & quæ scripta à Plauto non uidentur, & nomini eius adijciuntur, ueterum poëtarum fuerint, et ab eo retractatæ expolitæq; sunt, ac propterea recipiant

Plautius poëta.

stylum

stylum Plautinum. Sed enim Saturionem et Aditum, & tertiã quandam, cuius nunc mihi nomen non suppetit, in pristino cũ scripsisse Varro et plerique alij memoriæ tradiderunt, cum pecunia omni, quã in operis artificũ scenicorũ peperercrat, in mercationibus perdita, inops Romam rediisset, et ob quærendum uictum ad circumagendas molas, quæ trusatiles appellantur, operam pistori locasset. Sicuti de Nævio quoq; accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse. Ariolum & Leontẽ, cum ob assiduam maledicentiã, & probra in principes ciuitatis, de Græcorũ poëtarum more dicta, in uincula Ro. à III. uiris cõiectus esset. Vnde post à Tri. Ple. exemptus est, cum in ijs quas suprà dixi, fabulis, delicta sua & petulãtias dictorum, quibus multos antè læserat, diluisset.

Molę trusatiles. Nęuius.

Comperior.) Comperior & comperio differunt, nam comperior mea opinione colligo, & compertum habeo, pro explorato, quod uerbum deficit in futuro & infinitiuo, comperio autem significat ab alio cognosco autore Diomede lib. 1. artis grammatices.

Contente.) Id est, magna animi contentione, & est Gellianum aduerbium, nec nobis in usum trahendum: dubiosus similiter Gellianum est.

Solarium.) Horologium dicitur id in quo horæ in sole Inspiciebantur. M. Varro, ut citat Plin. lib. septimo cap. ultimo, primum statutum in publico secundum Rostra in colũna tradit, bel. pun. primo à M. Val. Messala consule, Catina capta in Sicilia. Deportatum inde post triginta annos quàm de Papiriano horologio traditur, Anno urbis 477. Secundum autem horologium Anaximenes Anaximandri & Thaletis discipulus Lacedęmone constituit, quod sciotericõ, id est, umbras obseruãs, appellatum est, Plin. lib. 2. cap. 76.

Vbi iste.) Scilicet stomachus Ἀκοντικὸς, id est demonstratiue. Iste in hoc loco accipiendum est, uentrem enim demonstrat Parasitus.

QVOD P. AFRICANO, ET ALIIS TVNC uiris nobilibus ante ætatem senectam, barbam & genas radere moris fuit.

CAPVT IIII.

IN libris quos de uita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptum esse animaduertimus P. Scipioni Pauli filio, postquàm de Pœnis triumphauerat censorq; fuerat, eidem diem dictũ esse ad populum à Clau. Asellio trib. pleb. cui equũ in cẽsura ademerat. Eumq; cum esset reus, neq; barbam desisse radi, neq; non candida ueste uti, neq; fuisse cultu solito reorum. Sed cum in eo tempore Scipionem minorem xl. annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset, mirabamur. Comperimus autẽ cæteros quoq; in ijsdem temporibus nobiles uiros, barbam in eiusmodi ætate rasita uisse. Iccirco pleraſque imagines ueterum, non admodum senum, sed in medio ætatis, ita factas uidemus.

Radendæ barbæ mos.

Equum in censura ademerat.) Propterea quod mulcta equitum erat equo priuari, si forte quid malis moribus admisissent, contraq; dignitatem.

Quadraginta annorum.) Cum ante quadragesimum annum prisci illi, & agrestes Romani barbam non fuerint soliti rasitare. Macrob. autem commentariorum in somnium Scipionis lib. primo, ter septenarium requiri dicit ad barbæ tempus radendæ accommodatum, id est uiginti unum annos.

DELICIARVM VITIVM, ET MOLLIties oculorum & corporis, ab Archesilao philosopho cuidam op-

dam opprobrata acerbe simul & festiuiter.

CAPVT V.

Archesilaï uerbum.

PLutarchus refert Archesilaum philosophum uehementi uerbo usum esse, de quodam nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen, & castus perinteger dicebatur. Nam cum uocem eius infractam, capillum'que arte compositum, & oculos ludibundos, atque illecebræ uoluptatisq; plenos uideret: nihil interest, inquit, quibus membris cinædi sitis, posterioribus, an prioribus.

Infractam, id est, mollem.

Dictum in molles.

Cinædi.) Obscœno uocabulo dicuntur homines qui quo aliorum draucorum, sic enim Martialis appellat, in se libidinem damnatam exuscitent, pudenda ipsorum exagitare solent. Nam κινέω moueo, & αἰδοῖον pudendum significat.

DE VI ATQVE NATVRA PALMAE arboris, quod lignum ex ea ponderibus impositis renitatur.

CAPVT VI.

Palmæ natura.

De Palma Plin. lib. 16. ca. 42. Vide Eras. in prouerbio dare palmã &c.

PErbercle rem mirandam Arist. in VIII. problematum, & Plutar. in VIII. sympos. acorum dicit: Si supra palmæ (inquit) arboris lignum, magna pondera imponas, ac tam grauiter urgeas onereſq;, ut magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit, nec intra flectitur, sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur recuruaturq;. Propterea inquit Plutarchus in certaminibus palmam signum esse placuit uictoriæ, quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgentibus opprimentibusq; non cedat.

HISTORIA EX ANNALIBVS SVMPTA de Qu. Ceditio tribuno militum, uerbaq; ex originibus M. Catonis apposita, quibus Ceditij uirtutem cum Spartano Leonida æquiparat.

CAPVT VII.

Nã Græcis, ut inquit Horatius, dedit ingeniũ Musa, & ore rotũdo loqui. Hannonem intelligit.

PVlchrum dij boni facinus, Græcarumq; facundiarum magniloquẽtia condignum M. Cato libris originum de Qu. Ceditio tribuno militum scriptum reliquit. Id profecto est ad hanc fermè sentẽtiam: Imperator Pœnus in terra Sicilia bello Carthaginensi primo, obuiã Romano exercitui progreditur: colles, locosq; idoneos prior occupat. Milites Romani (uti res narrata est) in locum insinuant fraudi & perniciei obnoxiũ. Tribunus ad consules uenit: ostendit exitium de loci importunitate, et hostiũ circunstantia. Maturum censeo, inquit, si rem seruare uis, faciundum ut CCCC. aliquos milites ad uerrucam illam (sic enim M. Cato locum edi-

M. Fabius lib. 8. notat uicium orationis esse, quando uerbi humilitate res ipsa minuitur, at que huius uicij exemplũ citat Catonem, qui saxeam uerrucã dixerit, & saxeo colle. Humili ni-

tum asperumq; appellat) ire iubeas, eamq; uti occupent imperes horteris que: hostes profecto ubi id uiderint, fortissimus quisq; & promptissimus, ad occursandum pugnandumq; in eos præuertentur: unoq; illo negotio sese alligabunt, atq; illi omnes CCCC. proculdubio obtruncabuntur. Tu interea occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia, nisi hæc, salutis uia nulla est. Consul tribuno respondit, consilium quidem fidum atq; prouidens sibi uiderier. Sed istos (inquit) milites CCCC. ad eum locum

in ho-

in hostium cuneos quisquam erit qui ducat? Si aliũ (inquit tribunus) neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare. Ego hanc tibi & reipub. animam do. Consul tribuno gratias laudesq; egit. Tribunus & CCCC. ad moriendum proficiscũtur. Hostes eorum audaciã demirantur. Quorsum ire pergant in expectando sunt. Sed ubi apparuit ad eandẽ uerrucam occupandã iter intendere, mittit aduersum illos imperator Carthaginensis peditatũ equitatũq;, illos quos in exercitu uiros habuit strenuissimos. Romani milites circumueniuntur, circũuenti repugnant. Fit prælium diu anceps, tandẽ superat multitudo. Quadringenti omnes tum unà perfossi gladijs, aut missilibus operti, cadũt. Cõsul interibi dũ ea pugna fit, se in locos tutos, atq; æditos subducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum diuinitus eo prælio usus uenit, nõ iam nostris, sed ipsius Catonis uerbis subiecimus: Verba Catonis: Dij immortales tribuno militum fortunam ex uirtute eius dedere. Nam ita euenit, cum saucius multifariam ibi factus esset, tum uulnus capiti nullum cuenit. Eumq; inter mortuos defatigatũ uulneribus, atq; spirantẽ quod sanguen defluxerat, cognouere, cum sustulerc: Isq; cõualuit. Sæpeq; post illam operam reip. fortẽ atq; strenuã perhibuit. Illoq; facto quod illos milites subduxit, exercitum cæterum seruauit. Sed idem benefactũ loco in quo ponas, nimiũ interest. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui simile apud

mirum uocabulo, si ad modicam cutis asperitatẽ immẽsam montiũ submitatẽ conferas.

Vsu uenit legit Mosellanus, atq; accidit, exponit.

Sanguen.

Augustæ Thermopylarũ locãtur à C. Plinio li. 4. ca. 7. in Attica, ita tamen ut ferè Thessaliã attingant.

Elogia dicũtur de aliquo celebria dicta, siue inscriptiones laudatoriæ statuarum.

Thermopylas fecit: Propter eius uirtutes omnis Græcia gloriam, atq; gratiam præcipuam claritudinis inelytißimæ decorauere monumentis, signis, statuis, elogijs, hiſtorijs: Aliisq; rebus gratißimum id eius factum habuere. At tribuno militum parua laus pro factis relicta, qui idem fecerat, atq; rempub. seruauerat. Hanc Qu. Ceditij uirtutem M. Cato tali suo testimonio decorauit. Cl. autem Quadrigarius annalium tertio, non Ceditio nomen fuisse refert, sed Laberio.

Sanguen defluxerat.) Priscianus multis locis exemplis comprobat, ueteres Latinos in nominatiuo non sanguis sed sanguẽ dixisse, unde & genitiuus sanguinis, quẽadmodum lumen luminis.

Ceditius.) Florus in compendio lib. 17. hunc Tribunum militum nominat neq; Ceditium, neq; Laberium, sed M. Calphurnium, trecentosq; milites tantum numerat. Vide etiam alium Florum, in primo bello pun.

LITERAE EXIMIAE CONSVLVM C. Fabritij & Aemilij ad regem Pyrrhum à Qu. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ.

CAPVT VIII.

Aliquot prelia pugnásque pugnasset, Attica loquutio est Timochares.

Fabritius.

CVm Pyrrhus rex in terra Italia esset, & unam atq; alteram pugnã prospere pugnasset, satisq; angerentur Romani, & pleraq; Italia ad regem desciuisset, tum Ambraciẽsis quispiã Timochares regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabritium consulem furtim uenit, ac præmium petiuit: & si de præmio conueniret, promisit regem uenenis necare. Idq; facile esse factu dixit, quoniam filij sui pocula in conuiuio regi ministrarent: eam rem Fabritius ad senatũ scripsit. Senatus legatos ad re-

ad regem misit, mandauitq; ut de Timochare nihil proderent, sed monerent uti rex circũspectius ageret, atq; à proximorum insidijs salutem tutaretur. Hoc ita uti diximus, in Valerij Antiatis historia scriptum est. Quadrigarius autem in libro III. non Timocharem, sed Niciam adisse ad consulem, scripsit. Neq; legatos à senatu missos, sed à consulibus. Et regem populo Ro. laudes atq; gratias scripsisse, captiuosq; omnes quos tum habuerit, restituisse & reddidisse. Consules tum fuerunt C. Fabritius atq; Acmilius; Literas quas ad regem Pyrrhum super ea causa miserunt, Cl. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: Consules Romani salutẽ dicunt Pyrrho regi: NOS pro tuis iniurijs continuo animo strenui, commoti inimiciter tecum bellare studemus. Sed communis exempli et fidei ergò, uisum est uti te saluum uelimus, ut esset, quem armis uincere possimus. Ad nos uenit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretium à nobis peteret, si te clàm interfeciſſet. Id nos negauimus uelle. Neue ob eã rem quicquam commodi expectaret. Et simul uisum est, ut te certiorem faceremus: ne quid eiusmodi si accidisset, nostro consilio ciuitates putarent factum: & quod nobis non placet, pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Tu, nisi caueas, iacebis. Nicias.

QVIS ET CVIVSMODI FVERIT, QVI in prouerbio fertur, equus Seianus, & qualis color equorum sit, qui spadices uocãtur, deq; istius uocabuli ratione.

CAPVT IX.

Equus Seianus.

CAius Bassus in commẽtarijs suis, item Iulius Modestus in II quæstionum cõfusarum, historiam de equo Seiano tradunt, dignã memoria atq; admiratione. Cn. Seium quempiam scribunt fuisse, eumq; habuisse equum natum Argis in terra Græcia, de quo fama constans esset tanq; de genere equorũ progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent, quos Hercules Diomede occiso è Thracia Argos perduxisset. Eum equũ fuisse magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore Phœniceo, flaua et comãti iuba: omnibusq; alijs equorum laudibus quoq; longe præstitisse. Sed eundem equum tali fuisse fato siue fortuna ferunt, ut quisquis haberet eum, possideretq;, ut is cum omni domo, familia, fortunisq; omnibus suis ad internicionem deperiret. Itaq; primum illũ Cn. Seium dominum eius, à M. Antonio qui postea triumuir reip. constituendæ fuit, capitis damnatũ, miserando supplicio affectum esse. Eodem tempore Cor. Dolobellam cõsulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidinemq; habendi eius exarsisse, emisseq; eum H S. centũ milibus. Sed ipsum quoq; Dolobellam in Syria bello ciuili obsessum, atq; interfectum esse. Mox eundem equum qui Dolobellæ fuerat, C. Cassium qui Dolobellam obsederat, adduxisse. Quem Cassium postea satis notũ est, uictis Parthis fusoq; exercitu suo, miseram mortem oppetijsse. Deinde Antonium post interitum Cassij parta uictoria, equum illum nobi-

Equi Diomedis. Celebratur Argos tanq; equis educãdis adcõmodatissimũ à scriptoribus Id quod indicat Home. qui subinde equos pascens appellare solet, quod Hora. 1. Odarum, uelut interpretans, expressit: Aptumdicet equis Argos, ditesq; Mycenas.

nobilem Cassij requisisse: & cum eo potitus esset, ipsum quoq; postea uictum atque desertum, detestabili exitio interisse. Hinc prouerbium de hominibus calamitosis ortum, dicíq; solitum: Ille homo habet equum Seianum. Eadem sententia est illius quoque ueteris prouerbij quod ita dictum accepimus: Aurum Tolosanum. Nam cum oppidum Tolosanum in terra Gallia Q. Cepio consul diripuisset, multumq; auri in eius oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabiliq; exitu perijt. Hunc equum C. Bassus uidisse se Argis refert, haud credibili pulchritudine, uigoreq;, et colore exuberantissimo. Quem colorem nos (sicuti dix) puniceum, græce partim φοίνικα, alij σπάδικα appellant: quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulsus, spadix dicitur.

Aurum Tolosanum.

Puniceus color.

Spadix.

QVOD EST QVAEDAM SEPTENARII numeri uis & facultas, in multis naturę rebus animaduersa, de qua M. Varro in hebdomadibus disserit copiose.

CAPVT X.

MArcus Varro in primo librorum qui inscribuntur hebdomades, uel de imaginibus, septenarij numeri (quē Græci ἑβδομάδα appellant) uirtutes, potestates q; multas uarias q; dicit. Is nanq; numerus, inquit, septentriones maiores minores q; facit in cœlo. Itĕ uergilias, quas πλειάδας uocant Facit etiam stellas, quas alij erraticas, P. Nigidius errones appellat. Circulos quoq; ait in cœlo circum longitudinĕ axis septem esse, è quibus

Septenarius numerus.

Vergiliæ.

Pleiades.

Errones.

Axibus cœli

modius legi putat Moſellanus.

Circularis, melius fortaſſis κρικώτη, uel κολικώτη, id eſt, circulus utrobiq;.

Solſtitiũ dicitur uel maximus ſolis aſcenſus in noſtro hemiſpherio, uel maxima ſolis declinatio à nobis.

queis duos minimos qui axem extimum tangũt, πόλους appellari dicit. Sed eos in ſphæra quæ κρικώτη uocatur, propter breuitatem non ineſſe. At neq; ipſe zodiacus ſeptenario numero caret. Nam in ſeptimo ſigno fit ſolſtitium à bruma, in ſeptimo bruma à ſolſtitio, in ſeptimo æquinoctiũ ab æquinoctio. Dies deinde illos, quibus halcyones hyeme anni in aqua nidulantur, eos quoq; ſeptem eſſe dicit. Præterea ſcribit lunæ curriculum conſici integrum quater ſeptenis diebus. Nam duodetriceſimo luna (inquit) ex quo ueſtigio profecta eſt, eodem redit. Autoremq; opinionis huius Ariſtidem eſſe Samniũ. In qua re non id ſolum animaduerti debere dicit, quòd quater ſeptenis, id eſt octo & uiginti diebus, conficeret iter luna ſuum: Sed quòd is numerus ſeptenarius, ſi ab uno profectus, dũ ad ſemetipſum progreditur, omneis per quos progreſſus eſt numeros cõprehendat, ipſumq; ſe addat, facit numerum octo & uiginti, quot dies ſunt curriculi lunaris. Ad homines quoq; naſcendos uim numeri iſtius porrigi, pertinereq; ait. Nam cum in uterum (inquit) mulieris genitale ſemen datũ eſt, primis ſeptem diebus conglobatur, coagulaturq;, fitq; ad capiendam figuram idoneũ. Poſt deinde quarta hebdomade, quod eius uirile fœtus futurum eſt, caput, & ſpina quæ eſt in dorſo, informatur. Septima autem ferè hebdomade, id eſt nono et quadrageſimo die, totus (inquit) homo in utero abſoluitur. Illam quoq; uim numeri huius obſeruatã

refert,

refert, quòd ante mensem septimum neq; masculus neq; fœmina, salubriter ac secundum naturam nasci potest: & quòd ij qui iustissime in utero sunt, post ducentos septuaginta tres dies, postq̃ sunt concepti, quadragesima deniq; hebdomade ita nascuntur. Pericula quoq; uitæ fortunarũq; hominum, quæ climacteras Chaldæi appellant, grauissima quæq; fieri affirmat septenarijs. Præter hæc, modum esse dicit summum adolescendi humani corporis septem pedes: quod esse magis uerum arbitramur, quàm quod Herodotus homo fabulator in 1. historiarũ, inuentum esse sub terra scripsit Orestis corpus, cubita longitudinis habens septem, quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem: Nisi si (ut Homerus opinatus est) uastiora prolixioraq; fuerint corpora hominũ antiquorum: & nunc quasi iam mundo senescente, rerum atq; hominum decremenata sunt. Dentes quoq; et in septem primis mensibus, & septenos ex utraq; parte gigni ait, & cadere annis septenis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. Venas etiam in hominibus, uel potius arterias medicos musicos dicere ait, numero motucri septenario, quod ipsi appellant τὸ διὰ πασάϱων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarij numeri. Discrimina etiam periculorum in morbis, maiore ui fieri putat in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarij. Eosq; dies omnium maxime, ita ut medici appellãt, κϱιτικοὺς ἢ κϱισιμους, cuiquam uideri primam hebdomade

Climacteres.

Id est, scalæ gradus, κλίμαξ enim scala uelgradus dicitur.

Herodotus fabulator.

Orestis corporis longitudo.

Id est, perpetuos & maxillares, ui de Pli. li. 2. cap. ultimo.

dam & secundam et tertiam. Necnon id etiam est ad uim, facultatesq; eius numeri augẽdas, quòd quibus ine dia mori consilium est, septimo demum die mortem ap petunt. Hæc Var. de numero septenario scripsit admo dũ conquisite. Sed alia quoq; ibidem congerit frigidiuscula, ueluti septem opera esse in orbe terrarum miranda, & sapientes item ueteres septem fuisse, et curricula ludorum circensium solennia septem esse, ad oppugnandas Thebas duces septem electos, tum ibi addit se quoq; iam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse, & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse. Ex quibus aliquandiu cum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis, non comparuisse.

Octogesimum quartum annum Quo hæc cõscripserat CCCCXC. Scribit diuus Hieron. Originem VI. M. librorum conscripsisse, quod nequaq; fuerat credituras, nisi omnes perlegisset.

De omnibus quæ in hoc capite à Gellio scribuntur, uide copiosius Macrob. lib. primo somnij Scipionis. Et Censorinum de die Natali.

Axibus.) Ita commodissime legitur. Nam ut est autor Sext. Pomp. plures habet Axis significationes, nam præter partem cœli septentrionalem etiam stipitem significat intra quem uertitur rota, & tabulam sectilem.

Equinoctialis circulus.) Is est quem astrologi in media sphæra ponunt, ita ut eam in duo æqualia diuidat secundum quamlibet sui partem, æqualiter distans ab utroq; polo. Et dicitur æquinoctialis, quia quando sol isthuc peruenit, ut fit bis in anno, in principio arietis, & in principio libræ, æquinoctium est in uniuersa terra. Ob id & Aequator dictus est, quod æquet noctem diei.

Vt Homerus.) Solet enim identidem iterare hanc clausulam in libris suis, ut nunc homines sunt, per quod significat, priorum seculorum memoria robustiores, longioresq; homines extitisse.

Pericula quoque uitæ.) Plinius eiusmodi dies decretorios

rios appellat, quod his medici decernant statuantq; quid de ægrotante futurum sit.

QVIBVS ET QVAM FRIVOLIS ARGVmentis Accius in didascalicis utatur: quibus docere nititur Hesiodum esse, quàm Homerum natu antiquiorem.

CAPVT XI.

Homeri Hesiodiq; ætas.

SVper ætate Homeri atq; Hesiodi nõ consentitur. Alij Homerum quàm Hesiodum maiorem natu fuisse scripserunt, in queis Philochorus, & Xenophanes. Alij minorem in queis L. Accius poëta, & Ephorus historiæ scriptor. M. autem Varro in primo de imaginibus, uter natus prior sit, parum constare dicit: sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem uixerint, idq; ex epigrammate ostendit, quod in tripode scriptum est, qui in monte Helicone ab Hesiodo positus traditur. Accius autem in 1. didascalico leuibus admodum argumentis utitur, per quæ ostendit Hesiodũ natu priorẽ. Quod Homerus, inquit, cũ in principio carminis Achillem esse filium Pelei diceret, quis esset Peleus non addidit, quã rem procul (inquit) dubio dixisset, nisi ab Hesiodo iam dictum uideretur. De Cyclope itidem, inquit, uel maxime quòd unoculus fuit, rem tam insignem nõ præterisset, nisi æque prioris Hesiodi carminibus uulgatũ esset. De patria quoq; Homeri multo maxime dissensum est: Alij Colophonium, alij Smyrnæum: sunt qui Atheniensem, sunt qui Aegyptium dicant fuisse. Aristo. tradit ex insula Io natum. M. Var. in lib. de imagimib. 1. Homeri imagi-

Hesiodus sic dictos ait Cyclopas, quod uno oculo orbiculari in fronte insignes essent.

Multa sunt quę argumẽto sunt q̃ clarus fuerit hic Home. Hoctamen

singulare est quod tot gentes conatæ fuerint, pro se quæli bet uendicare sibi Homerum.

imagini hoc epigramma apposuit.

Capella Homeri candida hoc tumulum indicat,
Quod ariete mortuo faciunt sacra.
ἔπτὰ πόλεις Διεφίζουσι περὶ ξείναμ ὁμήρου
σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶς ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.

LARGVM ATQVE AVIDVM BIBENDI, à P. Nigidio doctissimo uiro, nouo & propemodum absurdo uocabulo biboso dictum.

CAPVT XII.

Bibax. Biboſus.

Bibendi auidum P. Nigidius in commentarijs grammaticis, bibacem & biboſum dicit. Bibacem ego, ut edacem, à pleriſq; alijs dictum lego. Biboſum dictum etiam nuſquam reperi, niſi apud Laberium. Neq; aliud eſt, quod ſimili inclinatu dicatur. Non enim ſimile eſt, ut uinoſus, aut uitioſus, cætera'que quæ hoc modo dicuntur, quoniam à uocabulis, non à uerbis inclinata ſunt. Laberius in mimo lib. 1. qui ſalinator inſcriptus eſt, uerbo hoc ita utitur:

Quem ita inſcripſit quaſi imitator quidam, nam uitas hominũ eſt imitatus, ut ſicut fermè etiamcomœdiæ dicendæ mimicæ.

Non mammoſa, non annoſa, non biboſa, non procax.

Procax.) Ea mulier procax dicitur quæ multa petit. Etenim procaci ueteri uerbo dicebant petere & poſtulare, unde procaces mulieres, audaces dicuntur, quæ nihil non petere audeant.

QVOD DEMOSTHENES ETIAM TVM adoleſcens, cum Platonis philoſophi diſcipulus foret, audito forte Calliſtrato rhetore in concione populi, deſtitit à Platone, & ſectatus eſt Calliſtratum.

CAPVT XIII.

Demoſthe.

Hermippus hoc ſcriptum reliquit, Demoſthenem admo-

admodum adolescentem uentitare in academiam, Platonemq; audire solitum, atque is inquit: Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, cum ad Platonem pergeret, complureisq; populos concurrenteis uideret, percontatur eius rei causam: cognoscitq; currere eos auditum Callistratum. Is Callistratus Athenis orator in repub. fuit, quam illi Δημαγογοὺς appellant. Visum est paulum diuertere, expeririq; an ad digna auditu tanto properatum studio foret. Venit, inquit, atq; audit Callistratum, nobilem illam περὶ εὐπορίας λόγον dicentem. Atque ita motus, et demulctus, & captus est, ut Callistratum iam inde sectari cœperit, academiam cum Platone reliquerit.

Cuius memĩnit Plut. in uita Demosthenis.

Callistrat⁹.

Tanquàm ductores populi. Nam δῆμος populus est, ἄγω duco.

DIMIDIVM LIBRVM LEGI, AVT DIMIDIAM fabulam audiui, aliaq; huiusce modi qui dicat, uitiose dicere. Eiusq; uitij causas reddere M. Varronem, nec quenquam ueterum ĩsce uerbis ita usum esse.

CAPVT XIIII.

DImidium librum legi, aut dimidiam fabulam audiui, uel quid aliud huiusce modi, male ac uitiose dici existimat Varro. Oportet enim (inquit) dicere dimidiatum librum, non dimidium: & dimidiatam fabulam, non dimidiam. Contrà autem, si è sextario hemina fusa est, non dimidiatum sextarium fusum dicendum est. Et qui quoque ex mille nummûm, quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepisse dicemus, sed dimidium. At si scyphus (inquit) argẽteus mihi cum alio

Dimidiatũ. Dimidium.

cõmunis, in duas partes dissectus sit, dimidiatum eum dicere esse scyphũ debeo, non dimidium: Argenti autem quod in eo scypho inest, dimidiũ meum esse, nõ dimidiatũ: dissert, ac diuidit subtilissime, quid dimidiũ dimidiato interſit: et Q. Enniũ scienter hoc in annalibus dixisse

Dimidiatũ, id est, totum dissectum in duas partes

Sicuti si quis ferat uas uini dimidiatum. (ait:) *Sic pars quæ deest à uase, non dimidiata dicẽda est, sed dimidia. Omnis autẽ disputationis eius, quam subtiliter quidẽ sed subobscure explicat, summa hæc est: Dimidiatum est quasi dismediatũ, & in parteis duas pares diuisum. Dimidiatum ergo nisi ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit. Dimidium uerò est, non quod ipsum dimidiatum est, sed quæ ex dimidiato pars altera est. Cum igitur partem libri dimidiam legisse uolumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audisse: si dimidiam fabulam, aut dimidium librum dicemus, peccabimus. Totum enim ipsum, quod dimidiatum atque diuisum est, dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus:*

Vno oculo (inquit) pedibusq; duobus dimidiatus
Vt porcus. Et alio loco.

Scruta. Scrutarius.

Quid nisi et scruta quidẽ ut uẽdat, scrutarius laudat,
Præfractam strigilem soleam improbus dimidiatam.

Iam in uigesimo manifestius dimidiam horam dicere studiose fugit. Sed pro dimidia dimidium ponit in hisce uersibus:

Tempestate sua, atq; eodem uno tempore, & hora

Dimi-

Dimidio tribus confectis duntaxat eandem,
Et quartam.

Nam cum obuium proximumq; esset dicere: & horæ dimidia tribus confectis, uigilate atq; attente uerbum non probum mutauit, per quod satis apparet ne horam quidem dimidiã recte dici, sed uel dimidiatã horam, uel dimidiam partẽ horæ. Propterea Plautus in Bacch. dimidiũ auri dicit, non dimidiatũ aurum. Item in Aululari a, dimidium obsonij, no dimidiatũ obsonium in hoc uersu:

Ei adeo obsonij hinc iußit dimidium dari.

In Menæchmis autem dimidiatum diem, non dimidium, in hoc uersu:

Dies quidẽ iam ad umbilicũ dimidiatus mortuus est.

M. Cato in libro quem de agricultura conscripsit. Semen cupreßi scrito crebrum, ita uti linum seri solet, eo crebro terram insternito dimidiatum digitum. Iam id bene tabula, aut pedibus, aut manibus complanato. Dimidiatum autem, inquit, digitum, non dimidium. Nam digiti quidem dimidium, digitum autem ipsum dimidiatum dici oportet. Item M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemq; circumposuerunt, ita interfecerunt. Neq; quisquam omnium, qui probe locuti sunt, his uerbis secus quàm dixi, usus est.

Scrutarius.) Legendum est scruta in primo, neq; enim aliâs quadrat, id quod omniũ primus Ianus Parrhasius indicauit in enarrationibus in Claudianum. Sunt autẽ res

uiles & antiquitate deteriores factæ, ut ueſtes detritæ, & calciamenta marcida, & id genus nugę. Scrutarius autem eſt is qui uendit. Nam deriuatiua nomina in arius, uel eũ qui habet primitiuum, uel eum qui uendit ſignificant. Sic chartarius qui chartas uendit, ueſtiarius, Parmularius apud Quintilianum. Diome. lib. primo artis grammaticę. In his dictionibus uero Scrutarius, & Improbus, oportet s ultimum elidi more antiquo.

EXTARE IN LITERIS PERQVE HOminum memorias traditum, quod repẽte multis mortem attulit gaudium ingens inſperatum, intercluſa anima & uim magni nouiq; motus non ſuſtinente.

CAPVT XV.

Gaudio ene cti. Polycrata. Philippides. De quo uide Suidam.

Cognito repente inſperato gaudio, expiraſſe animam refert Ariſtoteles philoſophus Polycratæ, nobilem fœminam è Naxo inſula. Philippides quoq; comœdiarum poëta, haud ignobilis ætate iam ædita, cum in certamine poëtarum præter ſpem uiciſſet, & lætiſſime gauderet, inter illud gaudium repente mortuus eſt. De Rhodio etiam Diagora celebrata hiſtoria eſt. Is Diagoras tres filios adoleſcentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiaſtem, tertium luctatorem. Eoſq; omnes uidit uincere, coronariq; codẽ Olympiæ die: & cum ibi eum tres adoleſcentes amplexi, coronis ſuis in caput patris poſitis ſuauiarentur, cumq; populus gratulabundus flores undique in eum iaceret, ibi in ſtadio inſpectante populo, in oculis atq; in manibus filiorum animã efflauit. Præterea in noſtris annalibus ſcriptum legimus, qua tempeſtate apud Cannas exercitus po. Ro. cæſus

Diagoras. Qui non pugnis tantũ, uerumetiã pedibus, curſu, omniq; certaminis genere congrediebatur uictoriæ ſpe. Liuius dicit apud Thraſimenum.

eæsus est, anum matrem nuntio de morte filij allato, luctu atque mœrore affectam esse. Sed is nuntius non uerus fuit. Atque is adolescens non diu pòst ex ea pugna in urbem rediit. Anus repente filio uiso, copia atq; turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudij oppressa, exanimataq; est.

Certamine poëtarum.) Mos erat apud Græcos poëtas Comicos comœdijs certare, qui ergo uictor euaderet, huic dabatur omnis certaminis gloria.

Olympiæ die.) Olympia certamina quinto quoq; anno totius Græciæ solennitate celebrari solebant. Alij Olympiorum dicunt: Gellius tamen, ut plęraq; alia nouat, singulariter inflectit.

TEMPORIS VARIETAS IN PVERPERIJS mulierum, quænam sit à medicis & philosophis tradita, atq; inibi poëtarum quoque ueterum super eadem re opiniones. Multaq; alia auditu atque memoratu digna. Verbaq; ipsa Hippocratis medici, ex lib. illius sumpta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς. id quoque esse à grauissimis uiris memoriæ mandatum.

CAPVT XVI.

ET medici, et philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt, πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κύησιος χρόνος. Et multa opinio est. Eaq; iam pro uero recepta: Postquàm mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquam octauo, sæpe nono, sæpenumero decimo mense. Eumq; esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. Idq; Plautum uetere poëtam dicere uidemus in comœdia Cistellaria his uerbis: Tẽpus partus humani

Tum illa quam compressérat
Decimo pòst mense exacto, hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poëta uetustior, humanarum opinionum uel peritissimus. Versus eius super ea re de fabula plotio posui:

γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noster Cæcilius, cum faceret eodem nomine et eiusdem argumenti comœdiam, ac pleraq; à Menandro sumeret, in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octauum, quem præterierat Menander. Cæcilij uersus hi sunt:

Insolet'ne mulier decimo mense parere?
Pol nono etiam septimo atque octauo.

Eam rem Cæcilium non inconsiderate dixisse, neq; temere à Menandro, atq; à multorum opinionibus desciuisse, M. Varro uti credamus, facit. Nam mense nonnum quàm octauo editum esse partum in li. XIIII. rerum diuinarum scriptum reliquit. Quo in libro etiam XI. mense aliquando nasci posse hominem dicit. Eiusq; sententiæ, tam de VIII. quàm de XI. mense, Aristotelem laudat autorem. Sed huius de mense VIII. dissen-

Laudẽ Hippocratis ui de apud Pli. lib. 7.

sionis causa cognosci potest in lib. Hippocratis, qui inscriptus est περὶ τροφῆς. Ex quo libro uerba hæc sunt: ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνον γένεσις. Id tam obscure, atq; præcise, tamq; aduerse dictum Sabinus medicus qui Hippocratem cõmodissime commentatus est, his uerbis

enar-

enarrauit: ἔστι μὲν φανόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτεσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα, καὶ ἔστιν οὖν φαντασία μὲν πρώτη καὶ ὄντα. δ' ὡς ἀμέθοδον οὐκ ἔστι. Antiquos autē Romanos Varro dicit non recepisse huiusce modi quasi monstrosas raritates. Sed nono mense aut decimo neq; præter hos alios partionē mulieris secundū naturam fieri existimasse. Iccircoq; eos nomina Parcis tribus feciſſe à pariendo, et à nono atq; decimo mense. Nā parca, inquit, immutata littera una, à partu nominata. Item nona et decima à partus tempestiui tēpore. Cesellius autē Vindex in lectionibus suis antiquis, tria, inquit, nomina Parcarum sunt: Nona, Decima, Morta, et uersum hunc Liuij antiquissimi poëtæ ponit ex ὀδυσσείᾳ: Quando dies aduenit, quem profata Morta est? Sed homo minime malus Cesellius, Mortā quasi nomen accepit, cum accipere quasi μοῖραν deberet. Præterea ego de partu humano, præterq; quæ scripta in libris legi, hoc quoq; uenisse usu Romæ comperi: Fœminam bonis, atq; honestis moribus, nō ambigua pudicitia in XI. mense post mariti mortem peperisse: Factumq; esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo, postea concepisset: quoniam decemuiri in decimo mense gigni hominem, non in undecimo scripsissent. Sed diuū Hadrianum causa cognita, decreuisse in XI. quoque mense partum edi posse: idq; ipsum eius rei decretū nos legimus. In eo decreto Hadrianus id statuere se

Noue dixit Gellius partionem pro partu.

Sunt quī μοῖρα legūt. Vide Cæliū li. 12. ca. 13.

Id est, tumultum.

dicit, requisitis ueterum philosophorum, & medicorum sententijs. Hodie quoque in satyra forte M. Varronis legimus, quæ inscribitur Testamentum, uerba hæc: Si quis mihi filius unus plures'ue in decem mensibus gignuntur, ij si erunt ὄνοι λύρας, exhæredes sunto. Quòd si quis undecimo mense κατ' Αριστοτέλη, natus esto, Accio idem quod Titio ius esto apud me. Per hoc uetus prouerbium Varro significat, sicuti uulgo dici solitum erat, de rebus inter se nihil distantibus, idem Accij quod Titij: ita pari eodemq; iure esse in X. mensibus natos, & in XI. Quod si ita, neque ultra decimum mensem fœtura mulierum protolli potest, quæri oportet cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ à se recens compressæ:

Χαῖρε νύμφη φιλότητι, πεπιθόμενος δ' ἐνιαυτῷ
Τέξεαι ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
Ἀθανάτων.

Id cum ego ad complureis grammaticos attulissem, partim eorum disputabant, Homeri quoq; ætate, sicuti Romuli, annum fuisse non XII. mensium, sed X. Alij conuenisse Neptuno maiestatiq; eius dicebant, ut longiore tempore fœtus ex eo grandesceret. Alij alia quædam nugalia. Sed Phauorinus mihi dixit πεπιθόμενος ἐνιαυτῷ, non confecto esse anno, sed affecto. In qua re usus est uerbo non uulgariæ significationis, affecta enim (sicuti M. Cicero & ueterum elegantissimi locuti sunt) ea

pro-

Prouerbiũ est de quo ui de Erasmũ.

Protolli, id est, prorogari.

Affecta quæ sint.

proprie dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proxime fini progressa deducta ue erãt. Hoc uerbum ad hanc sententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de prouincijs consularibus. Hippocrates autem in eo libro (de quo suprà scripsi) cum & numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulum conformatur, et tempus ipsius partitionis nono aut decimo mense definisset, neque id tamen semper eadem esse fini dixisset: sed aliâs potius ocyus fieri, aliâs serius, hisce ad postremum uerbis usus est: Γίνεται δὲ ἐν τούτοις μὴ πλέω, μηδ' ἐλάσσω, μηδ' ὅλως κατὰ μέσον. μὴ ἔλαττον ἢ μὴ πλείω πλειόνων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων: Quibus uerbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multo tamen fieri ocyus: neq; quod serius, multo serius. Memini ego Romæ accurate hoc atq; solicite quæsitũ, negotio non rei tunc paruæ postulante, an VIII. mense infans ex utero uiuus editus, & statim mortuus, ius trium liberorum suppleuisset, cum abortio quibusdam, non partus uidetur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac de XI. mense diximus quæ cognoueramus, uisum est non prætereundum, quod in Plinij secundi lib. VII. naturalis historiæ legimus. Id autem quia extra fidẽ esse uideri potest, uerba ipsius Plinij posuimus: Massurius autor est, L. Papyrium prætorem secundo hærede lege agẽte, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII. mensibus tu-

Nã qui tres liberos procreauerat, ab oneribus militiæ immunis erat.

Apud Liuium lege agere, & iure grassari, pro eodẽ ponuntur.

bus tuliſſe diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatutum ei uideretur. In eodem libro Plinij ſecundi uerba hæc ſcripta ſunt: Oſcitatio in enixu letalis eſt, ſicut ſternuiſſe à coitu abortiuum.

Mortam.) Mœram legendum eſt, ut ex illis quæ conſequuntur apparet, adeoq; ex eo quod reſpondere uocabulo Græco debet, quod eſt μοῖρα, quod Latinis ſonat parta. Suffragatur nobis Ianus Parrhaſius in enarrationibus Claudiani.

Plinij ſecundi.) Verba ſunt Plinij lib. 7. cap. 5. in quo multo plura id genus exempla referuntur, quibus Plinius hæc præfatur, cæteris animantibus ſtatutum eſſe & coëundi, & partus egerendi tempus, homo tantum ambiguo gignitur ſpatio, alius enim ſeptimo menſe, alius octauo, & uſq; ad initia decimi undecimiq;.

QVOD TRES LIBROS PLATO PHILOSOPHVS Pythagorici, & Ariſtoteles pauculos Speuſippi philoſophi mercati ſunt, pretijs fidem non capientibus.

CAPVT XVII.

MEmoriæ mandatum eſt, Platonem philoſophũ tenui admodum pecunia familiari fuiſſe: atque eum tamen treis Philolai Pythagorici libros decem milibus denariũm mercatum. Id ei pretium donaſſe quidam ſcripſerunt amicum eius Dionem Syracuſanum. Ariſtotelẽ quoq; traditũ libros pauculos Speuſippi philoſophi poſt mortem eius emiſſe talentis Atticis tribus: ea ſumma fit nummi noſtri HS. duo & LXX. milia. Timon amarulentus librum maledicentiſſimum conſcripſit, qui σίλλος inſcribitur. In eo lib. Platonem Philoſophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuiſſe, contumelioſe appellat, quòd impenſo pre

Quæ ſumma conficit prope tria milia aureorum.

Conuitium eſt, ſiue ſubſannatio.

tio li-

tio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset, exq; eo Timæum nobilem illum dialogum continuasset. Versus super ca re τίμωνος hi sunt:

καὶ σὺ πλάτωνα μὴ γάρ σε μαθήτιον ὄφθαλ ἔχειν.
πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγιον ἤλλαξας βίβλον
ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

QVID SINT PEDARII SENATORES, & quam ob causam ita appellati. Quamq; habeant originem uerba hæc ex edicto tralatitio consulum. Senatores, quibusq; in senatu sententiam dicere licet.

CAPVT XVIII.

NOn pauci sunt qui opinantur pedarios senatores appellatos, qui sententiã in senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur cum SENA. Consul. per discessionem fiebat, non ne uniuersi senatores sententiam pedibus ferebant? Atqui hæc etiã uocabuli istius ratio dicitur, quam C. Bassus in commentarijs suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in ueterũ ætate, qui curulem magistratum gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam uehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellaretur. Sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum ceperant, pedibus itauisse in curiam. Propterea senatores nondum maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. M. autem Varro satyra Menippea, quæ ἱπποκύων inscripta est, equites quosdã dicit pedarios appellatos. Vide turq;

De pedarijs senatoribus

Liuius li. 2. ab urb. Cũ in hanc sententiam pedibus omnes issent.

Id est, ædilitatem curulem.

turq; eos significare, qui nondum à CENS. in senatum lecti, senatores quidem non erant. Sed quia honoribus populi usi quidem erant, in senatum ueniebant, & sententiæ ius habebant. Nam & curulibus magistratibus functi, qui nondum à cẽsoribus in senatum lecti erant, senatores non erãt. Et quia in postremis scripti erant, non rogabãtur sententias: sed quas principes dixerãt, in eas descendebant. Hoc significabat edictũ, quo nunc quoq; COSS. cum senatoribus in curiam uocant, seruandæ cõsuetudinis causa, translatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: Senatores, quibusq; in senatu sentẽtiam dicere licet. Versum quoq; Laberij, in quo id uocabulum positum est, notari iussimus, quem legimus in mimo, qui Scriptor inscriptus est:

Caput sine lingua, pedaria sententia est.

Hoc uocabulum à pleriſq; barbare dici animaduertimus, nam pro pedarijs pedaneos appellant.

Ita ut sententiam dicerent, nisi per discessionem, id est, cum discessione sua assensi alijs essent.

Ex antiquitate in aliũ fermè usum desumpto.

Per discessionem.) Senatusconsulta dupliciter fiebant: Aut per discessionem, si consentiretur priori alicui sententiæ, Aut si res dubia esset, per sententias singulorum exquisitas, ut Budęus est autor in Pandectis de Senatoribus. Cicero lib. 1. epistola. familiar. ad Lentulum, istius etiam discessionis meminit.

QVA RATIONE C. BASSVS SCRIPSERIT, parcum hominem appellatum, & quam eius uocabuli causam putarit, & contra quem in modum, quibusq; uerbis Phauorinus hanc traditionem eius eluserit.

CAPVT XIX.

APud cœnam Phauorini philosophi cum discubi-

tum

tum fuerat, cœptus'que erat apponi cibus, seruus assistens mensæ eius legere inceptabat, aut græcarum quid literarum, aut nostratium: uelut eo die, quo affui ego, legebatur C. Bassi eruditi uiri liber de origine uerborum, & uocabulorum in quo ita scriptum fuit: Parcus compositio uocabulo dictus est quasi par arcæ: quando sicut in arca omnia recunduntur, eiusq; custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruoq; contentus, omnia custodita & recondita habet sicuti arca, quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Tum Phauorinus ubi hæc audiuit, superstitiose, inquit, & nimis moleste atque odiose confabricatus commoli tusq; magis est originem uocabuli C. iste Bassus, quàm enarrauit. Nam si licet res dicere commentitias, cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcũ ob eam causam dictum, quod pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat, quasi pecuniarcus? Quin potius quod simplicius, inquit, ueriusq; est id dicimus?

C. Bassus.

Parcus.

Illam Bassi originationem magis probo quã Phauorini.

Pro arbitrio confictas.

Pecuniarcus.

Parcus enim neque ab arca, neque ab arcendo, sed ab eo quod est parum & parum denominatus est.

A. Gel-

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER IIII.

SERMO QVIDEM PHAVORINI PHIlosophi cum grammatico iactantiore factus in Socraticum modum, atq; ibi inter sermonem dictum, quibus uerbis penus à Qu. Scæuola definita sit, quodq; eadem definitio culpata reprehensaq; sit.

CAPVT I.

IN VESTIBVLO ædiũ Palatinarũ omnis ferè ordinum multitudo operientes salutationem Cæsaris constiterant: atq; ibi in circulo doctorum hominum Phauorino Philosopho præsente, ostentabat quispiam grãmaticæ rei doctior, scholica quædam nugalia, de generibus & casibus uocabulorum differens, cum arduis supercilijs uocisq; & multus grauitate compositus, tanq̃ interpres et arbiter Sibyllæ oraculorum. Tum aspiciens ad Phauorinum (quanquam ei ctiã nondum satis notus esset) Penus quoq;, inquit, uarijs generibus dictum, & uarie declinatum est. Nam & hoc penus, & hæc penus, & huius peni & peniris, & penitiris & penois ueteres dictitauerunt: Mundum quoque muliebrem Lucilius in satyrarum XVI. non uirili genere, ut cæteri, sed neutro appellauit his uersibus:

De penore uide Prisci. in 7. & 8. li.

Lega

Legauit quidam uxori mundum omne, penumq;. Mundum omne.
Quod mundum atq; penum? nam qui diiudicet istuc?
Atque omnium horum & testimonijs & exemplis con-
strepebat. Cumq; nimis otiose sibi placeret, intercessit
placide Phauorinus: & iam bone, inquit, magister quic
quid est nomen tibi, abunde multa docuisti, quæ qui-
dem ignorabamus, & scire haud sanè postulabamus.
Quid enim refert mea eiusq; qui cum loquor, quo ge-
nere penum dicam, aut in quas extremas literas decli-
nem, si nemo id non nimis barbare fecerit? Sed hoc pla
ne indigeo addiscere, quid sit penus, & quo sensu id uo Penus quid sit.
cabulum dicatur, ne rem quotidiani usus, tanquàm qui
in uenalibus latine loqui tentat, alia quàm oportet, uo-
ce appellem. Quæris, inquit, rem minime obscuram.
Quis adeo ignorat penum esse, uinum, & triticum, &
oleum, & lentem, & fabam, atq; huiuscemodi cætera?
etiam'ne, inquit Phauorinus, miliũ, & panicũ, et glans,
& hordeum penus est? Sunt enim propemodũ hæc quo-
que eiusmodi. Cumq; ille reticẽs hæreret: Nolo, inquit,
hoc iam laborες, an ista quæ dixi, penus appellẽtur: sed
potes'ne mihi non speciem aliquam de penu dicere, sed
definire, genere proposito, & differentijs appositis,
quid sit penus? Quot sint penus genera, & quas diffe-
rentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit
Phauorinus, plane dicã. Postulas quod difficilius est, di-
ci planius. Nam hoc quidẽ perualgatũ est, definitionem

omnem

omnem ex genere & differentia consistere. Sed si idem me tibi *præmandere (quod aiunt) postulas, faciam sanè id quoq; honoris tui habendi gratia, atq; deinde ita exorsus est: Si (inquit) ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quasi circumscribas uerbis, quid homo sit, non opinor respondeas hominem esse te atq; me. Hoc enim quis homo sit, ostendere est, non quid homo sit, dicere. Sed si (inquam) peterem, ut ipsum illud quod homo est, definires, tum profecto mihi diceres hominem esse mortale animal, rationis & scientiæ capiens, uel quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus separares. Proinde igitur nunc te rogo, ut quid sit penus dicas, nõ ut aliquid ex penu nomines. Tum ille ostentator, uoce iam molli atq; demissa: Philosophias (inquit) ego nõ didici, nec discere appetiui. Et si ignoro an hoc deũ ex penu sit, aut quibus uerbis penus definiatur, nõ ea re literas quoq; alias nescio. Scire (inquit ridens iam Phauorinus) quid penus sit, non ex nostra magis est philosophia, quàm grãmatica tua. Meministi enim, credo, quæri solitum quid Vergilius dixerit penum instruere, uel longam, uel longo ordine. Vtrunque enim profecto scis legi solitum. Sed ut faciam æquiore animo ut sis, me illi quidem ueteris iuris magistri, qui sapiẽtes appellati sunt, definisse satis recte existimantur, quid sit penus. Nam Q. Scæuolam ad demonstrandum penum his uerbis usum audio: Penus est, inquit, quod esculentum aut

pocu-

*Locus restitutus ab Erasmo in adagio præmansum in os inserere.

Plato hominem definiebat esse animal mortale, bipes, implume, iniecit autẽ quidã gallũ deplumatũ, addens: hic est homo Platonicus, ut scribit Laẽrtius.

poculentum est. Quod enim ipsius patris familiâs, aut liberorum patris familiâs, eiusq; familiæ quæ circum eos aut liberos eius est, & opus non facit, causa paratũ est (ut Mutius ait) penus uideri debet. Nam quæ ad edendum bibendumq; in dies singulos prandij aut cœnæ causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ huiusce generis longe uisionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo quod non in promptu sint, sed intus, et penitus habeantur, penus dicta sunt. Hæc ego, inquit, cum philosophiæ me dedissem, non insuper tamen habui dicere: quoniam ciuibus Romanis latine loquẽtibus, rem non suo uocabulo demonstrare, non minus turpe esset, quàm hominem non suo nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in genus commune, à rebus paruis & frigidis, adducebat ad ea, quæ esset magis utile audire ac discere, non allata extrinsecus, non per ostentationem, sed indidẽ nata, acceptaq;. Præterea de penu adscribendum hoc etiam putaui, Ser. Sulpitium in reprehẽsis Scæuolæ capitibus scripsisse, Scio Hellio placuisse, non quæ esui tantum & potui forent, sed thus quoq; & cercos in penu esse, quodq; esset eius fermè rei causa comparatum. Massurius autem Sabinus in iuris ciuilis secundo, etiam quod iumẽtorum causa apparatũ esset, quibus dominus uteretur, penori attributum dicit. Ligna quoq; & uirgas, & carbones, quibus conficeretur penus, quibusdam ait uideri esse in penu. Ex ijs autem

Promercalia, id est, commertij causa.

quæ promercalia & usuaria in locis ijsdem essent, ea so la esse penoris putat, quæ sint usui annuo.

Scholica quędā nugalia.) Schola enim dicitur locus, in quo literarū gratia ab externis curis ociamur, inde Scholia annotationes siue enarrationes scholasticæ dicuntur.

Nemo nō.) Aliqs, Grecismus est, utūtur eñ Greci sepe generalibus signis negatiuis, p particularibus affirmatiuis.

Præmandare.) Apud Ciceronem lib. secundo, de Oratо. huiusmodi prouerbium usurpatur, Cibum præmansum in os inserere, pro eo quod est rem uulgatius, rudius, planiusq; cuipiam explicare. Ex quo & nos hic præmandere legendum censemus, partim quod aptissime ad sententiam quadret, partim quod prouerbij symbolum, idem hoc indicet. Sed & Erasmus eandem sententiam habet in prouerbijs, sed priores nos obseruauimus ante quàm Erasmum legeremus.

QVID DIFFERAT MORBVS ET VITIum, & quam uim habeāt uocabula ista in edicto ædilium, & an eunuchus & steriles mulieres redhiberi possint, diuersæq; super ea re sententiæ.

CAPVT II.

IN edicto ædiliū curulium, qua parte de măcipijs uendundis cautū est, scriptum sic fuit: Titulus seruorum singulorum ut scriptus sit curato, ita ut intelligi recte possit, quid morbi uitijq; cuiq; sit: quis fugitiuus errōne sit: noxa'ue solutus non sit. Præterea quæsierunt iureconsulti ueteres, quid măcipium morbosum, quid'ue uitiosum recte diceretur: quātumq; morbus à uitio differret. Cæcilius Sabinus in libro quem de edicto ædiliū curulium composuit, Labeonem refert, quid esset morbus

Morbus.

hisce uerbis definisse: Morbus est habitus cuiusq; corporis contra naturam, qui usum eius facit deteriorem.

Sed

Sed morbum aliâs in toto corpore accidere dicit, aliâs in parte corporis. Totius corporis morbum esse, ueluti φθίσιν, aut febris: Partis autem, ueluti cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autẽ, inquit, & *atypus, uitiosi magis q̃ morbosi sunt: & equus mordax aut calcitro, uitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est, is etiam uitiosus est. Neq; id tamẽ contrà fit. Potest enim qui uitiosus est, non morbosus esse. Quamobrẽ cum de homine morboso ageretur, nequaq̃ (inquit) ita diceretur: Quanto ob id uitiũ minoris erit? De eunucho quidem quæsitum est, an contra edictum ædilium uideretur uenũdatus, si ignorasset emptor cum eunuchum esse. Labeonem respõdisse aiunt, redhiberi posse quasi morbosum. Sues autem fœminas si steriles essent, et uenum issent, ex edicto ædilium posse agi Labeonẽ scripsisse. De sterili autem muliere, si natiua sterilitate sit, Trebatium contra Labeonem respõdisse dicunt. Nam cum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanã putasset, non oportere aiunt Trebatium ex edicto apposuisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate esset: at si ualetudo eius offendisset, exq; ea uitiũ factũ esset, ut concipere fœtus non posset, tum sanã non uideri, & esse in causa redhibitionis. De Myope qui luscios us latine appellatur, & περὶ νοσ quoq; dissensum est. Alij enim redhiberi omnino debere, alij cõtrà, nisi id uitium morbo contractũ esset. Eum uero cui dens deesset, Seruius redhiberi posse respon-

Est qui lingua impedita turbatáque sit.

*Bap. Egnatius aphthiphum legit.

Redhibere est facere ut

uẽditor rursus habeat quod initio habuerat, et quia id reddẽdo fiebat, idcirco redhibitio est appellata, quasi redditio, ut dicit Vlpianus titu. de ædilitio edicto.

dit: Labeo in causa esse redhibendi negauit. Nam & magna (inquit) pars dente aliquo carent. Neq; eo magis pleriq; homines morbosi sunt. Et absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines, quoniam cum infantibus non simul dẽtes gignuntur. Non prætereundum est id quoq;, in libris ueterum iuris peritorũ scriptum esse, morbum & uitiũ distare: quòd uitium perpetuũ, morbus cum accessu discessúq; sit. Sed hoc si ita est, neq; cæcus, neq; eunuchus morbosus est, contra Labeonis (quam suprà dixi) sententiam. Verba Massurij Sabini apposui, ex libro iuris ciuilis II. Furiosus, mutus'ue, cui'ue quod membrum lacerum læsumq; est, aut obest quo ipse minus aptus sit, morbosi sunt. Qui non longe uidet, tam sanus est, quàm qui tardius currit.

Edicto ædilium.) Aediles primo creati sunt qui ædium non modo sacrarum, sed & priuatarum curam gererẽt, ne scilicet ciuium negligentia ruinosa urbs fieret. Postea hoc nomen est & ad alios magistratus translatum, utpote qui rebus emendis & uendendis præessent, etiam ludis populo exhibendis. Qui Curules tandem cognominati sunt, quod curru, in quã sella erat, in curiam uecherentur.

Atypus.) Qui decenti & iusta membrorum forma carens uelut monstrosus est, à τύπος quod est forma & figura, & α, quod apud Græcos contrariam inducere significationem solet in compositione, cuius uocabuli loco in pandectis iuris ciuilis titulo de ædilitio edicto, Ataphus corrupte legitur.

De Eunucho.) Eunuchi dicuntur apud Græcos, quos Latini nunc spadones, nunc castratos uocant, diuersa tamen ratione & Etymologia. Nam apud Græcos à custodiendis & asseruandis cubilibus diuitum matronarũ dicti sunt,

sunt. iuvi enim cubile dicitur, & ἔχω habeo, teneo, asseruo. Emebantur autem à principibus & opulentis ciuibus ut in conclaui assidētes uxoribus & filiabus, asseruarent ne quispiam stuprum inferret.

QVOD NVLLAE FVERINT REI VXORIÆ actiōes in urbe Roma ante Carbilianum diuortium, atque inibi quid sit proprie pellex, quæq; eius uocabuli ratio sit.

CAPVT III.

Diuortium primū Romæ factum.

MEmoriæ traditū est, quingentis ferè annis post Romam conditam, nullas rei uxoriæ neq; actiones, neq; cautiones in urbe Roma, aut in Latio fuisse: quia profecto nihil desiderabantur, nullis etiam tunc matrimonijs diuertentibus. Scr. quoq; Sulpitius in libro quem composuit de dotibus, tum primum cautiones rei uxoriæ necessarias esse usas scripsit, cum Sp. Carbilius cui Ruga cognomen fuit, uir nobilis, diuortiū cum uxore fecit, quia liberi ex ea corporis uitio non gignerentur, anno urbis conditæ DXXIII. M. Attilio, P. Valerio cōsulibus. Atq; is Carbilius traditur uxorem, quam dimisit, egregie dilexisse, charissimamq; morum eius gratia habuisse, & iurisiurandi religionem animo atq; amori præuertisse, quòd iurare à censoribus coactus erat, uxorem se liberorum quærendorū gratia habiturū. Pellicem autem appellatā, probrosamq; habitā eam, quæ iuncta consuetaq; esset cum eo, in cuius manu mancipioq; alia matrimonij causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus: Pellex ædem Iunonis non tangito: si tangit, Iunoni cri-

Diuortium enim à diuersalitate mentium dictū est, qua in diuersas partes eunt qui disiunahunt matrimonium, ut inquit Cajus iureconsultus.

ni crinibus dimissis agnum fœminam cæditio. Pellex autem quasi πάλλαξ, id est, quasi παλλακὶς, ut pleraque alia, ita hoc quoq; uocabulum de Græco flexum est.

Immutatis quibusdam literis Latini pellicē à pellendo dictam existimant, ꝙ legitimā uxorem à marito suo ferè pellat.

QVID SERVIVS SVLPITIVS IN LIbro qui est de dotibus, scripserit de iure atque more ueterum sponsaliorum.

CAPVT IIII.

SPonsalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atq; iure solita fieri scripsit Ser. Sulpitius in libro quem scripsit de dotibus: Qui uxorē (inquit) ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem spondebat. Is contractus stipulationum sponsionumq;, dicebatur sponsalia. Tunc quæ promissa erat, sponsa appellabatur: qui spoponderat ducturum, sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur ex sponsu agebat, iudices cognoscebant. Iudex quam ob rem data, acceptaue nō esset uxor, quærebat. Si nihil iustæ causæ uidebatur, litē pecunia æstimabat. Quantiq; interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, condemnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tēpus, quo ciuitas uniuerso Latio lege Iulia data est. Hæc eadem Neratius scribit in libro quem de nuptijs composuit.

Ea pars Italiæ Latium est, in qua Roma est, & quæ adiacet.

Sponsus.

Sponsa.

Sponsalia.) Dicuntur cum est iunctio & promissio futurarum nuptiarum, ut dicunt iurisconsulti, à spondendo enim nomen est deductum, teste Vlpiano.

Sti-

Stipulabatur.) Stipulari autore Varr. principio dicebatur stipem postulare, hinc translatum est, ut omnes solennes rogationes, stipulationes dicerentur, usurpamusq; hoc uerbū & actiue, & passiue, quod non frequenter aliàs contingit.

HISTORIA NARRATA DE PERFIDIA aruspicum Hetruscorum, quodq; ob eam rem uersus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est: Malum consilium consultori pessimum est.

CAPVT V.

STatua Romæ in comitio posita Horatij Coclitis fortissimi uiri de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum aruspices ex Hetruria acciti, inimico atque hostili in populum Ro. animo, instituerāt eam rem contrarijs regionibus procurare. Atque illam statuam suaserūt in inferiorem locum perperā transponi, quem sol oppositu circum undiq; aliarū ædium nunq; illustraret. Quod cū ita fieri persuasissent, delati ad populū, proditiq; sunt. Et cum de perfidia confessi essent, necati sunt. Constitituq; eam statuam (perinde ut ucræ rationes pòst compertæ monebant) in locum editum subducendam: atq; ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam. Eaq; res bene & prospere Reipublicæ cessit. Tunc igitur quòd in Hetruscos aruspices male consulentes animaduersum uindicatumq; fuerat, uersus hic scite factus cantatusq; esse pueris urbe tota fertur:

Hor. Cocles

Aruspicum fraus.

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de aruspicibus, ac de uersu isto scenario scripta est in annalibus maximis libro XI. & in Verrij

Flacci lib. I. rerum memoria dignarũ. Videtur autem hic uersus de Græco illo Hesiodi uersu expressus:

Ἡ ὄ κακὴ βουλὴ ϑεῶν βουλεύσαντι κακίστη.

Romę in comitio.) Comitium locus Romę erat in quo conuenirent Romani ad creandos nouos magistratus, dictum quasi coitium à coëundo. Et quia homines aliquando præ angustia conciderant habuit inde nomen comitialis morbus, quem nunc uulgo caducum uocamus.

De cœlo tacta.) Tonitrus dicitur secundũ Plinium strepitus in nubibus, fulmen ipse ictus, fulgur radius ille micans, qui nuncius est fulminis.

VERBA VETERIS SENATVSCONSULti ista, quod decretum est hostijs maioribus expirandum, quod in sacrario hastæ Martiæ mouissent. Atq; ibi enarratum, quid sint hostiæ succidaneæ: quid item tempora precidanea. Et quod Capito Atteius ferias quasdam precidaneas appellauit.

CAPVT VI.

VT terram mouisse nuntiari solet, eaq; res procuratur: ita in ueteribus memorijs scriptum legimus, nuntiatum esse senatui in sacrario, in regia hastas Martias mouisse. Eius rei causa senatusco̅sultum factũ est M. Antonio, A. Posthumio consulibus, eiusq; exemplum hoc est: Quod C. Iulius L. filius Pontif. nuntiauit in sacrario in regia hastas Martias mouisse, D. E. R. I. C, ut M. Antonius consul hostijs maioribus Ioui & Marti procuraret: quod & cæteris dijs (quibus uidere tur) placandis, uti procurasset, satis habendum censuerũt. Si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet. Quod succidaneas hostias senatus appellauit, quæri solet quid uerbum id significet. In Plauti quoque comœdia quæ

Nam utraq; manu statua Martis hastam tenebat.

D. E. R. I. C. hoc est, de ea re ita censuerunt.

dia quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso uerbo requiri audio, in his uersibus:

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,
Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?

Succidaneæ hostiæ.

Succidaneæ autem hostiæ dicuntur, e, litera per morem compositi uocabuli in, i, literam commutata. Nam quasi succedaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur: quæ quasi prioribus iam cæsis, luendi piaculi gratia subdebantur, & succidebantur: ob id succidaneæ nominatæ, litera, i, scilicet tractim pronuntiata. Audio enim quosdam eam literam in hac uoce barbare corripere.

Præcidaneæ hostiæ.

Eadem autem ratione uerbi, præcidaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cæduntur. Porca etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri cœptas, immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgauerant, aut aliter eam rem quàm oportuerat, procurauerant. Sed porcam, & hostias quasdam præcidaneas (sicuti dixi) appellari, uulgo notum est. Ferias præcidaneas dici, id (opinor) à uulgo remotum est: propterea uerba Atteij Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio iure composuit, scripsi. Ibi Cornucario Pont. Max. feriæ præcidaneæ in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium decreuit, non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.

In sacrario, in regia.) Videtur eam partem sacrarij regiam appellare, in qua primores illi dñ, quos Augustinus selectos uocat, suas statuas habebant.

Hostijs maioribus.) Maiores hostiæ dicebantur, cum pinguiores hostiæ ad aras mactarentur, quæ & ipsæ eximiæ à Festo Pomp. ideo dicuntur, quod eximantur, id est deligantur è grege: eædem opimæ, id est pingues à M. Varrone dicuntur.

Robigus accederet.) Robigus deus uetus gentiliũ fuit, qui ut auerteret rubiginem uitium segetum, catulo ab ubere tracto sacra fiebant, quæ Varrone de lingua latina autore, & Plinio Robigalia dicta sunt. Hæc Numa instituit primus anno regni sui undecimo quę nunc agũtur ad septimum calendas Maij. Quoniã tunc ferè segetes rubigo occupat. Malũ inquit Plin. cœleste frugum, uinearum, nullo minus noxium, quod frequentissime accidere solet in roscido tractu, conuallibus ac perflatum non habentibus, Plin. lib. XVIII. ca. 17. Enumeratur hic Robigus inter deos rusticos à M. Varrone lib. primo rei rust.

Plautus in Epidico.) Epidicus filia dicitur quæ in solidam hæreditatem accipiendam relinquitur, ita tamen ut de ea contentio sit inter eius propinquos, cui potissimum in matrimonium cedat. Mos enim erat apud uetustissimos Græcos, ut filiam paternorum bonorum hæredem, is qui maxime propinquus esset, uxorem duceret. Hinc Plautinus titulus originem habet: autor Iulius Pollux li. tertio, de rerum uocabulis cap. de cognatione.

Penultima longa existẽte natura, & ultima breui, necesse est ultimam circumflexo tono enũciare, id quod cum Latinis tum Græcis cõmune est.

DE EPISTOLA VAL. PROBI GRAMmatici ad Marcellum scripta super accentu nominũ quorundam Puniçorum.

CAPVT VII.

VAlerius Probus grammaticus inter suam etatẽ præstanti scientia fuit. Is Annibãlẽ & Asdrubãlem, et Hamilcãrem ita pronuntiabat, ut penultimã circumflecteret, ut testis est epistola eius scripta ad Marcellum:

lum: *in qua* Plautũ, et Ennium, multosq; alios ueteres eo modo pronuntiasse affirmat, solius tamen Ennij uersum unũ ponit, ex libro qui Scipio inscribitur. Eum uersum quadrato numero factum subiecimus, in quo nisi tertia syllaba de Annibâlis nomine circumflexè ponatur, numerus claudus est. Versus Ennij, quem dixit, ita est:

Qui propter Annibâlis copias considerant.

Ex Tetrametris iâbicis qui ionguissimi sunt, quadrati appellantur, quod octo pedibus constent, qui tamẽ pro quatuor modulis æstimari solent à Græcis.

QVID C. FABRITIVS DE CORNELIO Rufino homine auaro dixerit: quem cum odisset, inimicusq; esset, designandum tamen eum consulem curauit.

CAPVT VIII.

FAbritius Lucinus magna gloria uir, magnisq; rebus gestis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem strenuus, et bellator bonus, militariq; disciplina peritus admodum fuit, sed furax homo, & auaritia acri erat. Hunc Fabritius non probabat, neque amico utebatur, osusq; eum morum causa fuit. Sed cũ temporibus Reip. difficilimis consules creandi forent, & is Rufinus peteret consulatum, competitoresq; eius essent imbelles qui dem & futiles, summa ope adnisus est Fabritius, uti Rufino consulatus deferretur. Eam rem pleriſq; admiran tibus, quod hominẽ auarum cui esset inimicissimus, creari consulẽ peteret, quem hostiliter oderat: Fabritius inquit, nihil est quod miremini, si malui cõpilari q̃ uenire. Hunc Rufinũ postea bis consulatu et dictatura functum, censor Fabritius senatu mouit ob luxuriæ notam, quòd decem pondo argenti factitaret. Id autem quod suprà scripsi,

Designandũ, eligendũ

Antique Gellio dixit osus fuit in forma passiua, pro odit, id quod uetere sscripto ribus familiare esse notat Diome. lib. 1. artis gram. cap. de uerbo.

Compilari, furtum pati

Venire, id est, captiuus uendi ab hostibus.

Põdo, libras

exponit Pli. lib. 18.

scripsi, Fabritium de Cor. Rufino (ita in plerq; historia scriptum est) dixisse, M. Cicero nõ alijs à Fabritio, sed ipsi Rufino gratias agenti, quod eius gratiam dedignatus non esset, dictum esse refert in libro II. de oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: Arguta etiam significatio est, cum parua re & sæpe uerbo res obscura & latens illustratur, ut cum C. Fabritio P. Cornelius homo (ut existimatur) auarus & furax, sed egregie fortis & bonus imperator, gratias ageret quod se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & graui, Nihil est quo mihi gratias agas, inquit, si malui compilari, quàm uenire.

Et dictatura.) Quæ est habita pro summo magistratu, adeo ut ne à dictatore quidem liceret prouocare, id est, ut hodie loquimur, appellare, autor est Liuius libro 9. ab urbe condita.

QVID SIGNIFICET PROPRIE RELIgiosus. Et in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit, & uerba Nigidñ Figuli ex commentarijs eius super ea re sumpta.

Iuxta, id est, post. Commentarius liber est, qui breuiter & summatim rem tractat per capita.

CAPVT IX.

NIgidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta M. Varronẽ doctissimus, in undecimo cõmentariorum grammaticorum uersum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum,

Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Pium, obseruatorem legum.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atq; in eodem loco Nigidius: hoc (inquit) inclinamentum semper huiusce

iuscemodi uerborum, ut uinosus, mulierosus, religiosus, nummosus, signat copiam quandam immodicam rei super qua dicitur. Quocirca religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligauerat. Eaq; res uitio assignabatur. Sed præter ista quæ Nigidius dicit, alio quodam diuerticulo significationis, religiosus pro casto atq; obseruanti, cohibentiq; sese certis legibus finibusq;, dici cœptus. Simili autem modo, illa quoq; uocabula ab eadem profecta origine, diuersum significare uidentur, religiosi dies, et religiosa delubra. Religiosi enim dies dicuntur tristi omine infames impeditiq;, in quibus & res diuinas facere, & rem quampiã nouam exordiri, temperandum est, quos multitudo imperitorum praue & perperã nefastos appellant. Itaq; M. Cicero in libro epistolarum nono ad Atticum: Maiores (inquit) nostri funestiorem diem esse uoluerunt Alliensis pugnæ, quàm urbis captæ, quòd hoc malum exilio. Itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in uulgus ignotus. Idem tamen M. Tullius in oratione de accusatore constituendo, religiosa delubra dicit, non omnosa, nec tristia, sed maiestatis uenerationisq; plena. Massurius autem Sabinus, in commẽtarijs quos de indigenis composuit: Religiosum (inquit) est, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est. Verbum à relinquendo dictum, tanquam cæremoniæ à carendo. Secundum hanc Sabini interpretationem, tem

Osus finita. Religiosus.

Epistola incipit: Natali die, & est quarta in ordine.

Vide Liuiũ lib. 5. ab urbe cond. de bello iuxtà Alliam flumen.

Quod prophanum uulgus illis creat.

pla

pla quidem ac delubra, quia horum cumulus in uitupe-
rationem non cadit, ut illorum quorum laus immodesta
est, quæ non uulgo ac temere, sed cum castitate ceremo-
niaq; adcunda, & reuerenda, & reformidanda sunt,
magis quàm inuulganda. Sed dies religiosi dicti quos
ex contraria causa propter ominis diritatem relinqui-
mus. Iccirco ait Terentius in Heaut.

Religiosi dies.

Tum quod dem ei, recte est.
Nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Quod si (ut ait Nigidius) omnia istiusmodi inclina-
menta, nimium ac præter modum significant, et iccirco
in culpas cadunt, ut uinosus, mulierosus, uerbosus, moro-
sus, famosus: cur ingeniosus, & formosus, et officiosus,
& speciosus, quæ pariter ab ingenio, & forma, & offi-
cio inclinata sunt, cur etiam disciplinosus, consiliosus,
uictoriosus, quæ M. Cato ita affigurauit, cur item facũ
diosa, quod Sempronius Asellio XIII. rerum gesta-
rum ita scripsit: Facta sua spectare oportere, dicta nõ:
si minus facundiosa essent, cur, inquam, ista omnia nun-
quàm in culpam sed in laudem dicuntur? quanquàm hæc
quoq; incrementum sui nimium demonstrent: an propte
rea, quia illis quidem, quæ suprà posui, adhibendus est
modus quidam necessarius? Nam et gratia, si nimia atq;
immodica: & mores, si multi atque uarij: & uerba, si
perpetua, atq; infinita, & obtundentia: & fama, si ma
gna, & inquieta, & inuidiosa sit, neque laudabilia, nec

utilia

utilia sunt. Ingentium autem, & officium & forma, & disciplina, & consiluum, & uictoria, & facundia, sicut ipsæ uirtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur, sed quanto maiora auctiora'que sunt, etiam tanto laudatiora sunt.

Factitaret.) Facta haberet in usum uasorum & aliarum rerum.

Remorum.) Testatur hoc idem Macro. in Saturnalib. scriptumq; hoc idem reliquisse Seruium Sulpitium iure cõsul. docet. Festus uero Pomp. religiosi, inquit, sunt dies, qui facienda & uitanda discernunt.

QVID OBSERVATVM DE ORDINE rogandarum sententiarum in senatu iurgiorumq; in senatu C. Cæsaris consulis, & Marci Catonis diem dicendo eximentis.

CAPVT X.

ANte legem, quæ nunc de senatu habendo obseruatur, ordo rogãdi sententias uarius fuit. Aliâs primus rogabatur, qui à CENS. princeps in senatum lectus fuerat: aliâs qui designati COSS. erant. Quidã è COSS. studio aut necessitudine aliqua adducti, quem ijs uisum erat, honoris gratia extra ordinem sententiam primum rogabant. Obseruatũ tamen est, cum extra ordinem fieret, ne quis quenquam ex alio quàm ex consulari, loco sententiam primum rogaret. C. Cæsar in consulatu quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinẽ rogasse sentẽtiam dicitur. Ex ijs quatuor principẽ rogabat M. Crassum. Sed postq̃ filiam Cn. Põpeio despõderat, primum cœperat Pompeium rogare. Rogãdi senatus ordo.

Eius

Qui ante seruisset, sed liberalitate domini esset manumissus

Capito ge est piscis à magnitudine capitis dictus, hinc fortassis habuit nomen Atteius, quē admodum Labeo à magnitudine labiorum, & Fronto.

Eius rei rationem reddidisse eũ senatui, Tyro Tullium M. Ciceronis libertus refert, itaq; se ex patrono suo audisse scribit. Idipsum Capito Atteius in libro, quem de officio senatorio composuit, scriptũ reliquit. In eodem libro Capitonis, id quoq; scriptum est: C. inquit, Cæsar consul, M. Catonem sententiam rogauit: Cato, rem quæ consulebatur, quoniam non è Rep. uidebatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendæ longa oratione utebatur, eximebatq; dicendo diem. Erat enim ius senatori, ut sentẽtiam rogatus, diceret antè quicquid uellet alium rei, & quoad uellet. Cæsar COS. uiatorem uocauit, eumq; cum finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit, & prosequebatur Catonem in carcerem: Hac inquit, inuidia facta, Cæsar destitit, & mitti Catonem iussit.

Filiam Cn. Pompeio desponderat.) Post nouam affinitatem Pompeium rogare sentẽtiam instituit, cum Crassum soleret, essetq; consuetudo ut quem ordinem interrogandi sententias consul calendis Ianuarijs, id est, initio administrationis suæ instituisset, eum toto anno conseruaret. Hæc Suetonius.

Eximebat diem.) Historiæ huius meminit Plut. in Cæsare, Pompeius enim referebat de prouincia Galliarum & Illyrici in quinquennium Cæsari decernenda, quam relationem reip. perniciosam ut discuteret Cato, diem in dicendo eximebat, id est, prælonga oratione censendi tempus consumebat de industria.

Alius rei.) Exẽplaria paulo uetustiora habẽt alĩ, quod mihi non displicet. Nã ueteres, ut indicat Diomedes, alius alĩ declinabant, non alius, quod credo fuisse in causa cur Atteius alĩ rei, pro alterius scriptum reliquerit.

Et quod

Et quod uellet.) Budæus legit quoad uellet. Quamuis non ignoro esse legem etiam XII. tabularum quæ id fieri prohibeat, ita enim habet Cicero tertio lib. de legib. Senator adsit, loco dicat, & modo, id est, ne infinitus sit.

Viatorem uocauit.) Id est, lectorem quem & apparitorem appellamus, dicti sunt autem uiatores, quod his esset nonnunquam rus decurrendum, ad accersendum senatores, qui tum agebant ex magna parte in agris. Nota est historia Cincinnati qui ex agro ad dictaturam uocabatur Romam.

QVAE QVALIAQVE SINT, QVAE ARISTOXENVS, quasi magis comperta de Pythagora memoriæ commendauit, & quę item Plutarchus in eundem modum de eodem Pythagora scripserit.

CAPVT XI.

Pythagoræ cibus.

OPinio uetus falsa occupauit & conualuit, Pythagoram philosophum non esitauisse ex animalibus. Item abstinuisse fabulo quem κύαμον Græci appellant. Ex hac opinione Callimachus poëta scripsit:

Esitauisse, edisse.

Fabulo, id est, fabis, nouę dixit Gellius, ut plerąq; alia.

Καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἔδεσθαι
κ' ἀγὼ τουθαρσέως ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Cic. in li. de diuinatione 1. hæc uerba posuit: Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis perturbationemq; afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictũ putatur, ne faba uescerẽtur, quæ res habet inflationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius: Hæc eqidem M. Cice. Sed Aristoxenus musicus, uir literarum ueterum diligentissimus, Aristotelis philosophi auditor

Fabę inflãt.

in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quàm fabis: quoniam is cibus, & subduceret sensim aluum, & leuigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi: τουθαγόρας ἢ τῶν ὡσπερίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν κινητικόν τε γαστρὸς εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Subduceret, id est, sensim & citra dolorem exoneraret.

Porculis quoq; minusculis, & hœdis tenerioribus uictitasse idem Aristoxenus refert. Quam rē uidetur cognouisse ex Xenophilo Pythagorico familiari suo, & ex quibusdā alijs natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ, haud multum aberant. Ac de animalibus Alexis etiam poëta in comœdia quæ Pythagoræ uita inscribitur, docet. Videtur autē, de κυάμῳ non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, uersus hic inuenitur:

Δηλοῖ πάνδειλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἐλέσθαι.

Opinati enim sunt plerique, κύαμον legumentum uulgo dici. Sed qui diligentius scitiusq; carmina Empedoclis arbitrati sunt, κυάμους hoc loco testiculos significare dicunt: eosq; more Pythagoræ operte atq; symbolice κυάμους appellatos, quod sunt εἰς τὸ κυεῖν δεινοί, καὶ αἴποι τοῦ κυεῖν.

Legumentū Id est, uulgare, ita ut uulgo referatur ad legumentum, nō addici.

Iccirco Empedoclem uersu isto non à fabulo edendo, sed à rei Venereæ proluuio uoluisse homines deducere. Plutarchus quoq; homo in disciplinis graui auto-

ritate

ritate in primo librorum, quos de Homero composuit, Aristotelem philosophum scripsit, eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse, quod nõ abstinuerunt eorundis animalibus, nisi pauca carne quadam. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res inopinata est) subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ, μὴ ἔφαγε, μὴ καρδίας, μὴ ἀκαλύφης. Τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ακαλύφη autem est animal marinum, quod urtica appellatur. Sed & piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in symposiacis dicit: Pythagoram ipsum, sicut celebre est, Euphorbum primo se fuisse dictitasse: Ita hæc remotiora sunt ijs, quàm Clearchus, & Dicæarchus memoriæ tradiderunt, fuisse cum postea Pyrandrum, deinde Callideam, deinde fœminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerit Alce.

Id est, quæstionibus cõuialibus. Symposium enim Græcis conuiuiũ dicitur unde symposiacus, conuiualis.

Pyrandrum.) Suidas Pyrandrum quendam refert hominem astutum & nequam extitisse, adeo ut eius fabricæ in prouerbium abierint, dicanturq; technæ Pyrandri, prouersutissimis fraudibus.

Meretricem.) Scortum aliquando fuisse Periclis Athenensis, testatur etiam Lucianus in dialogo, cui nomen Gallus. Vbi Micyllus miratur nouum illud & insolens transformationis genus, quod scilicet ex scorto prodierit philosophus.

Cui nomen Alce.) Lucianus Aspasiam dictam contendit in Gallo.

NOTAE ET ANIMADVERSIONES CENsoriæ in ueteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

CAPVT XII.

SI quis agrũ suum passus fuerat sordescere, eumq; Syluescere, aut per incu-

riam obsolescere.

Diomedes hoc aduerbium Græcũ esse putat.

indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat: siue quis arborem suam, uineamq; habuerat derelictui, non is sine pœna fuit: sed erat opus censorium, censoresq; ærarium faciebant. Item si quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum ut sus erat, impolitiæ notabatur. Id uerbũ significat, quasi tu dicas incuriæ. Cuius rei utriusq; autoritates sunt: & Mar. Cato id sæpenumero attestatus est.

Agrarium faciebant.) Si qui ex plebe aliquid commisissent animaduersione dignum, referebantur in Ceritum tabulas, & fiebant ærarij, ut de reliquo non essent in albo centurię suæ, scilicet ad hoc quod essent ciues, sed tantum modo ut pro capite suo tributi nomine æra penderent, de hac re uide Budę. in Pand.

Equum haberet gracilentum.) Censores ita prorsus ciues notabant, ut qui senator esset, eiiceretur senatu, qui eques Romanus, equum publicum perderet, qui plebeius, fieret ærarius.

QVOD INCENTIONES QVAEDAM TIbiarum certo modo factæ ischiadicis mederi possint.

CAPVT XIII.

Ischiadicis tibicine mederi.

CReditum hoc à pleriſq; est, & memoriæ mandatum, ischiadici cum maxime doleant, tum si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in lib. Theophrasti scriptum inueni, uiperarum morsibus tibicinem scite modulateq; adhibitum mederi. Re

† Fortaßis fert & Democriti liber, qui inscribitur περὶ λοιμῶν ἢ κακῶν. † κανῶν. In quo docet plurimis hominum morsibus, medicinam fuisse incentiones tibiarum. Tanta

prora

prorsus est affinitas corporibus hominũ mentibusq;, & propterea quoq; uitijs, aut medelis animorũ et corporũ

Ischiadici.) Rupti & laxati, Ischias enim morbus est qui nomen habet à cauedine coxarum occupãs eas partes quæ femori sunt proxima. Vide de ea re Suidam.

Theophrasti scriptũ.) Hic ante uocabatur Tyrtanus, cuius cũplurimi fuerint libri editi nos uero præter eos q sunt de plãtis à Gaza translati & Lapidũ nihil habemus aliud

Incentiones.) Ab incinendo, de hoc capite uide Plinium uicesimo octauo lib. cap. 2. & Ciceronem secundo de legibus, & Tusculã. quæstiones.

Mederi.) Dicimus autore Diomede, medeor te, & tibi quamuis hoc frequentius & melius. Sunt tamen qui hic habent, uiperarum morsus, quod excusari utcunq; potest.

NARRATVR HISTORIA DE HOSTILIO Mancino ædili, & Manulia meretrice. Verbaq; decreti tribunorum ad quos à Manulia prouocatum est.

CAPVT XIIII.

CVm librum IX. Attei Capitonis coniectaneorum legeremus, qui inscriptus est, de iudicijs publicis, decretum tribunorum uisum est grauitatis antiquæ plenum, propterea id meminimus: Idq; ob eam causam, & in hanc sententiam scriptum est: A. Hostilius Mancinus ædilis curulis fuit. Is Manuliæ meretrici diẽ ad populum dixit, quod de ambulacro eius noctu lapide ictus esset: uulnusq; ex eo lapide ostentabat. Manulia ad trib. pleb. prouocauit. Apud eos dixit comesatorem Mancinum ad ædes suas uenisse. Eum sibi recipere non † fuisse in æde sua. Sed cum ui irrũperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreuerunt ædilem ex eo loco iure

Hostilĩ postulatio. Manulia meretrix.

Sibi, ad se. † uoluisse.

Aedem hic

in singulari numero pro priuata domo usurpauit, quod nō facile alibi inuenies.

deiectū, quò cum uenire cum coronario non decuisset: propterea ne cum populo ædilis ageret, intercesserunt.

Librum IX. collectaneorum.) Alij habent librū VIII. commentariorum, nobis non potest constare utrum sit potius legendum, cum nec collectanea extent, nec commentariorum unquam meminisse quēquam uidimus. Est tamen uerisimilius collectaneorum librum allegari, cuius & antea non raro testimonio usus est.

Comesatorem.) Perinde ac dicat, instar comesatoris uenit, non ædilis curulis.

Ambulacro.) Dicimus ambulacrum locum ubi animi causa deambulamus ut sępe est hoc legere in Cicerone.

Cum coronario.) Coronarij, ut colligitur ex Plinij li. 21. dicuntur qui coronas faciunt, & comesatoribus uendunt, eiusmodi aliquem secum duxerat Hostilius Mancinus, ut uidelicet comessationem quam destinauerat, coronalis & sertis exhilararet. Significāt enim nomina in arius autorem, aut uenditorem sui primitiui, teste Diomede, ut calceolarius, frenarius, plaustrarius.

DEFENSA A CVLPA SENTENTIA EX historia Sallustij, quam inimici eius cum infectatione maligne reprehenderunt.

CAPVT XV.

ELegantia orationis Sallustij uerborumq; facūdia, & nouandi studium cum multa prorsus inuidia fuit, multiq; non mediocri ingenio uiri conati sunt reprehendere pleraq; & obtrectare. In quibus plura inscite aut maligne uellicant. Nonnulla tamē uideri possunt non indigna reprehensione: quale illud in Catilinæ historia repertum est, quod habeat eam speciem, quasi parum attente dictum. Verba Sallustij hæc sunt: At mihi quidem, tam & si haud quaquàm par gloria sequatur scri-

Inuidiose, unde etiam maligni lectores dicuntur, qui legēdo id tantū quærunt quod reprehendant.

scriptorem & autorem rerum, tamen in primis arduũ uidetur res gestas scribere: Primum, quod factis dicta exequanda sunt. Deinde quòd pleriq; quæ delicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute, atq; gloria bonorum memores, quæ sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit: Suprà, ea ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit, inquiunt, dicturum causas, quamobrem uideatur esse arduum res gestas scribere, atq; ibi non primum causas, sed queretas dicit. Nõ enim causa uideri debet, cur historiæ opus arduum sit, quòd ij qui legunt, aut iniquè interpretantur quæ scripta sunt, aut uera esse non credant. Obnoxiam quippe, et obiectam falsis existimationibus eam rẽ dicendã, magis aiunt quàm arduam: quia quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus: Hæc illi maleuoli reprehensores dicunt. Sed arduum Sallustius non pro difficili tantum, sed pro eo quoq; ponit, quod Græci δυσχερὲς, aut χαλεπὸν appellant, quod est, cum difficile, tum molestum quoq;, & incommodum et intractabile. Quorum uerborum significatio à sententia Sallustij suprascripta nõ abhorret.

hendant, uellicare autem translatiue est dictum, pro carpere.

δυσχερὲς.) Male tractabile, nam δυς in compositione semper incommoditatem aliquam significat.

DE VOCABVLIS QVIBVSDAM, A VARRONE & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis. Atque inibi id genus quædam, cum exemplis ueterum relata.

CAPVT XVI.

MAr. Varronem, & P. Nigidium uiros Roma-

Senatuis. Domuis. Fluctuis. Meminit huius rei Priscianus li. 7. & Diomedes lib. 1. artis gram. de genitiuo nominũ quartæ declinationis, dixit quoq; Terẽ. Eius anuis causa pro anus.

ni generis doctißimos comperimus non aliter locutos esse, & scripsisse, quàm senatuis, & domuis, et fluctuis; qui est patrius casus ab eo, quod est senatus, domus, & fluctus, huic senatui, domui, fluctui, cæteraq; his consimilia pariter dixisse. Terentij quoq; comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est:

Eius anuis opinor causa, quæ est mortua.

Hanc eorum autoritatem quidam è ueteribus grammaticis ratione etiam firmare uoluerunt, quod omnis dativus singularis litera finitus, i, si non similis est genitiui singularis, s, litera addita genitiuum singularem facit: ut patri patris, duci ducis, cædi, cædis. Cum igitur, inquiunt, in casu dãdi, huic senatui dicamus, genitiuus ex eo singularis senatuis est, & non senatus. Sed non omnes concedunt in casu datiuo senatui magis dicendum, quàm senatu: sicut Lucil. in eodem casu, uictu, & anu dicit, non uictui, & anui, in hisce uersibus:

Quod sumptũ atq; epulas uictu præponis honesto.

Et alio in loco:

Anu noceo inquit.

Idem etiã in Aene. Parcemetu Cithęa manent immota tuorum Fata tibi. Id est, assensus es accusationi.

Verg. quoq; in casu dandi aspectu ducit, non aspectui:

Teq; aspectu ne subtrahe nostro. Et in Georg.

Quod nec concubitu indulgent.

C. etiam Cæsar grauis autor linguæ latinæ, in Anticatone, Vnius, inquit, arrogãtiæ superbiæq; dominatuq;. Item in Dolobella: Actionis illibuisti: quorum in ædibus fanisq;

fanis'que posita, & honori erant, & ornatu. In libris quoque analogicis, omnia illiusmodi sine, i, litera dicenda censet.

M. Varro.) Tempore Iulij Cæsaris fuerunt simul doctissimi uiri Pub. Nigidius, M. Varro, & hic in omni genere disciplinarum M. Tullius Cicero in philosophicis, & quod ad rem oratoriam pertinebat.

DE NATVRA QVARVNDAM PARTIcularum quæ præpositæ uerbis, intendi atq; produci barbare atque inscite uidentur, exemplis rationibúsque plusculis discepratum.

CAPVT XVII.

LVcilij ex undecimo uersus sunt:

Scipiade magno improbus obijciebat asellus,
Lustrum, illo censore, malum infelixq; fuisse.

Obijciebat, o, litera producta multos legere audio: idq; eò facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.

Idem infra: Et iam

Conijcere in uersus dictum præconis uolebam
Graij. In hac quoque prima uerbi præpositione ob eandem causam producunt. Item XV.

* Fortassis suffractus.

Subijcit hinc humilem, & * suffercatus posteriorem. Subijcit, u litera longa legunt, quia primã syllabam breuem esse in uersu heroico non conuenit. Item apud Plautum in Epidico, con, syllabam productam pronuntiant:

Semel quod sciã, breuem syllabam in principium carminis heroici posuit Vergil. Fluuiorum rex Eridanus. Vbi anapesto usus est pro dactilo.

Age nunc iam & orna te Epidice, & pallium in collum conijce.

Apud Vergilium quoq; subijcit uerbum produci à plerisq; audio: Etiam Parnasia laurus

Parua ſub ingenti matris ſe ſubijcit umbra.

Sed neq; ob, neq; ſub præpoſitio, producendi habet naturam, neque item con, niſi cum eam literæ ſequuntur, quæ in uerbis conſtituit, & confecit, ſecundum eam primæ ſunt, uel cum eliditur ex ea n, litera, ſicut Salluſtium: Fœnoribus, inquit, coopertus. In ijs autem quæ ſuprà poſui, & metrum eſſe integrum poteſt, & præpoſitiones iſtæ poſſunt non barbare protendi. Secunda enim litera in his uerbis per duo, ij, non per unum ſcribenda eſt. Nam uerbum iſtud, cui ſupradictæ particulæ præpoſitæ ſunt, non icio eſt, ſed iacio, et præteritum non ieci, ſed iecit: Idq; ubi compoſitum eſt, ex, a, litera, in, i, mutatur: ſicut fit in uerbis inſilio, & incipio, atq; ita uim conſonantis capit. Et iccirco ea ſyllaba productius latiusq; paulo pronuntiata, priorem ſyllabã breuem eſſe non patitur, ſed reddit eam poſitu lõgam. Propterea q; & numerus in uerſu, & ratio in pronuntiatu manet. Hæc quæ diximus, eò etiam conducunt, ut quod apud Vergilium in ſexto poſitum inuenimus,

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inijce: Sic eſſe inijce, ut ſuprà dixi, & ſcribendum & legendum ſciamus: Niſi quis tam indocilis eſt, ut in hoc quoque uerbo, in præpoſitionem metri cauſa protendat. Quærimus igitur in obijcibus, o, litera, qua ratione intendatur, cum id uocabulum factum ſit à uerbo obijcio, & nequaquam ſimile ſit, quòd à uerbo moueo motus,

tus,o,litera longa dicitur. Equidem memini Sulpitium Apollinarem uirum præstanti literarum scientia,obijces,& obijcibus,o,litera correpta dicere,in Vergilio quoq; sic eum legere,

Qua ui maria alta tumescant
Obijcibus ruptis: Sed ita ut diximus,i,literam,quæ in uocabulo quoque gemina esse debet,paulo uberius largiusq; pronuntiabat. Congruens igitur est, ut subijces etiam, quod perinde ut obijces compositum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia,quæ Achilles inscribitur, subijces pro aëre alto ponit, qui cœlo subiectus est, in his uersibus:

Ergo deũm sublimes subijces,humidus
Vnde oritur imber,sonitu sæuo,& strepitu.

Atticismus est.

Plerosq; omnes tamẽ legere audias,u, litera producta. Idipsum autem uerbum M. Cato sub alia præpositione dicit in oratione,quam de cõsulatu suo habuit: Ita hos, inquit,fert uentus ad priorem Pyrenæum,quos proijcit in altum. Et Pacuuius item in Anchise: Id promontorium,cuius lingua in altum proijcit.

Promontorium mons dicitur,qui in mare porrigitur.

Lustrum.) Tempus nominatum est quinquennale a luendo, id est, soluendo, eò quod quinto quoque anno uectigalia & tributa per censores soluebantur, durabátque censura per integrum quinquennium. Hæc Varro de lingua latina.

Granij.) Granij, cuius præconis facetias celebrat Cicero in oratione pro Gn. Planco.

Constituit & confecit.) Id est, nisi sequentibus s. & f. Vide Priscia. lib. primo de accidentibus literarum. Longe

uero

uero differunt pronuntiatio siue accentus in soluta oratione, & in ligata.

Subijces.) Nonius Marcellus nouc hoc dictum esse a Ennio dicit, non à subijciendo, sed altitudine aëris, quem admodum & apud Vergil. Georg. lib. quarto.

Quantum uere nouo uiridis se subjcit alnus.

Id est, subducit & in altum effert.

Auertit.) Auertitur, pro passiuo ponitur, ut & Vergilius primo Aeneid.

Tum prona auertit & undis
Dat latus.

Ad priorem Pyrenæum.) Ad saltum Hispaniæ citerioris, à quo distenduntur montes Galliam ab Hispania separantes ad alpes usq; qui inde Pyrenęi montes appellantur. Plin. lib. tertio cap. 3.

Cuius lingua.) Caput & summitas in altum tenditur.

DE AFRICANO SVPERIORE SVMpta quædam ex annalibus memoratu dignissima.

CAPVT XVIII.

Scipionis Africani altitudo animi.

SCipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quàm fuerit altus animo, atque magnificus, et qua sui conscientia subnixus, pluribus rebus, quas dixerit, quasq; fecerit, declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ, ac exuperantis ingentis: Cum M. Nœuius trib. plebis accusaret cum ad populum, diceretq; accepisse à rege Antiocho pecuniam, ut conditionibus gratiosis & mollibus, pax cum eo Pop. Ro. nomine fieret, & quædam item alia crimini daret, indigna tali uiro, tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atque gloria postulabat, memoria, inquit, Quirites repeto diem esse hodiernum, quo Annibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum ma-

gno pre-

gno prælio uici in terra Africa, pacemq; & uictoriam uobis peperi insperabilē. Non igitur simus aduersum deos ingrati, sed censeo relinquamus nebulonem hunc, eamus nunc protinus Ioui Opt. Max. gratulatum. Id cum dixisset, auertit, & ire in Capitolium cœpit. Tum concio uniuersa, quæ ad sententiam de Scipione ferendam conuenerat, relicto tribuno, Scipionem in Capitolium comitata, atque inde ad ædes eius cum lætitia & gratulatione solēni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ uidetur eo die habita à Scipione: et qui dicunt eam non uerā, non eunt inficias, quin hæc quidem uerba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factum eius præclarum: Petilius quidam Trib. Plcb. à M. ut aiunt, Catone inimico Scipionis, comparatus in eum atq; immissus desiderabat in senatu instantißime, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæq; quæ in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo imperatori in ea prouincia legatus. Ibi Scipio exurgit: et prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisq; prædæ. Ille tum, ut palam recitaretur, & ad ærarium deferretur. Sed enim id iam non faciam, inquit, nec meipse afficiam contumelia. Eum'que librum statim coràm discidit suis manibus, & concerpsit: ægre passus, quod cui salus imperij ac Reipublicæ accepta ferri deberet, ab eo ratio pecuniæ prædatitiæ posceretur.

Noue dixit pro insperata et quæ euenerit Romanis nihil tale cogitantibus.

Verum uidetur legere Mosellanus atq; falso titulo inscriptum exponit.

Id est cōductus mercede, aut quauis alia re.

Quid

QVID M. VARRO IN LOGOSTORI-co scripserit de moderando uictu puerorum impubium.

CAPVT XIX.

Crapula ingenio officit.

PVeros *impuberes compertum est, si plurimo cibo, nimioque somno uterentur, hebetiores fieri: aduertimusq; hinc elici tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusq; adolescere. Idem plerique alij medicorum philosophorumq;, & M. Varro in Logistorico scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.*

Pueros impuberes.) Pubes proprie dicitur ea lanugo quæ circa genitalia spargitur, Masculis quidem anno decimoquarto, femellis duodecimo. Inde impubes, eris, qui nondum pubem nactus est.

Si nimio cibo et somno.) Cum ablactati fuerint infantes, suo desiderio & hilaritati sunt relinquendi, concedendumq; eis modice, & exercitationes eis ut cibos, non replentes dare conuenit, quandoquidem imprudenter repletus, temulentior, humidiorq;, atq; uentre quoq; tumido, in flatoq; euadit: Cum autem sextum septimumue annum attigerit, tum & pueros & puellas literatoribus tradere oportet, benignis quidem illis & humanis, qui cum gratia & animi securitate doceant, quandoquidem animi relaxatio ad uegetam corporis educationem plurimum uaIet, autor est Paulus med. primo libro medic. cap. 4.

NOTATI A CENSORIBVS, QVI AVDIentibus ijs dixerunt ioca quędam intempestiuiter: ac de eius quoque nota deliberatum, qui fuerat forte apud eos oscitabundus.

Censoriæ notæ. Modestissimæ & acerrimæ obseruantiæ.

CAPVT XX.

INter *censorias seueritates tria hæc exempla in literis sunt castigatissimæ disciplinæ. Vnum est huiusmodi: CENS. agebat de uxoribus solemne iusiurandum.*

Verba

Verba hæc erant ita concepta: Et tu ex animi tui sententia uxores habes? Qui iurabat, cauillator quidam, & canicula, & nimis ridiculariꝰ fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ratus, cum ita, uti mos erat, CENS. dixisset, & tu ex animi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem, inquit, uxorem, sed non herele ex animi tui sententia. Tum CENS. cum, quod intempestiue lasciuisset, in ærarios retulit, causam'que hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ disciplinæq; est: Deliberatum est de nota eius, qui ad CENS. ab amico aduocatus est, et in iure stans, clare nimis ac sonore oscitauit, atq; imibi propè ut plecteretur, fuit, tanquam illud iudicium uagi animi foret, & hallucinantis, & fluxæ atq; apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset, inuitißimum sese, ac repugnãtem oscitatione uictum, teneriq; eo uitio, quod oscedo appellatur, tum notæ iam destinatæ exẽptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius, utrãq; historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, cum ad maiorum mores populũ hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius in septimo memorabiliũ seuere factum: CENS. inquit, P. Scipio Nasica, & M. Pompilius, cum equitum censum agerent, equum nimis strigosum & male habitum, sed equitem eius uberrimum, et habitißimum uiderunt. Et cur, inquiunt, ita est, ut tu sis, quàm equus curatior? Quoniã, inquit, ego me curo, equum Statius meus seruus.

Id est, iurare uolebat.

Oblatrator Ridicularius, risus mouendi studiosior quã conueniret.

Scurrilis, plus satis leuis.

Vt exaudiretur à circunstãtibus, à ciendo dictum.

Oscedo.

Equus strigosus.

Statius. seruus. Visum est parum reuerens esse responsum; relatus que in ærarios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit. Plerique apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comœdiarum poëta inclytus seruus fuit, et propterea nomen habuit Statius. Sed postea uersum est quasi in cognomentum, appellatusq; est Cæcilius Statius.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER V.

QVOD MVSONIVS PHILOSOPHVS REprehendit, improbauitq; laudari philosophum differentem à uociferantibus, & in laudando gestientibus.

CAPVT I.

Musonius. MVSONIVM philosophum solitum dicere accepimus: Cum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliud'ue quid disciplinarum disserit, tum qui audiunt, si de somno & soluto pectore obuias uulgataq; laudes effutiunt, si clamitant, etiam si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiunt: tum scias, et qui dicit, & qui

& qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. Animus is, inquit, audientis philosophum que dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæq; & errorum atq; uitiorum medicinas ferunt, laxamentum atq; otium prolixe profuscq; laudandi non habet. Quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem et perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & pœnitcat, & gaudeat, & admiretur: uarios adeo multus disparilesq; sensus gerat, perinde ut eum conscientiamq; eius afficerit, utrarunq; animi partiũ, aut syncerarũ aut ægrarum, philosophi pertractatio. Præterea dicebat magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem quæ maxima est, non parere uerba, sed silentium. Iccirco inquit poëtarum sapientissimus, auditores illos Vlyssis, labores suos illustrissime narrãtis, ubi loquendi finis actus, non exultare, nec strepere, nec uociferari facit: sed consiluisse uniuersos dicit, quasi attonitos, et obstupidos, delinimentis aurium ad origines usq; uocis permanantibus.

Quasi attonitos.) Expressit hoc elegãtissime Homerus XIII. odiss. Quod si latine uertas, ita fermè habebit.

Hæc ubi dicta dedit multum facundus Vlysses,
Attoniti stupuere omnes, uocemq; tenebant.

Sic & Vergilius, ut multa alia Homeri latine expressit, lib. secundo Aeneid.

Conticuere omnes intentiq; ora tenebant.

SVPER EQVO ALEXANDRI REGIS, qui Bucephalus appellatus est.

CAPVT II.

Alexandri magni equus ideo Bucephalus est dictus, quòd similitudinẽ habuerit quãdam bubuli capitis, autor Festus Pomp. nã βοῦς bos dicitur, κεφαλὴ caput, de quo Plin. li. 8. cap. 42.

EQuus Alexandri regis, et capite & nomine Bucephalus fuit. Emptũ Cares scripsit talentis XIII. & regi Philippo donatum: æris nostri summa est H S. CCCXII. Super hoc equo dignum memoria uisum, quod ubi ornatus erat armatusq; ad prælium, haud umquam inscẽdi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est: Quod cum in eo insidens Alexander bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immississet, coniectisq; undique in Alexandrum telis, uulneribus altis in ceruice atque in latere equus perfossus est. Moribundus tamen ac prope iam exanguis, è medijs hostibus regem uiuacissimo cursu retulit: atque ubi eum extra tela extulerat, ilico concidit: & domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander parta eius belli uictoria, oppidum in ijsdem locis condidit: atq; ob equi honores Bucephalon appellauit.

Bucephalon oppidum.

QVAE CAVSA, QVODQVE INITIVM fuisse dicatur Protagorę ad philosophiæ literas adeundi.

CAPVT III.

Protagoras

PRotagoram uirum in studijs doctrinarum egregium, cuius nomen Plato libro suo illi inclyto inscripsit, adolescentem aiunt uictus quærendi gratia in mercede missum, uecturasq; onerum corpore suo factitauisse,

tauisse, quod genus Græci βασάζοντας uocant, Latine baiulos appellamus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo breui circundatos portabat. Tum forte Democritus ciuitatis eiusdem ciuis, homo ante alios uirtutis & philosophiæ gratia uenerandus, cum egrederetur extra urbem, uidet eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam incoibili, facile atque expedite incedentem. Et prope accedit, et iunctură positura amq; ligni scite peritéq; factam considerat, petitq; ut paulum acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitũ fecit: atq; itidẽ Democritus aceruum illum, & quasi orbem caudicum breui uinculo compressum, ratione quadam quasi geometrica librari, continerique animaduertit: interrogauit quis id lignũ ita composuisset. Et cum ille à se compositum dixisset, desiderauit uti solueret, ac denuo in modum eundem collocaret. At postquã ille soluit, ac similiter composuit: tum Democritus animi aciẽ solertiamq; hominis non docti demiratus, mi adolescens, inquit, cum ingenium benefaciendi habeas, sunt maiora meliora q;, quæ facere mecũ possis. Abduxitq; eum statim, secumq; habuit, & sumptum ministrauit, & philosophias docuit, et esse eũ fecit, quantus postea fuit. Is tamen Protagoras insyncerus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit. Pecuniam quippe ingẽtem cum à discipulis acciperet annuam, pollicebatur

Baiulus. Abdera Democriti oppidum.

se id docere, quanam uerborum industria causa infirmior fieret fortior. Quam rem Græce ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

Plato illi inclyto.) Tractat enim Plato, quem ad sapientiæ professionem deligere oporteat, atque inter cætera, quæ sunt sanè plurima, hanc nobilissimam sententiam posuit. *Etenim, inquit, multo magis est periculum formidandum in emendis disciplinis quàm cibis paratis: siquidem cibos ubi emeris à tabernario, in alijs uasis deferre domum licet, atque sumere ubi consilium fuerit. Capere uero disciplinas non licet in alio uase, sed in tui ipsius animo auferre necessum est, siue hæ sint utiles, siue noxiæ.* Dialogus ille qui Prothagoras inscribitur, uersus est à Marsilio Ficino.

Infirmior fortior fieret.) Basilius magnus ad Libanium Sophistam scribens, proprium rhetorum, id est, causidicorum, inquit esse, magna parua facere, & paruis magnitudinem adponere: atque demum, si ita res postulet, ex musca facere elephantum. *Simile* quiddam de se est professus Gorgias Leontinus, quem Cicero insectatur in Orato. & Quintilianus.

DE VERBO DVO ET VICESIMO, quod uulgo incognitum est, à uiris doctis multifariam in libris scriptum est.

CAPVT IIII.

Iulius Paulus.

APud Sigillaria fortè in libraria, ego & Iulius Paulus poëta uir memoria nostra doctißimus, conscederamus, atq; ibi expositi erant Fabij annales, bonæ atq; synceræ uetustatis libri, quos uĕditor sine mendis esse contendebat. Grammaticus autem quispiã è nobilioribus ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unum in libro mendũ dicebat. Sed cõtrà librarius in quoduis pignus uocabat, si in una uspiam litera

delictum esset. Ostendebat grammaticus ita scriptũ in lib. IIII. Quapropter tum primũ ex plebe alter COS. factus est, duo & uicesimo anno postquam Romam Gallicos ceperunt: Non, inquit, duo & uicesimo, sed duodeuicesimo scribi oportuit. Quid enim est duo & uicesimo? Alio quoq; loco hic ita scripsit: Mortuus est anno duo & uicesimo. Rex fuit anno uicesimo primo. Duodeuicesimo.

Duouicesimo scribi oportet.) Nonius Marcell. inquit duodeuicesimo. Ex quibus uerbis, modo non sit mendum, coniicere licet, duodeuicesimo apud Gellium legendum esse in utraque citatione. Verum scrupulus restat in significatione. Festus autem Pomp. hac de re in hunc modum tradit. Duodeuiginti, inquit, consuetudinem dicendi à Græcis duxisse uidetur, qui sic enunciant δυοκαίεικοσι, id est, duo ex uiginti, quomodo & consensus eruditorum passim usurpat.

CVIVSMODI IOCO CAVILLATVS sit Antiochum regem Pœnus Annibal.

CAPVT V.

IN libris ueterum memoriarum scriptum est Annibalem Carthaginiensem, apud regem Antiochum facetissime cauillatum esse. Ea cauillatio huiusce modi fuit: Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum Pop. Ro. facturus comparauerat: conuertebatq; exercitum insignibus argenteis & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephãtos cum turribus, equitatumq; frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. Atq; ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus, Anni Annibalis cauillatio in Antiochum. Quibus prosciderẽtur hastæ.

balem aspicit: & putas'ne, inquit, conferri posse, de satis esse credis Romanis hæc omnia? Tum Pœnus, eludens ignauiam imbelliamq; militum eius pretiose armatorũ: Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia, etiã si auariſſimi sunt. Nihil prorsum, neq; tam lepide, neque tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: Respondit Annibal de præda.

Imbelliamq;.) Nouo uocabulo dixit Gellius imbelliam, tanquam dicas imperitiam armorum, aut inexercitationem, si modo ita liceat dicere.

DE CORONIS MILITARIBVS, QVAE sit earũ triũphalis, quę obsidionalis, quę ciuica, quę muralis, quæ castrensis, quæ naualis, quæ oualis, quæ oleagina.

CAPVT VI.

Plura de ea re habes in Plin. lib. 6.

Militares coronæ multifariæ sunt: Quarum quæ nobiliſſimæ sunt, has fermè esse accepimus, triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem, naualem. Est ea quoque corona, quæ oualis dicitur. Est item postrema oleagina, qua uti solent qui in prælio non fuerunt, sed triumphum procurant. Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id uulgo dicitur aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant, pòst fieri ex auro cœptæ. Obsidionalis est, quam ij qui liberati sunt obsidione, dant ei duci, qui liberauit. Ea corona gramine a est: obseruariq; solitum ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant qui obsi-

Coronę triumphales.

Obsidionalis.

Graminea.

obsidebantur. Hanc coronam gramineam. S. P. Q. R. Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum secundo, quòd urbem Romam obsidione hostium liberasset. Ciuica corona appellatur, quam ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio, testem uitæ salutisque perceptæ dat. Ea fit è fronde querna, quoniam cibus uictusq; antiquissimus quercus capi solitus sit. Fit etiam ex ilice, quod genus superiori proximum est: sicuti scriptum est in quadam comœdia Cæcilij. Ciuica. Arbore glãdifera, nam antiquitus glande soliti erãt uesci. Vitruuius lib. primo.

Aduehuntur, inquit, cũ ilignea corona & chlamyde, Dij uostram fidem.

Massurius autem Sabinus in XI. librorum memorabilium ciuicam coronam tum dari solitam dicit, cum is qui ciuem seruauerat, eodem tempore et hostem occiderat, neq; locum in ea pugna reliquerat: aliter ius ciuicæ coronæ negat cõcessum. Tiberium tamen Cæsarem consultum, an ciuicam coronam capere posset, qui ciuem in prælio seruasset, et hostes ibidẽ duos interfecisset, sed locũ in quo pugnabat, non retinuisset, eoq; loco hostes potiti essent, rescripsisse dicit, cum quoq; ciuica dignum uideri: quod appareret, è tam iniquo loco ciuẽ ab eo seruatũ, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiuerit. Hac corona ciuica L. Gel. ur censorius in senatu Ciceronẽ consulem donari à republica cẽsuit, quod eius opera esset atrocissima illa Catilinæ coniuratio detecta, uindicataq;. Muralis est corona, qua dona Muralis.

tur ab imperatore qui primus murum subijt, inq; oppidum hostium per uim ascendit. Idcirco quasi muri pinnis decorata est. Castrensis est corona, qua donat cum imperator, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Ea corona insigne ualli habet. Naualis est, qua donari solet maritimo prælio, qui primus in hostium nauem ui armatus transiliuit. Ea quasi nauium rostris insignita est. Et muralis autem, & castrensis, & naualis fieri ex auro solent. Oualis uero corona myrtea est: Ea utebantur imperatores, qui ouantes introibant urbem. Ouandi autem, ac non triumphandi causa est, cum aut bella non rite indicta, neque cum iusto hoste gesta sunt, aut hostium nomen humile, & non idoneum est, ut seruorum, piratarumq;, aut deditione repente facta impuluere (ut dici solet) incruentaq; uictoria obuenit. Cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, sed quasi Venerius quidã triumphus foret. Hanc myrteam coronã M. Crassus cum bello fugitiuorum confecto, ouans rediret, insolenter aspernatus est: Senatusq; cõsultum faciundum per gratiam curauit, ut lauro non myrto coronaretur. M. Cato obiecit M. Fuluio nobiliori, quod milites per ambitionem coronis leuissimis de causis donasset: de qua re uerba ipsa apposui Catonis. Nam principio quis uidit corona donari quenquàm, cum oppidum captum non esset? aut castra hostium non incensa essent? Fuluius autem

Castrensis.

Naualis.

Ideo à Plinio appellantur Rostrata.

Oualis.

Cui præerat Spartacus.

autem in quem hoc à Catone dictum est, coronis donauerat milites, quia uallum curauerant, aut quia puteum strenue foderant. Prætercundum non est, quod ad ouationes attinet: super quo dissensisse ueteres scriptores accipio. Partim enim scripserunt, qui ouarent, introire solito equo uehentes. Et Sab. Massurius pedibus ingredi ouantes dicit, sequentibus eos, non militibus, sed uniuerso senatu.

Insigne ualli.) Perticæ propterea & à Plinio lib. decimo sexto cap. 4. Vallaris corona dicitur.

Myrteam coronam Crassus.) Bellicis quoque se rebus inseruit ipsa myrtus, triumphāsq; de Sabinis Posthumius Libertus in consulatu, qui primus omnium ouans ingressus est urbem, quoniam rem leuiter sine cruore gesserat, myrto Veneris uictricis coronatus incessit. Hæc postea ouantium fuit corona, excepto M. Crasso, qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit Plinius lib. decimoquinto cap. 29.

Impuluere uictoria.) Noue Gellius dixit impuluere pro sine puluere imitatione Græcorum. Vide de hac re Eras. in prouerbijs.

PERSONAE VOCABVLVM QVAM LEpide interpretatus, quamq; esse uocis eius originem dixerit C. Bassus.

CAPVT VII.

LEpide me hercules, et scite C. Bassus in libris quos de origine uocabulorum cōposuit, unde appellata persona sit, interpretatur. A personando enim id uocabulum factum esse coniectat. Nam caput, inquit, & os, cooperimento personæ tectum undiq;, unaq; tantum uocis emittendæ uia peruium, quod non uaga neq; diffusa

est, in unum tantummodo exitum collectam coactamq; uocem, & magis claros canorosq; sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere & resonare uocem facit, ob eam causam persona dicta est, o, litera propter uocabuli formam productiore.

Productiore.) Deriuatione. Nam a lioqui persona penultimam breuem habet. Verg. 1. Aenei.

Cythara crinitus Iopas.
Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas.

DEFENSVS ERROR A VERGILII VERsibus quos arguerat Iulius Higinus grammaticus. Et ibidem quid sit lituus, atq; de etymologia uocis eius.

CAPVT VIII.

Qui scripsit commentaria in Vergilium.

Ipse quirinali lituo, paruáq; sedebat
Succinctus trabea, læuáq; ancile gerebat.

In his uersibus errasse Vergilium Higinus scripsit, tanquàm nõ animaduerterit deesse aliquid hisce uerbis: Ipse quirinali lituo. Nam si nihil, inquit, deesse animaduertimus, uidetur ita dictum, ut fiat lituo & trabea succinctus: quod est, inquit, absurdissimum. Quippe cum lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est, incurua, qua augures utuntur: quonam modo succinctus lituo uideri potest? Imò ipse Higinus parum animaduertit sic hoc esse dictum, ut pleraq; dici per defectionem solent, ueluti cũ dicitur M. Cicero homo magna eloquentia, atq; Roscius histrio summa uenustate: non plenum hoc utrunq;, neque perfectum est: sed enim pro pleno, atque perfecto auditur, ut Vergilius alio in loco:

Lituus.

Victo-

Victorem Buten immani corpore.

Id est, corpus immane habentem. Et item alibi:

In medium geminos immani pondere cæstus
Proijcit. Ac similiter:
Domus sanie dapibusq; cruentis
Intus opaca ingens.

Sic igitur id quoq; uideri dictum debet: Picus quirinali lituo erat: sicut dicimus, statua grandi capite erat. Et est autem, & erat, & fuit, plerunque absunt cum elegantia sine detrimento sententiæ. Et quoniam facta litui mentio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animaduertimus, utrum lituus auguralis à tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo augurum, lituus dicta sit. Vtrunque enim pari forma, & pariter in capite incuruum est. Sed si (ut quidam putant) tuba à sonitu lituus appellata est, ex illo Homerico uersu, λίτ ξε βιος, necesse est ita accipi, ut uirga auguralis à tubæ similitudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Vergil. & pro tuba: Tuba.

Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Ipse Quirinali lituo.) Genus buccinæ est lituus incuruæ, quo qui cecinerit liticen appellatur, Ennius:

Inde loci lituus sonitus effudit acutos.

Sed & Liuius ab urbe condita primo cuiusmodi fuerit lituus indicat ijs uerbis: Augur ad leuam eius capite uelato sedem cepit, dextra manu baculum sine nodo aduncum tenens, quem lituum appellant. Festus Pomp. ideo lituum appellari dicit, quia litis testis sit.

Etymologia.) Ratione uera, uel notatione, ut appellat Ci-

lat Cicero in Topicis.

Trabea.) Vestis erat de auro, purpura, & cocco, regum tantum & augurum, ut inquit Seruius Honoratus gram.

Ancile.) Varro Ancilia dicta ab anciſu putat: quod ea arma ut Thracum, ab utraq; parte inciſa erant. Quę Numa regnante de cœlo deciderant cum eiuſmodi oraculo, ut ubi hæc arma eſſent, iſtic fore etiam imperij ſummam, inde à Liuio cœleſtia arma uocantur.

Immani pondere cæſtus.) Lora ex corio bubulo quibus aſſuuntur plumbeæ pilæ appellantur cæſtus, hiſce ſolebant ſe cædere mutuo in certamine, unde & nomen habuerunt à cædendo.

HISTORIA DE Crœſi filio ſumpta ex Herodoti libris. CAPVT IX.

Crœſi filius ex muto uocalis.

Filius Crœſi regis, cum iam per ætatem fari poſſet, infans erat: & cum iam multum adoleuiſſet, item nihil fari quibat. Mutus adeo & elinguis diu habitus eſt. Cum uero in patrem eius bello magno uictum, & urbe in qua erat capta, hoſtis gladio deducto regem ſe ignorans inuaderet, diduxitq; adoleſcens os, clamore nitens, eoq; nixu atque impetu ſpiritus, uitium naturæ dumq; linguæ rupit, planeq; & articulate elocutus eſt, clamans in hoſtem, ne rex Crœſus occideretur. Tum ille hoſtis gladium reduxit, & rex uita donatus eſt, & adoleſcens loqui prorſus deinceps incepit. Herodotus in hiſtorijs huius memoriæ ſcriptor eſt, ciusq; uerba ſunt quæ prima dixiſſe filium Crœſi refert ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Sed & quiſpiam Samius athleta, nomen illi fuit Ἄγλως, cum antea non loquens fuiſſet, ob ſimilem dicitur cauſam loqui cœpiſſe. Nam cum in ſacro certa-

Her. in Clio.

Aegles Samius.

certamine sortitio inter ipsos & aduersarios non bona fide fieret, & sortem nominis falsam subijci animaduertisset, repente in eum, qui id faciebat, sese uidere quid faceret, magnum inclamauit. Atq; is oris uinculo solutus, per omne inde uitæ tempus, non turbide, neque adhæse locutus est.

Elata uoce, dictum est figura Græcanica, qua & Plato in Protagora usus est.

ὦ ὑθρωπι.) Mos est Atticorum & Ionum, insequente dictione incipiente ab α post ὦ uocandi aduerbium, ut illud α per apostrophen auferatur, dictioq; ipsi aduerbio adglutinetur.

Ne rex Crœsus occideretur.) Historiam scribit Plinius & Solinus. Hunc filium quem mutum fuisse Gellius dicit, Athim appellatum scribit Solinus cap. 7.

DE ARGVMENTIS QVAE GRAECE ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt.

CAPVT X.

INter uitia argumentorum, longe maximum esse uitium uidetur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. Ea quidam ex nostris, non hercle nimis absurde reciproca appellauerunt. Id autem uitium accidit hoc modo: Cum argumentum propositum referri contrà, conuertiq; in eum potest, à quo dictum est, & utrunq; pariter ualet, quale est peruulgatum illud, quo Protagoram sophistarum acerrimum, usum esse ferunt aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nanq; inter eos, & controuersia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescẽs dies, eloquentiæ discendæ, causarumq; orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit, datu-

Antistrephonta. Id est, conuertẽtia reciproca.

Prothagoræ & Euathli pactio.

daturumq; promisit mercedem grandem pecuniã, quam tam Protagoras petiuerat. Dimidiumq; eius dedit iam tunc statim priusquàm disceret. Pepigitq; ut reliquũ dimidiũ daret, quo primo die causam apud iudices orasset et uicisset. Postea cũ diutule auditor assectatorq; Protagoræ fuisset, et in studio quidẽ facundiæ abunde promouisset, causas tamen non reciperet, tempusq; iamlongum transcurreret, & facere id uideretur, ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutũ: Petere instituit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur. Et cum ad iudices coniciendæ consistendæq; causæ gratia uenissent, tũ Protagoras sic exorsus est: Disce inquit, stultissime adolescens, utroq; id modo fore uti reddas quod peto, siue contra te pronuntiatum erit, siue pro te. Nam si contra te iudicata erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego uicero: Sin uero secundũ te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu uiceris: Ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni esse obuiam, si uerba non ipse facerem, sed alio patrono uterer. Sed magis mihi in ista uictoria proludium est, si te non in causa tantum, sed in argumento quoq; isto uincam. Disce igitur tu quoq; magister sapientissime, utroq; modo fieri, uti non reddam quod petis, siue contra me pronuntiatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia

Iam tũc statim, id est, initio.

Promouisset, profecisset.

Pro te, secũdum te.

Esse obuiã, occurrere, diluere alia captione.

quia ego uicero: Sin contra me pronuntiauerint, nihil ti bi ex pacto debebo, quia ego non uicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileq; esse, quod utrimq; diceba tur rati, ne sententia sua utramcunq; in partem dicta esset, ipsa se se rescinderet, rem iniudicatam reliquerũt, causamq; in diem longissimam distulerunt. Sic ab ado lescente discipulo, magister disciplina eloquentiæ incly tus suo sibi argumento confutatus est, & captionis ucr sute excogitatæ frustratus fuit.

Ex pacto, conuento. Dubiosum, dubio ple num, noue dixit Gell. Rescinde ret, annihi laret.

Protagoram sophistarum acerrimum.) Protagoram aiunt cum suo discipulo Euathlo nimis mercedem uberem conditione temeraria pepigisse, ut sibi tum demum daret, cũ primo tyrocinio causam apud iudices obtinuisset. Igitur Euathlus postquam cuncta illa exorabula iudicantium, & decipulas aduersantium, & artificia docentium uersutus alioqui, & ad astutiam ingeniatus facile perdidicit, contentusq; scire quod concupierat, cœpit nolle quod pepigerat, sed callide nectendis moris magistrum frustrari, diutuleq; nec; agere uelle, nec dare mercedem, donec Protagoras eum ad iudices uocauit, expositaq; conditione, qua docendum susceperat, anceps argumentum ambifariam proposuit. Nam siue ego uicero, inquit, soluere mercedem debebis ut condemnatus: Seu tu uiceris, nihilominus reddere debebis ut pactus, quippe qui hanc causam primam apud iudices uiceris. Ita si uincis, in conditionem incidisti, si uictus fueris, in damnationem. Quid multis? concludere hæc ratio iudicibus acriter, ac inuincibiliter uidebatur. Euathlus uero biceps hoc argumentum, ut qui perfectissimus fuerit ueteratoris discipulus, in Prothagoræ caput retorsit.

Proludium est.) Tanquam præludendo gaudium, malim tamen legere prolubium, quasi dicat, possem quidem eam fraudem tanquam clauum clauo, ut dicimus, propellere tamen magis libet.

Cum

Cum Protagora.) Hic autore Laër. primus prætium centum minas à discipulis exegit, nostratis monetæ trecentos aureos.

Instituit.) Res ipsa docet, instituit esse legendum, legitq; hoc modo Eras. in prouerbio: Mali corui malũ ouũ. BIANTIS DE RE VXORIA SYLLOgismum non posse uideri ἀντισφέροντα.

CAPVT XI.

Biantis argumentum.

EXistimauit quidam etiam illud Biantis, uiri sapientis, ac nobilis, responsum cõsimile esse, atq; est Protagorion illud, de quo dixi modo ἀνυσφέρον. Nam cum rogatus esset à quodam Bias, deberet ne uxorem ducere, an uitam uiuere cœlibem, ἤτοι, inquit, καλὴν ἕξεις ἢ αἰσχρὰν, μὴ ἐὶ καλὴν, ἕξεις κοινὴν. εἰ δ' αἰσχρὰν, ἕξεις πονηρὸν. ἑκάτερον δ' οὐκ ἄγαθόν, οὗ λυπτέον ἄρα. Sic autem hoc responsum conuertunt, εἰ μὴ καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω πονηρὸν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, οὐχ ἕξω κοινὴν, γαμητέον ἄρα. Sed minime hoc esse uidetur ἀνυσφέρον, quoniam ex altero latere conuersum, frigidius est infirmiusq;. Nam Bias proposuit non esse ducẽdam uxorem: propter alterutrum incommodum, quod necessario patiendum erit ei qui duxerit. Qui conuertit autem, non ab eo se defendit incommodo quod adest, sed carere se altero dicit quod non adest. Satis est autem tuendæ sententiæ, quam Bias dixit, quod cum qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινὴν habeat, aut πονηρὸν. Sed Phauorinus noster, cum facta esset forte mentio syllogismi istius quo Bias usus est, cui ius pri-

ius prima πρότασις ἤτοι καλὼν ἕξεις αἰσχρὰν, non ratum id, neq; iustum disiunctum esse ait: quoniam non necessum est alterum ex duobus, quæ disiunguntur uerum esse, quod in proloquio disiunctiuo necessarium est. Eminentia enim quadã significari formarum turpes et pulchræ uidentur. Est autẽ, inquit, tertiũ quoq; inter duo ista quæ disiunguntur, cuius rationem prospectumq; Bias non habuit. Inter enim pulcherrimam fœminam & deformißimã, media quædam forma est, quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio uacat. Qualis à Q. Ennio in Menalippa, perquàm eleganti uocabulo stata dicitur, quia neq; κοινὴ futura sit, neq; ποινή: quam formam modicam & modestam, Phauorinus non mehercle inscite appellabat uxoriam. Ennius autem in ista (quam dixi) tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

Protasis.

Stata forma.

Vxoria forma.

Iustum disiunctum.) Propterea quod lex eius est, ut altera pars necessario sit uera, hic autem utraq; falsa esse potest, cum sit medium quoddam.

Menalippa.) Tragœdia est, cui titulum indidit nominis proprij unius ex Amazonibus mulieribus.

DE NOMINIBVS DEORVM POPVLI Romani Diouis, & Veiouis.

CAPVT XII.

IN antiquis spectationibus nomina hæc deorum inesse animaducrtimus, Dijouis & Veiouis: Est autem etiam ædes Veiouis Romæ inter arcem et Capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc comperi: Ioucm

Diouis. Veiouis.

Latini ueteres à iuuando appellauere, eundemq; alio uocabulo iuncto, patrẽ dixerunt. Nam quod est in eli∫is aut immutatis quibu∫dam literis Iupiter, id plenum atq; integrum est Iouis pater. Sic et Neptunus pater cõmunis dictus est & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim est Mar∫piter. Item Iouis Die∫piter appellatus, id est diei & lucis pater. Idcircoq; simili nomine Dijouis dictus est & Lucetius, quod nos die & luce quasi uita ipsa afficeret, & iuuaret. Lucetium anie Ioucm Cn. Nœuius in libris belli punici appellat. Cum Ioucm igitur & Dijouem à iuuando nominassent, cum quoq; contra deum qui nõ iuuandi potestatem, sed uim nocendi haberet (nam deos quosdam ut prodesse nt, celebrabant, quosdã ut ne obesse nt, placabant) Veiouem appellauerunt, dẽpta atq; detracta iuuandi facultate. Ve enim particula, quæ in alijs atq; alijs uocabulis uariatim per has duas literas cũ a litera media immi∫sa dicitur, duplicem significatum, eundemq; inter se diuersum, capit. Nam & augendæ rei & minuendæ ualet, sicuti aliæ particulæ plurimæ: propter quod accidit, ut quædam uocabula, quibus particula i∫ta præponitur, ambigua sint, & utroq; uersum dicantur, uæ∫cum, uæhemẽs, & uægrande, de quibus alio in loco huberiore tractatu facto admonuimus. Ve∫anos autem & uecordes ex una tantum parte dici, quæ priuatiua est, quam Græci στερητικὸν μόριον dicunt. Simulacrum igitur dei Veiouis,

Expunctis, detritis.
Iupiter.
Mar∫piter.
Die∫piter.
Lucetius.
Væ.
In utranq; partem.
Væ∫cum.
Væhemens.
Vægrande.
Ve∫anus.
Vecors.

uis, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sine uidelicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum deum plerique Apollinem esse dixerunt. Immolatúrq; illi ritu humano capra: eiusq; animalis figmentum iuxta simulacrum stat. Propterea Vergilium quoque aiunt multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum, numina læua in Georgicis deprecari, significantem quandam uim esse huiuscemodi deorum in lædendo magis quàm in iuuando potentem.

Versus Vergilij hi sunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
Numina læua sinunt, auditq; uocatus Apollo.

In istis autem dijs, quos placari oportet uti mala à nobis uel à frugibus natis amoueantur, Auerruncus quoque habetur, & Robigus. Auerruncus Robigus.

Spectationibus.) Id est, codicibus, inscriptionibus, quæ uelut spectacula ponuntur in aperto.

Vescum.) Quod uel commodum ad uescendum ualde sit, uel incommodum.

Sagittas tenet.) Gellius quod Ioui tribuit, id Macrobius Soli uendicat, ut qui conetur numerum deorum ad unum omnino astringere, à cuius radijs uelut iaculis, aër corruptus incenditur, ac sic corpora animantium pestibus uelut sagittis petuntur.

Arungus quoq;.) Alij autem Arigum aduersus nimiam agrorum ariditatem siccitatemq; placari putant, quemadmodum Lympham coluerunt inter deos rusticos, ut quę opportunos imbres mitteret.

DE OFFICIORVM GRADV ATQVE ordine, moribus populi Romani obseruato.

CAPVT XIII.

SEniorum hominum & Romæ nobilium, atq; in m
rum disciplinarumq; ueterũ doctrina memoriaq
præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & au
diente me, de gradu atq; ordine officiorum. Cumq; qua
reretur, quibus nos ea prioribus potioribusque facere
oporteret, si necesse esset in opera danda, factumdo
officio alios alijs anteferre, non constabat. Conueniebat
autem facile, constabatq; ex moribus Populi Roma
primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere
fidei tutelæq; nostræ creditos: Secundum eos, proxim
locum clientes habere, qui sese itidem in fidem patroc
nium q; nostrorum dederunt: Tum in tertio loco esse ho
spites: postea esse cognatos affinesq;. Huius moris obser
uationisq; multa sunt testimonia, atq; documenta in an
tiquitatibus perscripta. Ex quibus unum hoc interim
de clientibus cognatisq;, quod præ manibus est, ponam
mus: M. Cato in oratione quam dixit apud CENS. n
Lentulum, ita scripsit, quòd maiores sanctius habuer
defendi pupillos, quàm clientem non fallere. Aduersus
cognatos, pro cliente testatur. Testimonium aduersus
clientem nemo dicit. Patrem primum, postea patronum
proximum nomen habere. Massurius autem Sabinus in
lib. iuris ciuilis III. antiquiorem locum hospiti tribuit
quàm clieti. Verba ex eo libro hæc sunt: In officijs apud
maiores ita obseruatum est, primum tutelæ, deinde ho
spiti,

Quę nostris necessarijs deberemus.

Conue. con sentiebatur.

Iuxta pa.

Post parentes.

Pupillos, or batos paren tibus, & in tutela exi stentes.

Affines, qui ex matrimo nio nobis iunguntur.

ſpiti, deinde clienti, tum cognato, poſtea affini: de qua causa fœminæ uiris potiores ſunt habitæ, pupillaris q; tutela mulieri prælata: etiam aduerſus quem affuiſſent eius filij tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant. Firmum atq; clarum iſti teſtimonium rei perhibet auctoritas C. Cæſaris Pont. Max. qui in oratione quam pro Bithynis dixit, hoc principio uſus eſt: Vel pro hoſpitio regis Nicomedis, uel pro horum neceſsitate, quorum res agitur, refugere hoc munus Mumi non potui. Nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neq; clientes ſine ſumma infamia deſeri poſſunt, quibus etiam à propinquis noſtris opem ferre inſtituimus.

Habitæ.) Prælatæ ſunt uiris in accipiendo officio, quodmagis egeant defenſione, haud aliter ac pupilli.

Neceſſ. Cognatione, neceſſitudine.

Clientes.) Eos qui aſſumuntur in fidem noſtram defendi cauſſa.

Secundum eos.) Poſt.

In eadem cauſſa.) Senſus eſt, ſi tutores filios habuiſſent qui accuſarent pupillos, tunc parētes tutores pupillorum, contra ſuos filios ſtabant pro pupillis, adeo ut pupilli etiam filijs præferrentur.

Bithynis.) Regio eſt Bithynia proxima Cappadociæ.

Nicomedis.) Is eſt apud quem parum caſte pudicitiam ſuam Cæſar Iulius habuerat, quæ etiam res deinde abīt in popularem iocum. Ita enim milites uulgo adclamabant triumphanti Cæſari.

Gallias Cæſar ſubegit. Nicomedes Cæſarem.

Ecce Cæſar nunc triumphat qui ſubegit Gallias.

Nicomedes non triumphat qui ſubegit Cæſarem.

Vide de ea re Tranquillum in uita Cæſaris.

QVOD APPION DOCTVS HOMO, QVI polyhiſtor appellatus eſt, uidiſſe ſe Romę ſcripſit recognitionē inter ſeſe mutuā ex uetere notitia hominis & leonis

CAPVT XIIII.

Appion polyhistor.

APpion, qui Polyhistor appellatus est, literis homo multis præditus, rerumq; Græcarũ plurimarũ atq; uaria scientia fuit. Eius libri non incelebres feruntur, quibus omnibus fermè, quæ mirifica in Aegypto uisuntur audiunturq;, historia cõprehendit. Sed in ijs quæ audisse uel legisse sese dicit, fortasse à uitio studioq; ostentationis fit loquacior. Est enim sanè q̃ in prædicandis doctrinis suis uenditator. Hoc autem, quod in lib. Aegyptiacorũ V. scripsit, neq; audisse, neq; legisse, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse oculis suis confirmat: In circo maximo, inquit, ucnationis amplissimæ pugna populo dabatur. Eius rei, Romæ cum forte essem, spectator, inquit, fui. Multæ ibi sæuientes feræ, magnitudine bestiarum excellentes, omniumq; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed præter aliaomnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit, prætercq; omnes cæteros unus. Is unus leo corporis impetu & uastitudine, terrificoq; fremitu et sonoro, toris, comisq; ceruicũ fluctuantibus, animos oculosq; omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter complureis cæteros ad pugnam bestiarũ Dacus, seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo ubi uidit procul, repente, inquit, quasi admirans stetit, ac deinde sensim atq; placidè, tandem noscitabũdus ad hominem accedit. Tum caudam more atq; ritu adulantium canum clementer & blande mouit,

Propter ostentationis uitium.

Ex abundãti aliquando additur quàm.

Pleonasmus, id est, abundãtia.

Fluct. Huc illuc sparsis.

Androdus Dacus seruus.

mouet, hominisq; ſeſe corpori adiungit: cruraq; eius et manus prope iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amiſſum animũ recuperat, paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. Tum quaſi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos uideres hominem et leonem. Ea re prorſus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit. Arceſitumq; à Cæſare Androdũ, quæſitam cauſam, cur ille atrociſſimus leonum umi parciſſet. Androdus rem mirificam narrat atq; admirandam: Cum prouinciam, inquit, Africã pro conſulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi imiquis eius, & quotidianis uerberibus ad fugam ſum coactus: & ut mihi à domino terræ illius præſide tutiores latebræ forent, in camporum & arenarum ſolitudines cõceſſi: ac ſide fuiſſet cibus, conſiliũ fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum ſole, inquit, medio rapido, & flagranti, ſpecum quãdam nactus remotam latebroſamq;, in eam me penetro et recondo: neq; multo pòſt ad eandem ſpecum uenit hic leo debili uno et cruento pede gemitus edens, & murmura, dolorem cruciatumq; uulneris commiſerantia. Atq; illic primo quidem conſpectu aduenientis leonis territum ſibi & pauefactum animũ dixit: ſed poſtquam introgreſſus, inquit, leo (uti re ipſa apparuit) in habitaculum illud ſuum, uidet me procul deliteſcentem, mitis & manſuetus acceſſit, & ſubla-

Leonis & ſerui innouata notitia

Nam Africa arenis maxime abundat, unde et zabulo ſam aliquãdo dici à poẽtis deprehendimus.

Penetro, penitus abdo, noue dixit Gellius.

tum pedem ostendere mihi & porrigere, quasi opis petendæ gratia uisus est. Ibi, inquit, ego stirpem ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsi, conceptamq; saniem uulnere intimo expressi, accuratiusq; sine magna iam formidine siccaui penitus, atque deterso cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis posito recubuit & requieuit: atq; ex eo die triennium totum ego & leo in eadem specu eodemq; uictu uiximus. Nam quas uenabatur feras, membra opima ad specum mihi suggerebat: quæ ego, ignis copiam non habens, sole meridiano torrens edebã. Sed ubi me, inquit, uitæ illius ferinæ iam pertæsum est leone in uenatũ profecto, reliqui specum: et uiam fermè tridui permensus, à militibus uisus apprehẽsusq; sum, et ad dominum ex Africa Romã deductus. Is me statim rei capitalis damnandũ, dandumq; ad bestias curauit. Intelligo autem, inquit, hunc quoq; leonem me tũc separato captum, gratiam nunc mihi beneficij & medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androdũ tradit. Eaq; omnia scripta circũlataq; tabella populo declarat. Atq; ideo cũctis petentibus dimissum Androdum, et pœna solutum, leonemq; ei suffragijs populi donatum. Postea, inquit, uidebamus Androdum, & leonem loro tenui reuinctum, urbe tota circũ tabernas ire, donari ære Androdum, floribus spargi leonem, omnesq; ferè ubique obuios dicere: Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.

Appion

Appion polyhistor.) Multiscius dicitur nam πολὺς Græcis multus significat. ἱστορέω scio, narro, unde etiam historia, id est, narratio dicta est. De Appione uide plura lib. sexto cap. 8.

Venditator.) Iactator. Toris.) Iubis, pulpis.

Lingua leniter demulcet.) Eandē rem opinor expressit Seneca in lib. Quemadmodum dādum sit beneficium secundo, cuius uerbā subscripsimus, Leonem in amphitea tro spectauimus, qui unum è bestiarijs agnitū, cum quondam eius fuisset magister, protexit ab impetu bestiarum.

CORPVSNE SIT VOX, AN ἀσώματος, VArias esse philosophorum sententias.

CAPVT XV.

VEtus atque perpetua quæstio inter nobilissimos philosophorum agitata est, corpus'ne sit uox an incorporeum. Hoc enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod Græce dicitur ἀσώματον. Corpus autem est, quod aut efficiens est, aut patiens: id Græce dicitur δ' Δρῶν ἢ πάσχον σῶμά ἐστι. Quam definitionem significare uolens Lucretius, ita scripsit: Corpus:

Tangere enim aut tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Alio quoque modo corpus esse Græci dicunt δ' τριχῇ Διαστατόν. Sed uocem Stoici corpus esse contendunt, eamq; esse dicunt ictum aëra. Plato autem non esse uocem corpus putat. Non enim percussus, inquit, aër, sed plaga ipsa atq; percussio, uox est. οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή, πληγῆς γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παγόμενος, ⟨καὶ⟩ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ μὲν πληγὴ, καὶ σφόδρα, καὶ τόση ἐὰν τις ἀκριβῶς γενέσθαι.

Democritus, ac deinde Epicurus ex individuis cor-

poribus uocem constare dicunt: eamq; (ut ipsis eorum uerbis utar) ξεῦμα λόγων appellant. Hos aliosq; tales argutæ, delectabilisq; desidiæ aculeos cum audiremus, uel lectitaremus, neque in his scrupulis aut emolumentum aliquod solidum ad rationem uitæ pertinens, aut finem ullum quærendi uideremus, Enniānum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait: Philosophandum est paucis: nam omnino haud placet.

A ξέω fluo, unde ξεῦμα catarrhus fluxus.

Corpus hic sit uox.) Quid sit uox, refutatis erroribus Aristo. li. 2 de anima cap. 8. docet, & de sensu & sensibili.

DE VI OCVLORVM, DEQVE VIDENdi rationibus.

CAPVT XVI.

De tota illa re quemadmodum uideamus, lege Lactant. lib. de opificio dei.

DE uidendi ratione, deq; cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse uidendi dicũt radiorũ ex oculis, in ea quæ uideri queant, emissionẽ, aëris simul intentionem. Epicurus effluere semper ex omnibus corporibus simulacra quædam corporum ipsorum, eaq; sese in oculis inferre, atq; ita fieri sensum uidendi putat. Plato existimat genus quoddam ignis lucisq; de oculis exire, idq; coniunctum continuatum'que uel cum luce solis, uel cum alterius ignis lumine, suã ui & externa nixum efficere, ut quæcunque offenderit illustrauerit'que cernamus. Sed & hic quæ differimus imaginandum: eiusdemq; illius Enniani Neoptolemi, de quo suprà scripsimus, consilio utendum est, qui degustandum ex philoso-

Degustan. leuiter attingendum.

losophia censet, non in eam ingurgitandum.

Radiorum ex oculis.) Longe aliter Aristo. in lib. de sensu, de hac re disserit, censet enim oculos naturę esse aqueę.

In eam ingurgitandum.) Non penitus ingrediendum, dixit autem noue ingurgitandum, pro immergendum.

QVAM OB CAVSAM DIES PRIMI post calendas, nonas, idus, atri habeantur, & cur diē quoque quartum ante calendas, uel nonas, uel idus quasi religiosum plerique uitant.

CAPVT XVII.

VErrius Flaccus in quarto de uerborum significatione, dies qui sunt postridie calendas, nonas, idus, quos uulgus imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosq; atros esse scribit: Vrbe, inquit, à Gallis Senonibus recuperata, L. Attilius in senatu uerba fecit, Q. Sulpitium tribunum militum ad Alliam aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecisse. Tum exercitum po. Rom. occidione occisum, et post diem tertium eius diei urbem præter Capitolium captam esse. Complures que alij senatores recordari sese dixerunt, quoties belli gerendi gratia, res diuina postridie Calēdas, Nonas, Idus à magistratu pop. Rom. facta esset, eius belli proximo deinceps prælio reip. male gestum esse. Tum senatus eam rem ad pontifices reiecit, ut ipsi quod uideretur statuerent. Pontifices decreuerunt nullum ijs diebus sacrificium recte futurum. Ante diem quoq; quartum Calendas, uel Nonas, uel Idus, tanquam inominalem dicm plerique uitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita,

Postridie cal. proxime post.

Flumen est Allia quod è montibus Crustuminis undecimo ab urbe lapide in Tiberim defluit, autor Plin. li. 3. & Liuius lib. 5.

Inominalē, nefandū, inauspicatū.

tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus, nisi quod Claudius annalium quinto, cladem illam pugnæ Cannensis uastißimam, factam dicit ante diem quartum Nonas Sextileis.

Die quarto ante nonas sextiles, id est, Augusti

IN QVO, ET QVANTVM DIFFERAT historia ab annalibus: superq; ea re uerba posita ex libro rerum gestarum Sempronij Asellionis primo.

CAPVT XVIII

Historia.

HIstoriam ab annalibus quidam differre eo putant, quòd cum utrunq; sit rerum gestarum narratio, earum tamen proprie rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is qui narret. Eam'que esse opinionem quorundam Verrius Flaccus refert in libro de significatu uerborum quarto, ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem uideri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quòd historia Græce significat rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti

Annales.

sumus, annales omnino id esse, quod historiæ sint: historias non omnino esse, id quod annales sint. Sicuti quod est homo, id necessario animal esse: quod est animal, non id necesse est hominem esse. Ita historias quidam esse aiunt rerum gestarum uel expositionem, uel demonstrationem, uel quo alio nomine id dicendum est: annales uero esse, cum res gestæ plurium annorum, obseruato cuiusq; anni ordine, deinceps cõponuntur. Cum uero non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribuntur,

Ephemeris.

ea historia Græco uocabulo ἐφημερὶς dicitur: cuius Latinum

tinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronij Asellionis primo, ex quo libro plura uerba adscripsimus, ut simul ibidem, quid ipse inter res gestas & annales esse dixerit, ostenderemus. Verum inter eos (inquit) qui annales relinquere uoluissent, & eos qui res gestas à Romanis perscribere conati essent, omnium rerũ hoc interfuit: Annales libri tantummodo quod factũ quoq; anno gestum sit, id demonstrabant. Id eorum est, quasi qui diarium scribunt, quam Græci ἐφημερίδα uocant. Diarium. Nobis non modo satis esse uideo, quod factum esset id pronuntiare, sed etiam quo cõsilio, quaq; ratione gesta essent, demonstrare. Paulo pòst idem Asellio in eodem libro: Nam neq; alacriores ad rempublicam defendendam, neq; segniores ad rem perperam faciundam annales libri commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum quo initum consule, et quo modo confectum sit, & quis triumphans introierit, exq; eo libro quæ in bello gesta sint iterare, id fabulas non prædicare ait. Interea quid senatus decreuerit, aut quæ lex rogatio'ue lata sit, neq; quibus consilijs ea gesta sunt iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

Historiam.) ἱστορέω apud Græcos scio significat, inde, quemadmodum Verrius Flaccus inquit, rerum præsentiũ cognitio est. Attamẽ in multis Græcis autoribus uerbum ἱστορέω pro narro usurpari obseruauimus, unde historiam rerum gestarum narrationem deduci arbitramur.

Prædicare ait.) Id est rem inutilem narrare, cum causas belli addere oporteat, omniaq; altius quodammodo repetere.

Quid

QVID SIT ADOPTATIO, QVID ITEM sit arrogatio, quantuḿq; hæc inter se differant: uerbaq; eius quæ qualiaq; sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.

CAPVT XIX.

CVm in alienam familiam, inq; liberorum locum extranei sumũtur, aut per prætorem fit, aut per populum. Quod per prætorem fit, adoptatio dicitur. quod per populum, arrogatio. Adoptãtur autem, cum à parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur: atq; ab eoqui adoptat, apud eũ apud quem legis actio est, uindicantur. Arrogantur ij, qui cum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusq; rei ipsi autores fiunt. Sed arrogationes non temerè, nec inexplorate committuntur. Nam comitia arbitris etiam pontificibus præbentur, quæ curiata appellantur. Aetas quoq; eius qui arrogare uult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonáq; eius qui arrogatur ne insidiosè appetita sint, consideratur. Iusq; iurãdum à Q. Mutio pontifice maximo cõceptum dicitur, quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam uesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam trãsitus per populi rogationẽ fit. Eius rogationis uerba hæc sunt: Velitis, iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legeq; filius sibi fiet, q̃ si ex eo patre matreq; familiâs eius natus esset: Vtique ei uitæ necisq; in eum potestas siet, uti pariendo filio est, hoc

Prætorem, præfectum iudiciorum. Per popul. Iussione populi.

Non teme. Non sine idonea causa. Præbentur, exhibentur.

Cõcep. Verbis quibus dã certis comprehensum. Passiue hoc usurpauit, id est, qua Populus Romanus interrogaretur. Ac si ille

hoc ita, ut dixi, ita uos Quirites rogo. Neque pupillus autem, neq; mulier quæ in parentis potestate est, arrogari possunt: quoniã et cum fœminis nulla comitiorum communio est: et tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem potestatemq; fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subijciant. Libertinos uero ab ingenuis adoptari quidem iure posse Massurius Sabinus scripsit. Sed id neq; permitti dicit, neq; permittendum esse unquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptionem in iura ingenuorũ inuadant. Alioqui (inquit) si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per prætorem dari in adoptionẽ potest. Idq; ait plerosq; iuris ueteris autores posse fieri scripsisse. Animaducrtimus in oratione P. Scipionis, quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea quæ reprehendebat quòd contra maiorum instituta fierent, id etiã cum culpauisse, quod filius adoptiuus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt: In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si se natum habeat. Absentis censeri iubere, ut ad censum nemini necesse sit uenire.

ipse peperisset.

Caput lib. liberum hominem.

Id est, onera census.

Cum in alienam familiam.) Non solum naturales liberi, secundum ea quæ dicimus, in nostra potestate sunt, uerumetiam hi quos adoptamus. Adoptio autẽ duobus modis fit: Aut principali rescripto, id est principis literis, uel bullis, ut hodie loquimur: Aut imperio magistratus. Imperatoris autoritate quis adoptare potest eos uel eas

qui quæue sui iuris sunt, quæ species adoptionis uocatur arrogatio: Imperio magistratus adoptamus eos cæsos qui quæue in potestate parentum sunt. Hæc Iustin.

Tertia mancipatione.) Id est, uelut tertia uenditionis & legitima legis actione. Mancipatio enim quid sit, quoue ritu fieri soleat, diuus Seue. Boëthius in Libris commentariorum docet in Ciceronis Topica, hoc modo scribens: Mancipatio imaginaria quædam uenditio est, reliqua uide in Boëthio.

Vendicantur.) Appropriantur, ut ita loquamur. Vendicare enim uendicare rem sibi propriam facere, & ab altero mancipatione liberare, cogebaturq; alter, qui prius obtinuerat, cedere. Fiebat autē cessio illa in iure, autore Cæcilio iureconsulto, hoc modo. Apud magistratum populi Romani uel apud prætorem, uel præsidem is cui in iure cedebatur rem tenens ita uendicat: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic uendicasset, prætor interrogat eum qui cedit, an contra uendicet, ut est, si neget alterius uendicationem iustam esse, quo negante, aut tacente, tunc ei qui uendicauerit eam remadicit prætor, idq; legis actio uocabatur. Hæc Caius.

In cuius potestate.) Filius legitime natus in potestate parentis sui est, qui si procreat liberos, id est, parenti suo nepotes, eos in sua potestate non habet, donec manū patriam ipse excesserit. Hæc in Pandect.

Aetas quoq; eius.) Id est, an plena pubertate sit is qui arroget. Nam adoptio naturam imitatur, et pro monstro est, ut maior natu sit filius quàm pater, ut inquit Iustin. libro primo Institut.

An liberis gignendis idonea sit.) Quod obscure hic Gellius uelut cursim attingit, id latius & clarius aliquanto Cicero exprimit in oratione pro domo sua ad Pontifices, cuius uerba hęc sunt. Quod est Pontifices ius adoptionis? nempe ut is adoptet, qui neq; procreare iam liberos potest, & cum potuerit, sit expertus. Quæ deinde causa cuique sit adoptionis, quæ ratio generum, ac dignitatis, quæ sacrorum, quæri à pontificum collegio solet.

Vesticeps.) Pube conspersus, nam Festus Pomp. inquit: Vesti-

Vesticeps est qui prima pubertatis lanugine spargitur. Inuesticeps qui nondum pubis uestem nactus est.

Comitia curiata.) Ea appellantur cum per omnes ordines suffragia dãtur, ut uidebimus alio loco Gellij lib. 15.

Libertinos uero.) Id est, eos qui ex iusta seruitute manumissi sunt. Manumissio autẽ est datio libertatis, nam quãdiu aliquis in seruitute & manu & potestate est, subditus est, manumissus uero liberatur à domini potestate. Vsurpant autẽ iureconsulti, qui proprie loquuntur, manumissionem tantum cum res seruorum agitur. Emancipationem uero, ut cum filij familias è patria potestate exeunt.

Iura ingenuorũ inuadãt.) Ingenuus is est, qui statim ut natus est, liber est, siue ex duobus ingenuis matrimonio constante æditus sit, siue ex duobus libertinis, siue ex altero libertino, & altero ingenuo. Sed si quis ex matre nascitur libera, patre uero seruo, ingenuus nihilominus nascitur, ut Iustinianus lib. 1. instit.

QVOD VOCABVLVM LATINVM SOlœcismo fecerit Capito Asinius, quid ipsum appellauerint ueteres Latini, quibusq; uerbis solœcismum definierit idem Asinius.

CAPVT XX.

Solœcismus Imparilitas Nã σριϐλοῶ uerto Græcis significat, & torqueo.

Solœcismus Latino uocabulo ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis alijs imparilitas appellatus, à uetustioribus Latinis stribiligo dicebatur, à uersura uidelicet & prauitate tortuosæ orationis, tanquam stero bligo quædam. Quod uitium Asinius Capito in literis quas ad Clodiũ Thuscum dedit, hisce uerbis definit: Solœcismus est (inquit) impar & inconueniens compositura partiũ orationis. Cum Græcum autẽ uocabulum sit solœcismus, an Attici homines qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. Sed nos neq; solœcismum, neq; barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inu-

Barbarum. Solœcum.

uenimus. Nam sicut βάρβαρον, ita σολοῖκον dixerunt. Nostri quoq; antiquiores solœcum facile, solœcismum haud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neq; in Græco, neq; in Latino solœcismus probe dicitur.

Solœcismus.) Hoc uitium in oratione accidit, quemadmodum Barbarismus in dictione tantum.

Barbarismus.) Autor est Strabo cum aduenæ & peregrini homines Athenis Græce loqui conarentur, in absonam quandam uocem prorupisse, unde in usum uenerit, ut qui inepte loquerentur, Barbari appellarentur.

σολοῖκον.) Solœcus dictus est à ciuitate Solis, quam coloniam Athenis deduxit Solon, in qua puritas Attici sermonis corrupta, Solœcus dicebatur, unde Solœcismus tandem usurpatus est.

Nostri antiquiores haud scio an Solœcismũ.) In quarto libro rhetoricorũ ad Herennium mẽtio fit Solœcismi, quod quia nomen Gell. non dicit temere reperiri in quoquam uetustiorum, id est eorum qui pure loquuti sunt, argumento esse poterat, libros ad Herennium non esse Ciceronis, id quod et aliis coniecturis colligere licet.

PLVRIA QVI DICAT ET COMPLVria, & compluries non barbare dici, sed Latine.

CAPVT XXI.

Adductus actiuo participio pro passiuo utitur.

Seria, grauí, philosophica.

Plus satis audax.

PLuria forte quis dixit sermocinans uir apprimè doctus, meus amicus, non hercle studio ferẽs ostentandi, neq; quo plura dicendum non putaret. Est enim doctrina homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante. Sed opinor assidua ueterũ scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quam in libris sæpe offenderat. Aderat cum ille hoc dixit, reprehẽsor audaculus uerborum, qui perpauca eademq; à uulgo protrita legerat. Habebatq; nonnullas disciplinæ gramo

næ grammaticæ inauditiunculas, partim rudeis inchoatasq; partim non probas: easq; quasi pulucrem ob oculos, cum adortus quenq; fuerat, aspergebat: sicut tunc amico nostro, barbare (inquit) dixisti pluria. Nanq; neque rationem uerborum hoc, neque autoritatem habet. Ibi ille amicus ridens, amabo te (inquit) uir bone, quid nunc mihi à magnis serijsq; rebus otium est, uelim doceas nos, cur pluria siue compluria (nihil enim differt) non Latine, sed barbare dixerint M. Cato, & Q. Claudius, Valerius Antiâs, L. Lælius, P. Nigidius, M. Varro, quos subscriptores approbatoresq; huius uerbi habemus, præter poëtarum oratorumq; ueterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arroganter, tibi (inquit) habeas autoritates istas, ex Faunorum & Aboriginum seculo repetitas, atq; huic rationi respondeas. Nullũ enim uocabulum neutrum comparatiuũ, numero pluratiuo, casu recto, ante extremum, a, habet i literam, sicuti meliora, maiora, grauiora: proinde igitur plura, & non pluria dici conuenit, ne contra formam perpetuam in comparatiuo, i, litera sit ante extremũ a. Tum ille amicus noster, cum hominem confidentem pluribus uerbis non dignum existimaret, Asinij, inquit, Capitonis doctißimi uiri epistolæ sunt, uno in libro multæ, opinor positæ in templo Pacis. Primaq; epistola scripta est ad Pacuuium Labeonem, cui titulus præscriptus est: Pluria, non plura dici debere. In ea epistola rationes gramma-

Impolitas, informes, semiplenas.

Lælius, præceptor M. Varronis.

Quod hodie est templum canonicorũ regulariũ Diui Augustini.

ticas posuit, per quas docet pluria Latinum esse, plura barbarum. Ad Capitonẽ igitur te dimittimus. Ex eo id quoque simul discès, si modo assequi poteris, quod in ea epistola scriptum est, pluria siue plura, absolutum esse siue simplex, non (ut tibi uidetur) comparatiuum. Huius opinionis Asinianæ id quoq; adiumẽtum est, quod com pluries cum dicimus, non comparatiue dicimus. Ab eo autem quod est compluria aduerbium est factum com pluries. Id quoq; quoniam minus usitatum est, uersum Plauti subscripsi ex comœdia, quæ Persa inscribitur:

Quid metuis? Metuo hercle uero. Sensi ego compluries. Item M. Cato in IIII. Originum, eodem in loco ter hoc uerbum posuit: Compluries eorum milites mercenarij inter se multi, alteri alteros occidêre, compluries multi simul ad hostes transfugêre, compluries in imperatorem impetum fecêre.

Cõpluries.

Quasi puluerem.) Similitudo hæc sumpta uidetur ab Aquilarum ingenio, quæ in ceruorum uenatu alas pluuiis humidis onerant, ac in cerui cornibus insidentes, in oculos spargere solent, quo sic obcæcatis oculis, in rupes agant feram, & tandem præda potiantur, cum aliâs uiribus sint longe inferiores. Narrat hanc animantis historiam Plin. lib. decimo.

Ex Faunorum & Aboriginum.) Per Faunos antiquissimos Latij populos intelligo, qui sub Fauno rege nepote Saturni in ea Italiæ parte uiuebant, cuius antiquitatis testimonium probat Maro Verg. Aene. 7. his uerbis.

Rex arua Latinus & urbes
Iam senior longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno, & Nympha genitum Laurente Marica
Accipimus, Fauno Picus pater, isq; parentem

Te Sa-

Te Saturne refert, tu sanguinis ultimus autor.

Rationes grammaticas posuit.) Hanc opinor potissimum rationem esse grammaticam, quam etiam Priscianus lib. 7. ponit. Si in i, aut etiam in e exeat ablatiuus, addita a, fit nominatiuus pluralis, ut plus, si recto modo declinatur, ablatiuus exibit in i, adde a habes nominatiuum pluralem. Meminit etiam alio loco Priscianus huius discriminis, nam antiquos scribit pluria solitos fuisse dicere, inde compositum compluria.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER VI.

QVEM IN MODVM RESPONDERIT Chrysippus aduersus eos, qui prouidentiam consistere negauerunt. CAPVT I.

De prouidentia.

HOMINES *feciſſe dicitur tantam uim eſſe ærumnarum, & malorũ. Aduerſus ea Chryſippus, cum in libro* ϖϵ῾ϕ ϖϱονοίαϛ *quarto diſſereret: nihil eſt prorſus iſtis (inquit) inſipidius, qui opinantur bona eſſe potuiſſe, ſi non eſſent itidem mala. Nam cum bona malis contraria ſint, utraq; neceſſarium eſt oppoſita inter ſeſe, & quaſi mutuo aduerſoq; fulta niſu conſiſtere. Nullum adeo contrarium eſſe ſine contrario altero. Quo enim pacto iuſtitiæ ſenſus eſſe poſſet, niſi eſſent iniuriæ? Aut quid aliud iuſtitia eſt, quàm iniuſti-*

tiæ priuatio? Quî item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauiæ oppositione? Quî continentia, nisi ex intemperantiæ? Quo item modo prudentia esset, nisi foret contrà imprudẽtia? Proinde (inquit) homines stulti, cur non hoc etiã desiderant, ut ueritas sit, & non sit mẽdacium? Nanq; itidem sunt bona & mala, felicitas & infortunitas, dolor & uoluptas. Alterum enim ex altero (sicuti Plato ait) uerticibus inter se contrarijs * deliquatum est. Si tuleris unum, abstulcris utrunq;. Idem Chrysippus in eodem libro tractat considerat á q;, dignum q; esse id quæri putat, εἰ ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων νόσοι καὶ φύσιν γίνονται, id est, natura ne ipsa rerum uel prouidentia, quæ compagem hanc mundi, & genus hominum fecit, morbos quoq; & debilitates & ægritudines corporũ, quas patiuntur homines fecerit? Existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunquam enim hoc conuenisse naturæ autori, parentiq; rerum omnium bonarum. Sed cum multa, inquit, atq; magna gigneret, pareretq; aptissima et utilissima, alia quoq; simul agnata sunt incommoda ijs ipsis quæ faciebat cohærentia. Eaq; non per naturam, sed per sequelas quasdã necessarias facta dicit, quod ipse appellat κατὰ παρακολούθησιν. Sicut, inquit, cũ corpora hominũ natura fingeret, ratio subtilior, et utilitas ipsa operis postulauit, ut tenuissimis minutisq; ossiculis caput cõpingeret. Sed hanc utilitatẽ rei maioris,

Noue hoc Gellius dixit pro infortunio.

* Ald. deligatum,

ris, alia quædam incommoditas extrinsecus consecuta est, ut fieret caput tenuiter munitum, et ictibus offensionibusq; paruis fragile: Proinde morbi quoq; & ægritudines partæ sunt, dum salus paritur. Sic hercle, inquit, dum uirtus hominibus per consilium naturæ gignitur, uitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.

Hoc loco omnino consulendus est Lactan. Firmianus in libro De opificio dei, quo rationes reddit, quare quid in homine, hoc uel alio modo factũ sit à deo.

Sicuti Plato ait.) Apuleius Madaurensis philosophus Platonicus, in libro De dogmate Platonis, ipsius Platonis sententiam de prouidentia explicans, affirmat prouidentiam esse diuinam sententiam, conseruatricem posteritatis, & eius creaturę cuius causa tale susceptt officium prouidendi. Seuerinus autem Boëthius definit, esse diuinam rationem in summo omnium principe, id est, deo constitutam, quæ cuncta disponat.

Nullũ contrariũ stet sine contrario.) Totę hę argumentationes nituntur hoc Aristotelico axiomate, cõtraria si iuxta se componantur, lucidius elucescunt, alioqui nullum robur habituræ erant necessitatis persuasiones.

Ex ignauię oppositiõe.) Nulla bona definitio debet dari per priuationem secũdum Aristotelem, cuiusmodi sunt iustitiæ, continentiæ, prudentiæ. Neque per negationem, quæ uero hoc modo fiunt, notificationes potius sunt dicendæ, quàm definitiones.

Eaq; nõ per naturam.) Homo statim post gustatum ab Adamo pomum illud uetitum, in omne morborum genus incidit, quæ à Plinio numerantur in septimo libro penè sexcenta. An uero secundum naturã prouenient, Moses ille in Genesi certius apertiusq; dicit his uerbis: Et uidit deus omnia quæ fecerat, & erant ualde bona. Si ergo ualde bona erant, quî fieri potest, ut morbis malisq; essent obnoxia? Verum theologorum sentẽtia, omnis malorum seges ex Adami primi hominis præuaricatione ceu fonte in genus humanum promanauit.

QVO ITIDEM MODO, ET VIM NECESsitatemq; fati constituerit, & esse tamen in nobis consiliũ iudiciũq; nostri arbitrium confirmauerit.

CAPVT II.

Fatum.

FAtum quod Græci πεπρωμένην uel εἱμαρμένην uocant, ad hanc fermè sententiã Chrysippus Stoicæ princeps philosophiæ definit: Fatum est, inquit, sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum & catena, uoluens semetipsa sese, & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexáq; est. Ipsa autem uerba Chrysippi, quantum ualui memoriâ, adscripsi: ut si cui meum istud interpretamentum uidebitur esse obscurius, ad ipsius uerba animaduertat. In libro enim περὶ προνοίας quarto, εἱμαρμένην esse dicit φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ αἰδίου τὰ ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων καὶ μετὰ πολὺ μὴ οὐχ ἁπαξαπάντων οὕτως ἂν τοιαύτης συμπλοκῆς. Aliarum autẽ opinionum disciplinarumq; autores huic definitioni ita obstrepunt: Si Chrysippus, inquiunt, fato putat omnia moueri & regi, nec declinari transcendiq; posse agmina fati & uolumina, peccata quoq; hominum et delicta non sustentanda, neq; inducenda sunt ipsis, uolumatibusq; eorum, sed necessitati cuidam & instantiæ quæ oritur ex fato, omnium quæ sit rerum domina & arbitra, per quam necesse sit fieri quicquid futurum est. Et propterea nocentiũ pœnas legibus inique constitutas si homines ad maleficia non sponte ueniunt, sed fato trahuntur. Cõtra ea Chrysippus tenuiter multa et argute

Chrysippus de fato.

disserit, sed omniũ ferè quæ super ea re scripsit, sententia hu-

tia huiuscemodi est: Quanquã ita sit, inquit, ut ratione quadam necessaria principali, & coacta atq; connexa sint fato omnia, ingenia tamen ipsa mentiũ nostrarum perinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorũ est ipsa & qualitas. Nam si sunt per naturam primitus salubri ter utiliterq; ficta, omnem illam uim quæ de fato extrin secus ingruit, inoffensius tractabiliusq; transmittũt. Sin uero sunt aspera et inscita et rudia, nullisq; artiũ bona rum adminiculis fulta, et etiã si paruo siue nullo fatalis incõmodi conflictu urgeantur, sua tamen leuitate & uo luntario impetu, in assidua delicta et errores ruũt. Idq; ipsum ut ea ratione fiat, naturalis illa & necessaria re rum consequentia efficit, quæ fatum uocatur. Est enim genere ipso quasi fatale et consequens, ut mala ingenia peccatis et erroribus non uacent. Huius deinde rei exẽ plo nõ hercle minus aliene neq; illepide utitur: Sicut, in quit, lapidem cylindrũ si per spatia terræ prona atq; di rupta iacias, causam quidẽ ei & initium præcipitantiæ feceris, mox tamen ille præceps uoluitur, nõ quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius & formæ uo lubilitas habet. Sic ordo & ratio et necessitas fati, gene ra ipsa et principia causarum mouet: impetus uero con siliorum mentiumq; nostrarum, actionesq; ipsas, uolun tas cuiusq; propria et animorum ingenia moderantur. Infert deinde uerba hæc, ijs quæ dixi, congruentia:

Mala ingenia peccatis nõ uacant.

Cylindrus lapis est oblongus & rotundus, quo rustici obuoluto areas æquare solent, incuius locũ in quibusdã regionibus successit in hũc modũ rotundum lignũ, dicitur uero

Διὸ ὑπὸ τῶν παθαρσείων οὕτως ἔλεγεν.

P 5 τυ-

ἀκυλυσίτως, quod noluo & circumuerto significat.

γνώσει δ' ἄνθρώπους αὐθαίρετα πήμαθ' ἑλόντας
ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παῖ αὐτοῖς γινομένων, μοῖ
καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων,
καὶ κατὰ τὰ αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν.

Propterea negat oportere fieri audiriq; homines aut nequam, aut ignauos, et nocentes, & audaces: qui, cum in culpa & in maleficio reuincti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum: & quæ pessime fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poëtarum dixit in hisce uersibus:

ὦ πόποι, οἷον δὴ νῦν θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
ἐξ ἡμέων γάρ φασι κακ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον, ἄλγε' ἔχουσιν.

Itaq; M. Cicero in libro quem de fato conscripsit, cum quæstionem istam diceret obscurissimam esse & implicatissimam, Chrysippum quoque philosophum non expedisse se in ea refert his uerbis: Chrysippus æstuans, laboransq; quonam pacto explicet & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.

Intricatur, inuoluitur.

πεπρωμένην.) Fatum dictum putat Aristote. quod per ipsum omnia sint finita, & certa quadam lege statuta, & quasi ad finem perducta. πιράτω enim termino significat, & εἴρω traho, quod trahat & uicissim cedat rebus omnibus consequentibus, hinc Aristoteles, aliiq; hoc uocabulum deducunt.

Stoicæ philosophiæ princeps.) Zenon philosophus omnium primus summum bonum in uirtute constituit eiusq; actione, quam opinionem discipulis suis tradidit

in por-

in porticu Athenienſi, quæ Stoa dicitur. Hinc factum eſt, ut qui eo loco hanc philoſophiæ opinionem, uel docerent, uel diſcerent, Stoici appellarentur, tanquam tu dicas porticarij.

Chryſippus definit.) M. Cicero in libro De fato, in hunc modum controuerſiam hanc Chryſippeam recenſet. Chryſippus autem cum neceſſitatem improbaret, & nihil uellet ſine propoſitis cauſſis euenire, cauſſarum genera diſtinguit, ut neceſſitatem effugiat, & retineat fatum. Cauſſarum enim, inquit, aliæ ſunt perfectæ ſiue principales, aliæ adiuuantes & proximæ, quamobrem cum dicimus omnia fato fieri, cauſſis antecedentibus, non intelligi uolumus, perfectis & principalibus, ſed adiuuantibus & proximis. Hæc Cicero.

Tanquam in aliquod fani Aſylum.) Id eſt ſacrarium ex quo non liceat temere quicquam aliquem auferre. Id enim ex ratione etymologiæ ſignificat, α enim priuat, & συλάω rapio ſignificat. Inde apud Liuium eſt aperire Aſylum, id eſt, tutum receptum dare his qui aduenium.

Homerus ſapientiſſimus.) Plutarchus uir doctiſſimus apud Græcos, probat exemplis in medium adductis, omnem philoſophiæ & humanæ & diuinæ partem, ex Homeri libris, tanquam ex uberrimo fonte profluxiſſe, indeq; omnium philoſophorum ſectas originem habuiſſe. Sed & Plin. lib. decimooctauo, ingeniorum fontem appellat Homerum. Et Plato diuiniſſimum poëtam, Iuſtinianus princeps patrem omnis uirtutis, in primo Pandect. quod & Quint. & plerique alij Hom. tribuunt.

Hiſce uerſibus.) Home. de fato non aliter ſtatuit, quàm & probatiſſimi philoſophorum qui poſt ipſum floruerũt, Plato ſcilicet, qui ſummus eſt, & Ariſto. atq; Theophraſtus, qui uidelicet dixere non omnia fato ſubiacere, ſed & in hominibus ipſis aliquid ſitum eſſe, utpote quibus ſuppetat liberum arbitrium. Hæc Plutarchus in libro qui inſcribitur, De laudibus Homeri.

Intricatur.) Inuoluitur.

Hoc modo.) Ea ratione quam præſcripſimus. Nã Cicero eo lib. aliud ferè nihil agit, quàm ut Chryſippi rationes ineffi-

inefficaces ostendat, nihil eũ ipse statuit in hac quæstione.

HISTORIA SVMPTA EX LIBRIS TVberonis de serpente inusitatæ longitudinis.

Serpens inusitatæ longitudinis.

CAPVT III.

TVbero in historijs scriptum reliquit, bello primo Punico Attilium Regulum consulem in Africa castris apud Bagradam flumen positis, prælium grande atq; acre fecisse aduersus unum serpentem, in illis locis stabulantem, inusitatæ immanitatis. Eumq; magna totius exercitus conflictatione, balistis atque catapultis diu oppugnatum. Eiusq; interfecti longum corium pedes C. & XX. Romam misisse.

Bagradam.) Hunc fluuium Plinius natur. historiæ lib. quinto in Africa collocat, in altero sinu iuxta Vticam urbem Catonis morte celebrem.

Balistis.) Balista machina est bellica ex qua subtili quodam modo torquentur immensæ magnitudinis saxa, sic appellata à βάλλω, quod iacio significat, cuius modum atq; rationem uidere est in Victruuio.

Atque catapultis.) Sunt autem & ipsæ Catapultæ machinę bellicæ, quibus ingentes sagittæ è neruis extorquentur, dictæ à uerbo καταβάλλω, quod uibro significat. Prætscribit & Victruuius eius exemplar. Nonius Marcell. non satisfacit huic uocabulo.

QVID IDEM TVBERO IN HISTORIIS de Attilio Regulo à Carthaginẽsibus capto literis mandauerit. Quid etiã Tuditanus super eodẽ Regulo scripserit.

CAPVT IIII.

QVod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrime legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum ad ea, quæ in senatu Romæ dixit, suadens

ne ea-

ne captiui cum Carthaginiensibus permutarentur. Id quoque addidisse, uenenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum: sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret, eo consilio, ut uiueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: pòst autẽ grassante sensim ueneno cor tabesceret. Eundem uero Regulum Tubero in historijs redijsse Carthaginem, nouisq; exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit: In atras, inquit, et profundißimas tenebras cum claudebant: ac diu pòst ubi erat uisus sol ardentißimus, repente educebant, & aduersus ictus solis oppositum continebant, atq; intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoq; eius ne conniuere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atq; ita uita priuatum refert. Idq; ubi Romæ cognitum est, nobilißimos Pœnorum captiuos liberis Reguli à senatu deditos, & ab ijs in armario muricibus præfixo destitutos, eademq; insomnia cruciatos interisse.

Attilij Reguli constantia.

Insomnia uigilia, nouedixit.

De Attilio.) Silius Italicus lib. sexto belli punici, copiosißime pulcherrimis elegantißimisq; uersibus hanc historiam denarrat, meminit quoque Attilij Reguli, cum magna præfatione honoris, Cicero in secundo Paradoxo, & Florus XVIII. Epitho.

QVOD ALPHENVS IVRISCONSVLtus in uerbis ueteribus interpretandis errauit.

CAPVT V.

ALphenus iureconsultus, Ser. Sulpitij discipulus, rerumq; antiquarum non incuriosus, in libro digesto

gestorũ XXX. et IIII. Conlectaneorum autem secundo: In fœdere, inquit, quod inter Po. Ro. & Carthaginenses factum et scriptũ inuenitur, ut Carthaginienses quotquot annis darent Po. Ro. certum podus argenti puri puti, quæsitum est, quid esset argentũ purum putũ, respondi ego, inquit, esse purum putum ualde purum, sicut nouum nouitiũ dicimus, & propriũ propritium, uigere atq; intendere uolentes noui & proprij significationem. Hoc ubi legimus, mirabamur eandem affinitatẽ uisam esse Alpheno puri & puti, quæ sit noui & nouitij. Nam si esset puritium, tum sane uideretur dici, quasi nouitium. Id etiam mirum fuit, quòd nouitium per augendi figuram dictum existimauit: cum sit nouitiũ non quod magis nouum sit, sed quod à nouo dictum inclinatumq; sit. Iis ergo assentimus, qui putum esse dicunt à putando dictum, & ob eam causam prima syllaba breui pronuntiant, non longa, uti existimasse Alphenus uidetur, qui à puro id esse factum scripsit. Putare autem ueteres dixerunt, uacantia ex quaq; re, ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre, & excidere, & quod esset utile, ac sine uitio uideretur relinquere. Sic nanq; arbores et uites, & sic etiam rationes dictæ putari. Verbum quoq; ipsum puto, quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profecto aliud q̃ id agere nos in re dubia obscuraq;, ut decisis amputatisq; falsis opinionibus, quod uideatur esse uerũ & integrum,

Purum putũ Argenti, puri puti, decocti.

Nouitium.

Putum.

grum, et incorruptum, retineamus. Argentum ergo in Carthaginiensi fœdere putum dictum esse, quasi exputatum excoctumq;, omniq; aliena materia carens, omnibusq; ex eo uitijs detractis, emaculatum & candefactum. Scriptum est autem purum putum non in Carthaginiensi solum fœdere, sed cum in multis alijs ueterum libris, tum etiam in Q. quoq; Ennij tragœdia, quæ inscribitur Alexander, & in satyra M. Varronis, quæ inscripta est δὶς πάιδες οἱ γέροντες. Argentum putum. Is est Paris.

Alphenus iureconsultus.) P. Papyrius primus Romæ iureconsultus fuit, qui regias leges in unum corpus contulit. Hic autem Ser. Sulpitius, cuius in hoc capite fit à Gellio mentio, Cæsaris ætate in orandis caussis primum post Mar. Tullium locum obtinuit. Et cum reprehenderetur à Mutio, quod de iure, cuius cognitionem non ad plenum teneret, contenderet, iuri operam dedit sub Lucilio Galba, & Aquilio Gallo. Eius tanta gloria in repub. Rom. fuit, ut cum in legatione perīsset, statua ei pro rostris decerneretur. Reliquit hic C. octoginta libros de iure ciuili, & ex multis discipulis hunc Alphenum reliquit non incelebrem iureconsultum. Vide Pomponium, & Ciceronem in IX. Antoniana.

Libro digestorum.) Primæ leges latæ sunt in Creta à Minoë rege & Rhadamanto. Deinde à Lycurgo apud Lacedæmonios, quæ tandem in XII. tabulas sunt à Romanis relatæ, uide Plut. lib. cui titulus est De lege.

Collectaneorum.) Legendum est coniectaneorū, quod probari potest ex ultimo capite ultimi libri, ubi Gellius ait quosdam coniectanea reliquisse.

Nouitī.) Vlpianus iureconsul. titulo De ædilitio ædicto, subindicat tametsi latenter nouitios appellari seruos, qui primum uenales exponūtur, utpote quibus opponat ueteratores, qui usu & exercitatione apud uarios dominos omniū fallaciarū genus didicerint, atq; propterea uiliori

uiliori prætio æstimentur. In bonam autem partem sumitur cap. 1. tertiõ lib. ubi dicit de eo qui uidebatur esse in literis ueterator. De uocabulo Nouitius, testimonium est Ciceronis in Pisonem, uerba ascripsimus: Nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse consulem.

Puto autem uerbum est.) Certum est priorem breuem habere, cum purum longam habeat.

Ne conniuere.) Subinde claudere & aperire oculos.

Exputatum.) Electum, hinc No. Marcell. etiam pro eligere hoc uerbum, & conferre exponit, quasi sit comparare falsa cum ueris, & corrupta cum synceris, & reliqua quoq; significata diligenter idem autor pensitat.

TEMERE INEPTEQVE REPREHENsum esse à Iulio Higino Vergilium quod præpetes Dædali pennas dixerit: atque ibi quid sint aues præpetes. Et quæ illæ sint aues quas Nigidius inferas appellauit.

CAPVT VI.

Præpetes aues.

DAedalus (ut fama est) fugiens Minoïa regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos.

In his Vergilij uersibus reprehendit Higinus præpetibus pennis, quasi improprie & inscite dictũ. Nam præpetes, inquit, aues ab auguribus appellantur, quæ ad opportune præuolant, aut idoneas sedes capiunt. Non apte igitur usum uerbo augurali existimauit in Dædalo uolatu, nihil ad augurum disciplinam pertinẽte. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cum quid præpetes essent se scire ratus est: Vergilium autem & Trimatium doctum uirum ignorasse, qui in secundo Iliadis uictoriam uolucrem præpetem appellauit hoc uersu:

Dum

Dum dat uincenti præpes uictoria palmam. Præpes, felix, auspicata.

Cur autem non Q. quoq; Ennium reprehendit, qui in annalibus, non ut Vergilius pennas Dædali præpetes, sed longe diuersius inquit: Quid

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu?

Et si uim potius naturamq; uerbi considerasset, neq; id solum quod augures dicerent, inspexisset, ueniam prorsus poëtis daret, similitudine ac translatione uerborum non significatione utentibus. Nam quoniam non ipsæ tantum aues, quæ prosperius præuolant, sed etiam loci, quos capiunt, qui idonei felicesq; sunt, præpetes appellantur: Idcirco Dædali pennas præpetes dixit, quoniam ex locis in quibus periculum metuebat, in loca tutiora peruenerat. Locos porrò præpetes & augures appellant: Et Ennius in annalium primo dixit: Præpetes loci.

Præpetibus hilares sese pulchrisq; locis dant.

Auibus autem præpetibus contrarias, aueis inferas appellari Nigidius Figulus in li. primo augurij priuati ita dicit: Discrepat dextra sinistræ, præpetibus inferæ. Ex quo est coniectare præpetes appellatas, quæ altius sublimiusq; uolitet, cum differre à præpetibus Nigidius inferas dixerit. Adolescens ego Romæ, tum cum etiam ad grammaticos itarem, audiui Apollinarem Sulpitiũ, quem in primis sectabar, cum de iure augurio quæreretur, & mentio præpetum auium facta esset, L. Claro præfecto urbis dicere præpetes sibi uideri esse alites, Inferæ aues.

Patulis alis uolantes, ταύω enim extẽdo significat & πτέρυξ ala.

quas Homerus ταναυπτέρυγας appellauerit. Quoniam istas potißimum augures ſpectarent, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ præuolarent. Atque ibi hos Homeri uerſus dixit.

τύνη δ' ὀιωνοῖσι ταναυπτερύγεσσι κελεύεις.

πείθεσθαι, τῶν οὔ μετατρέπομαι οὐδ' ἀλεγίζω.

Verba ſunt Hectoris cõtemnentis augurũ ſibi propoſitũ, ne ſcilicet prælium iniret.

Cum ad grammaticos itarem.) Siquidem ut eſt apud Quint. lib. 1. in grammatico iudicũ in primis requiritur, quo quidem ita ſeuere ſunt uſi ueteres grammatici, ut non uerſus ſolum cenſoria quadam uirgula notare, & libros qui falsò uiderentur inſcripti, tanquàm ſubdititios famelia ſubmouere ſibi permiſerint, ſed autores alios in ordinem redegerint, alios exemerint numero. Inde & nomen his eſt inditum, ut Critici uocarentur, tanquam dicas iudices & cenſores.

Adoleſcens ego.) Quidam per o ſcribendum cenſent adoleſcens, quidam per u, quod magis probat Angelus Politianus in epiſtolis.

Nigidius Figulus.) De hoc Nigidio ſic Cicero in libro De uniuerſitate: fuit enim, inquit, uir ille tum cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inueſtigator & diligens earum rerum quæ à natura inuolutæ uidebantur. Denique ſic iudico, poſt illos nobiles Pythagoricos, quorum doctrina extincta eſt quodammodo, cum aliquot ſeculis in Italia Siciliaq; floruiſſet, hunc extitiſſe qui illam renouarit.

DE ACCA LARENTIA, ET CAIA TARratia, deq; origine ſacerdotij fratrum Arualium.

CAPVT VII.

Tarratia.

ACcæ Larentiæ, et Caiæ Tarratiæ, ſiue illa ſuffetia eſt, nomina in antiquis annalibus celebrata ſunt. Earum alteræ poſt mortem, Tarratiæ autem uitæ ampliſſimi honores à po. Ro. habiti. Et Tarratiã quidem

dem uirginem Vestæ fuisse lex Horatia testis est, quæ su
per ea ad populũ lata, qua lege ei plurimi honores fiũt:
inter quos ius quoq; testimonij dicendi tribuitur, testabi Testabilis.
lisq; una omnium fœminarum ut sit, datur: Id uerbum Quod mu
est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabu lieribus alio
lis scriptum: Improbus intestabilisq; esto. Præterea si qui nõ erat.
quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere Intestabilis
uoluisset, ius ei potestasq; exaugurandi atq; nubendi fa
cta est, munificentiæ & beneficij gratia, quod campum
Tiberinum siue Martium Po. Ro. condonasset. Sed Ac
ca Larentia corpus in uulgus dabat, pecuniamq; eme
rerat ex eo quæstu uberem. Ea testamento ut in Anti
tis historia scriptum est, Romulum regẽ, ut quidam alij
tradiderunt, Po. Ro. bonis suis hæredẽ fecit. Ob id me
ritum à flamine Quirinali sacrificium ei publice fit, &
dies à nomine eius in fastos additus. Sed Sabinus Mas
surius in primo memorabilium secutus quosdam histo
riæ scriptores, Accam Larentiam Romuli nutricem fu
isse dicit: Ea, inquit, mulier ex XII. filijs maribus
unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ La
rentiæ sese filium dedit, seq; & cæteros eius filios fra
tres Aruales appellauit. Ex eo tempore collegium man
sit fratrum Arualium numero XII. cuius sacerdotij
insigne est spicea corona, & albæ infulæ.

Testabilis.) Idonea ad testificandum.

Potestas exaugurandi.) Ars augurãdi à Chaldæis, om
nium superstitionum autoribus, ad Græcos profecta est,

apud quos augures celebres fuerũt Mopsus, & Homerico ore etiã celebratus Calchas. Ab ijs emanauit ad Hetruscos, siue ut uult Dionysius Aborigenes, ac deinde ad Romanos. Initio quatuor augures ex patritio ordine creati sunt, quibus progressu tẽporis sunt adiecti quinq; plebei, ita utcollegium augurum nouenario numero explereretur, ut est apud Titum Liuium nono libro ab Vrbe condita.

Aedili curuli.) Duo erant ædiles curules, sic cognominati à sella eburnea, cui insidentes honoris caussa curru uehebantur, quæ sella à curru curulis dicta est, ut alibi retulimus.

DE ALEXANDRO, ET DE P. SCIPIONE MEMORATU DIGNA.

CAPVT VIII.

APpion Græcus homo, qui πολυΐστωρ est appellatus, facili atq; alacri facundia fuit. Is cũ de Alexandri regis laudibus scriberet, uicti, inquit, hostis uxorem facie inclyta mulierẽ, uetuit in conspectum suũ deduci, ut eam ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum uidcri continentiorem par sit, Publium ne Africanũ superiorem, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginẽ tempestiuam, forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam, captam perductamq; ad se, patri inuiolatam reddidit, an regem Alexandrũ, qui Darij regis uxorem eandem eiusdemq; sororem prælio magno captam, quam esse audiebat exuperãti forma, uidere noluit, perduciq; ad se prohibuit. Sed hanc utranq; declamatiunculã super Alexandro et Scipione celebrauerint, quibus abunde et ingenij, & otij, & uerborum est. Nos satis habebimus, quòd

Lepida quæstio.

Darius media longa pronuncian dus est, nam apud Græcos cum e diphthongo scribitur. Matrem au

quòd ex historia est id dicere, Scipionem istum uero ne an falso, incertum: fama tamen, cum esset adolescens, haud syncera fuisse: & propemodum constitisse hoscē uersus à Cn. Næuio poëta in eum scriptos esse:

tem Darij Sisigambim nominat Quintus Curtius.

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose,
Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus
Præstat, cū suus pater cū pallio uno ab amica abduxit.

His ego uersibus credo adductum Valerium Antiatem aduersus cæteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuam non reddi-tam patri scripsisse, contra quam nos suprà diximus, sed retentam à Scipione, atque in delicijs amoribusq; ab eo usurpatam.

Declamatiunculam.) Oratio quę ficto argumento constat, declamatio appellatur, qua antiqui soliti sunt se exercere, prius quàm ad ueras causas accederent.

LOCVS EXEMPTVS EX ANNALIBVS L. Pisonis, historiæ, & orationis lepidissimæ.

CAPVT IX.

QVòd res uidebatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flauium Annij filiū ædilem curulem L. Piso in III. annali scripsit, eaq; res perquàm pure et uenuste narrata à Pisone, locum istum totum huc ex Pisonis annali transposuimus: Cn. inquit, Flauius patre Libertino natus scriptū faciebat. Isq; in eo tempore ædili curuli apparebat, quo tempore ædiles subrogantur. Eumq; primæ tribus ædilē curulem renunti aucrunt. At

Id est eo libro qui singulorum annorum res gestas contineret.

Primæ, prę-cipuæ.

Renun. delegerunt.

Accip. adprobare, ut loquimur uulgo.

ædilis, qui comitia habebat, negat accipere: Neq; sibi placere, qui scriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flauius Annij filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse. Isq; ædilis curulis factus est. Idem Cn. Flauius Annij filius dicitur ad collegam uenisse uisere ægrotum. Et in conclaue postquam introiuit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant: Ii contemnentes eum, assurgere ei nemo uoluit. Cn. Flauius Annij filius ædilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri. Eam in limine apposuit, ne quis illorum exire posset, utiq; ij omnes inuiti uiderent sese in sella curuli sedentem.

Cn. Flauij festiuum factum.

Cn. Flauius.) Ex Macrobij Saturnalibus libro primo, tum & narratione Titi Liuij constat hunc Cn. Flauium scribam fuisse, cuius officium eo tempore uile & abiectum habebatur, adeo ut qui eo fungeretur, indignus magistratu iudicaretur. Hunc Gellius antique dixit scriptum facere, id est, scribam esse, & ut hodie loquimur notarium esse, scriptoq; se abdicare, pro renunciare ei officio. Elegantissimum est prouerbium apud Ciceronem pro Murena quo dicit Cicero hunc Cn. Flauium cornicum oculos confixisse, quod autoritatem iureconsultorum hic primus eleuarit, tabulis scilicet propositis, in quibus uidere liceret, quo die agi posset cum populo. Vide de ea re Valerium Maximum.

Visere ægrotũ.) Vt uideret. Græci in redditione caussæ, infinitũ usurpare solent sine coniunctione aliqua causam significante, hos hoc loco Gellius noster est imitatus.

HISTORIA SVPER EVCLIDE SOCRATICO. cuius exẽplo Taurus philosophus adhortari adolescẽtes suos solitus est ad philosophiam gnauiter sectandã.

CAPVT X.

PHilosophus Taurus uir memoria nostra in disciplina Pla-

na Platonica celebratus, cum alijs bonis multis, salubri
busq; exemplis hortabatur ad philosophiam capessen-
dam, tum uel maxime ista re animos iuuenum experge
bat, Euclidem quam dicebat Socraticũ factitauisse: De-
creto, inquit, suo Athenienses cauerant, ut qui Megaris
ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut
ea res ei homini capitalis esset. Tanto Athenienses, in-
quit, odio flagrabant finitimorum hominum Megaren
sium. Tum Euclides, qui + in diem Megaris erat, quiq;
etiam ante id decretum & esse Athenis, & audire So-
cratem consuecrat, postquam id decretum sanxerunt,
sub noctem prius quàm adcesperascceret, tunica longa
muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & ca-
put et ora uelatus, è domo sua Megaris Athenas ad So
cratem commeabat, ut uel noctis aliquo tempore consi
liorũ sermonumq; eius fieret particeps. Rursusq; sub lu
cem milia passuum paulo amplius uiginti, eadem ueste il
la tectus redibat. At nũc, inquit, uidere est philosophos
ultrò currere, ut doceant, ad fores iuuenum diuitum,
eosq; ibi sedere atque opperiri propè ad meridiem, do-
nec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.

Ardor Euclidis ad audiẽdum Socratem.

Supplicium capitis meretur.

+ Indidem.

Sub lucem, ante diem orientem.

Animos expergebat.) Antique dixit expergebat pro ex Pergefaciebat & excitabat, qui cessatores alioqui erant.

Ad Socratem commeabat.) Sic quoq; diuus Hieronymus solebat Iudæum quendam noctu adire, à quo Hebraicas literas doceretur, quod si Iudæi rescisserent, utrisque capitale fuisset.

Numidici, quæ libuit meminisse ad officium grauitatis dignitatisq; uitæ decentia.

CAPVT XI.

Non decer tandũ conuitio cũ malis

CVm inquinatissimis hominibus non esse comitio decertandum, neq; in maledictis aduersus impudentes & improbos uelitandum: quia tantisper similis et compar eorũ fias, dum paria & similia dicas atq; audias, non minus ex oratione Q. Metelli Numidici sapientis uiri cognosci potest, quàm ex libris et disciplinis philosophorũ. Verba hæc sunt Metelli aduersus Cn. Mallium tribunum plebis, à quo apud populum in concione lacessitus iactatusq; fuerat dictis petulantibus: Nunc quod ad illũ attinet Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictauerit, quem et ego mihi neq; amicum recipio, neque inimicum respicio, in eum ego non sum plura dicturus. Nam eum indignissimũ arbitror, cui à uiris bonis bene dicatur: tum ne idoneum quidem, cui à probis male dicatur. Nam si in eo tempore huiuscemodi homunculum nomines, in quo punire non possis, maiore honore, quàm contumelia afficias.

Qui nimiũ petunt petulantes dicimus, ut & meretrices hinc procaces dictæ sunt, quod procare ueteri uerbo petere dicerentur.

Velitandum.) Leuiter pugnandum, uelitatio enim leuioris pugnæ species est, qua præparantur ad iustam ac seriam pugnandi rationem, quod & tyrociniũ appellamus.

QVOD NEQVE TESTAMENTVM, SIcuti Seruius Sulpitius existimauit, neque sacellum, ficuti Trebatius, duplicia uerba sunt: sed à testatione productũ alterum, alterum à sacro diminutum.

CAPVT XII.

Seruius

Testamentum.

SErvius Sulpitius iureconsultus, uir ætatis suæ doctissimus, in libro de testamentis secundo, qua ratione adductus, testamentum uerbum esse duplex scripserit, non reperio. Nam compositum esse dixit à mentis contestatione. Quid igitur calciamentum? quid paludamentum? quid pauimentum? quid uestimentum? quid alia mille per huiusmodi formam producta? Etiam ne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem uidetur Seruio, uel si quis alius est, qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neque inconcinna, quasi mentis quædam in hoc uocabulo significatio: sicut hercle C. quoque Trebatio eadem concinnitas obrepsit. Nam in libro de religionibus secundo: Sacellum est, inquit, locus paruus deo sacratus cum ara. Deinde addit uerba hæc: Sacellum ex duobus uerbis arbitror compositum, sacri & cellæ, quasi sacra celia: Hoc quidem scripsit Trebatius. Sed quis ignorat sacellum & simplex uerbum esse, et non ex sacro & cella compositum, sed ex eo sacro diminutum?

Eius hominis qui moritur.

Pauimentũ, area strata lapidibus.

Sacellum.

Per diminutionẽ factũ, ut à mactando macellũ, à sacro sacellum.

DE QVAESTIVNCVLIS APVD TAVrum philosophum in conuiuio agitatis, quæ sympotia uocantur.

CAPVT XIII.

FActitatum obseruatumq; hoc Athenis est ab ijs, qui erant philosopho Tauro iunctiores, cum domum suam nos uocaret, ne omnino (ut dicitur) immunes & asymboli ueniremus, coniectabamus ad cœnulam non cu

pedias ciborum, sed argutias quæstionum. Vnusquisque igitur nostrum commentus paratusq; ibat, quod quæreret: Erat'que initium loquendi, edundi finis. Quærebantur autem nec grauia, nec reuerenda, sed ἐπυμήματα quædam lepida, & minuta, & florentem uino animum lacessentia: quale hoc fermè est subtilitatis ludicræ quod dicam: Quæsitum est quando moriens moreretur: cum iam in morte esset, an tum etiam cum in uita foret: Et quando surgẽs surgeret: cum iam staret, an tum etiam cum sederet: Et qui artem disceret, quando artifex fieret: cum iam esset, an tum cum etiam non esset. Vtrum enim horum dicas, absurde atque ridicule dixeris: multoq; absurdius uidebitur, si aut utrunq; esse dicas, aut neutrum. Sed ea omnia cum captiones esse quidam futiles & inanes dicerent: Nolite, inquit Taurus, hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari. Grauissimi philosophorum super hac re serio quæsiuerunt. Et alij moriendi uerbum, atq; momentum, maneme adhuc uita dici atque fieri putauerunt: alij nihil in eo tempore uitæ reliquerunt, totumq; illud quod mori dicitur, morti uindicauerunt. Item de cæteris similibus in diuersa tempora, & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato, inquit noster, neq; uitæ id tempus, neq; morti dedit, idemq; in omni consimilium rerum disceptatione fecit. Vidit quippe utrunq; esse pugnans, neque posse ex duobus contrarijs, altero manente, alte-

Enthymema aliquando speciem argumentationũ significat, quã ex una parte tantũ colligimus, quã pars quædã latinorũ syllogismũ imperfectũ uocat: Aliâs uero significat quicquidanimo cõmentamur.

rum

rum constitui, quæstionemq; fieri per diuersorum inter se finium, mortis et uitæ cohærentiam. Et iccirco peperit ipse expressitq; aliud quoddam nouum in confinio tempus, quod uerbis proprijs atq; integris τὸν ἠλαίφυης φύσιν appellauit. Idq; ipsum ita uti dico, inquit, in libro cui Ἀμυνίδης titulus est, scriptum ab eo reperietis, ὁ γὰρ ἠλαίφυης τοιοῦτόν τί ἐοικε σημαίνειν, ὡς ἂν ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἕτερον. Talia apud Taurum symbola, & alia quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat, τραγήματα.

Sic dicta, φ arrodãtur, Græcis enim τραγίω rodo uel comedo significat.

Quæ symposiacæ uocantur.) A uerbo συμπόσω quod combibo significat, unde symposium dixerunt Græci, id est compotationem, quod nos, autore Cicerone lib. de senectute, honestiore uocabulo cõuiuium dicimus, non tam respicientes compotationem, quàm sermonum & confabulationum ueluti conuictum quendam.

Ne asymboli ueniremus.) σύμβολον Græcis dictum est signum, quod conferatur ab eo in medium qui alicuius uel conuiuij, uel alterius rei sodalis esse uelit, à uerbo συμβάλλω quod confero significat & coniicio, eò quod in mediũ conferretur. Vnde per priuatiuam dictionem α, dictus est hoc loco asymbolus, qui cum ad conuiuium uenerit, nullo tamen id pignore redimeret.

Cupedias ciborum.) Dictæ sunt cupediæ, quod cupidinẽ sui excitent, hinc cupediarij, qui eas uendunt ac emunt.

PVNIENDIS PECCATIS TREIS ESSE rationes à philosophis attributas. Et quamobrem Plato duarum ex ijs meminerit.

CAPVT XIIII.

PVniẽdis peccatis treis esse debere causas existimatũ est. Vna est, quæ νουθεσία, uel κόλασις, uel πρᾶξις dicitur, cum pœna adhibetur castigãdi atq; emendandi

Pœnæ ratio triplex.

dandi gratia, ut is qui fortuito deliquit, attentior fut correctiorq;. Altera est, quam ij qui uocabula ista curiosius diuiserũt, ἀμωρίαν appellãt. Ea causa animaduertendi est, cum dignitas autoritasq; eius, in quem est peccatũ, tuenda est: ne prætermissa animaduersio contemptum eius pariat, & honorem leuet. Idcirco id eius uocabulum à conseruatione honoris factũ putant. Tertia ratio uindictæ est, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur: cum punitio propter exemplum necessaria, ut cæteri similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Idcirco ueteres quoq; nostri, exẽpla, pro maximis grauissimisq; pœnis dicebãt. Quãdo igitur aut spes magna est, ut is qui peccauit, citra pœnam ipse sese ultro corrigat, aut spes cõtrà nulla est emẽdari eum posse, et corrigi, aut ita tenuis dignitatis eius in quẽ peccatũ est, metui non necessum est, aut non id peccatum est, cuius exemplo necessario metu sanciendũ sit: tum quicquid ita delictũ est, non sanè dignũ esse imponendæ pœnæ studiũ uisum est. Antiquis ulciscẽdi rationes & philosophi alij plurifariã, ut noster Taurus in primo cõmentariorum, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptas reliquit: Plato autẽ ipse uerbis apertis duas solas esse puniendi causas dicit: Vnam, quam primo in loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia: πρὸς τί ἄν τις,

Qui à Græcis uocatur τιμή, à quo deducitur uerbũ τιμάω quod honoro significat, & τιμωρία suppliciũ quod honoris causa cõseruãdi adhibetur.

Multis modis.

παντί, τῷ μὴ ἁμωσγαμένῳ, ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένου βελτίων γίνεσθαι, μὴ ὀνήσασθαι. ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται). *In hisce uerbis facile intelligas* ἁμωσίαν *Platonem dixisse, non ut suprà scripsi quosdã dicere, sed ita ut promiscue dici solet, pro omni punitione. An'ne autẽ quasi omnino paruam, et contẽptu dignã præterierit pœnæ sumendæ causam propter tuendã læsi hominis autoritatẽ, an magis quasi ei quam dicebat, rei non necessariam prætermiserit, cum de pœnis non in uita, neque inter homines, sed post uitæ tempus capiendis scriberet, ego in medium relinquo.* Id est, alijs iudicandum dimitto.

Emendandi gratia.) Primam hanc rationem puniendi, Græcis uerbis insignitam nouo uerbo & adcommodatissimo, Plato in Protagora appellat ἰθυντικήν, id est, directionem quandam, ut sit, indicante Platone, uelut reductrix quædam in iustum iter eius qui à uia aberrauit. Siquidẽ ἰθύς Græcis rectus significat, ἰθύνω uero rectifico.

DE VERBO QVIESCO, AN E LITERA corripi, an produci debeat.

CAPVT XV.

AMicus noster homo multi studij, atq; in bonarũ disciplinarum opere frequẽs, uerbum quiescit, usitate e litera correpta dixit. Alter item amicus, homo in doctrinis quasi in præstigijs mirificus, communiumq; uocum respuens nimis & fastidiens, barbare cum dixisse opinatus est, quoniam producere debuisset, non corripere. *Nam quiescit, ita oportere dici prædicauit,* Prædicauit, insolẽter & ut ea

cum fiducia dixit.

ut caleſcit, niteſcit, ſtupeſcit, atque alia huiuſcemodi multa. Id etiam addebat, quod quies c, producto, non breui diceretur. Noſter autem, qua eſt omnium rerum uerecunda mediocritate, ne ſi Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita cenſuiſſent, obſecuturum ſeſe fu- iſſe ait contra perpetuam latinæ linguæ conſuetudinē. Neque ſe tam inſignite locuturum, abſona, aut inaudi- ta ut diceret. Literas autē ſuper hac re fecit, item in- ter hæc exercitia quædam ludicra, & quieſco non eſſe his ſimile, quæ ſuprà poſui, nec à quiete dictum, ſed ab eo quietem: Græcæq; uocis ἔχομ & ἔσκομ, Ionice à uerbo ἔχω ἴσχω, & modum & originem uerbum illud habere demonſtrauit. Rationibuſq; haud ſanè frigi- dis docuit, quieſco e, litera longa dici non conuenire, ut diceret eiuſmodi quiſpiam qui tumultuarijs, & mo- dicis linguæ exercitationibus ad famam ſe facundiæ permiſerat, neque orationis latinæ modos uſurpatio- nes ue ullas didicerat.

Satyri, dij nemorū in Latio haud aliter ac Fauni celebrati fuerūt, quos ob diuinitatē, & longum ſpatiū quo incoluiſſent Latium, uereri oportebat in lingua latina cenſenda. Haud ſanè fri. Vt ingenue dicam quod ſentio, nimium eſt ludicrū hoc interpretamentum, & Gelliano iudicio indignū.

Quaſi in præſtigijs.) Præſtigiæ ſunt faſcinationes quædam, quibus oculi præſtringuntur & faſcinantur, ut aliud quàm uideant, ſe uidere putent.

Quieſcit.) Nam certum eſt poſitione longam eſſe, cum ſequantur duæ conſonantes. Verum præter hoc ad- uertendum eſt hoc loco ad imitationem Græcorum id dic- ri, ſiquidem etiam in ſoluta oratione diſcrimen erat in pronuntiando e longum & breue. Pronuntiabitur enim longum ampliore rictu, & pleniore uoce, qualis eſt in uo- cabulo ecce. Sed hodie neque apud Latinos, neque Græcos pronuntiationis ueſtigiū reliquum eſt præterquàm quod Euſtathius Homeri enarrator, indicat ratione quadam ſubtili,

subtili, à Græcis η, hoc est, e longum pronuntiandum esse, fermè eo sono quem balatus ouium definit atq; ostendit.

Helij quidem Cinch.) Antiquissimi illi Romani. Sunt enim familiæ illæ maxime natiuæ Romanorum, adeo ut mulæ autoritatis esse debeant in usu linguæ Latinę præcipiendo siue definiendo.

NOTVM VERBVM DEPRECOR, A poëta Catullo inusitate quidem, sed apte positum & proprie, deq; ratione eius uerbi exemplisq; ueterum scriptorum.

CAPVT XVI.

CVm in Lycio forte uespera ambularemus, uir quidam ludo ibi nobis & uoluptati fuit. Nam cum esset uerbum deprecor, doctiuscule positum in Catulli carmine, quia id ignorabat, frigidissimos uersus esse dicebat, omnium quidem meo iudicio uenustissimos, quos subscripsi:

Lesbia mi dicit semper male, nec tacet unquam
De me: dispeream, me nisi Lesbia amat.
Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi
Assidue, uerum dispeream nisi amo.

Deprecor. Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictũ esse putat, ut plerunque à uulgo dicitur, quod significat, ualde precor, & oro, & supplico. In quo, de, præpositio ad augendum & cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidi sane uersus forent. Nunc enim contrà omnino est. Nam de, præpositio, quoniã est anceps, in uno eodemq; uerbo diuersitatem significationis capit. Sic enim deprecor à Catullo dictũ est, quasi detestor, uel execror,

uel

uel depello, uel abominor. Contrà autem ualet, cum Cicero pro P. Sylla ita dicit: Quàm multorum hic uitam à Sylla deprecatus est. Item in dissuasione legis agrariæ: Si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à uobis deprecentur. Sed neq; solus Catullus ita isto uerbo usus est. Pleni adeo sunt libri ueterum similis in hoc uerbo significationis, ex quibus unum & alterum quæ suppetierant, apposui. Q. Ennius in Erechtheo non longe secus dixit quàm Catullus:

Quibus nunc, inquit, ærumna mea libertatem parat?
Quibus seruitutem mea miseria deprecor?

Significat abigo, et amolior, uel prece adhibita, uel quo alio modo. Item Ennius in Cresphonte:

Ego cum meæ uitæ parcam, letum inimico deprecor.

Cicero in libro sexto de Repub. ita scripsit: Quod quidem eo fuit maius, quia cum in causa pari collegæ esse sent, non modo inuidia pari non erant, sed etiam Claudij inuidiam Gracchi charitas deprecabatur. Hic quoque item non est ualde precabatur, sed quasi propulsabat, & defensabat inuidiam, quod Græci propinqua significatione παραιτοῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio similiter Cicero uerbo isto utitur: Quid, inquit, huic homini facias? Non'ne concedas interdum, ut excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecetur? Item in Verrem actionis secundæ prooemio: Nunc uero quid faciat Hortensius? auaritiæ ne crimina

παραιτοῦμαι, postulo significat, & precor, παρὰ autē prepositio in cōpositione significare solet à uel ab, uel etiā prę,

mina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumq; defendat? Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens ueniam, quòd & male diceret ei palàm, respueret'que & recusaret, detestaretur q; assidue, et tamen eam penitus deperiret.

unde exposita, clara q; est eius significatio, id est, precando recuso.

Cum in Lycio.) Lycium gymnasium fuit in quo Aristoteles docere solebat, Stephano autore. Meminit istius scholæ aliquoties & Diogenes Laërtius. Scribitur autem indiscriminatim Lycium uel Lyceum, penultima tamen semper longa, scribitur tamen per e dipgthongum, quæ uel in i uel in e uerti potest, commodius tamen in i, hoc modo λύκιον.

QVIS OMNIVM PRIMVS LIBROS PVblice præbuerit legendos: quantusq; numerus fuerit Athenis ante clades Persicas in bibliothecis publicorum.

CAPVT XVII.

Libros Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinde studiosius accuratiusq; ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit, asportauitq; in Persas. Hos porrò libros uniuersos multis pòst tempestatibus, Seleucus rex qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curauit. Ingens postea numerus librorum in Aegypto à Ptolomæis regibus uel conquisitus uel confectus est, ad milia fermè uoluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea

ciuitas, non sponte neq; opera consulta, sed à militibus forte auxiliarijs incensa sunt.

Pisistratus tyrannus.) Tyranni nomen olim regium fuit siquidem promiscue apud Græcos ueteres, & boni & mali principes tyranni appellantur. Verum recentiore seculo principum libidine factum aiunt, ut nomen quod olim erat regium, probri uice detur. Est autem tyrannus qui non subditis, sed sibi imperium gerit, habens pro legibus libidinem.

Opera consulta.) Ex industria.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER VII.

ADMIRANDA QVAEDAM EX ANNALIBVS sumpta de P. Scipione Africano superiore.

CAPVT I.

QVOD de Olympiade Philippi regis uxore, Alexandri matre in historia Græca scriptũ est, idem de P. Scipiõis quoq; matre, qui primus Africanus appellatus est, memoriæ datum est. Nam et C. Oppius, & Iulius Higinus, aliiq; qui de uita & rebus Africani scripserunt, matrẽ eius diu sterilẽ existimatam tradiũt. P. quoq; Scipionẽ cum quo nupta erat, liberos desperauisse.

uisse. Postea in cubiculo atque in lecto mulieris, cum ab
seme marito cubãs sola obdormisset, uisum repentè iu-
xta eam cubare ingentem anguem. Eúmque, ijs qui ui-
derant territis & clamantibus, elapsum inueniri non
quisse, idipsum P. Scipionem ad aruspices retulisse Eos
sacrificio facto respondisse, forcut liberi gignerentur.
Neque multis diebus posteaquam ille anguis in lecto ui
sus est, mulierem concepisse: concepti fœtus signa at-
que sensum pati. Exinde mense decimo peperisse. Na-
túmque esse hunc P. Scipionem Africanum, qui Anni-
balem & Carthaginienses in Africa bello Punico se-
cundo uicit. Sed & cum impendio magis ex rebus ge-
stis quàm ex illo ostento, uirum esse uirtutis diuinæ cre
ditum est. Id etiam dicere haud piget, quòd ijdem illi
quos suprà nominaui, literis mandauerint, Scipionem
hunc Africanum solitauisse noctis extremo priusquã di
lucularet in Capitoliũ uenitare, ac iuberc aperiri cellã
Iouis, atq; ibi solum diu demorari quasi consultantẽ de
Rep. cum Ioue: Aedituosq; eius templi sæpe esse demi-
ratos, quòd solũ id tẽporis in Capitoliũ ingredientẽ ca
nes semper in alios sæuiẽtes, neq; latrarẽt eũ, neq; in-
currerent. Has uulgi de Scipione opiniones cõfirmare
atq; approbare uidebantur dicta, factaq; eius pleraq;
admiranda, ex quibus est unũ huiusce modi. *Aßidebat
oppugnabatq; oppidum in Hispania, situ mœnibusq; ac
defensoribus ualidũ et munitũ, re etiã cibaria copiosum

Scipio Africanus à serpentibus genitus.

Gellius noue pati, pro passam fuisse dixit, præsens pro præterito, idq; nisallor, imitatione Græcorum.

Solitauisse, id est, solitũ fuisse, nouè dixit.

Cum Ioue consultabat

* Obsidebat fortassis.

Nullaq; eius potiundi spes erat. Et quodam die iuris castris sedens dicebat, atq; ex eo loco id oppidum pro cul uidebatur. Tum è militibus qui in iure apud eum st bant, interrogauit quispiam ex more, in quem diem lo cumq; uadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens Perendie, inquit, sese sistant illo in loco: atq; ita factum Die tertio in quem uadari iusserat, oppidum captum est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.

Id est, causas audiebat.

Cares Oppius.) Cares Græcus fuit cuius meminit Tra quill. Suet. in claris grammaticis, dicitq; ad ultimam se tem docuisse, cum iam non gressu modo deficeretur, sed & usu.

Iulius Hyginus.) Is fuit Augusti Cæsaris libertus, na tione Hispanus, præfuitq; palatinæ bibliothecæ, nihilo mi mē secius multos docuit, fuitq; familiarissimus Ouid Na soni. Huius libertus fuit Iulius Modestus, in studijs atque doctrina uestigia patroni sequutus. Hæc Tranquill. Scri psit hic quoq; commentaria in Vergil.

Ingentem anguem.) Quem Iouem fuisse uates consul ti responderunt. Verum ego ingentem adulterum interpretor fuisse.

Vadimonium.) Sponsio ad certum diem sistendi se, id est, apparendi in iudicio uadimonium dicitur, sic dictum, quod qui dederit ei quod uelit, uadere liceat. Plautus Ve nerium uadimonium dicit, quod inter amantes de certo tempore conuenerat. Vide de hac re plenissime Budæum in Pandectis.

Vadari.) Vadimonium statui & promitti.

DE CESELLII VINDICIS PVDENDO errore, quem offendimus in libris eius quos inscripsit lectionum antiquarum.

CAPVT II.

Turpe

Ceselliñ erratum.

TVrpe erratum offendimus in illis celebratissimis commẽtarijs lectionum antiquarum Cesellij Vindicis hominis hercle pleraque haud indiligentis, quod erratum multos fugit, quanquam multa in Cesellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cesellius Q. Ennium in XIII. lib. annalium cor dixisse masculino genere. Verba Cesellij subiecta sunt: Masculino genere cor, ut multa alia, enũtiauit Ennius: Nam in XIII. annalium, quem cor dixit: Ascripsit deinde uersus Ennij duos:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dixit, Asiæ rex. Is admiratur & permouetur, quod Annibal Carthaginiensis bellum se facere Po. Ro. uolentem dehortetur. Hos autem uersus Cesellius sic accipit, tanquam si Antiochus sic dicat: Annibal me, ne bellum geram dehortatur? Quod cum facit, æquale cor putat habere me ei: quàm stultum esse me credit, cum id mihi persuadere uult: Hoc Cesellius quidem, sed aliud longe Ennius. Nam tres uersus sunt, non duo, ad hanc Ennij sententiam pertinentes, ex quibus tertium uersum Cesellius non respexit:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor
Suasorem summum, & studiosum robore belli.

Horum uersuum sensus atq; ordo sic opinor est: Anni-

bal ille audentißimus atq; fortißimus, quem ego credu-
di (hoc enim est, cor meum credidit) perinde atque de-
ceret, quem ego stultus homo credidi fore summum sua-
sorem ad bellandum, is me dehortatur dissuadeq; ne
bellum faciam. Cesellius autem forte ξαθυμότερος ea-
ista uerborum captus, quem cor dictum putauit, cui
quém accentu acuto legit, quasi ad cor referatur, non
ad Annibalem. Sed non fugit me, si aliquis sit tam in-
conditus, sic posse defendi cor Cesellij masculinum, ut
uideatur tertius uersus separatim atq; diuisim legendus:
perinde quasi præcisis interruptisq; uerbis exclamet
Antiochus suasorem summum. Sed non dignum est eis
qui hoc dixerint, responderi.

Nam ξάθυμος piger & negligēs dicitur, unde comparatiuus ξαθυμότερος, & in neutro ον.

Pleraq; haud indiligētis.) Noue dixit hoc loco Cellius, pro eo quod est in aliis multis, aut plerisq;, sequutus haud dubie Græcos, qui τὰ πολλὰ, hoc est pleraq; per defectum præpositionis κατὰ, id est, secundum, eodē modo efferunt. Eodem modo uidere licet cætera usurpari à nonnullis.

Quém accentu acuto legit.) Veteres discrimina significationum uarietate accentuum notabant, id quod refertur Fab. lib. 1. Pronuntiabant autem quis accentu acuto cum quæsitiuum esset, Graui autem cum relatiuum.

QVID TVLLIVS TYRO CICERONIS libertus reprehēderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit: & quid ad ea quę reprehenderat, responderimus.

CAPVT III.

Obtinet illa etiamdū suū nomē, inter paucas dignitatē etiā.

Ciuitas Rhodiēsis et insulæ opportunitate, & opē rum nobilitate, et nauigandi solertia, naualibusq; uictorijs celebrata est: Ea Rhodiensis ciuitas cum ami-

ca atq;

ca atque socia Populi Rom. forct, Persa tamen Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum Populo Romano fuit, amico usa est. Connixiq; sunt Rhodienses legationibus Romam sæpe missis, id bellum inter eos componere. Sed ubi ista pacificatio perpetrari nequiuit, uerba à plerisque Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt, ut si pax non fieret, Rhodienses regem aduersus Populum Romanum adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At ubi Perses uictus captusq; est, Rhodienses pertimuere ob ea, quæ cõpluries in cœtibus populi acta dictaq; erant: Legatosq; Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, & fidem consilium'que publicum expurgarent. Legati postquam Romam uenerunt, & in senatum intromissi sunt, uerbis pro sua causa suppliciter factis, de curia excesserunt. Sententiæ rogari cœptæ. Cumq; partim senatorum de Rhodiensibus quererentur, maleq; eos animatos fuisse dicerent, bellumq; eos illis faciendũ censerẽt, tum M. Cato exurgit, & optimos fidissimos'que socios (quorum opibus diripiendis possidendis'que, non pauci ex summatibus uiris inuenti infensiq; erant) defensum conseruatumq; pergit, orationemq; inclytam dicit, quæ & seorsum fertur, inscriptaq; est pro Rhodiensibus, & in quinto Originum libro scripta est. Tyro autem Tullius M. Ciceronis libertus, sanè quidem fuit inge-

Illa eẽ una ne iniuris Turcarũ finimus expositi prohibet, conflictata acerrimis bellis, ñsq; diutinis.

Ad defendendum.

Tyro Tullius Ciceronis libertus.

nio homo eleganti, et haud quaquam rerum literarum ucterũ indoctus. Eoq; ab ineunte ætate liberaliter institu-
tuto, adminiculatore & quasi administratore in studiis literarum Cicero usus est. Sed profecto plus audax est quàm ut tolerari ignoscíq; possit. Nanq; epistolam quam scripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui contume-
ter & nimis callide. In qua sibimet uisus est orationem istam pro Rhodiensibus acri subtilíq; ingenio & indu-
cio percensuisse. Ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones eius quasdam attingere, maiore scil-
cet uenia reprehensuri Tyronem, quàm tum ille re-
prehenderit Catonem. Culpauit autem primum hoc quod Cato inerudite & ἀναγώγως, ut ipse ait, prin-
cipio nimis insolenti nimis´que acri & obiurgatorio usus sit: cum uereri sese ostendit, ne patres gaudio at-
que lætitia rerum gestarum prospere, de statu mentis suæ deturbati non satis considerent, neque ad recte in-
telligendum consulendumq; essent idonei. In principio autem, inquit patroni qui pro reis dicunt, conciliare si-
bi & complacare iudices debent: sensusq; eorum exp-
ectatione causæ suspensos rigentesq;, honorificis uer-
cundisq; sententijs commulcere, non iniurijs atq; inge-
riosis comminationibus confricare. Ipsum deinde prin-
cipium apposuit, cuius uerba hæc sunt: SCIO solere
pleriscq; hominibus rebus secundis atq; prolixis atque
prosperis animum excellentem, atque superbiam atque

ferocio

Antiquè dixit, pro sa-
perent.

Prouocare, perstringe-
re.

ferocitatem augescere atque crescere: quod nunc mihi magnæ curæ est, quòdhæc res tam secundè processerit, ne quid in consulendo aduersi eueniat, quod nostras secundas res confricet: ne uehæc lætitia nimis luxuriose eueniat. Aduersæ res se domant, et docent quid opus sit facto. Secundæ res lætitia transuorsum trudere solēt à recte consulendo atq; intelligendo. Quo maiore opere dico, suadeoq; ut hæc res aliquot dies proferatur, dū ex tāto gaudio in potestatē nostram redeamus. Quæ deinde Cato iuxtà dicit, ea (inquit) confessionē faciunt, non defensionem, neq; propulsationem translationem'ue criminis habent, sed cū pluribus alijs communicationem, quod scilicet nihil ad purgandū est. Atq; etiam, inquit, insuper profitetur Rhodienses qui accusabantur, quod aduersus Populū Ro. regi magis cupiuerint, fauerintq; id eos cupisse atq; fauisse utilitatis suæ gratia, ne Romani Perse quoq; rege uicto, ad superbiam ferociamq; & immodicum modū insolescerent. Eaq; ipsa uerba ponit ita ut infra scriptum est: Atq; ego quidē arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depugnatum est: neq; regem Persen uicisse, non Rhodienses id modo uoluere, sed multos populos ac multas nationes idem uoluisse arbitror. Atq; haud scio an partim eorū fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id uoluerunt euenire, sed enim metuere, si nemo esset homo quem uereremur, quicquid liberet faceremus: ne sub solo imperio nostro

Contamīnet, macu let.

Consilio.

in seruitute nostra essent, libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. Atq; Rhodienses tamen Persen publice nunquam adiuuere. Cogitate quanto nos nostri natiui cautius facimus. Nam unusquisq; nostrum, si quis aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summis uiribus contrà nititur, ne aduersus eã fiat, quod illi tamen pessi. Sed quod ad principium reprehensum attinet, fa re oportuit Tyronem, defensos esse Rhodienses à Catone, sed ut à senatore, & consulari, & censorio uiro, quod quidem optimum esse publicum existimabat, suadente: non (ut à patrono solet) causam pro reis dicente. Alia nanque principia conducunt reos apud iudices defendenti, & clementiam misericordiamq; undiq; impetranti: Alia cũ senatus de re publica consulitur, uno autoritate præstanti, sententijs quorundam iniquissimis permoto, et pro utilitatibus publicis, ac pro salute sociorũ grauiter ac libere indignanti simul ac dolenti. Quippe recte et utiliter in disciplinis rhetorum præciptur, iudices de capite alieno, deq; causa ad se non pertineti cognituros, ex qua præter officium iudicandi, nihil ad eos simul periculi uel emolumenti redundaturum est, conciliandos esse, ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter, & leniter existimationi salutiq; eius, qui apud eos accusatus est. At cum dignitas, & fides, & utilitas omnium communis agitur, ob eamq; rem aut suadendum quid ut fiat, aut fieri iam cœpto differendum

Defenditur oratio Catonis.

Rhetoricũ præceptum. Ea tractatio que precedit iudicium & sententiam cognitio appellatur.

Propitios reddere, Noue dixit.

dum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat, ut benevolos benignosq; sibi auditores paret, otiosam operam in non necessarijs uerbis sumit. Iamdudum enim negotia periculaq; ipsarum rerum communia, consilijs eos capiendis conciliant, & ipsi potius sibi exposcunt consultoris beneuolentiam. Sed quod ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnare, uti depugnatũ est, neq; regem Persen à Po. Ro. uinci, atq; id audisse cum dixisse non Rhodienses modò, sed multas quoq; alias nationes uoluisse, sed id nihil ad purgandum, extenuandum'ue crimen ualere, iam hoc primũ Tyro improbe mentitur. Verba ponit Catonis, & alijs tamen cum uerbis calumniatur. Non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse uictoriam esse Po. Rom. sed sese arbitrari dixit, id eos uoluisse, quod erat proculdubio suæ opinionis professio, non Rhodiensium culpæ confessio. In qua re, ut meum quidem iudicium est, non culpa tantum uacat, sed dignus quoq; laude admirationeq; est: cum & ingenue, & religiose dicere uisus est contra Rhodienses quod sentiebat: et parta sibi ueritatis fide, ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & transtulit, ut eos idcirco uel maxime æquum esset acceptiores charioresq; fieri Pop. Rom. quòd cum & utiles essent, & uellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint. Postea uerba hæc ex eadem oratione posuit: Ea nunc derepente tanta nos beneficia, ultro citroq;

Tam fœlicit er pugnasse

Subitò, antĩ que dixit.

citroq; tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus uoluisse facere, id nos priores facere occupabimus: Hoc, inquit, enthymema nequam, & uitiosum est. Responderi enim potuit, occupabimus certe. Nam si non occupauerimus, opprimemur, incidendumq; erit in insidias, à quibus ante nos non cauerimus. Recte, inquit, hoc uitio dat Lucilius poëta Euripidi, quod cum Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quod ipse antè consilium de nece eius cepisset, Aeropes fratris uxor hisce cum uerbis eluserit.

Face. Arma capere.
Occu. Antę uertemus.
Vitiosum uel captiosum.

οὐ γὰρ σὲ ἔμελεν, ὡς σὺ φῂς, κτείνειν πόσιν,
ἀλλ' ἦ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνῳ ποτ' ἦλθεν.

Ad hoc enim, inquit, planè stultitiæ plenũ est, eo consilio atq; ea fini facere nolle aliquid, uti nunquam id facias, quod uelis. Sed uidelicet Tyro animũ non aduertit, non esse in omnibus rebus cauendis eandẽ cautum, neq; humanæ uitæ negotia, et actiones, & officia, uel occupãdi, uel differendi, uel etiam ulciscendi, uel cauendi, similia esse pugnæ gladiatoriæ. Nam gladiatori compositum ad pugnandum, pugnæ hæc proposita sors est, aut occidere, si occupauerit, aut occumbere si cessauerit. Hominum autem uita nõ tam iniquis, neq; tam indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior iniurią facere debeas; quam nisi feceris, pati possis. Quod tantum aberat à Po. Ro. manſuetudine occupare, ut sæpe iam in sese factas iniurias ulciſci neglexerit. Post deinde uſum

Cessarenon significat desistere, ut uulgus putat, sed otiosum desidiosumq; esse, et cunctari, ut Terẽtius;

de usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumẽ tis parum honestis, et nimis audacibus: ac non uiri eius, qualis fuit, sed uafris, ac fallacioſis, et quaſi Græcorum ſophiſtarum ſolertijs. Nam cũ obijceretur, inquit, Rhodienſibus, quod bellum Po. Rom. facere uoluiſſent, negauit penè. Sed ignoſci poposcit, quia id non feciſſent, & ſi maxime uoluiſſent: induxiſſeq; cum dicit, quam dialectici ἐπαγωγὴν appellant, rem admodum inſidioſam & ſophiſticam, neq; ad ueritates magis, quàm ad captiones repertam: cum conatus ſit exemplis decipienti bus colligere confirmareq; nemimem, qui male facere uoluit, plecti æquum eſſe, niſi quod factum uoluit, etiam fecerit. Verba autẽ ex oratione M. Catonis hæc ſunt: Qui acerrime aduerſus eos dicit, ita dicit, hoſtes uoluiſſe fieri. Et quis eſt tandem noſtrorum qui quod ad ſeſe attineat, æquum cenſeat quenquam pœnas dare ob eam rem, quod arguatur male facere uoluiſſe? Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet, nolim. Deinde paulò infra dicit: Quid nunc, & quæ tandem lex eſt tam acerba, quæ dicat, ſi quis illud facere uoluerit, mille nummis dimidiũ familiæ multa eſto. Si quis plus quingenta iugera habere uoluerit, tanta pœna eſto. Si quis maiorem pecudum numerum habere uoluerit, tantum damni eſto. Atqui nos omnia plura habere uolumus, & id nobis impune eſt. Poſtea ita dicit: ſed ſi honorem non æquum eſt habere ob eam rem, quod bene facere uoluiſſe

Quid ceſſas ire.

Res ſophiſtica.

De lege pecudum, non ſatis conſtat ex ſcriptoribus, nec unquã, quod memi

nerim, quicquam de hac re legi, nisi hic in Gellio.

luisse quis dicit, neque fecit tantum, Rhodiensibus tale
erit, non quod male fecerunt, sed quia uoluisse dicun-
tur. His argumentis Tyro Tullius M. Catonem conuin-
dere, & conficere dicit, Rhodiensibus quoque impune
esse debere, quod hostes quidem Pop. Rom. esse uoluis-
sent, & qui maxime non fuissent. Dissimulari autem
non posse ait, quin paria & consimilia non sint, pla-
quingenta iugera habere uelle, quod plebiscito colo-
prohibitum fuit, & bellum iniustum atque impium Po-
Rom. facere uelle: Neq; item inficiari posse, quin alia
causa in præmio sit, alia in pœnis: Nam beneficia, in-
quit, promissa opperiri oportet, neq; ante remunerari,
quàm facta sint. Iniurias autem imminentes præcauisse,
iustum est magis, quàm expectauisse. Summa enim pro-
fessio stultitiæ, inquit, est non ire obuiam sceleribus co-
gitatis, sed manere oppeririq;, ut cum admissa & per-
petrata fuerint, tum deniq;, ubi quæ facta sunt, infecta
fieri non possunt, puniantur: Hæc Tyro in Catonem,
non minus frigide sanè, quàm inaniter. Sed enim Cato
non nudam, nec solitariam, nec improtectam hanc ἔννοιαν
γυμνὴν facit: Sed multis eam modis præfulcit, multisq;
alijs argumentis conuelat. Et quia non Rhodiensibus
magis quàm reipub. consulebat, nihil sibi dictu factuq;
in ea re turpe duxit, quin omnium sententiarum uia,
seruatum ire socios niteretur. Ac primum ea non in-
callide conquisiuit, quæ non iure naturæ, aut iure gen-
tium

tium fieri prohibentur, sed iure legum, rei alicuius mercendæ, aut temporis causa iussarum, sicut est de numero pecoris, & de domino agri præfinito, aut eiusmodi aliquo, in quibus rebus quod prohibitum fieri per leges quidem non licet, uelle id tamen facere, si liceat, inhonestum non est. Atque eas res contulit seorsum, miscuitq; cum eo quod neque facere, neque uelle per sese honestum est, tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat: Neque tenues istas, & enucleatas uoluntatum in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magnifacit: sed id solum ex summa opere nititur, ut causa Rhodiensium, quorum amicitiam retineri ex repub. fuit, aut æqua iudicaretur, aut quidem certe ignoscenda: atque interim, neque feciſſe Rhodienses bellum, neq; facere uoluiſſe dicit. Interim autem facta sola censenda dicit atq; in iudicium uocanda, sed uoluntates nudas inanesq;, neque legibus, neque pœnis fieri obnoxias. Interdum autem quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat, & ignoscentias utiles esse rebus humanis docet: ac nisi ignoscant, metus in republica rerum nouarum monet: sed enim contra si ignoscantur, conseruatum iri ostendit populi Rom. magnitudinem: Superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cætera in senatu Rhodiensibus obiectum erat, mirifica & propè diuina responsionis figura eluſit & eluit. Verba adeo

Ignoscētiæ.

Seditionū, turbarum.

adeo ipsa ponemus Catonis, quoniam Tyro ea præmisit? Rhodienses superbos esse aiunt, id obiectantes quod mihi è liberis meis minime dici uelim. Sint sane superbi, quid id ad nos attinet? Id'ne irascimini, si quis superbior est quàm nos? Nihil prorsus hac compellatione dici potest, neq; grauius, neq; munitius aduersus inimes superbissimos facta, qui superbiam in sese amarent, in alijs reprehenderent. Præterea animaduertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinarum rhetoricarũ arma, atq; subsidia mota esse, sed non proinde, ut in decursibus ludicris, aut simulacris prælioruoluptarijs fieri uidemus. Non inquã distincte nimis, compte, atq; modulate res acta est, sed quasi in ancipiti certamine cũ sparsa acies est, multisq; locis Marte mario pugnatur: sic in ista tũ causa Cato, cum superbia illa Rhodiensium famosissima multorũ odio atq; inuidia flagraret, omnibus promiscue tuendi atq; propugnandi modis usus est: et nunc ut optime meritos commendat, nũc tanquam si innocentes purgat, et ne bona diuitum eorum expectantur, obiurgat: nunc etiam quasi sit eorum tum, deprecatur: nunc ut necessarios reip. ostentat, nunc clementiæ, nunc mãsuetudinis maiorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit: eaq; omnia distinctius numerosius q; ac comptius fortasse dici potuerint, fortius atq; uiuidius potuisse dici non uidentur. Inique igitur Tyro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ ora-

tionis

Adclamatione.

Declamationibus.

Si, abundat. Obiurgare, amice est aliquem admonere, ut amici inter se siquando officiũ admonent.

tionis aptis inter seſe et cohærentibus paruum quippiã nudumq; sumpſit, quod obtrectaret: tanquam non dignum M. Catone fuerit, quod delictorum non perpetratorum uoluntates non censuerit puniendas. Commodius autem erectiusq; de his meis uerbis, quibus Tul. Tyroni respondi, modo æstimabit iudiciumq; faciet, qui et orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, & epistolam Tyronis ad Axium scriptam requirere & legere curauerit. Ita enim nos syncerius exploratiusq; uel corrigere poterit, uel probare.

Quo adminiculatore.) Adeo familiariter Cicero illo liberto suo Tyrone usus est, ut omnium studiorum suorum in quadam epistola regulam uocet, ubi & alias laudes eiusdem si uoles, legere poteris à patrono Cicerone perscriptas. Redegit autem hic omnes ferè Ciceronis patroni libros in ordinem.

Inerudite & ἀναγώγως.) Sine inductione, & certa quadam cohærentia, quæ species argumentationis ab Aristotele dicitur, cum per plura singularia progrediens, uniuersale aliquod probet, qua specie Plato in suis libris plurimum utitur. Solet autem sæpenumero usu uenire, ut quod in aliquibus singularib. conueniat, in alijs discrepet, unde fitut raro probe concludat nisi multa præcenseamus. Hinc appellatus est à Theologis sensus Anagogicus, cum literalis, ut uocant, in spiritualem uertitur.

In nostram potestatem redeamus.) Qui enim immoderato gaudio efferuescit, sibi ipsi surripitur, ut quid potissimum agat non aduertat, sitq; minime apud se, nempe quod animus totus sit occupatus ea in re, cum gaudio tam topere gestit & exultat.

Secundæ res transuersum trudunt.) Exemplum eius rei est, apud Liuium de Sempronio Graccho, qui nimium de priore uictoria exultans, ab Annibale tandem turpissime uictus est.

Nostri Latini.) Nostri abundat, antique dictum est.

Græcorum sophistarum solertijs.) Principio philosophiæ professores Sophistæ dicti sunt, quemadmodum Plato cum multis in locis, tum maxime in Prothagora indicat, postea autē hoc nomine cœpti sunt uocari, qui apud se pueros eloquentiæ studiosos exercebant, quorum rare Platonis insignis temeritas, & audatia fuit impudēs glor, ut nihil non se scire profiterentur. Vnde factum est, ut sophista diceretur is, qui cum sapiens uideretur, re uera tamen nebulo esset, cuiusmodi fuit Protagoras, qui ut alio loco Gell. inquit, inferiorem causam superiorem facere se gloriabatur, hæcq; discipulis suis uenditabat.

Si quis plus D. iugera.) Titus Liuius libro septimo indicat Licinium Stolonem legem tulisse, qua cauebatur pœna X. M. æris, ne quis plus quingenta iugera possideret, ea uero lege à se data, primus ipse Stolo condemnatus est. Meminit istius Stolonis etiam Plinius libro decimo octauo cap. 3.

Quæ non iure naturæ.) Legum triplex est ordo, sunt enim quas naturali iuri debemus, id est quæ apud omnes homines pari loco sunt, ut filios diligere parentes, sumere cibum. Alias iuri gentium, cuius est ordinis, ut legati sint inuiolati. Ciuiles uero sunt leges quibus ciuitas Roma usa est.

Pluribus propugnaculis.) Quod ad defensionem ciuitatum extruitur id propugnaculum dicitur, inde metaphorice Cicero Scipiones urbis Romanæ propugnacula dicit in oratione quadam.

CVIVSMODI SERVOS, ET QVAM OB causam Cælius Sabinus iuris ciuilis autor pileatos uenum dari solitos scripserit, & quæ mancipia sub corona morte maiorum uenierint. Atq; idipsum sub corona quid sit.

CAPVT IIII.

Pileati serui uendebātur Alio loco hunc Cæci

PIleatos seruos uenum solitos ire, quorum nomine uenditor nihil præstaret, Cælius Sabinus iurisperitus scriptum reliquit: cuius rei causam esse ait, quod

ciuf-

eiusmodi conditionis mancipia insignia esse in uendundo deberent, ut emptores errare & capi non possent: neque lex uendundi opperienda esset, sed oculis iam perciperẽt, quodnam esset mancipiorum genus: sicuti, inquit, antiquitus mancipia iure belli capta coronis indutа uenibant, & idcirco dicebantur sub coronis uenire. Nanq; ut ea corona signum erat captiuorum uenalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos uenundari, quorum nomine emptori uenditor nihil præstaret. Est autem alia rationis huius opinio, cur dici solitum sit, captiuos sub corona uenundari, quod milites custodiæ causa, captiuorum uenalium greges circumstarent, eaq; circumstatio militum corona appellata sit. Sed id magis uerum esse, quod suprà dixi, Cato quoque in libro, quem composuit de re militari, docet. Verba sunt hæc Catonis: Vt populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quàm re male gesta coronatus uencat.

lium nominauit, quod magis arridet.

Est enim ius belli, ut hostis à me uictus mihi dedatur in seruitutem. Vide Tit. in Pand. de ędilitio ædicto.

Venum solitos ire.) Vendi.

Nihil præstaret.) Emptori, si uel in lege mancipii uitia seruorum non indicasset, non possent tamen redhiberi. Vide Cice. lib. 1. de Oratore.

In uendundo.) Cum postea sequebatur uel id, solebant antiqui mutare in u.

HISTORIA DE POLO HISTRIONE memoratu digna.

CAPVT V.

Histrio in terra Græcia fuit fama celebri, qui ge-

Polus histrio. Cum approbatione & plausu.

De Sophoclis laude multa admodum Cicero scribit in libro de Senectute.

stus & uocis claritudine & uenustate cæteris antestabat, nomen fuisse aiunt Polum, tragœdias poëtarum nobilium scite atque asseuerate actitauit. Is Polus unicet amatum filium morte amisit: eum luctum quoniam satis uisus est eluxisse, redijt ad quæstum artis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus, gestare urnam, quasi cum Orestis ossibus debebat. Ita compositum fabulæ argumentum est, ut ueluti fratris reliquias ferens, Electra comploret commiscreaturq; interitum eius, qui per uim extinctus existimatur. Igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus, ossa atque urnam è sepulchro tulit filij, & quasi Orestis amplexus oppleuit omnia, non simulacris, neque imitamentis, sed luctu atq; lamentis ueris & spirantibus. Itaq; cum agi fabula uideretur, dolor actitatus est.

Histrio in Græcia fuit.) Hister appellatus fuit is, qui primus ab Hetruria Romam accersitus, histrionicam artem exercuit. Hinc mimi illi histriones appellati sunt.

QVID DE QVORVNDAM SENSVVM naturali defectione Aristoteles scripserit.

CAPVT VI.

EX quinq; sensibus, quos animantibus natura tribuit, uisu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos Græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant: quædam animalium alia alio carent, & aut cæca natura gignuntur, aut inora, inaurita'ue. Nullum autem gigni animal Aristoteles dicit, quod aut gustu sen-

Inora, sine ore.

Inauritaue,

su ca

ſu careat, aut tactus. Verba ex libro eius, quem περὶ μυκ
μης composuit, hæc ſunt, τὸν ὃ ἄφωνον, καὶ τὸν ἔνσημον
πάντα ἔχθει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῆ φάσκων.

sine auribus, ad imitationem Græcorũ ſcripſit, apud quos ἄωτος ſine auribus dicitur.

AN AFFATIM QVASI ADMODVM PRIma acuta pronuntiandum ſit, & quædam itidem non incurioſe tractata ſuper aliarum uocum accentibus.

CAPVT VII.

ANnianus poëta, præter ingenij amœnitates, litterarum quoq; ueterum & rationum in literis oppido quàm peritus fuit, & ſermocinabatur mira quadam & ſcita ſuauitate. Is áffatim, ut, ádmodum, prima acuta, non media pronuntiabat, atq; ita ueteres locutos cenſebat. Itaque ſe audiente Probum grammaticum hos uerſus in Plauti Ciſtellaria legiſſe dicit:

Cum in circulis de aliqua re fabulamur, dicimur ſermocinari.

Potin' es tu homo facinus facere ſtrenuum?
Aliorum eſt áffatim qui faciant,
Sanè ego me uolo fortem perhiberi uirum.

Cauſamq; eſſe huic accentui dicebat, quod affatim non eſſent duæ partes orationis, ſed utraq; pars in unam uocem coaluiſſet: ſicuti in eo quoq;, quod exáduerſum dicimus, ſecundam ſyllabam debere acui exiſtimabat, quoniam una, non duæ eſſent orationis partes. Atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in hïs uerſibus:

Exaduerſum.

In quo hæc diſcebat ludo, exáduerſum loco
Tonſtrina erat quædam.

Addebat etiam quod, ad, prouerbium tum fermè acuebatur cum ſignificaret ἐπίτασιν, quam intentionẽ nos

Ad.

Adfabre. Admodum. Adprobe. dicimus: sicuti ádfabre, et ádmodum, & ádprobe dicuntur. Cætera quidem satis commode Annianus, sed hanc particulam, ad, semper cum intentionem significaret, acui putauit, non id perpetuum uidetur. Nam & adpótus cum dicimus, & adprimus, & adprime, intensio in his uerbis demonstratur, neq; tamen, ad, particula satis commode accentu acuto pronuntiatur. Ad'probus tamen quod significat ualde probus, non inficias eo quod prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur Triumphus, uocabulo isto utitur:

Adprobus.

Hierocles hospes est mihi, adolescens ádprobus.

Num igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus, ea causa est, quòd syllaba insequitur natura longior, quæ non fermè patitur acui priorem, in uocabulis syllabarum plurium quàm duarum? Adprimus autem longe primum L. Liuius in Odyssea dicit in hoc uersu:

Adprimum.

Ibi denique uir summus adprimus Patroclus.

Istragicus fuit poëta, scripsitq; de Vlysse.

Idē Liuius in Odyssea præmodū dicit quasi ádmodum:

Prę modum.

Parcentes, inquit, præmodū: Quod significat supra modum, dictumq; est quasi præter modum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Oppido.) Hoc genus pronunciationis laudat Quintilianus, ad differētiam ablatiui casus à nomine oppidum, ut dicatur oppido.

Causſamq; esse huic accentui.) In trisyllabis, & tetrasyllabis & deinceps, secunda ab ultima obseruāda est. hæc si natura lōga fuerit, inflectitur, ut Romānus, Cethēgus. Si uero positione longa fuerit, ācuitur penultima, ut Catullus,

tullus, Metellus. Si autem breuis fuerit, prima seruabit acutum tenorem, ut Seruius, Manlius. Hæc Diomedes lib. 2. & Prisc. Eam autem syllabam naturaliter longam dicimus, quæ aut diphthongum, aut uocalem longam habet.

RESVLTRA FIDEM TRADITA SVper amatore delphino, & puero amatorio.

CAPVT VIII.

Vide Plin. li. 9. cap. 8

DElphinos uenereos esse, & amasios non modo historiæ ueteres, sed recentes quoq; memoriæ declarant. Nam & sub Cæsaribus in Putcolano mari, ut Appion scriptum reliquit, & aliquot seculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi delphinorum quidam cogniti compertiq; sunt. Neq; ij amauerunt quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali, in nauiculis forte, aut in uadis littorum conspectos, miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi Ἀππίωνος, eruditi uiri ex Aegyptiacorum lib. quinto, quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, ac aurigationes refert: eaq; omnia sese ipsum, multosq; alios uidisse dicit: ἡχὴ αὐτὸς δ' οὖν εἰδέναι περὶ δικαιαρχείαν ἀδελφῆνα ἐρῶντα παιδός, ἡ πρὸς παιδικὴν ἐπιτομὴν νόμφωνήν, ἅτε οὐκ ἡ προσηχόμενος ὀίχθυς, ἀνέδέχετο σῶμ παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων καὶ τὰς ἀκάνθας πρὸς ἑλλῶν ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξῃ, ἐπτηδὸν πρὸς βηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων, ἐξέχετο δ' ἄρα ἡ ῥάμμη, ἡχὴ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεάσασθαι ἰχθῦν ἡχόμενον ὑπ' ἔρωτος.

Etholiæ oppidum est ut scribit Stephanus.

Ipsi genus, cuius generis ipsi sunt.

δικαιαρχίαν.) Ciuitatem Italiæ, quam nunc Puteolos appellari aiunt, quod haberet puteos male olentes.

Eadem fe-

Ad hæc adijcit rem non minus mirandam: Posteà, inquit, idem ille puer delphino amœnus, morbo affectum obijt suum diem. At ille amãs, ubi sæpe ad littus solitum annauit, & puer, qui in primo uado aduentum eius operiri consueuerat, nusquam fuit, desiderio tabuit, exanimatusq; est: & in littore iacens, inuentus ab ijs qui rem cognouerant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Pè quę inhoc capite habẽtur legun tur in Plin. lib. 9. cap. 8.

PEPOSCI, MEMORDI, PEPVGI, SPEpondi, & occecurri, pleroscp ueterum dixisse, non uti postea receptum est dicere, per o, aut per u, literam in prima syllaba positam, sed per e, atque ideo Græce rationis exemplo dixisse. Præterea notatum, quod uiri non indocti neque ignobiles, à uerbo descendo non descendi, sed descendidi dixerunt.

CAPVT IX.

POposci, momordi, pupugi, cucurri, probabiliter dici uidentur, atque ita nunc omnes fermè doctiores huiusmodi uerbis utuntur: sed Q. Ennius in satyris memorderit dixit per, e, literam, non momorderit: Meum, inquit, non est, at si me canis memorderit. Item Laberius in Gallis: De integro patrimonio Meo centum millia nummûm memordi.

Memordi.

Item idem Laberius in Coloratore:

Itaque leui
Pruna percoctus: simul sub dentes mulieris
Veni, bis ter memordit.

Item Publius Nigidius de animalibus libro secundo:

Serpẽs si memordit, gallina deligitur, et opponitur.

Item Plautus in Aulularia:

Vt ad-

-Vt admemordi Hominem.-

Sed idem Plautus in Trigeminis, non præmordisse, neque præmomordisse dixit, sed præmorsisse: Præmorsisse.

Ni fugissem, inquit, medium credo præmorsisset.

Item Accius in Conciliatrice:

Vrsum se memordisse autumat.

Pepoſci quoq; non popoſci Valerius Antiâs lib. annalium XLV. ſcriptũ reliquit: Deniq; Licinius tribunus plebis perduellionem ei diem dixit, & comitijs diem à Q. Martio prætore pepoſcit. Pepugero æque Accius in Aedilitia dicit: Pepoſci. Id eſt, crimẽ perpuellionis. Pepugero.

Sed ſi pepugero, metuet.

Helium quoq; Tuberonem libro ad C. Oppium ſcripto occecurrit dixiſſe Probus annotauit, & hæc eius uerba appoſuit: Si generalis ſpecies occecurrit. Idem Probus Valerium Antiatem lib. hiſtoriarum XII. ſpeponderat ſcripſiſſe annotauit: uerbaq; ipſius hæc appoſuit: Tib. Gracchus, qui quæſtor C. Mancino in Hiſpania fuerat, & cæteri, qui pacem ſpeponderant. Ratio autem iſtarum dictionum hæc eſſe uideri poteſt, quoniam Græci in quadam ſpecie præteriti temporis, quod παρακείμενον appellant, ſecundam uerbi literam in, e, plerunq; uertunt, γράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα. Sic ergo mordeo memordi, poſco pepoſci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, ſpondeo ſpepondi, cur- Occecurrit. Spepondi. Nihil eſt apud Græcos in arte grãmatica, qđ non idem in latina lingua obſeruatũ ſit, autore Priſc. lib. 9.

di, curro cecurri, tollo tetuli facit. Sic & M. T. & C. Cæsar, mordeo memordi, pungo pepugi, spondeo spepondi dixerunt. Præterea inueniri à uerbo scindo simili ratione non sciderat, sed sciderat dictum esse. L. Accius in Sotadicorum lib. primo sciderat dicit. Verba eius hæc sunt: Non ergo aquila ita ut hi prædicant, Sciderat pectus.

Sciderat.

Ennius quoque & Valerius Antiâs in libro historiarum LXXV. uerba hæc scripsit:

Descendidit

Deinde fumere locato, ad forum descendidit.

Laberius quoq; in Catulario ita scripsit:

Mamæ sunt mulierum, ubera belluarum.

Ego mirabar quomodo mammæ mihi descendiderãt. Serpens si momordit, gallina deligitur.) Gallina nigra uiua discerpta, & uulneri recenti alligata, fistit cruorem, & uulnus mollit.

In e plerunque uertunt.) Tam enim uertunt secundam uerbi literam in e ipsi, quàm pro argumento apponunt.

VSVSCAPIO ET COPVLATE ET RECTO uocabuli casu dicitur, ita pignoriscapio coniunctè, & eadem uocabuli forma dictum est.

CAPVT X.

Vsuscapio. Tractim, producte effertur.

VT hæc ususcapio dicitur copulato uocabulo, a, litera in eo tractim pronuntiata: ita pignoriscapio iunctæ sunt partes, & productæ dicebantur. Verba Catonis sunt ex primo epistolicarum quæstionum: Pignoriscapio ob æs militare, quod æs à Tribuno ærario miles accipere debebat, uocabulum seorsum fit, per quod satis dilucet, hanc capionem, posse dici, quasi hanc

Capio onis.

captionem & in usu, & in pignore.

Vsucapio.) Quemadmodum iureconsulti definiunt: Vsucapio est acquisitio quædam, & continuatio possessionis longi temporis confirmata, ut triginta annorum usurpatio, efficit ut iure possedisse uideamur.

Ita pignoriscapio.) Ita aduerbium est similitudinis: significat enim hoc modo, ut ita feci ut iussisti, non affirmandi, nam si per ita responderis, barbare loqueris.

A litera.) Quæ aliàs in uerbo capis ultima breuis est.

A tribuno ærario.) Tribuni ærarij dicti sunt autore M. Varrone de Lati. lingua, quibus soluebatur à populo tributum, quod expendebant postea militibus stipendiarijs, & hoc æs militare uocabatur.

NEQVE LEVITATEM, NEQVE NEQVITIAM, ea significatione esse, qua in uulgi sermonibus dicuntur.

CAPVT XI.

LEuitatem plerunq; nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio, & nequitiam pro solertia astutiaq;: sed ueterum hominum, qui propric atq; integre locuti sunt, leues dixerunt, quos uulgo nunc uiles, & nullo honore dignos dicimus, et leuitatem appellauerunt perinde quasi lenitatem: Et nequam homine nihili, neq; rei neq; frugis bonæ, quod genus Græci ferè ἄσωτον, ἢ ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄχρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μοχθηρόν dicunt. Qui exempla horum uerborũ requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inueniet ea in M. Tullij secunda Antonianarum: nam cum genus quoddam sordidissimũ uitæ, atq; uictus M. Antonij, idem demonstraturus esset, quod in caupona diliteſceret, quod ad uesperum perpotaret, quod ore inuoluto iter faceret

Leuitas.
Nequitia.
Leuis.
Nequam.
Caup. taberna uinaria.

ne co-

ne cognoscceretur: hæc et alia eiusmodi cum in eum dicturus esset: Videte, inquit, hominis leuitatem: tã quam prorsus ista dedecora hoc uitio in homine notaremur. At postea cum in eundem Antonium probra quædam alia ludibriosa & turpia ingessisset, ad extremum hoc addidit: O hominẽ nequam: nihil enim magis proprie possum dicere. Sed ex eo loco Marci Tullij uerba complusscula libuit ponere: At uidete leuitatem hominis, cum hora diei decima ferè ad saxa rubra uenisset, deflectuit in quadam cauponula: atq; ibi se occulens pertexuit ad uesperũ. Inde cisio celeriter ad urbem aducitus, domum uenit ore inuoluto. Ianitor rogat, quis tu? At Marco tabellarius cõfestim ad eã, cuius causa uenerat, deducitur, eiq; epistolã tradit. Quam illa cum legeret flens (erat enim scripta amatorie) Caput autem literarum hoc erat, sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorem abiecisse illius, atq; in hanc transfudisse. Cum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit. Caput aperuit, in collum inuasit. O hominem nequam, nihil enim magis proprie possum dicere. Ergo ut te catamitũ, nec opinato, cum ostendisses, praeter spẽ mulier aspiceret: Idcirco urbẽ terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Consimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, nequitiam appellauit luxum uitæ prodigum effusumq; in hisce uerbis: Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui

Cisium uehiculi est genus birotũ, ut inquit Festus Põpeius id est, duas habẽs rotas

Id est, Iniecit se in amplexum mulieris.

qui apprime summo genere natus erat, sed luxuria & nequitia pecuniam magnam consumpserat. M. Varro in libris de lingua Latina: Vt ex non, & uolo, inquit, nolo fit: sic ex nc, & quicquam, media extrita syllaba, compositum est nequam. P. Africanus pro se contra Tib. Asellium de multa ad populum: Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciũt, in duabus rebus sunt, malitia, atq; nequitia: utrum defendis, malitiam an nequitiam? an utrunq; simul? Si nequitiam defendere uis, licet. Sed tu in uno scorto maiorem pecuniam absumpsisti, quàm quanti omne instrumentum fundi Sabini in censum dedicauisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm? Sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti, atque absumpsisti in flagitijs. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm? non uis nequitiam? Age, malitiam saltem defende. Sed tu uerbis conceptis coniurasti sciens, sciente animo tuo. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm?

Fũdus à fundendis fructibus dicitur, autore M. Varrone de re rust.

Catamitum.) Tanquam puerum meritorium, siquidẽ hominem qui mercedis causa pudicitiam prostituit, Latini catamitum appellant, Græca origine, quando μισθὸς Græcis mercedem, & κατὰ secundum, & quiddam obnoxium significat.

In censum.) Aestimationem.

Dedicauisti.) Id est, in uenditione æstimasti.

Verbis conceptis.) Proposita quadam formula uerborum ab eo qui à te iuramentum accepit.

Qui nummûm.) Id est, quis erit uas pro mille nũmis?

DE TVNICIS χειριδώτοις QVOD EARVM usum P. Africanus Sul. Gallo obiecit.

Caput

CAPVT XII.

Tunicæ manicatæ dedecores.

Id est, manicatas uel ad manum porrectas, siquidē χειρίδωτους appellauerunt.

TVnicis uti uirum prolixis ultra brachia, & usq; in primores manus, ac propè in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. Eas tunicas Græco uocabulo nostri χειριδώτους appellauerunt. Foeminis q; solis ueſtem longè lateq; diffusam indecorem exiſtimauerunt, ad ulnas cruraq; aduersus oculos prætegenda. Viri autem Rom. primo quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: Poſtea subſtrictas, & breues tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt ὀξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli filius, uir omnibus bonis artibus atque omni uirtute præditus, P. Sul. Gallo hominis delicato inter pleraque alia quæ obiectabat, id quoque probro dedit, quòd tunicis uteretur manus totas operientibus. Verba sunt hæc Scipionis: Nam qui quotidiè unguentatus aduersum ſpeculum ornetur, cuius supercilia raduntur, qui barba uulſa, feminibus q; subuulſis ambulet, qui in conuiuijs adoleſcentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit, qui non modo uinoſus, ſed uiroſus quoque ſit, eum ne quis quam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere ſolent? Vergilius quoque tunicas huiuſcemodi quaſi famminas, ac probroſas criminatur,

Ad manum usque porrecta.

Quod cinædi, id est, sub agitandum se præbuerit

Et tunicæ, inquit, manicas, et habētredimicula mitræ.

Q. quoque Ennius Carthaginienſium tunicam in-

ueneu-

uentutem non uidetur sine probro dixisse.

Vnguentatus.) Vnguento delibutus, uel madens.

Supercilia raduntur.) Parum fuerat aliis partibus corporis Romanos singularem quandam præ se molliciem tulisse, nisi & supercilium raderet. Cilia dicuntur pili quibus oculi teguntur, Plinius fastus & superbiæ sedem tribuit supercilijs, quod nimirũ ea pars summa & abrupta sit, atq; solitudini maxime quadrans, superbia enim fit ut summos nos putemus, nec quẽq; in societatẽ admittamus.

Feminibus subuulsis.) Extractis pilis inferioris barbę.

QVEM CLASSICVM DICAT M. CATO, quem infra classem.

CAPVT XIII.

In class. in ordinibus.

CLassici dicebantur non omnes qui in classibus erant, sed primæ tantum classis homines, qui C. & XXV. milia æris amplius uè censi erant. Infra classem autem appellabantur, secundæ classis, cæterarumq; omnium classium, qui minore summa æris quàm supra dixi, censebantur. Hoc eò strictim notaui, quoniã in M. Catonis oratione, qua Voconiam legem suasit, quæri solet, quid sit classicus, quid infra classem.

Voconius legẽ tulit, ne quis census, id est, pecuniosus, hæredem unicã relinqueret filiam, uide Pomp. Lætum.

DE TRIBVS DICENDI GENERIBVS, ac de tribus philosophis, qui ab Atheniẽsibus ad senatum Romanum legati sunt.

CAPVT XIIII.

ET in carmine, & in soluta oratione genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας uocant, nominaq; eis fecerunt apponi, ἀδρόν, ἰσχνόν, μέσον. Nosq; quem primum posuimus, uberẽ uocamus, secundum gracilem, tertium mediocrem. Vberi dignitas, atq; amplitudo est, gracili uenustas & subtilitas, medius

De hac re uide Plin. in epistolis, & Macrob. in 5. & 6. & Erasmũ in copijs, ubi sta-

tuũtur genera dicẽdi. In copioso Cicero dominatur, in breui Sallustius in ficco Frõtinus. Pingue uero & floridũ Plinio tribuitur.

dius in confinio est utriusq; modi particeps. His fungo lis orationis uirtutibus uitia agnata sunt, pari numero, quæ earum modum et habitũ simulacris falsis emen tiũtur. Sic plerumq; sufflati atq; tumidi fallum pro uberibus: squalentes & ieiuni dicti pro gracilibus: incerti & ambigui pro mediocribus. Vera autem & propria huiuscemodi formarum exempla, in Latina lingua M. Varro esse dicit ubertatis Pacuuium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium. Sed ea ipsa genera dicẽdi, iam antiquitus tradita ab Homero sunt tria in tribus: Magnificum in Vlysse & uber est, subtile in Menelao & cohibitum, mixtum moderatumq; in Nestore. Animaduersa eadẽ tripartita uarietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad senatum Populumq; Romanum legauerant, impetratum uti multam remitterent, quam fecerant propter Oropi uastationem. Ea multa fuerat talentûm ferè quingentûm. Erant isti philosophi, Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus. Et in senatum quidem introducti interprete usi sunt Cæcilio senatore. Sed ante ipsi seorsum quoq; quisq; ostentandi gratia, magno conuentu hominum disertauerũt. Tum admirationi fuisse, aiunt Rutilius & Polybius, philosophorum trium suicuiusq; generis facundiam. Violenta, inquium, & rapida Carneades dicebat, scita & teretia Critolaus, modesta Diogenes & sobria. Vnumquodq; autem genus, ut dixi-

diximus, cum caſte pudiceq; ornatur, ſit illuſtrius: cum fucatur atq; prælinitur, ſit præſtigioſum.

QVAM SEVERE MORIBVS MAIO-rum in fures uindicatum ſit, & quid ſcripſit Mutius Scæuo la ſuper eo, quod ſeruatũ, datum commodatúmue eſſet.

CAPVT XV.

Furtum.

LAbeo in libro de xij. tabulis ſecundo, acria et ſeuera iudicia de furtis habita eſſe, apud ueteres ſcripſit. Idq; Brutum ſolitum dicere, furti damnatum eſſe, qui iumentum aliorſum duxerat, quàm quo utendum acceperat: Item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. Itaq; Q. Sceuola in librorum, quos de iure ciuili compoſuit ſextodecimo, uerba hæc poſuit: Quod cui ſeruandum datum eſt, ſi id uſus eſt, ſiue quod utendum acceperit, ad aliam rem atq; acceperit, uſus eſt, furti ſe obligauit.

Si id uſus eſt.) Eo quod datum eſt ad tuendum. Nam ueteres utor hanc rem dixerunt in accuſatiuo, autore Diomede. Sic Terentius:

Nam in prologis ſcribundis operam abutitur.

LOCVS EXCRIPTVS E SATYRA M. Varronis, quæ περὶ ἑδεσμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus, & appoſiti uerſus Euripidis, quibus de licatorum hominum luxuriantem gulam confutauit.

CAPVT XVI.

VArro in ſatyra, quam περὶ ἑδεσμάτων cibis peregrinis et lautitijs inſcripſit, lepide admodum, & ſcite factis uerſibus, cœnarum ciborumq; exquiſitas delitias comprehendit. Nam pleraq; id genus, quæ helluones iſti terra et mari conquirunt, expoſuit incluſitq;

in numeros senarios. Et ipsos quidem uersus cui otium erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autẽ, nomenáq; edulliũ, & domicilia ciborũ omnibus alijs praestantia, quæ profunda ingluuies uestigauit, quæ Varro opprobrans executus est, hæc sunt fermè, quantum nobis memoriæ est: Pauus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hœdus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, muræna Tarteßia, Aselli Peßmuntij, ostrea Tarẽtina, pectunculus Chius, clops Rhodius, scari Cilices, nuces Thasiæ, palma Aegyptia, glans Iberica. Hanc autem perditæ grantis gulæ, & succos insuctos inquirentis industriã, atque has undique uorsum indagines cupediarum, maiore detestatione dignas censebimus, si uersus Euripidis recordemur, quibus utebatur sæpißime Chrysippus philosophus, tanq̃ edendi irritationes quasdam repertas esse non per usum uitæ necessarium, sed per luxum animi, parata atq; facilia fastidientis per improbam satietatis lasciuiam. Versus Euripidis adscribendos putaui:

Diuersi cibi ad regales et pontificias mensas.

Plin. lib. 10. cap. 48. maxime celebrata meam auem refert fuisse quę ex Ionia uenisset.

Επεὶ τὶ δ' ἔι βροτοῖσι πλὼ δυεῖν μόνον
Δημήτερ' ἄκτης, πώματος θ' ὕδρoχόου,
ἄτινα πάρεσι κοὴ πέφυχ' ἡμᾶς πρέφειν
ἓν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ τρυφῆ δ' ἑτοῖ
ἄλλων ἐδεσμάτων μηχανὰς θηρώμεθα.

Cibis peregrinis.) Sicut in indumentis usum necessarium spectare debemus, sic quod ad uictum attinet panis necessitatem explet, & hominis recte ualentis sitim aqua restinguit. His addantur & obsonia ex leguminum genere, quod ad necessarios usus corporis robur cõseruare pernatu-

naturam poterit. Hæc Basilius Magnus in libro de religione uitæ solitariæ.

Grues Melicæ.) Ex Mello insula, de quibus Plin. libro 18. & 23.

Pelamis Chalcedonia.) Volucris ex Chalcedone ciuitate Bythiniæ allata.

Murena Tartessia.) Ex Tartesse ciuitate Iberiæ. Vide Plin. lib. 9. cap. 55.

Aselli Pessenuntñ.) Asellis & lupis Plinius libro 10. c. 27. præcipuam aliquandiu fuisse autoritatem scribit.

Pectunculus Chius.) Sagittarum in modũ hic uolitat extra aquam. Plinius lib. 9. cap. 29.

Helops Rhodius.) De quo Plinius libro 32. cap. 11. inquit: Helopi palmam inter pisces multi dederunt.

Scari Cilices.) De quibus uide Plinium libro 32. ca. 11.

Nuces Thasiæ.) Quæ & Græcæ dictæ sunt & amigdalæ. Vide Macrobium lib. 3. saturnal.

Peragrantis gulæ.) Perquirentis mari, terraq;.

SERMO HABITVS CVM GRAMMATICO, insolentiarum & imperitiarum pleno, de significatione uocabuli, quod est obnoxius, deq; eius uocis origine.

CAPVT XVII.

PErcõtabar Romæ quempiam grammaticum primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi uel tentandi gratia, sed discẽdi magis studio & cupidine, quid significaret obnoxius, quæq; eius uocabuli origo ac ratio esset. Atq; ille aspicit me, illudens leuitatẽ quæstionis paruitatẽq; obscurã, inquit, sane rẽ quæris, multaq; prorsus uigilia indagandã. Quis adeo tã liguæ latinæ ignarus est, q nesciat eũ dici obnoxiũ, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari et noceri potest ci, q habeat aliquẽ noxæ, id est, culpæ suæ conscium? Quimpotius, inquit, hæc mittis nugalia, et affers ea quæ

Allegoriæ hæc est species, quia aliud dicit, aliud intelligit, quam ironiam uel illusionẽ uocamus.

digna quæri tractariq; sint. Tum uero ego permotus, agendum iam oblique, ut cum homine stulto existimau Et cætera, inquam, uir doctissime, & grauiora remoti raq;, si discere, & scire debuero, quando mihi usus uc nerit, tum quæram ex te, atq; discam. Sed enim quia di xi sæpe obnoxius, & quid dicerem, nesciui, didici ex te, et scire nũc cœpi, quod non ego omniũ solus, ut tibi su uisus, ignoraui: sed (ut res est) Plautus homo lingu atq; elegãtiæ in uerbis latinæ princeps, qd esset obnox us nesciuit. Versus enim est in Sticho illius, ita scriptu

Nunc ego hercle perij planè, non obnoxie. Quod minime congruit cum ista quam me docuisti, significa tione. Composuit enim Plautus tanquam duo inter se cõ traria, planè, & obnoxie, quod à tua significatione lon ge abest. At ille grammaticus satis ridicule quasi obnoxius, & obnoxie, non declinatione sola, sed re atq; sen tentia differrent: ego, inquit, dixi quid esset obnoxius, non quid obnoxie. At tunc ego admiratus insolentis ho minis insciti am, mittamus, inquam, sicuti uis, quod Plau tus obnoxie dixit. Sed si id nimis esse remotum putas, at que illud quoq; prætermittamus, quod Sallust. in Catili na scribit: Minari etiam ferro, ni sibi obnoxia foret. Et quod uidetur uobis peruulgatius esse, id me doce. Versus enim Vergilij sunt notissimi:

Nam neq; tunc astris acies obtusa uideri,
Nec fratris radijs, obnoxia surgere luna.

Quod

Quod tu ais culpæ suæ conſciũ, alio quoq; loco Verg. uerbo iſto utitur, à tua ſententia diuerſe, his uerſibus:

Iuuat arua uidere,
Non raſtris hominum, non ullæ obnoxia curæ.

Cura enim prodeſſe aruis ſolet, non nocere, quod tu de obnoxio dixiſti. Iam uero illud etiam Q. Ennij quo pacto congruere tecum poteſt? quod ſcribit in Phœnice in hiſce uerſibus:

Sed uirũ ucra uirtute uiucre animatũ adiecit fortis
Eumq; innoxiũ uocare aduerſus aduerſarios, (ter,
Ea libertas eſt, qui pectus purum et firmum geſtitat.
Aliæ res obnoxiæ nocte in obſcura latent.

Oſcitãs, hæſitans.

Operæ non eſt, non eſt ocium.

At ille oſcitans, et hallucinanti ſimilis: nunc, inquit, mi hi operæ non eſt: cum otium erit, reuiſes ad me, atque diſces, quid in uerbo iſto et Verg. et Salluſtius, et Plautus, & Ennius ſenſerint. Et nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digreſſus eſt. Si quis autem uolet non originem ſolam uerbi iſtius, ſed ſignificationem quoq; eius uarietatemq; recẽſere, ut hoc etiam Plautinum ſpectet adſcripſi uerſus ex Aſinaria:

Maximas, optimas, & gaudio effertiſſumas
Suis heris ille mecum unà pariet, gnatoq; & Patri,
Deuota ut ætate ambo ambobus nobis ſint obnoxij,
Noſtro deuincti beneficio.

Qua uero ille grammaticus finitione uſus eſt, ea uidetur in uerbo tam multiplici, unam tãtummodo uſurpa-

tionem eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrisio, in his uersibus:

Quanquã ego mercede hic conductus tua aduemo,
Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare,
Audibis male, si male dicis mihi.

Quid significaret obnoxius.) Obnoxius, ut Festus Pompeius inquit, pœnæ obligatus dicitur ob noxam, id est delictum. Vere quidem hæc Festus & iusta originatione, uerum in his non complectitur omnia, ad quæ nouo deinde usu hoc uocabulum detortum est, siquidem & obligatum obstrictumq; beneficio significat, & expositum etiam alicui rei, & pronum inclinatumq; ad aliquid.

DE OBSERVATA CVSTODITAQVE APVD Romanos iurisiurãdi sanctimonia. Atq; inibi de decem captiuis, quos Annibal Romã deiurio ab iis accepto legauit.

CAPVT XVIII.

Iusiurandũ Ro. inuiolatum.

IVsiurãdum apud Ro. inuiolate sanctéq; habitum seruatumq; est. Id & moribus legibusq; multis ostenditur, & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest: Prælio Cannensi Annibal Carthaginiensium imperator, ex captiuis nostris electos decẽ Romam misit, mandauitq; eis, pactusq; est, ut si Populo Romano uideretur permutatio fieret captiuorum, & pro iis, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet, & selibram: Hos priusquam proficiscerentur, iureiurando adegit redituros eos esse in castra Punica, si Romani captiuos non permutarent. Veniunt Romã decem captiui, mandatũ Pœni imperatoris in senatu exponũt. Permutatio senatui nõ placita

Libra XII. uncias continebat, hodie uocamus eyn marck silber. Selibras. uncias

parce-

parentes, cognati, affinesq; captiuorum amplexi eos, postliminio in patriam rediisse dicebant, statumq; eorũ integrum incolumemq; esse: ac ne ad hostes adire uelent, orabant. Tum octo ex ijs, postliminium iustum non esse sibi responderunt: quoniã deiurio uincti forent, statimq; uti iurati erant, ad Annibalem profecti sunt, duo reliqui Romæ manserunt, solutosq; esse se, ac liberatos religione dicebant: quoniam cum egressi castra hostium fuissent, commentitio consilio regressi eodem die, tanquam si ob aliam fortuitam causam issent, atque ita iureiurando satisfacto, rursum iniurati abissent. Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam esse turpis æstimata est, ut conteptì uulgo, discerptiq; sint: CENSS. q; eos postea omnium notarum & damnis, & ignominijs afecerunt: quoniam quod se facturos dictitauerant, non feciissent. Cornelius autem Nepos in libro exemplorum V. id quoque literis mandauit, multis in senatu placuisse, ut ij, qui redire nollent, datis custodibus ad Annibalem deducerentur. Sed eam sententiam numero pluriũ, quibus id non uideretur, superatã: eos tamen, qui ad Annibalem non rediissent, usq; adeo intestabiles, inuisosq; fuisse, ut tædiũ uitæ ceperint, necemq; sibi cõsciuerint.

Deiurio, iuramento facta quo deos testatiessent

Iniurati nullo iuramento præstito.

Contempti contumelijs affecti.

Discerpti, cõuicijs & probris diuexati.

Noue dixit, id est. detestabiles, etiã fames.

Postliminio rediisse.) Paulus iureconsultus scribit postliminium esse ius amissæ rei recuperandæ ab extraneo, & in suum statũ restituendæ, inter nos & liberos nostros, ac liberos populos regesq; legibus et moribus constitutũ. Fest. uero Pomp. sic ait: Postliminio receptus, dicitur qui extra limina, hoc est, terminos suę prouincię captus fuerit,

rit, & ad patriam reuertitur.

HISTORIA EX ANNALIBVS DE TIBE rio Sempronio Gracchо ſumpta, patre Gracchorum trib. plebis atq; inibi tribunitia plebis decreta, cum ipſis uerbis relata.

CAPVT XIX.

Tib. Sẽpro. Gracchi exemplum.

PVlchrum atque liberale atque magnanimum ſactum Tib. Sempronij Gracchi, in exemplis repoſitum eſt. Id exemplum huiuſcemodi eſt: L. Scipioni Aſiatico, Scipionis Africani ſuperioris fratri, cui M. Minutius Augurinus, trib. pleb. multam irrogauit: cumq; ob eam cauſam prædes poſcebat: Scipio Africanus, fratris nomine, ad collegium tribunorum prouocabat: petebatq; ut uirum conſularem triumphalemq; à collegaui defenderẽt. Octo tribuni cognita cauſa decreuerũt. Eius decreti uerba, quæ poſui, ex annalium monumentis excripta ſunt: Quod P. Scipio Africanus poſtulauit pro Lucio Scipione Aſiatico fratre, cum contra leges, contraq; morem maiorum trib. pleb. hominibus accitis per uim inauſpicato ſententiam de eo tulerit, multamq; nullo exemplo irrogauerit, prædesq; eum obeam rem dare cogat: aut ſi non det, in uincula duci iubeat, ut cum à collegæ ui prohibeamus: & quod contrà collega poſtulauit, ne ſibi intercedamus, quo minus ſuapte poteſtate uti liceat: de ea re noſtrum ſententia omnium data eſt: Si Luc. Cornelius Scipio Aſiaticus, collegæ arbitratu prædes dabit, collegã ne eum in uincula ducat intercedemus: ſi eius arbitratu prædes nõ dabit, quomi-

Rogatione ad plebẽ facta deſignauit.

Prædes, uades & ſponſores.

A recuperata Aſia, occupata ab Antiocho nomen habente.

Inauſpicato inconſulto.

nus

nus collega suâ potestate utatur, non intercedemus. Post hoc decretum, cum Augurinus trib. pleb. L. Scipionem prædes non dantem prehendi, & in carcerem duci iussisset: Tum Tiberius Sempro. Gracchus trib. pleb. pater Tiberij, atque C. Gracchorum, cum P. Scipioni Africano inimicus grauis, ob plerasq; in Repub. dissentiones esset, iurauit palàm in amicitiam, inq; gratiam se cum P. Africano non rediisse, atque ita decretum ex tabula recitauit. Eius decreti uerba hæc sunt: Cum L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphans, hostium duces in carcerem conjectauerit, alienum uidetur esse à dignitate Reipub. in eum locum imperatorem po. Rom. duci, in quem locum ab eo conjecti sunt duces hostium. Itaq; L. Cornelium Scipionem Asiaticum à collegæ ui prohibeo. Valerius autem Antiâs contra hanc decretorum memoriam, contraq; autoritates ueterum annalium, post Africani mortem, intercessionem istam, pro Scipione Asiatico factam esse à Tiberio Graccho dixit: neque multam irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus, ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atq; ita intercedente Graccho exemptum.

Furti rerum publicarũ. Labeo & Paulus peculatum definiunt, cum quis pecuniã aliquid, uel ex repub. uel è sacro auferet

QVOD VERGILIVS A NOLANIS OB aquam sibi non permissam, sustulit è uersu suo, Nola, & posuit, ora: atque ibi quædam alia de consonantia literarum iucunda.

CAPVT XX.

SCriptũ in quodam cõmentario reperi uersus istos à Vergilio ita primùm esse recitatos, atq; æditos:

Talem diues arat Capua, & uicina Vesęuo
Nola iugo: Postea Verg. petijsse à Nolanis aquam, uti duceret in propinquum rus: Nolanos beneficiũ petitum non feciisse: poëtam offensum, nomen urbis eorum quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, oraq; pro Nola mutasse, atq; ita reliquisse:

– Et uicina Vesęuo Ora iugo.

Ea res uera'ne an falsa sit, non laboro: Quin tamẽ melius suauiusq; ad aures sit, quàm Nola, ora, dubium nõ est. Nam uocalis in priore uersu extrema, eademq; in sequenti prima, canoro simul atque iucundo hiatu tractim sonat. Est adeo inuenire apud nobiles poëtas huiusce modi suauitatis multa, quæ apparẽt nouata ęque non fortuita: sed præter cæteros omneis apud Homerum plurima. Vno quippe in loco tales tanquam hiatus, & sonitus in aßiduis uocibus pluribus facit:

Ἦ δ' ἐτέρῃ θέρμα προρέει ἐϊκυῖα χαλάζῃ
ἢ χιόνι ψυχῇ ἐξύδατος κρυσάλλῳ. Atq; itẽ alio loco.

Ἄαμ' ἄνω ὦθεῖν ἔτλη ποτὶ λόφον.

Catullus quoq; elegãtißimus poëtarũ in hisce uersibus:

Miniſter uetuli puer falerni,
Ingere mi calices amariores,
Vt lex posthumiæ iubet magistræ
Ebriosa acina ebriosiores.

Iucũdo, hiatu, concursione uocalium.

Est, licet, ex imitatione Græcorum.

Amariores, qui magis irritent palatum.

Cum ebrioso dicere posset, & quod erat usitatius acinum in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici suauitatem, ebriosa dixit, propter consequentis literæ concentum. Qui ebrios autem Catullum dixisse putant, aut ebriosos (nam id quoq; temere scriptum inuenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos, inciderunt. Acinũ neutri generis.

Posthumiæ magistræ.) Videtur Catullus legem quandam sumptuariam notare, quæ scilicet præscribat modum bibendi in conuiuijs, cuiusmodi & hodie aliquoties fieri solent. Tametsi nonnulli qui Catullum enarrant, referant ad aliquam è Catullianis amicis, quam scilicet magistram uocitet, ea consuetudine qua obscœni poëtæ amicas suas dominas uocant. Sitq; hoc modo Posthumię proprium nomen.

QVOAD VIVET, ET QVOAD MORIETUR, cur idipsum temporis significent, cum ex duobus sint facta contrarijs.

CAPVT XXI.

Quoad, quàm diu.

QVoad uiuet cum dicitur, item quoad morietur, uidentur quidem duæ res dici contrariæ, sed idẽ atq; unum tempus utraq; uerba demonstrant. Item cum dicitur, quoad senatus habebitur, & quoad senatus dimittetur, tametsi haberi atque dimitti contraria sunt, unum atq; idipsum tamen utroq; in uerbo ostenditur. Tempora enim duo cum inter se opposita sunt, atque ita cohærentia ut alterius finis cum alterius initio misceatur, non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demõstretur. Qui utriusq;

Quod

finem contingit.

QVOD CENSORES EQVVM ADIMERE soliti sint equitibus corpulentis & præpinguibus. Quæsitumq; utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit.

CAPVT XXII.

NImis pingui homini et corpulento CENS. equũ adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus: Non enim pœna id fuit, ut quidam existimant, sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione quam de sacrificio commisso scripsit, obijcit hanc rem criminosius, uti magis uideri posit cum ignominia fuisse. Quod si ita accipias, id profecto existimandum est non omnino inculpatum, neque indesidem uisum esse, cuius corpus in tam immodicum modum luxuriasset exuberassetq;.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARUM Liber octauus hac ætate non reperitur, sed ex uetustissimo exemplari hæc capita excerpta sunt.

CAPVT I.

Hesterna nocte recte an cum uitio dicatur, et quænam super istis uerbis grãmatica traditio sit. Itẽq; quod decemuiri in XII. tabulis nox pro noctu dixerunt.

CAPVT II.

Quæ mihi decem uerba dederit Phauorinus, quæ usurpentur quidem à Græcis, sed sunt adulterina et barbarã:

bara: quæ item à me totidem accepit, quæ ex medio communiq; usu Latine loquentium minime Latina sunt, neq; in ueterum libris reperiantur.

CAPVT III.

Quem in modum & quàm seuere increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum, ex equestri familia stantem segnem apud se, & assidue oscitantem.

CAPVT IIII.

Quod Herodotus scriptor historiæ memoratissimus, parum uere dixerit unam solamq; pinum arborum omnium cæsam nunquam denuo ex ijsdem radicibus pullulare, et quod item de aqua pluuiali, & niue, rem non satis exploratam pro comperta posuerit.

CAPVT V.

Quid illud sit, quod Vergilius cœlum stare puluere, & quod Lucilius pectus sentibus stare dixit.

CAPVT VI.

Cum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minime utile esse. Superq; ea re & sermo Tauri expositus, & uerba ex Theophrasti libro sumpta, & quod M. Cic. de amore amicitiæ senserit, cum ipsius uerbis additum.

CAPVT VII.

Ex Aristotelis libro qui περὶ τῆς μνήμης inscriptus est, cognita acceptaq; de natura memoriæ & habitu: atq;

atque inibi de alia quadam exuberantia, aut inter tu eius lecta auditaq;.

CAPVT VIII.

Quid mihi usu uenerit, interpretari et quasi effingere uolenti iocos quosdam Platonicos Latina oratione.

CAPVT IX.

Quod Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundißimus, uerba pauca ad populum Atheniensem facturus, deturbatus uerecundia obticuerit: quodq; idem hoc Demostheni apud Philippũ regem uerba facienti euenerit.

CAPVT X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusino disceptatio cum grammatico quodam præstigioso, tempora uerborum & puerilia meditamenta ignorante, rematarum autem quæstionum nebulas & formidines ad capiendos imperitorum animos ostentante.

CAPVT XI.

Quàm festiue responderit Xanthippe uxori Socrates, petẽti ut per Dionysia largiore sumptu cœnitaret.

CAPVT XII.

Quid significet in ueterum libris scriptum. Plericq; omnes: Et quod ea uerba accepta à Græcis uidentur.

CAPVT XIII.

Qupsones, quod homines Afri dicunt, non esse uerbum Pœnicum, sed Græcum.

Caput

CAPVT XIIII.

Lepidissima altercatio Phauorini philosophi aduersus quendam intempestiuum de ambiguitate uerborum differentem, atq; inibi uerba quædam ex Næuio poëta & Cn. Gallo non usitate collocata: atq; ibidem à P. Nigidio origines uocabulorum exploratæ.

CAPVT XV.

Quibus modis ignominiatus tractatusq; sit à C. Cæsare Laberius poëta: inibi appositi uersus super eadem re eiusdem Laberij.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII
LIBER IX.

QVAMOBREM Q. CLAVDIVS QVAdrigarius in undeuicesimo annali scripserit, rectioresq; certioresq; ictus fieri, si sursum quid mittas, q̃ si deorsum.

CAPVT I.

QVOD CLAVDIVS in undeuicesimo annali, cum oppidum à Metello proconsule oppugnari, contrà ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit: Sagittarius cum funditore utrinq; summo studio spargũt fortissime: sed sagittam atq;

torquebat. Celebres in primis funditores fuêre olim Baleares ut testatur Veget. de re militari.

atq; lapidem deorsum an sursum mittas, hoc interest. Nam neutrum potest deorsum uersum recte mitti, sed sursum utrunq; optime: quare milites Metelli saucia-bantur multo minus, & quod maxime opus erat à pinnis hostes defendebant facilime. Percontabar ego Antonium Iulianũ rhetorem, cur hoc ita usu ueniret, quod

Neutrũ nec sagitta, nec lapis.

Quadrigarius dixisset, ut contigui magis, directioreq; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias, quàm deorsum: cum procliuior facilior q; ictus sit ex supernis in infima, quàm ex infimis in superna. Tum Iulianus comprobato genere quæstionis, quod de sagitta, inquit, & lapide dixit, hoc de omni fermè missili telo dici potest. Facilior autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias, si quid iacere tantum uelis, non ferre. Sed cum modus, & impetus iactus temperandus dirigendusq; est, tũ si in prona iacias, moderatio atq; ratio mittentis, præcipitantia ipsa & pondere cadentis telo corrumpitur. At si in editiora mittas, & ad percutiendum superne aliquid, manum & oculos conlimes, qui modus à te datus fuerit, eò telum ibit quod iecceris. Ad hanc fermè sententiam, Iulianus super istis Q. Claudij uerbis nobiscum sermocinatus est. Quod autem ait ille Q. Claudius, à primis hostes defendebant facilime, animaduertendum est, usum esse eum uerbo defendebant, non ex uulgari consuetudine, sed admodum proprie et Latine. Nam defendere & offendere inter sese aduersa sunt:

A pinnis, summis muris.

Cõlimes, id est, diriges.

Defendere. Offendere.

sa sunt: quorum alterum significat ἐμπροσθωμπέχειν, alterum ἐκπροσθωμποιεῖσθαι, quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.

QVIBVS VERBIS NOTARIT HERODES Atticus falso quempiam cultu amictuq; nomen habitumq; philosophiæ mentientem.

CAPVT II.

AD Herodem Atticum consularem uirum, ingenioq; amœno, & Græca facundia celebrẽ, adijt nobis præsentibus palliatus quispiam, & crinitus, barbáq; propè ad pubem usq; porrecta, ac petit æs sibi dari εἰς ἄστους emendos scilicet. Tum Herodes interrogat quisnã esset. Atq; ille uultu sonituq; uocis obiurgatorio, philosophũ sese esse dicit: & mirari quoq; addit, cur quærendũ putasset, quod uideret. Video, inquit, Herodes, barbam et pallium, philosophum nondum uideo. Quæso autem te cum bona uenia, dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus? Interibi aliquot ex ijs, qui cũ Herode erant, erraticum esse hominem dicere et nullius rei, incolamq; esse sordentium gancarum: ac nisi accipiat quod petit, conuitio turpi solitum incessere. Atq; ibi Herodes, demus, inquit, huic aliquid æris, cuiusmodi est, tanquam homines, non tanquam homini. Et iussit dari pretium panis XXX. dierum. Tum nos aspiciens, qui eum sectabamur, Musonius, inquit, æruscanti cuipiam id genus, et philosophum sese ostentanti, dari iussit mille num-

Noue dixit pro ibi, uel eodem tempore.

Nebulo. Nullius rei atq; operæ bonę. Mali argento digni.

mûm: et cum pleriq; dicerẽt nebulonẽ esse hominem, malum & malitiosum, & nulla re bona dignum: tum Musonium subridentem dixisse aiunt, ἄξιος οὗμ ὄσιρ ἀχρυσίου. Sed hoc potius, inquit, dolori mihi, & ægritudini est, quòd istiusmodi animalia spurca atq; probra, nomẽ usurpent sanctissimum, & philosophi appellentur. Maiores autem mei Athenienses, nomina uuuenum fortissimorum Harmodij, & Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia, Hippiam tyrannum interfecerunt adorsi erant, ne unquam seruis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent, nomina libertati patriæ deuota, seruili contagio pollui. Curergo nos patimur, nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exordescere? Simili autem, inquit, exemplo ex contraria specie, antiquos Romanorum audio prænomina patritiorum quorundam, male de Republica meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui eiusdem gentis patritio inderentur: ut uocabula quoq; eorum defamata, atque demortua cum ipsis uiderentur.

Nomina fortium seruis non danda.

Inuenies tale quid in secundo lib. Tit. Li. ab urbe de Tarquinijs.

Defamata, infamia.

Aeruscanti cuipiam.) Aeruscare autore Pomp. significat mendici in morem undiq; circumeundo ęs colligere.

Ista probra.) Quemadmodum Terent. hominem scelestum uocat scelus, sic hoc loco Gellius homines probrosos & conuicijs dignos, probra appellat.

EPISTOLA PHILIPPI REGIS AD ARISTOTELEM philosophum, super Alexandro recèns nato.

CAPVT III.

Phi-

PHilippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cuius uirtute industriaq; Macedones locupletissimo imperio aucti, gentium nationumq; multarum potiri cœperant: & cuius uim atq; arma toti Græciæ cauendam metuendamq; inclytæ illæ Demosthenis orationes concionesq; notificant. Is Philippus, cum omni ferè tempore negotijs belli, uictorijsq; affectus exercitusq; esset, à liberali tamen Musa, et à studijs humanitatis numquam abfuit, quin lepide comiterq; pleraq; & faceret, & diceret. Feruntur adeo libri epistolarum eius, munditiæ & uenustatis & prudentiæ plenarum: uelut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nuntiauit. Ea epistola, quoniam curæ diligentiæq; in liberorum disciplinas hortamentũ est, excribenda uisa est, ad commouendos parentum animos. Exponenda igitur est ad hanc fermè sententiam: Philippus Aristoteli salutem dicit: Filium mihi genitũ scito, quod equidem dijs habeo gratiam: non proinde quia natus est, q̃ pro eo, quod eum nasci contigit temporibus uitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus eruditusq; abste, dignus existat et nobis, & rerum istarum successione. Ipsius autẽ Philippi uerba hæc sunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. ἔστι μοι γενόμενον ὑὸν μᾶλλον οὖν θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γεννήσει ἢ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὸν σὸν βίον αὐτὸν γεγονέναι, ἐλπίζων γὰρ αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα ἄξιον

Dicimus promiscue, potior illius rei, hanc rẽ, hac re.

Noue dixit, id est declarant, uel notũ faciunt.

Affectus, occupatus, dixit & id noue.

Plato enim in De legibus, educationem & arcem & caput esse omnis uirtutis affirmat.

ἔστιν ἡ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

Cuius uim atq; arma.) Melius, cuius arma atq; uim.

Studijs humanitatis.) Eruditionis eius, quæ facit homines humanos, & plane dignos hominis uocabulo. Tolle enim illam literarum partem, nescio quid reliqueris in moribus humanitatis liberalioris.

DE BARBARARVM GENTIVM PRODIGIOSIS MIRACULIS, DEQ; DIRIS & EXITIOSIS FASCINATIONIBUS, ATQ; INIBI DE FŒMINIS UERSIS REPENTE IN MARES.

CAPVT IIII.

CVm è Græcia in Italiam rediremus, et Brundusium iremus, egressiq; è naui in terram, in portu illo inclyto spatiaremur, quẽ Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito uocabulo, præpetem appellauit, fasces librorũ uenalium expositos uidimus, atq; ego statim auide pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumq; pleni: res inauditæ, incredulæ, scriptores ueteres non paruæ autoritatis, Aristæas Proconnesius, & Isigonus Nicæensis, & Ctesias, & Oneficritus, et Polystephanus, & Hegesias. Ipsa autẽ uolumina ex diutino situ squalebant, & habitu aspectuq; tetro erant. Acceßi tamen, percontatusq; pretium sum: & adductus mira atq; insperata uilitate, libros plurimos ære pauco emo, eosq; omneis duabus proximis noctibus cursim tranſeo, atq; in legendo carpſi exinde quædã, & notaui mirabilia, & scriptoribus ferè nostris intentata: eaq; his commentarijs aſperſi, ut qui eos lectitabit, is ne rudis omnino & ἀνήκοος in eiuſ-

Id est prominentem. Hic uero est Ennij uersus: Brundusiũ pulchro præcinctũ præpete portu.

In passiua significatione dixit nouue, tanquã libri eiusmodi continerent, quæ à nullo facile credi possent.

Compositũ

eiusmodi rerum auditionibus reperiatur. Erat igitur in illis libris scripta huiusce modi: Scythas illos penitiſi mos, qui sub ipsis septentrionibus ætatẽ agunt, corpori bus hominũ uesci, eiusq; uictus alimento uitam ducere, & ἀνθρωποφάγους nominari. Item esse homines sub ea dem regione cœli, unum oculum habẽtes in frontis me dio, qui appellantur Arimaspi, qua facie fuisse κύκλωπας poëtæ ferunt. Alios itẽ esse homines apud eandem cœli plagam singularis uelocitatis, uestigia pedum ha benteis retro porrecta, non ut cæterorum hominũ pro spectantia. Præterea traditum esse memoratumq;, in ultima quadã terra quæ Albania dicitur, gigni homines qui in pueritia canescũt, & plus cernant oculis per no ctem q̃ inter diẽ. Item esse compertum et creditum Sau romatas qui ultra Boristhenem fluuium lõge colunt, ci bum capere semper diebus tertijs, medio abstinere. Id etiam in ijsdem libris scriptum offendimus, quod postea quoq; in li. Plinij Secundi naturalis historiæ septimo le gis, esse quasdam in terra Africa familias hominũ, uoce utq; lingua effascinantiũ: qui si impensius forte laudauc rint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœ niores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opi mas, emoriantur repẽte hæc omnia, nulli aliæ causæ ob noxia. Oculis quoq; exitialem fascinationẽ fieri, in ijs dẽ libris scriptũ est: traditurq; esse homines in Illyrijs, qui interimant uidendo quos diutius irati uiderint:

est hoc ab quod pri uat, & ἀκούω audio.

Anthropophagi.

Arimaspi. Cyclopes.

Albania.

Sauromatæ

Capite 2.

Incantantium.

Ob nullam aliam causam quàm ob fascinationem.

eosq; ipſos mares fœminasq; qui uiſu tam noceni ſunt, pupillas in ſingulis oculis binas habere. Item eſſe in mõtibus terræ Indiæ homines, canínis capitibus & latratibus, eosq; ueſci auium & ferarum uenatibus. Atque item eſſe alia apud ultimas orientis terras miracula, homines qui Monomeri appellantur, ſingulis cruribus ſaltuatim currentes, uiuacißimæ pernicitatis. Quoſdam etiam eſſe nullis ceruicibus, oculos in humeris habẽtes. Iam uero hoc egreditur omnem modum admirationis, quod ijdem illi ſcriptores gentem eſſe aiunt apud extrema Indiæ, corporibus hirtis, et auium ritu plumãtibus, nullo cibatu ueſcentem, ſed ſpiritu florum naribus hauſto uictitantẽ. Pygmeos quoq; haud longe ab ijs naſcitquorum qui longißimi ſunt, non longiores eſſe q̃ pedes duos & quadrantẽ. Hæc atq; alia iſtiuſmodi plura legimus. Sed cũ ea ſcriberemus, tenuit nos non idoneæ ſcripturæ tædium, nihil ad ornandum iuuandumq; uſum uitæ pertinentis. Libitum tamen eſt in loco hoc miraculorum: notare id etiam quod Plinius Secundus, uir in temporibus ætatis ſuæ, ingenij dignitatisq; gratia, autoritate magna præditus, nõ audiſſe neq; legiſſe, ſed ſcire ſeſe atq; uidiſſe in libro naturalis hiſtoriæ VII. ſcripſit. Verba igitur hæc quæ infrà poſui, ipſius ſunt, ex eo libro ſumpta: quæ profecto faciũt, ut neq; reſpuẽda neq; ridẽda ſit notißima illa ueterũ poëtarum de Cæneide et Ceneo cantilena: Ex fœminis, inquit, mutari in mares,

Obid à Plinio & reliquis Cinocephali dicti ſunt.

Monomeri, id eſt, uni crures.

Quẽadmodum Pygmeis contra grues, ita Pſillis in Africa bellum eſt aſſiduum cõtra ſerpentes, ut ſcribit Plin. lib. 7. cap. 2.

Erat enim præfectus militum.

non est fabulosum. Inuenimus, in annalibus Q. Licinio Crasso, C. Cassio Longino cõsulibus, Casini puerum fa ctũ ex uirgine, sub parẽtibus, iussisq; aruspicum depor tatũ in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit, uisum esse à se Argis Aristontem (cui nomẽ Arcesusæ fuisset) nupsisse etiam, mox barbam et uirilitatem pro uenisse, uxoremq; duxisse. Eiusdẽ sortis et Smyrnæ pue rum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marem die nuptiarum L. Cossitium ciuem Tisdritanum, uiue batq; cum proderem hæc. Idem Plinius eodem in libro uerba hæc scripsit: Gignuntur homines utriusq; sexus, quos hermaphroditos uocamus, olim androgynos uo catos, & in prodigijs habitos, nunc uero in delitijs.

Ob utriusq; sexus etymo logiam, nã ἀνὴρ uirum significat, & γυνὴ mulierẽ sonat.

Fasces librorum.) Sarcinas.

Aristeas.) Qui scriptor res Arimasporum uigintiqua tuor libris prosequutus est, atque id carmine. Floruit tempore Cyri regis Persarum. Hæc Suidas. Vide quoque Plinium libro septimo.

Ctesias.) Medicus hic Artaxerxis regis Persarum fuit, ut Suidas dicit, qui res Persicas admiratione dignas multis uoluminibus prosequutus est.

κύκλωπας.) Hesiodus pœtarum Græcorum uetustissimus, scribit Cyclopas Siciliæ incolas sic appellatos, quod unum oculum orbicularem in fronte habeant, siquidem κύκλος circulus dicitur, & ὤψ oculus. Vide Homerum in Odyss. & Vergilium in 3. Aeneidos.

Albania.) Quæ à Plinio lib. 6. ca. 13. in Scythia collocatur non procul à monte Caucaso, unde mare alluens Albanum dicatur. Videtur autem Gellius eos dicere, qui hodie Moscouitæ appellantur.

Hermaphroditos.) A Mercurio quem Græci Ἑρμῆν uo cant, & Ἀφροδίτη Venus, nam huiusmodi prolem genuit

Venus, compressa à Mercurio, unde factum est ut eiusdem sortis nati, Hermaphroditi dicantur.

DIVERSAE NOBILIVM PHILOSOPHORŨ sententiæ, de genere ac natura uoluptatis, uerbaq; Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est.

CAPVT V.

Voluptas.

DE uoluptate ueteres philosophi diuersas semen tias tenuerunt atq; dixerunt. Epicurus uoluptatem summum bonũ esse ponit, eam tamẽ ita definit: τοῦτο κόϱ εὖ σαθὲϱ κατάσημα. Antisthenes Socraticus summum malũ dicit. Eius nanq; hoc uerbum est: μανείη μᾶλλον ἢ ἡδεῖαν. Speusippus, uetusq; omnis academia uoluptatem & dolorem, duo mala esse dicunt opposita inter sese: bonum autem esse, quod utriusq; medium foret. Zeno censuit uoluptatẽ esse indifferens, id est neutrum, neq; bonum, neq; malum, quod ipse Græco uocabulo ἀδιάφοϱον appellauit. Critolaus Peripateticus, et malum esse uoluptatem ait, & multa alia mala parere ex sese, iniurias, desidias, obliuiones, ignauias. Plato ante hos omneis ita uarie & multiformiter de uoluptate disseruit, ut cunctæ istæ sententiæ quas supra posui, inde antur ex sermonum eius fontibus profluxisse. Nam perinde unaquaq; utitur, ut et ipsius uoluptatis natura fert, quæ est multiplex, & causarum quas tractat, rerumq; quas efficere uult, ratio desiderat. Taurus autẽ noster quoties facta mentio Epicuri esset, in ore atq; in lingua habebat uerba hæc Hieroclis Stoici, uiri sancti & gra-

Indifferens, quod scilicet bonũ fieret, si quis bene utatur, & modice, & ob iustas caussas. Rursus etiã malũ quasi modum excedens, uel cum non iusta caussa utamur.

et grauis: ἡδονῆς τέλος πόρνης δόγμα, ἀπέσωπος νεᾶνις, οὐδὲν πόρνης δόγμα.

Vtriusque medium.) Vt uoluptas sit carnis quædam elatio supra modum se efferens, dolor uero cruciatus, quorum medium statuunt optimam corporis cõstitutionem, quam Galen. libro 1. de morb. cõgn. sanitatem definit.

Plato ita uarie.) Plato in lib. de legibus hæc tria inter summa bona uulgi opinione posuit, recte uiuere, bona fama præditum esse, diuitias citra fraudem possidere.

VERBVM AB EO QVOD EST AGO, FREquentatiuum, in prima syllaba quonam sit modo pronuntiandum.

CAPVT VI.

Actito.

A Beo quod est ago & egi, uerba sunt quæ appellant grammatici frequentatiua, actito, & actitaui. Hæc quosdam non sanè indoctos uiros audio ita pronũtiare, ut primam in his literam corripiant, rationemq; dicant: quoniam in uerbo principali quod est ago, prima litera breuiter pronunciatur: Cur igitur ab eo quod est edo & ungo, in quibus uerbis prima litera breuiter dicitur, esito & unctito, quæ sunt eorũ frequẽtatiua, prima litera lõga promimus? & contrà, dictito ab eo uerbo quod est dico, correpte dicimus? num ergo potius actito & actitaui producẽda sunt? quoniam frequentatiua fermè omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis, ex ijs uerbis unde ea profecta sunt, in eadem syllaba pronuntiantur, sicut lego lectus lectito facit, ungo unctus unctito, scribo scriptus scriptito, moneo monitus monito, pen-

Iteratiua, apud Vallã hæc regula falsa est de uerbo dictito, nam primam producit.

deo pensus, pensito, edo edus esito: dico autem dictus dictito facit, gero gestus gestito, ueho uectus uectito, rapio raptus raptito: capio captus captito: facio factus factito. Sic igitur actito producte in prima syllaba pronunciandum, quoniam ex eo fit quod est ago & actus.

DE CONVERSIONE FOLIORVM IN arbore olea brumali & solstitiali die, deq; fidibus id temporis ictu alieno sonantibus.

CAPVT VII.

Vulgo & scriptum & creditum est, folia oleaRum arborum brumali & solstitiali die conuerti: & quæ pars eorum fuerat inferior atq; occultior, eã suprà fieri atq; exponi ad oculos & ad solẽ: Quod nobis quoq; semel atque iterum experiri uolentibus, ita esse propemodũ uisum est. Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius est: quam rem & alij docti uiri, & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo, satis compertum esse, satisq; super ea re constare affirmat, neruias in fidibus brumali die aliàs digitis pelli, aliàs sonare.

Liber ille non extat.

Fides ex neruis factas.

Post solstitiũ hyemale.

NECESSVM ESSE QVI MVLTA HABEat multis indigere, deq; ea re Phauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia.

CAPVT VIII.

VErum est profecto quod obseruato rerum usu sapientes uiri dixere, multis egere qui multa habet: magnamq; indigentiã nasci, nõ ex inopia magna, sed

ſed ex magna copia. Multa enim deſiderari ad multa quæ habeas tuẽda. Quiſquis igitur multa habẽs, cauere atq; proſpicere uelit ne qd egeat, neue quid deſit, iactura opus eſſe, nõ quæſtu: et minus habendũ eſſe, ut minus deſit. Hãc ſententiã memini à Phauorino inter ingẽtes hominũ clamores detortatã, incluſamq; uerbis his paucißimis: τὸν ἡμιόνων μὴ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῆσθαι, οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελῶν ὧν ἔχω, ἀρκέσομαι οἷς ἔχω.

QVI MODVS SIT VERBA VERTENDI in Græcas ſententias, deq; ijs Homeri uerſibus, quos Vergilius uertiſſe aut bene aptéq;, aut improſpere exiſtimatus eſt.

CAPVT IX.

QVando ex poëmatis Græcis uertendæ mutandæq; ſunt inſignes ſententiæ, non ſemper aiunt enitendũ, ut omnia omnino uerba in eum in quem dicta ſunt modũ uertamus. Perdunt enim gratiam pleraq;, ſi quaſi inuita & recuſantia uiolentius transferantur. Scite igitur & conſiderate Vergilius, cum aut Homeri, aut Heſiodi, aut Apollonij, aut Parthenij, aut Callimachi, aut Theocriti, aut quorundam aliorum locos effingeret, partem reliquit, alia expreßit. Sicut nuperrime apud menſam cum legerentur utraq; ſimul Bucolica, Theocriti, & Verg. animaduertimus reliquiſſe Vergilium, quod Græcum quidẽ mire quàm ſuaue eſt, uerti autẽ neq; debuit, neq; potuit. Sed enim quod ſubſtituit

Idẽ præcipit Hor. in arte poe. Nec uerbũ uerbo curabis reddere fidus, Interpres. Apollo. eius qui Argonautica ſcripſit, quę etiã hodie extãt.

tuit pro eo quod omiserat, non abest quin iucundiuscule dicatur. Theocritus quidem pudibundiusculę sit:

Βάλλει μ' ἀλλὰ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἃ κλεαρίστα
Τᾶς αἰγὸς παρελῶντα νὴ Δί' ὑποπτυλιάσδεται.

Malo me Galatea petit lasciua puella,
Et fugit ad salices, & se cupit antè uideri.

Illud quoque alio in loco animaduertimus caute omissum, quod est in Græco uersu dulcissimum:

Idil. 4. Τίτυρ' ἐμὶν δὲ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς ἄιγας,
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόχαν,
τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τό κορύψη.

Quo enim pacto diceret τὸ καλὸν πεφιλαμένε, uerba hercle non translatitia, sed cuiusdam natiuæ dulcedinis? Hoc igitur reliquit, & cætera uertit non infeliciter: nisi quod caprum dixit, quẽ Theocritus ἐνόχαν appellauit. Autore enim M. Varrone, is demum Latine caper dicitur, qui excastratus est.

Testiculatũ ὄρχις enim testiculꝰ est.

Tityre dum redeo, breuis est uia, pasce capellas.
Et potum pastas, age Tityre, & inter agendum
Occursare capro (cornu ferit ille) cauto.

Et quoniam de transferendis sententijs loquor, memini audisse me ex Valerij Probi discipulis, docti hominis et in intelligẽdis penſitandisq; ueteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere, nihil quicquam tam improspere Vergilium ex Homero uertisse, quàm uersus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit:

ὅτε

ὅτη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα,
ἤματα τὴ γέτον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον
τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι·
τῇ δ' ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρόνομοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα λητώ·
πασάων δ' ὔπατός γε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα·
ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι·
ὣς ἡ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἁδμής.

Odyss.

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille secutæ (tram Cynthia una ex Cycladibus.
Hinc atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios instans operi regnisq; futuris.

Primum omnium diuersum esse dicebat Probus, quod apud Homerum quidem uirgo Nausicaa, ludibunda inter familiares puellas in locis solis, recte atq; commode confertur cum Diana, uenante in iugis montiũ inter agrestes deas. Nequaquam autem conueniens Vergilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios principes, cultu atq; incessu serio instans operi (sicut ipse ait) regnisq; futuris, nihil eius similitudinis capere posit, quæ lusibus atque uenatibus Dianæ congruat. Tum postea, quod Homerus studia atq; oblectamenta in uenando Dianæ, honeste aptèq; dicit. Vergilius

Macrob. author est Vergilium proprietatis uerborum fuisse diligẽtissimũ, & obseruantissimũ.

gilius autem cum de uenatu deæ nihil dixisset, pharetrã tamen facit eam ferre in humero, tanquam si onus & sarcinam. Atq; illud impense Probum esse demiratum in Vergilio dicebant, quod Homerica quidem λικτὼ gaudium gaudiat genuinum & intimum, atque in ipso penetrali cordis & animæ uigens. Siquidem non aliud est γέγηθε δ' ἐ τε φρένα λικτώ: ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, & leuia, & cunctantia, et quasi in summo pectore supernantia. Nescire enim sese quid significaret aliud, pertentant. Præter ista omnia, florem ipsius totius loci Vergiliũ uideri omisisse, quod hunc Homeri uersum exigue secutus sit:

Id est, uerũ, solidum, natiuum.

ξῶα δ' ἀριγνώτη πέλεν, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Quando nulla maior cumulatiorq; pulchritudinis laus dici potuerit, quàm quod una inter omneis pulchra excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

QVOD ANNEVS CORNVTVS VERSVS Vergilij, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice opertéque dixit, reprehensione insulsa & odiosa inquinauit.

CAPVT X.

Annianus poëta, & plerisq; cum eo eiusdem Musæ uiri, summis assiduisq; laudibus hos Vergilij uersus ferebant: quibus Vulcanum & Venerem iunctos, mistosq; iure coniugij, rem lege naturæ operiendam uerecunda quadam translatione uerborum, cum ostenderet demonstraretq;, protexit: Sic enim scripsit:

Id est studij, tanq̃ dicas eiusdẽ farinę Vide Cic. li. epist. 7. de uerecundia ad Papyriũ Pætum, & li. 1. officiorum.

Ea

In 3. Aenei.

-Ea uerba locutus,
Optatos dedit amplexus, placitumq; petiuit
Coniugis infusus gremio per membra soporem.

Minus autem difficile esse arbitrantur, ad istiusmodi reticenda uerbis uti uno atq; altero, breui tenuiq; ea signo demonstrantibus: sicuti Homerus dixerit:

-ἧς θείνυμεν χώνυμ, ἠδὲ λέκτροιο δέσμοῦ,
-ἠδὲ ἔργα φιλοτήσια.
τὸν μὲν ἔξ ἔντρήτοισι κατευνάσατ' ἔρλεχέεσσιν.

Tot uero & tam cuidentibus ac tam non prætextatis, sed puris honestisq; uerbis uenerandũ illud concubij pudici secretum, neminem quenquam alium dixisse. Sed Anneus Cornutus, homo sanè pleraque alia non indoctus, neq; imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarũ composuit, egregiam totius istius uerecundiæ laudem, insulsa nimis et odiosa scrutatione uiolauit. Nam cum genus hoc figuræ probasset, & satis circumspecte factos esse uersus dixisset, membra tamen, inquit, paulo incautius nominauit.

Idest, in multis aliis.

Propterea quod mẽbra plerunq; solent dici genitalia, & in uiris, & in fœminis.

DE VALERIO CORVINO, ET VNDE Coruini sit cognomentum.

CAPVT XI.

DE Maximo Valerio, qui Coruinus appellatus est, ob auxiliũ propugnationemq; corui alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit. Ea res prorsus admiranda, sic profecto est in libris

Coruinus.

De tribunis militum uide Liuiũ tertio ab urbe cond. unde dicti sunt & quamobrẽ sint creati. Vibrans.

bris annalibus memorata: Adolescens tali genere editus, L. Furio, Clau. Appio consulibus fit tribunus militaris: Atq; in eo tempore copiæ Gallorum ingentes, agrũ Pontinum insederant: instruebanturq; acies à consulibus, de ui ac multitudine hostium satagentibus. Dux interea Gallorum, uasta et ardua proceritate, armisq; auro præfulgentibus, gratia dimicandi ingrediẽs, & manu telum reciprocans, incedebat: perq; contemptum et superbiam circumspiciens, despiciensq; omnia, uenire & congredi, si quis pugnare secum ex omni Rom. exercitu auderet. Tum Valerius tribunus, cæteris inter metum pudoremq; ambiguis, impetrato prius à COSS. ut in Gallum tam immaniter arrogantem, pugnare sese permitterent, progreditur intrepide modesteq; obuiam: & congrediuntur, & consistunt, & conferebantur iam manus, atq; ibi uis quædam diuina fit: Coruus repente improuisus aduolat, & super galeã tribuni insistit, atq; in aduersarij os atq; oculos pugnare incipit, insibilat, obturbat, unguibus manum laniabat, et prosse ctum alis arcebat. Atque ubi satis sæuierat, reuolabat in galeam tribuni. Sic tribunus spectante utroq; exercitu, & sua uirtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferociſsimum uicit interfecitq;: atq; ob eam causam cognomen habuit Coruinus. Id factum est annis CCCC. & V. post Romam conditam. Statuã Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendam curauit.

uit. In eius statuæ capite, corui simulacrum est, rei pugnæq; quam diximus, monimentum.

Agrum Pontinum.) Sic dictum à Pontina palude, cuius meminit Plin. lib. naturalis histo. tertio capite 5. in descriptione Italiæ.

Vastus.) Præter modum magnus. Talia enim corpora tribuit Gallis, & Cæsar Iulius in bello Gallico, & L. Florus.

DE VERBIS QVAE IN VTRANQVE partem significatione reciproca & aduersa dicuntur.

CAPVT XII.

Nomina in osus.

VT formidolosus dici potest, & qui formidat, & qui formidatur: ut inuidiosus & qui inuidet, & cui inuidetur: ut suspiciosus, qui suspicatur & qui suspectus est: ut ambitiosus, & qui ambit & qui ambitur: ut item gratiosus, & qui adhibet gratias & qui admittit: ut laboriosus, & qui laborat & qui labori est: ut pleraque alia huiusce modi in utranque partem dicuntur: ita infestus, ancipiti quoque significatione est. Nam & is infestus appellatur, qui malum infert cuipiam, & contrà, cui aliunde impendet malum, is quoque infestus dicitur. Sed quod prius posui, profecto exemplis non indiget. Sic adeo multi loquuntur, ut infestum dicant inimicum atque aduersum. Alterum autem illud, ignorabilius obscuriusq; est. Quis enim è medio, facile dixerit infestum esse, cui alter infestus est? Sed & uetercs plerique ita dixerunt: & M. Tullius in oratione quam pro Cn. Planco dixit, uocabulo hoc sic usus est: Dolebam, inquit, iudices, & acerbe ferebam, si huius

Leuiter male opinatur.

Venustates elegantias.

Actiue & passiue.

Ex uulgo.

Id est, si magis ob eam causam impediretur ab aduersarijs.

salus ob eam ipsam causam esset infestior, quòd is metu salutem atque uitam sua beneuolentia, præsidio, custodia que texisset. Nos igitur de origine & ratione uerbi quærebamus: atque ita in Nigidianis commentarijs inuenimus scriptum, infestum à festinando dictum: Nam qui instat, inquit, alicui, eum que properans urget, opprimere q; cum studet festinat que, aut contrà de alicuius periculo & exitio festinatur, is uterque infestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam uel facturus cuipiam uel passurus est. Ne quis autem de suspicioso, quod suprà posuimus, & de formidoloso, in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat, inuenict de suspicioso apud M. Catonem de re floria ita scriptum: Sed nisi qui palàm corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locauisset, & si famulosus et suspicioſus fuisset, uim in corpus liberũ non æquum censuere afferri. Suspicioſum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidoloſum autem qui formidatur. Sallustius in Catilina ita dicit: Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidoloſus. Item C. Caluus in poëmatis laborioſus dicit, non ut uulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

Id est, prætio addixisset.

Obsequsus ut uulgo dicimus, uel seruilis.

Carmen est Phaletium hendecasyl.

Durum, inquit, rus fugis, sed laborioſum.

Eadem ratione Laberius quoq; in sororibus:

Accu-

Aecastor, inquit, multum somniculosum. labũ, quod habet spondæum & dactylũ & tres trochæos.

Et Cinna in poëmatis:

Somniculosam, ut Pœnus aspidem Psyllus.

Metus quoque & iniuria, atque alia quædam id genus, sic utroque uersum dici possunt. Nam metus hostium recte dicitur, & cum timent hostes, & cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima, metum Pompeij dixit, non quod Pompeius metueret, quod est usitatius, sed quod metueretur. Verba hæc Sallustij sunt: Id bellum excitabat metus Pompeij uictoris, Hierosolymam in regnum restituentis. Item alio in loco: Postquam remoto metu Punico, simultates exercere ciuium fuit. Iniurias itidem dicimus, tam illorum, qui patiuntur, quàm qui faciunt: quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum à Vergilio eandem habet formam, communicatæ ultro & citro significationis: Metus. Iniuriæ.

Et uulnere, inquit, tardus Vlyssi.

Cum diceret uulnus, non quod accepisset Vlysses, sed quod dedisset. Nescius quoq; dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. Sed super eo qui nescit, frequens huius uocabuli usus est: infrequens autem de eo est, quod nescitur. Ignarus æque utroquecuersum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente: Vulnus. Nescius. Ignarus.

Quæ incolis nescius nescias pessimus. Sallustius:

More humanæ cupidinis ignara uisendi. Verg.

Ignarum Laurens habet ora Numanta.

At formidolosus.) Per comparationem incipit narrationem, & durat periodus in quintum usq; uersum, quod tamen rarissimum est in Gellio uidere, de nominibus uero in osus, uide lib. quarto.

Adhibet.) Exhibet, quod est aliquanto in usu nostro receptius.

Qui labori est.) Qui patiẽ laborẽ, ut ager laboriosus.

De re florea.) Id est, de ludis uel festis floralibus, siquidem dea Romanis colebatur florum & pratorum præses, cuius nomen est Flora, eius festa Floralia dicta sunt, in quibus nudi uiri, fœminæq; congrediebantur in theatro.

Suspicios us.) Suspectus.

Cinna.) Hic est Cinna ad quem extãt multa Martialis epigrammata.

Aspidem.) Hunc serpentem maxime somniculosum tradit Aristoteles.

VERBA EX HISTORIA CLAVDII Quadrigariĩ, quibus Manlĩ Torquati nobilis adolescentis, & hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit.

CAPVT XIII.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius summo loco natus, apprimeq; nobilis fuit, ei Manlio cognomentum factum Torquato. Causam cognomenti fuisse accepimus: Torquis ex auro induuias, quam ex hoste quem occiderat, detractã induit. Sed quis hostis & quod genus, & quàm formidandæ uastitatis, & quantum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum Q. Claud. primo annalium purissime atq; illustrissime, simpliciq; & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit. Quem locum ex eo libro Phauorinus philosophus cum legeret, non

ret, non minoribus quati afficiq; animum suum motibus pulsibusq; dicebat, quàm si ipse coràm depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudij quibus pugna ista depicta est, adscripsi: Cum interim Gallus quidam nudus præter scutum & gladios duos, torque atque armillis decoratus processit, qui & uiribus, & magnitudine, & adolescentia, simulq; uirtute cæteris antestabat: is maxime prælio commoto, atq; utrisque summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, utrique ut quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est. Extemplò silentio facto, cum uoce maxima inclamat, siquis secum depugnare uellet, uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies. Deinde Gallus irridere cœpit, atque linguam exertare. Id subito perdolitum est cuidam T. Manlio, summo genere nato, tantum flagitium ciuitati accidere, è tanto exercitu neminem prodire. Is, ut dico processit, neq; passus est uirtutem Romanam à Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri, & gladio Hispanico cinctus, contra Gallum constitit. Metu magno ea congressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante facta est. Ita ut antè dixi, constiterunt, Gallus sua disciplina, scuto proiecto cantabundus, Manlius animo magis quàm arte confisus, scutum scuto percussit, atq; statum Galli cõturbauit. Dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet, Manlius iterum scuto scutum percutit, atq; de loco certo ho-

Q. Claudij uerba.

Facies ingenitiuo.

Perdolitũ.

minem iterum deijcit: eo pacto ei sub Gallicum gladium succeßit, atque Hißpanico pectus hausit: deinde continuo humerum dextrum eodem concussu incidit, neq; recessit usquam donec subuertit, ne Gallus impetum ictu haberet. Vbi cum cuertit, caput præcidit, torquemq; detraxit, eamq; sanguinolentam sibi in collum imponit: Quo ex facto, ipse posteriq; eius, Torquati sunt cognominati. Ab hoc T. Manlio cuius hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia, Manliana dicta sunt: quoniam postea bello aduersum Latinos, eum esset COS. filium suum securi percußit, qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdicto, hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.

Icti genitiuo.

Manliana imperia.

QVOD IDEM QVADRIGARIVS, HVius facies, patrio casu probe & Latine dixit. Et quædam alia apposita, de similium uocabulorum declinationibus.

CAPVT XIIII.

QVod autem supra scriptum est in Q. Claudij Querbis, propter magnitudinem et immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inspectis explorauimus, atque ita esse ut scriptum est, comperimus. Sic enim pleraq; ætas ueterum declinauit hæc facies huius facies, quod nunc propter rationem grammaticam faciei dicitur. Corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus faciei scriptum est, illo quod antè scriptum erat obliterato. Meminimus etiã in Tiburtij bibliotheca inuenire nos in eodem Claudij libro scriptũ utrunq;

Facies facies.

facies & facij: sed facies in ordine scriptum fuit, & contrà per ij geminum facij. Neq; id abesse à quadam cõsuetudine prisca existimauimus. Nam & abeo, quod est hic dies, tam huius dij, et ab eo quod est hæc fames, tam huius famij, dixerunt. Q. Ennius in XVI. annali dies scripsit pro diei, in hoc uersu: Facil. Dies dij. Fames famij Dies in genitiuo.

Postremæ longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoq; affirmat Cesellius in oratione, quam pro P. Sestio fecit dies scripsisse pro diei: quod ego impensa opera, conquisitis ueteribus libris plusculis, ita ut Cesellius ait, scriptum inueni. Verba sunt hæc Marci Tullij: Equites uero daturos illius dies pœnas. Quocirca factum hercle est, ut facile ijs credam, qui scripserunt, idiographum librum Vergilij sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

Libra dies somniq; pares ubi fecerit horas.

Id est, libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies à Vergilio scriptum uidetur, ita in illo uersu nil dubium est, quin dij scripserit pro diei: Munera lætitiamque dij. Quod imperitiores dei legunt ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem dies dij à ueteribus declinatum est, ut fames famij, pernicies pernicij, progenies progenij, luxuries luxurij, acies acij. M. enim Cato in oratione, quam de bello Carthaginiensi composuit, ita scripsit: Pueri atq; mulieres extrudebantur famij causa. Lucilius in XII. Rugnsum atq; famij

plenum, Sisenna in historiarum libro VI. Romanos in ferendæ pernicij causa uenisse. Pacuuius in Paulo:

Pater supreme nostræ progenij patris.

Cn. Matius in Iliadis XXI.

Altera pars acij uitasset fluminis undas.

Idem Matius in tertiodecimo:

An maneat speciei simulachrum, in morte silentum.

C. Gracchus de legibus promulgatis: Ea luxurij causa aiunt institui. Et ibidem infrà ita scriptum est: Non est ea luxuries, quæ necessario parentur uitæ causa. Propter quod apparet, eũ ab eo quod est luxuries, luxurij patrio casu dixisse. Marcus quoq; Tullius in oratione qua sextum Roscium defendit, pernicij scriptũ reliquit.

Pernicij. Verba hæc sunt: Quorum nihil pernicij causa diuino cõsilio, sed ui ipsa & magnitudine rerum factum putamus. Aut facies ergo in casu patrio, aut facij, Quadrigarium scripsisse existimandum est. Faciei autẽ, in nullo ueteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi,

Facie in dativo. qui purissime locuti sunt, non faciei, uti dicitur nũc, sed facie dixerunt. Lucilius in satyris:

Et primum, inquit, facie honestas accedit.

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te diligit, ætati faciq́; tuæ se

Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

Sunt autem non pauci, qui utrobique facij legant. Sed C. Cæsar in libro de analogia secundo huius die, & huius

huius specie, dicendū putat. Ego quoq; in Iugurtha Sal Die in geni-
lustij, summæ fidei, et reuerendæ uetustatis libro, die, ca tiuo.
su patrio scriptū inueni. Verba hæc ita erant. Vix decì
ma parte die reliqua. Non enim puto argutiolam istam
recipiendam, ut die dictum quasi ex die existimemus.

DE GENERE CONTROVERSIAE, quod Græce ἄπορον appellatur.

CAPVT XV.

CVm Antonio Iuliano rhetore, per feriarum tem An. Iulia-
pus æstiuarum, decedere ex urbis æstu uolentes, nus.
Neapolim conc esseramus. Atq; ibi erat adolescēs tunc
quispiam ex ditioribus, cū utriusq; linguæ magistris me
ditans et exercens ad causas Romæ orandas eloquētiæ
latinæ facultatem. Atq; is rogat Iulianum uti sese au-
diat declamantem. It auditum Iulianus. Imus quoq; nos
cum eo simul. Introit adolescens, et præfatur arrogan
tius, & elatius quàm ætati eius decebat, ac deinde iubet
exponi controuersias. Aderat nobiscum ibi Iuliani se-
ctator, iuuenis promptus & proficiens, et offendens iā
in eo, quod ille apud Iuliani aureis in præcipiti stare, et
subitaria dictione periculū sui facere audebat. Expo
nit igitur tentamenti gratia controuersiam parum cō
sistentem, quod genus Græci ἄποροπ uocant: latine au Aporon.
tem id non nimis incommode, inexplicabile dici potest.
Ea controuersia fuit huiuscemodi: De reo septem iudi
ces cognoscant: eaq; sententia sit rata, quā plures ex eo

numero dixerint. Cum septẽ iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alij pecunia, tres reliqui capite puniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum et contradicit. Hac ille audita, nec considerata, neq; alijs ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate, in eandem hanc controuersiam principia nescio quæ dicere, & inuoluera sensuum, uerborũq; uolumina, uocumq; turbas fundere, cæteris omnibus ex cohorte eius, qui audire cum soliti erant, clamore magno exultantibus, Iuliano autẽ male ac misere rubente & sudante. Sed ubi deblateratis uersuum multis milibus, finẽ aliquãdo fecit, egressiq; inde sumus, amici familiaresq; eius Iulianum prosecuti, quidnam existimaret, percontati sunt. Atq; ibi Iulianus festiuissime: Nolite quærere, inquit, quid sentiam, adolescens hic sine controuersia disertus est.

Amara irrisio.

QVOD PLINIVM SECVNDVM HOMInem non indoctum fugerit, latueritq; uitium argumenti, quod ἀντίστροφον Græci dicunt.

CAPVT XVI.

Plinius Secundus.

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, quos studiosorũ inscripsit, haud mediusfidius usquequaq; aspernandos. In ijs libris multa uarie ad oblectãdas eruditorum hominum aures ponit. Refert etiam pleraq; sententias, quas in declinandis controuersijs lepide arguteq; dictas putat: sicut hanc quoq; sententiam ponit ex huiuscemodi con-

trouer-

trouersia: Vir fortis præmio, quod optauerit donetur. Qui fortiter fecerat, petijt alterius uxorẽ in matrimonium, et accepit. Is deinde, cui ea uxor fuerat, fortiter fecit, repetit eandem, contradicitur. Elegantèr, inquit, & probabiliter, ex parte posterioris, uiri fortis, uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: Si placet lex, redde: si non placet, redde. Fugit autem Plinium, sentẽtiolam istam, quam putauit esse argutißimam, uitio non carere, quod Græce ἀντιστρεφον dicitur. Et est uitium insidiosum, et sub falsa laudis specie latens. Nihil enim minus conuerti ex contrario idipsum aduersus eundem potest, atque ita à priore illo uiro forti dici: Si placet lex, non reddo: si non placet, non reddo.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII
LIBER X.

TERTIVMNE CONSVL, AN TERTIO dici oporteat, & quonã modo Cn. Pompeius cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionẽ ancipitẽ istius uerbi de consilio Ciceronis uitauerit

CAPVT I.

EAMILIARI meo cuipiam literas Athenis Romam misi. In ijs scriptum fuit, me illi iam tertium scripsisse. Is ad me rescripsit, pertuitq;

tiuitq; ut rationem dicerem, cur tertium ac non tertio scripsissem. Id etiam adscripsit, ut cadē quid super illo quoq; mihi uideretur, facerem se certiorem, tertium'ne COS. et quartum, an tertio et quarto dicendum esset. quoniam Romæ doctum uirū dicere audisset, tertio & quarto COS. nō tertium quartumq;: Idq; in principio libri Cælium scripsisse: et Q. Claudium in li. XI. C. Marium creatū septimo COS. dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, quàm uerba M. Varr. hominis (opinor) quàm fuit Claudius cum Cælio, doctioris: quibus uerbis utrunq;, de quo ad me scripserat, deciderētur. Nam & Varro satis aperte, quid dici oporteret, edocuit: et ego aduersus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui. Verba M. Varronis ex libro disciplinarum quinto hæc sunt: Aliud est, quarto prætorem fieri, & quartum: quod quarto locum adsignificat, ac tres ante factos: quartum tempus adsignificat, & ter ante factum. Igitur Ennius recte conscripsit:

Quintus pater quartum fit consul.

Et Pompeius timide, qnod in theatro ne adscriberet cō sul tertium aut tertio, extremas literas non conscripsit. Quod de Põpeio Varro breuiter & subobscure dixit, Tyro Tullius Ciceronis libertus, in epistola quadā enarratius scripsit ad hunc fermè modum: Cum Pompeius inquit, ædem uictoriæ dedicaturus foret, cuius gradus uice theatri essent, nomēq; eius et honores inscriberentur,

Tertium consul.

Tertio consul.

Quarto prætor.

Quartum prætor.

Commodissime theatrum uertas spectatoriū, θεάτρα enim spectare significat Theatra autem domus erant publi-

tur, quæri cœptum est, utrum consul tertio inscribendum esset, an tertiũ. Eam rem Pompeius exquisitissime retulit ad doctissimos ciuitatis. Cumq; dissentiretur, & pars tertio, alij tertium scribendum contenderent, rogauit, inquit, Ciceronẽ Pompeius, ut quod ei rectius uiderctur, scribi iuberet: Tum Ciceronem iudicare de uiris doctis ueritũ esse, nec quorum opinionem improbasset, ipsos uideretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neq; tertium neq; tertio scriberetur, sed ad secundum usq; t, fierent literæ, tert. ut uerbo non perscripto res quidem demonstraretur, sed dictio tamen ambigua uerbi lateret. Id autẽ quod et Varro et Tyro dixerunt, in eodem nunc theatro nõ est ita scriptum. Nam cum multis annis postea scena quæ procciderat, refecta esset numerus tertij consulatus non uti initio prioribus literis tert. sed tribus tantũ lineolis III. incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta origine ita perscriptũ est: Carthaginienses sextum de fœdere decessere. Id uerbũ significat, quinquies antè eos fecisse cõtra fœdus, et tum sextum. Græci quoq; in significandis huiusmodi rerum numeris, τρίτον καὶ τέταρτον dicũt, quod congruit cum eo, quod latine dicitur tertiũ quartumq;.

cæ spectatoriæ, multorum milium capaces, unde uel Indi, uel sacrificia spectarentur.

QVID ARISTOTELES DE NVMERO puerperij memoriæ mandauerit.

CAPVT II.

ARistoteles philosophus memoriæ tradidit, mulierem

Partus quinque puerorũ Plinius li. 7. ca. 3. huius monstrosi partus rationem reddere conatur. Quippe quòd Nilus fluuius irrigans Aegyptum fœtifer sit, id est, augeat mulieribus pariendi uim.

lierem in Aegypto uno partu quinq; pueros enixam, cumq; esse finem dixit multijugæ hominum partionis, neque plures unquam simul genitos compertum: hunc autem esse numerum ait rarißimum. Sed & diuo Augusto imperante, qui temporum eius historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurente peperisse quinque pueros dicunt, cosq; pauculos dies uixisse, matrem quoq; eorum non multo postquàm peperit, mortuam: monumentumq; ei factum iussu Augusti in uia Laurentina: inq; eo scriptum esse numerum puerperij eius, de quo diximus.

LOCORVM QVORVNDAM ILLVstrium collatio, contentioq; facta ex orationibus C. Gracchi & M. Catonis.

CAPVT III.

C. Gracchus.

FOrtis ac uehemẽs orator existimatur esse C. Gracchus, nemo id negat: sed quod nonnullis uidetur seuerior, acrior, ampliorq; esse M. Tullio, ferri id qui potest? Legebamus adeo nuper orationẽ Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium, & quosdã ex municipijs Italicis honestos uiros, uirgis per iniuriã cæsos à magistratibus Po. Ro. quanta maxime inuidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit: Nuper Theanum Sidicinum consul uenit, uxorem dixit in balneis uirilibus lauari uelle. Quæstori Sidicino à M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerentur qui lauabantur. Vxor renuntiat uiro, parum cito sibi balneas

Vbi aliàs uiri lauari solent.

neas traditas esse, et parum lautas fuisse. Idcirco palus destitutus est in foro, eoq; adductus suæ ciuitatis nobilissimus homo M. Marius, uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Caleni ubi id audierunt, edixerũt, ne quis in balneis lauisse uellet, cum magistratus Rom. ibi esset. Ferentini ob eandem causam prætor noster quæstores arripi iussit. Alter se de muro deiecit, alter præhensus et uirgis cæsus est. In tam atroci re, ac tam misera atq; mœsta iniuriæ publicæ contestatione, ecquid est quod aut ampliter insigniterq; aut lachrymose atq; miseranter, aut multa copioseq; inuidia, grauiq; & penetrabili querimonia dixerit? breuitas sanè & uenustas et mundities orationis est, qualis haberi fermè in comœdiarũ festiuitatibus solet. Item Gracchus alio in loco ita dicit: Quanta libido, quantaq; intemperantia sit hominũ adolescentiũ, unum exemplum uobis ostendã. His annis paucis ex Asia missus est, qui per id tẽpus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur, ei obuiã bubulcus de plebe Venusina aduenit, & per iocum, cum ignoraret qui ferretur, rogauit num mortuum ferrent. Vbi id audiuit, lecticã iussit deponi: stuppis quibus lectica deligata erat, usq; adeo uerberari iussit, dũ animum efflauit. Hæc quidem oratio super tã uiolẽto atq; crudeli facinore, nihil profecto abest à quotidianis sermonibus. At cũ in simili causa apud M. Tullũ ciues Ro. innocentes uiri, contra ius, contraq; leges uirgis

M. Ciceronis uehementia.

uirgis cæduntur, aut supplicio extremo necantur, quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod et quale inuidiæ, atq; acerbitatis fretum efferuescit? Animum hercle meum, cum illa M. Cic. lego, imago quædam, et sonus uerborũ & uocum et eiulationum circumplectitur: uelut sunt ista quæ de C. Verre dicit, quæ nos (ut in præsens potuimus) quasmũ memoria suppeditabat, adscripsimus. IPSE inflammatus scelere et furore, in forũ uenit: ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emanabat. Expectabant omnes, quo tandem progressurus, aut quid nã acturus esset: cum repente hominem proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. Iã hæc mediusfidius sola uerba, nudari, ac deligari, et uirgas expediri iubet, tanti metus horrorisq; sunt, ut non narrari quæ gesta sunt, sed rẽ geri prorsus uideas. Gracchus autẽ noster, non querẽtis neq; implorantis, sed nuntiantis uice, Paulus, inquit, in foro destitutus est, uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Sed enim M. Ci. præclare, cũ diuina repræsentatione, non cæsus est, sed cædebatur, inquit, uirgis in medio foro Messanæ ciuis Ro. cũ interea nullus gemitus, nulla uos illius miseri inter dolorẽ crepitumq; plagarum audiebatur, nisi hæc: Ciuis Ro. sum. Hac cõmemoratione ciuitatis, omnia uerbera depulsurum, cruciatũq; à corpore deiecturum arbitrabatur. Complorationẽ deinde tam acerbæ rei, et odium in Verrem,

rem, detestationēq; apud ciues Ro. incense atq; acriter atq; inflammanter facit, cū hæc dicit: O nomen dulce libertatis, o ius eximium nostræ ciuitatis, o lex Portia, legesq; Sempronię, o grauiter desiderata, & aliquādo reddita plebi Ro. tribunitia potestas. Huccine tandem hæc omnia reciderūt, ut ciuis Ro. in prouincia Po. Ro. in oppido fœderatorū, ab eo qui beneficio Po. Ro. fasces ac secureis haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? Quid, cū ignes ardentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebantur? Si te acerba illius imploratio, & uox miserabilis non leniebat, ne ciuium quidem Ro. qui tū aderant, fletu gemituq; maximo commouebare. Hæc M. Tul. atrociter, grauiter, copiose, apteq; miseratus est. Sed si quis est tam agresti aure ac tam hispida, quē lux ista & amœnitas orationis, uerborumq; modificatio parum delectat, amat autē priora idcirco quòd incompta, & breuia, & non operosa, sed natiua quadam suauitate sunt, quodq; in ijs umbra & color quasi opacæ uetustatis est, si quid iudicij habet, consideret in causa pari M. Catonis hominis antiquioris orationem, ad cuius uim et copiam Gracchus nec aspirauit: intelliget (opinor) Catonem contentum eloquentia ætatis suæ nō fuisse: & id iam tum facere uoluisse, quod Cicero postea perfecit. In eo nanq; libro qui de falsis pugnis inscriptus est, ita de Quinto Thermo conquestus est: Dixit à decemuiris parum sibi bene cibaria curata esse.

M. Catonis excellens oratio.

Iussit uestimenta detrahi, atq; flagro cædi. Decem uiros Brutiani uerberauere, uidere multi mortales. Quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc Rex ausus est facere. Eá nc fieri bonis, bono genere natis boni cõsulitis? Vbi societas? ubi fides maiorum? insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores atq; carnificinas, per dedecus atq; maximam contumeliam (inspectantibus populariibus suis, atq; multis mortalibus) te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumq; gemitum, quid lachrymarum, quantumq; fletuum factum audiui? Seruiniurias nimis ægre ferunt: quid illos bono genere natos, magna uirtute præditos, opinamini animi habuisse, atq; habituros dum uiuent? Quod Cato dixit, Brutiani uerberauere: ne qui forte asse de Brutianis requirat, id significat: Cum Annibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas Po. Ro. aduersas pugnauisset, primi totius Italiæ Brutij ad Annibalem desciuerũt. Id Ro. ægre passi, postquam Annibal Italia decessit, superatiq; Pœni sunt, Brutios ignominiæ causa non milites scribebant, nec pro socijs habebant, sed magistratibus in prouincias euntibus parêre, et præministrare seruorum uicem iusserunt. Itaq; ij sequebantur magistratus, tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur lorarij, & quos erant iussi uinciebant, aut uerberabant. Quot autem ex Brutijs erant, appellati sunt Brutiani.

Brutiani.

Genus lictorum erat in comœdijs Latinis sic

C. Grac

C. Gracchus.) Tribuit huic Graccho summam eloquẽtiam Cicero, sed animum patriæ amantiorem in eo desiderat, ita enim inquit, de oratore: T. & C. Gracchos omnibus naturæ & doctrinæ præsidijs paratos, rempub. illa præclara eloquentia sua euertisse.

Contra q; leges.) Quibus cauebatur, ut ciuis Romanus ubicunq; gentium esset, quę sub imperio Romano esset, à ui liber & immunis esset, tantum commemoratione uerbi, Romanus ciuis sum. Sunt autem ciues Romani, non solum qui Romæ habitant, uerum omnes qui Romano utuntur iure.

appellatũ, quod dominorum iussu seruos detrectantes imperia, aut segnius obeũtes, loris cæderent.

QVOD P. NIGIDIVS ARGVTISSIME docuit, nomina non positiua esse, sed naturalia.

CAPVT IIII.

Nomina uerbaq;, nõ positu fortuito, sed quadam ui & ratione naturæ facta esse P. *Nigidius in grammaticis commentarijs docet, rem sanè in philosophiæ disertationibus celebrem. Quæri enim solitũ apud philosophos, φύσῃ τὰ ὀνόματα ἢ θέσει. In eam rem multa argumenta dicit, cur uideri possint uerba esse naturalia magis quàm arbitraria: ex quibus hoc usum est lepidum et festiuũ: Vos, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atq; animam porrò uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intendimus. At contrà cũ dicimus, nos, neq; profuso intentoq; flatu uocis, neque proiectis labijs pronuntiamus, sed & spiritum et labias, quasi intra nosmetipsos coërcemus. Hoc idem fit & in eo, quod dicimus, tu, & ego, & tibi, & mihi. Nam sicuti cum*

Vos inquit.) Apud Græcos non est eadẽ ratio, tametsi in reliquis simillitudo appareret, utrunq; enim spiritu aspero & proiecto pronunciatur. Vna enim per u, altera per υ, quarũ utrarũq; eadẽ est pronunciatio.

adnuimus, & abnuimus, motus quidem ille uel capitis uel oculorum, à natura rei quam significat, non abhorret: ita in his uocibus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Græcis quoq; uocibus, quam esse in nostris animaduertimus.

AVARVS, SIMPLEX NE VOCABVLVM sit, an compositum, & duplex, sicut P. Nigidio uidetur.

CAPVT V.

Auarus.

AVarus, non simplex uocabulum, sed iunctum copulatumq; esse, Nigidius dicit in commentariorum undetriceſimo: Auarus, inquit, appellatur, qui auidus æris est: sed in ea copula, e, inquit, litera, detrita est.

Locupleſ. Nam & Pli. hanc locupletisetymologiam esse dicit lib. natura. hiſto. 18. cap. 3.

Item locupletem ait dictum ex compositis uocibus, quia pleraq; loca, hoc est qui multas possessiones tenet. Sed probabilius id firmiusq; est, quod de locuplete dicit: nam de auaro ambigitur. Cur enim non uideri possit ab uno solum uerbo inclinatum, quod est aueo? eademq; esse factura, qua est amarus? de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.

MVLTAM DICTAM ESSE AB AEDILIbus plebis Appij Cęci filiæ mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.

CAPVT VI.

Appij Cæci filiæ liber tas punita.

NOn in facta modo, sed in uoces etiam petulantio res publice uindicatum est. Ita enim debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij nanq; illius Cæci filia, à ludis quos spectauerat, exiens, turba

turba undique confluentis fluctuantisq; populi iactata est: atque inde egressa, cum se male habitam diceret: Quid enim in me nunc factum esset, inquit, quantoq; ardentius pressiusq; conflictata essem, si P. Claudius frater meus nauali prælio classem nauium cum ingenti ciuium numero non perdidisset? certe quidem maiore nunc copia populi oppressa intercidissem. Sed utinam, inquit, reuiuiscat frater, aliamq; classem in Siciliam ducat, atque istam multitudinem perditum eat, quæ me male nũc miserã conuexauit. Ob hæc mulieris uerba tam improba, ac tam inciuilia, C. Fundanius, & Tib. Sempronius ædiles plebei multam dixerunt ei æris grauis XXV. milia. Id factum esse dicit Capito Atteius, in commentario de iudicijs publicis, bello Punico primo, Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso consulibus.

Ob hæc mulieris uerba.) Florus breuiter sic denarrat historiam in Epithomate. Claudia soror, inquit, P. Claudij, eius qui contemptis auspicijs male pugnarat, à ludis reuertens, cum turba præmeretur, dixit: Vtinam frater meus uiueret, iterumq; classem in Siciliam duceret, ob eam caussam multata est.

FLVMINVM QVAE VLTRA IMPErium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum, ficut M. Varronem memini scribere.

CAPVT VII.

OMnium fluminum quæ in maria, quà imperium Romanum est, fluunt, quam Græci τὸν ἔσω θάλασσαν appellant, maximum esse Nilum consentitur, Nilus.

Istrus. proxima magnitudine esse Istrum scripsit Sallustius. Varro autem cum de parte orbis quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum esse ponit: per quod uidetur eum facere Istro æmulum. Istrus enim quoq; in Europa fluit.

Rhodanus.

INTER IGNOMINIAS MILITARES quibus coercebantur, fuisse sanguinis dimissionem. Et quænam esse uideatur causa huiuscemodi castigationis.

CAPVT VIII.

Sanguinis emissio ignominiosa. FVit hæc quoq; antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominiæ causa, militi uenam solui, & sanguinẽ dimitti. Cuius rei ratio in literis ueteribus, quas equidem inuenire potui, non extat: sed opinor factum hoc primitus in militibus stupentis animi, atq; à natura li habitu declinantis, ut non tam pœna quàm medicina uideretur. Postea tamen ob pleraq; alia delicta, idem factitatum esse credo per consuetudinem, quasi minus sani uiderentur omnes qui delinquerent.

Vnde Stoici animi uitia morbos appellant, ob id maxime danda est opera, ut sit mens sana in corpore sano.

Sanguinẽ dimitti.) Hippocrates in lib. de proportione hominis ad Ptolomæum regem inquit: Admodũ utile est homini uenas incidere, & sanguinem minuere, maxime in Vere quo abundat sanguis, potissimum in iuuenibus & ætate uigentibus, unde hortatur ut si Veris tempore ægrotet iuuenis, nullum remedium nisi sanguinis remissionem quærat. Vnde autem sit ad ignominiam translatum, non adpãret, nisi coniecturis agere uelimus.

QVIBVS MODIS, QVOQVE HABITV acies Rom. instrui solita sit, quæq; earum instructionum sint uocabula.

CAPVT IX.

Vocẽ

VOcabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, serra, alæ, turres. Hæc & quædã itẽ alia inuenire est in libris eorum, qui de militari disciplina scripserũt. Tralata autẽ sunt ab ipsis rebus, quæ ita proprie nominantur, earumq; rerũ in acie instruenda sui cuiusq; uocabuli imagines ostenduntur. Vocabula militaria.

QVAE EIVS REI CAVSA SIT, QVOD & Græci ueteres & Romani anulum in eo digito gestauerunt, qui est in manu sinistra minimo proximus.

CAPVT X.

VEteres Græcos anulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus. Romanos quoq; homines aiunt, sic plerunq; anulis usitatos. Causam esse huius rei Appion in libris Aegyptiacis hanc dicit, quòd insectis apertisq; humanis corporibus, ut mos in Aegypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertum est neruum quendam tenuissimum, ab eo uno digito de quo diximus, ad cor hominis pergere ac peruenire. Propterea non inscitum uisum esse, eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens et quasi connexus esse cum principatu cordis uideretur. Anuli gestatio. Frequentari ua forma dixit.

Anulum in digito.) De anulo Macro. aliam assignat rationem, pollex enim quia per se satis polleat nec indigeat alio externo uel accersito honore. Index uero quia ex una parte solus sit, &, ut ita dicã, desertus, indignus esse uideatur honore. Medius autem longissimus sit, ita ut satis etiam per se honoris habere existimetur. Minimus autem

tem omnium indignissimus. Anularis uero ille qui inter minimum & longissimum sit, maxime indigeat aliquo honore, quo à cæteris illustrior fiat.

ἀνατομὰς.) Membratim & articulatim cum hominis nerui inciduntur, ut medici de corpore integro qua parte laboret, facilius iudicare queant. Hanc incidendi artem Galenus in libro de locis affectis anatomicam uocat, indicatq; maxime necessariam esse futuro medico.

VERBVM MATVRE QVID SIGNIFIcet, quæq; uocis eius ratio sit, & quòd eo uerbo uulgus hominum improprie utitur. Atque mihi, quòd præcox decinatum, præcocis facit, non præcoquis.

CAPVT XI.

Mature. MAture nunc significat propere & cito, contra ipsius uerbi sententiam. Aliud enim est mature, q̃ quod dicitur propere. P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius: Mature, inquit, est, quod neq; citius est, neq; serius, sed medium quiddam & temperatum est. Bene atq; proprie Nigidius.

Matura. Nam et in frugibus, & in pomis matura dicuntur, quæ neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca et decocta, sed tempore suo adulta maturataq;. Quoniam autem id quod non segniter fiebat, mature fieri dicebatur, progressa plurimũ uerbi significatio est: & non iam quod nõ segnius, sed quod festinantius fit, id fieri mature dicitur: quandoea quæ præter sui tẽporis modũ properata sunt, immatura uerius dicantur. Illud uerò Nigidianum rei atque uerbi temperamentum, diuus Augustus, duobus Græcis uerbis elegantissime exprimebat. Nam & di-

& dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitum esse aiunt σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas: ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Vergilius quoque (si quis animum attendat) duo ista uerba properare & maturare, tanquam planè resonantia contraria, scitissime separauit in hisce uersibus: Maturitas. Maturare.

Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.

Elegantissime ista duo uerba diuisit. Nanq; in properatu rei rusticæ, per tẽpestates pluuiasq; cum otium est, maturari potest: per serenas, cum tempus instat, properari necessum est. Cum significandum autem est coactius quid factum et festinantius, tum rectius præmature factum id dicitur quàm mature: Sicut Afranius dixit in togata, cui Titulus nomen est: Properare.

Appetis dominatum demens præmature præcocem. Præmature.

In quo uersu animaduertẽdum est, quòd præcocem inquit, non præcoquem. Est enim casus eius rectus, non præcoquis, sed præcox. Præcox.

DE PORTENTIS FABVLARVM QVAE Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert. Et ibidem de simulacro uolucri columbæ.

CAPVT XII.

Librum esse Democriti nobilissimi philosophorũ,

de ui & natura chamæleontis, cumq; se legisse Plinius Secundus in naturalis historiæ XXVIII. refert: multaq; uana atq; intoleranda auribus, deinde quasi à Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inuiti meminimus, quia pertæsum est: Accipitrem auem rapidissimã à chamæleonte humi reptante, si cum forte superuolet, detrahi, & cadere ui quadam in terrã, cæterisq; auibus laniandum sese sponte sua obijcere & dedere. Item aliud ultra humanam fidem: Caput & collum chamæleontis, si uratur ligno quod appellatur robur, imbres et tonitrua derepente fieri: idq; ipsum usu uenire, si iecur eusdẽ animalis in summis tegulis uratur. Item aliud, quod hercle an ponerem dubitaui, ita est deridiculæ uanitatis: nisi idcirco planè posui, quod oportuit nos dicere, quid de istiusmodi admirationum fallacibus lecebris sentiremus, qua plerunq; capiuntur, et ad perniciem elabuntur ingenia maxime solertia, caq; potissimũ quæ discendi cupidiora sunt. Sed redeo ad Plinium: Sinistrum pedem ait chamæleontis, ferro & igni calefacto torreri, cum herba quæ appellatur eodẽ nomine chamæleon, et utrunq; macerari unguento, colligiq; in modum pastilli, atq; in uas mitti lignеum: & cum quid uas ferat, etiã si is in medio palàm uersetur, à nullo uideri posse. His portentis atq; præstigijs à Plinio Secundo scriptis, non dignum esse cognomine Democriti puto uel illud, quale est quod idem Plinius in decimo lib.

Chamæleontis natura. Vide Plin. li. 16. ca. 40.

Demo-

Democritum scripsisse asseuerat: Aues quasdam esse certis uocabulis, & earum auium confuso sanguine gigni serpentem: cum si quis ederit, linguas auium & colloquia interpretaturum. Multa autem uidentur abhominibus male solertibus huiuscemodi commenta in Democriti nomen data, nobilitatis autoritatisq; eius perfugio utentibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum commentum esse, atq; feciſſe traditur, neq; minus admirabile, neq; tamen uanum æque uideri debet. Nam et plerique nobilium Græcorum, & Phauorinus philosophus memoriarum ueterum exequentissimus, affirmatissime scripserunt, simulacrum columbæ è ligno ab Archytatione quadam disciplinaq; mechanica factum uolasse: ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa atq; occulta concitum. Libet hercle super re tam abhorrenti à fide ipsius Phauorini uerba ponere: Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα μὲν μηχανικὸς ὢν ἐποίησε πτῆσιν δᾶμ ξυλίνην τετομένην, ἅτις εἴποτε καθήσθαι, οὐκ ἔτι ἀνίστατο μέχρι τότε. Memoriarum. Columbæ lignæ uolatus.

Plinius secundus.) Apparet hoc loco Gellium magis ex affectu quàm animo loquutum esse, quandoquidem Plin. hæc omnia refert non tanquã à se credita, sed à Græcorum uanitate conficta, id quod facile perspicit quisquis librum X. id genus nugis respersum euoluerit. Arbitror autem causam Gellio fuisse, quod nõdum seculorum memoria probatus fuerit tum Plinius, fit enim sæpenumero in re literaria, ut quæ in antiquis ad miraculum usq; probemus, ea in recentioribus minime legere dignemur, neque ulla in re sæpius labitur eruditorum iudicium. Hæc enim Herm. Barbarus.

Acci-

Accipitrem auem rapidissimam.) Omnia enim accipitrum genera ex rapinis uiuũt, idq; alterius generis auiũ, maxime columbarum, Plin. lib. 10. cap. 8.

CVM PARTIM HOMINVM, QVA RATIONE dixerint.

CAPVT XIII.

Partim hominum. Cũ partim hominum.

PArtim hominum uenerunt, plerunq; dicitur: quod significat, pars hominum uenit, id est, quidam homines. Nam partim hoc in loco aduerbium est, neque in casus inclinatur: sicuti, cum partim hominum, dici potest: id est, cum quibusdam hominibus, & quasi cum quadam parte hominũ. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: Ibi pro scorto fuit, in cubiculum subreptitauit è conuiuio: cum partim illorum iam sæpe ad eundem modum erat. Imperitiores autem, cum partim legunt tanquam declinatum sit quasi uocabulum, non dictum quasi aduerbium. Sed Q. Claudius XXI. annali insolẽtius paulo hac figura est ita usus: Eum enim cum partim copijs hominum adolescentium placentem sibi. Item Q. Claudij in XXIII. annali, uerba hæc sunt: Sed idcirco me feciſſe, quod utrum negligentia partim magistratuum, an auaritia, an calamitate Pop. Ro. euenisse dicam, nescio.

Partim hominum.) Certum est in id genus loquutionibus, partim aduerbium usurpari pro eo nominis casu, quem significatio & sensus requirit, id quod persuaderi potest, tum ex significatione, tum ex præpositionis natura, quæ postulat ablatiuum post se. Neq; hoc nouum adeo uideri debet, cum etiam nomina pro aduerbijs usurpauerit Vergilius, ut horrendum clamat.

Iniuria

INIVRIA MIHI FACTVM ITVR, QVA si uerborum ordine Cato dixerit.

CAPVT XIIII.

AVdio illi iniuriam factum iri, audio contumeliam dictum iri, uulgo quoque ita dici, & istam esse uerborum figuram iam in medio loquendi usu, id circo exemplis supersedeo. Sed contumelia illi uel iniuria factum itur, paulo est remotius. Exemplum igitur ponemus: M. Cato pro se contra C. Cassium: Atq; cucnit ita Quirites, uti in hac contumelia quæ mihi per huiusce petulantiam factum itur, rei quoq; publicæ mediusfidius miserear Quirites. Sicut autẽ contumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat contumelia: ita contumelia factum itur, casu tantum immutato idem dicit. Iniuria factum itur.

DE FLAMINIS DIALIS, DEQVE FLAminicæ cerimoniis: uerbaq; ex edicto prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neq; uirgines Vestæ, neq; Diales.

CAPVT XV.

CErimoniæ impositæ flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabij Pictoris librorum primo scriptos legimus. Vnde hæc fermè sunt, quæ commeminimus: I. Equo Dialem flaminem uehi, religio est. II. Classem procinctam extra pomœrium, id est, exercitum armatum uidere: idcirco rarenter fla- Flaminis Dialis cerimoniæ.

ter fla-

ter flamen Dialis creatus consul est, cum bella consulibus mandabantur. III. Item iurare Dialem fas nunquã est. IIII. Item anulo uti, nisi peruio cassoq; fas non est. V. Ignem è flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri, ius non est. VI. Vinctum, si ædes eius introierit, solui necessum est, et uincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras in uiam demitti. VII. Nodum in apice neq; in cinctu, neq; in alia parte ullũ habet. VIII. Si quis ad uerberãdum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die uerberari piaculum est. IX. Capillũ Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset. X. Capram & carnem incoctam, et ederam, & fabam, neq; tangere Diali mos est, neq; nominare. XI. Propagines è uitibus altius prætẽtis non succidet. XII. Pedes lecti in quo cubat, luto tenui circũlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neq; in eo lecto cubare alium fas est, neq; apud eius lecti fulcrum, capsulam esse cum strue atque ferro oportet. XIII. Vnguium Dialis & capilli segmina, subter arborem siliquam terra operiuntor. XIIII. Dialis quotidie festatus est. XV. Ac sine apice sub diuo esse licitum non est, sub tecto uti libet, & non pridem à pontificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit & alia quædam remissa, gratiamq; aliquot cerimoniarum factam dicit. XVI. Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est. XVII. Tunicam intimam, nisi in locis

Antique dixit Gellius pro detondeat.

Fulcra summæ lectorũ sunt partes quę toros sustinẽt, à fulciendo, uel sustinendo sic dicta.

in locis tectis non exuit, ne sub cœlo tanquam sub oculis Iouis nudus sit. XVIII. Super flaminẽ Dialem in conuiuio, nisi rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit. XIX. Vxorem si amisit, flaminio decedit. XX. Matrimonium flaminis, nisi morte dirimi non est ius. XXI. Locum, in quo bustum est, nunquam ingreditur. XXII. Mortuum nunquam attingit, funus tamẽ exequi non est religio. Eædem fermè cerimoniæ sunt, quas flaminicas sacerdotissas Dialis scorsum aiũt obseruitare, uelut est: I. Quod bene nato operitur. II. Et quòd uirica surculum de arbore *siliqua habet. III. Et quòd scalas, quæ græce κλίμακες appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est. IIII. Atque etiam cum it ad Argeos quod neque comit caput, neque capillum depectit. Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de sacerdote Vestæ adscripsi: Sacerdotem Vestalem & flaminem Dialem in omni mea iurisditione iurare non cogam. Verba M. Varronis ex secundo rerum diuinarum super flamine Diali hæc sunt: Is solus album habet galerum, uel quòd maximus est, uel quòd Ioui immolata hostia albato fieri oporteat.

Flaminicarum Dialiũ cerimoniæ.

*aliàs, felici

Argeos q̃d sit, docet Beroald. in Anno.

Verba Varronis.

Ad Argeos.) Ad sacra Argeorum, quibus uirgines Vestales scirpeas effigies in Tiberim iaciebant, quas ipsas, autore Festo Pompeio, Argeos appellabant, haud dubie à loci nomine, qui sic dictus est, quod isthic Hercules cum Argiuis principibus sit situs & sepultus: sic enim tradit M. Varro. Et meminit istius rei obiter etiam

T. Li-

T. Liuius ab urbe condita.

QVOS ERRORES IVL. HIGINVS IN VI. Vergilij animaduerterit in historia Romana erratos

CAPVT VI.

Vergilium ab hac calumnia Pontanus in Antonio uindicat.

REprehendit Higinus Vergilium, correcturumq; eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est: Palinurus est apud inferos, petens ab Aenea, ut suum corpus requirendum & sepeliendum curet. Is hæc dicit:

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Injice (nanq; potes) portusq; require Velinos.

Velinus portus.

Quo, inquit, modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus Velinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cum Velia oppidum, à quo portum qui in eo loco est, Velinum dixit, Seru. Tullio regnante Romæ, post annum amplius sexcentesimum, quàm Aeneas in Italiam uenit, conditum in agro Lucano, & eo nomine appellatum est. Nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto, ex terra Phocide fugati sunt, alij Veliam, partim Maßiliam condiderunt. Insciti ßime igitur petit, ut Aeneas portum Velinum requirat, cum id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium. Neque simile, inquit, illud uideri debet, quod est in primo carmine:

Italiam fato profugus, Lauinia uenit
Littora.

Aut quod æque inest sexto libro:

Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Id fit quando describi

Quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πόλιν ἱστορίαν dicere

ere ex sua persona cõcedi solet, quæ facta ipse postea scire potuit: sicut Vergilius sciuit de Lauinio oppido, & de colonia Chalcidensi. Sed Palinurus qui potuit id, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt? nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde ut animæ defunctorum solent? Sed & si ita accipias, quan quã nõ ita dicitur, Aeneas tamẽ qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinũ? cui nomẽ tunc (sicuti diximus) nullum usquam fuit. Item hoc quoq; in eodem libro reprehendit, & correcturum fuisse Vergilium putat, nisi mors occupasset. Nam cum Theseã, inquit, inter eos nominasset, qui ad inferos adissent ac rediissent, dixisset q;:

-Quid Theseã? magnum
Quid memorẽ Alcidẽ? et mi genus ab Ioue summo est.

Postea tamen infert

-Sedet, æternumq; sedebit
Infelix Theseus.-

Quî autem, inquit, fieri potest, ut æternum apud inferos sedeat, quem suprà cum ijs nominat, qui descenderint illuc, atque inde rursum euaserint: præsertim cum ita sit fabula de Theseo, atq; sic Hercules eum euellerit è petra, & in lucem ad superos eduxerit? Item in his uersibus errasse Vergilium dicit:

Eruet ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenas,
Ipsumq; Aeacidæ genus armipotentis Achilli,

tur id quod postea fit. Sic Salluſt. Plebs sacrũ montem insedit, cũ tamen sacer mons dictus sit post insessionẽ plebis.

Peloponenſi urbs eſt cui Agamẽnon præfuerat.

dictæ sunt autem Mycenæ à μυκάομαι, quod mugio significat, quod ibi bos quidam locum urbi determinans, mugitum ędiderit, autor est Stephanus & Strabo.

Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.
Confudit, inquit, & personas diuersas & tempora.
Nam neq; eodem tempore, neq; per eosdem homines,
cum Achæis & cum Pyrrho bellatũ est. Pyrrhus enim,
quem dicit Aeacidẽ, de Epiro in Italiam transgressus,
cum Romanis depugnauit aduersus Manium Curium,
in eo bello ducem. Argiuum autẽ bellum, id est, Achaicum, multis pòst annis à L. Mummio imperatore gestum est. Potest, inquit, igitur medius eximi uersus, qui de Pyrrho importune immissus est, quẽ Vergilius proculdubio exempturus (inquit) fuit.

Nam cum Thesea.) Non dicit Vergil. Theseа hunc rediisse, sed tantum multorum heroum conatus ostendens, quibus minus quàm sibi licere debebat. Hæc uerba de Theseo, dicit per occupationem ipse subinducens exemplum hoc de Theseo, cum superioribus non æque efficax esse, id quod testatur & Seruius. Neq; enim tam solicitus fuit Ennius de reditu ab inferis, quàm de descensu.

Qui autem fieri potest.) Est & alia huic contraria fabula, quæ Theseum Pyrithoi amici liberandi caussa descendisse ait. Verum spe frustratum, audaciæ pœnas perpetuò illic luere, cuius fabulę meminit et Seruius. Opinor ergo Verg. uarietatem fabulosæ antiquitatis expressisse dedita opera, quo scilicet indicaret posteris, nihil plane sibi incognitum fuisse, id quod in uariis, & sibi mutuo aduersis uocum etymologiis significandis, tum & ritibus ueterum cerimoniarum exprimendis, sequutum obseruat exquisitissimus enarrator Vergilij Macrobius, in Saturnalitijs disputationibus.

QVAM OB CAVSAM, ET QVALI MODO Democritus philosophus luminibus oculorũ sese priuauerit, & super ea re uersus Laberij, pure admodum & nenuste facti.

Cap.

CAPVT XVII.

Democriti excæcatio.

DEmocritum philosophum in monumentis historiæ Græce scriptum est, uirum præter alios uenerandum, autoritateq; antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se priuasse: quia existimaret cogitationes, commentationesq; animi sui in contemplādis naturæ rationibus uegetiores & exactiores fore, si eas uidēdi illecebris, & oculorum impedimentis liberasset. Id factum eius, modumq; ipsum quo cæcitatem facile solertia subtilissima consciuit, Laberius poēta in Mimo quem scripsit rectiorem, uersibus quidem satis munde atq; graphice factis, descripsit: sed causam uoluntariæ cæcitatis finxit aliam, uertitq; in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. Est enim persona quæ hoc apud Laberium dicit, diuitis auari & parci, sumptum plurimum ἀσωτίαν τε & propinationem adolescentis filij deplorantis. Versus Laberiani hi sunt:

Laberius

Potationes, Nam ἀσωτία τὸν apud Græcos, quā Latinos adbibo significat.

Democritus Abderites physicus philosophus, clypeū
Constituit contra exortum Hyperionis, oculos,
Effodere ut posset splendore æreo, ita radijs
Solis acrem effodit luminis, malis bene
Esse ne uideret ciuibus: sic ego
Fulgenti splendore in pecuniam uolo
Lucificare exitium ætati meæ,
Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Abderites.) Ab Abdera Thraciæ urbe, autore Diogene Laërtio qui ex uacuo omnia constare dixit, atq; atomis,

mis, quod fuit in cauſſa, cur apud Ariſt. non tantę habe-
tur autoritatis, quantam alioqui merebatur.

Exortum Hyperionis.) Apud Græcos, & potiſſimum Ho
merũ, Hyperion epitheton ſolis eſt, quod ſcilicet ſuo mo-
tu ſupra nos incedat, id quod nobis indicat ipſum nomẽ.

HISTORIA DE ARTEMISIA DEQVE eo certamine, quod apud Mauſoli ſepulchrum à ſcriptori bus inclytis decertatum eſt.

CAPVT XVIII.

Artemiſia. Mauſolus.

ARtemiſia Mauſolum uirũ amaſſe fertur, ſupra omneis amorum fabulas, ultraq; affectionis humanæ fidem. Mauſolus autẽ fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ: ut quidã Græcarum hiſtoriarum ſcriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci uocãt. Is Mauſolus ubi fato perfunctus eſt, & inter lamenta & manus uxoris funere magnifico ſepultus eſt, Artemiſia luctu atque deſiderio mariti flagrans, oſſa cineremq; eius mixta odoribus, cõtuſaq; in pulueris faciem, aquæ indidit, ebibitq;, multaq; alia uiolenti amoris indicia feciſſe dicitur. Molita quoq; eſt ingenti impetu operis, conſeruandæ mariti memoriæ cauſa ſepulchrum illud memoratiſsimum, dignatumq; numerari inter ſeptem omnium terrarum ſpectacula. Id monumentum Artemiſia cum dijs manibus ſacris Mauſoli dicaret, agona, id eſt, certamen, laudibus eius dicundis facit: ponitq; præmia pecuniæ, aliarumq; rerum bonarum ampliſsima. Ad eas laudes decertandas uenisſe dicuntur uiri nobiles ingenio, atq; lingua præ-

Fab. Quintilianus ad

ſtabili Theopompus, Theodectes, Naucrites. Sunt etiã

quę

quì Isocratẽ ipsum cum ijs certauisse memoriæ mãdauerint. Sed eo certamine uicisse Teopompũ iudicatũ est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoq; Theodectis tragœdia, quæ inscribitur Mausolus, in qua cum magis q̃ in prosa placuisse Higinus in exemplis refert. NON PVRGARI NEQVE LEVARI PECcatum, cum prætenditur peccatorum quæ alij quoq; peccauerunt, similitudo: atque inibi uerba ex oratione super ea re Demosthenis.

imitatiẽm Græcorum, ueteres Latini geniti, uũ eiusmodi noim in es, se tradit, nõ quẽadmodũ hodie in is.

CAPVT XIX.

INcessebat quempiam Taurus philosophus seuera atque uehementi obiurgatione adolescentem, à rhetoribus & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum, quod factum quiddam esse ab eo diceret inhoneste & improbe. At ille non ibat inficias fecisse, sed id solitum esse fieri defendebat, turpitudinemq; delicti, exemplorum usu & consuetudinis uenia deprecabatur. Atq; ibi Taurus isto ipso defensionis genere iratior: Homo, inquit, stulte & nihili, si te à malis exemplis autoritates & rationes philosophiæ non abducũt, ne illius quidem Demosthenis uestri sententia tibi in mentem uenit? quæ, quia lepidis & uenustis uocum modis uincta est, quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. Nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in priori pueritia legerim, uerba hæc sunt Demosthenis aduersus eum, qui (ut tu nunc facis) peccatum suum, peccatis alienis exemptum purgatumq;

gatumq; ibat: σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ' οὐχ ὡς προσήκει γίγνεσθαι, οὐ γὰρ ἐᾶ πώποτε μὴ κτίσαι τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δ' τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἶλες ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῶς, ἀλλ' οὐ γράφει. *Sic Taurus omnium suasionum admonitionumq; genere utens, sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæq; indolis ducebat.*

QVID SIT ROGATIO, QVID LEX, quid plebiscitum, quid priuilegium, & quantum omnia ista differant.

CAPVT XX.

Publicũ ius est, quod ad statum rei pub. Rom. pertinet. Priuatum uero quod ad singulorum uti litatem spectat. Iustin. lib. 1. instit.

QVæri audio quid lex sit, quid plebiscitum, quid rogatio, quid priuilegium. Atteius Capito publici priuatiq; iuris peritißimus, quid lex esset, hisce uerbis definiuit: *Lex, inquit, est generale iussum populi aut plebis, rogante magistratu.* Ea definitio, si probe facta est, neq; de imperio Cn. Pompeij, neq; de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodij quæstio, neque alia id genus populi plebis'ue iussa, leges uocari possunt. Non sunt enim generalia iussa, neque de uniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius uocari debent: quia ueteres prius dixeruut, quæ nos singula dicimus: quo uerbo Lucilius in primo satyrarum libro usus est:

De quibus scribit in legibus M. Cicero.

Abdomina thynnia uenientibus prius

Dabo,

Dabo, cephaleamq; carnem.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo diuisit, quoniam in populo omnis pars ciuitatis, omnesq; eius ordines contineantur. Plebs uero ea dici tur, in qua gentes ciuium patritiæ non insunt. Plebiscitum igitur est (secundum eum Capitonẽ) lex quam plebes non populus accipit: sed totius huius rei iurisq;, siue cum populus, siue cum plebs rogatur, siue quod ad uniuersos pertinet, caput ipsum & origo, et quasi fons rogatio est. Ista enim omnia uocabula, cẽsentur continenturq; rogationis principali genere et nomine. Nam nisi populus aut plebs rogetur, nullũ plebis aut populi iussum fieri potest. Sed quanquam hæc ita sunt, in ueteribus tamen scriptis non magnam uocabulorum istorum differentiam esse animaduertimus. Nam & plebiscita, & priuilegia, translato nomine leges appellauerunt: eademq; omnia confuso & indistincto uocabulo, rogationes dixere. Sallustius quoq; proprietatum in uerbis retinentissimus, consuetudini concessit, & priuilegium quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt: Nam Syllam C O S. de reditu eius legem ferentem, ex composito tribuni plebis C. Herennius prohibuerat.

Populus.

Plebs.

Plebiscitum.

Rogatio.

Cossulẽ antique legitur. Sic & in quodã Germanici Cæsaris numismate senatus cossulitũ legitur.

Abdomina Thinnia.) Sumen & pinguedinem piscium, qui sunt apud Plinium maximi lib. 9. cap. 16. Hi membratim cæsi, ceruice & abdomine cõmendabantur, quemadmodum alijs alia magis placent, ut in ficedulis clunes, in leporibus pulpamenta.

Cephaleam q̃ carnem.) Saxatiles sunt & illi qui in delicijs mensarũ fuerunt. Græcis enim mugil, teste Theodoro Gaza, κέφαλος à magnitudine capitis uocatur. Vnde Ausonius in descriptione Mosellæ, mugilum genus ut uehemẽter capitatum, Capitones uocat. Theodorus quoq; hunc mugilem latine aliquoties ex Aristotele capitonẽ uertit. Sed Galenus nomen inditum pisci putat, quod caput abscõdere soleat, quasi tum maxime omnino q̃ lateat, quod & de Struthiocamelo Plin. tradit lib. 10.

Nam sullam.) Apud Latinos ex confinitate y & u, fit aliquando ut pro y, u, usurpemus.

QVAM OB CAVSAM M. CICERO HIS omnino uerbis, nouissime & nouissimus, uti obseruantissime uitarit. CAPVT XXI.

Nouissimus Nouissime. Quàmuis hoc hodie, nisi mẽdum sit in uulgatis exẽplaribus, legatur semel quod sciam in De oratore. Animaduertit & hoc ante nos Philip. Beroaldus uir plurimæ lectionis.

NOn paucis uerbis, quorũ frequẽs usus est nunc, & fuit, M. Catonẽ noluisse uti, manifestum est, quod ea non probaret, uelut est et nouissimus, et nouissime. Nam cũ & M. Cato, et Sallustius, & alij quoq; ætatis eiusdẽ, uerbo isto promiscue usitati sint, multi etiam non indocti uiri in libris id suis scripserint, abstinuisse eo tamen tanq̃ non Latino uidetur. Quoniã qui doctissimus eorum temporum fuerat Aelius, illo ut nouo et improbo uerbo uti uitauerat: propterea id M. quoq; Varronis ex libro de lingua Latina ad Ciceronẽ V. demonstrandum putaui: A quo etiam, inquit, extremũ nouissimum quoq; dici cœptum uulgo: quod mea memoria, ut Aelius Gallus, sic senes aliquot, nimium nouum uerbum quod esset, uitabant: Cuius origo, ut à uetere uetustius, ac ueterrimũ, sic à nouo declinatũ nouius, et nouissimũ.

LOCVS EXEMPTVS EX PLATONIS LIbro, q̃ inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris

quibus

quibus philosophos temere incessuit, qui emolumenta ue
ræ philosophiæ ignorant.

CAPVT XXII.

PLato ueritatis homo amicissimus, eiusq; omnibus exhibendæ promptissimus, quæ omnino dici possint in desides istos ignauosq;, qui obtentu philosophiæ nominis inutile otium, & linguæ uitaq; tenebras sequũtur, ex persona quidem non graui, neq; idonea, uere tamen, ingenuecq; dixit. Nam & si Callicles, quem dicere hæc facit, ueræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaq; in philosophos confert, perinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoq; culpationes huiuscemodi mereamur, neue inerti inaniq; desidia cultum & studium philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis, ex libro qui appellatur Gorgias, scripsi, quoniam uereri ea consiliũ non fuit: cum ad proprietates eorum nequa quam posit Latina oratio aspirare, ac multo minus etiã mea: Φιλοσοφία μέν τοι ὦ Σώκρατες, χάριεν ἄνδρι Platonis
αὐτῇ μετρίως ἅπτηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν γὰρ περαιτέρω τοῦ uerba.
δέοντος ἐνδιατρίβῃ, διαφορὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν δὲ
ἔτι πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ μὴ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι δεῖν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, ὁμὲν λόγου καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ εὐδοκίμου ἕστε ὁδὶ ἄνδρα καὶ τῶν νόμων ἄπειρον γίγνον τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἵοις δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δη

μοσίαν ἢ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἀπειροι γίγνονται, ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλασοι γίγνονται. ὥσπερ τε οἶμαι οἱ ποιητικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διαβῶσιν ἔλθωσι, καὶ τοὺς λόγους, καταγέλασοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τῶν εὐριπίδου, λαμπρὸς τέ ἐσιν ἑκάστοτε ὢν τούτῳ, καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἐπείγεται, νέμων δ' πλεῖσον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὢν. ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ὀνπεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ. καὶ μοὐμοιγε ὄντως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπῄνεσε. ἀλλ' οἶμαι δ' ὀρθότατόν ἐσιν, ἀμφοτέρων μεταχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν καλόν μετέχειν, καὶ οὐκ ἀσχρόν μοι φαίνεται φιλοσοφεῖν, ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἀνθρωπος, ἔτι φιλοσοφεῖ, καταγέλασον ᾖ σώκρατες δ' χρῆμα γίνεται. ἢ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς μειρακιευομένους ἢ παίζοντας. ὅταν μὲν δ' παιδίον ἰδω ἔτι προσήκοντα διαλέγεσθαι οὕτω μειρακιώδη ἢ παίζοντα, χαίρω τε καὶ χάριέν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ ἁρμόττον τῇ τοῦ παιδὸς ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, δεινόν τι μοι δοκεῖ κρῆμα εἶναι καὶ ἀνιᾶ μὲν τὰ ὦτα, καὶ μοι δοκεῖ δυσπρεπὲς εἶναι ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις μειρακιευομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλασον φαίνεται καὶ ἄνανδρον καὶ πολλῶν ἀξιον ταυτὶ

αἰῶν

οὖν ἔτωγε τἀληθὲς πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσόφους. πρὸς νέους μὲν γὰρ μειρακίῳ ὄρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν γε τοῦτον ἂν ἄνθρωπον, ὃν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιόσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ οὔτε γενναίου πράγματος, ὅταν ἢ δὴ πρεσβύτερον ἴδω φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλαττόμενον, πάλιν ὧν μὴ δοκεῖ μοι δεῖν ὦ Σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ δὴ νῦν δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ πάνυ εἰφυὴς ἦν, ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντα τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀπράξεις, ὧν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀρίστους τῆς γίγνεσθαι, καταδεδυκὼς δὲ ἐν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ὢν τοιαῦτα ἐλεύθερον ἡγεῖται καὶ οὐ τὰ πάντα φθέγγεσθαι. ἐγὼ δὲ ὦ Σώκρατες πρός σε ἐπιεικῶς ἔχω, καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ ξύθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα εὐκρινῶς οὐδὲν ἐμνήσθην. καὶ μοί τοιαῦτ' ἄττα ἀπεῖχεν πρός σε λέγειν οἷά περ ἐκεῖνος πρὸς ἐμὲ ἀδελφόν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες ὧν δεῖ σε μάλιστα μελεῖν. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδη ἐνίοτε διαπρέπειν μορφώματα, καὶ λόγου τ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖμεν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις. οὐδὲν ὑπὲρ ἄλλο νεανικὸν θέλημα θελήσαιο, καί τοι ὦ φίλε Σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς, εὐνοίᾳ λέγω τῇ σῇ, οὐκ αἰσχρόν μοι δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν. ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. μὴ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσο

λοσοφίας ἐλάυνοντας, νῦν μ' εἴ τις σε λαβὸν μύσοι, ἢ ἄλλο ὁτιοῦν. εἰς δ' εσμοτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶδ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅτι χρήσαιο σαυτῷ, ἀλλ' ἰλιγγιώης ἂν μὴ κασμῶο, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις μὴ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρε τυχὼν φάνν φαύλε καὶ μοχθηρὸν, ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτό σοι θανάτου ζημίαν. καί τοι τῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν ὦ σώφρονες. εἰ τις εὐφυῆ λαβὸν τέχνη φῶτα, ἐθέλοι χείρονα, μήτε αὐτὸν ἀυτῷ δοῦναι δυσμάχητον βοηθὸν, μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν πρωτεύειν τῆς οὐσίας. ἀτεχνῶς δ', ἔτυμον ζῆν ἐν τῇ πόλει, οὐ τοιοῦτον. εἰ μὴ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν, ὡς κόρε ἔχειν τὰ πάντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ ἀγαθὲ ἐμοὶ πείθου, σαῦσαι δ' ἔλεγχον, πραγμάτων δ' ἐνίοτε σίαν ἄσκει. μὴ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεῖς, εἴτε λῆρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας, ἧς ἔξωμ κενοῖσιν ἐγκατοικίσεις δόμοις. ζηλῶν, οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἔστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Philosophia duplex

Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixi, non proba, sed cum sensu tamen intelligentiæq; communis fide, & cum quadam indissimulabili ueritate disserit, non de illa scilicet philosophia, quæ uirtutum omnium disciplina est, quæq; in publicis simul & priuatis officijs excellit, ciuitatesq; & Rempublicam, si nihil prohibeat, con-

stanter

stanter & fortiter & perite administrat: sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad uitam neque tuendam, neque ordinandam promouente, qua id genus homines consenescunt male feriati, quos philosophos esse & uulgus putat, & is putabat ex cuius persona hæc dicta sunt.

Futile uas dictū est quod fundat eā quę accepit. Terent. ser uum futilē appellat, tāquam dicas, nihili, nullius q; precij. Male.) Perperam otiū agentes à rebus publicis.

VERBA EX ORATIONE M. CATONIS de mulierum ueterum uictu & moribus: atque inibi quòd fuerit ius marito, in adulterio uxorē deprchēsam necare.

CAPVT XXIII.

Abstemiæ mulieres. Roma. Temetum. Qui ad imitationē Grecorum sic uinum uocarunt. Græci enim ebrietatem μέθην uocāt, unde & temulentiam dictam scribit Plin. li. 14. cā. 13.

QVi de uictu atq; cultu po. Ro. scripserunt, mulieres Romæ atq; in Latio ætatē abstemias egisse, hoc est, uino semper, quod temetū prisca lingua appellabatur, abstinuisse dicunt: institutumq; ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa, ut odor indicium faceret, si bibissent. Bibere autē solitas ferunt loream, passum, murinā, & quæ id genus epotant, potu dulcia: Atq; hæc quidem in ijs, quibus dixi, libris peruulgata sunt. Sed M. Cato non solum existimatas, sed multatas quoq; à iudice mulieres refert, non minus si uinū bibissent, q̄ si probrum & adulteriū admisissent. Verba M. Catonis adscripsi ex oratione, quæ inscribitur de dote, in qua id quoq; inscriptū est: In adulterio uxores deprehensas ius fuisse maritis necare: Vir, inquit, cum dimittendum fecit, mulieri iudex pro cēsore est. Imperium quod uidetur habet. Si quid peruerse tetreq; factū est à muliere, multatur, si uinum bibit, si cū alieno uiro probri

Adulterij lex iniqua.

bri quid fecit, condemnatur. De iure autem occidendi ita scriptum est: In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares: illa te si (adulterares) digito non auderet contingere, neque ius est.

Bibere loream.) Lorea seu, ut scribit Plinius, lora genus potus est factũ ex aqua in qua macerata sint uinacea uuis iam ante prælo pressis, quod genus uini factitiũ Græci παρόψον uocant, id est, secundum, etiamdum huius uini usus est, quemadmodum nomen paucis immutatis literis mansit. Appellamus enim uulgo Iuueren.

Passum.) Vini genus dulce est, quod in hunc modum cõficitur. Siccantur uuæ atque iniiciuntur, quæ sic humectatæ uuas, ut meram dulcedinem inde contrahat. Aliquoties etiam exprimitur à madefactis sic uuis: Nam multa genera eius Plin. recenset l. b. 14. cap. 9.

Murinã.) Potus est murina ex myrrhæ liquore tẽperatus, quẽ M. Varro scribit à mulieribus Ro. murreolũ uocitari, huic tantũ honorẽ habuit uetustas, ut inter nobilissima atq; generosissima uina numeraret. Id quod ueterũ comicorũ uersus declarant, ut Plin. eodem li. & ca. testatur.

Multatas quoq; à iudice.) Plin. autor est aliquas mulieres capitis supplicium passas, quod uinum biberint, idq; à maritis, quos postea cædis accusatos Romulus rex absolui

Impune necares.) Ex hoc ueteri iure hodie (uerũ uidemus legem Iuliam extare, quæ marito tantum adulterij accusationem contra uxorem permittit, uxori uero aduersus maritum nihil largitur omnino.

DIE PRISTINI, ET DIE CRASTINI & die quarti, & die quinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse, non ut ea uulgo dicuntur nunc.

CAPVT XXIIII.

Die quarto. Die quinto.

Die quarto, & die quinto, quod Græci εἰς τετάρτην ἢ εἰς πέμπτην dicunt, ab eruditis nũc quoque dici audio: et qui aliter dicit, pro rudi atq; indocta despi-

despicitur. Sed M. Tullij ætate, ac supra eam, non (opinor) ita dixerunt. Diequinte enim et diequinti pro aduerbio copulate dictũ est, & secunda in ea syllaba correpta. Diuus etiam Augustus memoriarũ ueterum exequentissimus linguæ Latinæ non nescius, mundinarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis pluriariã significatione ista dierum non aliter usus est. Id autem erit perpetuæ ueterũ consuetudinis demonstrandæ gratia, uerba solennia prætoris ponere, quibus more maiorũ ferias concipere solet, quæ appellantur cõpitalia. Ea uerba hæc sunt. Dienoni populo Ro. Quiritibus cõpitalia erũt, quando cõcepta fuerint, nefas. Dienoni prætor dicit, non die nono: neq; prætor solũ, sed pleraq; omnis uetustas sic locuta est. Venit ecce illius uersus Põpimani in mentẽ, qui est ex Attellana, quæ Metui adscribitur

Dies hic sextus, cum nihil egi, dic
Quarte moriar fame.

Suppetit etiã Cælianum illud ex libro historiarũ II. Si uis mihi equitatum dare, et ipse cũ cætero exercitu me sequi, diequinti Romæ in Capitoliũ curabo tibi cœna sit cocta. Et historiam autẽ et uerbum hoc, sumpsit Cælius ex origine M. Catonis, in quo ita scriptum est: Igitur dictatorem Carthaginiensium magister equitũ monuit. Mitte mecum Romam equitatum, diequinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Extremã istius uocis syllabam, tum per e, tũ per i, scriptam legi. Nam sanè quàm consue-

Id est, ante eam.

Diligentissimus, & pene curiosus.

Eõ quod Quirites, celebraturi hæc festa, in compitis conuenirent, id est, in uiarum cõgressibus.

consuetum ueteribus fuerat, literis ijs plerunq; uti indifferenter: sicuti pristini & pristine, procliui & procliue, atq; alia itẽ multa hoc genus uarie dixerunt. Die pristini quoq; eodem modo dicebatur quod significabat die pristino, id est priore: quod uulgo pridie dicitur, conuerso compositionis ordine, quasi pristino die. Atq; item simili figura diecrastini dicebatur, id est crastino die. Sacerdotes quoq; populi Romani tunc cum dicunt in diem tertium, dieperendini dicunt. Sed ut plerique diepristini, ita Marcus Cato in oratione contra Furium, dieproximi dixit. Die quarto autem Cn. Matius, homo impense doctus, in Mimiambis pro eo dixit quod nudius quartus nos dicimus, in his uersibus:

Nuper diequarto ut recordor, & certe
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intercrit, ut diequarto quidem de præterito dicamus, dicquarti aut quarte de futuro.

Diepristini.

Diecrastini.

Dieperẽdini

Dieproximi

In carminibus Iambicis, quæ instar mimicæ fabulæ compositæ sunt.

Pro rudi.) Lignum ob id rude appellatur, quod nondum sit artificis manu expolitum, inde ad homines, & ingenia translatum est, ut sit rudi ingenio, tanquam dicas inamœno & rustico.

Nefas.) Nam non certis diebus per annum repetitis celebrabantur compitalia, sed semper nouis, ut uisum fuisset prætori, statuenti & concipienti has ferias.

Venit ecce.) Admirantis est particula ecce. Est autẽ in id genus loquutionibus semper uerbum ad intelligẽtiam supplendum, ut hoc loco memoriam intellige, ut sit, uenit ecce in memoriam uersus Pomponiani. Has loquutiones grammatici figuratas appellant.

Literis his uti indifferenter.) Testatur hoc Fab. Quintilia-

tilianus libro primo, exempli loco ponens, quasi, quod indiscriminatim scriberetur, nunc quasi, nunc quase, ita sibi sibe. heri here.

TELORVM ET IACVLORVM GLADIORUMQ; uocabula: atque inibi nauium quoq; genera, quæ scripta in ueterum libris reperiuntur.

CAPVT XXV.

Telorum nomina.

TElorum, iaculorum, gladiorumque uocabula, quæ in historijs ueteribus scripta sunt, item nauigiorum quoq; genera & nomina, libitū forte nobis est sedentibus in rheda conquirere, neque itidem aliarum ineptiarum uacantem stupentemq; animum occupare. Quæ tum igitur suppeticrant, hæc sunt: Hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, faces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, cateiæ, rhompheæ, scorpius, scibones, sicilices, ueruta, enses, sicæ, macheræ, spatæ, lingulæ, pugiones, climaculæ. De lingula, quoniam est minus frequens, admonendum existimo, lingulam ueteres dixisse gladiolum oblōgum, in speciem linguæ factum, cuius meminit Næuius, in tragœdia Hesiona. Versum Næuij apposui:

Soliser. Genera sunt telorum ex solido ferro facta.

Lingula.

Sine mihi gerere morē uidear lingua, uerū lingula.

Item rhomphæa genus teli est Thracæ nationis, positumq; hoc uocabulum in Q. Ennij annalium XIIII.

Rhomphæa

Nauium autem quas reminiscī tunc potuimus, appellationes hæ sunt: Gauli, corbitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut Græci dicunt, κέλητες, lembus, oxiæ, remunculi, actuariæ quas Græci ἱππαγὼς uo

Nauium nomina.

† Vel ἔπακαι, uel †ἐπακτρίδας, prosumiæ, uel geseretæ, uel κηρικέλητες orioles, cattæ, scaphæ, pontones, nuctuciæ, mediæ, phaseli, parones, myoparones, lyntres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catascopium.

Telorum.) Vulgo quidem id appellatur telũ quod ab arcu mittitur. Sed & omne quod manu cuiusdam mittitur, ut lapis, lignum, ferrum, hoc nomine teli continetur, ex Græca uoce figuratum.

Spari.) A spargendo sunt dicti.

Rumigestri.) Tela sunt, quæ feruntur aliquo magno strepitu, & ueluti cum rumore, unde nomen habent.

Mesanculæ.) Bifida sunt tela, & per medium incisa, unde & nomẽ habent: μέσος enim Græcis medium significat.

Sicilices.) Spicula sunt lata hastarum, ut inquit Non. Marcellus.

Sicę.) Gladij sunt breues, qui sub uestibus recte ferũtur.

Climaculæ.) Gladij sunt dentati, uelut per gradus in modum serræ, unde nomen habẽt. Siquidem Græcis κλίμαξ gradum significat.

Gauli.) Nauigia parua sunt & rotunda.

Coruitæ.) Naues grandes, & propterea tardæ.

Caudicæ.) Naues sunt ex caudicibus, id est lignis crassioribus compactæ, quas, nisi fallor, Macrobius codicarias uocat.

Hippagines.) Quæ equis aguntur, nam ἵππος Græcis equus dicitur.

Cercuri.) Naues sunt grandes in Asia & celeres, quibus merces uehuntur.

Celoces.) Nauigia parua à celeritate dicta.

Lembus.) Nauis piscatoria.

Oxiæ.) Nauigia à celeritate nomen habentia, nã Græcis ὀξὺς uelox dicitur.

Remunculi.) Sunt & hæ naues piscatoriæ, quas, ni fallor, corrupte legimus apud Non. Mar. lenunculos.

Actuariæ.) Ab agendo dictæ, quod aduersus flumina etiam agi possint.

ἰσοδ-

ἰσόπους.) Quia pes hominis nauigantis in id genus nauibus pro malo arbore sit. Siquidem ἰσὸς Græcis malum significat, & ποῦς pedem.

ἐπιταρίδας.) Eadem etymologia, quod uidelicet pedibus iuuantibus protrudantur.

Prosumię.) Nauiculę sunt quæ appēdi solēt maioribus Cattæ.) Naues sunt Mediæ.

Scaphæ.) Lintres latine, ab effossis arboribus, σκάπτω enim Græcis fodio significat.

Pontones) Nauigia sunt quibus transmittuntur amnes, sic dicti quod pontis loco sint.

Mediæ.) A regione Medorum sic dictę.

Phaseli.) Nauiculę sunt piscatorię.

Parones.) Nauigia sunt aliquantulum magna, quę appenduntur puppi nauium maiorum.

Capulica.) Forte sic sunt appellata, quod ad similitudinem capulorum sunt fabrefactæ, sunt autem capula capacissima quædam genera poculorum, quorum meminit Nonius Marcell.

Mareplacidę. Nauiculę sunt admodum paruæ, quibus mare non nisi placidum, & à procellis quietum nauigari potest. Estq; hęc appellatio Siculorum.

Ratarię.) Naues de ratibus compactę.

Catascopium.) Nauis speculatoria, à σκοπέω, quod speculor significat.

INSCITE AB ASINIO POLLIONE REprehensum Sallustium, quòd transfretationem transgressum dixerit, & transgressos qui transfretassent.

CAPVT XXVI.

Asinio Pollioni in quadā epistola, quam ad Plancū scripsit, & quibusdam alijs C. Sallustius inique dignus nota uisus est, quod in primo historiarum maris transitum transmissumq; nauibus factum, transgressum appellauit: eosq; qui fretū transmiserant, quos transfretasse dici solitum est, transgressos dixit. Vero Trāsgressus

ba ipsa Sallustij posui: Itaq; Sertorius leui præsidio relicto in Mauritania, nactus obscuram noctem, æstu seccũdo, furtim aut celeritate uitare prælium in transgressu conatus est. Ac deinde infra ita scripsit: Transgressos omnis recipit mons receptus à Lusitanis: Hoc igitur et minus proprie & à nullo graui autore dictum aiunt. Nam transgressus, inquit & ingressus, à transgrediendo dicuntur, idq; ipsum ab ingressu & à pedum gradu appellatum est. Iccirco uerbum transgredi, conuenire non putauit, neq; uolantibus, neq; serpẽtibus, neq; nauigantibus, sed ijs solis qui gradiũtur, et pedibus iter emetiuntur. Propterea negant apud scriptorem idoneum, aut nauiũ transgressum reperiri posse, aut protransfretatione transgressum. Sed quæro ego, cur nõ sicuti cursus nauiũ recte dici solẽt, ita transgressus etiam nauibus factus dici possit? præsertim cũ breuitas tã angusti freti, quod terrã Africam Hispaniamq; interfluit, elegãtissime transgressionis uocabulo, quasi paucorũ graduum spatiũ definita sit. Qui autoritatem autem requirunt, et negant dictũ ingredi transgredi'uc in nauigantibus, uolo uti respondeant, quantũ existiment interesse, ingredi atq; ambulare. Atqui M. Cato in li. de re rustica: Fundus, inquit, eo in loco habendus est, ut & oppidum prope amplũ sit, et mare, aut amnis, qua naues ambulant. Appetitas porrò huiusce modi translationes, habitasq; esse pro honestamentis orationis, Lucretius quoque

Transgredi

Ager uarijs hortensibus herbis constructus.

que testimoniũ in hac eadem uoce dicit. In quarto enim libro, clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit, quod est nimio confidentius, quàm illud de nubus Sallustianum. Versus Lucretij hi sunt:

Corpoream quoq; enim uocẽ constare fatendum est
Et sonitum, quoniam possint impellere sensus.
Præterradit enim uox fauces sæpe, facitq;
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

In neutro genere usus est arterio Lucretius noster, quod alibi uix reperies in quoquam.

Præterea Sallustius in eodem libro, non eos solum, qui nauibus uecherentur, sed & scaphas quoq; nantes, progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: Earum aliæ paululum progressæ nimio simul & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebantur.

Corpoream quoq; uocem.) Quicquid enim aut tangit aut tangitur Epicureorum decreto, quæ expressit Lucretius, corpus esse dicitur, unde & hoc principium tanquam primum subinde inculcatur à Lucretio.

Tangere enim aut tangi nisi corpus nulla potest res.

HISTORIA DE POPVLO ROMANO, deq; populo Punico quòd pari propemodum uigore fuerint æmuli.

CAPVT XXVII.

IN libris ueteribus memoria extat, quod par fuit quõdam uigor, & acritudo, amplitudoq; Populi Romani atq; Pœni: neq; immerito existimatum. Nam cum alijs quidem populis de uniuscuiusq; repub. cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo utriusq; populi uerbo fa-

Po. Ro. & Pœni pari tas.

ctum, cum Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginienſes epiſtolam, ibi ſcriptum fuit, Po. Rom. miſiſſe ad eos haſtam & caduceum, ſigna duo, belli aut pacis, exq; ijs utrum uellent, eligerent: quod elegiſſent, id unum ut eſſe miſſum exiſtimarent. Carthaginienſes reſponderunt, neutrum ſeſe eligere: ſed poſſe quæ attuliſſent, utrum mallent relinquere: quod reliquiſſent, id ſibi pro electo futurum. M. Varro autem non haſtam ipſam, neque ipſum caduceum miſſa dicit, ſed duas teſſeras, in quarum altera caduceum, in altera ſimulacra haſtæ fuerunt inciſa.

Caduceum.) In Mercurio ſolem coli etiam ex Caduceo claret, quod Aegyptij in ſpeciem draconis maris & fœminę coniunctorũ figurauerunt Mercurio cõſecrandum, hi dracones parte media uoluminis ſui inuicem innodum obligantur, primæq; partes eorum inflexæ in circulum, preſſis oculis ambitum circuli iungunt, & poſtmodum cauda reuocantur ad capulum caducei. Vide Macrobium in 1. Saturnaliorum.

DE AETATVM FINIBVS, PVERITIAE, iuuentę, ſenectę, ex Tuberonis hiſtoria ſumptum.

CAPVT XXVIII.

Pueri. Iuniores. Seniores. Totam rem ętatis, & de diſcriminibus eiuſdẽ, uide in Iulio Polluce lib. ſecundo.

TVbero in hiſtoriarum primo, ſcripſit Seruium Tullium regem Po. Romani, cũ illas quinq; claſſes iuniorum cenſus faciendi gratia inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptemdecim: Atq; inde ab anno XVII. quos idoneos iam eſſe reipub. arbitraretur, milites ſcripſiſſe: eosq; ad annum quadrageſimum ſextum iuniores, ſupraq; eum annum ſenio-

seniores appellasse. Eam rem propterea notaui, ut discrimina, quæ fuerunt indicio moribusq; maiorum puerilia, iuuentæ, senectæ, ex ista censione Seruij Tullij prudentissimi regis noscerentur.

QVOD PARTICVLA ATQVE, NON complexiua tãtum sit, sed uim habeat plusculam uariãq;. CAPVT XXIX.

Atque.

ATq; particula, à grãmaticis quidem coniunctio esse dicitur connexiua, et plerunq; sanè coniungit uerba & connectit, Sed interdũ alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in ueterum literarum tractatione atq; cura exercitis. Nam & pro aduerbio ualet, cum dicimus, aliter ego feci, atque tu: significat enim aliter quàm tu. Et gemina si fiat, auget intenditq; rem de qua agitur, ut animaduertimus in Q. Ennij annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor:

Atq; atq; accedit muros Romana iuuentus.

Cui significationi cõtrarium est, quod itidẽ à ueteribus dictũ est, deq;. Et præterea pro alio quoq; aduerbio dicitur, id est statim. Quod in his Ver. uersibus existimatur obscure, & insequenter particula ista posita esse:

– Sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter quàm qui aduerso uix flumine lembum
Remigijs subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER XI.

DE ORIGINE VOCABVLI TERRAE Italiæ, deq; ea multa quæ suprema appellatur, deq; eius nominis ratione, ac lege Aterina. Et quibus uerbis antiquitus multa minima dici solita sit.

CAPVT I.

TIMAEVS in historijs, quas oratione Græca de rebus Po. Ro. composuit, & M. Var. in antiquitatibus rerum humanarum, terrã Italiam de Græco uocabulo appellatam scripserunt, quoniã boues Græca ueteri lingua ἰτάλοι uocitati sunt: quorum in Italia magna copia fuerit, bucetaq; in ea terra gigni pasciq; solita sint compluria. Coniectare autẽ ob eandem causam possumus, quod Italia tũc esset armentosissima, multamq; quæ appellatur suprema, institutam in singulos dies, duarum ouium, triginta boum pro copia scilicet boum, proq; ouiũ penuria. Sed cum eiusmodi multa pecoris armentiq; à magistratibus dicta erat, adigebãtur boues oues q;, aliâs pretij parui, aliâs maioris: caq; res faciebat inæqualẽ multæ punitionem. Idcirco poste a lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centũ. Minima autem multa est ouis unius.

Italia. Id est, armẽta boum.

Aestimabãtur, censebantur.

Lex Aterina.

Supre-

Suprema multa est eius numeri cuius diximus: ultra quem multã dicere in dies singulos, ius non est: et propterea suprema appellatur, id est, summa & maxima. Quando igitur nunc quoq; à magistratibus Po. Ro. more maiorum multa dicitur uel minima uel suprema, obseruari solet, ut oues genere uirili appellentur. Atq; ita M. Varro uerba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: M. Terentio, quando citatus neq; respondit, neq; excusatus est, ego ei unum ouem multam dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustam uideri multam. Vocabulum autem ipsum multæ, idem M. Varro in undeuicesimo rerũ humanarũ, non latinum, sed Sabinum esse dicit. Idq; ad suam memoriam mãsisse dit in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. Sed turba grammaticorum nouitia, cam κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, ita hoc quoq; dici tradiderunt. Cum autem usus, & mos sermonum is sit, ut & ita nunc loquamur, ut, pleriq; ueterum locuti sunt, multã dixit, & multa dicta est, non esse ab re putaui notare, quòd M. Cato aliter dixit. Nam in quarto Originũ uerba hæc sunt: Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum iuit, ei multam facit. Potest autem uidere consulta elegantia uitasse uerbũ, cum in castris & in exercitu multa fieret, non in comitio nec ad populum diceretur.

Ouis unus.

Armentosissima.) Tradunt autores armenta dici cœtus quadrupedum maiorum, ut boum, ceruorum, & id genus aliorum, hinc Gellius noue, ut solet, armentosam uocat Ita-

cat Italiam, id est, abundantem armentis.

Multamq́.) Festus Pomp. multam Oscorũ uocabulum dicit, ut scilicet multa dicatur, quasi minime multa, erat enim in usu principio unam ouem pro multa pendere.

QVOD ELEGANTIA APVD ANTIQVIores nõ de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atq́ uictu dicebatur, eaq́ in initio ponebatur.

CAPVT II.

ELegans homo non dicebatur cum laude: sed id ferè uerbum ad ætatem M. Catonis, uitij non laudis fuit. Est nanq́ hoc animaduertere, cum in quibusdam alijs, tum in libro Catonis, qui inscriptus est carmen de moribus. Ex quo libro uerba hæc sunt: Auaritiã omnia uitia habere putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, uitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur. Ex quibus uerbis apparet elegantem dictum antiquitus, non ab ingenij elegantia, sed qui nimis læto amœnoq́ cultu uictuq́ esset. Postea elegans reprehẽdi quidem desijt, sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crasso & Q. Scæuolæ non meram elegantiam, sed multam parsimoniam mistam laudi dedit, Crassus (inquit) erat parcissimus elegantium, Scæuola parcorum elegantissimus. Prætereà ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim & intercise commeminimus: Vestiri (inquit) in foro honeste mos erat, domi quod satis erat, equos carius quàm coquos emebant. Poëticæ artis honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat, grassator uocabat

Irritus, pauper & inanis.

Grassari est in morẽ la-

eabatur. Illa quoq; ex eodem libro præclaræ ueritatis sententia est: Nam uita (inquit) humana propè uti ferrum est. Ferrũ si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo uidemus conteri. Si nihil exerceas, inertia atq; torpedo plus detrimenti facit, quàm exercitatio.

trõis aliquẽ aggredi. M. Cato de uita humana simili ferro.

Carmen.) Solebant autem ueteres præcepta & edicta tum legum tum aliarum sanctionum carmina uocitare. Sic Liu. Lex horrendi carminis erat.

Equos carius, quàm coquos emebant.) Plinius lib. nono elegantissime hunc sermonem conuertit in contumeliam Romanæ luxuriæ: Coquos, inquit, carius emunt quàm equos.

Torpedo.) Socordia, est enim morbus cum omnes uires languent, nomen est id à pisce morbo inditum. Vide Plin. in naturali historia.

QVALIS QVANTAQVE SIT PRO PARticulæ uarietas, deq; exempli eius uarietatis.

CAPVT III.

QVando ab arbitris negotijsq; otium est, & mo tandi corporis gratia aut spatiamur, aut uectamur, quærere nonnunquàm apud memetipsum soleo res ciusmodi, paruas quidem minutasq;, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad ueterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguæ latinæ cum primis necessarias: uelut est, quod forte nuper in Prænestino recessu uespertina ambulatione solus ambulans considerabam, qualis quantáq; esset particularum quarundam in oratione latina uarietas, quod genus est præpositio pro. Aliter enim dici uidebam, põtifices pro colle-

Ex autoritate & sententia collegij pontificum.

collegio decreuisse, aliter quempiã testem introductum pro testimonio dixisse, aliter M. Catonem in Originum IIII. prælium factum, depugnatumq; pro castris, scripsisse. Et item in V. Vrbes, insulasq; omneis pro agro Illyrico esse. Aliter etiam dici pro æde Castoris, aliter pro rostris, aliter pro tribunali, aliter pro concione, atque aliter Tribunum Plebis pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictiones, qui aut omnino similes, & pares, aut usquequaq; diuersas existimaret, errare arbitrabar. Nam uarietatem istam eiusdem quidem fontis & capitis, non eiusdem tamen esse finis putabã. Quod profecto facile intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intentionẽ, et habeat ueteris orationis usum, atq; notitiam celebriorem.

Ante ædem Castoris,

Quando ab arbitrijs ocium est.) Iudicandi officijs, uel negocijs publicis. Fuit enim Gellius noster patria Romanus, primum Romæ à T. Castritio rhetore, atq; aliis quibusdẽ scriptoribus latinis literis formatus. Deinde Athenas ad capiendum ingenij cultum concessit, ubi cum alios rhetores & philosophos, tum uero maxime Taurum philosophum Platonicum audiuit, cuius rei ipse multis in locis testimonium nobis præbet, grati discipuli officio functus. Cuius ipse multis in locis testimonia quæcunque uel dictu uel scitu digna, & legendis libris, & fabulando occurrerant, sine ullo ordine congesserat. Verum cum in patriam fuisset regressus, uigilias suas adhuc rudes & inchoãtes sub incũdem denuo reuocauit, atq; expoliuit eo ordine quem hodie in codicibus seruari uidemus. Præterquàm quod in ordine octauus qui fuit liber, nobis sanè periit. Titulum noctium esse Atticarum uoluit, quod in agro Attico, sicut ipse ait, primum fœtura hæc nata est, qua, ut inquit magnus ille Erasmus, nihil potest fieri

fieri neque tersius neque eruditius. Floruit Romæ regnante Hadriano imperatore, functus sæpe officio incorruptissimi iudicis, hoc est Prætoris. Professione etiam iurisconsultus, id quod multa indicant eius capita, ex intima iurisciuilis prudentia deprompta. Prisci illi scriptores magis Platonem q̃ Aristotelem, ut nostro seculo, & alios philosophos sunt imitati, quod & diuus fecit Augustinus qui eũ diuinũ appellat, atq; dicit se malle cum Platone errare, q̃ Aristotele bene dicere, quoniã eloquentiã cum sapientia complexus sit. Eiusq; una sententia, si introspicia tur, ac medullitus elaborata fuerit, plus habet & amœnitatis, & salubritatis ponderisq;, q̃ totus ferè Aristoteles. Hæc dico non ut Aristo. detrahatur, sed ut Plato præferatur. Cuius sæpe quoq; apud Augustin. Hiero. Cice. & plerosq; alios mentio fit. Et Aristoteles mũdum periturum, ac in primo principium sumpsisse negat, quod fidem nostram omnino euertit, fortassis, ne in præceptoris sui sententiam iret, hoc Plato in Timæo aperte affirmat, licet quibusdam inuolucris, quod & prophetis nostris, ut in antiquo instrumento legere est, commune fuit. Similiter & animæ immortalitatem Aristoteles nusquam, neque in libro de anima, inclusit, id quod Plato in Phædone manibus & pedibus annititur confirmare. Introducit quoq; in omnibus dialogis suis Socratem præceptorẽ suum disputantem, ut gratus discipulus & candidus, quod an Aristoteles de Platone fecerit, haud facile est reperire.

Pro testimonio.) Vice uel loco testimonij.

Pro agro.) Ad defensionem agri Illyrici paratas esse.

Pro rostris.) In suggestu, sic em̃ exponit Festus Pomp. Nam Romani ex captiuis nauibus Antiatum destructis, rostra adcommodarunt structuræ suggesti in curia Hostilia, unde ad populum uerba fiebant.

QVEM IN MODVM Q. ENNIVS VERsus Euripidis æmulatus sit. CAPVT IIII.

EVripidis uersus sunt in Hecuba, uerbis, sententia, breuitate insignes illustresq;. Hecuba est ad Vlissem dicens:

τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σόν,
πειστέα λόγῳ γάρ ἐκτ' ἀδοξούντων ἰών.
κἀκτῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὰ φρονεῖ.

Hos uersus Q. Ennius, cum eam tragœdiam uerteret, non sanè incommode æmulatus est. Versus totidem Ennniani hi sunt:

Hæc tu, & si peruerse dices, facile Achiuos flexeris.
Nam cum opulenti loquuntur pariter atq; ignobiles,
Eadem dicta, eademq; oratio æqua, non æque ualet.

Bene (sicut dixi) Ennius. Sed tamen ignobiles ἀντὶ ἀδοξούντων, & opulenti, ἀντὶ δοκούντων satisfacere sententiæ non uidentur. Nam neq; omnes ignobiles ἀδοξοῦσι, neq; omnes opulenti εὐδοξοῦσι.

Ἀδοξούντων.) Δόξα gloriam Græcis significat, & opinionẽ quandam celebrem. Vnde εὐδοξέω uerbum, quod significat probari hominũ opinione. Et contrariũ ἀδοξέω opiniõe & gloria careo. Ista uero Euripidis Erasmus noster sic uertit: *Si uel male hęc autoritas dicat tua, flecteret, qd scilicet à leuibus profecta oratio, & approbatis, nõ idẽ ualet eadẽ.*

DE PYRRHONIBVS PHILOSOPHIS quædam, deq; Academicis strictim notata, deq; inter eos differentia.

CAPVT V.

Abutitur Gellius primitiuo uocabulo pro possessiuo, nam cum dicẽdum fuisset de Pyrrhoniis phi-

QVos Pyrrhonios philosophos uocamus, ij græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur. Id fermè significat quasi quæsitores, et considerateres. Nihil enim decernunt, nihil constituunt: sed in quærendo semper considerandoq; sunt, quidnam sit omnium rerum, de quo decerni constituiq; possit. Ac ne uidere quoq; planè quic-

nẽ quicquàm, neq; audire sese putant, sed ita pati affi-
ciq;, quasi uideant uel audiãt: eaq; ipsa quæ affectiones
istas in sese efficiant, qualia & cuiusmodi sint, contan-
tur atq; insistunt. Omniumq; rerum fidem ucritatemq;
mistis confusisq; signis ueri atq; falsi, ita incomprehẽsi
bilem uideri aiunt, ut quisq; homo est non præceps, neq;
iudicij sui prodigus, his uti uerbis debeat, quibus autorẽ
philosophiæ istius Pyrrhonẽ usum esse tradunt, οὐ μᾶλ
λον ὄντως ἔχει τόδε ἢ ἐκεῖνως ἢ οὐ δεῖ ἔφασκε. Indicia
enim rei cuiusq;, & syncera proprietates negãt posse
nosci & percipi: idq; ipsum docere atq; ostendere mul
tis modis conantur. Super qua re Phauorinus quoque
subtilißime argutißimeq; decem libros composuit, quos
πυῤῥωνείων τρόπων inscribit. Vetus autem quæstio, &
à multis scriptoribus Græcis tractata, an quid et quan
tum inter Pyrrhonios et Academicos philosophos in-
tersit. Vtriq; enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ ἀπορητικοὶ di-
cuntur, quoniã utriq; nihil affirmant, nihilq; comprehẽ
di putant. Sed ex omnibus rebus perinde uisa fieri di-
cunt, quas φαντασίας appellant, non ut rerũ ipsarum
natura est, sed affectio animi corporis'ue est eorum, ad
quos ea uisa perueniunt. Itaq; omnes omnino res, quæ
sensus hominũ mouent, πρὸς τι esse dicunt. Id uer
bum significat, nihil esse quicq; quod ex sese constet, nec
quod habeat uim propriam & naturã, sed omnia pror
sum ad aliquid referri: taliaq; uideri esse, qualis sit eo-

losophis, no uitatis affe-ctator ma-luit de Pyr-rhonibus dĩ cere.

Academici.

rum

rum ſpecies dum uidẽtur: qualiaq; apud ſenſus noſtros quò peruenerunt, creantur, non apud ſeſe, unde profecta ſunt. Cum hæc autem conſimiliter iam Pyrrhonij dicant q̃ Academici, differre tamen inter ſeſe et propter alia quædam, et uel maxime propterea exiſtimati ſunt, quòd Academici quidem ipſum illud nihil poſſe comprehendi, quaſi comprehẽdunt, & nihil poſſe decerni, quaſi decernunt: Pyrrhonij ne id quidem ullo pacto uideri uerum dicunt, quod nihil eſſe uerum uidetur.

σκεπτικοὶ.) A uerbo σκέπτομαι, quod ſignificat diligenti indagatione conſidero, hoc uero loco uſurpauit pro dubitare atque hærere, translatione ſumpta à uiatoribus, qui ubi ad biuium aliquod uenerint, incerti qua progrediantur, diu cunctantur atq; inſiſtunt.

ἐφεκτικοὶ.) Dicti ſunt Academici, quod nihil pronuntiarint, ſed ſententiam ſuam animo continuerint, à uerbo ἐπέχω, quod ſignificat contineo.

ἀπορητικοὶ.) Id eſt, dubitatores, à uerbo ἀπορέω quod ſignificat dubito, uel non habeo in promptu quod dicam. ὁράω enim ſimplex abundo ſignificat, & in prõptu habeo.

τῶν πρός τι.) Id eſt, ex natura illarũ rerũ quæ ad aliquid referantur, quæ, autore Ariſtotele, hoc ipſum quod ſunt, aliorum eſſe dicũtur. Et quod addit Plato, interpretatiõe alterius ad quod referuntur indigent, unde relatiua Latinis dicũtur. Volunt itaq; id genus philoſophi, illas notiones uiles ex ſingularibus rebus collectas, in animo referri ad res æternas, & ita ut percipi plane non poſſint, niſi prænotionis æternis rebus. At res illæ externæ cum ſint ſingulares & in horum corruptibiles non cadunt ſubſcientiam. Eſt enim ſciẽtia ſi credimus Ariſto. tantũ rerũ neceſſariarũ, quæ non poſſunt ſe aliter habere q̃ ſemel ſunt.

QVOD MVLIERES ROMAE PER HERculem non iurauerint, neq; uiri per Caſtorem.

CAPVT VI.

In uc-

IN ueteribus scriptis, neque mulieres Romanæ per Herculem deierant, neq; uiri per Castorem. Sed cur illæ non iurauerunt Herculem, obscurum non est. Nam Herculano sacrificio abstinent. Cur autem uiri Castorem iurãtes non appellarunt, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum inuenire est apud idoneos quidẽ scriptores, aut mehercle fœminã dicere, aut mecastor uirum. Aedepol autem, quod iusiurãdum per Pollucem est, & uiro & fœminæ commune est. Sed M. Varro asseuerat antiquissimos uiros neq; per Castorem, neq; per Pollucem deierare solitos, sed id iusiurandũ fuisse tantum fœminarum ex initijs Eleusinis acceptum. Paulatim tamen inscitia antiquitatis uiros dicere ædepol cœpisse, factumq; ita dicendi morem: Sed mecastor à uiro dici, in nullo ueteri scripto inueniri. Hercules. Castor. Aedepol. Pollux.

Ex initijs Eleusinis.) Ex sacrificijs quæ in Eleusina urbe Atticæ regionis tantum à fœminis, in honorem Cereris filiam Proserpinam quærentis, celebrantur.

VERBIS ANTIQVISSIMIS RELICTISque & desitis minime utendum.

CAPVT VII.

VErbis uti aut nimis obsoletis excultatisq;, aut insolẽtibus nouitatisq; duræ et illepidæ, par esse delictum uidetur. Sed molestius equidem culpatiusq; esse arbitror, uerba noua, incognita, inaudita dicere, quã inuulgata & sordentia. Noua autem uideri dico, etiam ea quæ sunt inusitata & desita, tametsi sint uetusta. Est adeo id uitium plerunq; særæ eruditionis, quam Græci Verba noua fugienda. Vsu Barbarorũ putrescẽtia, & inuulgata.

Tardidiscētiā, cuius oppositum est παιδομαθής, id est, qui à puero didicit.

ὀψιμαθίαν appellant: ut quod nunquam didiceris, dii ignoraueris: cum id scire aliquando cœperis, magnificas cias, quo in loco cunque & quacunque in re dicere: Veluti Romæ nobis præsentibus, uetus celebratus quæ homo in causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina præditus, cum apud præfectum urbis uerba faceret: & dicere uellet, inopi quendam miseroq; uictu uiuere, & furfureum panem esitare, uinumq; cruentum & fœtidum potare: Hic, inquit, eques Romanus apludam edit, & floces bibit. Aspexerunt omnes qui aderant, alius alium, primo tristiores turbato et requirente uultu, quidnam illud utriusq; uerbi foret. Post deinde, quasi nescio quid thusce aut gallice dixisset, uniuersi riserunt. Legerat autem ille, apludam uctores rusticos frumenti furfurem dixisse. Idq; à Plauto in comœdia (si ea Plauti est) quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item floces audierat prisca uoce significare uini fœcem è uinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis. Idq; apud Cæcilium ἐν πωλουμένοις legerat, eaq; sibi duo uerba ad orationū ornamenta seruauerat. Alter quoq; à lectionibus id genus paucis ἀπροσκάλος, cum aduersarius causam differri postularet: Rogo prætor, inquit, subueni, succurre: quonam usq; nos bouinator hic demoratur? atq; id uoce magna ter quater'ue inclamauit bouinator. Commurmuratio fieri cœpta est à pleriscq; qui aderant, quasi monstrum uerbi admirantibus. At ille ia-

Fœces uini.

Aplvda.

Astraba.

Floces uini.

Fraces olei.

Bouinatro.

le iactans & gestiens: Non enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiuersatorem bouinatorem dicit. Est autem in Lucilij undecimo uersus hic: Bouinator.

Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus duro. Maceratus. Duro, pertinaci, impudenti.

Verbis aut nimis obsoletis.) Ita ab usu remotis ut ne odor quidem superfit, hoc enim est obsoletum.

Exculcatisq;. Ex usu protritis.

Insolentibus.) Insuetis, insolitis.

Culpatiusq;.) Deterius noue dixit.

Apludam edit.) Festus Pomp. genus minutissimæ paleæ aut frumenti aut panici interpretatur apludam, quod à grano frumenti uel ut applodatur, id est, reiiciatur. Addit q; reperiri hoc uocabulum apud Plautum. Nonius uero Marc. dicit hoc esse in comœdia ambigua, id est, de qua controuersia sit Plauti ne sit an alterius.

Vinum eructum.) Denuo ex uinaceis expressum.

Requirente uultu.) Ambiguo, dubio.

ἀπειρόκαλος.) Decori expers. Eum maxime hoc Græcum uocabulum significat, qui quid quoque loco quadret nesciat, quem Latini, ut est in Cicerone, ineptum uocant. Etiamsi Cicero contendit magis ex affectu quàm animo, apud Græcos nullam extare dictionem, quæ ipsis hoc faciat, quod nobis ineptus.

QVID SENSERIT DIXERITQVE M. Cato de Albino, qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius linguæ imperitiæ petita, composuit.

CAPVT VIII.

IVste ueniq; admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitauit. In eius historiæ principio scriptum est ad hanc sententiã: Neminem succensere sibi conuenire, si quid in his li- De A. Albino Cice. in claris orat. magna cum laude disserit.

bris parum compositæ aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum (inquit) homo Romanus natus in Latio, Græca oratio à nobis alienissima est. Ideoq; ueniam gratiamq; malæ existimationis, si quid esset erratum, postulauit. Eam cũ legisset M. Cato: Næ tu, inquit, Aule nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cum imprudentes errauimus, aut cum compulsi peccauimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelij Nepotis de illustribus uiris.

Ineptus nimium.

Deprecari.

Archaismos est, dicẽdum enim fuerat te, non tibi.

HISTORIA DE LEGATIS MILETI ET Demosthene rhetore, in libris Critolai reperta.

CAPVT IX.

CRitolaus scripsit, legatos Milcto publicæ rei causa uenisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratia. Tum qui pro sese uerba facerent, quos ius sum erat aduocasse, aduocatos (uti erat mandatũ) uerba pro Milesijs ad populum fecisse, Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neq; Milesios auxilio dignos, neq; ex republica id esse contendisse. Rem in posterum diem prolatam, legatos ad Demosthenẽ uenisse, magnoq; opere orasse uti contrà ne diceret: Eum pecuniam petiuisse, et quantam petiuerat abstulisse. Postridie cum res agi denuo cœpta esset, Demosthenem lana multa collum ceruicesq; circumuolutum, ad populum pro-

Fortasse, Incertũ est, noue dixit Gellius.

Extractam, dilatam.

Demosthe.

lum prodisse, & dixisse se συνάγχην pati, eò contra Milesios loqui non quire. Tum è populo unum exclamasse: Non συνάγχην quod Demosthenes pateretur, sed ἀργυράγχην esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id postea concelauit, quin gloriæ quoq; hoc sibi assignauit. Nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepisset, et Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

Argentangina, ab ἄργυρος, quod argentum significat.

Aristodemus

Critolaus scripsit.) Consule de eo Diog. Laërtium, qui scriptum reliquit, hunc Aristotelis fuisse discipulũ, ex familia Peripatheticorum.

Se συνάγχην.) συνάγχη Græcis angina Latine dicitur, morbus est qui fauces ita constringit, ut non solum non esitare, uerumetiam ne loqui quidem possis, unde et nomen habet, nam ἄγχω stringo significat, Latine autẽ ab angendo dicta est, quo nomine Plautus in Mostell. Cornelius Celsus, & Plinius utuntur. Barbari uero medici, quorum est hac ætate maximus prouentus, Squinantiam appellant.

QVOD C. GRACCHVS IN ORATIone sua, historiam supra scriptã Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uerbaq; ipsius C. Gracchi relata.

CAPVT X.

QVod in capite superiore à Critolao scriptũ esse diximus super Demosthene, id C. Gracchus in oratione qua legem Auficiam dissuasit, in Demadẽ contulit uerbis hisce: Nam uos Quirites, si uelitis sapientia atq; uirtute uti, & si quæritis, neminem nostrũ inuenietis sine pretio huc prodire, omnes nos qui uerba facimus, aliquid petimus. Neq; ullius rei causa quiquam

ad uos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio, uti uectigalia uestra augeatis, quo facilius uestra commoda & rempub. administrare possitis, non gratis prodeo. Verum peto à uobis, non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. Qui prodeunt dissuasuri ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à uobis, uerum à Nicomede pecuniam. Qui suadent ut accipiatis, ij quoq; petunt non à uobis bonam existimationẽ, uerum à Mithridate rei suæ miliaris pretium & præmium. Qui autem ex eodẽ loco atque ordine tacent, ij uel acerrimi sunt. Nam ab omnibus pretium accipiunt, & omnes fallunt. Vos cum putatis eos ab his rebus remotos esse, impartitis bonam existimationem. Legationes autem à regibus, cum putant eos sua causa reticere, sumptus atq; pecunias maximas præbent, uti in terra Græcia. Quo in tempore tragœdus gloriæ sibi ducebat, talentum magnum ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus ciuitatis suæ Demades, ei respondisse dicitur: Mirum tibi uidetur, si tu loquendo talentum quæsisti? Ego ut tacerem, decem talenta à rege accepi. Itidem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.

Rege Bythiniæ, qui uectigalia Roma. minuere uolebat.

Demades.

VERBA P. NIGIDII, QVIBVS DIFFERre dicit, mentiri & mendacium dicere.

CAPVT XI.

VErba sunt hæc ipsa P. Nigidij, hominis in studijs bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero inge-

ingenij doctrinarumq; nomine, summè reueritus est: Iuer mendacium dicere & mentiri distat. Qui mentitur ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: Qui mentitur, inquit, fallit, quantum in se est: At qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est. Item hoc quoq; super eadem re dicit: Vir bonus, inquit, præstare debet ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat. Alterum incidit in hominem, alterum non. Varie meherecle, & lepide Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atq; aliud diceret, disparauit.

Mentiri. Mendacium dicere.

Mendacium dicit.) Narrat quod ab alio auditum sit. Non enim potest fieri ut quisquã casu aliquo mentiatur, id est aliud loquatur quàm uelit in animo. Verum casus sæpe facere solet, ut mendacium dicamus, hoc est, falsum pro uero narremus.

QVOD CHRYSIPPVS PHILOSOPHVS, omne uerbum ambiguum dubiumq; esse dicit. Diodorus contra, nullum uerbum ambiguum esse putat.

CAPVT XII.

CHrysippus ait, omne uerbum ambiguum natura esse, quoniam ex codẽ duo uel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentũ fuit: Nullum, inquit, uerbum est ambiguum, nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit. Nec aliud dici uideri debet, quàm quod se dicere sentit is qui dicit. At cum ego, inquit, aliud sensi, tu aliud accepisti, obscure magis dictũ, q̃ ambigue uideri potest. Ambigui enim uerbi natura illa esse debuit, ut qui diceret, duo uel plura diceret. Ne-

Chrysippus Diodorus Cronus.

Videtur ad hanc sententiã Chrysippi alluisse Quintil. li. 7. cũ dicit: Omne uerbũ uidetur ambiguum.

mo autẽ duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere.

Diodorus autem.) Cognomen addit Gellius, eò quod multi fuerint Diodori in literis clari. Primus enim cognominatus est Valerius, cui adiectum est etiam tertium cognomen Philosophus Alexandrinus, filius hic Pollionis philosophi fuit, qui floruit imperante Hadriano Cæsare. Secundus Siculus fuit, qui historias conscripsit, quibus titulum indidit bibliotheces, cuius meminit Plinius in præfatione historiæ mundi. Tertius comicus fuit, cuius meminit Athenæus. Quartus theologus extitit episcopus Tharsensis, cuius monimenta recenset Suidas, uidelicet commentarios in Genesim, Exodum, Psalmos, libros Regnorum, Prouerbia, Cantica canticorum, Euangelia, atque alia multa huius generis ad rem theologicam pertinentia, quæ uidere licet in Suida, quæ tamen omnia temporum iniuria interierunt.

QVID T. CASTRITIVS DE VERBIS, deq; sententia quadam C. Gracchi existimauerit. Quodq; esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.

CAPVT XIII.

T. Castritius.

APud T. Castritium disciplinæ rhetoricæ doctorem, grauis atque firmo iudicio uirum, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. In cius orationis principio, collocata uerba sunt acuratius modulatiusque, quàm ucterum oratorum consuetudo fert. Ea uerba, sicuti dixi, composita sunt hæc: Quæ uos cupide per hosce annos appetistis atque uoluistis, ea si temere repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini. Cursus igitur hic, & sonus rotundæ uolubilisq; sententiæ, eximie nos, & unicc delectabat, tanto id magis, quòd iam tunc Graccho uiro illustri & seuero, eiusmodi compositio-

Gracchi uerba.

sitionem fuisse cordi uidebamus. Sed enim cum eadem ipsa uerba sæpius petentibus nobis lectitarentur, admonitus Castritio sumus, ut cõsideraremus, quæ uis, quod' Id est, quæ efficacia. ue momumentum eius sententiæ foret. Neq; pateremur, ut aures nostræ cadentis apte orationis modis eblandi Id est, blanditiùs captę, delinitæ. tæ, animum quoq; nobis uoluptate inani perfunderent. Cumq; nos admonitione ista attentiores fecisset, inspicite inquit, penitus, quid efficiant uerba hæc: dicatq; mihi quæso aliquis uestrum, an sit ulla huiusce sententiæ aut grauitas aut gratia? Quæ uos cupide per hosce annos appetistis atq; uoluistis, ea temere si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini. Cui enim omnium hominum in mentem non uenit, id profecto usu uenire, ut quod cupide appetieris, cupide appetisse: & quod temere repudiaueris, temere repudiasse dicaris? At si, opinor inquit, ita scriptum esset: quæ uos per hosce annos appetistis, atq; uoluistis, ea nũc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nũc temere repudiasse dicamini: Si, inquit, ita diceretur, grauior scilicet, solidiorq; fieret sententia, et acciperet aliquid iustæ in audiẽdo expectationis. Nunc autẽ uerba hæc, cupide & temere, in quibus uerbis omne monumentum rei est, nõ in concludenda sententia tantum dicuntur, sed suprà quoq; nondum desiderata ponuntur. Et quæ nasci oririq; ex ipsa rei conceptione debebant,

ante omnimo, quàm res postulat, dicuntur. Nam qui ita dicit, si hoc feceris, cupide feciſſe diceris, rem dicit ſenſus alicuius ratione collectam & confectam. Qui uero ita dicit, si cupide feceris, cupide feciſſe diceris, nõ longè ſecus dicit, atq; ſi diceret, ſi cupide feceris, cupide ſeceris. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho ultio darem (diſ enim mẽtem meliorem mihi. Nam ſi quicquam in tam fortis facundiæ uiro, uitij uel erroris eſſe dici poteſt, id omne & autoritas eius exhauſit, et uetuſtas cõſumpſit) ſed uti caueretis, ne uos facile præſtringeret modulatus aliquis currentis facundiæ ſonitus, atque ut uim ipſam rerũ uirtutemq; uerborum prius penſitaretis, & ſiquidem grauis, atq; integra, & ſyncera ſententia diceretur, tum ſi ita uideretur, greßibus quoque ipſis orationis, & geſtibus plauderetis: Si uero frigidi & leues, & futiles ſenſus, in uerba aptè numeroſeq; poſita includerentur, non eſſe id ſecus crederetis, quàm cum homines inſigni deformitate, ad faciendà ridicula imitantur hiſtriones, & geſtiunt.

ταυτολογία eſt, id eſt, eiuſdem rei repetitio.

SOBRIA ET PVLCHERRIMA ROMVli regis reſponſio circa uini uſum.

CAPVT XIIII.

Romuli ſobrietas & lepidum reſponſum.

Simpliciſſima ſuauitate & rei & orationis L. Piſo frugi uſus eſt in primo annali, cũ de Romuli regis uita atque uictu ſcriberet. Ea uerba, quæ ſcripſit hæc ſunt: Eundem Romulum dicũt ad cœnam uocatum, ibi non

non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. Ei dicunt: Romule, si isthuc omnes homines faciant, vinum uilius sit. Is respondit, imò uero carum, si quantum quisque uolet, bibat: nam ego bibi quantum uolui.

DE LVDIBVNDO ET ERRABVNDO atque id genus uerborum productionibus, & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda. Atque inibi quòd Sisenna per huiusce modi uerbum noua figura usus est.

CAPVT XV.

Amarabundus.

LAberius in lacu Auerno, mulierem amantem uerbo inusitatius ficto, amorabundam dixit. Id uerbum Cesellius Vindex in commentario lectionũ antiquarum ex figura scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, et errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans.

Bundus finita.

Terentius autẽ Scaurus, diui Adriani tẽporibus grammaticus uel nobilissimus, inter alia, quæ de Cesellij erroribus cõposuit, in hoc quoq; uerbo errasse eum scripsit, quod idẽ esse putauerit, ludens, et ludibunda, errans, et errabunda, ridens & ridibunda. Nam ludibunda, inquit, & ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem, uel ridentem, uel errantẽ agit aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cesellium in eo reprehenderet, nõ hercle reperiebamus. Non est enim dubiũ, quin hæc genere ipso duntaxat idẽ significent, quod ea demonstrant, à quibus producuntur. Quid esset autẽ ludentem agere, uel imitari, non intelligere uideri maluimus,

Terentius Scaurus. Cuius etiam meminit Diomedes sæpenumero

mus, quàm insimulare eum tanquam ipsum minus intelli
gentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria
Cesellij criminantem, hoc ab eo præteritum requirere,
quod nō dixerit, an quid, et quantulum differret à ludi
bundo ludens, & ridibundo ridēs, et errabundo errās,
cæteraq; horum similia: an à principalibus uerbis pau
lulū aliquid distarent, et quam omnino uim haberet par
ticula hæc extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc
enim fuit potius requirendū in istiusmodi figuratracta
tu, sicuti requiri solet in uimolēto, & lutulento, et turbu
lento, uacuaue ne et inanis sit isthæc productio, cuiusmodi
Ab ἄγω quod duco significat, sunt, quæ πρόσωπα Græci dicūt: An extrema illa par
ticula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Cum
reprehensionem autē illam Scauri notaremus, in memo
riam nobis redijt, quòd Sisenna in quarto historiarum,
eiusdē figuræ uerbo ita usus est: Populabundus, inquit,
agros, ad oppidum peruenit. Quod scilicet significat,
cum agros popularetur, non (ut Scaurus in cōsimilibus
uerbis ait) cum populātem ageret, uel cum imitaretur.
Sed inquirentibus nobis quænam ratio et origo esset hu
iuscemodi figuræ, populabundus & errabundus, & le
tabundus, et ludibundus, multorumq; aliorum id genus
uerborum, ἐπιθόλως hercle, Apollinaris noster sibi ui
deri ait, particulam istam postremam, in qua uerba ta
lia exeunt, uim & copiam quasi abundantiam rei cuius
Lætabūdus. id uerbum esset, demonstrare: Vt lætabundus is dica
tur,

tur, qui abunde lætus sit, & errabundus, qui longo atq; abundanti errore sit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dicioſtendit, ut productio hæc & extremitas, largam & fluentem uim, & copiam declaret. Errabundus

Apollinaris noſter.) Laurentius Valla aliquid certius preſſiusq; adferre geſtiens in hac quæſtione, ſubſcribit Apollinaris ſententiæ, uerum addit tantum ſignificare hæc uocabula in bundus, quantum frequentatiuorum uerborum participia. Propterea q; frequentatiua participia non eſſe in uſu ab omnibus uerbis recepta. Vide elegantias Vallæ.

QVOD GRAECORVM QVORVNDAM uerborum difficilima eſt in linguam latinam mutatio, uelut quod Græce dicitur πολυπραγμοσύνη.

CAPVT XVI.

Græcâ quę dam uerti uix poſſe.

Diecimus ſæpe animum ad uocabula rerum nõ pauciſſima, quæ neq; ſingulis uerbis, ut à Græcis, neq; ſi maxime pluribus eas res uerbis dicamus, tã dilucide, tamq; apte demonſtrari latina oratione poſſunt, quã Græci ea dicunt priuis uocibus. Nuper etiam cũ allatus eſſet ad nos Plutarchi liber, et eius libri indicem legiſſemus, qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης, percontanti cuipiã, qui et literarum et uocũ Græcarum expers fuit, cuiuſnã liber, & qua de re ſcriptus eſſet, nomen quidẽ ſcriptoris ſtatim diximus, rem, de qua ſcriptum fuit, dicturi hæſimus. Ac tum quidem primo, quia non ſatis commode opinabar interpretaturũ eſſe, ſi dicerem librũ ſcriptũ eſſe de negotioſitate, aliud inſtitui apud me exquirere: quod, ut dicitur, uerbum de uerbo

Id eſt, ſingulis, de iſta dictione an tea nos dicere memini

De multarũ rerum cura aut uarijs negotijs & rebus,

expreſ-

expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminisse me legere, aut si etiam uellem fingere, quod nō insigniter asperum, absurdum, durumq; esset, si ex multitudine et negotio uerbum unum compingerem: sicuti multijuga dicimus, et multicoloria, et multiformia. Sed non minus illepide ita diceretur, quàm si interpretari uoce una uelis πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. Quamobrem cū diutule tacitus in cogitando fuissem, respondi tandem, non uideri mihi significarie rem posse uno nomine. Et idcirco iūcta oratione, quid uellet Græcum id uerbum pararam dicere. Ad multas igitur res aggressio, carumq; omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη inquam Græce dicitur, de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus uerbis meis inchoatis et inconditis adductus, utrtutem quidem esse πολυπραγμοσύνην. Hortatur, inquit, nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda, et ad res obeūdas plurimas cū industria & celeritate: nomenq; ipsius uirtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommode præscripsit. Minime, inquā, uero. Neq; enim ista omnino uirtus est, cuius Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur: Neq; id quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidem in libro, quàm potest maxime, à uaria promiscuaq; et non necessaria rerum eiusmodi plurimarū & cogitatione, & pe

Insigniter, maxime.

πολυτρ.) morositatē. Aliquantulum aduerbiū est Apuleianum.

Agrestis, etiam parū latine sciēs. Osci enim sermonis, ut autor est Festus, uerbū hoc est, qui prēterquam quod spurcus & obscœnus est, etiā rusticus & agrestis semper est habitus.

& petitione. Sed huius, in quam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet facundia, qui ne pluribus quidem uerbis potuerim non obscurissime dicere, quod à Græcis perfectissime uno uerbo, & planissime dicitur.

QVID SIGNIFICAT IN VETERIBVS prætorum edictis, quòd flumina retanda publice redempta habent.

CAPVT XVII.

EDicta ueterum prætorum, sedentibus fortè nobis in bibliotheca templi Traiani, et aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent, legere atq; cognoscere libitum est. Tum in quodã edicto antiquiore ita scriptum inuenimus: Qui flumina retanda publice redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod cum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset, quærebatur. Dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro secundo Caij de origine uocabulorum septimo legisse, retas uocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum † eminerent, aut in alueis eorum extarent: appellatasq; esse à retibus, quod prætereuntes naues impedirent, et quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse, id est, purganda, ne quid aut moræ, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.

A retis purganda, quas in suũ usum redemptor si liberet, au ferre posset.

† Aliàs coruerent.

Retandæ flumina.

Retas uocari arbores.) Suspicor hoc loco retas non tã arbores dici, quàm speciem quandam arundinum prouenientium in fluminibus, quæ nisi singulis annis fermè repurgẽtur, aut euellantur, negotia exhibẽt nautis. Vtorq; d hanc

ad hanc meam ſententiam potiſſimum hoc argumento, quod uulgus non ſolum Germanorum, ſed & Gallorum ua lingua eiuſmodi iuncos & arundines reor uocat.

QVA POENA DRACO ATHENIENSIS in legibus quas populo Athenienſi ſcripſit, fures affecerit. Et qua poſtea Solon, & qua itē decemuiri noſtri, qui duodecim tabulas ſcripſerunt. Atque inibi adſcriptum quod apud Aegyptios furta licita & permiſſa ſunt: apud Lacedæmonios autem cum ſtudio quoq; affectata, & pro exercitio utili celebrata. Ac præterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria ſententia.

CAPVT XVIII.

Draco legislator.

Furum punitio.

DRaco Athenienſis uir bonus, multáq; eſſe prudētia exiſtimatus eſt, iuriſq; diuini & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienſes uterētur, primus omnium tulit. In illis legibus furem cuiuſcunq; modi furti, ſupplicio capitis puniendū eſſe, et alia pleraque nimis ſeuere cenſuit ſanxitq;. Eius igitur leges quoniam uidebantur impendio acerbiores, non decreto iuſſoq;, ſed tacito illiteratoq; Athenienſium conſenſu obliteratæ ſunt. Poſtea legibus alijs mitioribus à Solone compoſitis, uſi ſunt. Is Solon ex ſeptē illis inclytis ſapientibus fuit. Is ſua lege in fures, non (ut Draco antea) mortis, ſed dupli pœna uindicandum exiſtimauit. Decemuiri autem noſtri, qui poſt reges exactos, leges quibus Po. Ro. uteretur, in xij. tab. ſcripſerunt, neq; pari ſeueritate in puniendis omniū generū furibus, neque remiſſa nimis lenitate uſi ſunt. Nam furem, qui manifeſto furto prehenſus eſſet, tū demum occidi permiſerunt, ſi aut

Vnde apud Athenienſes in prouerbium abierat, leges Draconis ſanguine cōſcriptas humano, ob niminm ſcilicet iuris ſeueritatem.

aut cum faceret furtum, nox esset, aut interdiu se telo, cũ prehenderetur defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus liberos uerberari, addiciq; iusserũt ei cui factum furtum esset, si modo id luci fecissent, neq; se telo defendissent: seruos item furti manifesti prehensos, uerberibus affici, & è saxo præcipitari: sed pueros impuberes prætoris arbitratu uerberari uoluerunt, noxamq; ab his factam sarciri. Ea quoq; furta, quæ per lancẽ liciumq; concepta essent, perinde ac si manifesta forent, uindicauerunt. Sed nunc à lege illa decemuirali discessum est. Nam si quis super manifesto furto, iure & ordine experiri uelit, actio in quadruplũ datur: Manifestum autem furtum est, ut ait Massurius, quod deprehenditur dum fit. Faciendi finis est, cum perlatũ est quo ferri cœperat. Furti cõcepti item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptũ, et pleraq; alia ad eam rem, ex egregijs ueterũ moribus accepta, neq; inutilia cognitu, neq; iniucunda, qui legere uolet, inueniet Sabini librũ, cui titulus est de furtis. In quo id quoq; scriptum est, quod uulgo inopinatum. Non hominum tantum, neq; rerum mouentium, quæ auferri occulte et surripi possunt, sed fundi quoq; et ædium fieri furtum. Condemnatũ quoq; furti colonũ, qui fundo, quem conduxerat, uendito, possessione eius dominũ intercurtisset. Atq; id etiã (quod magis inopinabile est) Sabinus dicit: furẽ esse hominis iudicatũ, qui cum fugitiuus præ

Per lancem liciumq;.

Hoc est, ut fur quadruplo tantum restituat, quantum abstulit.

ter oculos domini forte iret, obtentu togæ tanq̃ se amiciẽs, ne uideretur à domino, obstitisset. Alijs deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnã impo suerunt dupli. Id etiã memini legere me in li. Aristonis iurecõsulti, haud quaquã indocti uiri, apud uetcres Aegyptios (quod genus hominũ constat et in artibus repe riendis solertes extitisse, et in cognitione rerũ indagã da sagaces) furto omnia fuisse licita, et impunita. Apud Lacedæmonios quoq;, sobrios illos et acres uiros, cuius rei nõ adeo ut Aegyptijs fides lõgimqua est, non pauci neq; ignobiles scriptores, qui de moribus legibusq; corũ memorias condiderũt, ius atq; usum fuisse furandi dicunt: idq; à iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neq; ad sumptum libidini præbendum, comparãdum ue opulentiam, sed pro exercitio disciplinaq; rei bellicæ factitatum: quod & furandi solertia et assuetudo, acueret obfirmaretq; animos adolescentium, & ad insidiarum astus, et ad uigilandi tolerantiam, et obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quã de præda militibus diuidunda scripsit, uehemẽtibus, & illustribus uerbis de impunitate peculatus, atq; licẽtia cõqueritur. Ea uerba, quoniã nobis impense placuerunt, adscripsimus: Fures, inquit, priuatorũ furtorum, in neruo atq; in compedibus ætatẽ agunt: fures publici in auro atq; in purpura. Quàm caste autem, & quàm religiose à prudentissimis uiris quid esset furtũ definitum sit, prætereundum

Ariston iure consultus.

Aegyptijs furtum licitum, Lacedæmonijs laudatum.

Pulchra sententia M. Catonis.

dum non puto: ne quis eum solum esse furem putet, qui occulte tollit, aut clàm surripit. Verba sunt Sabini ex libro iuris ciuilis secundo: Qui alienã rem attrectauit, cum id se inuito domino facere iudicare deberet, furti bino autore tenetur. Itẽ alio capite: Qui alienũ tacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur, siue scit cuius sit, siue nescit. Hæc quidem sic in eo quo nunc dixi li. Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundũ ea quæ suprà scripsi, furtum sine ulla quoq; attrectatione fieri posse, sola mente atq; animo, ut furtũ fiat, annitente. Quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condẽnandus, qui seruo suo uti furtum faceret, imperauit. Furti qui teneantur, Sa

Draco Athenienſis.) Legumlator is extitit. Hic cum per leges latas maximo in pretio eſſet, accidit ut in theatro tandem auleis & ueſtibus certantium obrutus, ſit pro uocatus, ac ſic exceſſerit è uiuis, atque in eo ipſo theatro ſit ſepultus. Floruit autem paululum ante ſeculum ſeptem ſapientum, uidelicet XXXIX. Olympiade. Porrò leges tulit Athenienſibus iam ætate exacta, & propter eas præcepta quædam ſcripſit tribus milibus uerſuum. Hæc Suidas.

Duplici pœna.) Vt ſcilicet fur duplo reſtitueret, quod furto ſuo abſtuliſſet, fur autem manifeſtus dicitur, qui deprehenditur in furto. Sic Caius iuriſcõſultus tit. de fur. Contrarium huic, furtum nec manifeſtum dicitur.

Quæ per lancem liciumq;.) Quanquam iuriſconſultorum literę, quę hodie extant, nihil dicunt de furtis conceptis per lancem liciumq;, ipſe tamen opinor ea eſſe, quę quanti fuerint etiam ipſi fures ignorẽt, quod qui lancem aufert furandi animo, non ſtatim cognitũ habet quãti ualeat lanx illa: At qui ſic ut opinor, faciunt ea quæ in ti. de

furtis disputantur de lance furto ablata, quæ non multũ sunt absimilia à nostra sententia, præterquàm quod alijs uerbis efferuntur. Porrò lanx uas est amplum & latum, ex quacunq; materia fiat. Licium autem filum dicitur & stamen ab illiciendo, id est irretiendo.

Furti oblati.) Oblatum furtum est quod fit ab homine alioqui non furaci, sed prouocato per maximam occasionem, ut si seruis tuis pecuniam incustoditam uelut furandam obieceris, furtum illud eius pecuniæ oblatũ dicetur.

Sobrios et acres uiros.) Tradit enim Xenophon in hic modum de horum temperantia: Liberos, inquit, suos tum cibo quàm tenuissimo, tũ obsonio quoad fieri potest q̃ minimo nutriunt. Vini autem omnes expertes, aut eo aquatissimo uti uolunt. Xenophon in libro Atticæ Musæ.

Ius fuisse furandi.) Hoc uerbum huic loco addendum est, quod tametsi licuerit furtum facere, tamen si quispiã fuisset deprehensus in furto, Lycurgus legumlator multis eum uerberibus plectendum uoluit, ergo inepte furantes puniebantur, astute autem surripientes commendabantur. Hæc Xenophon de repub. Lacedæm.

Furtum definitum sit.) Furtum est contractio rei alienæ inuito domino fraudulenta, lucrifaciendi gratia, uel ipsius rei, uel etiam usus eius uel possessionis, quod lege naturali prohibitum est interuersio. Paulus iurisconsultus titulo de furtis.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER XII.

DISERTATIO PHAVORINI PHILOSOphi, qua suasit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

CAPVT I.

NVN-

VNTIAtum quondam est Phauorino philosopho, nobis præsentibus, uxorẽ auditoris sectatorisq; sui paululũ antè enixam, auctumq; eum esse nato filio: Eamus, inquit, et puerperam uisum, et patri gratulatũ. Is enim erat loci senatorij ex familia nobiliori. Imus unà, & qui tũ aderamus: prosecutiq; cum sumus ad domum quo pergebat, et cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominẽ, congratulatusq; assedit, atq; ibi percõtatus est, q̃ diutimũ puerperiũ, & quàm laborioſi nixus fuissent. Puellãq; defessam labore ac uigilia, somnũ capere cognouit. Fabulari instituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito, quin filium lacte suo nutritura sit. Sed cũ mater puellæ, parcendum esse ei diceret, adhibendasq; puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitẽdo tulisset, munus quoq; nutricationis graue ac difficile accederet: oro te, inquit, mulier, sine eam totã integrã esse matrẽ filij sui. Quod est enim hoc cõtra naturã imperfectũ atq; dimidiatũ matris genus, peperisse, ac statim ab sese abiecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid quod non uideret? nõ alere nunc suo lacte, quod uideat iã uiuentem? iam hominẽ? iam matris officia implorantẽ? An tu quoq;, inquit, putas naturã fœminis mammarũ ubera quasi quosdã næuulos uenustiores, non liberorũ alendorũ, sed ornandi pectoris

Locus sæpe pro ordine ponitur apud autores.

causa dediſſe? Sic enim quod à uobis ſcilicet abeſt, pleræq; iſtæ prodigioſæ mulieres, fontem illũ ſanctiſſimũ corporis generis humani educatorẽ arefacere et extinguere, cũ periculo quoq; auerſi, corruptiq; lactis laborãt, tanq̃ pulchritudinis ſibi inſignia deuenuſtet. Quod quidẽ faciunt eadẽ uecordia, qua quibuſdam commentitijs fraudibus nituntur, ut fœtus quoq; ipſi in corpore ſuo cõcepti aboriãtur, ne æquor illud uẽtris irrugetur, ac de grauitate oneris et labore partus fatiſcat. Quod cũ ſit publica deteſtatione cõmuniq; odio dignũ in ipſis hominẽ primordijs, dum fingitur, dum animatur, inter ipſas artificis naturæ manus interfectũ iri, quantulum hinc abeſt, iam perfectũ, iam genitũ, iam filium, proprij atq; conſueti atq; cogniti ſanguinis alimonia priuare? Sed nihil intereſt (hoc enim dicitur) dũ alatur et uiuat, cuius id lacte fiat. Cur igitur iſte qui hoc dicit, ſi in cæpeſſendis naturæ ſenſibus tã obſurduit, nõ idquoq; nihil intereſſe putat, cuius in corpore, cuiusq; ex ſanguine cõcretus homo et coalitus ſit? An qui à ſpiritu multo, et colore exalbuit, non idẽ ſanguis eſt nũc in uberibus, qui in utero fuit? Non'ne hac quoq; in re ſolertia naturæ euidens eſt, quòd poſteaquã ſanguis ille opifex in pectoralibus ſuis omne corpus hominis finxit, aduentante iã partus tempore, in ſupernas ſe parteis profert, et ad foouenda uitæ atq; lucis rudimenta præſto eſt, et recens natis notum et familiarẽ uictum offert? Quamobrem non fru-

Abortu pereant, aut minus iuſto tempore oriantur.

frustra creditū est, sicuti ualeat ad fingendas animi atq; corporis similitudines, uis et natura seminis, non secus ad eandē rem, lactis quoq; ingenia et proprietates uale re. Neq; in hominibus id solum, sed in pecudibus quoq; animaduersum. Nam si ouium lacte hœdi, aut caprarū agni alerentur, constat fermè in his lanam duriorē, in illis capillū gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus, maior plerunq; uis & potestas est, ad earū indolem uel detractandam, uel augendam, aquarum atq; terrarum, quæ alunt, q̄ ipsius, quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas, arborem lætam & nitentem, in locum alium trāspositam, deterioris terræ succo deperisse. Quæ (malū) igitur ratio est, nobilitatem istā nati modò hominis, corpusq; & animum benigne ingenitis primordijs inchoatum, infitiuo degenericq; alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quā ad præbēdum lac tunc adhibebitis, aut serua, aut seruilis, & ut plerunq; solet, externæ atq; barbaræ nationis, si improba, si informis, si impudica, si temulēta est. Nam plerunq; sine discrimine, quæcunq; id temporis lactens est, adhiberi solet. Patiemur'ne igitur infantem hunc nostrū pernicioso contagio inficī? et spiritū ducere in animum atq; in corpus suum ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod sæpenumero miramur, quosdā pudicarum mulierum liberos, parentum suorum neq; corporibus, neq; animis similes existere. Scite igitur & perite noster

Lactis uirtus & efficacia.

Phœnicis obiurgantis Achillẽ ob animũ præfractum & inexorabilẽ

Maro, quod cum uersus illos Homeri consectaretur:

Οὐκ ἄρα σοὶ γε πατὴρ ἵππότα πηλεὺς
οὐ δὲ θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δ' ἔτικτε θάλασσα,
πέτρα τ' ἠλίβατοι. ὅθι τοι νόος ὄσσιν ἀπῖνής.

Non partionem solam, tanquàm illam quam ille sequebatur, sed aliturã quoq; feram & sæuam crimina tus est. Addidit enim hoc de suo:

– Hyrcanæq; admorunt uberatigres.

Græcorũ dicendi morẽ expressit, ac dixit, magnam partem, pro secundum magnam partem. Memi nimus huius rei antea.

Quoniã uidelicet in moribus molescendis, magnam ferè partem ingeniũ altricis, & natura lactis tenet: quæ iam à principio imbuta paterni seminis cõcretione, ex matris etiam corpore & animo recentem indolem con figurat. Et præter hæc autem quis illud etiam negligere aspernariq; posit, quod quæ partus suos deserunt ablegantq; à se se, & alijs nutriendos dedunt, uinculũ illud, coagulumq; animi atq; amoris, quo parentes cũ filijs natura consociat, interscindũt, aut certe quidem diluunt deterũtq;: Nam ubi infantis aliorsum dati, facta ex oculis amolitio est, uigor ille maternæ flagrãtiæ sensim atq; paulatim restinguitur, omnisq; impatientissimæ solicitudinis strepitus cõsilescit: Neq; multo minor amã dati ad nutricem aliam filij, q̃ morte amissi obliuio est. Ipsius quoq; infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur: et proinde (ut in expositis usu uenit) matris quæ genuit, neq; sensum ullum, neq; desideriũ capit. Ac propterea obliteratis, &

abo

abolitis natiuæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atq; matrem uidentur, magnã fe rè partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis et opi nabilis: Hæc Phauorinum dicentem audiui Græca ora tione: cuius sententias communis utilitatis gratia, quan tum meminisse potui, retuli. Amœnitates uero & co pias ubertatesq; uerborum, Latina omnis facũdia uix quidem indipisci potuerit, mea tenuitas nequaquàm.

Quæ tenuis & pauper est, si cõparetur cũ infinita Græcæ linguę copia, & uelut luxuria.

Sed suo sibi.) Sibi aliquoties in autoribus abundat. Sic apud Terentium in Phormione:

Suo, inquit, hunc sibi gladio iugulo.

Lactis quoq; ingenia.) Nã ut inquit Plin. nat. hist. li. 28. ca. 9. In lactis usu utilissimum cuiq; maternũ, nutricis exi tiosum est, maxime autẽ alit quodcunq; humanũ, mox ca prinũ. Inde fortassis fabula nata est de Ioue à capra alito

Perite noster Maro.) Carmina hæc sunt in 4. Aeneid.

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus autor
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Cauca sus, Hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

QVOD ANNEVS SENECA IVDICANS de Q. Ennio, deq; M. Tullio leui futiliq; iudicio fuit.

CAPVT II.

DE Anneo Seneca partim existimãt, ut de scripto re minime utili cuius libros attingere, nullũ pre tium operæ sit, quòd oratio eius uulgaris uideatur, & protrita: res atq; sententiæ, aut ut inepto inaniq; impe tu sint, aut leui & quasi dicaci argutia: eruditio autem uernacula & plebeia, nihilq; ex ueterũ scriptis habens neq; gratiæ neq; dignitatis. Alij uero elegãtiæ quidem in uerbis parum esse non inficias eunt: sed et rerũ quas

Seneca taxatur.

dicat, scientiam doctrinamq; ei non deesse dicunt, et in uitijs morum obiurgandis, seueritatem grauitatemq; non inuenustam. Mihi de omni eius ingenio deq; omni scripto, iudicium censuramq; facere non necessum est. Sed quod de M. Ciceronc, & Q. Ennio, & P. Vergilio iudicauit, ea res cuiusmodi sit, ad considerandum ponemus. In libro enim XXII. epistolarum moralium, quas ad Lucilium composuit, deridiculos uersus Q. Ennium de Cethego antiquo uiro fecisse hos dicit:

Dictus ollis popularibus olim
Qui cum uiuebant homines, atq; æuum agitabant,
Flos delibutus populis, & suada medulla.

Propter cognationẽ uocaliũ i & o, dixit ollis. Sic Vergilius antiquitatis studiosissimus Aene. 1. Olli subridens hominũ sator atque deorum

Ac deinde scribit de ijsdem uersibus uerba hæc: Admiror eloquentissimos uiros & deditos Ennio, prooptimis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos eius uersus, et hos refert. Atq; id etiam de Cicerone dicit: Non miror, inquit, fuisse qui hos uersus scriberet, cum fuerit qui laudaret: nisi fortè Cicero summus orator agebat causam suam, & uolebat hos uersus uideri bonos. Postea hoc etiam addidit insulsissime: Apud ipsum quoque, inquit, Ciceronem inuenies etiã in prosa oratione quædam, ex quibus intelligas illum non perdidisse operam, quòd Ennium legit. Ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendit quasi Enniana, quod ita scripserit in libris de rep. quòd Menelao Laconi quædã fuit suaui loquens iucunditas, et quòd alio in loco dixerit, breui-

loquen-

loquentiam in dicendo colat. Atque ibi nugator homo, Ciceronis errores deprecatur: & non fuit, inquit, Ciceronis hoc uitium, sed temporis. Necesse erat hæc dici, cum illa legerentur. Deinde adscribit, Ciceronem hæc ipsa interposuisse, ad effugiendã infamiã nimis lasciuæ orationis et nitidæ. De Vergilio quoq; eodẽ in loco uerba hæc ponit: Vergilius quoq; noster non ex alia causa duros quosdã uersus & enormes, et aliquid supra mensurã trahentes interposuit, quàm ut Ennianus populus agnosceret in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed iam uerborũ Senecæ piget. Hæc tamen inepti, et insipidi, & insulsi hominis ioca non præteribo. Quidã sunt, inquit, tam magni sensus Q. Ennij, ut licet scripti sint inter hircosos, possunt tamẽ inter unguẽtatos placere. Et cum reprehendisset uersus, quos suprà de Cethego posuimus, qui huiusmodi, inquit, uersus amãt, liceat sibi & eosdẽ admirari et Soterichi lectos. Dignus sanè Seneca uideatur lectione ac studio adolescentiũ, qui bonorem colorẽq; ucteris orationis Soterichi lectis cõparit, quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis iam cõtemptisq;. Audias tamẽ cõmemorari ac referri pauca quædam, quæ ipse idem Seneca bene dixerit, quale est illud, quod in hominẽ auarum et auidũ, et pecuniæ sitientẽ dixit: Quid enim refert quãtum habeas? multo illud plus est, quod non habes. Benè hoc sanè, bene. Sed adolescentium indolẽ, non tam iuuant, quæ bene dicta sunt, quàm infi-

Apparet Soterichi lectos in uulgarem iocũ abiisse de re uili priscaq; & rudis artificij, cõficere autem licet, Soterichum fabrũ fuisse quẽpiã, cuius opera priscã illã & rudẽ simplicitatẽ præ se tulerint. Vide Erasmũ in Chiliad.

inficiũt, quæ peßime: multoq; magis si et plura sint, quæ deteriora sunt: Et quædam in his non pro ῥυθμίσματι aliquo rei paruæ ac simplicis, sed in re anciputi pro consilio dicuntur.

Nullum pretium operæ sit.) Non sit dignum operæ quod uidelicet non comitetur utilitas & profectus aliquis lectorem, quem qui librum in manus sumit, opera sua & lectione expectat.

Eruditio uernacula.) Angusta, & domi suæ nata. Ea enim uernacula dicuntur, quæ inter uernas, familiamq; nostram agimus, dicimusq;. Sic uernaculus sermo, quem uulgo maternum dicimus.

De omni eius ingenio.) Ingenium, inquit Fab. in Seneca fuit facile & copiosum, plurimum studium, & multarum cognitio rerum, in qua tamen aliquando ab his quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est: Tractauit etiam omnem ferè studiorum materiam, nam & orationes eius, et poëmata, & epistolæ, & dialogi feruntur. In philosophia parum diligens, egregius tamẽ uitiorũ insectator fuit, multæ in eo claræq; sententiæ, multa etiam morum gratia legenda. Sed in eloquendo corrupta plerag; atq; eò perniciosissima, quod abundant dulcibus uitiis, uelles eum suo ingenio dixisse, alieno iudicio, lib. 10. cap. primo.

Flos delibutus.) Dicit florem delibutum appellatũ esse Cethegum, nimirum quod in ueteri illa eloquentia primas tenuerit: hoc enim quod summũ in aliqua re existit, per translationem flos dici solet. Sic Terent. uirginem speciosissimam, sedecim annos natam, florem ipsum uocat. Porrò Suadæmedulla uocatur, uocabulo partim ex Græco traducto, partim latino. Siquidem ueteres Græci, eloquentiæ & suadendi deam finxerunt, cui nomen apud illos πειθὼ, id quod testatur uersus quidam Eupolidis Græci comici, citati à Plinio iuniore epist. lib. 1. Hanc deam latine Ennius iam Suadã simpliciter, iam uero periphrasi Suadæmedullam appellat. Postremo meminit huius loci Enniani

Enniani M. Tullius in Catone maiore, & Angelus Politianus copiose in Miscell.

Suauiloquens iucunditas.) Tanquam audax & durae compositionis sit suauiloquēs. Porrō quod Cicero de suauiloquentia & breuiloquentia Menelai dicit, haustum est ex fonte Homeri, apud quem Iliad. 3. Helena uxor de marito Menelao narrat, quod pauca quidem loquatur, uerum admodum suauiter & argute.

De Vergilio quoq;.) Nam aliquoties deprehenduntur uersus apud Verg. hypermetri, id est, syllabā plus quàm deceat habentes. Aliquoties etiam huiusmodi, quos Graeci ἀκεφάλους uocant, hoc est, sine capite, cum scilicet prima syllaba pro longa breuis est.

Inter hircosos.) Id est, agrestes ueteres Romanos, qui hircorum & caprarum, & agriculturae studiosissimi erāt, propterea unguenta, ut inquit Plautus, exotica olere non potuerunt, hic ergo hircosos tanquam male olentes uocitauit, hircus enim cum aliàs tum uero maxime sudans grauissime olet.

LICTORIS VOCABVLVM QVA RAtione conceptum, ortumq; sit, & super eo diuersae sententiae Valgij Rufi, & Tullij Ciceronis liberti acceptae.

CAPVT III.

Valgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolā quaesitis, lictorē dicit à ligando appellatum esse: quod cum magistratus populi Romani uirgis quempiā uerberari iussissent, crura eius & manus ligari uinciriq; à uiatore solita sint: isq; qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus. Vtiturq; ad eam rem testimonio M. Tullij, uerbaq; eius refert ex oratione, quae dicta est pro C. Rabirio: Lictor (inquit) colliga manus. Haec ita Valgius, & nos sanè cum illo sentimus: sed Tyro Tullius M. Cis

Valgius Rufus.

Lictor.

M. Ciceronis libertus, lictorem uel à limo, uel à licio dictum scripsit. Licio enim transuerso quod linium appellatur, qui magistratibus (inquit) præministrabãt, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putet probabilius esse quod dixit Tyro, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo uerbo quod est ligo, correpta est, nihil ad rem istam pertinet. Nam sic à ligando lictor, ut à legendo lector, & à uincendo uictor, & à tuendo tutor, & à struendo structor, productis quæ corripiebantur uocalibus, dicta sunt.

Ex collegio uiatorum.) Plin. li. 18. nat. hist. inter laudes rei rusticæ, refert ueteres Romanorũ magistratus publicis muneribus defunctos, agriculturæ operam dedisse extra Romam in agris, ad quos cum frequenter commearent nuntiandi causa lictores, inde dicti sunt uiatores. Sed & Non. Marcellus eandem sententiam confirmat, eodem Ciceronis testimonio adductus.

EX Q. ENNII SEPTIMO ANNALIVM uersus, quibus depingitur finiturq; ingenium, comitasq; hominis minoris erga amicum superiorem.

CAPVT IIII.

Qui consul fuit cum M. Claudio tẽpore belli Punici secũdi, eius subinde meminit T. Liuius in decade tertia.

DEscriptum definitumq; est à Q. Ennio in annali VII. graphice admodum sciteq; sub historia Gemini Seruilij, uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumq; ueterum, ac nouorum scientia, quantaq; seruandi tuendiq; secreti religione, qualibus deniq; ad minuendas uitæ molestias fomentis, leuamentis, solatijs amicum esse

esse conueniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus frequẽti, assiduoq; memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officijs decreta. Ad hæc odor quidam uetustatis in his uersibus tam reuerẽdus est, suauitas tã impromiscua, tamq; ab omni fuco remota est, ut mea quidem sententia pro antiquis, sacratisq; amicitiæ legibus obseruandi, tenendi, colendiq; sint. Quapropter adscribendos eos existimaui, si quis iam statim desideraret:

Hocce locutus, uocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam, sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit: magna cum lapsa diei
Parte fuisset, de paruis, summisq; gerendis
Consilio, induforo, lato, sanctoq; senatu,
Cui res audacter magnas paruasq;, iocumq;
Eloqueret, quæ tincta malis, & quæ bona dictu
Euomeret, si quid uellet, tutoq; locaret,
Quo cum multa uolup, ac gaudia, clamq; palamq;,
Ingenium cui nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus, leuis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;
Contentus, scitus, beatusq; secunda loquens in
Tempore, commodus, & uerborum uir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta, & sæpe uetustas
Quæ facit, & mores ueteresq; nouosq; tenentem,
Multorum ueterum leges, diuûmq; hominumq;

Hosce legit Mosellanus

* aliâs sic, Pars foret è summis rebus paruisq; regundis.

senis.

Pru-

Prudentem qui multa loqui'ue tacere'ue poßit,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

T. Aelium Scillonem dicere solitum ferunt, Q. Ennium de semetipso hæc scripsisse, picturamq; istam morum et ingenij ipsius Q. Ennij factam esse.

Graphice admodum.) Vt res non modo legi, sed & uideri fermè possit, hoc enim est graphice rem aliquam describere, à Græco uerbo γράφω, quod inter cætera pingo significat.

Hosce loquutus.) Aduertendum est in hoc carmine literæ uim perdere, id quod in antiquis scriptoribus carminum annotauit & Priscianus libro primo, & Diomedes in primo.

SERMO TAVRI PHILOSOPHI, DE MODO atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.

CAPVT V.

Ad Iudos Apollinares. Apollo enim Græcis Pythius dictus est à Pythone, serpẽte, quẽ penè puer interfecerat sagittis suis, si modo poëtis credimus.

CVm Delphos ad Pythia conuentũq; totius fermè Græciæ uisendũ philosophus Taurus iret, nosq; ei comites essemus, inq; eo itinere Lebadiã uenissemus, quod est oppidum antiquum in terra Boeotia, affertur ibi ad Taurum, amicum eius quempiam, nobilem in Stoica disciplina philosophum, ægra ualetudine oppressum decumbere: tunc omisso itinere, quod aliò maturandum erat, & relictis uehiculis, pergit eum propere uisere. Nosq; de more, quem in locum cumq; iret, secuti sumus. Et ubi ad ædes in quibus ille ægrotus erat peruenimus, uidemus hominem doloribus cruciatibusq; alui, quod Græci κωλόν dicunt, & febri simul adrapi-

da af-

dd afflictari, gemitusq; ex eo compressos erumpere, spiritusq; & anhelitus è pectore eius euadere, non dolorē magis indicantes, quàm pugnam aduersus dolorem. Pòst deinde cum Taurus & medicos accersisset, collocutusq; de facienda medela esset, & eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiæ, quam uidebat perhibito stabilisset, egressiq; deinde ad uehicula, & ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sanè iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes compugnantesq; philosophum & dolorem. Faciebat uis illa & natura morbi, quod erat suū, distractionem cruciatumq; membrorum. Faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æque suum, perpetiebatur & cohibebat coërcebatq; intra sese uiolentias effrenati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem uoces indecoras edebat. Signa tamen quædam (sicut uidistis) existebant uirtutis et corporis, de possessione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri iuuenis, in disciplinis philosophiæ non ignarus: si tanta, inquit, doloris acerbitas est, ut cōtra uoluptatem, contraq; iudicium animi nitatur, inuitumq; hominem cogat ad gemendum, confitendumq; de malo morbi sæuientis, cur dolor apud Stoicos indifferens esse dicitur, non malum? Cur deinde aut Stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere: cum & dolorē Stoici nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicant?

Patientiæ exemplum.

Dolor cur à Stoicis dicitur indifferens, & non esse malum.

Ad ea Taurus, uultu iam propemodum lætiore, delectatus enim iam uidebatur illecebra quæstionis: si iam amicus, inquit, hic noster melius ualeret, gemitus eiusmodi necessarios à calumnia defendisset, & hanc, opinor, tibi quæstionem dissoluisset. Me autem scis cum Stoicis non bene conuenire, uel cum Stoica potius disciplina. Est enim pleraq; & sibi & nobis incongruens, sicut in libro quem super ea re composuimus, declaratur: Sch ut tibi à me mos geratur, dicã ego indoctius (ut aiunt) & apertius, quæ fuisse dicturum puto sinuosius atque solertius, si quis nunc adesset Stoicorum. Nosti enim creDo uerbum illud uetus & peruulgatum: ἀμαθέστερον πῶς εἶπε, μᾶλλον σαφέστερον λέγε. Atq; hinc exorsus de dolore atq; gemitu Stoici ægrotantis, ita disserit: Natura, inquit, omnium rerum quæ nos genuit, imbuit nobis inolcuitq; in ipsis statim principijs, quibus nati sumus, amorem nostri & charitatem, ita prorsus, ut nihil quicquàm esset charius pẽsiusq; nobis, q̃ nosmetipsi. Atque hoc esse fundamentũ rata est conseruandæ hominũ perpetuitatis, si unusquisq; nostrũ, simul atq; editus in lucẽ foret, harũ prius rerum sensum affectionẽq; caperet, quæ à ueteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt, ut omnibus scilicet corporis sui cõmodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. Postea per incremẽta ætatis exorta è seminibus suis ratio est, & utẽdi consilij reputatio, & honestatis utilitatisq; ue

Noue dixit, id est, ex magna parte, aduerbialiter more Græco.

Id est, inolescere fecit actiue, uel imbuit.

Pensiusq;, id est, pretiosius, aut pluris.

Id est, prima quæ ad naturã spectant.

Id est, ignaculis honestatis.

recon-

ræ contemplatio, subtilior q; & exploratior commodo rũ delectus: atq; ita præ cæteris omnibus emtuit et præfulsit decori et honesti dignitas: Ac si ei retinendæ obtinendæ ue in cõmodum extrinsecus aliquod obstaret, cõtemptũ est. Neq; aliud esse ucre & simpliciter bonum nisi honestum: aliud quicq̃ malum, nisi quod turpe esset, existimatũ est. Reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neq; honesta essent neq; turpia, neq; bona esse neq; mala decretum est. Productiones tamen et relationes, suis quæq; momentis distinctæ diuisæq; sunt, quæ προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipsi uocãt. Propterea uoluptas quoq; et dolor, quid ad finem ipsum bene beateq; uiuendi pertinet, & in medijs relicta, & neq; in bonis neq; in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris uoluptatisq;, ante consilij & rationis exortum, recens natus homo imbutus est, et uoluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem, quasi à graui quodam inimico abiũctus alienatusq; est, iccirco affectiones istas primitus penitusq; inditas, ratio post addita, conuellere, obstirpare, atq; extinguere uix potest. Pugnat autem cum ijs semper, & exultantes eas opprimit obteritq;, et parêre sibi, atque obedire cogit. Itaque uidistis philosophum ratione decreti sui nixum, cum petulãtia morbi doloris q; exultantia colluctantẽ, nihil cedentem, nihil confitentem, neq; (ut plerique dolentes solent) eiulantem, atq; lamentantem, ac miserum

Relationes, id est, abductæ.

Id est, præcedentia rationem.

ἀποπροηγ.) Abducentia rationem.

ſeſe & infelicem appellantem: ſed acres tantum anhe-
litus, & robuſtos gemitus edentem, ſigna, atq; indicia
non uicti, neq; oppreſsi à dolore, ſed uincere eum atque
opprimere cnitentis. Sed haud ſcio, inquit, an dicat ali
quis, ipſum illud, quòd pugnat, quòd gemit, ſi malum do
lor non eſt, cur neceſſe eſt gemere, & pugnare? Quia
enim omnia quæ non ſunt mala, moleſtia quoq; omni nõ
carent: ſed ſunt pleraq; noxa quidem magna & perni
cie priuata, quia non ſunt turpia: contra naturæ tamen
manſuetudinẽ lenitatemq; oppoſita ſunt et infeſta, per
obſcurã quandam et neceſſariã ipſius naturæ cõſequen
tiam. Hæc ergo uir ſapiens tolerare & cũctari poteſt,
nõ omnino ſenſum ſui amittere poteſt: Ἀναλγησίαν e-
nim atq; ἀπάθειαν, non meo tãtum, inquit, ſed quorundã
etiam ex eadẽ porticu prudẽtiorum hominũ, ſicuti indi
cio Panætij grauis atq; docti uiri, improbata abiectaq;
eſt. Sed cur contra uolũtatem ſuã gemitus facere cogi
tur philoſophus Stoicus, quem nihil cogi poſſe dicunt?
Nihil ſanè poteſt cogi uir ſapiens, cum eſt rationis obti
nẽdæ locus. Cum uero natura cogit, ratio quoq; à natu
ra data cogitur. Quære etiam, ſi uidetur, cur alicuius
manu ad oculos ſuos repente agitata, inuitus cõniuent?
cur fulgẽte cœlo à luminis iactu, non ſua ſpõte et caput
& oculos declinet? cur tonitru uehementius facto, ſen-
ſim paueſcat? cur ſternutamentis quatiatur? cur autem
ardoribus ſolis æſtuet? aut cur in pruinis immanibus

obrige-

obrigeſcat? Hæc enim et pleraq; alia, non uoluntas, nec conſiliũ, nec ratio moderatur, ſed naturæ neceſsitatis q; decreta ſunt. Fortitudo autem non ea eſt, quæ contra Fortitudo.
naturã monſtri uice nititur, ultraq; modum eius egredi tur, aut ſtupore animi, aut immanitate, aut quadam mi ſera & neceſſaria in perpetiendis doloribus exercita tione: qualẽ fuiſſe accepimus ferum quendã in ludo Cæ ſaris gladiatorẽ, qui, cum uulnera eius à medicis exe cabantur, ridere ſolitus fuit. Sed ea uera et proba forti tudo eſt, quam maiores noſtri ſcientiam eſſe dixerunt rerum tolerandarum & non tolerandarum. Per quod apparet, eſſe quædam intolerabilia, quibus fortes uiri aut obeundis abhorreant, aut ſuſtinẽdis. Cum hæc Tau rus diciſſet, uideretur q; in eandem rem plura etiam di cturus, peruentum eſt ad uehicula, & conſcendimus.

Quod Græce χωλόν.) χωλός penultima per ω ſcripta claudum ſignificat uel manibus, uel pedibus, aut. Suid. At χόλος per o paruum in priori ſcriptum, ſignificat inteſti num quoddam fermè iecori adherens, & uicinum felli, quod ubi adfectum fuerit peiuſcule, uehementiſſimis dolo ribus quatit inteſtina, hinc morbus ille inteſtinorum ab ipſo Galeno medicorum principe lib. de affectorum loco rum notitia ſecundo χολικὴ appellatur, quo nomine & Latini medici utuntur, hinc ſuſpicor legendum χολικῆν, uel in genere neutro χόλικον.

Febri adrapida.) Febres omnes ſunt calidæ & rapidæ; tamen quædam feruidiſſimæ, quas Græci medici, ut Ga lenus in lib. de febribus, acutas uocant, quarum dolores tam ſunt uehementes, ut ſi aliquãdiu durarent, hominem extinguerent. Porrò febris Græcis ab igne nomen habet, πυρετὸς enim uocatur à πῦρ, quod ignem ſignificat, quem-

adinodum & Latinis dicuntur Febres à feruendo.

De possessione hominis pugnantium.) Philosophi diuidunt hominem in corpus atque animam. Animæ autem principem partem rationem uocant, iam uero hominum proprium est, ut potiorem sui partem, qua uidelicet à brutis differunt, potissimum sequantur, id est, rationem atque animam, hinc fit ut hominis uocabulo nonnunquam animum cum ratione tãtum appellemus, quem & Paulus apostolus interiorem hominem uocat, & corpus nuncupat exteriorem, quemadmodum pulcherrime disputat diuus Hieronymus. At Taurus noster hominem hoc loco accepit animam rationalem, uelut medium inter corpus & uirtutem, id est, rationem & spiritum, interq; ista duo perpetua est digladiatio de possessione ipsius animæ, molitur spiritualis homo per uigorem rationis extinguere potentiam obstrepentis carnis, ne caro siue corpus in pugna euincat, & animam in brutorum naturam transformet, qua de re disseruit Origenes theologus in hæc Pauli uerba: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem.

Sinuosius.) Id est, curiosius, est enim sinuosus adiectiuum à sinus, quod curuum maris recessum significat, hinc sinuosa quæstio dici solet scrupulosa, quæq; multis & obscuris uerborum ambagibus tractatur.

ἀμαθέστερον πᾶς εἶπε καὶ σαφέστερον λέγε.) Carmen uetustissimi & facetissimi comici Aristophanis est, ex comœdia cui titulus Ranæ, quo Bacchus Euripidis obscuritatum taxat, qui ne scio quid parum dilucide proposuerat, uenit autem in uulgi sermonem, quemadmodũ eiusdem pleraq; ex ueterum poëmatis & comœdijs tum Græcis, tum Latinis.

Et manifestius loquere.) Erasmus suspicatur inde scriptum, quod antiquitus illi Sophi solerent misteria sapientiæ quibusdam ænigmatum inuolucris obtegere, uidelicet ne prophana turba, ac nõdum philosophiæ sacris initiata, posset intelligere.

Quæ in medio forent.) Iuxta Zenonis Stoicorum principis decreta hæc refert quæ sequuntur. Laërtius libro de

bro de *uitis* philosophorum septimo: Indifferentia, inquit, *sunt* quæ neque ad felicitatem, neq; ad infelicitatem conferunt, ut sunt diuitiæ, sanitas, uires, gloria, & cætera id genus. Nam sine his possibile est felicem esse, cum earum usus uel rectus, felicitatis, uel prauus, infelicitatis autor sit. Porrò indifferentium alia quidem producentia sunt, quæ Græcis προηγούμενα dicuntur, alia abducentia & sequentia, quæ illi ἀποπροηγούμενα uocant. At uero producentia sunt, quæ quidem habeãt existimationem quod aliquid conferant ad consentaneam uitam, quæ certa ratione bona sunt, ut gloria & sanitas. Abducentia uero & sequentia, quæ careant eiusmodi existimatione, quæq; sint cauenda, ut sunt cupiditates, & uoluptates, atque id genus alia.

QVOD GRAECI AENIGMA DICVNT, Latini antiqui scirpos appellauerunt.

CAPVT VI.

Aenigma.

QVæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam ex nostris ueteribus *scirpos appellauerunt: quale est quod nuper inuenimus, perhercle antiquum, perq; lepidum, tribus uersibus senarijs compositũ ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentium coniecturas in requirendo acueremus.

*Scrupos legẽdum esse, Cælius lect. anti. lib. 12. cap. 43. contendit.

Versus tres hi sunt:

Semel minus'ne an bis minus sit, non sat scio,
An utrunq; horum, ut quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se quærere, inuenict quid sit, in M. Varronis de sermone latino ad Marcellum secundo libro.

Scirpos appellant.) Vt opinor per antiphrasim, id est,

contrariam lectionem, qua bellum dicitur, quasi minime bellum & bonum. Aliàs enim proprie scirpus herbã quandam iunceam omnino enodem significat, unde prouerbiũ extulit Terentius: Nodum in scirpo quæris, id est, scrupulos in re manifesta inuestigas, iam uero hoc loco sermones maxime nodosi & inuoluti, scirpi uocantur.

Semel minúsne.) Terminum significare uidetur, qui Ioui tum concedere noluit, cum Capitolium exaugurabatur, id est, auspicijs designabatur, quam rem Ouidius Fasto. lib. 2. sic narrat.

Quid noua cum fierent capitolia? nempe deorum
Cuncta Ioui cessit turba, locumq; dedit.
Terminus ut ueteres memorant inuentus in æde
Restitit, & magno cum Ioue templa tenet.

Dubitat ergo hic scirpi autor, semel minus an bis minus, uel ter minus fuerit qui Ioui ipsi regi noluit concedere. Hæc debes Angelo Politiano Miscella. lib. primo cap. 38. Porrò historiam de templi exauguratione, ac aliis ad hanc rem pertinentibus, tradit Tit. Liuius lib. primo ab urbe condita.

QVAM OB CAVSAM CN. DOLOBELLA proconsul, ream mulierem ueneficij, confitentémque ad Areopagitas reiecerit.

CAPVT VII.

AD Cn. Dolobellã, *proconsulari imperio prouinciam Asiã obtinentẽ, deducta mulier Smyrnæa est. Eadem mulier uirum & filium, eodem tempore, uenenis clàm datis, uita interfecerat, atq; id fecisse se cõfitebatur: Dicebatq; habuisse se faciendi causam, quoniã ille idem maritus et filius, alterum filium mulieris ex uiro priore genitum, adolescentem optimum & innocentissimum, exceptũ insidijs occidissent. Idq; ita esse factũ controuersia non erat. Dolobella retulit ad consilium.*

Pro priuauerat, spoliauerat, nec; posuisse uisus est, idcirco non trahendum in usum.

Nemo

Nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat, quòd & confessum ueneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impunitum uidebatur, & digna tamen pœna in homines sceleratos uindicatum fuisset. Dolobella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresq; reiecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, et ipsam quæ accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic neq; absolutum mulieris ueneficium est, quod per leges non licuit, neq; nocens damnata punitaq;, quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerij Maximi, factorum et dictorum memorabilium octauo. Areopagitarum iudicium.

Ad Areopagitas reiecit.) Nam ut scribit Iulius Pollux lib. de rerum uocabulis octauo, hi iudices tantum cædis & uulnerum causas suscipiebant, tum & incendiorum & ueneficiorum. Fiebat autem in iudicio statim iusiurandum, & post iudicium, nec licebat apud illos cuiquam causam dicere cum exordijs, cæterisq; id genus rhetoricis pigmentis, quibus iudices nobis beneuolos facimus. Neque permittebatur affectus mouere, ut miserationem, iram, & id genus alia. Iudicabant autem sub dio, aut ut inquit Lucianus, in nocte, ne aspectus iudicem in gratiam alicuius trahere posset.

REDITIONES IN GRATIAM NOBILium uirorum memoratu dignæ.

CAPVT VIII.

Pvb. Africanus superior, & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, & honorum atque uitæ dignitate illustres uiri,

dissenserunt sæpenumero de repub. & ea siue quâ aliâ re non amici fuerunt. Ea simultas cum diu mansisset, & solenni die Ioui epulum libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur, fors fuit, ut apud eandem mensam duo illi iunctim locarentur. Tum quasi dijs immortalibus arbitris, in conuiuio Iouis Opt. Max. dextras eorum conducentibus, repente amicissimi facti, neque solum amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. Nam P. Scipio filiam uirginem habens iam uiro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eam Tiberio Graccho, quem probauerat eligerátq; exploratissimo iudicij tempore, dum inimicus est. Aemilius quoque Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, amplissimisq; honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter sese graui, & simultate diutina conflictati sunt. Postea populus eos simul CENSS. fecit. Atque illi, ubi uoce præconis renuntiati sunt, ibidem in campo statim nondum dimissa concione, ultro uterq; et pari uoluntate coniuncti complexiq; sunt. Exq; eo die, & in ipsa censura, & postea, iugi concordia fidissimi amicissimeq; uixerunt.

Ea dicitur propinquitas quæ ex matrimonijs contrahitur & nuptijs, quod duarum familiarũ uelut fines coëant, & matrimonij uinculo coniungantur.

Exploratissimo iudicij tempore.) Nam amor alioqui noster cæcus esse solet, ut pleraq; ad gratiam magis iudicemus, quàm ex certo et explorato iudicio. Vnde eleganter Theocritus amorem ita comparatum dicit, ut ei pleraq; non pulchra pulcherrima tamen uideantur.

QVAE DICANTVR VOCABVLA ANCIpitia, & quod honoris quoque uocabulum ancipiti sententia fuerit.

Caput

CAPVT IX.

Est plurifariam uidere atq; animaduertere in uetustis scriptis, pleraq; uocabula, quæ nunc in sermonibus uulgi, unam certamq; rẽ demonstrẽt, ita fuisse media & communia, ut significare et capere possent duas inter sese contrarias. Ex quibus quædam satis notata sunt, ut tempestas, ualetudo, facinus, dolus, gratia, industria. Hæc enim ferè iam uulgatum est ancipitia esse, & utroq; uersus dici posse. Periculum etiam, & uenenum, et contagium, non uti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta esse, multum exemplorum eiusmodi reperias. Sed honorem quoq; mediam uocem fuisse, et ita appellatum, ut etiã malus honos diceretur, et significaret iniuriam, id profecto rarißimum est. Q. autem Metellus Numidicus in oratione, quam de triũpho suo dixit, his uerbis usus est. Qua in re quanto uniuersi me unum antestatis, tanto uobis, q̃ mihi maiorem iniuriam atq; cõtumeliam facit Quirites. Et quanto probi iniuriam facilius accipiunt quàm alteri tradunt, tanto ille uobis, q̃ gratiam mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriã ferre, uos facere uult Quirites, ut hic conquestio, istic uituperatio relinquatur. Honorẽ, inquit, peiorem uobis habuit, q̃ gratiam mihi: cuius uerbi sententia est, quã ipse quoq; supra dicit, maiore uos affecit iniuria et contumelia q̃ me. Præter huius autem uerbi notionem, adscribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli

Vocabula ancipitia.

Quia medicorum commixtiones raro sine uenenis constant, inde puto uenena dicta esse tanquã medicamenta, uel pharmaca.

telli existimaui, ut definiremus Socratis esse decretum,

κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Qui apud Platonẽ & in Gorgia, & in politicis disputat.

QVOD AEDITIMVS VERBVM LATINVM sit.

CAPVT X.

Aeditimus.

AEditimus uerbum latinum est et uetus, ea forma dictum, qua finitimus & legitimus. Sed pro eo à pleriſq; nunc ædituus dicitur, nouo & cõmentitio usurpatione, quasi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, propter agrestes quosdam & indomitos certatores: qui nisi autoritatibus adhibitis, non comprimuntur. M. Varro in libro secundo ad Marcellum de latino sermone, æditimum dici oportere censet magis quàm æditum: quòd alterum sit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. Liuius quoq; (ut opinor) in Professiaoda-

Aedituus.

A Græco quodã Protesilao, & Damia puella, ut cẽseo, inuenit fabula hoc sibi nomen.

mia, claustritimum dixit, qui claustris ianuæ præesset, eadem scilicet figura, qua æditimum dici uidebat, qui ædibus præest. In Verrem M. Tullij in exemplaribus fidelissimis, ita inueni scriptum: Aeditimi, custodesq; mature sentiunt. In libris autem uulgarijs æditui scriptum est. Pomponij fabula Attellana est, quæ ità inscripta est, Aeditimus, in qua hic uersus est:

Id est curã ędium gero.

Qui postq̃ tibi appareo, atq; æditimor in tẽplo tuo.

T. autem Lucretius in carmine suo, pro æduis, ædituentes appellat:

— Oneratáq; passim
Cuncta cadaueribus cœlestũm templa manebant,

Hospi-

Hospitibus loca quæ complerant æditicentes.

Videtur Lucretius participium fore masse ab æditior.

ERRARE ISTOS, QVI SPE ET FIDVtia latendi peccent, cum latebra peccati perpetua nulla sit. Et super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophoclis poëtæ sententia.

CAPVT XI.

PHilosophum nomine Peregrinũ, cui postea cognomentum Protcus factum est, utrũ grauem atq; constantem uidimus, cum Athenis essemus, diuersantem in quodam tugurio extra urbem. Cumq; ad eum frequenter uenitaremus, multa hercle dicere eũ utiliter & honeste audiuimus, in quibus id fuit, quod præcipuum audiitu meminimus: Virum quidẽ sapientem nõ peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum dij atq; homines ignoraturi forent. Non enim pœnæ aut infamiæ metu non esse peccandũ censebat, sed iusti honestiq; studio et officio: Si qui tamen non essent tali uel ingenio, uel disciplina præditi, uti se ui sua, ac sponte facile à peccando tenerent, eos omneis tunc peccare procliuius existimabat, eũ latere posse id peccatũ putarent, impunitatẽq; ex ea latebra sperarent. At si sciãt, inquit, homines, nihil omnium rerum diutius posse celari, suppreßius prudentiusque peccabitur. Propterea uersus istos Sophoclis prudentißimi poëtarum in ore esse habendos dicebat:

πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὧν ἅπαν θόρῳ
καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Cuius cognomẽtum, teste Suida in collectaneis: Proteus fuit.

Veritas temporis filia.

Alius quidã ueterum poëtarum, cuius nomen mihi nunc

memo-

Noue dixit pro occurrit.

memoriæ non est, ueritatem temporis filiam esse dixit.

Non peccaturum esse.) Horatius Flaccus utrunq; pulchre expressit duobus carminibus.

Oderunt peccare boni uirtutis amore.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Nihil diutius cælari posse.) Hinc Thales Milesius apud Laërtium pronunciauit tempus omnium rerum sapientissimum esse, quod uidelicet per hoc omnium rerum cognitio prodiret, cui non dissimile est quod Pyndarus cecinit: Tempus omnium rerum patrem esse, quare stultum esse eum hominem, qui commiserit aliquid sperare diutius latere id posse.

FACETA RESPONSIO M. CICERONIS amolientis à se crimen manifesti mendacij.

CAPVT XII.

Rhætoricũ præceptum.

HAec quoq; disciplina rhetorica est, callide et cauteres criminosas citra periculũ confligere: ut si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione ioculari eludas, & rem facias risu magis dignam quàm crimine: sicut fecisse Ciceronem scriptum est, cum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoq; dicto diluit. Nam cum emere uellet in palatio domum, et pecuniam in præsens non haberet, à P. Sylla, quitum reus erat, mutuo H S. uicies tacite accepit. Ea rei men priusquam emeret, prodita est, & in uulgus uuit. Obiectumq; ei est, quòd pecuniam domus emendæ causa à reo accepisset. Tum Cicero inopinata oppro bratione permotus, accepisse se negauit, ac domum que se empturum negauit. Atq; adeo, inquit uerum accepisse me pecuniam, si domum emero. Sed cum fie-

ſtea emiſſet, & hoc mendacium in ſenatu ei ab inimicis obijceretur, riſit ſatis, atque inter ridendum ἀκοινώνητοι, inquit, homines eſtis, cum ignoratis prudentis, & cauti patris familiâs eſſe, quod emere uelit, empturum eſſe negare propter competitores emptionis.

Ἀκοινώνητοι.) Græcis κοινός communis dicitur, inde uerbum κοινωνέω, ſignificans communico atque uerſor inter multos, hinc κοινώνητοι, qui in communi uitæ uſu, qui communis, ut Fabius uocat, ſenſus eſt ſunt edocti, id quod Latini homines ciuilitatem uocant, & per contrarium ἀκοινώνητοι dicuntur, qui communis ſenſus expertes ſunt, ac inciuiles, ut Latini uocant.

INTRA CALENDAS CVM DICITVR, quid ſignificet, utrũ ante calendas an calendis, an utrũq; Atq; inibi quid ſit in oratione M. Tullij, intra Oceanũ, & intra montem Taurũ, & in quadã epiſtola intra modum.

CAPVT XIII.

Intra calendas.

CVm Romæ à COSS. iudex extra ordinẽ datus, pronuntiare intra calendas iuſſus eſſem, Apollinarem Sulpitium doctũ hominem percontatus ſum, an his uerbis intra calendas, ipſæ quoq; calendæ tenerentur: Dixiq; ei, me uidelicet datũ iudicem, calendas q; mihi productas, ut intra eum diẽ pronuntiarem. Cur inquit, hoc me potius rogas, quàm ex iſtis aliquem peritis ſtudioſisq; uiris, quos adhibere in conſiliũ iudicaturi ſoletis? Tum illi ita ego reſpõdi: Si aut de uetere inquã iure, aut recepto, aut controuerſo, aut ambiguo, aut nouo, aut conſtituto diſcendum eſſet, iſſem planè ſciſcitatum ad iſtos, quos dicis. Sed cum uerborum latinorum ſenten-

sententia, usus, ratio exploranda sit, sæuus profecto & cæcus animi forẽ, si cum haberem tui copiam, issem magis ad alium, q̃ ad te. Audi igitur, inquit, de ratione uerbi quid existimem, sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate disseruero, sed quod in ea re omniũ plurium ue consensu obseruari cognoueris. Non enim uerborum tãtum communium ucræ atq; propriæ significationes longiore usu mutantur, sed legum quoq; ipsarum iussa cõsensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit, me et plerisq; alijs audientibus, in hunc ferme modum: Cum dies, inquit, ita præfinita est, ut is dex in calend. pronunticet, occupauit iam hæc omnes opinio, non esse dubium, quin ante Calendas iure pronũtietur. Et id tantum ambigi uideo, quòd tu quæris, an Calend. quoq; iure pronuntietur. Ipsum autẽ uerbum sic proculdubio natum est, atq; ita sese habet, ut cũ dicitur intra cal. nõ alius accipi dies debeat, quàm solæ calendæ. Nam tres istæ uoces, intra, citra, ultra, quibus certi loIn Cis, VIs. corum fines demonstrantur, singularibus apud ueteres syllabis appellabãtur, in, cis, uls. Hæ deinde particulæ, quoniam paruo exiguoq; sonitu obscurius promebantur, addita est tribus omnibus eadem syllaba: & quod dicebatur, cis Tiberim, & uls Tiberim, dici cœptum est citra Tiberim, & ultra Tiberim. Item quod erat, in, accidente eadem syllaba, intra factum est. Sunt ergo hæc omnia quasi contermina, iunctis inter se finibus cohæ-

rentia,

rentia, intra oppidum, ultra oppidum, citra oppidum, ex quibus intra, in (sicuti dixi) significat. Nam qui dicit intra oppidum, intra cubiculum, intra ferias, non dicit aliud, quàm in oppido, in cubiculo, in ferijs. Intra cal. igitur non ante cal. est, sed in calend. id est, eoipso die, quo cal. sunt. Itaq; secundum uerbi ipsius rationem, qui iussus est intra calend. pronuntiare, nisi cal. pronũtiet, contra usum uocis facit. Nam si ante id fiat, non intra id pronuntiat, sed citra. Nescio autẽ quo pacto recepta uulgo interpretatio est absurdissima, ut intra cal. significare uideatur, etiã citra cal. et uel ante cal. Nihil enim ferme interest. Atq; insuper dubitatur, an calẽdis quoque pronũtiari possit, quando neq; ultra, neq; citra, sed quod inter hæc medium est, intra calen. id est calendis pronuntiandum sit. Sed nimirum consuetudo uicit, quæ cum omniũ domina rerum, tum maxime uerborum est. Ea omnia cum Apollinaris scite perq;, atq; enucleate disputauisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priusquam ad te irem quærere exploraréq;, quonã modo ueteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint: atq; ita inuenimus Tulliũ in tertia in Verrem scripsisse. Est autem modo locus intra oceanũ iam nullus, neq; tam longinquus, neq; tã reconditus, quo non per hæc tẽpora nostrorũ hominum libido iniquitasq; peruaserit. Intra oceanũ dicit contra rationẽ tuam. Non enim uult (opinor) dicere in occano. Terras enim demõstrat omnes, Cõsuetudo.

neis, quæ oceano ambiũtur, ad quas à nostris hominibus adiri potest, quæ sunt citra oceanũ, nõ in oceano. Neq; enim uideri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa oceani dicuntur. Tunc Sulpitius Apollinaris renidẽs, non me hercle iargute, inquit, nec incallide opposuisti hoc Tullianũ: sed Cicero intra oceanũ, non (ut tu interpretare) citra oceanum dixit. Quid enim potest dici citra oceanũ esse, cũ undiq; oceanus circũscribat omneis terras, et ambiat? Nam citra quod est, id extra est. Quì autem potest intra esse dici, quod extra est? Sed si ex una tantum parte orbis oceanus foret, citra oceanum esse dici posset, uel ante oceanũ. Cum uero omnes terras omnifariam et undiq; uersum circũfluat, nihil citra eum est: sed undarũ illius ambitu terris omnibus cõuallatis, in medio eius sunt omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti hercle sol nõ citra cœlum uertitur, sed in cœlo, & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scite acuteq; dicere uisus est. Sed postea in libro M. Tullij epistolarum ad Ser. Sulpitium, sic dictum esse inuenimus: intra modum, ut intra Calendas dicunt, qui dicere citra Calendas uolũt: Verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui. Sed tamen quoniam effugit eius occasionem, qui fortasse arbitraretur me hãc rem imperite non putare, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam, aut etiam intra modum, ut & illius uoluntati, & meis studijs seruiam. Modice dixerat hoc faciam, id est

Id est subridens.

Id est, plus quàm modicum.

Intra modũ Modice.

id est cum modo æquo & pari. Deinde quasi hoc displiceret, & corrigere id uellet, addidit: Aut etiam intra modum. Per quod minus sese ostendit id facturum esse, quàm quod fieri modice uideretur, id est non ad ipsum modum, sed retro paululum, et citra modum. In oratione etiã quam pro P. Sestio scripsit, intra montem Taurum sic dicit, ut non significet in monte Tauro, sed usq; ad montem Taurum cum ipso monte. Verba sunt hæc ipsius M. Tullij ex ea quã dixi oratione: Antiochum magnũ illum maiores nostri magna belli contentione, terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt. Asiam, quã illum multarunt, Attalo ut is in ea regnaret, condonarunt. Intra montẽ, inquit, Taurum regnare iusserunt, quod nõ perinde est, ut intra cubiculum dicimus, nisi uideri potest, id esse intra montẽ, quod est intra regiones, quæ Tauri montis obiectu separantur. Nam sicut qui intra cubiculũ est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est quibus cubiculũ includitur, qui tamen ipsi quoq; parietes in cubiculo sunt: ita qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat, sed in ijs etiã regionibus, quæ Tauro mõte clauduntur. Num igitur secundũ istam uerborũ M. Tullij similitudinẽ, qui iubetur intra Calendas pronũtiare, is et ante Calendas et ipsis calendis iure pronuntiare potest? Neque id fit quasi priuilegio quodam insciæ consuetudinis, sed certa rationis obseruatione: cum

omne tempus quod Calendarum die includitur, intra Calendas esse recte dicitur.

Intra montem Taurum.) Scribit enim Plinius historiæ naturalis libro quinto capite uicesimoquinto: hunc montem ab Eois uenientem littoribus, innumerarum gentium arbitrum & discriminatorem esse, ut qui sit dextro latere septentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, læuo Meridianus & ad occasum tendens, mediam distrahens Asiam, hinc Phœnicum, hinc Ponticum, illinc Caspium & Hircanum attingit mare. Itaq; collisus intra hæc claustra, & tamen uictor flexuosus usq; ad cognata Riphæorum montium iuga, numerosis nominibus, & ruuis quoq; incedit insignis.

SALTEM PARTICVLA, QVAM VIM habeat, & quam originem.

CAPVT XIIII.

SAltem particula, quam haberet principalem significationem, quæq; uocis istius origo esset, quæreba-
mus. Ita enim primitus factam esse apparet, ut quæ uideatur sicuti quædam supplementa orationis temere et incondite assumpta: Atq; erat qui diceret, legisse se in grammaticis commentarijs P. Nigidij, saltem ex eo dictum, quod esset, si aliter. Idq; ipsum dici solitũ per defectionem. Nam plenam esse sententiam, si aliter nõ potest. Sed id nos in ijsdem commentarijs Nigidij, cum eos non (opinor) incuriose legissemus, nusquam inuenimus. Videntur autem uerba ista, si aliter non potest, à significatione quidem uoculæ huius de qua quærimus, nõ abhorrere. Sed tot uerba tamen in paucissimas literas cludere, improbæ cuiusdam subtilitatis est. Fuit etiam qui dicere

Sine institutione.

Vt sunt conIunctiones expletiuæ, quę non tã significationis quàm uoculationis gratia in orationem inseruntur.

diceret homo in libris atq; literis aſsiduus, ſaltem ſibi dictum uideri, u, media litera extrita. Salutem enim antè dictum, quod nos ſaltem diceremus. Nam cũ alia quædam petita, et non impetrata ſunt, tum ſolemus, inquit, quaſi extremum aliquid petituri, quod negari minime debeat, dicere, hoc ſaltem fieri aut dari oportere, tanquam ſalutem poſtremo petentes, quam & impetrari certe, & obtineri ſit æquiſsimum. Sed hoc itidem non il lepide quidem fictum, nimis tamen eſſe uidetur commentitium. Cenſuimus igitur amplius quærendum.

QVOD SISENNA IN LIBRIS HISTORIarum, aduerbijs huiuſcemodi ſæpenumero uſus eſt, celatim, uelitatim, ſaltuatim.

CAPVT XV.

CVm lectitaremus hiſtoriam Siſennæ aſsidue, huiuſcemodi figuræ aduerbia in oratione eius animaduertimus, cuiuſcemodi ſunt hæc, curſim, properatim, celatim, uelitatim, ſaltuatim. Ex quibus duo prima, quia ſunt notiora, exemplis non indigebant: reliqua in hiſtoriarum ſexto ſic ſcripta ſunt: Quàm maxime celatim poterat in inſidijs ſuos diſponit. Item alio in loco: Nos una æſtate in Aſia & Græcia literis geſta, idcirco continentia mandauimus, ne uelitatim aut ſaltuatim ſcribendo, lectorum animos impediremus.

Aduerbia in im.

Celatim.
Velitatim.
Saltuatim.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII
LIBER XIII.

INQVISITIO VERBORVM ISTORVM M. Tullĩ curiosior, quæ sunt in libro primo Antonianarum: Multa autem impendere uidentur præter naturam etiam, præterq; fatum. Tractatumq; an idem duo ista significent, fatum atq; natura, an diuersum.

CAPVT I.

MARCVS Cicero *in primo Antonianarum ita scriptũ reliquit. Hũc igitur ut sequerer properaui, quẽ præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid (neq; enim sperabam id, nec præstare poteram) sed ut si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere uidentur præter naturam etiam, præterq; fatum) huius diei uocem testem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se uoluntatis. Præter naturam, inquit, præterq; fatum. An utrunque idem ualere uoluerit, fatum atq; naturam, & duas res ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένας, ὡς πεπρωμένην ἢ φύσιν: an uero diuiserit separaritq;, ut alios casus natura ferre uideatur, alios fatum, considerandum equidem puto. Atq; id maxime requirendũ, qua ratione dixerit accidere multa humanitùs posse præter fatum: quãdo sic ratio et ordo, & insuperabilis quædã necessitas fati cõstituitur, ut omnia intra*

Præter naturam.

Præter fatũ.

tra fatũ claudẽda sint, nisi illud sanè Homeri secutus est

μὴ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφικέσθαι.

Nihil autem dubium est, quin uiolentam et inopinatam mortem significauerit, quæ quidem potest recte uideri accidere præter naturam. Sed cur id quoq; genus mortis extra fatum posuerit, neq; operis huius est explorare, neq; temporis. Illud tamen non prætermittendum est, quòd Vergilius quoq; idipsum quod Cicero de fato opinatus est, cum hoc in quarto libro dixit de Elisa, quæ mortem per uim potita est:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Tanquam in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta sunt, non uideantur è fato uenire. Demosthenis autem, uiri prudentia pari atq; facundia præditi, uerba idẽ ferè significantia de natura atq; fato M. Ci. secutus uidetur. Ita enim scriptũ est in oratione illa egregia, cui titulus est Demosthe.

πρὸ στεφάνου: ὃ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγενῆσθαι, τὸν τῆς εἱμαρμένης μὴ τὸν αὐτόματον θάνατον προσμένει. ὃ δ' ἡ τῆ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀπὸ θυμοῦ ἑαυτὸν ἐθελήσας. Quod Cicero fatum atq; naturam uidetur dixisse, id multo antè Demosthenes τὸν προμένειν μὴ τὸν αὐτόματον θάνατον appellauit. Αὐτόματος enim θάνατος, quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus ui coactus uenit.

Præter fatum.) Ordinationem dei, quę nobis non nisi bona affert. Vnde suspicari licet, Ciceronem de fato hoc loco loqui, ut non sit necessaria rerum omnium co-

hærentia. Sed ut quædam dei benignitas, quæ optima omnibus prouidet & dispensat. Iam uero quæ per uim inuitis accidunt, ex ea prouidentia non uidentur prodire.

περὶ στεφάνου.) De corona sibi ablata à Ctesiphonte, quem Demosthenis honorem, Aeschines pulcherrimis actionibus frustra oppugnauit, nam uictus tandem & factione & eloquentia insuperabili Demosthenis, in Rhodum abijt exulatum.

ὦ μῆτερ.) Hic quidem, id est alius putans parentibus solum natum esse se, fati spontaneam mortem expectat, alius autem & patriæ se natum esse putans, pro eo ne istã intueatur seruientem, emori uolet.

SVPER POETARVM PACVVII ET ACcij colloquio familiari in oppido Tarentino.

CAPVT II.

M. Pacuuius. L. Accius.

QVibus otium & studium fuit, uitas atque ætates doctorum hominum quærere, ac memoriæ tradere, de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis poëtis, historiã scripserunt huiusce modi: Cum Pacuuius, inquiunt, grandi iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex urbe Roma conceßisset, Accius tũc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum uenisset, diuertit ad Pacuuiũ, comiterq; inuitatus, pluisculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiã suam cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tum Pacuuium dixisse aiunt, sonora quidem esse quæ scripsisset, & grandia: sed uideri ea tamen sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est, inquit Accius, uti dicis. Neq; id sanè me pœnitet. Meliora enim fore spero quæ deinceps scribam.

Decet enim Tragœdiã grandiloquentiã sectari, & uerba sonora,

Nam

Nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse diunt in ingenijs: quæ dura & acerba nascuntur, pòst fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta & mollia, atque in principio sunt uiuida, non matura mox fiunt, sed putria: Relinquendum igitur uisum est in ingenio, quod dies atq; ætas mitificet.

id quod Horat. in arte poëtica sic expressit. Proñcit am pullas & sesquipedalia uerba.

AN VOCABVLA HAEC, NECESSITVdo & necessitas, differenti significatione sint.

CAPVT III.

RIsu prorsus atq; ludo res digna est, cum plerique grammaticorum asseuerant, necessitudinẽ & necessitatem mutare longe differreq;: ideo quòd necessitas sit uis quæpiam premens & cogens: necessitudo autem dicatur ius quoddam et uinculum religiosæ coniunctionis: idq; unum solitarium significet. Sicut autem nihil quicq̃ interest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sanctitas, acerbitudo an acerbitas, acritudo an (quod Accius in Neoptolemo scripsit) acritas: ita nihil rationis dici potest, qui necessitudo & necessitas separentur. Itaq; in libris ueterum uulgo reperias necessitudinẽ dici, pro eo quod necessum est. Sed necessitas sanè pro iure officioq; obseruantiæ affinitatis'ue infrequens est. Quanq̃ qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatis'ue cõiuncti sunt, necessarij dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Cæsaris qua Plautiam rogationẽ suasit, necessitatem dictam pro necessitudine, id est iure affinitatis. Verba hæc sunt: Equidem mihi uideor pro nostra

Acerbitas.
Acerbitudo
Acritas.
Acritudo.
Necessitudo
Necessitas.

ſtra neceſsitate, non labore, non opera, nõ induſtria de-
fuiſſe. Hoc ego ſcripſi de utriuſq; uocabuli indifferen-
tia, admonitus forte uerbi iſtius, cum legerem Sempro
nij Aſellionis ueteris ſcriptoris quartum ex hiſtoria li
brũ, in quo de P. Africano Pauli filio ita ſcriptum eſt:
Nam ſe patrẽ ſuum audiſſe dicere L. Aemiliũ Paulum,
nimis bonum imperatorẽ ſignis collatis decertare, niſi
ſumma neceſsitudo, aut ſumma ei occaſio data eſſet.

Quin neceſsitudo.) Quin dictum hoc loco à Gellio no
ue eſt, pro quod, cum tamen non alibi reperire liceat hac
ſignificatione quin uſurpatum, niſi forte, quod ſuſpicor,
uox deprauata ſit, ex quia quin facta.

OLYMPIADIS ALEXANDRI MATRIS, comis ac prudens ad filium reſcriptio.

CAPVT IIII.

IN pleriſq; monumentis rerum ab Alexandro geſta-
rum & paulo antè in libro M. Varronis, qui inſcri
ptus eſt Oreſtes, uel de inſania, Olympiadem Philip-
pi uxorem feſtiuiſſime reſcripſiſſe legimus Alexan-
dro filio. Nam cum is ad matrem ita ſcripſiſſet: Rex
Alexander Iouis Ammonis filius, Olympiadi matri ſa-
lutem dicit. Olympias ei reſcripſit ad hanc ſentẽtiam:
Amabo, inquit, mi fili quieſcas, neque deferas me, ne-
que criminere aduerſum Iunonem. Malum mihi pro-
ſum illa magnum dabit, cum tu me literis tuis pellicem
illi eſſe confiteris. Ea mulieris ſcitæ atq; prudentis er-
ga ferocem filium comitas, ſenſim & comiter admo-
nuiſſe eum uiſa eſt, deponendã eſſe opinionem unam,

Olympiadis prudens reſcriptum.

Quod ſcilicẽ pellat Iunonem à marito ſuo Ioue. Simile fermè refert Q. Cur

quam

quam ille ingentibus uictorijs, & adulantium blandimentis, & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Ioue. tius de Alexandro.

Orestes.) Nam Orestes hic, ut ferunt fabulæ, post matrem suam adultram occisam, insania correptus est, unde hunc titulum libro Varro fecit.

Iouis Hammonis.) Iuppiter in Aegypto cognominatus est Hammon, quo cognomine Iouis delectatus Alexander, sibi tanquam Iouis filio accommodauit, quod anguis qui deprehendebatur apud matrem in lecto, sacerdotum interpretatione Iupiter Hammon fuisset.

DE ARISTOTELE, THEOPHRASTO, & Menedemo philosophis, de eq; elegãti uerecũdia Aristotelis. successorẽ diatribę suę eligentis. CAP. V.

ARistoteles philosophus, annos iam ferè natus duo & sexaginta, corpore ægro affectoq;, ac spe uitaq; tenui fuit. Tunc omnis eius sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesq;, ut ipse deligeret loci sui & magisterij successorem, quo post summum eius diem perinde ut ipso uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaq;, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi, sed præcipui duo, Theophrastus & Menedemus: ingenio ij atq; doctrinis cæteros præstabãt. Alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit, factu rum esse quod uellent, cum id sibi foret tempestiuum. Po stea breui tempore cum ijdem illi qui de magistro desti nando petierant, præsentes essent, uinum (ait) quod tum biberet, non esse id ex ualetudine sua, sed insalubre esse ato Teophrastus. Menedemus.

Vinũ Rhodium.
Vinum Lesbium.

esse atque asperum: ac propterea quæri debere exoticum, uel Rhodium aliquod uel Lesbium. Id sibi utrunque ut curarent, petiuit: usurumq; eo dixit, quod sese magis iuuisset. Eunt, curant, inueniunt, adferunt. Tum Aristoteles Rhodium petit, deguſtat. Firmum, inquit, hercle uinum & iucundum. Petit mox Lesbium: quo item deguſtato, utrunq;, inquit, oppidò bonum. Sed ἁδὶ ὡρι ὁ λέσβιος. Id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin le pide simul & uerecunde, successorem illa uoce sibi, non uinum delegisset. Is erat è Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni linguæ pariter atq; uitæ. Itaque non diu pòst Aristotele uita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.

Aristotelis uerecundia in successore eligendo.

Successorem diatribæ.) Græcis uerbum διατρίβω, significat apud Platonem exerceo, atq; in literis disputo, unde disputationes idem diatribas uocat. Vnde Gellius noster disputationis locum diatribam appellauit, qua ratione & ociandi in studijs locum, et Latini & Græci scholam uocant, cum proprie Græcis σχολὴ ocium significet. Sic & pædotribæ eiusdem uocabuli origine dicuntur, qui pueros quoquomodo, quod ad corpus attinet, exercent, siquidem παῖς puer, & τρίβω tero, exerceo. Nam quod quidam uocabulum hoc tantum ad obscœnum quendam intellectum detorquent, uiderint ipsi, Lucianus certe rhetor, & Plato philosophus, in bonam usurpant partem.

QVID VETERES LATINI DIXERVNT, quas Græci προσῳδίας appellant. Et item quod uocabulum barbarismi non usurpauerint, neque Romani antiquiores, neq; Attici.

CAPVT VI.

Quas

QVas Græci προσῳδίας dicunt, eas ueteres doctí, tum notas uocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum uoculationes appellabãt. Quod nunc autem barbare quem loqui dicimus, id utrum sermonis, non barbarum esse, sed rusticum: & cum eo uitio loquentes, rustice loqui dicitabant. P. Nigidius in commentarijs grammaticis: Rusticus fit sermo, inquit, si aspires perperam. Itaque id uocabulum quod dicitur uulgo barbarismus, qui ante diui Augusti ætatem pure atque integre locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inueni. Accentus quorundam nominum. Rustice loqui. Barbarismꝰ

Quas προσῳδίας uocant.) προσῳδία accentus est, quo nomine utuntur in primis Priscianus, & Diomedes. Nimirum sequuti nominis etymologiam, siquidem Græcis πρός ad significat, ὠδὴ carmẽ uel cantus. Est enim re ipsa aliud nihil accentus, quàm cantiuncula quædam & modulatio, quæ adhibetur syllabis dictionum.

DIVERSVM DE NATVRA LEONVM DIxisse Homerũ in carminibus, & Herodotum in historijs.

CAPVT VII.

LEænas inter omnem uitam semel párere, eo'que uno partu nunquam edere plures quàm unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: ἡ δὲ λέαινα, ἐοῦσα ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα δὲ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας, τὸ δὲ αὖ λοιπὸν τοῦτο τοῦτ' ὄξεται, ἐπεὶ ἂν ὁ σκύμνος ᾖ ἐν τῇ μήτρῃ ἔτι ἄρχηται διακινούμενος, ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλῶν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύνεται τὰς μήτρας, αὐξανόμενος Leænę partus. Herodotus.

τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐπικνέεσθαι καταγράφων. πέλας τε δὴ ὁ τόκος ὅσσι, ἡ δ' παράπαν δείπετ' αὐτέων υἱὲς οὐδ' ἔσαν. Homerus autem Icones (sic enim fœminas quoq; uirili genere appellat) quod grãmatici κοινὸν uocant, plures gignere atq; educare catulos dicit. Versus quibus hoc aperte demonstrat, hi sunt:

εἰσήκεν ὡς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ὥ ῥά τε νήπι' ἄγουσ' σφωας τήσονται ἐν ὕλῃ
ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

πυκνὰ μάλα σεναχων, ὡς τε λὶς ἠϋγένυος
ὃν ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφήβολος ἅρπασεν ἀνὴρ,
ὕλης ἐκ πυκινῆς. ὃ δέ τ' ἄχνυται ὕστερος ἐλθὼν
πολλὰ δέ τ' ἄγκε' ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἴχνι' ἐρευνῶν
εἴ ποθεν ὀϊζυρὸν μάλα γ' ἀμφὶς ὀλοῦ ἀλεγύνῃ.

Ea nos dissensio atq; diuersitas cum agitaret, inclytissimi poëtarum et historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissime composuit: in quibus quod super ista re scriptum inueniremus, cum ipsius Aristotelis uerbis in his commentarijs scriberemus. Verba Aristotelis hæc sunt ex lib. de histor. animalium VI.

Λέων δ' ὅλῃ μὲν ὀχεύει ὅπισθεν. καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικόν, εἴρηται δὲ πρότερον, ὀχεύει δὲ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέν τοι ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τὸ ἔαρος, τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλείω

ἔξ,

ἓξ. τίκτῃ δ' ἐνίοτε μὴ ἔμ, ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τῶν ἐκβάλλῃ τὰς ὑστέρας τίκτουσα, λυπούσης ἐστὶν, σωματέθη γὰρ ἐκ τῶν σπαίρειν εἶναι τοὺς λέοντας, ἅπορον δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ δὲ γένος τὸ τῶν λεόντων, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ, ἀλλὰ τῆς εὐρώπης ἀπάσης ἐν τοῖς μεταξὺ τοῦ ἀχελώου καὶ τοῦ νέστου ποταμοῦ. τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων τἀνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δάμαλα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πενταέκις. ὁ πρῶτον πείσε, εἶτα ἀεὶ ἓνι ἐλάττονα. μετὰ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει τὴν λέαιναν χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄρρην ὁ λέων. βάλλῃ δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν, βάλλει δὲ ἐξάμηνον ὢν τὴν ἡλικίαν.

Inter omnem uitam semel parere.) Cum enim leo animalium omniũ fit fortissimus & rapacissimus, uoluit uel paucitate ipsa nobis natura consulere. Cur autem semel tantum pariant caussa est, quod unà cum catulo matrices etiam ipsas, in quibus catuli inuoluũtur proiiciunt. Eius uero ratio hæc est. Nam catulus existens in matrice, ubi cœperit grandescere, pungit, uulneratq; matricem, ut est natura acutissimorum unguium, cuius tandem impatiens Iæna, simul cum catulo matricem etiam proiicit.

εἰστήκει ὡς.) Stabat tanquam quispiam leo, id est, Iæna circa suos catulos, cuiq; ducenti occurrerint in sylua uiri uenatores.

εὐγενέος.) Generosus, iu batus, uillosus, ab εὖ aduerbio, & γένος genus, sic à nobilitate generis hoc habet nomen, potest tamen & de uillis trahi, quos nonnunquam Græci λάσιον uocant.

Cui.) Id est, leoni quidã catulos uenator uir surripuit.

ἐλαφηβόλος.) Venatorem hoc loco Homerus ἐλαφηβόλον appel-

appellauit, nimirum à iaculandis ceruis, siquidem ἔλαφος Græcis ceruũ significat, & βάλλω iacio. Porrò per synechdochen à specie genus intelligit, neq; enim uenatores tantum in ceruos iaculantur, sed in quoduis ferarum genus.

Placuit libros Aristotelis inspici.) Plin. lib. nat. histo. octauo cap. 16. hanc totam rem sic perstringit cum laudibus Aristotelis. Semel autem edi partum, lacerato unguiũ acie utero in enixu, uulgum credidisse uideo, Aristoteles diuersa tradit, uir quem in his magna sequuturus in parte, prefandum reor, Alexandro magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataq; commentatione Aristoteli, summo in omni scientia uiro, aliquot milia hominum totius Asiæ Græciæq; tractu parêre iussa, omnium quos uenatus, aucupia piscatusq; alebant, quibúsque uiuaria, armenta, aluearia, piscinæ, auiaria in cura erant, nequid usquam gentium ignoraretur ab eo, quos percunctando quinquaginta fermè uolumina illa præclara de animalibus condidit.

QVOD AFRANIVS POETA PRVDENter & lepide, sapientiã filiam esse usus & memoriæ dixit.

CAPVT VIII.

Sapientiæ parentes.

MAxime hoc atque uerissime Afranius poëta de gignenda comparandaq; sapientia opinatus est, quòd eam filiam esse usus et memoriæ dixit. Eo nanque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum uelit, non libris solis, neq; disciplinis rhetoricis dialecticisq; opus esse, sed oportere eum uersari quoq;, exerceriq; in rebus cominus noscendis periclitandisq;, eaq; omnia acta & euenta firmiter meminisse: & perinde sapere et consulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt, non quæ libri tantum aut magistri, per quasdam inanitates uerborum & imaginum, tanquam

mimo

mimo aut insomnio delectauerint. Versus Afranij sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

Vsus me genuit, mater peperit memoria.

Σοφίαν uocant me Graij, uos sapientiam.

μιμέομαι, imitor & pingo significat.

Item uersus est in eandem fermè sententiam Pacuuij, quem Macedo philosophus uir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorũ:

Macedonis philosophi meminit Suidas, paucis dicens eũ uiguisse tempore Hadriani imperatoris.

Ego odi hoïes ignaua opera, et philosopha sentẽtia. Nihil enim fieri posse indignius, neq; intolerantius dicebat, quàm quod homines ignaui ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philosophiæ in linguæ, uerborumq; artes conuerterent, & uitia facundissime accusarent, intercutibus ipsi uitijs madentes.

Delectauerint.) Id est, per delectionem ingesserint, noue dixit Gellius.

Periclitandis q.) Periculum medium uocabulum est, ut quod iam in bonam, iam in malam capiatur partem, Terentius in bonam usurpauit: Fac periculum in literis, id est, cape experimentum de literarum cognitione. In malam autem intelligitur apud eundem in Andria hoc uersu: Nunc eius periculo fit, ego in portu nauigo. Sic periclitor uerbum, significat & in discrimine esse, & experior.

Filiam esse usus.) Vsus exercitatio est qui apud Cicer. de Orato. omnium magistrorum præcepta uincit lib. 1.

Intercutibus ipsi uitijs madẽtes.) Translatio est ab hominibus qui hydropisin patiuntur, quem morbum Latini aliquãdo aquam intercutem appellare solent, quod uideli cet intus & in cute urgeat laborantem, unde eius metaphoræ symbolum addidit, madentes, id est, scatentes.

QVID TVLLIVS TYRO IN COMMENtarijs scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula.

CAPVT IX.

Tyro. TVllius Tyro M. Ciceronis alumnus & libertus, adiutorq; in literis studiorum eius fuit. Is libros complures de usu atq; ratione linguæ Latinæ, item de uarijs atq; promiscuis quæstionibus cõposuit. In ijs esse

Pandectæ. præcipui uidentur, quos Græco titulo πανδέκτας libros inscripsit, tanquàm omne rerũ atq; doctrinarum genus continentis. Ibi de ijs stellis quæ appellantur Suculæ, hoc scriptum est: Adeo, inquit, ueteres Rom. literas Græcas nesciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea su-

Suculæ. culas appellarint, quod eas ὑάδας Græci uocant, tanq̃ Hyades. id uerbum Latinum Græci uerbi interpretamẽtum sit: quia Græce ὗες, sues Latine dicantur. Sed ὑάδας, inquit, οὐκ ἀπὸ τοῦ ὕειν, ita ut nostri opici putauerunt, sed ab eo quod est ὕδειν, appellantur. Nam & cum oriuntur, & cum occidunt, tempestates, pluuias, largosq; imbres

Opici. cient. Pluere autẽ Græca lingua ὕειν dicitur: Hæc quidem Tyro in Pandectis. Sed enim ueteres nostri, non usquequaq; opici & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent, quod ὗες Latine sues dicantur. Sed ut quod Græci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus, quod ὑποροφέας, nos subulcus: quod

Somnus. item illi ὕπνον, nos primo sypnus, deinde per y Græcæ, Latinæq; o literæ cognationem, sopnus. Sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ.

latæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, ut Tyro dicit (nullum enim uidetur præter eas stellas Tauri caput) sed eæ ita circulo qui zodiacus dicitur sitæ locatæq; sunt, ut ex earum positu species quædam & simulacrum esse uidcatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri conformata, & quasi depicta est locis regionibusq; earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos uergilias uocamus.

πανδέκτας.) Nam πᾶν significat omne, & δέκτομαι, capio uel suscipio, hinc titulus hic Pandectæ inscriptus est, qui nihil non uidetur continere, & ex quibus positis, quod uelis, tanquam ex Cornucopiis depromere. Eiusmodi uideri uoluit suas lucubrationes hic Tyro, & post hunc Iustinianus princeps superbo hoc titulo inæquales legum rapsodias dignatus est: Porrò Plin. in præfat. histo. mundi, ridet tam superbas inscriptiões, uidelicet quæ cum parturiant montes, uix tandem mures producere soleant, ut inquit Horat. in arte poëtica.

Nostri opici.) Rupices legendum est, cum quod codices ueteres magno cum consensu, uel rupices, uel rupici habent, tum etiam quod Festus Pomp. indicat homines agrestes & rusticos rupices appellatos, nimirũ à rupium asperitate & duritia.

Nos primo sypnus.) Tota hęc res pendet ex literarum affinitate, tãta enim est affinitas græcæ aspirationis cum nostro sibilo, ut in uertẽdis uocibus græcorum, s nostrum fermè semper in locum aspirationis assumatur, sed & y quod geminum sonum habet medium inter u & i, transferri cõsueuit propter cognationem in u, quod & ipsum, autore Quint. medio quodammodo sono inter u & i pronunciatur. Porrò m transit in p, & uicissim p in m, id quod uideri licet in formatione præteriti passiui uerborum coniugationis primę.

Qui zodiacus dicitur.) Zodiacus est circulus obliquus

latus in cœlo, in quo XII. signa annotantur, aries, taurus &c. sic dictus Græce, quod animantiũ figuras stellarũ cõpositione in se habeat. Nam æquinoctium fermè brumale est, cum sol ingreditur Arietẽ, quod in Martio, Aestiuale autem fit, cum libram sol attingit, quod Septembri fit.

Nos Vergilias uocamus.) Vergiliæ septem sunt stellæ, quas fingunt fuisse septem sorores ab Ioue inter sydera relatas. De quarum ortu occasuq; uide Plin. nat. hist. lib. 18. fermè in fine. Item Vergil. in Georg.

Labeo Antistius.

QVID SORORIS τὴν ἔτυμον DIXERIT LAbeo Antistius, & quid fratris Nigidius. CAP. X.

LAbeo Antistius, iuris quidẽ ciuilis disciplinã principali studio exercuit, & consulentibus de iure publice respondit, cæterarum quoq; bonarum artium non expers fuit. Et in grammaticam sese, atq; dialecticam literasq; antiquiores altioresq; penetrauerat, Latinarumq; uocũ origines rationesq; percalluerat. Eaq; præcipue scientia ad enodandos plerosq; iuris laqueos utebatur. Sunt adeo libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur quorum librorum tres continui tricesimus octauus, tricesimus nonus, & quadragesimus, pleni sunt id genus rerum, ad enarrandam & illustrandam linguam Latinã conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictũ scripsit, multa posuit, partim lepide atq; argute reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separaturq; ab ea domo, in qua nata est, et in aliam familiam transgreditur. Frater.

Fratris autem uocabulum P. Nigidius homo im-

pense

pense doctus, non minus arguto subtilique ἐτύμῳ interpretatur: frater, inquit, est dictus, quasi ferè alter.

QVEM M. VARRO IVSTVM APTVMque esse numerum conuiuarum existimauerit. Ac de mensis secundis, & de bellarijs.

CAPVT XI.

LEpidissimus liber est M. Varronis ex satyris Menippæis, qui inscribitur: Nescis quid uesper serus uehat: in quo disserit de apto conuiuarum numero, deque ipsius conuiuij habitu cultuque. Dicit autem conuiuarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, et progredi ad Musarum, id est, proficisci à tribus, & consistere in nouem: ut cum pauciss imi cõuiuæ sunt, non pauciores sint quàm tres: cum plurimi, non plures quàm nouẽ. Nam multos, inquit, esse non cõuenit, quòd turba plerunque est turbulenta. Et Romæ quidem constat, sed & Athenis. Nusquam autem plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat, inquit, ex rebus quatuor, & tum denique omnibus suis numeris absolutũ est, si belli homunculi collecti sunt, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. Nec loquaces autẽ, inquit, cõuiuas, nec mutos legere oportet: quia eloquentia in foro & apud subsellia, silentiũ uero non in conuiuio, sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id temporis habendos censet, non super rebus anxijs, aut tortuosis, sed iucundos atque inuitabiles, et cum quadam illecebra & uoluptate utiles, ex quibus ingeniũ nostrum

Cõuiuarum numerus.

Conuiuium ex quatuor constat.

Omnibus suis partibus, habet enim & mundiciã paupertas.

Sermones conuiuales.

uenustius fiat & amœnius. Quod profecto, inquit, euenier, si de id genus rebus ad communem uitæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro, atq; in negotijs agẽdis loqui non est otium. Dominum autem, inquit, cõuiuij esse oportet non tam lautum, quàm sine sordibus. Et in conuiuio legi non omnia debent, sed ea potißimũ, quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neq; non de secundis quoq; mensis, cuiusmodi esse eas oporteat, præcipit. His enim uerbis utitur: Bellaria, inquit, ea maxime sunt mollita, quæ mollita non sunt, τέμμασιν enim cum τέτμηται, societas infida. Quod Varro in hoc libro dixit bellaria, ne quis fortè in ista uoce hæreat, significat id uocabulũ omne mensæ secundæ genus. Nam quæ τραγήματα Græci aut τέμματα dixerunt, ea ueteres nostri bellaria appellauerunt. Vina quoq; dulciora, est inuenire in comœdijs antiquioribus hoc nomine appellata, dictáq; esse ea Liberi bellaria.

Extrema auaritia sordium nomine intelligitur, unde extreme auari à C. sordidi uocantur.

Tragemata

βιωφελῆ.) Vitæ utilia, à βιός, quod uitam & ὠφελέω, quod prosum significat. Hoc expressit elegantissime Horatius:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Quæ mollita non sunt.) Id est, quæ non sunt magno apparatu cocta.

TRIBVNOS PLEBIS PREHENSIONEM habere, uocationem non habere.

CAPVT XII.

Labeonis libertas.

IN quadam epistola Attei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium, legum atq; morum Populi Ro. iuriscq; ciuilis doctũ apprime fuisse. Sed agitabat, inquit,

inquit, hominem libertas quædam nimia atque uecors, usq; eò, ut D. Augusto iam principe, & remp. obtinente, ratum tamen pensumq; nihil haberet, nisi quod iustum sanctumq; esse in Romanis antiquitatibus legisset. Ac deinde narrat, quid idem Labeo per uiatorem à Tribu. plebis uocatus, responderit: Cum à muliere, inquit, quadam tribuni plebis aduersum eum aditi, Gellium ad eum misissent ut ueniret, & mulieri responderet, iussit eum qui missus erat, redire, & tribunis dicere, ius eos non habere, neq; se, neq; alium quenquam in causa uocandi: cum moribus maiorum trib. ple. prehensionem haberent, uocationem non haberent. Posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentẽ ius non habere. Cum hoc in ea Capitonis epistola sublegissemus, idipsum postea in M. Varronis rerum humanarũ uno et uicesimo libro, enarratius scriptũ inuenimus, uerbaq; ipsa super ea re Varronis adscripsimus: In magistratu, inquit, habent alij uocationem, alij prehensionẽ, alij neutrũ. Vocationem, ut COSS. et cæteri qui habent imperium: Prehensionem, ut Trib. Ple. & alij, qui habent uiatorem: Neque uocationem, neque prehensionem, ut Quæst. & cæteri, qui neq; lictorem habent, neq; uiatorem. Qui uocationem habent, ijdem prehẽdere, tenere, abducere possunt: & hæc omnia, sine adsunt, quos uocãt, siue acciri iusserunt. Trib. Pleb. uocationem habent nullam. Neq; minus multi imperiti,

Vsq; eò, id est, adeo.

Sæpenumero apud Lati. script. adiri passiua forma usurpatur, quẽadmodum apud Liu. li. primo ab urbe condita: Necadiri ad iustum cursum poteras amnis.

perinde atq; haberẽt, ea sunt usi. Nam quidam non modo priuatum, sed etiã COS. in rostra uocari iusserunt. Ego triumuir uocatus à Portio Trib. Pleb. non iui, auctoribus principibus: & uetus ius tenui. Item tribunus cum essem, uocari neminem iussi, neq; uocatum à collega parêre inuitũ. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit Labeonẽ arbitror, uana tunc fiducia, cum priuatus esset, uocatum à Trib. non isse. Quæ (malûm) aut ratio fuit, uocantibus nolle obsequi, quos confiteare ius habere prehendendi? Nam qui iure prehendi, is etiam in uincula duci potest. Sed quærentibus nobis, quam ob causam tribuni, qui haberent summam coërcẽdi potestatẽ, ius uocandi non habuerint, illud occurrit, quod Trib. Pleb. antiquitus creati uidentur non iure dicundo, nec causis querelisq; de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent, ut iniuria, quæ coràm fieret, arceretur. Ac propterea ius, ad se uocandi ademptum, quoniam ut uim fieri uetarent, assiduitate eorum & præsentium oculis opus erat.

QVOD IN LIBRIS HVMANARVM M. Varronis scriptum est, ædiles & quæstores Po. Ro. in ius à priuato ad prætorem uocari posse.

CAPVT XIII.

CVm ex angulis secretisq; librorum ac magistrorum in medium iam hominum & in lucem fori prodissem, quæsitum esse memini, in plerisq; Romæ stationibus ius publice docentium aut respondentium, a

Quæst

Quæst. Po. Ro. ad Præto. in ius uocari posset. Id autẽ non exotiosa quæstione agitabatur, sed usus forte nata reiita erat, ut uocandus esset in ius Quæst. Nõ pau cigitur existimabant, ius uocationis in eũ prætori non esse, quoniã magistratus Po. Ro. proculdubio esset. Et neq; uocari, neq; si uenire nollet, capi atq; prehẽdi, sal ua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tum aßiduus in libris M. Varronis fui, cũ hoc quæri dubita riq; animaduertissem, protuli unum & uicesimum rerũ humanarum, in quo ita scriptum fuit: Qui potestatem neq; uocationis populi uiritim habent, neq; prehensio nis, eos magistratus à priuato in ius quoq; uocari est po testas. M. Leuinius ædilis curulis à priuato ad præto rem in ius est eductus. Nunc stipati seruis publicis non modo prehendi non possunt, sed etiam ultrò summouẽt populum. Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus. Su prà autem in eodem libro, Quæst. neq; uocationem ha bere, neq; prehensionem dicit. Vtraq; igitur libri parte recitata, in Varronis omnes sententiam concesserunt, quæstorq; in ius ad prætorem uocatus est.

Id est, ut li ceat singu los per uia torẽ uocare.

VERBA EX LIBRO MESSALAE AVGV ris, quibus docet qui sint minores magistratus, & consu lem prætoremq; collegas esse, & quædã alia de auspicijs.

CAPVT XIIII.

Pomœrium quid esset, augures Po. Ro. qui libros de auspicijs scripserunt, istiusmodi sententia defi nierunt. Pomœriũ est locus intra agrum effatum, per

Pomœriũ.

totius urbis circuitū pone muros, regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auſpicij. Antiquiſſimū autem pomœrium quod à Romulo inſtitutum eſt, Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomœriū pro incrementis reip. aliquoties prolatū eſt, et multos editosq; colles circumplexū eſt. Habebat autē ius proferendi pomœrij, qui Po. Ro. agro de hoſtibus capto auxerat. Propterea quæſitū eſt, ac nunc etiā in quæſtione eſt, quā ob cauſam ex ſeptē urbis montibus, cum cæteri ſex intra pomœriū ſint, Auentinus ſolus, quæ pars non lōginqua nec infrequens eſt, extra pomœriū ſit. Neq; id Ser. Tullius rex, neq; Sylla, qui proferendi pomœrij tē tulū quæſiuit, neq; poſtea D. Iulius, cum pomœriū proferret, intra effatos urbis fines incluſerint. Huius rei Meſſala aliquot cauſas uideri ſcripſit. Sed præter eas omnes ipſe unā probat, quòd in eo monte Remus urbis condēdæ gratia auſpicauerit, auesq; irritas habuerit, ſuperatusq; in auſpicio à Romulo ſit. Idcirco, inquit, omnes qui pomœriū protulerūt, montem iſtū excluſerunt, quaſi auibus obſcœnis ominoſum. Sed de Auētino monte prætermittendū non putaui, quod non pridē ego in Elidis grāmatici ueteris cōmentario offendi, in quo ſcriptum erat, Auentinū antea, ſicuti diximus, extra pomœriū excluſum: pòſt autore D. Claudio, receptū et intra pomœrij fines obſeruatū. In edicto COSS. quo edictū, quis dies comitijs centuriatis futurus ſit, ſcribitur: Ex

Auentinus mons.

uete-

uetere forma perpetua ne quis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit, quoniã liber Marci Messalæ auguris de auspicijs primus, cum hæc scriberemus, forte adfuit, propterea ex eo libro uerba ipsius Messalæ subscripsimus: Patritiorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt consulũ, prætorum, censorũ. Neq; tamen eorum omniũ inter se eadẽ, aut eiusdem potestatis, ideo et collegæ non sunt censores consulũ, aut prætorũ: prætores consulũ sunt. Ideo neq; cõsules aut prætores censoribus, neq; cẽsores cõsulibus aut prætoribus turbant aut retinẽt auspicia. At cẽsores inter se, rursus prætores cõsulesq; inter se et uitiant et obtinẽt. Prætor etsi collega cõsulis est, neq; prætorẽ neq; consulẽ iure rogare potest, ut quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tẽpora seruatũ est. Et ut in cõmentario XIII. C. Tuditani patet, quia imperium minus prætor, maius habet consul: & à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure nõ potest. Nos his temporibus prætores prætore creante ueterum autoritatem sumus secuti, neq; his comitijs in auspicio fuimus. Censores æque non eodem rogãtur auspicio atq; consules & prætores. Reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus, tributis, comitijs magistratus, sed iustius curia-

Magistratus maiores

Minores creantur magistratus tributis comitijs.

Curiatis dãtur leges, quibus omnes ordines ferunt suffragia.

curiata datur lege. Maiores cẽturiatis comitijs fiunt. Ex his omnibus uerbis Messalæ manifestũ fit, et qui sint magistratus minores, et quamobrẽ minores appellẽtur. Sed et collegã esse PRAET. COS. docet, quod eodẽ auspicio creantur. Maiora autem dicũtur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, q̃ aliorum.

ITEM VERBA EIVSDEM MESSALAE differentis aliud esse ad populum loqui, aliud cum populo agere, & qui magistratus à quibus auocent comitiatum. Eiusdem capitis XIIII. portio.

Id est ab omnibus magistratibus.

IDem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: COS. ab omnibus magistratibus, & comitiatum, & concionem auocare potest. Prætor & comitiatum & concionem usquequaq; auocare potest, nisi à COS. Minores magistratus nusquam, nec comitiatum nec concionem auocare possunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum, is recte agit, quia bifariam cum populo agi non potest. Nec auocare alius alij posset, si concionem habere uolunt, uti ne cum populo agant, quamuis multi magistratus simul concionem habere possunt. Ex his uerbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. Nam cum populo agere, est rogare quid populum, quod suffragijs suis aut iubeat, aut uetet. Concionem autem habere, est uerba facere ad populum sine ulla rogatione.

Quamuis id est quantumlibet.

Agere cum populo.

Concionem habere.

Rogare est consulere de auspicijs

Effatum.) Id est ex augurijs positum. Pomœrium uer

biuim

bi uim ſolam intuentes, poſt mœnium interpretantur eſ ſequendis ſe. Eſt autem magis locus quem in cõdendis urbibus quon aut non. dam Hetruſci quà murum ducturi erant, certis terminis inaugurato conſecrabant, ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc uulgo etiã conjungunt, & extrinſecus puri aliquod ab humano cultu pateret ſoli ſpatium, quod neq; habitari, neq; arari fas erat, nõ magis quod poſt murum eſſet, quàm quod murus ipſe: id Romani pomœrium appellarunt, & in urbium incremento ſemper quantum mœnia proceſſura erant, tantum termini hi conſecrati proferebantur.

Quia bifaria.) Id eſt duobus magiſtratibus celebrantibus comitia creandi noui magiſtratus.

HVMANITATEM NON ID SIGNIFICARE quod uulgus putat: ſed eo uocabulo qui ſynceriter locuti ſunt, magis proprie eſſe uſos.

CAPVT XV.

QVi uerba Latina fecerunt, quiq; ijs probe uſi ſunt, humanitatẽ non id eſſe uoluerunt quod uulgus exiſtimat, quodq; à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & ſignificat dexteritatem quandã beneuolentiamq; erga omneis homines promiſcuam. Sed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci παιδείαν uocãt, nos eruditionem inſtitutionemq; in bonas artes dicimus: quas qui ſynceriter cupiunt appetuntq;, ij ſunt uel maxime humaniſsimi. Huius enim ſcientiæ curaet diſciplina, ex uniuerſis animantibus uni homini data eſt, idcircoq; humanitas appellata eſt. Sic igitur eo uerbo ueteres eſſe uſos, & cum primis M. Varronem, Maroq; Tullium, omnes fermè libri declarant. Quamobrem ſatis habui interim exemplum proponere. Itaque Humanitas

uerba

uerba posui Varronis, è libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc est: Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini est paulum modo humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita ut uulgo dicitur, facili & tractabili & beneuolo, tametsi rudis litterarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam conuenit) sed eruditiori doctioriq;, qui Praxitelem, quid fuerit, & ex libris, & ex historia cognouerit.

Humaniori.

φιλανθρωπία.) Quasi dicas amor hominũ promiscuus, quo uidelicet cuiuis homini expositi sumus, & nos faciles præbemus in congressibus, colloquijsq; familiaribus, remota ista morum difficultate, & nimia seueritate uultus. Porrò composita est Græca uox à φίλος, quod amicum sonat, & ἄνθρωπος homo.

παιδείαν.) Institutionem, eruditionem, à pueris erudiendis sic dictam apud Græcos illos. Siquidem παῖς puerum significat, unde uerbum παιδεύω sonat erudio, & uelut pueritiæ ruditatem exuo detrahoq;, hinc disciplinas quibus puerorum animi expoliuntur, Græci παιδείας nomine intelligunt.

QVID APVD MARCVM CATONEM SIgnificent uerba hæc, inter os atque offam.

CAPVT XVI.

ORatio est M. Catonis Cẽsorij de ædil. uitio creatis: ex ea oratione uerba hæc sunt: Nũc ita aiũt, in segetibus et in herbis bona frumenta esse. Nolite ibi nimiã spem habere. Sæpe audiui, inter os atq; offam multa interuenire posse. Verũ inter offam atq; herbam, ibi uero longum interuallũ est. Eurutius Clarus, qui præfectus urbi, et bis consul fuit, uirorum litterarumq; ueterum

rum studiosissimus, ad Sulpitium Apollinarem scripsit, hominem memoriæ nostræ doctissimum, quærere sese et peteret sibi rescriberet, quænam esset eorũ uerborum sententia. Tum Apollinaris nobis præsentibus (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar cum discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuissime: Vetus esse prouerbium, inter os & offam: idem significans, quod Græcus ille παροιμιώδης uersus:

πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

In herbis.) Vbi spem immaturam indicamus ac longius adhuc abesse ut consequamur, in herba esse dicimus, sumpta metaphora à segetibus teneris adhuc & herbescentibus, de quibus nihil adhuc certi sibi possit agricola polliceri, propterea quod plures casus solent incidere, qui non sinant cultorem optato frui, uerum ubi iam demessam segetem in horrea conuexeris, tum demum ut cunq; tutum est bene sperare.

Inter os & offam.) Id est cibum paratum, uel inter manum & mentum. Sic Non. Quod autem cibum offæ nomine intelligit Cato, ex more ueterum Romanorum loquitur, qui ut testantur Val. Maximus, & Plinius maior, offis potissimum uesci solebant.

παροιμιώδης.) Prouerbialis, Græcis enim Prouerbium παροιμία est, quod uidelicet qualibet uia sit obuiũ, & nusquam non celebratum, à παρὰ præpositione quæ significat iuxta, & οἶμος uiam, unde autore Varrone & latine adagium dicitur, quasi tu dicas totum agium.

χείλεος.) Id est multa existunt inter calicem & labrum summum, Chilones enim magna labra habentes dicimus, ut Labeones. Videtur autem prouerbium hoc originem sumpsisse, ut pleraq; alia, ex fonte Homeri, apud quẽ Odiss. lib. decimo unus ex procis Penelopes, cum iam poculum tenens bibere pararet, ab Vlysse telo confossus est, id quod & ipse Homerus penè prouerbiale fuisse indicat,

quod

quod inauditum & mirum quiddam hoc facto acciderit, quod dignum sit futurum memoratu, alij alias fabulas congerunt de origine adagij.

PLATONEM TRIBVERE EVRIPIDI Sophoclis uersum, & inueniri uersus uerbis ijsdem aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poëtas, temporibus uarijs natos.

CAPVT XVII.

VErsus est notæ uenustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίαι.

Id est dialogo quem etiam inscripsit de scientia.

Eum uersum Plato in Theætheto Euripidis esse dicit: quod quidē nos admodū miramur. Nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis, quæ inscripta est Αἴας ὁ λοκρός. Prior autem natus fuit Sophocles quàm Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus.

Γέρων γέροντα παιδαγωγῶ ὁ ἐγώ.

Et in tragœdia Sophoclis scriptus est, cui titulus est Φιλοκτήτης, & in Bacchis Euripidis: id quoq; animaduertimus apud Aeschylum, ᾧ θεὸς πυρφόρῳ προμηθεῖ.

Id est igni gero Promethæo, qui furatus est Ioui ignem è cœlo, quem mortalibus recens à se creatis est impertitus, unde & pœnas Ioui dedit de qbus Aeschylus.

Et apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est Ἰνώ, eundem esse uersum absq; paucis syllabis.

Aeschylus sic:

Σιγᾷν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν τὰ καίρια.

Euripides ita:

Σιγᾷν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

Αἴας ὁ λοκρος.) Aiax Locrensis. Nam aliam quoque scripsit tragœdiam, cui titulus Αἴας μαστιγοφόρος. Aiax flagellifer.

Prior

Prior autem.) Colligere licet ex Suida aliquo tempore simul utrunque uixisse, uter autem prior fuerit natus, equidem fateor me apud nullum alium certum deprehendisse. Nam Suidas qui utriusq; uitam perscripsit, sic est depravatus, ut fermè nihil cui confidas haberi possit.

hôs.) Quæ postea Leucothea appellata est, & apud Tit. Liuium Matuta.

DE GENERE ATQVE NOMINIBVS FAMILIÆ Portiæ.

CAPVT XVIII.

CVm in domus Tiberianæ bibliotheca sederemus ego et Apollinaris Sulpitius, & quidam alij mihi aut illi familiares, prolatus forte liber est ita inscriptus, M. Catonis Nepotis. Tum quæri cœptũ est, quisnã is fuisset M. Cato Nepos. Atq; ibi adolescens quispiã (quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens à literis: Hic, inquit, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Cẽsorij ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorij uiri, qui bello ciuili Vticæ necẽ sibi gladio manu sua consciuit: de cuius uita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur laus M. Catonis, quem in codẽ lib. idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorij. Eius igitur quẽ Cicero laudauit, pater hic fuit M. Cato: cuius orationes scrũtur inscriptæ M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris (ut mos eius in reprehendẽdo fuit) placide admodũ leniterq;: Laudo, inquit, te mi fili, quod in tantula ætate etiã si hunc M. Catonẽ, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras, auditiũcula tamen quadã de Catonis familia aspersus es. Non unus

M. Cato nepos. Id est, à Tiberio ere ctæ ædificatæq;.

Portia seu Catonum familia.

autem, sed complures M. illius Catonis Censorij nepotes fuerunt geniti, non eodem patre. Duos enim M. ille Cato, qui & orator & censor fuit, filios habuit, & matribus diuersos, et ætatibus longe dispares. Nam iã adolescente altero matre eius amissa, ipse quoq; iam multum senex, Salonij clientis sui filiam uirginem duxit in matrimonium. Ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit, à Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui prætor designatus patre uiuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius M. Nepos. Is satis uehemens orator fuit, multasq; orationes ad exemplum aui scriptas reliquit, et consul cũ Q. Martio Rege fuit. Inq; eo consulatu in Africã profectus, in ea prouincia mortem obijt. Sed is, nõ ita ut dixisti, M. Catonis prætorij uiri, qui se Vticæ occidit, & quẽ Cicero laudauit, pater fuit: Nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modo prolata oratio est, filiũ quidem maiorem Catonẽ habuit, sed nõ eum qui Vticæ perijt, sed qui cum ædilis curulis et prætor fuisset in Galliam Narbonensem profectus, ibi uita functus est. Ex altero autem uiro Censorij filio longe natu minore, quẽ Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato tribunus plebis fuit, et prætu-

Cato Salonianus.

ram

turam potens mortem obijt, exq; eo natus est M. Cato prætorius, qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita laudibusq; cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorij dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoq; spatio differre. Nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit, prognati quoq; ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quàm qui à maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoq; temporum differentiam facile animaduertetis ex hac ipsa oratione cum eam legetis. Hæc Sulpitius Apollinaris nobis audientibus dixit, quæ postea ita esse uti dixerat, cognouimus, cum & laudationes funebres, & librum commentariorum de familia Portia legeremus.

Catonis nepotis.) Nam sunt quoq; nepotes ex fratre & sorore, sic fratris mei filius nepos est ex fratre, & sororis filius nepos ex sorore. Appositionem enim dictionum huiusmodi facere ambigui tollendi caussa oportet.

Rege.) Scilicet sacrificulo. Erat enim, autore Festella, sacer quidem magistratus is qui præerat religionibus, unde rex dictus est, quod uidelicet successerit, quod ad curam rerum sacrarum attinet, regibus expulsis, qui & humanis & diuinis rebus promiscue præpositi erant.

QVOD A SCRIPTORIBVS ELEGANtissimis maior ratio habita sit sonitus uocum atq; uerborum iucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quàm regulæ disciplina quæ à grammaticis reperta est.

CAPVT XIX

INterrogatus est Probus Valerius, quod ex familia

Accusatiuorum tertiæ inflexionis uariæ fines.

ri eius quondam comperi, has'ne urbis, an has urbes, et hanc turrem, an hanc turrim dici oporteret. Si aut uersum, inquit, pangis, aut orationẽ solutam struis, atq; ea uerba dicẽda sunt, non finitiones illas prærãcidas, neq; secutimas grammaticas spectaueris, sed aurem tuam interroga: quo quid loco cõueniat dicere, quod illa suaserit, id profecto erit rectißimum. Tum is qui quæsierat, quonam modo, inquit, uis aurem meam interrogem? Et Probum ait respondisse, quo suam Vergilius percõtatus est, qui diuersis in locis, urbes & urbis dixit, arbitrio consilioq; usus auris. Nam in primo Georgicôn, quem ego, inquit, librum manu ipsius collectum legi, urbis, per i, literam scripsit. Verba è uersibus eius hæc sunt:

Id est putidas.

Id est, fetentes, sordẽtes

Γεωργάω terram colo significat, nam γῆ terra, & ὀργάω colo.

– Vrbis'ne inuisere Cæsar,
Terrarumq; uelis curam.

Verte enim, & muta ut urbes dicas, insipidius nescio quid facies & pinguius. Contrà, in tertio Aeneidos, urbes, per e, literam dixit:

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut urbis dicas, nimis exilis uox erit & exanguis. Tãta quippe iuncturæ differentia est in consonantia uocum proximarum. Præterea idem Vergilius turrim dixit non turrem, & securim non securem:

Turrim. Securim.

Turrim in præcipiti stantem. Et,
Incertam excußit ceruice securim.

Quæ sunt (opinor) iucundioris gracilitatis, quàm si suo

utrunq;

utrunq; loco per e, literam dicas. At ille qui interroga uerat rudis profecto & aure agresti homo: Cur, inquit, aliud alio in loco doctius rectiusq; esse dicas, non sane intelligo. Tum Probus iam commotior: Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, urbis, an urbes. Nam cum id genus sis quod uideo, ut sine iactura tui pecces, nihil perdes utrum dixeris. His tum uerbis Probus & hac fini hominem dimisit, ut mos eius fuit erga indociles propè inclemẽter. Nos autem aliud quoq; postea consimiliter à Vergilio duplici modo scriptum inuenimus. Nam tres & tris posuit eodem in loco, ea iudicij subtilitate, ut si aliter dixeris mutaueris q;, & aliquid tamen auris habeas, sentias suauitatem soni tus diuidere. Versus ex decimo hi sunt:

Tres quoq; Threicios Borcæ de gente suprema.

Et tris, quos Idas pater, & patria Ismara mittit.

Ab Ismaro oppido Thraciæ, cuius meminit Plin. lib. 4. cap. 10. in descriptione Thracie, additq; & Io cum ibidem eodẽ nomine uocari.

Tres hic, tris illic, utrunque pensiculate modulate q; re peries suo quidq; in loco sonare aptissime. Sed in illo quoq; itidem Vergilij uersu,

Hæc finis Priami fatorum,

simul ut & hic finis dicas, durum atq; absonum erit, re spuent q; aures quod mutaueris: sicut illud contrà eius dem Vergilij in suauius facias, si mutes:

- Quem das finem rex magne laborum?

Nam si ita dicas, quam das finem, iniucundum nescio quo pacto & laxiorem uocis sonum feceris. Ennius

item rectos cupressos dixit, contra receptum uocabuli genus hoc uersu:

† aliàs, nutantibus. Capitibus † nutantis pinos, rectosq; cupressos.

Firmior ei, credo, & uiridior sonus esse uocis uisus est, rectos dicere cupressos, quàm rectas. Cõtrà uero idem

Aëre fulua. Ennius in annali XVIII. aëre fulua dicit, non fuluo: non ob id solum, quòd Homerus ἀήρ ἠεροειδὴς dicit, sed quod hic sonus (opinor) uocalior est uisus et amœnior. Sicuti enim M. Ciceroni mollius teretiusq; uisum est in

Fretu. quinta in Verrem, fretu scribere q̃ freto: Per anguſto, inquit, fretu diuisa. Erat enim crassius uastiusq;, per anguſto freto dicere: Itidem in secunda simili usus modo

Peccatu. lamine: Manifesto peccatu, inquit, non peccato. Hoc enim scriptũ in uno atq; in altero antiquissimæ fidei libro Tyroniano reperi. Verba sunt Ciceronis hæc: Nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars, summæ turpitudinis esset expers, nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut cũ impudens fuisset in facto, tũ impudentior uideretur si negaret: Huius autẽ uocis cum elegantior hoc in loco sonus, et tum ratio certa et probata est. Hic enim peccatus, quasi peccatio, recte Latineq; dicitur.

Ideſt ſtuprũ illatum uirginibus ſacris, quę perpetuam uoluerant uirginitatem. Sicut hic incestus, non qui admisit, sed quod admissum est: & hic tributus, quod tributũ nos dicimus, à pleriscq; ueterum dicta sunt. Hic quoq; allegatus, & hic arbitratus, pro allegatione, proq; arbitratione dicuntur. Quaratione seruata, arbitratu, et allegatu meo dicimus. Sic

igitur

igitur in manifesto peccatu dixit, ut in manifesto incestu uteres dixerunt. Non quin Latinum esset peccato dicere, sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem mollitusq; est, Lucretius æque auribus inseruiens, funem fœminino genere appellauit in hisce uersibus:

Haud (ut opinor) enim mortalia secla superne
Aurea de cœlo demisit funis in arua.

Id est uitas & fortunas Iouis cathena, qua omnia uelut fato sunt coniuncta.

Cum dicere usitatius, manente numero posset,

Aureus è cœlo demisit funis in aruas.

Sacerdotes quoq; fœminas M. Cicero antistitas dicit, non secundum grammaticam legem antistites. Nam cũ insolentias uerborum à ueteribus dictorum plerunque respueret, huius tamen uerbi in ea parte sonitu delectatus, sacerdotes, inquit, Cereris atq; illius fani antistitæ. Vsq; adeo in quibusdam neq; rationem uerbi, neque consuetudinem, sed solam aurem secuti sunt, suis uerba modulis pensitantem. Quod qui non sentiunt (inquit idem ipse M. Cicero, cum de numerosa & apta oratione differeret) quas aureis habeant, aut quid in ijs hominis simile sit, nescio. Illud uero cum primis apud Homerum ueteres grammatici annotauerunt, quod cum dixisset quodam in loco κολοιούς τε ψιτάς τε, alio in loco non ψιτῶν, sed ψαρῶν dixit.

Antistitæ.

In quinta actione in Verrem.

Quod Verres spoliauerat, sicut & totam Siciliam.

Τῶν δ' ὣς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν,

Secutus non communem, sed propriam in quocunq; uocis situ iucunditatem. Nam si alterum in alterius loco ponas,

Id est, graculosq; sturnosq;.

Id est horũ tanq; sturnorũ uenit, aut graculorũ.

ponas, utrunq; feceris sonitu insuue.

Interrogatus Probus.) De Probo grãmatĩco nobilissimo, consule Suetoniũ Tranquil. de illustribus grammat.

Vis autem interrogemẽ?) Ob duplicatam uocalem i & e utrobiq; longam. Modo uarietas, ut ubiq;, ita & in sonis gratissima est.

Δωρικῶς.) More Dorico, qui solent mutare η in α.

Quid in his hominis simile sit.) Id est, quod deceat talem hominem.

VERBA TITI CASTRITII RHETORIS ad discipulos adolescentes de uestitu atque calceatu non decoro.

CAPVT XX.

Castritius.

TItus Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locũ principem declamandi et docẽdi, summa uir autoritate grauitateq;, & à diuo Adriano ob mores atq; literas spectatus, cũ me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores uidisset, die feriato tunicis & lacernis indutos, & Gallicis calceatos, Equidẽ, inquit, maluissem uos togatos esse. Pigitũ est cinctos saltem esse & penulatos. Sed si hic uester huiusce modi uestitus die multo iã usu ignoscibilis est, soleatos tamen uos Po. Ro. senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorũ est: non hercle uobis minus q̃ illi tũ fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiectauit. Hæc me audiente, Castritius et quædã alia ad eam rem conducentia, Romane et seuere dixit. Pleriq; autem ex ijs qui audierant, requirebant cur soleatos dixisset, qui Gallicas, non soleas haberent? Sed Castri-

Id est, probatus, delectus.

Fermè capitijs.

Dignus uenia nouc.

Castritius profecto scite atque incorrupte locutus est. Omnia enim fermè id genus, quibus plantarum calces tantum infime teguntur, cætera propè nuda, & tereti bus habenis iuncta sunt, soleas dixerunt: nonnumq; uoce Græca crepidulas. Gallicas autem uerbum esse opinor nouum, non diu ante ætatem M. Cic. usurpari cœptum. Itaq; ab eo ipso positum est in secũda Antonianarum: Cum Gallicis, inquit, et lacerna cucurristi. Neq; in ea significatione id apud quenq; alium scriptũ lego, grauioris dũtaxat autoritatis scriptorẽ, sed (ut dixi) crepidas & crepidulas prima syllaba correpta, id genus calciamentũ appellauerunt, quod Græci κρηπίδας uocant: ciusq; calciamẽti sutores crepidarios dixerũt: Sempronius Asellio in lib. rerum gestarum quartodecimo: Crepidarium, inquit, cultellũ rogauit à crepidario sutore.

Quod solũ premerent.

Crepidulæ.

Crepidarij.

Pigitum est.) Id est, piget me & tædet, passiuũ pro actiuo, ita prisci usi sunt impersonalibus uerbis.

Penulatos.) Penula uestis genus est, qua aduersus iniuriam imbrium utimur.

Non hercle minus q̃ ille tum fuit.) Græci enim & huiusmodi calceos, & omnium libidinum fundamenta excogitarunt.

In mores.) Scilicet iuuenum formandos.

κρηπίδας.) Et prima & secunda syllaba longis, unde mirari succurrit, cur Latini poëtę utranq; syllabam apud Græcos longam, contraxerint, cum fermè Græcorum quantitatem sequi soleant. Porrò utraque syllaba correpta est apud Hora. li. sermonum primo saty. 3. hocuersu:

Chrysippus dicat sapiens crepidas sibi nunquam.
Nec soleas fecit.

Et Persius:

Non hic qui in crepidis Graiorum ludere gestit.

Verum sunt nonnulli qui latinam esse uocem credant, sa ctam à crepo uel crepitu, qui inter ambulationem à crepi dato redditur quorum opinionem contrariam Gellio si sequimur, consentit omnino quantitas, nam et primitiua primam breuem habet.

COMPRECATIONES QVAE RITV ROmano fiunt dijs, expositæ sunt in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuunt, & quid Neriene seu Nerio nomen importet.

CAPVT XXI.

Compreca-tiones Deorum.

COmprecationes Deorum immortalium, quæ ritu Romano dijs fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum Pop. Rom. & in plerisq; antiquis orationibus. In ijs scriptum est, Laciam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Iurites Quiritij, Maiam Volcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem quoque Martis. Ex quibus id quod postremum posui, sic pleroſq; dicere audio, ut primam in eo syllabã producant, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας, maris deas. Sed qui probe locuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. Est enim rectus casus uocabuli, sicut in libris ueterum scriptum est, Nerio: quanquam M. Varro in satyra Menippæa, quæ inscribitur σκιαμαχία uel κηρομαχία, non Nereo, sed Nerienes uocatiue dicit in his uersibus:

Pugna de umbra, id est, de nihili re.

Pugna arietũ, nam κριός aries dicitur

Theanna, & Peranna, Pranda, Celato, Pales,
Nerienes, Minerua, Fortuna ac Ceres.

Ex quo nominandi quoq; casum eundem fieri necesse est. Sed

est. Sed Nerio à ueteribus sic declinatur, quasi Anio. Nerio.
Nam perinde ut Anienem, sic Nerienem dixerunt, ter
tia syllaba producta. Id autem, siue Nerio, siue Neric- Nerienes.
nes est, Sabinum uerbum est, eoq; significatur uirtus et
fortitudo. Itaq; ex Claudijs quos à Sabinis oriundos ac Claudij.
cepimus, qui erat egregia atq; præstanti fortitudine,
Nero appellatus est. Sed id Sabini à Græcis accepisse Nero.
uidentur, qui uincula & firmamẽta membrorum νεῦρα Id est, ner-
dicunt: unde nos quoq; Latine neruos appellamus. Ne uos.
rio igitur, Martis uis & potentia, et maiestas quædam
esse Martis demonstratur. Plautus autem in Truculen
to, coniugem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub
persona militis in hoc uersu:
Mars peregre adueniens salutat Nerienẽ uxorẽ suam.
Super ea re audiui non incelebrẽ hominẽ dicere, nimis
comice Plautũ imperito & incondito militi falsam no-
uamq; opinionem tribuisse, ut Nerienem coniugem esse
Martis putaret. Sed id perite magis q̃ comice dictum
intelliget, qui leget Cn. Gellij annalẽ tertium, in quo scri Cn. Gellius
ptum est, Hersiliam, cum apud T. Tatium uerba face- scriptor.
ret, pacemq; oraret, ita precatã esse: Neria Martis, te Herſiliæ pre
obsecro pacem dare, ut liceat nuptijs proprijs et pro- catio.
speris uti, quod de tui coniugis consilio contigit, uti nos
itidẽ integras raperent, unde liberos sibi & suis poste
ris patriæ pararent. De tui (inquit) coniugis consilio,
Martẽ scilicet significans: per quod apparet nõ esse id

poëtice

Nerio Martis uxor.

poëtice à Plauto dictũ, sed eam quoq; traditionẽ fuisse, ut Nerio à quibusdã uxor esse Martis diceretur. Imbi autem animaduertendum est, quod Gellius Neria dicit per a, literã, non Nerio, neq; Nerienes. Præter Plautũ etiã, præterq; Gell. Licinius Imbrex uetus comœdiarũ scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est, ita scripsit

Licinius Imbrex.

Nolo ego Neæram te uocent, sed Nerienem,
Cum quidem Marti es in connubium data.

Nomen deæ est apud Græcos, quę dicitur præesse iuuentuti, id quod etymologia sonat. Græcis enim νέος iuuenis dicitur, & νεαρός iuuenilis & uegetus. Meminit Hesiodus in theogonia huius deæ.

Ita autem senarij numerus huiusce uersus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contrà quàm suprà dictũ est, corripienda sit. Cuius sonitus quanta apud ueteres immutatione differentia sit, notius est, quàm ut plura in id uerba sumenda sint. Ennius autem in 1. annali in hoc uersu:

Nerienem Mauortis.

Et hercle, nisi quod minime solet, numerum seruauit, primam syllabam intendit, tertiam corripit. Ac ne id quidem prætermittendum puto, cuiusmodi est quod in commentario quodam Seruij Claudij scriptum inueni, Nerio dictum quasi netrio, hoc est sine ira, & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumq; fieri Martem precemur. Ne enim particula, ut apud Græcos, ita plerunq; in Latina quoq; lingua, priuatiua est.

Latiam Saturni,) Opinor Saturnum placari solitum Latię uocabulo, propterea quod fugiens ipse Saturnus filium Iouem ex Creta insula peruenit in partem Italiæ, quæ Latium dicta est, nimirũ quod ibi latuerit Saturnus, atq; in huius rei memoriam attributum conijcio Saturno Latiam, quasi tu dicas latendi quandam calliditatem.

Sala-

Salatiam Neptuni.) Neptuno tribuunt Salatiam, utpote maris deo, & cuius imperio mare ipsum mitigatur, ut scilicet Salacia significet uel maris salsedinem, uel potius quandam salacitatem, & fœcunditatem. Constat enim elementum aquæ usq; adeo gignendi uim habere, ut non solum innumerabilem piscium copiam in se habeat, uerumetiam & in hominibus singulare habeat momentum, hocq; proculdubio ritus ille uetus Ro. præ se tulit, dum nouæ nuptæ aquam cum igne præferri uoluerunt, id quod testatur Plutarch. in problem.

Horam Quirini.) Hora, inquit Fest. Pomp. iuuentutis est dea, citatq; Ennium autorem lib. annalium primo, hoc uersu.

Te Quirine pater ueneror, Horamq; Quirini.

Iurites Quiritij.) Arbitror uocabulum quoquomodo à iurisiurandi religione deriuatum, quod uidelicet prisci Romani etiam iuramento peculiarem quandam deam præfecerint, quæ futura fuerit ultrix facti iuramenti.

Nerien.) Deam, ut sequitur, mansuetudinis quod uidelicet sine ira sit, quasi tu dicas non iratam. Priuat autē cum apud Latinos, tum apud Græcos ne particula. Sic νήνεμον luctum significat. νη πενθὴς herba quæ luctum amouet à particula priuatiua. Sic fas quod licitum est, nefas quod illicitum.

Molas Martis.) Molas autem deas à molimine & solicitis conatibus ipsius belli apparandi à ueteribus intellectas opinor. Porrò quòd per Martē bellum significarint Latini, indicio sunt poētę, qui fermè omnes Martem pro bello usurpant. Vergil.

Aere ciere uiros, Martisq; accendere cantu.

νηρηίδας.) Filius ipsius Nerei, ut scribit in theogonia Hesiod. marini dei. At scribunt nonnulli re ipsa hunc Nereum accipiendum esse mare, id quod indicet ipsa nominis etymologia, quæ sit à natando, & fluendo, ῥέω enim Græcis, Latinis significat nato & fluo, fluere autem proprium maris.

Pales.) Rusticorum dea habita est, quæ frumento & pecudibus, maxime autem armentis custodiēdis præfecta fuerit,

fuerit, hanc inuocat Maro lib. Georg. tertio de armentorum cura scripturus. Porrò huius deę festa quæ ad rusticis incensis stipulis celebrabantur, Palilia dicuntur, quorum meminit Plinius. Sed & Martian. Capella in præfatione rhetoric. huius deæ meminit.

M. CATONIS CONSVLARIS ET CENsorij pulcherrima exprobratio contra philosophãtes nomine, & non re.

CAPVT XXII.

Oblitas, tectas.

Veteres singulariter declinabãt uasum uasi, ut etiã Priscianus admonet. Vnde adhuc manet uasa uasorum.

MArcus Cato consularis & censorius, publicis iam priuatisq; opulentus rebus, uillas suas inexcultas et rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum usq; ætatis suæ LXX. atq; ibi postea his uerbis utitur: Neq; mihi (inquit) ædificatio, neq; uasum, neque uestimentum ullum est in manu pretiosum, neq; pretiosus seruus, neq; ancilla. Si quid est (inquit) quo utar, utor: si non est, ego sum, cuiq; per me uti, atq; frui licet. Tum deinde addit, uitio uertunt, quia multa egeo. At ego illis, quia nequeunt egere. Hæc mera ueritas Thusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus hercle commouet ad exhortãdam parsimoniã, sustinendamq; inopiam, quàm Græcæ istorum præstigiæ philosophari sese dicentium, umbrasq; uerborum inanes fingentium, qui se nihil habere & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt: cum & habendo, & egendo, & cupiendo ardeant.

Ne tectorio.) Est autem tectorium apud Vitruuium elegantior quidã color, quo coluntur & exornantur ędificia uel saxea, uel terrea.

Quia multa egeo.) Archaismos est, & uerustas quędam oratio-

orationis, hodie multis diceremus, uel multorum egeo, sic Verg. Quorum indiget usus.

QVAESITVM TRACTATVMQVE QVID sint manubiæ, atq; inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus.

CAPVT XXIII.

IN fastigijs fori Traiani simulacra sunt sita circumundiq; inaurata, equorum atq; signorum militariũ: subscriptumq; est ex manubijs. Quærebat Phauorinus, cum in area fori ambularet, & amicum suum COS. opperiretur, causas pro tribunali cognoscentem, nosq; tunc cum sectaremur, quærebat, inquam, quid nobis uideretur significare proprie manubiarum illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atque celebrati nominis: Ex manubijs inquit, significat ex præda. Manubiæ enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiamsi (inquit Phauorinus) opera mihi princeps, & propè omnis in literis disciplinisq; Græcis sumpta est, non usq; eo tamen infrequens sum uocum Latinarum, quas subciſiuo atq; tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationẽ uulgariã, quod esse dicantur manubiæ præda: Sed quæro an M. Tullius uerborũ homo diligentissimus, in oratione quã dixit de lege agraria Calẽdis Ianuarij contra Rullum, inani & illepida geminatione iunxerit manubias & prædam, si duo hæc uerba idem significant, neq; ulla re aliqua dissidẽt. Atq; (ut erat Phauorinus egregia quadam uel diuina memoria) uerba ipsa M. Tullij statim dixit.

Manubiæ.

Subciſiua tẽpora dicuntur quę ei negotio cui ex professo oĩa tempora debentur, uelut subciduntur & detrahuntur.

dixit. Ea nos adscribimus hic: Prædã, manubias, sectionem, castra deniq; Cn. Pompeij sedente imperatore decemuiri uendent. Et infra itidem duo hæc simul iunctim posita dixit: Ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum cõuertit, qui manubias esse prædam dixerat: Et uidetur'ne tibi (inquit) utroq; in loco M. Cicero duobus uerbis idem, sicuti tu putas, significantibus, inepte et frigide esse usus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanem facetißimum comicorum Euripides Aeschylum insectatus est, cum ait:

Aurũ coronarium est quod conferetur ad coronã imperatori publice condonandam, quanq; paulo diuersius sentire Plin. uidetur lib. 33.

Διὲς ταυτὸν ἡμῖν εἶπερ ὁ σοφὸς αὖχυλος,
Ἥκω δ' εἰς γᾶν φησὶ, κοὐ κατέρχομαι.
Ἥκω ὃ ταυτόν ὄζει τοῦθ' κατέρχομαι.
Νὴ τὸν Δί' ὥσπερ εἴ τις εἶπεν γείτονι,
Χρῆσόν σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.

Hic Phauorinus nõ solũ inter Philosophos recensetur, uerũetiam rhetorũ catalogo est adscriptus, cuius rei grauis testis est Philostratus in libro de uitis Sophistarũ, & Suidas quoq; in collectaneis suis.

Nequaquàm uero, inquit ille, talia uidentur, quale est μάκτρα κοὐ κάρδοπον, quæ à poëtis uel oratoribus Græcis nostrisq; celebrandæ et ornãdæ rei gratia, duobus eadẽ pluribus'ue nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio instauratioq; eiusdẽ rei sub alio nomine, in manubijs & in præda? Num ornat, ut alioqui solet, orationem? Num cam modulatione aptioreq; reddit? Num onerãdi uel expobrandi criminis causa, exaggerationẽ aliquam speciosam facit? sicuti in libro eiusdem M. Tullij, qui de constituendo accusatore est, una eademq; res pluribus uer-

bis ue-

bis uehemẽter atq; atrociter dicitur: Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. Nã cum urbes totas semel dixisset, sedes, delubraq; addidit, quæ sunt ipsa quoq; in urbibus. Item in eodẽ libro simili modo: Siciliam, inquit, prouinciã C. Verres, per triennium depopulatus esse, Siculorũ ciuitates uastasse, domos eximanisse, fana spoliasse dicitur. Ecquid uidetur, cum Siciliã prouinciam dixerit, atq; etiã insuper ciuitates addiderit, domos etiã & fana, quæ infrà posuit, cõprehendisset, uerba hæc item multa atq; uaria depopulatus esse, uastasse, eximanisse, spoliasse, non'ne unã et eandẽ uim in se habent? Sanè: sed quia cum dignitate orationis, & cum graui uerborũ copia dicuntur, quanq; eadem ferè sint, et ex una sententia cooriantur, plura tamen esse existimantur, quoniam & aures & animum sæpius feriunt. Hoc ornatus genus, in crimine uno uocibus multis atq; sæuis extruendo, ille iam tunc M. Cato antiquissimum in orationibus suis celebrauit: Sicuti in illa, quæ inscripta est, de decẽ hominibus, cum Thermum accusauit, quod decem liberos homines eodẽ tempore interfecisset, hisce uerbis eandẽ rem omnibus significãtibus, usus est: quæ quoniam sunt eloquentiæ latinæ tunc primum exorientis lumina, uerba quidẽ sublustria, libitum est ea mihi ἀπομνημονεύειν: Tuum nefarium facinus peiore facinore operire postulas, succi-

Id est, in memorię præsidiũ thesau-

rum repone re. Siquidē ἀπὸ in compositione nescio quid retro & seposi tum significat, μνημο νεύω repono

dias humanas facis, decem funera facis, decem capita libera interficis, decem hominibus uitam eripis, indicta causa, iniudicatis, indemnatis. Item M. Cato in orationis principio, quā dixit in senatu pro Rhodiēsibus, cum uellet res nimis prosperas dicere, tribus uocabulis idem sentientibus dixit. Verba eius hæc sunt: Scio solere pleriſq; hominibus in rebus secundis atq; prolixis, atque properis animum excellere, atq; superbiam, atq; ferocitatem augescere. Itidem Cato ex originum septimo, in oratione quam contra Seruium Galbam dixit, compluribus uocabulis super eadem re usus est: Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, uox, uires, senectus: uerum enimuero cum tantam rempublicam agier arbitrarer. Sed ante omneis apud Homerum, eiusdem rei atq; sententiæ luculenta exaggeratio est:

ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεύς, ἠδὲ κονίης,
ἠδὲ τ' ἀνδροκτασίης, ἠδ' αἵματος, ἠδὲ κυδοιμοῦ.

Item alio in uersu:

ἰσμινάι τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

Nam cum omnia ista utrobiq; multa & continua nomina, nihil plus demonstrent q̄ prælium, huius tamen rei uaria facies, delectabiliter ac decore multis uarijsq; uerbis dicta est. Neq; non illa quoq; apud eundem poëtam una in duobus uerbis sententia, cum egregia ratione repetita est. Idæus enim, cum inter Aiacē et Hectorē decertātes armis intercederet, his ad eos uerbis usus est:

μηκέτι

μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.

In quo uersu non oportet alterum uideri uerbum, idem quod superius significans, supplendi numeri causa, extrinsecus additum & consarcinatum. Est enim hoc inane admodum & futile: Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus, peruicatiam ferociamq; & cupiditatem pugnæ, leniter tamen ac placide obiurgaret, atrocitatem rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo, alio atq; alio uerbo auxit inculcauitq;: duplexq; eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida uideri debet:

μνησῆρες δ' ἄρα τλεμάχῳ θανάτοῦ τε μόρου τε ἤχτυον. quod bis idem dixerit, θάνατον & μόρον. Indignitas enim moliēdæ tam acerbæ tamq; iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est. Cæterū quis tam obtuso ingenio est, qui non intelligat, πολεμίζετε καὶ μάχεσθον uerba, Idem duo significantia, non frustra posita esse, ut illa quoq;:

βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, νὴ βάσκ' ἴθι ἴρι ταχῆα.

Verba sunt Iouis ad somnium quod mittit ad Agamēnonē apud Hom. in Ili.

Neq; ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, sed hortamentū esse acre, iussæ, imperatæq; celeritatis. Verba quoq; illa M. Ciceronis in L. Pisonē trigemina, etiam si duræ auris hominibus non placent, non uenustatē modo numeris quæsiuere, sed figurā simulationemq; oris pluribus simul uocibus uerberauerunt. Vultus denique, inquit,

totus qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraus de homines impulit, hic eos quibus erat ignotus, decepit fefellit, induxit. Quid igitur simile est, inquit, apud eum dem in præda & manubijs? Nihil profecto istiusmodi. Nã neq; ornatius fit additis manubijs, neq; exaggeratius modulatius ue, sed aliud omnino præda est, ut in libris rerũ uerborumq; uetcrum scriptũ est, aliud manubiæ. Nam præda dicitur corpora ipsa rerũ quæ captæ sunt: Manubiæ uero appellatæ sunt pecunia à Quæst. ex uenditione prædæ redacta. Vtrunq; ergo dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia decemuiros ablaturos, persecuturosq; prædã quæ nondũ esset uenundata, & pecuniam quæ ex uenditione prædæ percepta esset. Itaq; hæc inscriptio, quam uidetis, ex manubijs, non res corporaq; ipsa prædemonstrat (nihil enim captũ est horum à Traiano, ex hostibus) sed facta esse hæc, comparataq; ex manubijs, id est, ex pecunia prædatitia declarat. Manubiæ enim sunt, sicuti iam dixi, non præda, sed pecunia per Quæst. Po. Ro. ex præda uendita contracta. Quod per Quæst. autẽ dixi, intelligi nunc oportet præfectũ ærario significari. Nã cura ærarij à Quæst. ad præfectum translata est. Est tamen non nusq; inuenire, ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere, aut curiose prædam pro manubijs, et manubias pro præda posuerint, & tropica quadã figura mutationem uocabuli fecerint: quod facere concessum est, scite

Præda. Manubiæ.

Quæstor.

scite id periteq; facientibus. Sed enim qui proprie atq; signate locuti sunt, sicuti hoc in loco Marcus Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Ex manubiis.) Manubias à præda hoc distare ueteres existimarunt, ubi sit prœda corpora ipsarũ rerum quæ capiuntur. Manubiæ uero pecuniæ ex præda uendita redactæ, & sic apud plurimos. Nam & M. Tullio de lege agraria ita sensisse uoluerunt, prædã, manubias, sectionem, castra deniq; Cn. Pompeio sedente imperatore decemuiri uendent. Quę uerba in uulgatis Nonij exemplaribus deprauatissima leguntur.

Nulli rei.) Id est nullius momenti, nam ueteres nullius nulli dicebant. Teren. Nulli seruus consilij. Est autem Archaismus orationis, id est, antiquitas loquutionis.

Succidias humanas.) Succidia Catonianũ est uerbum, quo rustici laridum significant, ex quo quotidie in usum suum partes succindunt. Sic M. Tullius in Catone Maior tradit hortum à Catone appellari solitum succidiam, utpote ex quo quotidie quippiã succindere in usum queas, meminit & Plin. multis locis.

VERBA P. NIGIDII, QVIBVS DICIT, in nomine Valeri in casu uocãdi, primam syllabam acuendam esse, & item alia ex eiusdem uerbis ad rectam scripturam pertinentia.

CAPVT XXIIII.

P. Nigidij uerba sunt, ex commentariorum grammaticorum XXIIII. *hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis:* Deinde, inquit, uoculatio quî poterit seruari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi aut uocãdi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est q̃ prima, deinde nouissima deijcitur. At in casu uocandi, summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem Valeri.

P. Nigidius dici præcipit. Sed si quis nunc Valeriũ appellans, in casu uocandi secundum id præceptum Nigidij acuerit primã, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν acutam dicit: et quem accentum nos dicimus, uoculationem appellat: & casum interrogandi eum dicit, quem nunc nos genitiuum dicimus: Id quoq; in eodem libro Nigidiano animaduertimus: Si huius, inquit, amici, uel huius magni scribas, unum, i, facito extremam: Sin uero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante, i, scribendum erit e: atq; idipsum facies in similibus. Item si huius terrei, scribas, i, litera sit extrema: Si huic terræ, per e, scribendum est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cum dicimus mi studiosus, per, i, unum scribat, non per e: at cum mei, tum per e, & i, scribendum est, quia dandi casus est. Hæc nos autoritate doctißimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; rerum scientiam quærunt, non prætermittenda existimauimus.

Voculatio. Casus interrogandi.

Mi & mei.

Valeri.) Nam apud ueteres secundæ formæ nomina, non geminatõ ĩ, sed simplici tantum in gignẽdi casu declinabantur, id quod præter grammaticos, etiam Latini poëtæ testantur. Sic Horatius Odarum lib. primo ingeni dicit pro ingenĩ.

Casu multitudinis.) Semiuocales non geminare usitatißimi diu moris fuit, atque è contrario ad Actium & ultra porrectas syllabas geminis uocalibus scripserunt. Diutius durauit, ut e i iungendis eadem ratione qua Græci uterentur, ea casibus numerisq; discreta essent, ut Lucilius præcipit:

Iam puerei uenere e postremum facito atq; i

Vt pueri

Vt puerei plures fiant.

Idem:

*Mendacei, furei*q; *addes e cum dare furi*
Iusseris.

Quod quidem cum superuacuum est, quia i tam longæ q; breuis naturam habet, tum incommodum aliquãdo. Hæc Fab. Quintil. lib. primo.

DE VERSIBVS, QVOS VERGILIVS SE status uidetur, Homeri ac Parthenij.

CAPVT XXV.

PArthenij poëtæ uersus est:

γλαύκῳ, νηρῆι, νηΐῃ, νηΐ ἐναλίῳ μελικέρτῃ.

Eum uersum Vergilius æmulatus est: itaq; fecit duobus uocabulis ucnuste immutatis parem:

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed illi Homerico non sanè rem parem, neq; similem fecit. Esse enim uidetur Homeri simplicior et syncerior, Vergilij autem νεοτερικότερον, & quodam quasi ferrumine immisso fucatior: Id est, iuuenilior, florulentior.

ταῦρον δ' ἀλφεῖῳ, ταῦρον δ' ὑποδεδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Ferrumine immisso.) Glutimine, quo iuncturæ fiunt. Sed proprie id tantum ferrumen est, quo metalla iungun tur, & conglutinantur.

DE SENTENTIA PANAETII PHILOSOphi, quam scripsit in libro de officijs secundo, qua hortatur, ut homines ad cauẽdas iniurias in omni loco intenti paratiq; sint.

CAPVT XXVI.

LEgebatur Panætij philosophi liber de officijs se- Panætius.

cundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio, maximoq; opere æmulatus est. Ibi scriptum est, tum multa alia ad bonã frugem ducentia, tum uel maxime quod esse hærereq; in animo debet. Id autem est ad hanc fermè sententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatẽ in medio rerum agunt, ac sibi suisq; esse usui uolunt, negotia periculaq; ex improuiso aßidua et propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atq; declinanda, perinde esse oportet animo semper prompto atque intento, ut sunt athletarũ, qui pancratiastæ uocantur. Nam sicuti illi ad certandum uocati, proiectis alte brachijs consistunt, caputq; & os suum manibus oppositis quasi uallo præmuniũt: membraq; eorum omnia priusq; pugna mota est, aut ad uitãdos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atq; mens uiri prudentis, aduersus uim & petulantias iniuriarum, omni in loco atq; in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, numquam conniuens, nusquàm aciem suam flectens: consilia cogitationesq; contra fortunæ uerbera, cõtraq; insidias iniquorũ, quasi brachia, & manus prætendens: ne qua in re aduersa & repentina incursio, imparatis improtectisq; nobis oboriatur.

Pancratiastæ.

QVOD QVADRIGARIVS, CVM MVLtis mortalibus dixit: an quid, & quantum differret, si dixisset, cum multis hominibus.

CAPVT XXVII.

VErba sunt Claudij Quadrigarij ex annalium

eius

eius XIII. Concione dimissa, Metellus in Capitoliũ ue
nit cum multis mortalibus. Inde cum domũ proficiscere
tur, tota ciuitas eũ reduxit. Cum is liber, eaq; uerba M. Fronto.
Frontoni, nobis ei ac plerisq; alijs assidentibus legeren
tur: et cuidam haud sanè uiro indocto uideretur, multis
mortalibus pro hominibus multis, inepte frigideq; in hi
storia, nimisq; id poëtice dixisse: tũ Fronto illi, cui hoc
uidebatur: An tu, inquit, aliarũ homo rerum iudicij cle
gantissimi, mortalibus multis, ineptum tibi uideri et fri
gidum dicis? Nil autẽ arbitrare causæ fuisse, quod uir
modestus, & puri atq; propè quotidiani sermonis, mor
talibus maluit, q̃ hominibus dicere? eandemq; credis fu
turam fuisse multitudinis demonstrationem, si cum mul
tis hominibus, ac non cum multis mortalibus diceret?
Ego quidẽ, inquit, sic existimo (nisi me scriptoris istius,
omnisq; antiquæ orationis amor atq; ueneratio, cæco
esse iudicio facit) longe lateq; esse amplius, prolixius, fu
sius in significanda totius propè ciuitatis multitudine, Atq; eius reĩ
mortales quàm homines dixisse. Nanq; multorum homi ratio mihi
num appellatio, intra modicum quoq; numerum cohibe potissimũ uĩ
ri atq; includi potest: Multi autem mortales, nescio quo detur, quod
pacto, & quodam sensu inenarrabili omne ferè genus, fusiorẽ signi
quod in ciuitate est, & ordinum & ætatum & sexus ficationẽ ha
cõprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius ita (ut res bet morta
erat) ingentem atq; promiscuam multitudinem uolens lis quàm ho
ostendere, cum multis mortalibus Metellum in capito- mo, quod
non solum
homo mor
talis, uerum
& omnes

animantes sunt.

lium ueniſſe dixit ἐμφαλκώτερον, quàm ſi cum multis hominibus dixiſſet. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, cũ ita ut par erat, non approbantes tantum, ſed admirantes quoq; audiremus: Videte tamen, inquit, ne exiſtimetis, ſemper atq; in omni loco mortales multos, pro multis hominibus eſſe dicendum: ne planè fiat Græcũ illud de Var. ſatyra prouerbium τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc iudicium Frõtonis etiam in paruis minutisq; uocabulis, non prætermittendũ putaui, ne nos forte fugeret lateretq; ſubtilior huiuſcemodi uerborum cõſideratio.

τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον.) In lente unguentum quod dicitur cum quippiam non ſuo locoadhibetur, quod uidelicet ridiculum eſſet, ſi quis lenticulę uiliſſimæ leguminum omnium inepte quiſpiam unguentum, id eſt oleum odoratum admiſceret, ad hũc enimuero modum caſtigauit Hermolaus Barbarus hunc locum in caſtig. Plinianis.

τὸν τῇ φακῇ μύρον.) Non enim credo Gellium hic tam noue uoluiſſe exprimere Græciſmum ut adderet ἐπὶ, quod Græci genitiuo iungunt, eò quod ablatiuo careant. Quãobrem mea quidem ſententia expungendum eſt ἐπὶ, quod fortaſſe ab oſcitante lectore adiectum eſt.

NON HACTENVS ESSE FACIEM QVA uulgo dicitur.

CAPVT XXVIII.

ANimaduertere eſt, plęraq; uerborum latinorũ ex ea ſignificatione, in quâ nata ſunt, deceßiſſe uel in aliam lõgè, uel in proximam: eamq; deceßionem factam eſſe conſuetudine, et inſcitia temere dicentium, quæ cuiuſmodi ſint, non didicerint: Sicuti quidam faciẽ eſſe hominis putant os tantum, & oculos et genas, quod

Græci

Græci πρόσωπον dicunt: quando facies sit forma omnis & modus, & factura quædam corporis totius, à faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingendo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, faciem dixit hominis pro corporis longitudine:

Facies à faciendo.
Species ab aspectu.
Figura à fingendo.

Aetate, inquit, integra, feroci ingenio, facie procera uirum.

Non solum autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusq; modi aliarum facies dicitur: Nam montis, et cœli, & maris facies, si tempestiue dicatur, probè dicitur. Sallustij uerba sunt ex hist. secunda: Sardinia in Africo mari, facie uestigij humani in orientem, quàm in occidentem latior prominet. Ecce autem id quoq; in mentem uenit, quod etiam Plautus in Penulo, faciem pro totius corporis coloris q; habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt:

Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.
Statura non magna, corpore aquilost.
Ipsast specie uenusta, orc at q; oculis pernigris.

Formam quidem hercle uerbis depinxit probè. Præterea memini Quadrigarium in undeuicesimo faciem pro statura, totius q; corporis figura dixisse.

Corpore aquilo.) Aquilus color ab aqua est nominatus, nam cum antiqui duos naturales omnino nossent, nigrum scilicet & album, interuenit autem is quoq; qui ita neutri similis est, ut tamen ab utroque proprietatem trahat potissimum ab aqua eum denominauerunt. Autor Festus Pompeius.

QVID SIT IN SATYRA M. VARRONIS caninum prandium.

CAPVT XXIX.

LAudabat, uenditabatq; se nuper quispiam in libraria sedens, homo inepte gloriosus, tanq; unus esset sub omni cœlo satyrarũ M. Varronis enarrator, quas partim Cynicas, alij Menippæas appellant: & iaciebat inde quædam non admodũ difficilia, ad quæ conijciẽda aspirare posse neminem dicebat. Tum fortè eum ego librũ ex ijsdem satyris ferebam, qui ὑδατος κρουνὸν inscriptus est. Propius igitur accessi, et nosti, inquã, magister uerbũ illud scilicet uetus: Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, eã esse nulli rei: Oro ergo te, legas hos uersus pauculos: et prouerbij istius, quod in his uersibus est, sententiam dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius quæ non intelligis, ut ea tibi ego enarrem. Quonã, inquam, pacto legere ego possum, quæ non assequor? Indistincta nanq; fient, & cõfusa, quæ legero, & tuam quoq; impedient intentionem. Tunc alijs etiã qui ibi aderant, compluribus idem cõprobantibus, desiderantibusq; accipit à me librũ ueterem fidei spectatæ luculente scriptum. Accipit autẽ inconstantissimo uultu et mœstissimo. Sed quid deinde dicã? Non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eũ librum accepissent, non ij magis in legendo deridiculi fuissent. Ita et sententias intercidebat, et uerba corrupte pronuntiabat: Reddit igitur mihi librũ multis iam ridentibus: Et

uides,

uides, inquit, oculos meos ægros, assiduisq; lucubrationibus prope iam perditos? Vix ipsos literarum apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis, recuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Recte, inquam, sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est, id rogo te dicas mihi, caninum prandium in hoc loco, quem legisti, quid significat? At ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exurgit statim. Et abiens, non, inquit, paruam rem quæris: Talia ego gratis non doceo. Eius autem loci, in quo id prouerbium est, uerba hæc sunt: Non uides apud Mnesitheum scribi, tria genera esse uini, nigrum, album, medium, quod uocant μέσσον, id est, giluum: nouum, uetus, medium: & efficere nigrum † uires, album urinam, medium πέπερι: Nouum refrigerare, uetus calefacere, medium uero esse prandium caninum. Quid significet prandium caninum, rem leuiculam diu & anxie quæsiuimus. Prandium autem absitemium, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur, quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neque nouum esset, neq; uetus, & plerunq; homines ita loquantur, ut omne uinum, aut nouum esse dicant, aut uetus: nullam uim habere significauit, neq; noui, neq; ueteris, quod medium esset. Iccirco pro uino non habendum, quia neq; refrigeraret neq; calefaceret. Refrigerare id dicit quod græce dicitur ἀπαλύνειν.

Vini genera

* aliàs, uirus.

Prandium caninum.

Absitemium

Refrigerare.

Effi-

Efficere nigrum uirus.) Ita habent exemplaria & legit hoc modo Erasmus, sed legendũ esse uires non dubito. nam medici uno ore affirmant nigro uino augeri uires.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER XIIII.

DISERTATIO PHAVORINI PHILOsophi, aduersus eos qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusq; siderum & stellarum, fata se hominum dicturos pollicentur.

CAPVT I.

ADVERsum istos qui sese Chaldæos seu Genethliacos appellant, ac de motu deq; positu stellarũ dicere posse quæ futura sunt, profitentur, audiuimus quondam Phauorinum philosophũ, Romæ Græce differentem egregia atq; illustri oratione, exercendi ne aut ostendendi gratia ingenij, an quod ita serio iudicatoq; existimaret, non habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumq; quibus usus est quoad eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione propere annotaui. Eaq; fuerunt ad hanc fermè sententiã. Disciplinam istam Chaldæorũ tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolunt. Neque eos principes eius autoresq; esse, quos ipsi ferant, sed id præstigiarum atq; officiarum genus

genus commentos esse homines æruscatores, & cibum quæsumq; ex mendacijs captantes, atq; eos, quoniam uiderent terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq;, hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadendum parauisse, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima, tanquàm stellis atq; sideribus cuincta duci et regi. Esse autem nimis quàm ineptũ absurdumq;, ut quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoq; alicuius, quod ei forte de aquæductu cum riualibus aut de communi paricte cum uicino apud iudicem est, ut existimemus id negotium, quasi habena quadam de cœlo uinctũ gubernari. Quod & si ui & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat in tam brcui exiguoq; uitæ spatio, quantouis hominis ingenio comprehendi posse & percipi. Sed coniectari pauca quædam, ut uerbo ipsius utar, παχυμερέστερον, nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitraria: qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium. Tolli enim quod maximum inter deos atque homines differt, si homines quoque res omneis pòst futuras præno scerent. Ipsam deinde siderũ stellarumq; obseruationem, quam esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquàm putabit liquide consistere. Nam si prin

Id est, corrasores æris & pecuniæ, eruscare enim significat æra urdicq; colligere, quo uocabulo Gellius noster antea est usus.

Eiusdem rui assertoribus & uendicatoribus.

Crassius & indistinctius, siquidẽ Græcis παχύς crassus dicitur, & pinguis, & μέρος pars & distinctio, unde compositũ παχύμερες crasse distinctus.

principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant, stellarũ motus, et uias, & discessiones, & cœtus intuentes, quid ex ijs efficeretur obseruauerũt: procedat, inquit, hæc sanè disciplina, sed sub ea modo inclinatione cœli, sub qua tũc Chaldæi fuerunt. Non enim potest (inquit) ratio Chaldæorũ obseruationis manere, si quis ea uti uelit sub diuersis cœli regionibus. Nam quanta, inquit, partiũ circulorumq; cœli, ex deuergentia & conuexionibus mundi uarietas sit, quis non uidet? Eædẽ igitur stellæ, per quas omnia diuina humanaq; fieri cõtendunt, sicuti ne usq; quaq; pruinas aut calores cient, sed mutant et uariant, tẽpestatesq; eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolentas mouent, cur non euenta quoq; rerum, ac negotiorũ, alia efficiunt in Chaldæis, alia in Getulis, alia apud Danubiũ, alia apud Nilum? Per autẽ, inquit, inconsequens, ipsum quidẽ corpus, et habitũ tam profundi aëris, sub alio atq; alio cœli curuamine nõ eundem manere: in hominũ autem negotijs stellas istas opinari idẽ semper ostendere, si eas ex quacunq; terra conspexeris. Præterea mirabatur id cuiq; pro præcepto liquere, stellas istas, quas à Chaldæis et Babylonijs siue Aegyptijs obseruatas ferũt, quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, nõ esse plures q̃ uulgo dicerentur. Posse enim fieri existimabat, ut & alij quidã planetæ pari potestate essent, sine quibus recta atq; perpetua obseruatio perfici non quiret, neq; eos tamen cernere homines

Stellæ erraticæ. Errones.

possi-

possent, propter exuberantiam uel splendoris uel altitu
dinis. Nam & quædã, inquit, sidera è quibusdam terris
cõspiciuntur, earumq; terrarum hominibus nota sunt:
sed eadem ipsa ex omni terra alia non uidentur, et sunt
diis omnino ignotissima. Atque ut uidemus, inquit, &
has tantummodo stellas, & ex una parte terræ obseru
ri debuisse, quæ tandem finis obseruationis istius fuit,
& quæ tempora satis esse uisa sunt ad percipiendum,
quid præmõstraret, aut cœtus stellarum, aut circuitus,
aut transitus? Nam si isto modo cœpta fieri obseruatio
est, ut animaduerteretur quo habitu, quáq; forma, quaq;
positura stellarum aliquis nasceretur, tum deinceps ab
ineunte uita, fortuna eius & mores, & ingeniũ, et cir
cumstantia rerũ negotiorumq;, & ad postremum finis
etiam uitæ spectaretur, eaq; omnia, ut usu uenerant, li
teris mandarentur: ac postea longis temporibus, cum
ipse illæ eodem in loco, eodemq; habitu forent, eadẽ cæ
teris quoq; euentura existimarentur, qui eodẽ illo tem
pore nati fuissent: Si isto, inquit, modo obseruari cœptũ
est, exq; ea obseruatione composita quædam disciplina
est, nullo id pacto potest procedere. Dicant enim quot
tandem annis, uel potius quot seculis orbis hic obseruæ
tionis perfici quiuerit. Constare quippe inter astrolo-
gos dicebat, stellas istas quas erraticas dicerẽt, quæ esse
omnium rerũ fatales dicerentur, infinito propè & in-
numerabili numero annorum ad eundem locũ cum eo-

dem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi, ut neq; ullus observationis tenor, neq; memoriæ ulla effigies literarum tanto æuo potuerint edurare. Atq; illud etiam cuiusmodi esset, considerandũ putabat, quod aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore cõciperetur homo in utero matris, aliud postea, cũ in decẽ mensibus proximis in lucẽ ederetur. Quærebatq; quì conueniret diuersam super eodẽ fieri demonstrationem, si ut ipsi putarẽt, alius atq; alius earundem stellarũ situs atq; actus, alias atq; alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atq; ipso etiã illo maris atq; fœminæ coitu, iam declarari oportere dicebat, certo quodã et necessario stellarum ordine, quales qualiq; fortuna homines gignerentur, ac multo etiã antè, quàm pater ipse, atq; mater nascerentur, ex eorũ genitura debuisse iam tum prospici, quinam olim futuri essent quos ij creaturi forent, et supra longe atq; lõge per infinitũ: ut si disciplina ista fundamento aliquo ueritatis nixa est, centesimo usq; ab hinc seculo, uel magis primo cœli atq; mũdi exordio, atq; inde iam deinceps continua significatione, quoties generis autores eiusdẽ homines nascerẽtur, stellæ istæ præmõstrare debuerint, qualis, qualiq; fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autẽ, inquit, pacto credi potest, uniuscuiusq; stellarũ formæ et positionis sortem atq; fortunam, uni omnino homini certã destinatamq; esse? eamq; formam post lon-

lõgissima seculorũ spatia restitui, si uitæ fortunarumq; eiusdem hominis indicia, in tã breuibus interuallis per singulos maiorũ eius gradus, perq; infinitum successionum ordinem, tam sæpe ac tam multipliciter, cadẽ ipsa non eadem stellarum facie denotantur? Quòd si id fieri potest, eaq; diuersitas atq; uarietas admittitur, per omneis antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum qui póst nascentur, exordia, imparilitas hæc turbat obseruationẽ, omnisq; ratio disciplinæ cõfunditur. Iam uero id minime ferendũ esse censebat, quod nõ modo casus et cuenta, quæ eucnirent extrinsecus, sed consilia quoq; hominũ ipsa, et arbitria, et uarias uoluntates, appetitionesq;, et declinationes, & fortuitos, repentinosq; in leuissimis rebus animorum impetus recessusq;, moueri agitariq; desuper è cœlo putarent: tanquam si fortè ire in balneas uolueris, ac deinde nolueris, atq; id rursum uolueris, nõ ex aliqua dispari uariaq; animi agitatione, sed ex necessaria quadam errantium siderũ reciprocatione contigerit: ut planè homines, non quod dicitur λοιμὰ χῶα, sed ludicra & ridenda quædã * νῦν ῥᾴδατα esse uideantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciũt, sed ducentibus stellis et aurigantibus. Ac si, inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhus'ne rex, an Manius Curius prælio uicturus esset, cur tandẽ non de alea quoq;, ac de calculis, & alueolo audeant dicere, quisnam ibi ludentium uincat? An uidelicet magna

Arbitrũ libertatem defendit.

*Celius Neurospasta legit li. 4. ca. 6 Id est in funibus ambulantia, νεῦρον funis siue neruus est.

Calculis, sci

licet quibus suffragia dabant.

sciũt, parua nesciunt? et minora maioribus imperceptiora sunt? Sed si magnitudines rerum sibi uindicant, magisq; esse perspicuas et facilius cõprehendi posse dicũt, uolo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mũdi contẽplatione præstantis naturæ operibus, in tam paruis atq; breuibus negotijs fortunisq; hominũ, magnum putent? Atq; id uelim etiã, inquit, ut respondeant, si tam paruum atq; rapidum est momentum temporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodẽ illo puncto sub eodem circulo cœli, plures simul ad eandẽ competentiã nasci nõ queant, et si idcirco gemini quoq; non eadẽ uitæ sorte sunt, quoniam non eodẽ temporis puncto editi sunt: peto, inquit, respondeant cursum illum temporis transuolãtis, qui uix cogitatione animi cõprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere et deprehendere: cũ in tam præcipiti dierũ noctiũq; uertigine, minima momẽta ingentes facere dicãt mutationes? Ad postremũ autem, et quid esset, quod aduersum hoc dici posset, requirebat, quod homines utriusq; sexus, omniũ ætatum diuersis stellarũ motibus in uitã editi, regionibus sub quibus geniti sunt, longe distantibus, omnes tamẽ isti, aut hiantibus terris aut labẽtibus tectis, aut oppidorũ expugnationibus, aut eadẽm naui fluctu obruti, eodẽ genere mortis, eodemq; ictu tẽporis interirẽt? Quod scilicet, inquit, nunquã eueniret, si momenta nascẽdi singulis attributa, suas unũquodq;

leges

leges haberēt. Quòd si quædam, inquit, in hominū mor
te atq; uita, etiā diuersis temporibus editorum, per stel
larū pares quosdam postea conuentus, paria nonnulla
et consimilia posse dicuntur obtingere, cur non aliquan
do possint omnia quoq; paria usu uenire, ut existāt per
huiusce modi stellarum concursiones et similitudines So
crates simul et † Antisthenes, & Platones multi, gene
re, forma, ingenio, moribus, uita omni, & morte pari?
quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. Non igi
tur hac causa probe uti queunt aduersum hominū impa
res ortus, interitus pares. Illud autem condonare se ijs
dicebat, quod nō id quoq; requirerent, si uitæ, mortisq;
hominum, rerumq; humanarū omnium tempus et ratio,
& causa in cœlo & apud stellas foret, quid de muscis,
aut uermiculis, aut echinis, multisq; alijs minutissimis,
terra mariq; animantibus dicerent? An ista quoq; ijs-
dem, quibus homines, legibus nascerentur, ijsdemq; iti-
dē extinguerentur, ut aut ranūculis quoq;, et culicibus
nascendi fata sint de cœlestiū siderum motibus attribu
ta: aut si id non putarent, nulla ratio uideretur, cur ca
siderum uis in hominibus ualeret, deficeret in cæteris?
Hæc nos ficta, et incondita, & propemodū iciuna ora
tione attigimus: At Phauorinus (ut hominis ingenium
fuit, utq; Græcæ facūdiæ copia simul et uenustas) latius
ea et amœnius et splendidius, & profluentius exequeba
tur. Atq; identidem commonebat, ut caueremus, ne qua

† Aristo-
nes.

nobis iſti ſycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quod uiderentur quædam interdum uera effutire aut ſpargere. Non enim comprehenſa, inquit, neq; definita, neq; percepta dicunt, ſed lubrica atq; ambagioſa coniectatione nitētes, inter falſa atq; uera pedetentim quaſi per tenebras ingredientes eunt. Et aut multa tentando incidunt repente imprudentes in ueritatem, aut ipſorum qui eos conſulunt, multa credulitate ducēte, perueniunt callide ad ea quæ uera ſunt, et idcirco uidētur in præteritis rebus quàm futuris ueritatē facilius imitari. Iſta tamen omnia, quæ aut temere aut aſtute uera dicunt, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non ſit milleſima. Hæc autem quæ dicentē Phauorinum audiuimus, multa etiam memini poëtarum ueterum teſtimonia confirmare, quibus huiuſcemodi ambages fallaciosæ confutantur: ex quibus eſt Pacuuianum illud:

Nam ſiqui quæ euentura ſunt, præuideant,
Aequiparent Ioui. Item Accianum illud:
Nihil, inqt, credo auguribus, qui aures uerbis diuitāt
Alienas, ſuas ut auro locupletent domos.

Item Phauorinus deterrere uolens, & depellere adoleſcentes à genethliacis iſtis, et quibuſdam alijs id genus, qui prodigioſis artibus futura omnia dicturos pollicentur, nullo pacto adeundos eſſe conſulendosq;, huiuſcemodi argumentis concludebat: Aut aduerſa, inquit, euentura dicunt, aut proſpera: Si dicunt proſpera &

fal-

fallunt, miser fies frustra expectando: Si aduersa dicunt & mentiuntur, miser fies frustra timendo: Si uera respondent, eaq; sunt non prospera, iaminde ex animo miser fies, antequam è fato fias: Si felicia promittunt, eaque euentura sunt, tum planè duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructum spes tibi iam defloruerit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus.

Prognostici non sunt cõsulendi.

Genethliacos.) Quod hominum genituras spectent, atq; eas quidem motibus syderũ ita accommodent, ut inde quid homini recens nato per totam uitam accidere debeat, audacter pronuncient, id quod nominis ratio indicat, si quidem γενέθλιον natalitium dicitur, unde genethliaci uocantur. Iustinianus princeps id hominum genus superstitiosum mathematicos uulgari uocabulo appellat, ubi hac arte ut abominabili interdicit, mandans ne quis mathematicum consulat. Si quis autem mathematicum consuluerit, capitis ei pœna denuntiatur. De hac re consule Augustinum libro de religione Christiana.

Offuciarũ genus.) Offucias superstitiosas fraudes & artificiosas intelligit, quas Græci ab arte technas uocant, nimirum quod fucus fiat, id est, deceptio illis qui credunt.

Cum lunæ curriculo.) Quod tamen lunæ ui accidere Picus Mirandula libro aduersus Astrologiam tertio negat, & si maxime eius ui contingere fateretur, non tamen inde inferri dicit posse, ut in alijs quoq; rebus inter stellas & res ipsas sit consensus, in qua quæstione est occupatus totus Pici tertius liber, ubi & isthæc Phauorini argumenta citantur.

Quantouis ingenio.) Quod & testatur Astrologorũ princeps Ptolomæus, addens nihil planè certi predici posse ex astris de rebus particularibus, hoc enim concessum tantum esse diuino numine affiatis, id est, prophetis, sunt

hæc apud Ptolomæum libro primo.

Momenta nascendi.) Ex hoc loco astrologorum mira controuersia est, adeo ut hęc ipsa dissensio satis indicet, nihil firmum in hac professione esse. Siquidem alij considerant horam conceptionis infantis, atque hi qui hodie fabulantur de id generis nugis, ipsam nascendi horam, atq; ipsum in hanc lucem emergendi momentum ex utero materno potissimum inspiciunt, atque inde stultitiæ suæ argumenta produnt. Ptolomæus certe huius factionis princeps, quanquam nonnihil tribuit natiuitati, conceptioni tamen mauult adhærere.

QVEMADMODVM DISSERVIT PHAuorinus, consultus à me super officio iudicis.

CAPVT II.

QVo primum tẽpore à prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia quæ appellantur priuata susciperem, libros utriusq; linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui: ut homo adolescens, à poëtarum fabulis, & à rhetorum epilogis, ad iudicandas lites uocatus, rẽ iudiciariam, quoniã uocis (ut dicitur) uiuæ nimia penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerem. Atq; in rerũ quidem diffusionibus, comprehendimationibus, & alijs quibusdã legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, et ex Sabini Massurij, & ex quorundam aliorum iurisperitorum commentarijs cõmoniti et admiculati sumus. In ijs autẽ, quæ existere solent, negotiorũ ambagibus, et in ancipiti rationũ diuersarum circumstantia, nihil quicquam nos huiuscemodi libri iuuerunt. Nam etsi cõsilia iudicibus ex præsentium causarũ statu capienda sunt, generalia tamen quædam prænonita et præ-

Quæ, ut ait Fabius, lõge plenius alit illis quæ in libris id est mutis magistris legeris.

præcepta sunt, quibus ante causam præmuniri iudex præparariq; ad incertos casus futurarũ difficultatum debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sentẽtiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataq;: sed qui petebat, neq; tabulis, neq; testibus id factũ docebat, et argumẽtis admodũ exilibus nitebatur. Sed eũ constabat uirũ esse fermè bonũ, notæq; & expertæ fidei, & uitæ inculpatißimæ, multaq; et illustria exẽpla probitatis syncerita tisq; eius expromebantur. Illum autẽ, unde petebatur, homiñ esse non bonæ rei, uitaq; turpi et sordida, conuictũq; uulgo in mẽdacijs, plenumq; esse perfidiarũ & fraudũ ostendebatur. Is tamẽ cum suis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniã datam consuetis modis, expensi latione, mensæ rationibus, chirographi exhibitiõe, tabularũ obsignatione, testiũ interceßione. Ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti iam sanè oportere, & aduersarium de calumnia damnari. Quod de utriusq; autem uita atq; factis diceretur, frustra id fieri atq; dici. Rẽ enim de petẽda pecunia apud iudicem priuatũ agi, nõ apud CENS. de moribus. Tũc ibi amici mei quos rogaueram in consiliũ, uiri exercitati, atq; in patrocinijs, & in operis fori celebres, semperq; se circumundiq; distrahentibus causis festinãtes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubiũ dicebant, quin absoluẽdus foret quem accepisse pecuniam illam nulla

Id est, consuetæ. probatione solẽni docebatur. Sed enim ego homines cũ considerabã, alterum fidei, alterũ probri plenum, spurciſſimæq; uitæ ac defamatiſſimæ, nequaq̃ adduci potui ad abſoluendum. Iuſſi igitur diem * diffundi, atq; inde à ſubſellijs pergo ire ad Phauorinum philoſophum, quem meo tempore Romæ plurimum ſectabar: ac de hominibus quæ apud me dicta fuerant, uti res erat, narro ei: ac peto, ut & ipſum illud, in quo hærebam, & cætera etiam quæ obſeruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum eſſem prudentior. Tum Phauorinus, religione illa cunctationis & ſolicitudinis noſtræ comprobata, id quidem, inquit, ſuper quo nunc deliberas, uideri potest ſpecie tenui paruaq; eſſe: ſed ſi de omni quoq; officio iudicis præire tibi meuis, nequaq̃ est uel loci huius, uel tẽporis. Est enim diſceptatio iſta multijugæ, & ſinuoſæ quæſtionis, multaq; & anxia cura et circũſpicientia indigẽs. Nanq; (ut pauca tibi nunc quæſtionum capita attingã) iam omnium primum hoc de iudicis officio quæritur. Si iudex forte id ſciat, ſuper quare apud eum litigatur: eaq; res uni ei prius quàm agi cœpta, aut in iudicium deducta ſit, ex alio quodam negotio, caſuq; aliquo cognita liquidò, et cõperta ſit, neq; id tamen in agẽda cauſa probatur, oporteat ne eum ſecundũ ea, quæ ſciens uenit iudicare, an ſecundũ ea quæ aguntur: Id etiã, inquit, quæri ſolet, an deceat, atq; conueniat, iudicij cauſa iam cognita, ſi facultas eſſe uideatur

* Ang. Poli. diffindi legit.

Id est, uiã & uelut formã iudicandi dictare.

Officia iudicis dubia.

tur

tur componẽdi negotij, officio paulisper iudicis dilato, cõmunis amicitiæ & quasi pacificatoris partes recipere. Atq; illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeátne iudex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæsitoq; opus est, dicere & quærere, etiamsi cuius ea dici quæriq; interest, neq; dicat, neq; postulet. Patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare. Præter hæc super ea quoq; re dissentitur, an ex usu exq; officio sit iudicis, rem causamq;, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareq;, ut ante sententiæ tẽpus ex ijs, quæ apud eum in præsens cõfuse uaricq; dicuntur, perinde ut quoq; in loco, ac tempore mouetur, signa et indicia faciat motus atque sensus sui. Nam qui iudices, inquit, acres, atq; celebres uidentur, non aliter existimãt, rem qua de agitur, indagari comprehendiq; posse: nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus necessariisq; interlocutionibus & suos sensus aperiat, et litigãtium deprehẽdat. Contra autẽ, qui sedatiores et grauiores putantur, negant iudicẽ debere ante sententiã, dum causa utrinq; agitatur, quoties aliqua re proposita motus est, toties significare quid sentiat. Euenturum enim aiunt, ut quia pro uarietate propositionum argumento rũq; alius, atq; alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadẽ in causa, eodẽq; in tẽpore sentire, et interloqui uideatur. Sed de his, inqt, et cæteris huiusce modi iudicialis officij tractatibus, et nos posthac, cum erit otium

otium dicere quid sentiamus, conabimur: & præcepta Aclij Tuberonis super officio iudicis, quæ nuperrime legi, recensebimus. Quod aũt ad pecuniã pertinet, quam apud iudicẽ peti dixisti, suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentißimi uiri consilio, qui in oratione quam pro L. Turio cõtra Cn. Gellium dixit, ita esse moribus maiorũ traditum obseruatũq; ait, ut si quid inter duos actum est, neq; tabulis, neq; testibus planum fieri posßit, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex ijs uir melior esset, quæreretur. Et si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi unde petitur, crederetur, ac secundũ eum iudicaretur. In hac autẽ causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus, et res est inter duos acta sine testibus. Eas igitur, & credas ei, qui petit: condemnesq; eum, de quo petitur: quoniam sicuti dicis, duo pares non sunt, & qui petit, melior est. Hoc quidẽ mihi tum Phauorinus, ut uirum philosophum decuit, suasit. Sed maius ego altiusque id esse existimaui, quàm quod meæ ætati & mediocritati conueniret, ut cognouisse, & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ uiderer, ut absoluerem tamen inducere in animum non quiui, & propterea iurari mihi non liquere, atque ita iudicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cuius commeminit Phauorinus, hæc sunt: Atque ego à maioribus memoriæ sic accepi, si quis quid alter ab altero peteret, si ambo pares es-

res essent, siue boni siue mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent, illi unde petitur, ei potius credendum esse. Nunc si sponsionem feciisset Gellius cum Turio, ni uir melior esset Gellius quàm Turius, nemo, opinor, tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium quàm Turium. Si non melior est Gellius Turio, potius oportet credi unde petitur.

In rerum diffusionibus.) Angel. Pol. li. Miscellaneorũ locum hunc corrigendo, contẽdit legendum esse ad hunc modũ: Atq; in dierum quidem diffisionibus, cõperendinationibusq;, hoc potissimũ argumento, qđ in uetustissimo codice Gelliano sic inuenerit, tum quoq; quod in Archetypis pandectarũ iurisciuilis legatur, diem non diffundi, sed diffindi, citatq; uerba Vlpia. li. 1. digestorũ, quibus Vlpia. diem iudicij iubet esse diffisum, quid autem sibi uelit diem diffindere & dies diffisus omnino tacuit, credo quod animo nihil quadrans consequi potuerit. Propterea Guilelmus Budæus in annot. in pandect. iurisciuilis ait se minime Politiano assentiri, idq; persuadere sibi dicit uerba Titi Liuij, quæ sunt lib. nono hæc: Papirius dictator Iunium Bubulcum magistrum equitum dixit, atq; ei legem curiatam de imperio ferenti, triste omen, diem diffudit, id est, procrastinauit. Ex hoc Liuij loco conijcere facile possumus, diffusionibus legendum. Sunt enim tria pronuncian di genera, aut enim dies diffunditur, id est, res in posterum diem reñciebatur, aut comperendinabatur, id est, in tertium diem differebatur, aut iudex non liquere pronuntiabat, quod & amplius pronuntiare dicebat.

Comperendinationibus.) Id est, prolationibus in tertium diem, qui perendinus dicitur.

A subsellijs.) Asconius Pædi. in diuinationem Ciceronis scribens: Subsellia, inquit, sunt tribunorum, triumuirorum, quæstorum, & huiusmodi minora iudicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subsellijs considebant.

Cir-

Circumspicientia.) Id est, animaduersione, noue dixit Gellius. In libro digestorum titulo de officio præsidis hęc habentur. Præsidis est ex fide eorum quæ probabuntur iudicare, ex quibus uerbis iurisconsulti recentiores colligunt, semper pronuntiandum esse non iuxta ea quæ forte iudex cognita habeat, sed quæ apud eum probentur, quanquam Bartholus distinctionem quandã eo loco inserit, ut hæc uerba *legis locum tantum* habeant, aut in arbitrariis causis, *non etiam contentiosis*, arbitrarias autem & uoluntarias Accursius dicit esse *adoptiones*, manumissiones *nuptiarum*, atq; id genus aliæ.

Capita.) Summa quæque negocia *in aliqua re* dicuntur.

Si sponsionẽ fecisset.) Spõsio genus erat actionis apud antiquos, cui similis erat apud Athenienses παρακαταβολή, id est, depositio certæ pecuniæ. Prouocans igitur sponsione aduersarium, dicebatur spõsionem facere, dicebatq; apud magistratum, spondeo me tantam pecuniam daturum, ni uir honestus fuero, uel tale quiddam.

AN AEMVLI INFENSIQVE INTER SE fuerint Xenophon & Plato.

CAPVT III.

Platonis & Xenophontis ęmulatio

QVi de Xenophontis Platonisq; uita & moribus pleraq; oĩa exquisitißime scripsere, non abfuisse ab eis motus quosdã tacitos et occultos simultatis æmulationisq; mutuæ putauere: & eius rei argumenta quædã coniectatoriè ex eorũ scriptis protulerunt. Ea sunt profecto huiuscemodi, quòd neq; à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis, neque item contrà ab eo Platonis, in suis libris: quanquã uterque, ac maxime Plato cõplurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, cõmemineri. Id etiam esse non syncerę neq; amicæ uoluntatis indicium credide-

runt,

runt, quod Xenophon inclyto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ ciuitatisq; administrandæ scriptū est, lectis ex eo duobus ferè libris qui primi in uulgus exierāt, opposuit contrà, cōscripsitq; diuersum regiæ administrationis genus, quod Παιδείας κύρου inscriptum est. Eo facto scriptoq; eius, usq; adeo permotum esse Platonē ferunt, ut quodā in libro mentione Cyri regis habita, retractandi ceuandiq; eius operis gratia, uirum quidem Cyrum nauum & strenuum fuisse dixerit, Παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἥψατο πάντων. Hæc enim uerba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoq; ad ista, quæ dixi, accedere, quod Xenophon in libris, quos dictorū atq; factorum Socratis cōmentarios cōposuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ causis rationibusq; unquam disputauisse: ac ne disciplinas quidem cæteras, quæ μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beateq; uiuendū non pertinerent, aut attigisse aut comprobasse. Idcircoq; turpiter eos mentiri dicit, qui disertationes istiusmodi Socrati attribuerent. Hæc autem, inquiunt, Xenophon, cum scripsit, Platonem uidelicet notat, in cuius libris Socrates de Physica, & Musica, & Geometria disserit. Sed enim de uiris optimis et gratissimis, si credendum hoc aut suspicandū fuit, causam equidē esse arbitror nō obtrectatiōis neq; inuidiæ, neq; de gloria maiore parienda certationis. Hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi

duo

duo omnium iudicio excelluerunt. Quæ igitur est istius opinionis ratio? Hæc profecto est, æquiparatio ipsa plerunque & parilitas uirtutum inter se consimilium, etiam si contentionis studium et uoluntas abest, speciem tamen æmulationis creat. Nam cum ingenia quædam magna duorum plurium ue, in eiusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama, aut proxima, oritur apud diuersos fautores eorum industriæ laudisq; æstimandæ contentio. Tum postea, ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat: cursusq; eorum ad eandem uirtutis calcem pergentium, quando est compar uel ambiguus, in æmulandi suspitiones non suo, sed faucentiũ studio delabitur. Proinde igitur & Xenophon et Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare æmulariq; inter sese existimati sunt, quia de ijs apud alios uter esset exuperantior certabatur: & quia duæ eminentiæ cum simul iunctæ in arduum nituntur, simultatum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

Parilitas ingeniorũ æmulationem parit.

QVOD APTE CHRYSIPPVS ET GRAphice imaginem iustitiæ modulis coloribusq; uerborum depinxit.

CAPVT IIII.

Chrysippus

CONdigne meherele & condecore Chrysippus in librorum, qui inscribuntur περὶ καλοῦ πρῶτον, primo, os & oculos iustitiæ, uultumq; eius seueris atq; uenerandis uerborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem iustitiæ, fieriq; solitam esse dicit à pictoribus

Iustitiæ imago.

rheto-

rhetoribus que antiquioribus, ad hunc fermè modum: Forma atque filo uirginali, aspectu uehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus neque humilis, neque atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex imaginis autem istius significatione intelligi uoluit iudicem, qui iustitiæ antistes est, oportere esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum, inadulabilem, contraq; improbos nocentesq; immisericordem atque inexorabilem, erectum'que & arduum, ac potentem, ui & maiestate æquitatis, ueritatisq; terrificum. Verba ipsa Chrysippi de Iustitia scripta hæc sunt: Παρθένον ἢ εἶναι λέγετ, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορον εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐυδιδόναι τοῖς κακόηθεσι. μήτ' ἢ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, & δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τοιούτων, οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴν γράφει, καὶ σωφρονικὸν ἔχουσαν πρόσωπον, καὶ ἐνίσονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσαν ὥς τε τοῖς μὴ ἀδίκοις φόβον ἐμποιοῦν. τοῖς ἢ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους οὕτω τε τοιούτους προσώπου. τοῖς ἢ ἑτέροις, προσάντους. Hæc uerba Chrysippi eo etiam magis ponenda existimaui, ut prompta atque exposita ad considerandum iudicandumq; sint. Quoniam legentibus nobis ea, delicatiores quidam disciplinarum philosophi, sæuitiæ imaginem istam esse, non iustitiæ dixerunt.

Aequitatis, id est, interioris interpretationis legum.

Virginali filo.) Virgo autem esse dicitur secundum signi interpretationem, quod incorrupta esse debet, & ne-

quaquã concedat maleficis, neque admittere blandos ſermones, uel deprecationes, & laudem uel adulationem, uel ãliud huiuſmodi, quibus iure ſequitur ut triſtis pingatur, & conſtantem habens uultum, & intentum, et acutum cernens, ut iniquis terrorem inſpiciat, iuſtis autem confidentiam & fiduciam.

LIS ATQVE CONTENTIO GRAMMAticorum Romæ illuſtrium, enarrata ſuper caſu uocatiuo uocabuli, quod eſt egregius.

CAPVT V.

Egregius.

Digamma.

Deſeſſus ego quondam ex diutina cõmentatione laxãdi leuandiq; animi gratia, in Agrippæ campo deambulabam: Atque ibi duos forte grammaticos conſpicatus, non parui in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrimæ adfui, cum alter in caſu uocatiuo, uir egregi, dicendũ contenderet, alter, uir egregie. Ratio aũt eius, qui egregi oportere dici cenſebat, huiuſcemodi fuit: Quæcunq;, inquit, nomina, ſeu uocabula, recto caſu, numero ſingulari, us, ſyllaba finiuntur, in quibus ante ultimam ſyllabam poſita eſt, i, litera, ea omnia caſu uocatiuo, i, litera terminantur, ut Cælius cæli, modius modi, tertius terti, Accius acci, Titius titi, & ſimilia omnia. Sic igitur egregius, quoniã us, ſyllaba in caſu nominãdi finitur, eamq; ſyllabam præcedit, i, litera, habere debebit in caſu uocandi, i, literam extremam: et idcirco egregi, nõ egregie, rectius dicetur. Nam diuus, & riuus, & cliuus, non us, ſyllaba terminantur, ſed ea quæ per duo u, ſcribenda eſt. Propter cuius ſyllabæ ſonum declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma

gamma appellabatur. Hoc ubi ille alter audiuit, O' inquit egregie grammatice uel si id mauis, egregiſſime, dic oro te, inſcius, & impius, & ſobrius, & ebrius, & proprius, & propitius, & anxius, & contrarius, quæ us, ſyllaba finiuntur, in quibus ante ultimam ſyllabam, i, litera eſt, quem caſum uocandi habent? me enim pudor, & uerecundia tenet pronuntiare ea ſecundũ tuam definitionem. Sed cum ille pauliſper oppoſitu horum uocabulorum commotus reticuiſſet, & mox tamen ſe collegiſſet, eandemq; illam quam definierat regulam retineret & propugnaret, diceretq; & proprium, & propitium, & anxium, & contrarium, itidem in caſu uocatiuo dicendum, quia & aduerſarius & extrarius ita diceretur, inſcium quoq; & impium, & ebrium, & ſobrium, inſolentius quidem paulò, ſed rectius per, i, literam, non per, e, in caſu eodem pronuntiandum, eaq; inter eos contentio cum longius duceretur, non arbitratus ego operæpretium eſſe, eadem hæc iſta diutius audire, clamantes compugnantesq; illos reliqui.

CVIVSMODI SINT QVAE SPECIEM doctrinarum habeant, ſed neq; delectent, neq; utilia ſint. Atq; imbi de uocabulis ſingularum urbium regionumq; immutatis.

CAPVT VI.

HOmo nobis familiaris in literarũ cultu non ignobilis, magnamq; ætatis partẽ in libris uerſatus: adiutum, inquit, ornatum'que uolo ire noctes tuas, &

simul dat mihi librum grădi uolumine, doctrinis omnigenis (ut ipse dicebat) præscatemĕ, quem elaboratū sibi esse ait ex multis & uarijs & remotis lectionibus, ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarū. Accipio cupidus, & libens, tanq; si copiæ cornu nactus essem, et recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant, prò Iupiter, mera miracula, quo nomine fuerit, qui primus grammaticus appellatus est, et quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates, et cuiusmodi Homerus dicat in Vlyßis domo σεῤῥῆνες. Quam ob causam Telemachus cubans iunctum sibi cubantem Pisistratum, non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit. εὐῤῥήκλεια Telemachum quo genere claustri incluserit, & quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit. Atq; illud etiã scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Vlyßis, qui à Scylla rapti laceratiq; sunt: utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Vlysses errauerit κατὰ ἀρίσαρχον, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. Id etiam istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum uersus ἰσόψηφοι, & quorum ibi nominum reperiatur παρασιχίς: & quis adeo uersus sit, qui per singula uocabula singulis syllabis increscat: ac deinde qua ratione dicit singulas pecudes, in singulos annos terna parere: et ex quinq; operimentis, quibus Achillis clypeus munitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium: & præterea quibus urbibus regionibusque uocabula

Plato in Cratylo tradit primum grãmaticas obseruationes fecisse Homerũ, atque eundem orthographiæ rationem prescripsisse.

Eiusdẽ sentẽtię, pares, et qui idem uarijs locis uarient et reperiuntur.

iam

iam mutata sint, quòd Bœotia ante appellata fuerit Aonia, quòd Aegyptus Aëria dicta est, quòd Creta eodem quoq; nomine Aëria dicta est, quòd Attica ἀκτὴ, & Acta apud poëtam, quòd Corinthus, Ephyre, quod Macedonis ora Ἠμαθία, quòd Thessalia Αἰμονία, quòd Tyrus, Sarra, quod Thracia antè Sithon dicta sit, quod Sestos Ποσιδώνειον: Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerant. Quem cum statim properans redderem, ὄναιό σε inquam doctissime uirorum, ταύτης τῆς πολυμαθίας, & librum hunc opulentissimum recipe: nil prorsus ad nostras paupertinas literas congruentem. Nam meæ noctes, quas instructum ornatum'que isti, de uno maxime illo uersu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat:

Neptunum.

Proficiat tibi.

Id est, hæc uaria eruditione.

ὅππι τοι ἦν μεγάροισι κακὸν ἀγαθόν τε τέτυκται.

Quot fuerint Pythagoræ.) De octo Pythagoris memi nit Laërtius in uita Pythagoræ philosophi.

Quod Hippocrates.) Septem recenset Ioannes Capnion in præfatione Hippocratis de præparatione hominis ad Ptolemæum regem, qui omnes eiusdem familiæ medici clarissimi extitere.

παρασιχίς.) Id est, quæ uocabula colligantur ex capitalibus literis uersuum apud Homerum.

QVOD M. VARRO CN. POMPEIO consuli primum designato commentariũ dedit, quem appellauit ipse Isagogicum de officio senatus habendi.

CAPVT VII.

CN. Pompeio consulatus primus cum Marco Crasso

dcſignatus eſt. Eum magiſtratum Pompeius cum initu-
rus foret, quoniam per militiæ tempora, ſenatus haben-
di cõſulendiq; rerum expers humanarum fuit, M. Var-
ronem familiarem ſuum rogauit, uti commentarium fa-
ceret ἐφοδιαστικὸν (ſic enim Varro ipſe appellabat) ex
quo diſceret, quid facere dicereq; deberet, cum ſenatũ
conſuleret. Eum librum commentarium, quem ſuper ea
re Põpeio fecerat, periſſe Varro ait in literis, quas ad
Oppianum dedit, quæ ſunt in libro epiſtolicarum quæ-
ſtionum uiij. In quibus literis, quoniam quæ antea ſcri-
pſerat, non comparebant, docet rurſum multa ad eam
rem ducentia. Primum ibi ponit, qui fuerint, per quos
more maiorum ſenatus haberi ſoleret, eosq; nominat,
dictatores, conſules, prætor. Trib. Pleb. interregem,
præfect. urbis: neq; alij præter hos ius fuiſſe dixit face-
re ſenatuſconſultum: quoties´que uſu ueniſſet, ut omnes
iſti magiſtratus eodem tempore Romæ eſſent, tum quo
ſuprà ordine ſcripti eſſent, qui eorum prior alijs eſſet,
ei potiſſimum ſenatuſconſulendi ius fuiſſe. Addit deinde
extraordinario iure tribunos quoq; militares, qui pro
conſulibus fuiſſent. Item decemuiros, quibus imperium
conſulare tum eſſet: Item triumuiros Reip. conſtituen-
dæ cauſa creatos, ius conſulendi ſenatum habuiſſe. Po-
ſtea ſcribit de interceßionibus, dixitq; intercedendi, ne
ſenatuſconſul. fieret, ius fuiſſe ijs ſolis, qui eadem pote-
ſtate, qua ij, qui ſenatuſconſ. facere uellent, maiores´ue
eſſent.

esſent. Tum adſcripſit de locis in quibus ſenatuſconſul tum fieri iure poſſet, docuit confirmauitq; niſi in loco per Aug. conſtituto, quod templum appellaretur, ſe- natuſconſul. factum eſſet, iuſtum id non fuiſſe: pro- ptereа & in curia hoſtilia, & in Pompeia, & poſt in Iulia cum profana ea loca fuiſſent, tẽpla eſſe per Aug. conſtituta, ut in ijs Senatuſcõſulta more maiorum iuſta fieri poſſent. Inter quæ id quoq; ſcriptum reliquit, non omneis ædes ſacra templa eſſe: ac ne ædem quidem Ve ſtæ templum eſſe. Poſt hæc deinceps dicit Senaconſul. ante exortum aut poſt occaſum ſolem factum, ratum non fuiſſe, opus etiam cẽſorium feciſſe exiſtimatos, per quos eo tempore Senatuſconſul. factum eſſet. Docet deinde inibi multa, quibus diebus haberi ſenatum non ſit, immolareq; hoſtiam prius auſpicariq; debere, qui Se natum habiturus eſſet. De rebus quoque diuinis prius, quàm humanis ad Senatum referendum eſſe. Tum por rò referri oportere, aut infinite de Rep. aut de ſingu- lis rebus finite: Senatusq; conſ. fieri duobus modis, aut per diſceſſionem, ſi conſentiretur: aut ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias exquiſitas: ſingulos autem debere conſuli gradatim. Incipitq; à conſulari gradu, ex quo gradu ſemper quidem antea primum rogari ſo litum, qui princeps in Senatũ lectus eſſet. Tum autem, cum hæc ſcriberet, nouum morẽ inſtitutum refert, per ambitionem gratiamq;, ut is primus rogaretur, quem

Aug. id eſt, augures. Templum.

rogare uellet qui haberet Senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoq; capiendo disserit, deq; multa dicenda Senatori, qui cum in Senatum uenire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro quo supradixi, M. Varro in epistola ad Oppianum scripta executus est. Sed quod ait Senatusconsultũ duobus modis fieri solere, aut conquisitis sententijs, aut per discessionem, parum conuenire uidetur cum eo quod Ateius Capito in Coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro ducentesimoquinquagesimonono, Tuberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse, non discessione facta: quia in omnibus senatusconsultis etiam in ijs quæ per relationem fierẽt, discessio esset necessaria: idq; ipse Capito uerum esse affirmat. Sed de hac omni re, alio in loco plenius accuratiusq; nos memini scribere.

QVAESITVM ESSE DISCESSVMQVE an præfectus Latinarum causa creatus, ius senatus conuocandi consulendiq; habeat.

CAPVT VIII.

PRæfectum urbi Latinarum causa relictũ, senatum habere posse Mutius negat, quoniam ne senator quidem sit, neq; ius habeat sententiæ dicẽdæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit senatoria. M. autem Varro in quarto epistolicarum quæstionum, et Ateius Capito in Coniectaneorum ducentesimoquinquagesimonono ius esse præfecti senatus habendi dicunt. Deq;

eare

ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Mutij refert. Nanq; & tribunis (inquit) plebis senatus habendi ius erat, quanquam senatores non essent ante Atinium plebiscitum.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER XV.

QVOD IN Q. CLAVDII ANNALIBVS scriptum est lignum a lumine illitum non ardere. CAPVT I.

DECL Amauerat Antonius Iulianus rhetor, prætereq; semper aliâs, tum uero nimium quàm delectabiliter & feliciter. Sunt enim fere meæ scholasticæ istæ declamationes, eiusdem hominis eiusdemq; facundiæ, nõ eiusdem tamen quotidie felicitatis: Nos ergo familiares eius circumfusi undiq;, eũ prosequebamur domum, cum deinde subeuntes montem Cispium, conspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduisq; tabulatis editam, et propinqua iam omnia flagrare uasto incẽdio. Tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani: Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum, sed pericula sunt longe maxima. Si quid autem posset remedij fo-

Ant. Iulianus.

Cispius mõs

re, ut ne tam assidue domus Romæ arderent, uenum hercle dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Iulianus, læta (ut mos eius fuit) inter fabulandum uenustate: Si annalem, inquit, undeuigesimum Q. Claudij legisses, optimi & syncerissimi scriptoris, docuisset te profecto Archelaus regis Mithridatis præfectus, quæ medela quaq; solertia ignem defenderes, ut ne ulla tua ædificatio è ligno correpta atq; insinuata flammis arderet. Percontatus ego sum quid esset illud mirũ Quadrigarij. Repetit: In eo igitur libro scriptum inueni, cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Pyræum, & contrà Archelaus regis Mithridatis præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, quòd ab Archelao alumine oblita fuisset. Verba Quadrigarij ex eo libro hæc sunt: Tũ Sylla conatus est, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam quam ille interposuit, ligneam incenderet. Venit, accessit, ligna subdidit, submouit Græcos, ignem admouit: satis sunt diu conati, nunquam quiuerunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obliuerat alumine: quod Sylla atq; milites mirabantur. Et postquam non succendit, reducit copias.

Aluminis uis ignem depellit.

QVOD PLATO IN LIBRIS QVOS DE legibus composuit, largiores lætioresq; in conuiuijs inuitatiunculas uini non inutiles esse existimauerit.

CAPVT II.

EX

EX insula Creta quispiã ætatem Athenis agens Platonicum esse se philosophũ dicebat, et uiderier gestiebat. Erat autem nihili homo et nugator, atq; in Græcæ facundiæ gloria iactabũdus, præterea uini libidine aduscq; ludibria ebriosus. Is in conuiuijs iuuenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solẽne nobis fuit, simulatq; modus epulis factus, & utiles delectabilesq; sermones cœperant, tum silentio ad audiendũ petito, lo qui cœptabat. Atq; id genus uili & incondita uerborũ caterua, hortabatur omnes ad bibendũ. Idq; se facere ex decreto Platonico prædicabat, tanq; Plato in libris quos de legibus cõposuit, laudes ebrietatis copiosissime scripsisset, utilemq; eã esse bonis ac fortibus uiris censuisset. Ac simul inter eiusmodi orationẽ, crebris et ingentibus poculis omne ingeniũ ingurgitabat, fomitem esse quendã dicens et incitabulum ingenij uirtutisq;, si mens et corpus hominis uino flagraret: Sed enim Plato in I. et in II. de legibus, non (ut ille nebulo opinabatur) ebrietatẽ istam turpissimam, quæ labefacere et minuere hominum mentes solet, laudauit: sed hanc largiorem paulo, iucundioremq; uini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris & magistris conuiuiorum sobrijs, non improbauit. Nam & modicis honestisq; inter bibendum remissionibus, refici integrariq; animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit, reddiq; eos sensim lætiores, atque ad intensiones rursus capien-

Ebrioſus philoſopha ſter.

Id eſt, quater in mẽſe, ſeptimoquoque die, etenim luna quatuor ſecprenarijs curſum ſuũ conficit.

Ebrietas qualis à Platone laudetur.

piendas fieri habiliores. Et simul si qui penitus in ijs affectionũ cupiditatũq; errores ineſſent, quos aliquis pudor reuerens cõcelaret, ea omnia ſine graui periculo, libertate per uinũ data detegi, et adcorrigendũ medendumq; fieri opportuniora. Atq; etiã hoc Plato ibidẽ dicit, nõ defugiendas eſſe neq; reſpuẽdas huiuſcemodi exhortationes, aduerſum propulſandã uini uiolentiã. Neque ullum unquã continentem prorſus ac temperãtem ſatis fideliter uiſum eſſe, cuius uita uictusq; non inter ipſa errorũ pericula, & in medijs uoluptatũ illecebris explorata ſit. Nã cui Libentiæ Gratiæq; omnes cõuiuiorũ incognitæ ſint, quiq; illarũ omnino expers ſit, ſi eum forte ad participandas ciuſmodi uoluptates aut uoluntas tulerit, aut caſus induxerit, aut neceſsitas cõpulerit, deliniri plerunq; et capi neq; mentẽ animumq; eius conſiſtere, ſed ui quadã noua ictum labaſcere. Congrediendum igitur cenſuit, & tanquam in acie quadam cũ uoluptarijs rebus, cumq; iſta uini licentia cominus decernendum, ut aduerſum eas non fuga ſimus tuti nec abſtinentia, ſed uigore animi et cõſtanti præſentia, moderatoq; uſu temperantiam continentiamq; tueamur: & caleſacto ſimul refotoq; animo, ſi quid in eo uel frigidæ triſtitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit, diluamus.

Libentiæ.

QVID M. CICERO DE PARTICVLA iſta ſenſerit ſcripſeritq;, quæ propoſita eſt uerbis auſugio & aufero. Et an in uerbo autumo eadem iſta hæc præpoſitio eſſe uideri debeat.

CAP.

CAPVT III.

LEgimus librum Ciceronis qui inscriptus est Orator. In eo libro Cicero cum dixisset uerba hæc, aufugio et aufero, composita quidem esse ex præpositione ab, & ex uerbis fugio & fero: sed eam præpositionẽ, quo fieret uox pronuntiatu auditúq; lenior, uersam mutatamq; esse in au, syllabam, cœptumq; esse dici aufugio et aufero, pro abfugio et abfero. Cum hæc inquã ita dixisset, tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit: Hæc, inquit, præpositio præter hæc duo uerba, nullo alio in uerbo reperietur. Inuenimus autem in commentario Nigidiano, uerbum autumo compositum ex ab, præpositione & uerbo æstumo: dictũq; intercise autumo, quasi abæstumo, quod significaret totũ æstumo, tanq; abnumero. Sed (quod sit cum honore multo dictum P. Nigidij hominis eruditißimi) audacius hoc argutiusq; esse uidetur q̃ uerius. Autumo enim non id solum significat, sed et dico, & opinor, & censeo: cum quibus uerbis præpositio ista neq; coherentia uocis, neq; significatione sententiæ cõuenit. Præterea uir acerrimæ in studio literarũ licentiæ M. Tullius nõ sola esse hæc duo uerba dixisset, si reperiri posset ullũ tertium. Sed illud magis quæri inspiciq; dignũ est, uersa'ne sit et mutata ab, præpositio in au, syllabam propter lenitatem uocis, an potius au particula sua sit propria origine: & proinde ut pleræque aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc quoq;

Aufugio. Aufero.

Autumo.

Au particula.

quoq; inde accepta sit: sicuti est in illo uersu Homeri:

ἀυέλυσαν μὲν πρῶτα, μὴ ἔσφαξαν καὶ ἔδσαν,
καὶ ἄξομοι ἀνίαχοι.

ἀυέλυσαν, id est, detraxerunt quidē primum, & mactarunt, & excoriarunt & silentes sine fremitu, sine clamore.

HISTORIA DE VENTIDIO BASSO ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est.

CAPVT IIII.

IN sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in uetere memoria altissimum dignitatis gradū ascendisse ignobilissimos prius homines & despicatissimos. Nihil adeo tamen de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt quæ de Ventidio Basso scripta sunt. Eum Picentem fuisse genere, & loco humili: & matrem eius à Pompeio Strabone, Pompeij Magni patre, bello sociali quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse. Mox triumphante Pompeio Strabone, eum quoque pucrum inter cæteros ante currum Imperatoris sinu matris uectum esse. Pòst cum adoleuisset, uictū sibi ægre quæsisse, eumq; sordide inuenisse, comparandis mulis & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, præbenda publice conduxisse. In isto quæstu notum esse cœpisse C. Cæsari, & cum eo profectum esse in Gallias. Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, et deinceps ciuili bello mandata sibi pleraq; impigre & strenue fecisset, non modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in ampliſsimum quoque ordinem peruenisse. Mox tribunum quoq; plebis, ac de-

Ventidius Bassus.

ac deinde prætorem creatum: atque in eo tempore iudicatum esse à senatu hostem cum M. Antonio. Post uero coniunctis partibus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed pontificatum, ac deinde consulatum quoque adeptum esse. Eamq; rem tam intoleranter tulisse Pop. Rom. qui Ventidium Bassum memimerat curandis mulis uictitasse, ut uulgo per uias urbis uersiculi proscriberentur:

Concurrite omnes augures, aruspices,
Portentum inusitatum conflatum est recens,
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositũ esse à M. Antonio prouincijs orientalibus, Parthosq; in Syriam introrumpentes, tribus ab eo prælijs fusos scribit, eumq; primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita publico funere sepultum esse.

VERBVM PROFLIGO A PLERISQVE dici improprie insciteq;.

CAPVT V.

SIcut alia uerba pleraq;, ignoratione et insciti a improbe dicentiũ quæ non intelligant, deflexa ac deprauata sunt à ratione recta et consuetudine: ita huius quoq; uerbi, quod est profligo, significatio uersa & corrupta est. Nam cum ab affligendo, et ad perniciem interitumq; deducendo, inclinatum id tractumq; sit, semperq; eo uerbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut profligare dicerent prodigere & deperdere, profligatasq; Profligo.

gatasq; res quasi proflictas et perditas appellarint: nunc audio ædificia et templa, & alia ferè multa, quæ prope absoluta affectaq; sunt, in profligato esse dici, ipsaq; esse iam profligata. Quapropter urbanissime respondisse prætorem non indoctum uirum barbatulo cuidam ex aduocatorum turba, Sulpitius Apollinaris in quadã epistola scriptum reliquit. Nam cum ille, inquit, tabula audaculus ita postulasset, uerbaq; ita fecisset: Omnia uir clarissime negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia et uelocitate tua profligata sum: unum id solum relictũ est, de quo rogo audias. Tũ prætor satis ridicule: An illa negotia, de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint, equidem nescio. Hoc autẽ negotium, quod in te incidit, proculdubio, siue id audiã, siue non audiam, profligatum est. Quod significare autem uolunt qui profligatum dicunt, ij qui latinè locuti sunt, non profligatum, sed affectum dixerunt, sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de prouincijs consularibus. Eius uerba hæc sunt: Bellum affectum uidemus, & uere ut dicam, penè confectũ. Item infra: Nam ipse Cæsar, quid est quod in ea prouincia commorari uelit, nisi, ut ea quæ per eum affecta sunt perfecta reipub. tradat? Idem Cicero in œconomico: Cum uero affecta iam propè æstate, uuas à sole mitescere tempus est.

Affectum.

IN LIBRO M. CICERONIS DE GLORIA secundo, manifestè est erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore & Aiace.

CAP.

CAPVT VI.

IN lib. M. Tullij, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei: Quem errorem esse posit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantum legerit ὅμηρον τὸ κ. Quamobrem non tam id mirabamur errasse in eam rem M. Tullium, quàm non esse animaduersum hoc postea, correctumq; uel ab ipso, uel à Tyrone liberto eius diligentißimo homine, & librorum patroni sui studioſisimo. Ita enim scriptum in eo libro est apud eundem poëtam: Aiax cum Hectore congrediens, depugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit forte uictus. Declaratq; se uelle, ut suum tumulum multis etiam post seculis prætereuntes. sic loquantur: Ciceronis error.

Hic situs est, uitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis, mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam latinam uertit, non Aiax apud Homerum dicit, neque Aiax agit ut sepeliatur, sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quàm sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Aiax:

ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατατεθνειῶτος
ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος ἕκτωρ.
ὡς ποτέ τις ἐρέει, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Manifestus error.) M. Tullius in epistolis ad Atticum ingenue fatetur, id genus memoriæ errores non semel commissos, uerum deprecatur crimen uel culpam potius

hoc potissimum nomine, quod altissimis philosophiæ contemplationibus & reipublicæ curis occupatus, non quiuerit se ad adminicula hæc demittere; cuiusmodi errorem apud Ciceronem eundem libro de Diuinatione secundo, Politianus obseruauit in Miscellaniis capite quinquagesimotertio, quod uidelicet Agamemnonem Homericum pro Vlysse nominet.

Ἀνδρὸς μὲν τόδε.) Id est uiri quidem est hoc monimentum olim demortui, quem quondam fortiter pugnantem occidit illustris Hector. Sic olim quispiam dicet, aut hæc mea gloria nunquam peribit.

OBSERVATVM ESSE IN SENIBVS, quod annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum. Atq; inibi super eadem obseruatione exemplum appositum epistolæ diui Augusti ad Caium Nepotem.

CAPVT VII.

Annus lxiij. climactericus, id est scalarius.

OBseruatum in multa hominum memoria, experto tumq; est in senioribus plerisq; omnibus, sexagesimumtertium uitæ annum cum periculo & clade aliqua uenire, aut corporis, morbiq; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerum uerborumq; istiusmodi studio tenentur, cum ætatis annũ appellent κλιμακτηρικόν. Nocte quoq; ista proxima superiore, cum librum epistolarum D. Augusti, quas ad Caium Nepotem suum scripsit legeremus, duceremurq; elegantia orationis, neq; morosa, neq; anxia, sed facili hercle, & simplici, idipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus. Eiusq; epistolæ exemplum hoc est IX. cal. Octobres: Aue mi Cai, meus ocelle iucundissime, quem semper mediusfidius desidero cum

eum à me abes: sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quem (ubi cunq; hoc die fuisti) spero lætum & benevalentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. Nam, ut uides, Λιμακτῆρα communem seniorum omniũ tertium & sexagesimum annum euasimus. Deos autem oro, ut mihi quantumcunq; superest temporis, id saluis nobis traducere liceat, in statu reipub. felicissimo ἀνδράγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Meus ocellus.) Quę uehemẽter chara habemus ea oculorũ exprimimus nomine, propterea quod nobilissimus omnium sensuum sit oculus, ac propterea homini charissimus. Catullus in epigrammate quodam, indicans suum non uulgarem erga quendam amorem, sic inquit:

Ni te oculis plus meis amarem.

ἀνδραγαθούντων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων.) Probe agentibus uobis, & succedentibus scilicet mihi in imperio.

LOCVS EX ORATIONE PHAVORINI uetereis oratoris, de cœnarum atque luxuriæ exprobratione: qua usus est, cum legem Liciniam de sumptu minuendo suasit.

CAPVT VIII.

CVm legeremus orationem uetterem Phauorini, non indiserti uiri: quam orationem totã, ut meminisse possemus, odio esse hercle istiusmodi sumptus, atq; uictus perdidicimus. Verba quæ apposuimus Phauorini, hæc sunt: Præfecti popinæ atq; luxuriæ negant cœnam lautam esse, nisi cum libentissime edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. Is nunc flos cœnæ habeatur inter istos, quibus sumptus, Phauorinus in luxum epularum. Popina est officina lautitiarum uel culina. Id est, sub-

iungetur ue lut ad numerum centuriarum, trãslatione sumpta à re militari.

ptus & fastidium pro facetijs procedit. Qui neganti lam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere. Cæterarum auium atq; altilium, nisi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, conuiuium putant inopia sordere. Superiorem partem auiũ atque altilium qui edunt, eos palatum non habere. Si proportione crescit luxuria, et debere epulas crescere. Videte quid relinquitur nisi ut delibari sibi cœnas iubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quàm dijs immortalibus adornantur.

Posterissimum.) Superlatiuum à superlatiuo fecit, & est archaismos, id est, obscurum, quoties antiquum aliquid in orationem conspergitur, ut nulli rei, ut antea dixit pro nullius.

Præter ficedulam.) Ficedulę apud Plin. li. 10. ca. 19. auiculæ sunt quæ formam simul coloremq; mutant, adeo ut nomen ficedularum non nisi Autumno habeant, postea enim μελανκόρυφοι, nimirum à uerticis nigrore, significat enim Græcis μέλαν nigrum, & κορυφὴ uertex.

QVOD CAECILIVS POETA FRONtem genere uirili, non poëtice, sed cum probatione & cum analogia appellauit.

CAPVT IX.

VEre ac diserte Cæcil. hoc in Subditicio scripsit:

Nam ij sunt inimici pessumi fronte hilaro,
Corde tristi: quos neq; ut apprehendas, neq; ut mittas, scias.

Hos ergo uersus, cum de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorum dixi. Tum de grammaticorum uulgo quispiam no

biscum

biſcum ibi aſsiſtens, non ſanè ignobilis: Quanta, inquit, licentia audaciaq; Cæcilius hic fuit, cum fronte hilaro, non fronte hilara dixit, & tam immanem ſoloeciſmum nihil ueritus eſt. Imò, inquam, potius nos et quàm audaces & quàm licentes ſumus, qui frontem improbe indocteq; non uirili genere dicimus: cum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, et ueterum autoritas, non hanc, ſed hunc frontem debere dici ſuadeant: Quippe M. Cato in quinta originum, ita ſcripſit: Poſtridie ſignis collatis, æquo frõte, peditatu, equitibus, atq; alijs, cum hoſtium legionibus pugnauit. Recto quoq; fronte idem Cato, eodem in libro dicit. At ille ſemidoctus grãmaticus: Miſſas, inquit, autoritates faciãs, quas quidem ut habeas poſſe fieri puto: ſed rationem dic, quam non habes. Atq; ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritatior: audi, inquam, mi magiſter rationẽ falſam quidem, ſed quam redarguere falſam eſſe tu nõ queas: Omnia, inquam, uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur, generis maſculini ſunt, ſi in genitiuo quoq; caſu cadẽ ſyllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At ille contrà renitens, audi, inquit, diſcipule plura alia conſimilia, quæ non ſint generis maſculini. Petebant ibi omnes, ut uel unum ſtatim diceret. Sed cum homo uultum intorqueret, & non hiſceret, coloresq; mutaret, tum ego intereeßi: & uade inquam, nunc, & habeto ad requirendum XXX. dies. Poſtquam inueneris, repetes nos.

Per hyperbolen, id eſt traiectionẽ uocis ſic M.

Tullius traduxit.

Atque ita hominem nulli rei, ad indagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

Rescindere.) Est exautorare, translatio sumpta est ab hortulanis, qui quidem plantantes, superflua rescindunt.

DE VOLVNTARIO ET ADMIRANDO interitu uirginum Milesiarum.

CAPVT X.

PLutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit primo, cum de morbis disseret in animos hominum incidentibus, uirgines dixit Milesij nominis, fere quot tum in ea ciuitate erant, repente sine ulla cuidenti causa, uoluntatem cepisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas uitam suspendio amisisse. Id cum accideret in dies crebrius, neq; animis earum mori perseuerantium medicina adhiberi quiret, decreuisse Milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, ut eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ, efferrentur. Post id decretum, uirgines uoluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

Miletos urbs est illustris ipsius Cariæ regionis in Ionibus sitæ, ut testatur Stephanus.

Milesiæ uirgines.

VERBA SENATVSCONSVLTI DE EXIgendis urbe Roma philosophis, Item uerba edicti censq; quo improbati & coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant.

CAPVT XI.

CAio Fannio Strabone, M. Valerio Messala COS. senatusconsultum de philosophis & rhetoribus latinis factum est. M. Pomponius præt. senat. consuluit,

luit, quòd uerba facta sunt de philosophis, & rhetoribus, de ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius prætor animaduerteret, curaretq; (uti ei è reipub. fideq; sua uideretur) uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post id senatusconsultum, Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus censores de coërcendis rhetoribus latinis ita edixerunt: Renuntiatum est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerũt, ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomen imposuisse latinos rhetoras. Ibi homines adulescentulos dies totos desidere. Maiores nostri qui liberos suos discere, & quos in ludos itare uellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neq; placent, neq; recta uidẽtur. Quapropter & ijs, qui eos ludos habent, & ijs, qui eò uenire consueuerunt, uisum est faciundum, ut ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere. Neq; illis solum temporibus nimis rudibus, necdum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt, uerumetiam Domitiano imperante, senatusc. electi, atq; urbe & Italia interdicti sunt. Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus propter id senatusconsultum Roma decessit.

Philosophi rhetores q; urbe ejecti.

Epictetus philosophus

LOCVS EX ORATIONE GRACCHI de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus.

CAPVT XII.

CAius Gracchus cũ ex Sardinia redijt, orationem ad populũ in cõcione habuit: ea uerba sunt hæc:

Pocillatores intelli ge, qualis apud poëtas celebratur Ganymedes ab aquila raptus, ut Ioui pocula subministraret.

Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar, nulla apud me fuit popina, neque pueri eximia facie stabant: sed in conuiuio liberi uestri modestius erant quàm apud principem. Pòst deinde hæc dicit: Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uere dicere, assem aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium enim fui in prouincia, si ulla meretrix domũ meam introiuit, aut cuiusquàm seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremissimum nequissimumq; existimato. Cum à seruis eorum tam caste me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cũ liberis uestris uixisse, atq; ibi ex interuallo. Ita que, inquit, Quirites cum Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportauerunt.

Ex interuallo id est, paulo post.

DE VERBIS INOPINATIS, QVAE utroque uersum dicuntur, & à grammaticis communia uocantur.

CAPVT XIII.

Communia uerba multa.

VTor, & uereor, & hortor, & consolor, communia uerba sunt, ac dici utroq; uersum possunt, uereor te, & uereor abs te, id est tu me uereris: utor te, & utor abs te, id est tu me uteris: hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris: consolor te, & consolor

lor abste,id est,tu me consolaris. Testor quoq; & interpretor,significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata: & an dicta sint in eam quoq; partem, quæri solet. Afranius in consobrinis:

Hem * iste parentum est uitabilis liberis *aliâs,hisce

Vbi malunt metui quàm uereri se à suis.

Hic uereri ex ea parte dictũ est,qua est non usitatior. Nonius in Ligararta Liciniaria,uerbũ,quod est Vtitur,ex cõtraria parte dicit: Quia supellex multa,quæ non utitur,emitur tamẽ,id est,quæ usui non est. M. Cato in quinta origine: Exercitũ,inquit,suum prãsum paratum,cohortatum eduxit foras, atq; instruxit. Consolor quoq; in partem alteram, præterq̃ dici solitum est in epistola Q. Metelli,quam cum in exilio esset,ad Cn. & ad L. Domitios dedit: ac cum animum,inquit,uestrũ erga me uideo,uehementer consolor,& fides, uirtusq; uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem et interpretata,eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de diuinatione,ut testor,interpretorq; uerba communia uideri debeant. Sallustius quoq; eodem modo dilargitis proscriptorum bonis, dicit: tanquàm uerbum largior sit ex uerbis communibus. Veritum autem,sicut puditum,& pigitũ, non personaliter per infinitum modum dictum esse,non à uetustioribus tantũ uidemus, sed à M. quoq; Tullio in secundo de finibus. Primum, Veritum impersonaliter.

inquit, Aristippi Cyrenaicorumq; omniũ, quos non est ueritum in ea uoluptate, quæ maxima dulcedine sensum moueret, summum bonum ponere. Dignor quoq;, et ueneror, & confiteor, & testor, habita sunt in uerbis communibus, sicut illa in Vergilio dicta sunt:

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo. Et:

–Cursusq; dabit uenerata sacerdos.

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, in XII. tabulis scriptum est his uerbis: Aeris confessi, rebusq; iudicatis XXX. dies iusti sunt. Item ex ijsdem tabulis id quoq; est: Quæ si erit testatior, libripens'ue fuerit, in testimonium feriatur, improbus intestabilisq; esto.

Pensator stipis ponderandę.

Posthaceius testimonio nihil credatur.

QVOD METELLVS NVMIDICVS FIGVram orationis nouã ex orationibus Græcis mutuatus est.

CAPVT XIIII.

APud Q. Metellum Numidicum, in lib. accusationis in Val. Messalam tertio, noue dictũ esse annotauimus. Verba ex oratione eius hæc sunt: Cum sese sciret in tantum crimen uenisse, atq; socios ad senatum questum flentes uenisse, sese maximas pecunias exactos esse. Pecunias se maximas exactos, id nobis uidebatur græca figura dictum. Græci enim dicunt, ἐισπράξαι με ἀργύριον. Id significat, exegit me pecuniam. Quod si id dici potest, etiam exactus esse aliquis pecuniam dicipotest. Cæcilius quoq; eadem figura in Hypobolimeo Aeschino usus uidetur,

Id est, subditicio uel superpositicio

Ego illud minus nihilo exigor portorium.

Id est,

Id est, nihilo minus exigitur de me portorium.

Εἰσπράξατό μι.) Exegit me argentum, id est, extorsit mihi pecuniam. Solent Græci crebro uti accusatiuo prodandi casu.

Portorium.) Vectigal quod penditur à nautis in portu.

PASSIS VELIS, ET PASSIS MANIBVS dixisse ueteres, non à uerbo suo, quod est patior, sed ab alieno, quod est pando.

CAPVT XV.

Passum à pando.

A eo quod est pando, passum ueteres dixerunt non pansum, & cum præpositione expassum, non expansum. Cæcilius in Synaristusis:

Heri uero prospexisse eum se extegulis,
Hæc nuntiasse, & flammeum expassum domi.

Expassum.

Capillo quoq; esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso. Et passis manibus & uelis passis dicimus, quod significat diductis atq; distentis. Itaq; Plautus in milite glorioso, a, litera in, e, mutata, per compositi uocabuli morem, dispessis dicit, pro eo quod est dispassis:

Dispessis.

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum extra
Portam dispessis manibus patibulum cum habebis.

Synaristusis.) Comprandentibus, simul prandentibus, est enim inscriptio Græca à συν præpositione, & ἀριστέω quod prandeo.

Flammeum.) Id est, lintheum flammei coloris, dicuntur enim flammea uestimenta colore flammas imitãtia.

A litera in e.) Solet enim a in inclinationibus & cõpositionibus plerunq; transire in e, ut ago egi, frango fregi, atq; id genus alia.

DE NOVO GENERE INTERITVS Crotoniensis Milonis.

Caput

CAPVT XVI.

Id est, obseruationibus temporum.

MIlo Crotoniensis athleta illustris, quem in chronicis scriptũ est Olympiade prima coronatum esse, exitum habuit uitæ miserandum et mirandũ. Cum iam natu grãdis artem athleticã desisset, iterq; faceret forte solus in locis Italiæ syluestribus, quercũ uidit proxime uiam, patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquæ uires adessent, immißis in cauernas arboris digitis, diducere et rescindere quercum conatus est. Ac mediam quidem partem discidit diuellitq;. Quercus autem in duas diducta partes, cum ille quasi perfecto, quod erat connixus, manus laxasset, cessante ui, redijt in naturã: manibusq; eius retentis inclusisq;, stricta denuo & cohæsa dilacerandum hominem feris præbuit.

Id est, omisisset & reliquisset.

Historia est scripta apud Valerium Maxim. De mortibus nõ uulgaribus.

Prima Olympiade.) Id est, primo certamine quod quinto quoq; anno tum primum celebrandum est institutum. Vnde & quinquennale tempus Olympiadis nomine postea ab autoribus designari solitum est, per quas & Græci numerabant.

QVAM OB CAVSAM NOBILES PVERI Athenienſium tibijs canere deſierint, cum patrium iſtum morem canendi haberent.

CAPVT XVII.

Alcibiades.

ALcibiades Athenienſis, cum apud auunculum Periclem puer artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur, & arceſſi Pericles Antigenidam tibicinem iußiſſet, ut eum canere tibijs (quod honeſtiſſimum tum uides

uidebatur) doceret: traditas sibi tibias cum ad os adhibuisset, inflasset q3, pudefactus oris deformitate, abiecit infregit q3. Ea res cum percrebuisset, omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibijs canendi desita est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilæ nono & uigesimo. Pamphila.

In commentario Pamphilæ.) Hæc Pamphila, si Suidæ credimus, mulier nobilis & docta fuit, filia Soteridæ, patria uero Pamphila fuit Epidauria, cuius dicuntur esse uiginti tria commentaria, & libri in abbreuiationem Ctesiæ, tum & epithomata rerum historicarum numerosa, & de dubitationibus uolumina, postremo de rebus quoque uenereis. Hæc Suidas.

QVOD PVGNA BELLI CIVILIS VIctoria q3 C. Cæsaris, quam uicit in Pharsalicis campis, nuntiata prædicta q3 est per cuiusdam Cornelij sacerdotis uaticinium, eodem ipso die in Italia Patauij.

CAPVT XVIII.

QVo C. Cæsar, & Cn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia conflixerunt, res accidit Patauij in trãspadana Italia, memoria digna: Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotij religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus, repente mota mente conspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari: Ac deinde alios cedere, alios urgere: cædem, fugam, tela uolantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, uulnera, perinde ut si ipse in prælio uersaretur, coràm uidere sese uociferatus est: Ac postea subito exclamauit, Cæsarem uicisse. At Cornelius sacerdos.

Corne-

Cornelij ſacerdotis ariolatio leuis tum quidem uiſa eſt & uecors. Magnæ mox admirationi fuit, quod non modo pugnæ dies, quæ in Theſſalia pugnata eſt, neque prælij exitus, qui erat prædictus, idem fuit: ſed omnes quoque pugnandi reciprocæ uices, & ipſa exercituum duorum conflictatio uaticinantis motu atq; uerbis repræſentata eſt.

VERBA MARCI VARRONIS MEMORIA digna, ex ſatyra quæ inſcribitur περὶ ἑδεσμάτων.

CAPVT XIX.

NOn pauciſſimi ſunt, in quos poteſt conuenire id, quod M. Varro dicit in ſatyra, quæ inſcribitur περὶ ἑδεσμάτων. Verba hæc ſunt: Si quantum operæ ſumpſiſti, ut tuus piſtor bonum faceret panem, eius duodecimam philoſophiæ dediſſes, ipſe bonus iampridem eſſes factus. Nunc illum qui norunt, uolunt emere milibus centum. Te qui nouit, nemo centuſſis.

Nemo te centum aſſibus emeret.

NOTATA QVAEDAM DE EVRIPIDIS poetæ genere, uita, moribus, deq; eiuſdem fine uitæ.

CAPVT XX.

EVripidis poëtæ matrem, Theopompus agreſtia holera uendentem uictum quæſiſſe dicit. Patri autem eius nato illo, reſponſum eſt à Chaldæis, cum puerum cum adoleuiſſet, uictorem in certaminibus fore. Id ei puero fatum eſſe pater interpretatus, athletam debere eſſe, roboratoque exercitatoque filij ſui corpore, Olympiam certaturum cum inter athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamine per ambiguam

Euripidis genus.

Id eſt, uendendo, græce dixit.

Id eſt, fatale à diuis indictum.

ætatem receptus non est. Pòst Eleusinio, et Theseo certamine pugnauit, & coronatus est. Mox à corporis cura ad excolendi animi studium transgressus, auditor fuit physici Anaxagoræ, et rhetoris Prodici: in morali autem philosophia, Socratis. Tragœdiam scribere natus annos duodeuiginti adortus est. Philochorus refert in insula Salamine speluncam esse tetram & horridam, quam nos uidimus, in qua Euripides tragœdias scriptitarit. Mulieres ferè omnes in maiorem modum exosus fuisse dicitur: siue quod natura abhorruit à mulierum cœtu, siue quod simul duas uxores habuerat, cum id decreto ab Athenien sibus factum esset, quarum matrimonij pertædebat. Eius odij in mulieres Aristophanes quoq; meminit ἐν ταῖς πρωτέραις θεσμοφοριαζούσαις, in his uersibus: In honorem Thesei. Prodicus rhetor. Thesmophoria festa Cereris.

Νῦν οὖν ἅπάσαισι πρᾶινῶ, κοὐ λέγω.
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα βουλῶμαι.
Ἄγχιστ' ἐγὼ δὲ ὧν γυναῖκες δρᾶτε, ἐν ἀγχίοις
Τοῖς λαχάνοις αὐδᾶς τραφείς.

Alexander autem Aetolus hos de Euripide uersus composuit: Alexander Aetolus.

Ὁ δ' ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀσχαύως:
Στρυφνὸς μὲν ἐμοί γε ἔοικε προσπίπτειν
καὶ μισογέλως, μὴ θαύμαμ. οὐ δὲ * πάροινον
Μεμαθηκώς, * ἄλλου γράφαι τοῦτ' ἄν,
Μέλιτος, ἐσθλὸν ἐπεπύχει.

* Fortasse παρ' οἶνον.
* Fortasse ἀλλ' ὅτι.

Is, cum

Is, cum in Macedonia apud Archelaum regem esset, uteretur q; eo rex familiariter, rediēs nocte ab eius cœna, canibus à quodam æmulo immissis dilaceratus est, et ex his uulneribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius et memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoq; loco prædicarent: οὗπερ σὸν μνῆμα Εὐριπίδῃ ᾤλετο τοῦ: quod egregius poëta morte obita sepultus in corū terra foret. Quamobrē cum legati ad eos ab Athenieñsibus missi petissent, ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri, maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt.

Id est, nunq; tua memoria, tuū monimentū Euripides peribit.

Olympiam.) Vrbem Achaiæ.

Post Eleusinos.) Ab Eleusi uico Attico, ubi sacra solennia celebrabantur in honorem Cereris quærentis filiam Proserpinam, sunt inde Eleusina sacra appellata.

Philochorus.) Athenienſis philoſophus & aſtrologus fuit, qui, ut autor est Suidas reliquit librum de condita Salamina insula, quæ confinis est Atticæ regioni, ut tradit Stephanus.

ἐμ ταῖς πρωτέροις &c.) In prioribus Cereris sacra celebrantibus: tradit enim Suidas Cereris sacra, θεσμοφορίαι dicta, unde Aristophanes θεσμοφοριάζω uerbum declinauit.

νῦν οὖμ ἅπασιν παρανῶ.) Nūc ergo uniuersis scilicet mulieribus uobis, moneo & dico hunc uidelicet Euripidē punire uirū multorū causa, agrestia uel rustica quędā in mulieres facit, quod agrestibus mulieribus ipse enutritus sit.

ὁ δ' ἀναξαγόρας πρόφιμος &c.) Alumnus Anaxagoræ ueteris rusticus quidem, ut mihi uidetur, in alloquendo & fabulando.

QVOD A POETIS IOVIS FILII PRVdentissimi humanissimiq; Neptuni autem inhumanissimi & ferocissimi traduntur.

Cap.

CAPVT XXI.

PRæstantißimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios poëtæ appellauerunt, ut Aeacum, et Minoa, & Sarpedona: ferocißimos & immanes, & alienos ab omni humanitate, tanquàm è mari genitos, Neptuni filios dixerunt, Cyclopa, & Cercyona, & Lestrygonas.

Aeacũ, qui apud inferos uectigali colligẽdo præfectus erat, atq; ob æquitatẽ inter iudices relatus.

Cercyona.) Latronem qui obsessis uiis prope Eleusin, homines istinc illinc commeantes grassando interimere solebat, autor Suidas.

Lestrigonas.) Populos Siciliæ antiquissimos, à quibus Cyclopum fabula putatur deriuata.

HISTORIA DE SERTORIO DVCE, déq; astu eius, commentitijsq́ue simulamentis, quibus ad Barbaros milites continendos, conciliandósque sibi utebatur.

CAPVT XXII.

SErtorius uir acer egregiusq́; dux, et utendi, regendiq; exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficilimis mentiebatur ad milites si mendacium prodesset, et literas compositas pro ueris legebat, & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat, si quid istæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorij nobile est: Cerua alba eximiæ pulchritudinis, et uelocißimæ celeritatis, à Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctam Dianæ numine, colloqui secum, monereq́; & docere quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit. Ac si quid durius uidebatur, quod imperandũ militibus foret, à cerua sese monitum tum prædicabat. Id cum dixerat, uniuersi

Astutia Sertorij.

Ea quæ nolẽtu uidẽtur, ea uisa dicũtur sic Cicero in diuina.

Vel per pleonasmũ adiectũ est si, uel, quod mihi magis arrider, si deo dixit proigno to alicui deo q̃ modo Gellius noster & ante usus est libro secundo.

tanquam si deo, libentes parebant. Ea cerua quodam die, cum incursio esset hostium nuntiata, festinatione ac tumultu consternata, in fugam sese prorupit, atq; in palude proxima delituit, & postea requisita perisse credita est. Neq; multis diebus pòst, inuentam esse ceruam Sertorio nuntiatur. Tum qui nũtiauerat, iußit tacere: ac ne cui palàm diceret interminatus est: præcipitq; ut eam postero die repente in cum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret. Admißis deinde amicis postridie, uisum sibi esse ait in quiete, ceruam quæ perierat, ad se reuerti: & ut prius consueuerat, quod opus esset facto, prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat significante, cerua emissa in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est. Eaq; hominum Barbarorum credulitas, Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum multis prælijs superatus esset, neminem unquàm ab eo desciuisse, quanquam id genus hominum esset mobilißimum.

DE AETATIBVS HISTORICORVM nobilium, Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. CAPVT XXIII.

Hellanicus. Herodotus. Thucydides

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores, in ijsdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt, & non nimis longe distantibus fuerunt ætatibus. Nam Hellanicus in initio belli Peloponnesiaci fuisse quinq; & sexaginta annos natus uidetur, Herodotus

dotus tres et quinquaginta, Thucydides quadraginta.
Scriptum hoc in lib. XI. Pamphilæ.

QVID VVLCATIVS SEDIGITVS IN LIbro, quem de poetis scripsit, de comicis latinis iudicarit.

CAPVT XXIIII.

Sedigitus in libro quē scripsit de poētis, quid de ijs sentiat qui comœdias fecerunt, & quem præstare ex omnibus cæteris putet, ac deinceps quo quenq; in loco, & honore ponat, his uersibus suis demonstrat: Sedigitus. Comici latini.

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant,
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contrà si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros,
Deinde Nævius qui seruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Pòst insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

DE VERBIS QVIBVS DAM NOVIS, quæ in Cn. Matij Mimiambis offenderamus.

CAPVT XXV.

Cn. Matius uir eruditissimus in Mimiambis suis non absurde, neque absone finxit, recentatur, pro eo quod Græci dicunt ἀναπεύεται. Versus in qui- Recētatur, id est, denuo nascitur.

bus hoc uerbum est, hi sunt:

Iamiam albicaßit phœbus, & recentatur,
Commune lumen hominibus, & uoluptas.

Edulcare. Idem Matius in hisdē Mimiambis, edulcare dicit, quod est dulcius reddere, in his uersibus:

Quapropter edulcare conuenit uitam,
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

In Mimiambis.) Iambicis uersibus, imitatoriis, significat enim Græcis μιμέω imitor quippiam quouis modo, uel gestu corporis, uel uerborum figura.

ἀνανεῶται.) Id est, renouatur, à νέος, quod nouum significat, unde uerbum νέω nouo, as, are, & ἀνὰ præpositio in compositione significat rursum, sic ἀνανεόω renouo.

QVIBVS VERBIS ARISTOTELES PHI losophus definierit syllogismum, eiusq; definitionis interpretamentum uerbis latinis factum.

CAPVT XXVI.

Id est, oratio uel ratio in qua positis uel concessis quibusdam scilicet antecedentibus, aliud quiddā à positis ex necessitate cōtingit.

ARistoteles quid syllogismus esset, his uerbis definiuit: λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. Eius definitionis non uidebatur habere incommode interpretatio facta hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam & concessis, aliud quid, quàm quæ concessa sunt, per ea quæ concessa sunt, necessario conficitur.

QVID SINT COMITIA CALATA, quid curiata, quid centuriata, quid tributa, quid cōsilium. Atq; mihi quædam eiusmodi.

Cap.

CAPVT XXVII.

Comitia calata.

IN libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo, scriptum est, Labeonem scribere calata comitia esse, quæ pro collegio pontificum habentur, aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. Curiata per lictorẽ curiatim calari, id est, cõuocari, centuriata per cornicinem. His dem comitijs, quæ calata appellari diximus, & sacrorũ detestatio, & testamenta fieri solebãt. Tria enim genera testamẽtorum fuisse accepimus: Vnum, quod calatis comitijs in concione populi fieret: alterum in procinctu, cum uiri ad prælium faciendũ in aciem uocabantur: tertium per familiæ emancipationẽ, cui æs, et libra adhiberetur. In eodem Lælij Felicis libro hæc scripta sunt: Is, qui non uniuersum populum, sed partem aliquã adesse iubet, non comitia, sed consilium edicere debet. Tribuni autem neq; aduocant patritios, neq; ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur, quæ Trib. Pleb. ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus antè patritij non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo iure quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc scriptum est: Cum ex generibus omnium suffragium feratur, curiata comitia esse: Cum ex censu & ætate centuriata: Cum ex regionibus & locis tributa. Centuriata autem comitia

Curiata. Cẽturiata.

Denotando rũ, nisi quis malit intelligere iuramenta, quæ per sacrorũ testationem confirmari solent.

Plebiscita.

intra pomœrium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbẽ imperari ius non sit. Propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumq; imperari præsidij causa solitum, quoniam populus esset in suffragijs ferendis occupatus.

Comitia calata. Dicta est hæc uox græca origine à uerbo κκλέω, quod uoco significat, unde uetustas rudis calare dixit latina forma pro uocare, unde & calendæ dicuntur autoribus grammaticis, quod is dies per præconem calari, id est, proclamari consueuerit.

Tertium per familiæ emancipationem.) Quod, autore Iustiniano, institit. lib. 2. tit. de testamentis, longo post tempore superioribus accessit, quod dicebatur per æs & libram, scilicet quod per emancipationem, id est, imaginariam quandam uenditionem agebatur, quinq; testibus & libripende ciuibus Ro. puberibus presentibus, et eo qui familiæ emptor dicebatur. Est autem emancipatio imaginaria uẽditio quædam, ea res ita agitur, adhibitis non minus quàm quinq; testibus ciuibus Rom. puberibus, & eo qui libripens dicitur, is qui mancipium accipit æs tenẽs ita dicit: Hunc ego hominem ex iure Quiritũ meum esse aio, hicq; mihi emptus est, hoc ære, ænea libra, deinde ære percutit libram, idq; æs dat ei à quo mancipium accipit, precij uel quasi precij loco.

QVOD ERRAVIT CORNELIVS NEPOS, cum scripsit Ciceronẽ tres & uiginti annos natum, causam pro Sexto Roscio dixisse.

CAPVT XXVIII.

Cornelij Nepotis erratũ

Cornelius Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maxime amicus, familiarisq; fuit. Atq; is tamen in primo librorũ, quos de uita illius composuit, errasse uidetur, cum eum scripsit tres et uiginti annos natũ, primã causam iudicij publici egisse.

egisse, Sextumq; Roscium paricidij reum defendisse. Dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus consulibus, ante diem III. nonas Ianuarij M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolobellam, quibus COSS. causam priuatã pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit, sex & uiginti anni reperiũtur. Neq; dubium est, quin post annum quàm pro Quintio dixerat, Sextum Roscium reum paricidij defenderit, annos iam septem et uiginti natus, L. Sylla Felice, & Q. Metello Pio consulibus. In qua re etiam Fenestellã errasse Pedianus Asconius animaduertit, quòd cum scripserit sexto et uigesimo ætatis anno pro Sexto Roscio dixisse. Longior autem Nepotis quàm Fenestellæ error est: nisi quis uult in animum inducere, studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem suppressisse, ut M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio ad modum adolescens uideretur. Illud adeo ab utriusque oratoris studiosis animaduersum et scriptum est, quod Demosthenes & Cicero pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint: Alter κατὰ ἀνδροτίωνος, ηὲ κατὰ Ἀμοιβάτους, septem & uiginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, septimo & uigesimo pro Sexto Roscio. Vixerunt quoq; non nimis numerum annorum diuersum: alter treis & sexaginta annos, Demosthenes sexaginta.

QVALI FIGVRA ORATIONIS, ET quàm noua L. Piso annalium scriptor usus sit.

CAPVT XXIX.

DVæ istæ in loquendo figuræ, notæ satis usitatæque sunt: Mihi nomen est Iulio, & mihi nomen est Iulij. Tertiam figuram nouam hercle reperi apud Pisonem in secundo annalium. Verba Pisonis hæc sunt: L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere. Eumq; orat, uti sua uoluntate Romam contendat: quia Tarquinium (inquit) nomen esset: Hoc perinde est, tanquam si ego dicam, mihi nomen est Iulium.

Mihi nomẽ est Iulium.

VEHICVLVM, QVOD PETORRITVM appellatur, cuiatis linguę uocabulũ sit, Greçe an Gallicę.

CAPVT XXX.

QVi ab alio genere uitæ detriti iam & retorridi, ad literarum disciplinas serius adeunt, si forte ijdem garruli natura & subargutuli sunt, oppidoquam fiunt in literarum ostentatione inepti & friuoli. Quod genus profecto ille homo est qui de petorritis nuper argutissimas nugas dixit. Nam cum quæreretur, petorritum quali forma uehiculum, cuiatisq; linguæ uocabulũ esset, et faciem uehiculi ementitus est longe alienam falsamq;, & uocabulum græcum esse dixit: atq; id significare uolucres rotas interpretatus est: Commutata'que una litera, petorritũ esse dictum uolebat, quasi petorrotum. Scriptũ etiam hoc esse à Valerio Probo cõtendit.

Petorritũ.

Ego,

Ego, cum Probi multos admodum commentationum libros inquisierim, neque scriptum in his inueni, nec usquam alioquin Probum scripsisse credo. Petorritum enim est non ex Græca dimidiatum: sed totum transalpibus factum: nam est uox gallica. Id scriptum est in libro M. Varronis decimoquarto rerum diuinarum. Quo in loco Varro cum de petorrito dixisset, esse id uerbum gallicum, lanceam quoque dixit non latinum, sed hispanicum uerbum esse. Lancea.

Petorr.) Volans rota. Vt sit uocabulũ Græcolatinum, dictum à uerbo Greco πέτομαι, quod significat uolo, & latino rota rotæ. Verum hoc commentum non solum refellitur hoc loco à Gellio, sed etiam à Fabio lib. institit. 1.

QVAE VERBA LEGAVERINT RHODII ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine.

CAPVT XXXI.

RHodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumq; in ea pulcherrimum ornatissimumq; obsidebat oppugnabatq; Demetrius, dux ætatis suæ inclytus: cui à peritia disciplinaq; faciendi obsidij, machinarumq; solertia, ad capienda oppida repertarum, cognomentum πολιορκητὴς fuit. Tum ibi in obsidione illa, ædes quasdam publice factas, quæ extra urbis muros cum paruo præsidio erant, aggredi et uastare atq; absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta illustris pictoris: cuius operis pulchritudinem præstantiamq;, ira perci-

Demetrius dux.

Obsidñ noue dixit.

Vrbium destructor, ex pugnator, à πόλις, quod urbem significat, & ὀρύσσω rapio & destruo.

percitus Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium cum his uerbis: Quæ malum (inquiunt) ratio est, ut tu imaginem istam uelis incẽdio æditũ facto disperdere? Nam si nos omnes superaueris, et oppidum hoc totum ceperis, imagine quoq; illa integra & incolumi per uictoriam potieris: sin uero nos uincere obsidendo nequiueris, petimus consideres ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios uincere, bellum cum Protogene mortuo geßisse. Hoc ubi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini & ciuitati pepercit.

Ialysi Protogenis.) Meminit illius Protogenis Plin. auunculus lib. nat. hist. 35. cap. 19. magna cum laude, ubi & hanc Ialysi imaginem celebrat, atque inter omnia artificiosa Protogenis opera eam tabulam cunctis miraculo fuisse dicit, etiam sua ætate, quippe delatam ex Græcia Romam. Et quoniam Plinius in ea imagine canes expressos dicit, suspicor Ialysum hunc uenatorem fuisse, & si nonnulli trahunt ad equum sudore anhelantem, quem expresserit Protogenes.

Mittunt Rhodij legatos.) Plinius hęc paulo diuersius, nam in ea ipsa obsidione Protogenẽ pictorem fiducia artis perfectissimæ fretum, pinxisse tabulas in suburbano hortulo narrat, quẽ cum hostis Demetrius missis legatis rogasset, qua fiducia extra muros prope in hostis sui castris ageret? Respondit Protogenes. Quoniam, inquit, sciebam Demetrium regem cum hostibus, non cum artibus bellum gerere.

A. GEL.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER XVI.

VERBA MAVSONII PHILOSOPHI græce, digna atque utilia audiri obseruariq. Eiusdem utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.

CAPVT I.

ADOLESCENTuli cum etiam tum in scholis essemus, ἐνθυμημάτιον hoc græcum quod apposui, dictũ esse à Musonio philosopho audiebamus: & quoniam uere atque luculente dictum, uerbisq; est breuibus & rotundis uinctum, perquam libenter memineramus: ἂν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει: ἂν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. Postea istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites positam legimus. Quæ & si laxioribus paulo longioribusq; uerbis comprehensa est præquàm illud Græcum quod diximus, quoniam tamen prior tempore antiquior que est, uenerabilior uideri debet. Verba ex oratione hæc sunt: Cogitate cum animis uestris, si quid uos per laborem recte feceritis, labor ille à uobis cito recedet, benefactum à uo-

Idest, si quip piam feceris bonum, honestum, cũ labore, labor quidẽ perit, honestũ autẽ ipsum manet, si quippiam feceris turpe cũ uoluptate suaue quidem dulce illud abit, at turpe manet ipsum.

à uobis dum uiuetis non abscedet. Sed si qua per uolu ptatem nequiter feceritis, uoluptas cito abibit, nequiter factum illud apud nos semper manebit.

Ενθυμημάτιον.) Græcam hanc sententiolam acutam. Est enim autor Marcus Tullius in Topicis ad Trebatium, omnem quidem sententiam apud Græcos enthymematis nomine comprehendi. Attamen proprie sibi uendicare hanc appellationem eas sententias quæ sint simul & breuissimæ & angustissimæ, ut quæ colligantur ex contrariis. Vnde & Aristoteles motus tum in dialecticis tum in rhetoricis, syllogismum imperfectum enthymema uocat, ut qui sit breuior & acutior perfecto.

CVIVSMODI SIT LEX APVD DIALEcticos percontandi disserendiq;, & quæ sit eius legis reprehensio.

CAPVT II.

LEgem esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur disputeturq;: atq; ibi quod rogere, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solum quod es rogatus, aut aias, aut neges. Eamq; legem qui non seruent, & aut plus, aut aliter quàm sunt rogati respondeant, existimantur rudes indoctiq; esse, disputandiq; morem atq; rationẽ non tenere. Hoc quidem quod dicunt, in pleriscq; disputationibus proculdubio fieri oportet. Indefinitus nanq; inexplicabilisq; sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusq; simplicibus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidentur, in quibus si breuiter & ad id quod rogatus fueris respõdeas, capiare. Nam si quis his uerbis interroget, postulo ut respondeas; Desieris'ne facere adulterum an nonẽ

Dialecticæ captiones.

an non? utcunq; dialectica lege responderis, siue aias, siue neges, hærebis in captione: tam si te dicas adulterum, q̃ si neges. Sed quod minus est in interrogatione, id est addendum. Nam qui facere aliquid non desinit, nõ id necessario etiã fecit. Falsa igitur est species istius captionis: et nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludiq; possit, eum facere adulterium, qui se negauerit facere desisse. Quid autẽ legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius q̃ quod interrogati erunt, respondeant? Nam si ita ego istorum aliquem rogem: Quicquid non perdidisti, habeas'ne an non habeas? postulo aut aias aut neges. Vtcunq; breuiter responderit, capietur. Nam si non habere se negauerit, quod non perdidit, colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. Sin uero habere se dixerit, colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit. Rectius igitur cautiusq; ita respondebitur. Quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. Sed huiusce modi responsio non fit ea lege, quã diximus. Plus enim quàm quod rogatus est respondet. Et propterea id quoq; ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

QVANAM RATIONE EFFICI DIXERIT Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquanti sper inedia possit, & tolerari fames: Verbaq; ipsa Erasistrati super ea re scripta.

CAPVT III.

Cum

Qui Phauorinus dictus est dulcis Syren ob eloquentiam suam. Pisistratus in uita eiusdem.

Cvm Phauorino Romæ dies plerunq; totos eramus tenebatq; animos nostros homo ille fandidulcissimus: atq; cum quoquò iret, quasi ex lingua prorsum eius capti, prosequebamur: ita sermonibus usquequaq; amœnissimis demulcebat. Tum ad quendam ægrum cũ isset uisere, nosq; cum eo unà introissemus, multaq; ad medicos qui tũ forte istic erant ualetudinis eius gratia, oratione græca dixisset, ac ne hoc quidem, inquit, mirũ uideri debet, quod cũ antehac semper edundi fuerit appetens, nunc post imperatã iam diam tridui, omnis eius appetitio pristina elanguerit. Nam quod Erasistratus scriptũ reliquit, inquit, propemodũ uerum est: Esuritionem faciunt inanes patentesq; intestinorũ fibræ, & cauua intus uentris, et stomachi uacua hiantia: quæ ubi aut cibo cõplentur, aut inanitate diutina contrahuntur & conniuent, tunc loco in quẽ cibus capitur uel stipato uel adducto, uolũtas capiendi eius desiderandiq; restinguitur. Scythas quoq; ait eundem Erasistratũ dicere, cum fit usus ut famẽ longius tolerent, fasciis uentrẽ strictissime circumligare. Ea uentris compressione esuritionem posse depelli creditũ est. Hæc tum Phauorinus, multaq; istiusmodi alia affabilissime dicebat. Nos autem postea, cum librũ forte Erasistrati legeremus διαιρέσεων primũ, idipsum in eo libro quod Phauorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. Verba Erasistrati ad eam rem pertinentia, hæc sunt: Ελογιζόμεθα οὖν πρὸ πλῶ

Esuritio.

Scytharum mos.

ἀρχυρᾶ

ἠχυρᾶν συμπῶσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὸ σφόδρα ἀσιτίαν ἢ χεῖρον τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσιν ἢ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἢ πρῶνα πρὸς ἀκολουθεῖ, ὕστερον δ' οὔ κεφ. Deinde Paulũ infrà: εἰθισμένοι δ' εἰσὶ καὶ οἱ Σκύθαι ὅταν δι' ἄλγος καιρὸν ἀναγκάζωνται ἀσιτεῖν, ζώνας πλατείας τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης. χεδρὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ διὰ δὲ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πρῶσιν: ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodem libro Erasistratus uim quandam famis non tolerabilem, quam Græci βούλιμον καὶ βούπεινα *appellant, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quàm cum serenum atq; placidum est. Atq; eius rei causas, cur his moribus in eo plerunq; tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt:* ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ὧν τούτου, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατὶ ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται, ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quoniam λιμὸς & πεῖνα per se famẽ significant, βοῦ autem particula in compositione amplificare solet, nimirum à bouismagnitudine, quæ & Græcis βοῦς appellatur.

ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν.) Putabamus iuxta fortem cõpressionem uentris, esse ualde magnam inediam, etenim uehementer multum abstinentibus à cibo secundum propositum, id est ex decreto, in primis temporibus fames sequitur, & afficit, posterius autem non amplius.

εἰθισμένοι.) Assueti autem sunt & Scythæ quando, id est cum propter quandam occasionem coguntur abstinere à cibo, cingulis latis uentrẽ constringere tanquam fame ipsos minus turbante & cruciante. Fermè autem & quando plenus uenter fuerit, propter uacuum in ipso uentre

tre nullum, propter hoc non esuriunt, scilicet Scythę ipsi. Quando autem ualde compressus uenter fuerit, uacuum non habet.

ἄπορον.) Dubium autem indigensq; consideratione in hoc, et in reliquis intolerabiliter esuriētibus, propter quid in frigoribus magis accidēs hoc fit, q̄ serenitatibus & caloribus. Aristoteles in problematis uerisimilem rei huius caussam refert, quod uidelicet hyemis tempore, frigus circumfusum calorē interiorem reprimat, nec effluere sinat, quod & aqua offusa frigida aduehit, quippe quæ calorem concludat & arceat, ne foras se promat. Denicq; per hyemem omnibus accidit calidiorem suam esse partem interiorem, at in sole ui nulla arcente, calor effluit, atq; ocyus euanescit. Iam uero facilis concoctio quæ à calore iuuatur famem exauget, cruditas autem quam stomachi frigiditas conciliat, cibi appetentiam non agnoscit.

QVO RITV QVIBVSQVE VERBIS Fecialis Po. Ro. bellum indicere solitus sit iis, quibus Po. Ro. bellum fieri iusserat. Et item in quæ uerba cōceptum fuerit iusiurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandum remitti æquum esset.

CAPVT IIII.

CIncius in libro III. de re militari, fecialē Populi Romani bellum indicentem hostibus, telumq; in agrum corū iacientem, hisce uerbis uti scripsit. Quod populus Hermundulus, hominesq; populi Hermunduli, aduersus populū Romanum bellum fecere, deliquereq;, quodq; populus Romanus, cū populo Hermundulo, hominibusq; Hermundulis bellum iusserit. Ob eam rem ego populusq; Romanus populo Hermundulo hominibusq; Hermundulis bellum indico faciōq;. Item in libro eius-

Hermundulus.

dem

dem Cincij de re militari quinto ita scriptum est: Cum delectus antiquitus fieret, & milites scriberẽtur, in tus- iurandum eos tribunus militaris adigebat, in uerba hæc: In magistratu C. Lælij C. filij C O S. L. Cornelij P. filij C O S. in exercitu decemq; milia passuum propè, furtum non facies dolo malo, solus, neq; cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, uti tu ad C. Lælium C. filiũ C O S. L. 'ue Cornelium P. Filium C O S. siue ad quem eorũ iusserit, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris sustuleris'ue dolo malo, aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, uti quod recte factum esse uoles. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & ut citati C O S. responderent. Deinde ita concipiebatur iusiurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi harunce aliqua causa erit: Funus familiare, feriæ uindemiales, calendæq;, quæ non eius rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset: morbus sonticus, auspicium'ue, quod sine piaculo præterire non liceat: sacrificium'ue anniuersarium, quod recte fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit: ius, hostis'ue, status condictus'ue dies cum hoste: si cui eorum harunce quæ causa erit, eum se postri die quàm per eas causas licebit, eo die uenturum aditu

Iurisiurãdi militaris formula.

Extra hastã.) præter. Vtrẽ.) quo uinum potúm ue in exercitũ uehere liceat, id quod hodie adhuc fit in regionibus Hispaniæ.

Id est, celebritates mẽstruæ.

Id est, sine scelere expiatione digno.

rumq; eum, qui eum pagum, uicum oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro uerba hæc sunt: Miles cum die, qui prædictus est, aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur. Item in libro sexto hoc scriptum est:

Alæ militares. Legio.

Alæ dictæ exercitus equitum ordines, quòd circum legiones dextra sinistraq; tanquam alæ in auium corporibus locabantur. In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

Feriæ denicales.) Hæ sunt cum hominis mortui caussa familia purgatur, & sacrificijs expiatur. Græci enim νεκρὸν demortuum uocant, autor Sex. Pomp.

Collatæ.) Id est, institutæ.

Caussa eius rei.) Id est effugiendæ militiæ.

Auspicium.) Scilicet neglectum, uel contrarium malum omen.

Infrequens.) Pro desertore habebatur, antiquitus enim, autore Pompeio, infrequens miles dicebatur, qui à signis suis abierat, in quem haud aliter animaduertebatur quàm in hostem.

VESTIBVLVM QVID SIGNIFICET, DEque eius uocabuli rationibus.

CAPVT V.

PLeraq; uocabula, quibus uulgo utimur, neq; tamẽ liquidò scimus, quid ea proprie atq; uere significent, sed incompertam & uulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, uidemur magis dicere quod uolumus, quàm dicimus. Sicuti est uestibulum, uerbum in sermonibus celebre atq; obuium, non omnibus tamen qui illo facilè utuntur satis spectatum. Animaduerti enim

Vestibulum atrium.

quos

quosdam, haud quaquam indoctos uiros, opinari uestibulum esse partem domus primorem, quam uulgus atrium uocat. Cæcilius Gallus in li. de significatione uerborum, quæ ad ius ciuile pertinent secũdo, uestibulum esse dicit non in ipsis ædibus, neq; partem ædium, sed locum ante ianuam domus uacuũ, per quem à uia aditus accessusq; ad ædes est: cũ dextra sinistrāq; inter ianuam tectāq; quæ sunt uiæ iuncta, spatium relinquitur: atq; ipsa ianua procul à uia est area uacanti intersita. Quæ porrò huic uocabulo ratio sit, quæri multũ solet. Sed quæ scripta legi, ea fermè omnia inconcinna atq; absurda uisa sunt. Quod Sulpitium autem Apollinarem memini dicere, uirũ cleganti scientia ornatum, huiuscemodi est: Ve particula, sicuti quædam alia, tum intensionem significat, tũ minutionem. Nam uetus, et uehemens, alterũ ab ætatis magnitudine compositũ elisumq; est, alterum à mentis ui atq; impetu dicitur. Vescum autem, quod ex ue particula, et esca copulatũ est, utriusq; diuersæ significationis uim capit. Aliter enim Lucretius uescũ salem dicit ex edendi intentione, aliter Lucilius uescum appellat cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitùs facicbãt, locũ ante ianuam relinquebant, qui inter fores domus, et uiam medius esset. In eo loco qui dominum eius domum salutatũ uenerant, priusquam admitterẽtur, consistebant, et neq; in uia stabant, neq; intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci consistione, et

Ve particula.
Vetus.
Vehemens.
Vescum.

Prouocat enim autorũ bus medicis uel maxime edendi appetitum salis acrimonia adeout rustici nullo alio condimẽto pecoribus appetitum

excitare soleant, quomodo & Ver. noster uescum salem dixit, lib. de agricultura quarto, fastidium tollentem. Sic alibi: Salices carpetis amaras.

quasi quadam stabulatione, uestibula appellata sunt, spatia (sicuti diximus) grandia, ante fores ædium relicta, in quibus starent qui uenissent, priusquàm in domum intromitterentur. Meminisse autem debebimus, id uocabulum nõ semper à ueteribus proprie, sed per quasdam tralationes esse dictum: quæ tamen ita sunt factæ, ut ab ista, de qua diximus, proprietate non longè desciuerint, sicut illud in VI. Verg.

Vestibulum ante ipsum, primisq; in faucibus orci
Luctus, & ultrices posuere cubilia curæ.

Non enim uestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit, quod obrepere potest, tanquam si ita dicatur: sed loca duo demonstrat extra orci fores, uestibulum et fauces: ex quibus & uestibulum appellat ante ipsam domum, & ante ipsa orci penetralia. Fauces autem uocat iter angustum, per quod ad uestibulum adiretur.

HOSTIAE, QVAE DICVNTVR BIDENtes, quid sint, & quam ob causam ita appellatę sunt: super ea re P. Nigidĩ, & Iulĩ Higini sententiæ.

CAPVT VI.

REdeũtes Græcia, Brundusium nauẽ aduertimus. Ibi quispiã linguæ latinæ literator, Roma à Brũdusinis accersitus, experiundũ sese uulgo dabat. Imus ad eum nos quoq; oblectamenti gratia. Erat enim fessus atq; languens animus de æstu maris. Legebat barbare inscitẽq; Vergilij VII. in quo libro hic uersus est:

Centum lanigeras mactabat rite bidentes.

Et in-

Et iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum uellet dicere. Tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, doces' ne, inquam, nos magister, cur bidentes dicantur: Bidentes, inquit, oues appellatæ: idcircoq; lanigeras dixit, ut oues planius demõstraret. Posthac, inquam, uidebimus, an oues solæ (ut tu ais) bidentes dicantur: & an Pomponius Atellanarum poëta, in Gallis transalpinis errauerit, cum hoc scripsit: Pomponius

Mars tibi uoueo facturum, Id est, sacrificaturum.
Si unquam redierit, bidenti uerre. Porco excæstrato.

Sed nunc ego à te rogaui, ecquam scias esse huiusce uocabuli rationem. Atque ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter: Oues, inquit, bidentes dictæ, quod duos tantum dentes habeant: Vbi terrarum quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ouem uidistis? Ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. Tum ille permotus mihi, & irritatus, quære, inquit, ea potius, quæ à grammatico quærenda sunt. Nam de ouium dentibus opiliones percõtantur. Facetias nebulonis hominis risi, & reliqui. P. autem Nigidius in libro, quem de extis composuit, bidentes appellari ait, nõ oues solas, sed omnes bimas hostias: neque tamen dixit apertius cur bidentes. Sed quod ultro existimabamus, id scriptum inuenimus in commentarijs quibusdam ad ius Pont. pertinentibus: Bidentes primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo usu loquendi corruptam Bidentes.

Id est, expiãdum, luendum, placandum.

Id est, pasto res ouium.

esse uocem, & ex bidennibus bidentes factum, quoniam id uidebatur esse dictu facilius. Higinus tamen Iulius, qui ius Pont. non uidetur ignorasse, in quarto librorum, quos de Vergilio fecit, appellari bidentes scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberēt. Verba illius ipsa posui: Quæ bidens est, inquit, hostia oportet habeat dentes octo: sed ex his duo cæteris altiores, per quos appareat, ex minore ætate in maiorem transcendisse. Hæc Higini opinio, an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari poterit.

Posteriori opinioni Higini, de bidentibus assentitur Nonius Marcellus.

Latinæ linguæ literator.) Sunt qui literatum à literatore distinguant, ut Græci grammaticum à grammatista, & illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment, quorum opinionem quidam etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores, ait, cum familia alicuius uernalis produceretur, non temere quem literatum intitulo, sed literatorem proscribi solitum esse, quasi non per fectum in literis, sed imbutum. Hæc Sueto. Tranquillus in lib. de illustribus grammaticis scribit.

Attellanarum.) Fabularum quæ primum cœptæ sunt in Attellis oppido Volscorum.

Facto sacrificio.) Factis piaculis, id est sacrificijs quæ expiant.

QVOD LABERIVS VERBA PLERAque licentius petulātiusq; finxit: & quod multis item uerbis utitur, de quibus an sint latina, quæri solet.

CAPVT VII.

Verba noua facta à Laberio.

Laberius in Mimis quos scripsit auit, oppido quàm uerba finxit præliccenter. Nam & mēdicimonium dicit, & mœchimonium, & adulterionem, adulteritatemq; pro adulterio, & depudicauit pro stuprauit, & ablu-

ablunium pro diluuio: & quod in Mimo ponit, quem † Cophinum inscripsit, manuatus est, pro furatus est. Et item in Fullone, furem manuarium appellat:

Manuari, inquit, pudorem perdisti.

† Aliàs, Theophimũ

Multaq; alia huiusmodi nouat, neq; non obsoleta quoque, & maculanea ex sordidiore uulgi usu ponit, quale est in Staminarijs:

Vetera uestimenta qui innouat dicitur fullo.

Tollet bona fide uos orcus nudas in Catomium.

Et elutriare lintea, & labandria dicit, quæ ad lauandum sine data, & † Collicior, inquit, in Fullonicam.

* Coltior. Id est, emor uel conductor.

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia?

Item in Restione, Calabariunculos dicit, quos uulgus Calaburriones. Item in Compitalibus, malas malaxaui.

Festa sunt quæ in compitis fiebãt.

Item in Cacomemnone:

Hic est, inquit, ille gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narraui.

Item in Mimo, qui inscribitur Naca, L. Cippum dicit, & obbam, & camelliam, & pictatium, & capitiũ. Induis, inquit, capitium tunicæ pictatium. Præterea † in Anna peranna, gubernium pro gubernatore, et planũ pro sycophanta, & nanum pro pumilione, dicit: quanquam planum pro sycophanta M. quoq; Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit. Atque item in Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, botulum pro farcimine appellat, et hominem * lecnam pro lecui.

† Aliàs, Manua pro annua.

† Leucumã.

De uatici nio ex mor tuis.

leui. Item in Necromantia cocionem peruulgate dicit, quem ueteres arulatorem dixerunt. Verba Laberij hæc sunt: Duas uxores, hoc hercle plus negotij est, inquit cocio, sex ædiles uiderat. Sed enim in Mimo, quem inscripsit Alexandream, eodem quidem modo, quo uulgus, sed probè latineq; usus est Græco uocabulo. Emplastrum enim dixit οὐδετέρως, non genere fœminino, ut isti nouitij semidocti. Verba ex eo Mimo apposui:

Emplastrũ neutri gene ris.

Quid est iũsurandum? Emplastrum æris alieni.

Mendicimonium.) Pro mendicitate.

Mœchimonium.) Pro mœchatione.

Manuari.) Pro furari, utitur & Cato de re rust.

In Staminarijs.) A mulieribus textricibus, quæ sic forte à Laberio dicũtur, quod in stamine texendo occupẽtur.

Catomium.) Videtur Catomium dixisse pro loco in quo apud Græcos ueteres supplicium sumebatur de adulteris, id in hunc modum fiebat, ut tradit interpres Aristophanis, pariter & Suidas, deprehensus in adulterio, tantisper uellicabatur pudenda, dum multam constitutam persolueret, id quod uocabulum Græca origine detortum quoq; significat.

Elutriare.) Id est è luto purgare.

In fullonicam.) Id est in officinam fullonis.

Caldonia.) Appellari hoc loco suspicor eam mulierem Iam in fullonica, quæ calfaciendis aquis præfit in caldarijs uasis, in quibus aliquid calefit, appellant autem ueteres scriptores & calidum & caldum elisa i.

Calaburriones.) Hos suspicor fuisse præcones, qui conționẽ aduocarint in curiam, cui nomen Calabra, qua tantum rerum sacrarum cura gerebatur, autore Festo Põp.

Malas.) Genas.

Malaxaui.) Molliui & fucaui. Formato uocabulo à malaxo, as, are, nimirum ex Græcis, apud quos μαλάττω, cuius futurum est μαλάξω mollio significat.

Caco-

Cacomemnone.) Infelix Cacomemnon dicitur.

Gurdus.) Gurdos pro ſtolidis accipit uulgus, ab Hiſpanis originem duxit, ut opinor.

Inſcribitur Nacca.) Pellis caprarum, Græci enim, autore Suida, naccas uocant caprarum pelles, quo uocabulo & Horatius uſus eſt in ſerm.

Cippum.) Pro cippum ciccum legendum opinor, quod autore Varrone, de lingua latina apud ueteres ſignificabat membranam malorum punicorum.

Et obbam.) Obba uaſis genus eſt apud Nonium Marcellum, arbitror ueſtem ſignificari, uel ex camelorum pellibus ſutam, uel quod magis placet, quæ colore ſit pullo, hunc enim colorem Feſtus tradit Camelinum dici.

Pictatium.) Autore Marcel. tegmen eſt capitis quod pithatium appellatur, à Laberio tãquam philoſophicum nimirum nouiter ducto uocabulo à Pithaco Mitilenæo, qui unus ex ſeptem illis Sophis fuit. At ſi pictatium legere malueris, à pictura & uariegatione trahi poteſt.

In Anna perenna.) Id eſt fabula cui titulus ſic eſt indi tus, quæ dea apud Ouid. Faſt. lib. tertio. de ſe ſic loquitur:

Blandi ſum nympha Numici.
Amne perenne latens, Anna perenna uocor.

Planum pro ſycophãta.) Planos errones, dixit ex græco uocabulo πλανύω, id eſt, erro.

Botulum pro farcimine.) Quod bolis connexum eſt & confertum, ut ait Feſtus Pomp.

Arulatorem.) Ex græco dictum eſt, quia id genus hominum ſequebatur mercès, ut ſi quid caderet, tolleret, lucellíq; aliquid faceret.

QVID SIGNIFICET, ET QVID A NOſtris appellatum ſit ἀξίωμα, quod dialectici dicunt: & quædam alia quæ prima in diſciplina dialectica traduntur.

CAPVT VIII.

CVm in diſciplinas dialecticas induci atq; imbui uellemus, neceſſum fuit adire atque cognoſcere quas uocant dialectici εἰσαγωγάς, tum in primo πρὸ

Quidã non habent.

ἀξιωμάτων discendum, quæ M. Varro aliâs profata, aliâs proloquia, appellat. Commẽtarium de proloquijs Lælij docti hominis, qui magister Varronis fuit studiosè quæsiuimus, eumq; in Pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est. Feciſſeq; uidetur eum librum Lælius sui magis admonendi, quàm aliorum docẽdi gratia. Rediuimus igitur necessario ad Græcos libros, ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his uerbis: λόγος αὐτοτελὴς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. Hoc ego supersedi uertere, quia nouis et inconditis uocibus utendum sit, quas pati aures per insolentiam uix possent. Sed M. Varro in libro de lingua latina ad Ciceronem IIII. & XX. expeditissime ita finit: Proloquiũ est sententia, in qua nihil desideratur. Erit autem planius, quid istud sit, si exẽplum eius dixerimus. Ἀξίωμα igitur, siue id proloquiũ dicere placet, huiusmodi est: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiã deleuit, Milo cædis dãnatus est, neq; bonum est uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atque perfecta uerborum sententia, ut id necesse sit aut uerum, aut falsum esse, id à dialecticis ἀξίωμα, id est, oratio uerum aut falsum plenè significans, appellatum est: à M. Var. sicuti dixi, proloquium, à M. autem Cicerone pronuntiatum: quo illo tamen uocabulo tantisper uti se attestatus est, quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod Græci ὡρισμένον

Proloquiũ.

μένον ἀξίωμα dicunt, id alij noſtrorum adiunctum, alij connexum dixerunt. Id connexum tale eſt: ſi Plato ambulat, Plato mouetur: Si dies eſt, ſol ſuper terras eſt. Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos uel coniunctum, uel copulatum dicimus, quod eſt ciuſdem modi: P. Scipio Pauli filius, & bis COS. fuit, & triumphauit, & cenſura functus eſt, & collega in cenſura L. Mummij fuit. In omni autem coniuncto ſi unum eſt mendacium, etiam ſi cætera uera ſunt, totum eſſe mendacium dicitur. Nam ſi ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi, addidero: & Annibalem in Africa ſuperauit, quod eſt falſum, uniuerſa quoq; illa, quæ coniuncte dicta ſunt, propter hoc unum quod falſum acceſſerit, quia ſimul dicētur, uera non erunt. Eſt item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos diſiunctum proloquiū dicimus. Id huiuſcemodi eſt: Aut malum eſt uoluptas, aut bonum, aut neq; bonū neq; malum eſt. Omnia autem quæ diſiunguntur, pugnātia eſſe inter ſeſe oportet, eorumq; oppoſita ἀντιδιαίρεσιν Græci dicunt. Ea quoq; ipſa inter ſeſe aduerſa eſſe. Ex omnibus, quæ diſiunguntur, unum eſſe uerum debet, falſa cætera. Quod ſi aut nihil omnium uerum, aut omnia plura uel quàm unum uera erunt, aut quæ diſiuncta ſunt, non pugnabunt, aut quæ oppoſita eorum ſunt, contraria inter ſeſe non erunt, tunc id diſiunctum mendacium eſt, & appellatur παραδιεζευγμένον: ſicuti hoc eſt, in quo quæ

Coaptatiũ, pleriq; conditionalem propoſitionem hodie uocant, ut Boëthius.

Perperā diſiunctū ſigni

ficat enim ſe pe παρὰ præ poſitio uitiũ eius cũ quo componitur

quæ oppoſita, non ſunt contraria: aut curris, aut ambulas, aut ſtas. Nam ipſa quidem inter ſe aduerſa ſunt, ſed oppoſita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non ſtare, & non currere, contraria inter ſeſe non ſunt: quoniã contraria ea dicuntur, quæ ſimul uera eſſe non queunt. Poſſis enim ſimul eodemq; tempore, neq; ambulare, neq; ſtare, neq; currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dediſſe, nunc ſatis erit. Atq; id ſolum addendum admonendumq; eſt quod huius diſciplinæ ſtudium atq; cognitio, in principijs quidem tetra & aſpernabilis, inſuauisq; eſſe, & inciuilis uideri ſolet: ſed ubi aliquantum proceſſeris, tum deniq; & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & ſequetur quædam diſcendi uoluptas inſatiabilis: Cui ſanè ſi modum non feceris, periculum non mediocre erit: ne ut pleriq; alij, tu quoq; in illis dialecticæ gyris atq; mæandris, tanquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcas.

Dialecticæ utilitas.

περὶ ἀξιωμάτων.) Id eſt, de pronuntiatis, nam ſic transferunt qui uerbum uerbo reddere curãt, ut Boëthius. Vtitur hoc uocabulo Ariſtoteles cum in topicis frequenter, tum in poſterioribus reſolutoriis frequentiſſime pro ea propoſitione, maxime quæ ſua euidentia nititur, id quod & ratio uocabuli Græci indicat, ἄξιος enim dignus ſignificat, unde ἀξίωμα deriuatur.

λικτὸν, &c.) Id eſt, ex ſe perfectum, explicatum, quantum in ſe ipſo eſt. Libro Academicarum queſtio. 4. Cicero rectius, ut mihi uidetur, uocat axiomata latine effata, nimirum ab enuntiando & effando, dicitq; fundamentum dialectices in his conſiſtere.

Gyris atque Mæandris.) Mæandros dixit pro flexuoſis & fi-

& sinuosis, intricatisq; huius artis quæstionibus, allusione facta ad amnem Mæandrum, qui apud Plinium ita sinuosis est flexibus, ut sæpe credatur reuerti.

QVID SIGNIFICET VERBVM IN LIbris ueterũ creberrime positũ, susq; deq;. CAP. IX.

Susq; deq; fero et habeo.

SVsq; deq; fero, aut susq; deq; habeo (his enim omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poëmatis quoque, & in epistolis ueterum scriptum plurifariam. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostentent, quàm qui intelligant. Ita plerique nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem, susq; deq; ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atq; interdum negligere & contemnere: & propemodum id ualet, quod dicitur ἀδιαφορῶς. Id est, in nullo discrimine ponere.

Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es, nunc tu susq; deq; fers.
Materfamiliâs tua in lecto aduerso sedet
Seruos sextantis uerbis nefarijs.

Seruos, id est, seruus.

Vtitur M. Varro in Sisenna, uel de historia: Quod si nõ horũ omniũ similia essent principia, susq; deq; esset. Id est, sutelis decepit te, & circumuenit.

Lucilius in iij.

Verum hic ludus, ibi susq; omnia deq; fuerunt.
Susq; & deq; fuere, inquam, omnia ludus, iocusq;.
Illud opus durum, ut setinum acceßimus finem.
Ἐπὶ δ' λοιπόν. Id est, deinceps.
Vt aiunt mõtes Aetnæ omnes atq; asperi Athones.

Materfamilias tua in lecto.) Dupliciter accipi potest, prime

primo ut intelligas matremfamilias adulteram, quæ in lecto aduerso, id est, aduersi adulteri cubet. Deinde sensus ualebit quoque, si intelligis matremfamilias in lecto aduerso, quæ ægrotet.

Sextantis.) Qui nullius pretij homo est. Est enim sextans sexta pars assis, usus est autem figura loquendi græca, Græci enim hominem contemptum significare uolentes, dicunt quempiam trium obulorum esse.

Setinûm fines.) Setinorum, qui populi sunt in Campania, apud quos prouenit uinum Setinũ appellatum, quod omnibus italicis generibus Augustus Cæsar prætulit. Autor Plin. lib. 3. & 14.

Aetnæ omnes asperi.) Id est, difficilimum iter, allusione facta ad montem Aetnam, qui, ut scribit Strabo, in Sicilia usquequaque incendijs æstuat, ut nemo propius accedere queat, de quo est & apud Vergil. Aeneid. tertio, Plin. lib. tertio cap. 8. Athones autem pro arduis dixit, nimirum quod Athos mons sit in finibus Thraciæ surgens omnium altissimus lapidosissimusq;, de quo est apud Plin. lib. quarto.

QVID SINT PROLETARII, QVID CAPITECENSI, quid item sit in XII. tabulis assiduus, quæ eius uocabuli ratio sit.

CAPVT X.

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, & læta quædam celebritas feriarum, legebaturq; in concessu forte complurium Ennij liber ex annalibus tertius, in eodem libro uersus hi fuere:

Proletarius publicitus scutisq;, ferroq;
Ornatur: ferro muros, urbemq; forumq;
Excubijs curant.

Proletarius id est, ciuis pauper.

Tum ibi quæri cœptum est, quid esset proletarius. Atq; ego aspiciens quempiam in eo circulo ius ciuile callentem,

tem, familiarem meum, rogabã ut id uerbũ nobis enarraret. Et cum ille sc iuris, non rei grammaticæ peritum esse respõdisset, eo maxime, inq̃, te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, es iurisperitus. Nanq; Ennius uerbum hoc ex XII. tabulis uestris accepit, in quibus si rem tã cõmemini, ita scriptum est: Assiduo uindex assiduus esto, Proletario ciui quinis uolet uindex esto. Petimus igitur ne annalẽ hunc Q. Ennij, sed XII. tabulas legi ac bitrere: et qd sit in ea lege Proletarius ciuis, interpretere. Ego uero, inquit, dicere atq; interpretari hoc debere, si ius Faunorum, & aborigimũ didicissem. Sed enim cum Proletarij, & assidui, & senates, & uades, & subuades, & uigintiquinq; asses, & taliones, furtorumq; quæstiones cum lance & licio euanuerint, omnisq; illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumuiralium causarũ lege Aebutia lata consopita sit, studiũ scientiamq; ego præstare debeo iuris, et legũ, uocumq; earum, quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulũ, poëtam memoriæ nostræ doctissimum, prætereuntem conspeximus. Is à nobis salutatus, rogatusq; uti de sentẽtia, deq; ratione istius uocabuli nos doceret: Qui in plebe (inquit) Romana tenuissimi pauperrimiq; erant, neq; amplius quàm mille quingentũm æris in censum deferebãt, Proletarij appellati sunt: Qui uero nullo, aut perquam paruo ære censebantur, Capitecensi uocabantur, Extremus autem census capitecensorum,

Assiduo, id est, locupleti, & sub sumptu militandi.

Vades, qui pollicentur de hominũ uita.

Id est, iudicijs.

Lex Aebutia.

Id est, mille & D. asses.

Capitecẽsus

eris

æris fuit CCCLXXV. Sed quoniam res pecuniaq; familiaris, obsidis uice pignorisq; esse apud Remp. uidebatur, amorisq; in patriã fides quædam in ea firmamentumq; erat, neq; Proletarij, neq; Capitecẽsi milites, nisi in tumultu maximo scribebantur, quia familia his aut tenuis, aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto & re & nomine q̃ Capitecensorũ fuit. Nam et asperis Reip. tẽporibus, cum iuuentutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur. Armaq; iis sumptu publico præbebantur, & non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, à munere officioque prolis edendæ, appellati sunt: quod cum re familiari paruam minus possent Rempub. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Capitecẽsos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis Reipublicæ temporibus, uel potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse traditur, cum id factũ antè, in nulla memoria extaret. Assiduus in XII. tabulis, & pro locuplete, & facile munus faciente, dictus ab assibus, id est, ære dando, cum id tempore Reipublicæ postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. Verba autem Sallustij in historia Iugurthina de C. Mario consule, & de Capitecẽsis hæc sunt: Ipse interea milites scribere, non more maiorum, nec ex classibus, sed ut libido cuiusque erat, Capitecensos plerosq; : Id factum alij inopia bonorũ, alij per ambitio-

Id est, subitaniam.

Assiduus ab assibus.

bitionem consulis memorabant, quod ab eo genere celebratus auctusq; erat, & homini potentiam quærenti, egentissimus quisq; opportunissimus.

Vindex,) Id est, assertor eius in libertatem. i. defensor.

Sanates.) Dicti sunt populi qui supra infraq; Romam habitarunt, quod nomen his fuit cum defecissent à Romanis, breui post tempore rediere in amicitiam, quasi sanata mente. Itaq; *in* XII. tabulis cautum est, ut idem iuris esset *Sanatibus*, quod fortibus, id est, bonis qui nunquã defecerant à Romanis.

Subuades.) Qui subsistunt se in locum priorum uadũ.

Viginti asses.) Qui pendebantur ex lege duodecim tabularum ei cui iniuria esset facta, qua de re libro secundo tractatur.

Lex talionis.) Quæ ita habet. Si membrum rupit meũ, à pacto talio est.

Lance & licio.) Istam iuris antiquitatem tangit Gellius quoq; lib. undecimo cap. 18. quo loco, ut conñcio ex uerbis Sexti Pomp. pro concepta comperta legendum erit.

Centumuirales causæ.) A centum uiris dictæ sunt, nam cum essent triginta quinq; tribus, quæ etiam Curiæ dicebantur, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum qui cẽtumuiri sunt appellati, & licet quinq; amplius quàm centum essent, tamen facilioris expressionis gratia centumuiri dicebantur.

Quod uidelicet ipsorum.) Id est, uita censeretur, non etiam res familiaris.

HISTORIA EX HERODOTI LIBRIS sumpta de Psyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant.

CAPVT XI.

GEns in Italia Marsorum, orta fertur esse à Circes filio Marso. Propterea Marsis hominibus, quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondũ etiam permistæ corruptæq; sunt, ui quadã geni- Marsi. Naturali, quã à Cice.

auitam habuerunt.

tali datum, ut serpentium uirulentorũ domitores sint, & incantationibus herbarumq; succis faciant medelarum miracula. Hac eadem ui præditos esse quosdam uidemus, qui Psylli uocantur: quorum nomine super & genere, cum in ueteribus literis quæsissem, in quarto deniq; Herodoti libro, fabulã hãc de Psyllis inuenimus:

Incantat. id est, carminibus magicis

Populis Libyæ, quorũ meminit Stephanus.

Psyllos quondã fuisse in terra Africa, cõterminos Nasamonibus, austrumq; in finibus eorum quodam in tempore perq̃ ualidum, ac diutinum flauisse. Eo flatu aquã omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse: Psyllos reliquisse aquaria defectos, eam iniuriam grauiter austro succensuisse: Decretumq; fecisse, uti armis sumptis ad austrũ, perinde quasi ad hostem, iure belli res repetitum proficiscerentur. Atq; ita profectis, uentum austrum magno spiritus agmine uenisse obuiam. Eoque uniuersos cum omnibus copijs, armisq;, cumulis montibusq; arenarum superiectis operuisse. Eo facto Psyllos ad unum omneis interisse. Itaq; eorum fines à Nasamonibus occupatos.

Noue, id est, destitutos.

A Circes filio.) Circes deæ, quam Hom. Odiss. lib. 10. Solis filiam asserit, eamq; magicam artem potissimum calluisse, quod uidelicet naturali quadam herbarum ui cibis immixta, socios Vlyssis ex hominibus in sues transformarit, manente nihilominus ratione humana.

Eadem ui.) Id est, potentia medendi, quorundam inquit, Plinius, hominum tota corpora prosunt, ut ex his familiãs quæ sunt terrori serpentibus, tactu leuãt ipsos percussos, suctuue medico, quorum è genere sunt Psylli, Marsiq;, & qui Ophiogenes uocantur in insula Cypro, ex qua familia legatus Hexagon nomine, à consulibus Romę in dolium serpentium cõiectus experimenti causa, circumulcen-

mulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est, si modo adhuc durat, uernis temporibus odoris uirus, atque eorum sudor quoque medebatur, non modo saliua.

DE IIS VOCABVLIS QVAE CLOATIVS Verrius, aut satis commode, aut nimis absurde, & illepide, ad origines linguæ Græcæ redegit.

CAPVT XII.

CLoatius Verrius in libris, quos inscripsit uerborum à Græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiosè, & sagaciter conquisita, neq; non tamen quædam futilia, & friuola. Errare, inquit, dictum est ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. Versumq; infert Homeri, in quo id uerbum est ἔρρε κακὴ γλήνη. Et illud:

Ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Id est, perire siue ualere in malâ partem.

Item hallucinari, factũ scripsit ex eo, quod dicitur Græce ἀλύειν, unde elucum quoq; esse dictum putat, a, litera in, e, conuersa, tarditatem quandam animi & stuporem, qui hallucinantibus plerunq; usu uenit. Item fascinũ appellat quasi βάσκανον, et fascinare esse quasi βασκαίνειν. Commode hæc sanè omnia & condecenter. Sed in lib. IIII. Fœncrator, inquit, appellatus est, quasi φανερότερον ἀπὸ τοῦ φάνεσθαι ἐπὶ ἀχρηστότερον, quoniam id genus hominũ speciẽ ostentent humanitatis, & cõmodi esse uideantur inopibus nũmos desiderantibus. Idq; dixisse ait Hypsicratẽ quempiã grammaticum, cuius libri sanè nobiles sunt super ijs, quæ à Græcis accepta sunt: siue hoc autẽ ipse Cloatius, siue nescio qui alius nebulo

Id est, lãguere, ægrotum esse, dissolutum esse, obstupescere.

φανερότερον, id est, manifestius ostendi ac cõmodius.

effutiuit, nil potest dici insultius. Fœnerator enim sicut M. Varro in lib. III. de sermone Latino scripsit, à fœnore est nominatus. Fœnus autem dictum à fœtu, & quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis, atq; increscentis, & idcirco & M. Catonem, & cætoros ætatis eius fœneratorem sine, a, litera pronuntiasse tradit, sicuti fœtus ipse, & fœcunditas appellata.

Fœnus.

ἔφεσ.) Vade in malam crucem ex insula cito abiectissime uiuentium, libro Odisseæ undecimo Homeri & sunt uerba Cyclopis.

Qui Hallucinantibus.) Alii hanc etymologiam tanq; uiolentam respuunt dicunt q; magis quadrare, ut dicatur ex ad præpositione & luceo, es, ere, ut sit hallucinor quasi ad lucem nitor.

Fascinum.) Id est, deceptionem, ex inuidia enim apud Græcos habet nomen, quod uidelicet ex inuidia quempiam fascinemus, id est, perstringamus oculos, ita ut se putet uidere quæ non uidet, hoc enim fascinare dicitur.

QVID SIT MVNICIPIVM, ET QVID à colonia differat, & quid sint municipes, quæq; sit eius uocabuli ratio ac proprietas. Atq; inibi quod D. Adrianus in Senatu de iure atq; uocabulo municipũ uerba fecit

CAPVT XIII.

MVnicipes & municipia, uerba sunt dictu facilia & usu obuia: et neutiquam reperias qui hæc dicat, quin scire se planè putet quid dicat. Sed profecto aliud est, aliud dicitur. Quotus enim ferè nostrum est, qui cum ex colonia Pop. Ro. sit, non & se municipem esse, & populares suos municipes esse dicat, quod est à ratione, & à ueritate longè aduersum? Sic adeo & municipia quid & quo iure sint, quantumq; à colonia dif-

nia differant, ignoramus. Existimamusq; meliore conditione esse colonias, quàm municipia: De cuius opinionis tam promistæ erroribus D. Adrianus in oratione, quã de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in senatu habuit, peritissime disseruit: mirariq; se ostendit, quod & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Vticenses nominat, cum suis moribus legibusq; uti possent, in ius coloniarum mutari gestiuerint. Præstinos autem refert maximo opere à Tiberio impetratore petisse, orassecq; ut ex colonia in municipij statum redigerentur. Idq; illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quod in eorum finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipijs, suo iure et legibus suis utentes, muneris tantum cum Po: Ro. honorarij participes, à quo munere capessendo appellati uidẽtur, nullis alijs necessitatibus, neq; ulla Po. Rom. lege astricti, cum num quam populus eorum fundus factus esset. Primos autem municipes sine suffragij iure, Cerites esse factos accepimus: Concessumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotijs tamen, atq; oneribus uacarent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisq;. Hinc tabulæ Cerites appellatæ uersa uice, in quas Censores referri iubebãt, quos notæ causa suffragijs priuabant. Sed coloniarum alia necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem, nec suis radicibus nitun-

Qui uterentur iure Italico.

Municipes.

Id est, in possessionẽ alicuius peruenisset.

Oneribus, tributi pendẽdi scilicet

Id est, iure suffragiorũ

Id est, affinitas, propin-

quitas erga populũ Romanum.

tur, sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt, & iura, institutaq; omnia Pop. Ro. non sui arbitrij habent. Quæ tamen conditio, cum sit magis obnoxia, & minus libera, potior tamen & præstabilior existimatur, propter amplitudinem maiestatemq; Pop. Rom. cuius istæ coloniæ, quasi effigies paruæ, simulacraq; esse quædam uidetur: & simul quia obscura obliteranturq; sunt municipiorum iura, quibus uti iam per ignorantiam non queunt.

Coloniæ.

Proprietas.) Id est, germanitas, sic Plinius.

Cerites.) A Cere oppidi nomine, unde Cerites.

Sine iure suffragij.) Id est, ita ut non haberent ius suffragandi Romæ, cum alio munere honorario fruerentur ciuium, &c.

QVOD M. CATO DIFFERRE DIXIT Properare & Festinare. Et quàm commode Verrius Flaccus uerbum quod est festinat, interpretatus est.

CAPVT XIIII.

Propero. Festino.

FEstinare & properare, idem significare, atque in eandem rem dici uidentur. Sed M. Cato id differre existimat, eaq; hoc modo diuisa uerba sunt ipsius ex oratione quam de suis uirtutibus habuit: Aliud est properare, aliud festinare. Qui unum quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit neq; perficit, is festinat. Verrius Flaccus rationẽ uolens dicere differentiæ huius, festinat, inquit, à fando dicitur: quoniam isti ignauiores qui nihil perficere possunt, plus uerborum quàm operæ habent. Sed id nimis coactum atq; absurdum uidetur. Neq; tanti momenti esse potest prima in

utroq;

utroq; uerbo litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba, festinare et fari, eadem uideri debeant: Commodius autem propriusq; uisum est, festinare quasi festum esse. Nam qui multis simul rebus properandis desessus est, is iam non properat, sed festinat.

QVID THEOPHRASTVS MIRVM DE perdicibus scriptum reliquerit, et quid Theopompus de leporibus.

CAPVT XV.

THeophrastus philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia Perdices bina corda habere dicit: Theopompus in Bisaltia Lepores bina iecora. Eadem tradit Plin. cū aliis id genus multis, lib. 11. ca. 36.

AGRIPPAS, A PARTVS AEGRI ET IM prosperi uitio appellatos. De eis duabus, quæ uocantur Prosa, & Postuerta.

CAPVT XVI.

QVorum in nascendo non caput, sed pedes primi extiterant, qui partus difficilimus ægerrimusq; habetur, Agrippæ appellati uocabulo, ab ægritudine & pedibus. Confixos esse autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos, sursum pedibus elatis, non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes cruraq;, arboris appellat ramos: caput, stirpem atq; caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam forte conuersi in pedes, brachijs plerunq; diductis retineri solēt, ægriusq; tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Postuerta nominata est, Prosa alte Nobiles Romani qui sic nati sunt. Vide Plin. lib. 7. ca. 4.

ra: à recte peruersiq; partus & potestate, & nomine.

Duabus Carmentibus.) Id est, duabus quæ nomen habent à Carmenta Fatidica matre Euandri, quam ueteres Latini deæ uice in Lario colebant, cuius & Liu. meminit lib. ab urbe cond. 1. & Solinus.

QVAE RATIO VOCABVLI SIT AGRI Vaticani.

CAPVT XVII.

Vaticanus ager.

ET agrum uaticanum, & eiusdem agri deum præsidem appellatum acceperamus à uaticinijs, quæ ui atq; instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Var. in libris diuinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem. Nam sicut

Aius.

Aius, inquit, deus appellatus, araq; ei statuta est, quæ est in infinita noua uia, quòd eo in loco diuinitus uox edita erat, ita Vaticanus deus nominatus, penes quem essent uocis humanæ initia: Quoniam pueri simulatque

Noue Gellius dixit.

parti sunt, eam primam uocem edunt, quæ prima in Vaticano, syllaba est, Idcirco uagire dicitur, exprimente uerbo sonum uocis recentis.

Penes quem.) Id est, in cuius potestate, nam penes potestatem apud me, aut locum significat.

LEPIDA QVAEDAM MEMORATV ET cognitu de parte geometriæ, quæ ἐπιτικὴ appellatur. Et itẽ alia, quæ μετρικὴ. Et tertia itidem, quæ dicitur κανονικὴ.

CAPVT XVIII.

Id est, mensuratiua.

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet. Pars altera, quæ ad aureis, κανονικὴ uocatur, qua musici in fundamẽto artis suæ utuntur. Vtraque harum spatijs & interuallis linearum,

Id est, regulatiua.

& ra-

& ratione numerorum constat, ὀπτικὴν facit multa demiranda, id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant. Item ut speculum in loco certo positum, nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculũ spectes, imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uideatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoque uisiones fallant, ut quæ in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant: quæ procul ab oculis sunt, minora. κανονικὴ autem longitudines & altitudines uocis emetitur. Longior mensura uocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Est et alia species κανονικῆς, quæ appellatur μεικτὴ, per quã syllabarum longarum, & breuium, et mediocrium iunctura, & modus congruens cum principijs geometriæ, aurium mensura examinatur. Sed hæc, inquit M. Varro, aut omnino non discimus, aut prius desistimus, quàm intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem inquit, uel utilitas talium disciplinarum in post principijs existit, cum perfectæ absolutæq; sunt: in principijs uero ipsis ineptæ & insuaues uidentur.

Id est, modulatio.

Id est, cantus.

Iunctura, proportio.

Id est libra aurium.

Linearum.) Directarum ex oculis ad rem uisibilem, quæ res speciem suam uicissim in oculorum receptaculum remittit, hoc autem quoniam uarijs & diuersis modis fit, uarie quoque perspectiuę artis traduntur rationes, quæ hodie extant, partim apud Boëthium, partim Carolum Bouillum.

Vt in speculo uno.) Accidit hoc mirum tantum in speculo concauo, in quo contingit & ab uno tantum puncto, & à duobus, & tribus, & quatuor, minime autem à pluri-

bus ad eundem oculum fieri reflexionem, hinc in hoc speculo possibile est eiusdem rei & unam tantum, & duas, & tres, & quatuor imagines apparere, minime autem plures, fit quoq; inde ut in speculis concauis res interdum maiores, interdum minores appareant.

SVMPTA EX HISTORIA HERODOTI libro primo super fidicine Arione.

CAPVT XIX.

Arionis fabula.

Id est, coacta.

Id est, rotunda textura.

CEleri admodum et cohibili oratione, uocumq; filo tereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione: Vetus, inquit, et nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco & oppido Methymnæus, terra atq; insula omni Lesbius fuit: Eum Arionem rex Corinthi Periander amicũ amatumq; habuit artis gratia. Is inde à rege proficiscitur, terras inclytas Siciliã atq; Italiam uisere. Vbi eò uenit, auresq; omnium mentesq; in utriusque terræ urbibus demulsit. In quæstibus istic & uoluptatibus amoribusq; hominum fuit. Is tum postea grandi pecunia & re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. Nauem igitur & nautas, ut notiores amiciores'que sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios homine accepto, nauiq; in altum prouecta, prædæ pecuniæq; cupidos cepisse consilium de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta, pecuniam cæteraq; sua ut haberent, dedisse: uitam modo sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precum eius harũ commiseritum esse illatenus, ut ei necem afferre per uim suis manibus temperarẽt: sed ĩperauisse, ut iam statim coram

desili-

desiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus spe omni uitæ perdita, id unum postea orauit, ut prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. Feros & immanes nauitas prolubium audiendi subit. Quod orauerat, impetrat. Atq; ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stásq; in summæ puppis foro, carmen quod orthium dicitur, uoce sublatissima cantauit. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatúq; omni sicut stabat canebatq;, eiecit sese procul in profundum. Nautæ haud quaquàm dubitantes quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerũt. Sed nouum, & mirum, & pium facinus contigit: Delphinũ repente inter undas adnauisse, & dorso super fluctus edito uectauisse: incolumiq; eum corpore et ornatu, Tænarum in terrã Laconicam deuexisse. Tum Arionẽ prorsus ex eo loco Corinthum petiuisse: Talemq; Periandro regi, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse: eiq; rem, sicuti acciderat, narrauisse. Regem istæc parũ credidisse, Arionem quasi falleret, custodiri iußisse. Nauitas requisitos, ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in ijs locis, unde uenissent, super Arionem. Eos dixisse, hominem cum inde irent in terra Italia fuisse, eumq; illic bene agitare, & studijs delectationibusq; urbium florere, atque in gratia peeunia'que magna fortunatum esse. Tum inter hæc eorum

Id est, desiderio, dicitur noue, eo tamen nihilominus Apuleius utitur in 4. Foro.) Id est, in tabulatis. Orthium.) Id est erectũ & arduum, à Græca uoce ὄρθιος quod rectũ significat. Ad postrema, id est, ad ultima carminis cũ peruenisset.

rum uerba, Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum eiaculauerat, extitisse. Nautas stupefactos conuictosq; , ire inficias non quisse. Eam fabulam dicere Lesbios & Corinthios: atq; esse fabulæ argumentum, quòd simulacra duo ahenea ad Tænarum uiserentur, Delphinus uehens, & homo insidens.

Id est prope oppidum Laconiæ.

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII
LIBER XVII.

QVOD GALLVS ASINIVS, ET LARGIVS Licinius sententiã M. Ciceronis reprehenderunt, ex oratione quam dixit pro M. Cęlio, & quid aduersus homines stolidissimos pro eadẽ sententia uere digneq; dici possit.

CAPVT I.

Vt Anaxagoras & Epicurus, & Lucianus, qui omnes deos negarũt, & animã mortalem constituêre.

VT quidam fuerunt, monstra hominũ, qui de dijs immortalibus impias falsasq; opiniones prodiderũt: ita nonnulli tam prodigiosi, tamq; uecordes extiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius, & Largius Licinius, cuius liber etiam fertur infando titulo Ciceronis stix) ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integre atq; improprie, atq; inconsiderate locutũ. Atq; alia quidem quæ reprehenderunt, neq; dictu neq; auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibimetipsis præter cæte-

Gallus Asi. Qui & in Liuio, ut censet Fab. in 8. Patauinitatem quandam depre-

ra esse

ta esse uisi sunt uerborũ pensitatores subtilissimi, cedo quale id sit consideremus. M. Cicero pro Mario Cælio ita scripsit: Nã quod obiectum est de pudicitia, quodq; omnium accusatorũ, nõ criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratũ est, id nunquam tã acerbe fieret M. Cælius, ut eum pœniteat nõ deformem esse natũ. Non existimãt uerbo proprioesse usum, quod ait, pœniteat, atq; id propè ineptum etiam esse dicunt. Nam pœnitere, inquiunt, tum dicere solemus, cũ quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra uoluntate, nostroq; consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiũt displicere, sententiamq; in ijs nostram demutamus. Neminem autem recte ita loqui, pœnitere sese quod natus sit, aut pœnitere quòd mortalis sit, aut quòd ex offenso forte, uulneratoq; corpore, dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum nec consilium sit nostrum, nec arbitrium, sed ea ingratis in corporibus nostris, ui ac necessitate naturæ nobis accidant. Sicut hercle, inquiunt, non uoluntarium fuit M. Cælio quali forma nasceretur, cuius eum dixit non pœnitere: tanquam in ea causa res esset, ut rationẽ caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt uerbi huiusce sententia, et pœnitet, nisi in uoluntarijs rebus, non probè dicitur: tametsi antiquiores uerbo ipso, alio quoque modo usitati sunt, et pœnitet ab eo, quod est penè, & à penuria dixerunt. Sed id aliorsum pertinet, atq; alio loco dicetur. Nunc autem sub hac eadẽ significatione, quæ uulgo nota est.

hendit, id est uitiũ patris soli.

Vt displiceat ei quod sit formosus natus. Pœnitere.

Vt sit pœnitet, quasi parum mihi uidetur, quomodo Terẽ

tius in se ipsum excruciante, Iure quãtum hic laboris sit, pœnitet, Id est, parum mihi uidetur omne quod hic laboratur.

ta est, non modo ineptum hoc non est quod M. Cicero dixit, sed festiuissimum adeo, & facetissimum est. Nam cum aduersarij & obtrectatores M. Cælij, quoniã erat pulchro corpore, formam eius & faciem in suspiciones impudicitiæ accersirent, illudens Cicero tam obsurdam criminationem, quod formam quam natura fecerat, uitio darent, eodem ipso errore, quẽ illudebat, sciens usus est, & non pœnitet, inquit, M. Cælum non deformem esse natum: ut uel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobaret aduersarijs, ac per facetias ostẽtaret facere eos deridiculum, quod perinde Cælio formam crimini darent, quasi arbitriũ eius fuisset quali forma nascerctur.

VERBA QVAEDAM EX Q. CLAVDII annalium primo, cursim in legendo notata.

CAPVT II.

CVm librum ueteris scriptoris legebamus, conabamur postea memoriæ uegetandæ gratia indipisci animo, ac recensere quæ in eo libro scripta essent in utrasq; æstimationes laudis, aut culpæ adnotamentis digna. Eratq; hoc sanè quàm utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi uenisset usus, uerborum sententiarumq; elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notaui, quem librum legimus biduo proximo superiore: Arma, inquit, pleriq; abijciunt, atque inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poëticum uisum est, sed non absurdum neq; asperum: Ea, inquit, dum fiunt, La-

Inlatebrãt. Id est, audax.

tini

tini subnixo animo: quasi sublimi, & supra nixo uerbum penè significans & non fortuitum, demonstratq; animi fortitudinem, fiduciam'que: quoniam quibus innitimur, ijs quasi erigimur attollimurq;. Domus, inquit, suas quenq; ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidem fuit in ætate M. Tullij, ac deinceps infrarissimum: dubitatumq; est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret. Non modo autem Latinum, sed iucundius amœnius'que etiam uerbum fruiscor factum est, q̃ fruor: & ut fatiscor à fateor, ita fruiscor factum est à fruor. Q. Metellus Numidicus, qui caste pureq; lingua usus Latina uidetur, in epistola quam exul ad Domitios misit, ita scripsit: Illi uero omni iure, atque honestate interdicti: Ego neque aqua, neque igni careo, & summa gloria fruiscor. Nævius in Attellana, quæ Partus inscripta est, hoc uerbo ita utitur:

Quod magnopere quæsierunt, id fruisci nõ queunt.
Qui non parsit, apud se fruitus est.

Et Romani, inquit, multis armis & magno commeatu, prædaq; ingenti copiantur: Verbum castrense est, nec facile id reperias apud ciuilium causarum oratores: exq; eadem figura est, qua lignantur, & pabulantur, et aquantur. Sole, inquit, occaso: Sole occaso, nõ insuaui urbanitate est, si quis aurẽ habeat non sordidam, nec proculcatam. In XII. autem tabulis uerbum hoc ita scriptum est: Ante meridiem causam conscito, cum peroranti

Id est, confirmato.
Id est, cassibus obiectũ.
Fatiscor, id est, aperio, hio.
In copias struuntur, uel abundãt
Id est, ligna parant.

Idest causas agunt.

rant ambo præsentes. Post meridiem præsenti item addicito: Si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto. Nos, inquit, in medium relinquemus: Vulgus in medio dicit. Nam uitium istuc putant, si dicas in medium ponere, id quoq; esse σόλοικον putant. Et tamẽ probabilius significatiusq; sic dici uidebitur, si quis ea uerba non incuriose introspiciat. Græce quoq; θῆναι εἰς μέσον uitium id non est. Postquam nuntiatum est, inquit, ut pugnatum esset in Gallos, id ciuitas grauiter tulit. In Gallos, mundius subtiliusq; est, quàm cum Gallis, aut contra Gallos: Nã pinguiora hæc, obsolctioráq; sunt. Simul, inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, cõfidentia pariter præcellebat, ut facile intelligeretur magnum uiaticum: Magnum uiaticũ, pro magna facultate, & paratu magno, noue positũ est. Viderunt; Græcos secutus, qui ἐφόδιον sumptum uiæ ad alia rum quoq; rerũ apparatus traducunt: ac sæpe ἐφόδιον pro eo dicunt, quod est, instituc & instruc. Nam Mar. inquit, Manlius, quem Capitolium seruasse à Gallis supra ostendi, cuiusq; operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cumprime fortem atque exuperabilem respub. sensit, is & genere, & ui, & uirtute bellica nemini concedebat: Apprime crebrius est, cumprime rarius: traductumq; ex eo est, quod cum primis dicebant, pro quod est in primis. Nihil sibi, inquit, diuitias opus esse. Nos diuitijs dicimus, & uitium hoc ora-

In medium relinquere.

Id est, in mediũ ponere.

Pugnatum in Gallos.

Id est magnum apparatum.

In uiaticũ, quodcunq; id fuerit quo utimur in itinere.

Cumprime.

Opus sibi diuitias.

orationis nullum est: ac ne id quidem est, quod figurâ dici solet. Recta enim isthæc oratio est, et ueteres complusculi ita dixere. Nam ratio dici potest, cur rectius sit diuitijs opus esse, quàm diuitias: nisi qui grammaticorũ nouâ institutâ, ut τεμένων ἱερὰ obseruant: Templa sacrariorum. hæc, inquit, maximè uersatur deorum iniquitas, quod deteriores sunt incolumiores, neque optimum quempiã inter nos sinunt diurnare. Inusitate dixit diurnare, pro diu uiuere: sed ex ea figura est, qua dicimus perennare. Diurnare. Cum his, inquit, consermonabatur: Sermonari, rusticius uidetur, sed rectius: Sermocinari crebrius est, sed corruptius. Sese, inquit, ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse: Ne id quoque, dixit pro ne id quidẽ: infrequens nunc in loquendo, sed in libris ueterum creberrimum. Tanta, inquit, sanctitudo fani est, ut nunq̃ quisquam uiolare sit ausus. Sanctitas quoque & sancti monia, non minus Latine dicuntur, sed nescio quid maioris dignitatis est uerbum sanctitudo: Sicuti Marcus Cato in L. Veturium, duritudinem, quàm duriciem dicere grauius putauit: Qui illius, inquit, impudentiam norat: & duritudinem. Cum tantus, inquit, arrabo pones Samnites Po. Rom. esset: Arrabonem dixit DC. ob fides, & id maluit quàm pignus dicere, quoniam uis huius uocabuli in ea sententia grauior acriorq̃ est. Sed nunc arrabo in sordidis uerbis haberi cœptus, ac multo rectius uidetur arra. Quanquam arram quoque ue-

Rusticius est hoc aliquanto, propterea quod simplicius à primitiuo sermone deriuatur, sermocinari autem longius & coactius.

Sanctitudo Duritudo.

Arra uel arrabo pignꝰ ob certitudinem alicuius contractus quod datur dici potest. Obsides qua

fi ob fides, quod uideli cet ob fidem ſeruandum dantur.

teres ſæpe dixerint. Et compluries, inquit, in laboribus miſerrimas uitas exegerunt. Et hic motus in otijs, inquit, conſumptus. Elegantia utrobique ex multitudinis numero quæſita eſt. Comminius, inquit, qua aſcendebat, deſcēdit, atq; uerba Gallis dedit. Verba Comminiū dediſſe Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat. Neq; enim eum Galli, qui Capitoliū obſidebant, aſcendentem aut deſcendentem uiderant. Sed uerba dedit, haud ſecus poſuit, quàm ſi tu dicas latuit atq; obrepſit. Conualles, inquit, & arboreta magna erant: Arboreta ignobilius uerbum eſt, arbuſta celebratius. Putabant, inquit, eos, qui foris atq; q in arce erant, inter ſe cōmutationes & conſilia facere: Cōmutationes, id eſt, collationes communicationeſq;, inuſitate dixit, ſed nō hercle inſcite, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim ſuper eo libro, quorū memoria poſt lectionem ſuppetierat mihi, notaui in ſermonibus forte, quos de temporibus rerum ad uſus hominum repertarum agitabamus.

Verba dedit

Arboretum Arbuſtum.

Commutationes.

VERBA M. VARRONIS EX LIBRO quinto, & XX. humanarum quibus contra opinionem uulgariam interpretatus eſt Homeri uerſum.

CAPVT III.

A Doleſcens quiſpiam non indoctus, ſparti quoque uſum in terra Græcia diu incognitū fuiſſe dixit, multisq; poſt Ilium captum temporibus ex terra Hiſpania aduectum. Riſerunt hoc ad illudendū, ex ijs qui ibi aderant unus atq; alter, male homines literati;

Arx Priami appellata fuit.

rati: quod genus Græci ἀγοραίους appellant, atq; eum qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui uersus hic forte deesset:

In q̃ fit mentio Sparti.

καὶ δὴ δόρα σέσηπε νεῶν, καὶ πάρτα λέλυται.

Tum ille prorsus irritatus, non, inquit, in eo libro uersus, sed uobis planè magister defuit, si creditis in eo uersu sparta id significare, quod nos spartum dicimus. Maiorem enim uero illi risum subiiciunt, neq; id destiterũt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis uicesimus quintus humanarũ, in quo de isto Homeri uersu à Varrone ita scriptum est: Ego sparta apud Homerum non plus spartum significare puto, quàm πάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni, sed hi plerasq; naues loris suebant, Græci magis cannabo & stuppa cæteris q; satius rebus, à quibus πάρτα appellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito hercle an posterior syllaba in eo uerbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia uoces huiusce modi, cum ex communi significatione in rei certæ proprietatem cõcedunt, diuersitate accentuũ separantur.

Populiadiacentes interiori sinui maris adriatici.

Quoniam uerbalia nomina in τος coniugatione Græcorũ deducta, generaliter in ultima syllaba acuuntur.

ἀγοραίους.) Scurriles circulatores circumforaneos à græca dictione ἀγορά, quod forũ significat, unde latini huiusmodi leues homines & ridiculos circumforaneos uocãt.

καὶ δὴ δόρα &c.) Atque ligna putruerunt nauium, & sparta, id est funes nautici soluti sunt. Verba sunt Agamemnonis secundo Iliados, fugam hortantis.

Qui dicũtur in agro &c.) Cũ quib⁹ Cadmus Theban⁹

in Latoniam profectus, regioni illi nouum dedit nomẽ, uidelicet ut Sparta diceretur, unde incolæ Spartiatæ dicti sunt, autore Steph.

Stuppa.) Quod lini genus esse quoddam dicitur.

Satiuis.) Id est quæ seruntur.

Appellabant.) Scilicet nauium.

σπάρτα.) Sata, sic enim doctissimus Plin. eundem hũc Homeri locum exposuit libro 19. capite 1. Etenim de lini generibus loquens, sic ait: hinc fuisse & nauium armamẽta apud eundem interpretati sunt eruditiores, quoniam cum sparta dixit, significauerit sata. Nimirũ origo sumpta est à græco uerbo σπείρω, quod sero significat, unde nomen uerbale σπάρτος, quod satus uel satiuus appellatur. Vnde Homerus in neutro genere pluratiuo numero σπάρτα dixit.

QVID MAENANDER POETA PHILEmoni poetæ dixerit, à quo sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est. Et quod sæpissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis uictus est.

CAPVT IIII.

Id est studijs partium suarum.

Quinquaginta quatuor comœdias Philemon ædidisse dicitur autore Suida.

Trigita scilicet Apollodori recen-

MAenander à Philemone nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum, ambitu gratiaq;, & factionibus sæpenumero uincebatur: eum cum forte habuisset obuiam, quæso, inquit, Philemon bona uenia dic mihi, cum me uincis, non erubescis? Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque & septuaginta tragœdias scripserit, in quinque solis uicisse, cũ eum uincerent aliquot poëtæ ignauissimi. Mænandrum autem alij centum & octo, partim cẽtum & nouem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi, hos de Mænandro uersus legimus in libro qui chronica inscriptus est:

Κηφισιεὺς ὢν, ἐκ Διοπείθους πατρός, πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας βιβλία ἔλιπε, πεντήκοντα καὶ ἑνὶ δυοῖν ἔτοιν. sentur à Suida & poëtæ Tragici, & Comici.

Ex istis tamen centum & quinque omnibus, solis eum octo uicisse, idem Apollodorus in eodem libro scripsit.

M. Varro.) Scilicet in libro de poëtis. Apud Suidã alius est numerus in uita Mænandri, nisi forte numerorũ signa in Græco codice corrupta sint.

Chronica. Id est, ad supputationem temporum pertinentia, siquidẽ χρόνος tempus est, inde χρόνικος tẽporalis.

Κηφισιὸς ὢν, ἐκ &c.) Id est, Cephisiensis existens, id est, ex uico Attico, cui nomen est Cephisia ex Diopeto patre ad centum quinq; scribens fabulas deficit.

ἔλιπε.) Id est, mortuus est quinquaginta & duorum annorum.

NEQVAQVAM ESSE VERVM, QVOD minutis quibusdam rhetoricę artificibus uideatur M. Cicero in libro quem de amicitia scripsit uitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse. Totũq; id consideratius tractatum exploratumq;.

CAPVT V.

Cicero in dialogo cui titulus est Lælius, uel de amicitia, docere uolens amicitiam non spe, expectationeq; utilitatis neque pretij mercedisq; causa colẽdam, sed quo ipsa per sese plena uirtutis honestatisq; sit, expetendam diligendamq; esse, etiam si nihil opis, nihilq; emolumenti ex ea percipi queat, hac sententia, atq; his uerbis usus est, eaq; dicere facit C. Lælium sapientem uirum, qui Pub. Africani fuerat amicissimus: Quid enim Africanus indigens mei? Ne ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicissim

ciſſim opinione fortaſſe nonnulla quam de meis moribus habebat, me dilexit, auxit beneuolentiam conſuetudo. Sed quanquam utilitates multæ & magnæ conſecutæ ſunt, non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. Vt enim benefici liberales q; ſumus, nõ ut exigamus gratiam (neque enim beneficium fœneraremur, ſed natura propenſi ad liberalitatem ſumus) ſic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quod omnis eius fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus. Hoc cũ legeretur in cœtu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam ſophiſta utriuſque linguæ callens haud ſanè ignobilis, ex iſtis argutulis, & minutis doctoribus, qui τεχνικοὶ appellantur, atque in diſſerendo tamẽ nõ impiger, uſum eſſe exiſtimabat argumento M. Tullium nõ probo, neq; ἀποδεικτικῷ, ſed eiuſdẽ quæſtionis, cuius eſſet ea ipſa res, de qua quæreretur. Verbis q; id uitiũ Græcis appellabat, quod accepiſſet ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου. Nam beneficos, inquit, et liberales ſumpſit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: cum ipſum illud & ſoleat quæri et debeat, quiſquis liberaliter & benigne facit, qua mente, quoue conſilio, benignus liberalis q; ſit: Vtrum quia mutuam gratiam ſperet, & eum, in quem benignus ſit, ad parẽ curam ſui prouocet, quod facere pleriq; omnes uidentur: An quia natura ſit beneuolus, benignitas q; eum per ſeſe ipſa et liberalitas delectet, ſine ulla recipiẽdæ gratiæ

Callens linguæ.

tiæ procuratione, quod est omnium fermè rarißimum. Argumẽta autem censebat, aut probabilia esse debere, aut perspicua, & minime controuersa. Id q; ἀπόδειξιν uocari dicebat, cũ ea, quæ dubia, aut obscura sunt, per ea quæ ambigua nõ sunt, illustrantur. Atq; ut ostenderet beneficos liberales q; ad id, quod de amicitia quæreretur quasi argumentũ exẽplúmue sumi nõ oportere, eodẽ, inquit, simulacro, et eadẽ rationis imagine, amicitia inuicẽ pro argumẽto sumi potest, si quis affirmet homines beneficos liberales q; esse debere, nõ spe aliqua cõpendij, sed amore et studio honestatis. Poterit enim cõ similiter ita dicere. Nanq; ut amicitiã nõ spe utilitatis amplectimur, sic benefici liberales q; non gratiæ reciprendæ studio esse debemus. Poterit sanè, inquit, ita dicere: Sed neq; amicitia liberalitati, neq; liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, cum de utroque pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex, dicere quibusdã uidebatur perite et scienter, sed uidere licet eum uocabula rerũ uera ignorauisse. Nam beneficũ et liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandũ esse censent, non eũ qui, ut ipse ait, beneficia fœneratur, sed qui benigne facit nulla tacita ratione ad utilitates suas redũdante. Non ergo obscuro, neq; ambiguo argumẽto usus est, sed certo, atq; perspicuo. Siquidẽ quere beneficus liberalis q; est, qua mente bene aut liberaliter faciat, nõ quæritur. Alijs enim longè nominibus appellandus

Beneficus & liberalis.

landus est, si cum & talia facit, sui potius quàm alterius iuuandi causa facit. Processisset autem argutatori isti fortasse reprehensio, si Cicero ita dixisset: Vt enim benefice liberaliterq; facimus, nõ ut exigamus gratiam: uideretur enim benefice facere, etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circunstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. Sed cum beneficos liberalesq; dixerit, neque aliusmodi isti sunt, quàm cuius esse eos supra diximus, illotis (quod aiunt) pedibus, & uerbis reprehẽdit doctissimi hominis orationem.

Illotis pedibus.) Huic iudicio uulgi nõ statim applaudendum est, sed quod quisque doctissimus decernit, quod uidelicet minuta illa artis præcepta tantum docere queant, præstare autem facultatem uel bene scribendi, uel recte loquendi non queant. Est autem τέχνη, ars, iam uero apud Platonẽ in Gorgia, Socrates multis modis probat benedicendi scientiam, quam rhetoricam uocant, latissimis finibus circumscribi, utpote in quibus orbis ille coniunctim disciplinarum contineatur, quam sententiã, deinde Marcus Cicero latius quoque expressit libro primo de Oratore, & Fabius post Ciceronem.

FALSVM ESSE QVOD VERRIVS FLACcus in librorum secũdo, quos de obscuris Marci Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit.

CAPVT VI.

Qua prohibebantur filię à solida hæreditate, cuiꝰ memi nitet M. Ci-

MARCVS Cato Voconiam legem suadẽs, uerbis hisce usus est: *Principio nobis mulier maiorem dotem attulit. Tum magnam pecuniam recepit, quam in uiri potestate non committit, eam pecuniã*

uiro

uiro dat mutuam: postea ubi irata facta est, seruum receptitium sectari atq; flagitare uirum iubet. Quæreba tur seruus receptitius quid esset. Libri statim quæsiti, allatiq; sunt Verrij Flacci de obscuris Catõis. In libro secundo scriptum inuentũ est, receptitium seruum dici nequam, & nulli pretij: qui cum uenum esset datus, red hibitus ob aliquod uitium receptusq; sit: Propterea, inquit, seruus eiusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam iubebatur, ut eoipso dolor maior, & contumelia grauior uiro fieret, quòd eum seruus nihili, petẽdæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem, cumq; uenia istorum, si qui sunt, qui Verrij Flacci autoritate capiuntur, dictum hoc sit. Receptitius enim seruus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, q̃ Verrius scripsit, atq; id cuiuis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neq; ad uirum tramittebat, ea recipere dicebatur. Sicuti nunc quoq; in uenditionibus quæ excipiuntur, neq; ueneunt. Quo uerbo Plautus quoq; in Trinumo usus est, in hoc uersu:

cero in dialogo de Senectu.

Receptitius seruus.

Id est, rursus acceptus

Posticulum hoc recepit, cum ædes uendidit.

Particulam quandam, quæ post eas ædes erat, non uendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demõstrare locupletem uolens: Mulier, inquit, & magnã dotem dat, & magnam pecuniã recipit: Hoc est, & magnam dotem dat, et magnam pecuniam retinet. Ex ea igitur

re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam uiro mutuam dat. Eam pecuniã cum uiro fortè irata repetere instituit, apponit flagitatorẽ seruũ receptitiũ, hoc est proprium seruum suum, quẽ cum pecunia reliqua receperat, neq; dederat doti, sed retinuerat. Non enim seruo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tucar, supersedeo. Ipsa enim sunt per sese euidentia, & quod à Verrio dicitur, & quod à nobis. Vtrum ergo uidebitur cuiq; uerius, eo utatur.

Seruus receptitius.

Receptitium sectari.) Id est, quem quoque reseruauit sibi in suis bonis. Flagitare.) Id est importune petere.

VERBA HAEC EX ATINIA LEGE QVOD surreptum erit, eius rei æterna autoritas esto. P. Nigidio, & Q. Scæuolæ uisa esse non minus de præterito furto, q̃ de futuro cauisse.

CAPVT VII.

Legis ueteris Atiniæ uerba sunt: Quod surreptũ erit, eius rei æterna autoritas esto. Quis aliud putet in hisce uerbis, quàm de tempore tantum futuro legem loqui? Sed Q. Scæuola patrem suum, & Brutum, & Manilium uiros apprime doctos, quæsisse ait dubitasseq;, utrum'ne in post facta modo furta lex ualeret, an etiam in ante facta: q̃oniam quod surreptum erit, utrunq; tempus ũideretur ostendere, tam præteritum quã futurum. Itaq; P. Nigidius ciuitatis Romanæ doctissimus, super dubitatiõe hac eorũ scripsit in xxiiii. commentariorum grammaticorum. Atq; ipse quoque

Atinia lex. Id est, condi tio illa furtiua cũ princi pe ipso non intermorieẽ sed i hæredẽ quoq; competet.

demi

ẽdem putat incertã esse temporis demonstrationẽ. Sed anguste perquã et obscure disserit, ut signa rerũ ponere uideas ad subsidiũ magis memoriæ suæ, q̃ ad legentium disciplinã. Videbatur tamen hoc dicere: Verbum esse & erit, quando per sese ponuntur, habent atq; retinent tempus suum. Cũ uero præterito iunguntur, uim temporis sui amittunt, & in præteritum contendunt. Cũ enim dico, in cãpo est, in comitio est, tempus instans significo. Item cum dico, in campo erit, tempus futurũ demonstro. At cum dico, factum est, scriptũ est, subreptum est, quanq̃ est, uerbũ temporis sit præsentis, confunditur tamẽ cum præterito, & præsens esse desinit. Sic igitur, inquit, etiã istud quod in lege est, si diuidas separesq; duo uerba hæc, subreptum & erit, ut sic audias subreptum, tanquã certamen erit aut sacrificium erit: tum uidebitur lex in post futurum loqui. Si uero copulate permisteq; dictum intelligas, ut subreptum erit, non duo, sed unum uerbum sit: idq; unica patiendi declinatione fit, tum hoc uerbo non minus præteritum tempus ostenditur quàm futurum. Esse & erit.

IN SERMONIBVS APVD MENSAM TAVRI Philosophi quæri agitariq; eiusmodi solita: cur oleum sæpe & facile, uina rarius congelascant, acetum haud ferè unquã: & cur aquæ fluuiorum fontiumq; durentur, mare gelu non duretur.

CAPVT VIII.

PHilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerunq;, ad id diei ubi iam uesperauerat: Id enim Vesperauerat.

enim est tempus istic cœnandi frequens. Eius cœnæ fun-
dus & fundamentum omne erat in olla una lentis Ae-
gyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Ea quodam
die, ubi paratis & expectantibus nobis allata atq; ima
posita mensæ est, puerum iubet Taurus oleum in ollam
indere. Erat is puer genere Atticus, ad annos maxime
natus octo, festiuissimus, ætatis & gentis argutijs scа-
tens. Guttum Samium oretenus imprudens inanem, tan
quam si inesset oleum, affert, conuertitq; eum: & (ut so
litum est) circumegit per omnem partem ollæ manum,
nullum inde ibat oleum. Aspicit puer guttum atrocibus
oculis stomachabundus, & concussum uehemētius ite-
rum in ollā uertit. Idq; cum omnes sensim atq; summis-
sim rideremus, tum puer Græce, & id quidē perquam
Attice, μὴ γελᾶτε, inquit, ἔνιτ' οὐλαίου, ἀλλ' οὐκ ἔστε
οἷα φρίκη περὶ τ' ὄρθρου γέγονε τἠμερον κεκρυσάλ-
λω). Verbero, inquit ridēs Taurus, nónne is curricu
lo, atq; oleum petis? Sed cum puer foras emptum isset,
nihil ipse ista mora offensior, Olla, inquit, oleo, indiget,
& (ut uideo) intolerādum ferut: cohibeamus manus,
atq; interea quoniā puer nunc admonuit solere oleum
congelascere, consideremus quidem, cur oleum sæpe et
facile fiet, uina rarēter congelascant. Atq; aspicit me,
& iubet quid sentiā dicere. Tū ego respondi, coniecta
re me uinū idcirco minus cito coalescere, quod semina
quædā caloris in sese haberet, essetq; natura ignitius,

Lentis, ingt, Plinius, duo genera sunt in Aegypto: alterum rotundius nigriusq;: alterum sua figura, inuenio apud autores æquanimitatē fieri uescentibus ea, libro 18. cap. 12.

ob

ob eamq; rem dictum esse ab Homero αὐήσασα οἶνον, nõ (ut alij putarent) propter colorẽ. Est quidem (inquit Taurus) ita ut dicis: nam fermè conuenit, uinum ubi potum est, calefacere corpora. Sed nõ secus oleum quo que calorificum est, neque minorem uim in corporibus calefaciẽdis habet. Ad hoc, si isthæc quæ calidiora sunt, difficilius gelu coguntur, cõgruens est, ut quæ frigidio ra sunt, facile cogantur. Acetum autem omnium maxi me frigorificum est, atq; id nunquã tamen concrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leui tate est: faciliora enim ad coëundum ideo uidẽtur, quæ leuatiora leuioraq; sunt. Præter ea id quoq; ait quæri dignum, cur fluuiorũ & fontium aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit: tametsi Herodotus, inquit historiæ scriptor, contra omnium fermè qui hæc quæ fuerũt opinionem, scribit mare Bosphoricũ, quod Cimmerium appellatur, earumq; partium mare omne quod Scythicum dicitur, gelu stringi & cõsistere. Dum hæc Taurus, interea puer uenerat, & olla deferbuerat, tẽpusq; esse cœperat edendi & tacendi.

Nã αὔω fer uco significat & uro, inde auto. Sui da quod natura calefaciẽdi habet, & propterea aspectu igneo quod uidetur αὐήσασα πῦς dicitur.

Et cucurbitę.) De quibus uide Plin. lib. 19. cã. 5. Gẽtis argutis.) Cuius generis uernaculus sermo præ cæteris Græciç gentis purus, lepidus, & festiuus semper existimatus est, adeo ut qui elegantissime loqueretur Græce, is Attice diceret loqui, unde & Xenophõ ille suauissimus scriptor Attica musa dictus est.

Guttum Samiũ.) Vasa ore angusto facta ita ut liquor guttatim inde effluat gutta sunt dicta, sic Marcus Varro de lingua latina. Porrò Samia dicũtur quod in insula Samo

mo ex eius regionis terra confingantur, de quibus loquitur Plin. lib. 35.

Perq; Attice.) Quoniam est in his uerbis natiuus quidam Atticismus non possunt satis commode uerti, in uerbo uero τὴν μητρον peculiaris quædam gratia ex literæ mutatione est, cōmunis enim lingua σὴν μητρον dicit, Corinthi de linguarum uarietate, & Plutarchus in Homerum scribens, sunt autores.

Vina rarenter congelascant.) Alexander Aphrodiensis Peripateticus in problematis sic quærit, cur oleum & aqua sæpe & facile gelu durentur, uinum, acetum parum aut rarenter aut nunquam congelascāt? Quoniā inquit, nulla in eo exuperat qualitas, sed medio potius cōstat temperamento, refrigerari ob eam rem cito non potest, atq; adeo uehementer ut stringatur & consistat, aqua quia frigida est, facilius seipsa frigidior redditur, itaq; gelascit. At Garum, quia tenue & calidum est, idcirco minus perriget, & uinum quoq; eadē illa de causa potest resistere, acetum uero quia partibus tenuissimis constat, incongelabile est, hæc Alexander. Porrò de mari non gelascente causa forsan fuerit, quod sit salsum omne mare, salis autem natura mirifice cale facit, adeo ut confret salsamenta, non facile gelu concrescere. Itaq; quod aliud mare cōcrescit alio celerius, iuxta Herodoti sententiam, hinc est quod aliud alio minus est salsum.

DE NOTIS LITERARVM QVAE IN C. CAESARIS epistolis reperiuntur, deq; aliis clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid συντάλη sit laconica.

CAPVT IX.

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium, & Balbum Cornelium, qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inueniuntur literæ singulariæ, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incondite. Nam uerba ex his literis conficinulla possunt. Erat autem conuentū inter eos clandestis

destinum, de commutando situ literarum, ut inscriptio quidem alia aliæ locum & nomen teneret: sed in legendo locus cuiq; suus & potestas restitueretur. Quænam uero litera pro qua subderetur, ante ijs (sicuti dixi) complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeo Probi grammatici commentarius, satis curiose factus de occulta literarum significatione epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonij autem ueteres, cum dissimulare & occultare literas publice ad imperatores suos missas uolebãt, ne si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerẽtur, epistolas id genus factas mittebant: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdemq; longitudinis, derasi, atq; ornati consimiliter. Vnus imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterũ domi magistratus cum iure atq; cum signo habebant. Quando usus uenerat literarũ secretiorũ, circũ eum surculũ lorum modicæ tenuitatis, longum autẽ quantum rei satis erat, cõplicabant, uolumine rotundo & simplici: ita ut oræ adiunctæ undiq; & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per trãsuersas iuncturarũ oras, uersibus à summo ad imũ proficiscentibus inscribebãt. Id lorũ literis ita pscriptis reuolutũ ex surculo, imperatori cõmenti illius conscio mittebãt. Resolutio autẽ lori, literas truncas atq; mutilas reddebat, membraq; earum & apices in parteis diuersissimas spargebat, Propterea

Id est, hãc latentẽ & occultã significationẽ literarum.

rea si id lorum in manus hostium inciderat nihil quicq̃ coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille ad quem erat missum acceperat, furculo compari quem habebat capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat, atq; ita literæ per ambitum eundem furculi coalescentes, rursum coibant, integramq; et incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc genus epistolæ Lacedæmonij σκυτάλιν appellabant. Legebamus id quoq; in uctere historia rerũ punicarum, uirum indidem quempiam illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est, non retineo) epistolam scriptã super reb⁹ arcanis, hoc modo abscondisse: Pugillaria noua, nõ dum etiam cera illata accepisse, literas in lignum incidisse: postea tabulas (uti solitum est) cera colliuisse, easq; tabulas tanquàm nõ scriptas, cui futurum id præ dixerat, misisse. Eum deinde ceram derasisse, literasq; incolumes ligno incisas legisse. Est & alia in monumentis rerum Græcarum profunda quædã & inopinabilis latebra, barbarico astu excogitata: Histieus nomine fuit, loco natus in terra Asia nõ ignobili. Asiam tunc tenebat imperio rex Darius. Is Histicus, cum in Persis apud Darium esset, Aristagoræ cuipiam res quasdam occultas nunciare furtiuo scripto uolebat. Comminiscitur opertum literarum admirandum: Seruo suo diu oculos ægros habenti, capillum ex capite omni tanquã medendi gratia, deradit: caputq; eius leue in literarum formas

Propterea quod ex coriacio loro fiebat in morem scuticę, quam Græci eodẽ uocabulo σκυτάλην uocãt, nimirum à corio ἀπὸ τοῦ δέρους dicit σκυτεύς coriarius.

Histieus capiti serui inscripsit literas.

formas compingit. His literis, quæ uoluerat perscripsit. Hominem postea quoad capillus adolesceret, domi continuit. Vbi id factum est, ire ad Aristagoram iubet. Et cum ad eum (inquit) ueneris, mandasse me dicito, ut caput tuum (sicut nuper egomet feci) deradat. Seruus ut imperatum erat, ad Aristagoram uenit, mãdatumq; domini affert. Atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit. Ita literæ perlatæ sunt.

QVID DE VERSIBVS VERGILII PHAuorinus existimarit, quibus in describenda flagrãtia mõtis Aetnæ, Pindarum poëtam secutus est. Collataq; ab eo super eadem re utriusque carmina dijudicata.

CAPVT X.

PHauorinum philosophum, cum in hospitis sui Antiatem uillam æstu anni conceßisset, nosq; ad eum uidendũ Roma uenissemus, memini super Pindaro poëta & Vergilio in hunc ferè modum disserere: Amici, inquit, familiaresq; Pub. Vergilij, in ijs quæ de ingenio moribusq; eius memoriæ tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se uersus more atque ritu ursino. Nanq; ut illa bestia fœtum ederet ineffigiatum informemq;, lambendoq; id postea quod ita edidisset, cõformaret & fingeret: proinde ingenij quoque sui partus recẽtes rudi esse facie & imperfecta, sed deinceps tractando colendoq; reddere ijs se oris & uultus liniamẽta. Hoc uirum iudicij subtilißimi ingenue atq; uere di-

Nouem uero Lyricorũ longe Pindarus princeps fuit, spiritus magni scientia, sententijs, figuris, beatißima rerũ uerborumq; copia, & uelut quodam eloquentiæ flumine, propter quę Ho-

rtius eum meritocredidit nemini imitabilem. Fabi. lib. 10.

xisse, res (inquit) ipsa uerum indicium facit. Nam quæ reliquit perfecta expolitaq;, quibusq; imposuit sensus atque delectus sui supremam manum, omni poëticæ uenustatis laude florēt. Sed quæ procrastinata sunt ab eo, ut pòst recensērentur, & absolui (quoniam mors præuerterat) nequiuerunt, nequaq; poëtarum elegantißimè nomine atq; iudicio digna sunt. Itaq; cū morbo oppressus, aduentare mortē uideret, petiuit orauitq; à suis amicißimis impense, ut Aeneida, quam nondum satis elimauisset, abolerent. In ijs autē (inquit) quæ uidentur retractari et corrigi debuisse, is maxime locus est, qui de monte Aetna factus est. Nam cū Pindari ueteris poëtæ carmen quod de natura atq; flagrantia montis eius cōpositum est, æmulari uellet, eiusmodi sententias & uerba molitus est, ut Pindaro quoq; ipso, qui nimis opima pinguiq; esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos, inquit, eius quod dico arbitros faciam, carmen Pindari quod est super monte Aetna, quantulum mihi memoriæ est, dicam.

Pindarus in Pythijs Epodo 1. Specie prima.

τᾶς ἐξιύσας τὸ μὲν ἄπλατον
πῦρ ἀενάοις ἀνίσταται
ἐν μυχοῖς πάγαι. πάγαμοὶ
δ' ἀμέρσαισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
αἴθωνα· ἀλλ' ἐν ὄρφναισι, πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλόξ, ἐς βαθεῖ-

ὧν φλέγει πόντου πλάκα σὺν παλάμαις φ
πῆσιν δ' ἀφαύσοιο κρουνοὺς ἐρεπετὸν
λαιτάτας ἀναπέμ-
πει νέφος μοὺ θαυμάσιόν τι ἰδεῖ-
σθαι θαῦμα δὲ καὶ παρὰ
τῶν ἀκοῦσαι.

Audite nunc (inquit) Vergilij uersus, quos inchoasse iam uerius dixerim quàm fecisse:

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauillâ.
Attollitq; globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

De his rebus consule Macrobiũ lib. 5. qui totũ hoc caput elegãtissime ut de cuit interpretem tractat.

Iam principio (inquit) Pindarus ueritati magis obsecutus, id dixit quod res erat, quodq; istic usu ueniebat, quodq; oculis uidebatur, interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius autem, dum instrepitu sonitúq; uerborũ conquirendo laborat, utrunq; tempus nulla discretione facta cõfundit. Atq; ille Græcos quidẽ fontes imitatus, igneis eructare, et fluere amnes fumi, & flammarum fulua, & tortuosa uoluminа in plagas maris ferre, quasi quosdam igneos amnes, luculente dixit. At hic noster, atram nubẽ turbinem piceo et fauilla

fumante, ξόρυκα πνῦ ἄιθωνα interpretari uolens, craſſe & immodice congeßit. Globos quoque flammarum quod ille κεχνούς dixerat, duriter & ἀκύρως tranſtulit. Item quod ait, ſidera lābit, uacanter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neque nō id quoque inenarrabile eſſe ait, & propemodum inſenſibile, quod nubem atram fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) ſolent, neque atra eſſe quæ ſunt candentia: niſi ſi candente dixit peruulgate & improprie, pro feruenti fauilla, non pro lignea & relucenti. Nam candens ſcilicet eſt à candore dictum, non à calore. Quod ſaxa autem & ſcopulos eructari & erigi, eoſdemq; ipſos ſtatim liquefieri & gemere, atque glomerari ſub auras dixit, hoc (inquit) nec à Pindaro ſcriptum, nec unquam fando auditum, & omniū quæ monſtra dicuntur, monſtroſißimum eſſe.

Candens.

QVOD PLVTARCHVS IN LIBRIS SYMpoſiacis opinionem Platonis de habitu atque natura ſtomachi, fiſtulęq; eius quæ τραχεῖα dicitur, aduerſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt, autoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

CAPVT XI.

ET Plutarchus, & alij quidam docti uiri, reprehenſum eſſe ab Eraſiſtrato nobili medico Platonem ſcripſere, quod potum dixit defluere ad pulmonē: eoq; ſatis humectato, dimanare per eū, quia ſit rimoſior, & confluere inde in ueſicam: erroris q; iſtius fuiße Alcæū ducem

ducem, qui in poëmatis suis scriberet, τὸν τε πνεύμονα τὸν ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἀναπίμπλασθαι). Ipsum autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam uel fistulas, easq; ab oris faucibus proficisci deorsum, per carumq; alteram deduci delabiq; in stomachum esculenta omnia & poculenta, ex eoq; ferri in uentriculū, qui Græce appellatur ἡ κάτω κοιλία, atque ibi subigi digeriq;, ac deinde aridiora ex ijs recrementa in aluum conuenire, quod Græce κῶλον dicitur, humidiora per uebēs in uesicam. Per alteram autem fistulam, quæ Græce nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritum à summo ore in pulmonē, atque inde rursum in os & in nareis cōmeare, perq; eandem uiam uocis quoque fieri meatum. Ac ne potus cibusq; aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex ore, laberetur q; in eandem fistulam per quam spiritus reciprocatur, eaq; offensione intercluderetur animæ uia, impositam esse arte quadā & ope naturæ, inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττίδες, quasi claustra quædam mobilia, conuentia uicißim, & resurgentia. Eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumq; operire atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca potu'ue incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ communito: Hæc Erasistratus medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro symposiacorum, autorem

Id est, pulmonem uino, summū enim ipsius pulmonis contrahitur

Quasi appendix lingula.

torem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse, idemq; esse opinatos & Philistiona Locrum, & Dioxippum Hippocraticum, ueteres medicos & nobiles. Atque illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα, non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fouendo rigandoq; necessarios humores uideri) sed appositã quasi moderatricem quandam, arbitramq; prohibendi admiscendi ue quod ex salutis usu foret: uti edulia quidẽ omnia defenderet ab arteria, depelleretq; in stomachũ: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet: nõ rapidum id neque uniuersum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum, sensim paulatimq; transmitteret, atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.

Alcæum.) Lyricorum carminum scriptorem adeo nobilem, ut apud Fabium in 10. aureo plectro donetur, referaturq; in numerum nouem Lyricorum.

DE MATERIIS INFAMIBVS QVAS Græci ἀδόξους appellant, à Phauorino exercẽdi gratia disputatis.

CAPVT XII.

Id est, inopinatas, præter opinionem ab α priuat, et δόξα

INfames materias, siue quis mauult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους καὶ ἀτόπους ὑποθέσεις appellant, & ueteres adorti sunt, non sophistæ solum, sed philosophi quoque, & noster Phauorinus oppido quam

quam libens in eas materias dicebat, uel ingenio exper gificando ratus idoneas, uel exercendis argutijs, uel edomandis usu difficultatibus: sicuti cum Thersitæ laudes quæsiuit, & cum febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sanè multa, & non facilia inuenitu in utranque causam dixit, eaq; scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiam Platonem produxit, quem scripsisse ait: qui quartanam passus conualuerit, uiresq; integras recuperauerit, fidelius constantiusq; postea ualiturum. Atque inibi in eisdem laudibus non hercle hac sententiola inuenuste lusit. Versus, inquit, est longo hominum æuo probatus:

ἄλλοτε μὲν τ' ἐπὶ ἦμαρ, ἄλλοτε μήτης.

Eo uersu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. Quod cum ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene aut male uice alterna sit, hæc bi duo medio interuallata febris, quanto est fortunatior in qua est μία μητρυιὰ, δύο μητέρες.

ξα, quod opinionem significat.

Et Thersitę, & febris quartanæ.

Id est aliquando nouerca existit dies, aliquando mater. Vsus est Hesiodus l. 2. Georgi.

Non sophistæ solum.) Id est rhetores cuiusmodi fuit Gorgias Leontinus, cuius & hodie extat in hoc genere encomium Helenę meretricis festiuissimis argumẽtis oppletum. & Isocrates rhetorum princeps, qui accurata oratiõe laudes Busyridis Tyrãni persequutus est, & Glauco apud Platonem lib. de rep. iniustitiã laudat, & Lucia. Muscam encomio celebrat, & Synesius caluicium, Picus Mirandula barbariam, atque id genus multa.

Thersitæ laudes.) Qui ut Home. lib. Iliados 2. dicit, de formosissimus omnium erat qui ad Troiã uenerant, ut q esset strabo oculis, claudus altero pede, cuiq; humeri cur

ui ad pectus contracti essent, tum caput acuminatum, cui rarissimus desuper inesset capillus, postremo qui graculi in morem uerba incondita, & multa spargeret.

QVIN PARTICVLA, QVOT QVALESque uarietates significationis habeat, & quàm sæpe in ueterum scriptis obscura sit. CAPVT XIII.

Quin particula.

QVin particula, quam grammatici coniunctionem appellant, uarijs modis sententijsq; connectere orationem uidetur. Aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus: quin uenis? quin legis? quin fugis? aliter cum ita confirmamus: Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus: aliter autem cum sic componimus, quod quasi priori uidetur contrarium: Non iccirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse & honestum existimarit. A quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: Haud eos (inquit) eo postremum scribo, quin populi & boni, & strenui sient. In secunda quoq; origine M. Cato non longe secus hac particula usus est. Neque satis (inquit) habuit, quòd eum in occulto uitiauerat, quin eius famam prostitueret. Præterea animaduertimus Quadrigarium in octauo annaliũ particula ista usum esse obscurissime. Ipsius uerba posuimus. Romã uenit, uix superat quin triumphus decernatur. Item in sexto annali eiusdem uerba hæc sunt: Penè factum est, quin castra relinquerent, atque cederent hosti. Non me autem præterit, dicere aliquem posse de summo pectore

nihil

nihil esse in his uerbis negotij. Nam quin utrobiq; posi
tum prout, planissimumq; esse, si ita dicas: Romam ue
nit, uix superat, ut triumphus decernatur: Item alio in
loco, penè factum est, ut castra relinquerent, atq; cede
rent hosti. Sed utantur sanè, qui tam expediti sunt, per
fugijs commutationum in uerbis quæ non intelligun
tur: utantur tamen, ubi id facere poterunt, uerecūdius.
Hanc uero particulam, de qua diximus, nisi quis didice
rit compositam, copulatamq; esse, neq; uim tantum con
iungēdi habere, sed certa quadā significatione factā,
nunquam profecto rationes ac uarietates istius com
prehēsurus est. Quod quia longioris disertationis est,
poterit cui otium est, reperire hoc in P. Nigidij com
mentarijs, quos Grammaticos inscripsit.

Quin triumphus.) Sensus sic habet: Venit imperator Romam, ubi uix autoritate sua euincere poterat, atque perficere, ut sibi triūphus nō dicerneretur, est enim com positum quin ex qui ne, quo integro usus est Terentiusin Andria: Ego id agam mihi qui ne detur.

SENTENTIAE EX P. MIMIS SELECTAE lepidiores. CAPVT XIIII.

PVblius Mimos scriptitauit, dignusq; habitus est, Laberij ar
qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarē rogantia.
ita Laberij maledicentia, & arrogantia offendebat, ut
acceptiores, & probatiores sibi esse Publij, quàm La
berij Mimos prædicaret. Huius Publij sententiæ ferun
tur pleræque lepidæ, & ad communē sermonum usum
commodatissimæ. Ex quibus sunt istæ singulis uersibus

circumscriptæ, quas libitum hercle est adscribere:

Malum consilium est, quod mutari non potest.

Beneficium dando accipit, qui digno dedit.

*Mutari. Feras, non culpes, quod * uitari non potest.

Cui plus licet quàm par est, plus uult, quàm licet.

Comes facundus in uia, pro uehiculo est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis fletus sub persona risus est.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

Nunquam periculum sine periculo uincitur.

*Cito. Nimium altercando ueritas amittitur.

Pars beneficij est, quod petitur si * belle neges.

QVOD CARNEADES ACADEMICVS helleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis Stoici decreta. Deq; natura medelaq; helleborica di, & nigri.

Carneades.

CAPVT XV.

Id est, superiorem uentrem.

CARNeades Academicus scripturus aduersum Stoici Zenonis libros, superiora corporis helleboro candido purgauit, ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usq; animi redundaret, & constantiam uigoremq; mentis labefaceret. Tanta cura, tantoq; apparatu uir ingenio præstanti ad refellen

Id est, ebulliret.

da

da, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id cum in historia Græca legissem, quod helleboro cãdido scriptum erat, quid esset, quæsiui. Tum comperi duas species hellebori esse discerniculo coloris insignes, candidi, & nigri. Eos autem colores non in semine hellebori, neq; in uirgultis, sed in radice dignosci. Candido stomachum & uentrem superiorem uomitionibus purgari: nigro alium, quæ inferior uocatur, dilui. Vtriusque esse hanc uim, ut humores noxios, in quibus causæ morborũ sunt extrahant. Esse autem periculum, ne inter causas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoq; ipsa in quibus causa uiuendi est, exinaniantur, amissoq; omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exhaustus intereat. Sed helleborum sumi posse tutissime in insula Anticyra, Plinius Secũdus in libris naturalis historiæ scripsit. Propterea Liuiũ Drusum, qui tribunus plebis fuit cum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram nauigasse, et in ea insula helleborum bibisse ait, atque ita morbo liberatum. Præterea scriptũ legimus, Gallos in uenatibus tingere helleboro sagittas, quod ijs ictæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiant. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.

Etiam hoc sumptũ est ex Plin lib. 23. capi. 3.

Id est, lauari, purgari, ablui, solui.

Carneades Academicus) Academici philosophi erãt, qui extra Athenas in gymnasio quodam ab Academo instituto philosophabantur, unde primum locus Academia est dictus, & tandem literæ mutatione Academia.

Album

Album helleborum.) Dioscorides inquit Italos uexatrum album dicere consueuisse.

Insula Anticyra.) Quę est in Phocide Atticę regione. Nã, et alterã quãdam refert Strabo Massilienſibus uicinã factum hinc est argutum prouerbium, nauigare Anticyras proco quod est insanię medelam quærere, putatur eius herbæ apud Anticyras hauſtus insaniã depellere. Et Stephanus Cosmographus narrat Herculem à quodam Anticyrense insania liberatum, per hellebori hauſtum.

ANATES PONTICAS VIM HABERE VENENIS detegendis potentem. Atq; inibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti solertia.

CAPVT XVI.

Anates Ponticę ueneno uictitant.

ANates Ponticas dicitur edundis uulgò uenenis uictitare. Scriptum etiam à Leneo Cn. Pompei liberto, Mithridatem illum Ponti regem, medicinæ rei & remediorum id genus solertem fuisse, solitumq; earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis uenenis ualẽt, cumq; sanguinem uel potißimum esse in ea cõfectione: Ipsum autem regem aßiduo talium medelarum usu à clãdestinis epularum insidijs cauisse. Quin & scientem quoque ultro & ostentandi gratia uenenum rapidum & uelox sæpenumero hausisse, atq; id tamen sine noxa fuisse. Quãobrem postea cum prælio populi Romani uictus, in ultima regni refugisset, et mori decreuisset, & uenena uiolentißima festinandæ necis gratia frustra experius esset, suo se ipse gladio trãsegit. Huius regis antidotus celebratißima est, quæ Mithridatios uocatur.

Antidotꝰ Mithridathios.

Anti-

Antidotus.) Siue antidotum græcum est uocabulum, perinde ualēs ac si dicas contra datum. Est enim compositio ex uarijs medicinis quæ datur cōtra uenena alioqui nocitura, deriuatum est ab ἀντί, quod contra significat, & δόσις do. Porro Mithridatios Antidotus ita refertur apud Plinium libro 23. capite 8. his uerbis: In sanctuarijs Mithridatis maximi regis deuicti, Cneus Pomp. inuenit in peculiari commentario, ipsius manu compositionē Antidoti, è duabus nucibus siccis, item ficis totidem, rutæ foliis uiginti simul tritis, addito salis grano, & qui hoc ieiunus sumat nullum uenenum nociturum eo die.

MITHRIDATEM PONTI REGEM DVAum & uiginti gētium linguis locutum. Quintumq; Enniū tria corda habere sese dixisse quod treis linguas peralluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

CAPVT XVII.

Ennius tricor. Soli. ul. de cap. 5

QVintus Ennius tria corda habere sese dicebat, quod loqui Græce, & Osce, & Latine sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclytus, qui à Cneo Pompeio bello superatus est, duarum et uiginti gentium quas sub ditione habuit, linguas peralluit: earumq; omnium gentium uiris haud unquā per interpretem locutus est: sed ut quenque ab eo appellari usus fuit, perinde lingua & oratione ipsius, non minus scite quàm si gentilis eius esset, locutus est.

QVOD M. VARRO C. SALLVSTIVM HIstoriæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum pecuniaq; data dimissum.

Sallustius loris cæsus.

CAPVT XVIII.

MArcus Varro in literis atque uita, fide homo multa & grauis, in libro quem inscripsit Pius, aut de pace, Caium Sallustium scriptorem seriæ illius

& su-

& seueræ orationis, in cuius historia notiones censo-
rias fieri atque exerceri uidemus, in adulterio depre-
hensum Ab Annio Milone loris bene cæsum dicit, et cũ
dedisset pecuniam, dimissum.

Notiones cẽsorias.) Iudicia seuera Criticos scriptores, ꝗs uetustas à iudicandi seueritate sic uocitauit κρίνω enim iudico significat, unde critici dicti sunt. Verum de censoriis orationis Sallustianæ relege cap. 15. libri 4.

QVID EPICTETVS PHILOSOPHVS DI-
cere solitus sit hominibus neꝯ & impuris, disciplinas phi-
losophiæ studiose tractãtibus. Et quæ duo uerba obser-
uanda præceperit, omnium rerum longe salubria.

CAPVT XIX.

PHauorinum ego audiui dicere, Epictetum philo-
sophum dixisse, pleroſq; istos qui philosophari ui-
dentur, philosophos esse huiusce modi ἄνευ τ πρᾶγμ
μέλῃ τὸ λέγειν: Id significat, factis procul, uerbis te-
nus. Iam illud est uehementius, quod Arrianus solitum
eum dictitare, in libris quos de dissertationibus eius cõ-
posuit, scriptũ reliquit. Nam cum (inquit) animaduer-
terat hominẽ pudore amisso, importuna industria coro-
ruptis moribus audacem, confidentem lingua, cæteraq;
omnia præterquàm animum procurantem, istiusmodi
(inquit) hominem cum uiderat, studia quoque & disci-
plinas philosophiæ contrectare, & physica audire, &
meditari dialectica, multaq; id genus theoremata su-
spicari sciscitariq;, inclamabat deũm atq; hominum fi-
dem, ac plerunque inter clamandum his cum uerbis in-
crepabat: ἄνθρωπε τῶ βάλλῃς, σπέρμα εἰ κάθαρσῃ τῶ
αγα-

Qui digesserit in ordinẽ libros Epicteti, ut supra l. 1. cap. 2.

ἐγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ βάλλῃς, ἀπόλεῖται ἂν σκαπάνῃ, οὐχοῦν, ἢ ὃς ἂν γένοιτο ἄλλος, ἢ τί τούτων χεῖρον.

Nil profecto ijs uerbis grauius, nil uerius: quibus declarabat maximus philosophorum, literas atque doctrinas philosophiæ, cum in hominem falsum atque degenerem, tãquam in uas spurcum atq; pollutum influxissent, uerti, mutari, corrumpi, & quod ipse κυνικώτερον dixit, urinã fieri, aut si quid est urina spurcius. Præterea idẽ ille Epictetus, quod ex eodẽ Phauorino audiuimus, solitus dicere est, duo esse uitia multo omniũ grauissima ac teterrima, intolerantiam & incontinẽtiam: cum aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus uoluptatibusq; nos tenere debemus, non tenemus. Itaq;, inquit, si quis hæc duo uerba cordi habeat, eaq; sibi imperando atque obseruãdo curet, is erit plerasq; impeccabilis, uitamq; uiuet trãquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Intolerãtiæ & incontinẽtiæ mala.

Verba semp in orchaben da.

Idest, in multis.

Id est, non peccat, noue

Procurantem.) Id est cum religione res magnas adeñtem, & scientem uti bonis & dotibus suis. Videtur enim procurare hoc loco dictum à Gellio pro religiosum esse, qui uerbi usus Gellio familiaris est, maxime loquenti de rebus diuinis, & hostijs faciendis. Intelligo ergo procurãtem animum qui omnia religiose & cum quodam uelut timore aggreditur.

Salubria.) Id est saluberrima, positiuus pro superlatiuo more Græcorum, Sic. Verg.

Iuno sancta deorum. Id est sanctissima.

ἄνευ.) Aduerbium est quod plerunq; ponitur pro præpositione, hic infinitiuus pro nomine ponitur.

Theoremata.) Id est contemplationes rerum diuinarum

rum, id quod etymologia uocabuli indicat. Siquidem θεὸς deus significat & ὁράω uideo, unde compositum est uerbum θεορέω, quasi deum contemplor, atque hinc nomen theorema.

ἄνθρωπε σοῦ βάλλεις.) Id est homo quo iacis scilicet præcepta philosophiæ, considerato si & purgatum est uas, si enim ad opinionem corruptã, putridam, ipsa scilicet præcepta iacias, perierunt. Si putruerunt, urina aut acetum fieri possunt, aut aliquid his peius.

κυνικώτερον.) Id est mordacius, caninius, unde & Cynici philosophi dicti sunt, quod canum ritu inuerecundi essent, & maxime libere in hominum uitas inueherentur.

EX SYMPOSIO PLATONIS SVMPTA uerba, numeris coagmẽtisq; uerborum scite modulatecq; & apte, exercendi gratia in Latinam orationem uersa.

CAPVT XX.

Id est officio suo scilicet laudandi ꝺd in orbem p omnes conuiuas apud Platonem ibat.

SYmposium Platonis apud Philosophum Taurum legebatur. Verba illa Pausaniæ, inter conuiuas de morem uice sua laudantis. Ea uerba ita prorsum amauimus, ut meminisse etiam studuerimus. Sunt adeo, quæ meminimus, uerba hæc: σὰ ζῆ γὰρ πρᾶξις ὥσθ' ἑκὼν οὐ τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ πρατομένην, οὔτε καλήν, οὔτε αἰσχράν. οἷον νῦν ἡμᾶς ποιεῖν μέλλει, ἢ πίνειν, ἢ λαλεῖν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδέν, ἀλλ' ἂν τὴν πρᾶξιν, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη, καλῶς μὲν πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς, καλόν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δ' ἀισχρόν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν, μὴ ὃ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλός, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Hæc uerba ubi lecta sunt, atque ibi Taurus mihi,

Heus,

Heus, inquit, tu ἐκκλησίαν (Sic enim me in principio re-
cens in diatribam acceptum appellitabat, existimãs elo-
quentiæ unius exercendi gratia Athenas uenisse) Vi-
des'ne, inquit, σύνθημα crebrum, & coruscum, et cõ-
nexum, breuibusq; & rotundis numeris, cum quadam
æquabili circumactione deuinctum? Habes'ne nobis di-
cere in libris rhetorum uestrorum tam apte, tamq; mo-
dulate compositam orationem? Sed hos, inquit, tamen
numeros censeo uideas ὁσῦ πάρεργον. Ad ipsa enim
Platonis penetralia, ipsarumq; rerum pondera & di-
gnitates pergendum est, non ad uocularum eius amœ-
nitatem, nec ad uerborum uenustates diuersitandum.
Hæc admonitio Tauri de orationis Platonicæ modulis,
non modo non repreßit, sed instruxit etiam nos ad ele-
gantiam græcæ orationis uerbis latinis affectandam.
Atq; uti quædam animalium parua & uilia, ad imitan-
dum sunt, quas res cunq; audierint uiderint'ue petulan-
tia, proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demiraba-
mur, non æmulari quidem, sed lineas umbrasq; facere
ausi fuimus, uelut ipsum hoc est, quod ex illis ijsdẽ uer-
bis eius effinximus. Omne, inquit, omnino factũ sic se se
habet, neq; turpe est quantum in eo est, neq; honestum:
uelut quas nunc facimus ipsi res, bibere, cantare, disse-
rere. Nihil nanque horum ipsum ex sese honestum est:
quale cum fieret modo factum est, tale extitit. Si recte
honesteq; factum est, tum honestum fit: sin parum recte,

Id est, quĩ rhetoribus operam na-uas, Græcis enim ἐκθήκη eloquens dĩ-citur, unde fit ἐκθορίσκη cuius uocatĩ-uus est ἐκθορίσκ.

Factum oĩe neq; turpe, neq; honestũ

turpe fit. Sic amare, sic amor nō honestus omnis, neq; o mnis laude dignus, sed q facit, nos ut honeste amemus.

πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδέ πῃ ἔχει.) Id est omnis enim actio sic se habet, ut ipsa in se ipsa facta, neq; honesta, neq; turpis sit, quale hic nunc nos facimus, aut bibere, aut loqui, aut differere, nō enim est horum secundū seipsum honestum aliquod, sed in actione, ut quidem factum fuerit. huiusmo di euadit, honeste quidem factū et recte quod sit honestū, non recte autem factum, turpe, sed & ipsum amare, &c.

Vides ἐνθύμιμα.) Opinor hoc loco Dialecticorum nomine intelligi non puerilia syllogismorum struendorum præcepta, sed quæ Aristoteles τὰ μετὰ φύσικα, id est ea quę naturalium rerum causſas transcendunt, de quibus Aristotelis libri extant. Iam uero ut in hunc modum suspicer facit Plato noster, qui omnium principem disciplinarum, & reginā dialecticē uocat, in libris de rep. nullumq; admittit ad eius studium, qui non ante in omnium liberalium disciplinārum cognitione sit uersatus.

ὁδοῦ πάρεργον.) Id est præter uiæ tuæ institutum, sic enim Græci dicere solent, quæcunq; obiter fiunt, & uelut aliud agendo, uult autem Taurus uenustatem Platonicæ orationis subcisiuis horis curandam, sapientiam autem illam profundam, quam amplissima illa oratione conuestiuit, ex professo obseruandam, eiq; adhibendum præcipuum studij laborem.

QVIBVS TEMPORIBVS POST ROmam conditam, Græci Romanique illustres uiri floruerūt ante secundum bellum Carthaginiensium.

CAPVT XXI.

VT conspectum quendam ætatum antiquissimarum, item uirorum illustrium, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus, ne in sermonibus forte in conspectum aliquid super ætate atq; uita clarorum homi-
Coram hominibus.
nū temere diceremus: sicuti sophista ille ἀπαίδευτος

qui

qui publice nuper disserens, Carneadem philosophũ à rege Alexãdro Philippi filio pecunia donatum, & Panætium Stoicum cũ superiore Africano uixisse dixit: ut ab istiusmodi inquam temporum ætatumq; erroribus caueremus, excerpebamus ex libris q Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci, simulatq; Romani uiri, qui uel ingenio uel imperio nobiles insignesq; post conditam Romam fuissent ante secundum bellum Carthaginiensium, easq; nunc excerptiones nostras uarijs diuersis'que in locis factas, cursim digessimus. Neq; enim id nobis negotium fuit, ut acri atque subtili cura excellentium in utraq; gente hominũ συγχρονισμοὺς componeremus: sed ut noctes istæ quadam tenus, his quoq; historiæ floscul is leuiter iniectis aspergerentur. Satis autem uisum est in hoc cõmentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum ætatibus de pluribus quoq;, quos nõ nominaremus, haud difficilis coniectura fieri posset. Incipiemus enim à Solone claro: quoniam de Homero & Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit ætatẽ eos egisse, uel ijsdem ferè temporibus, uel HOMERum aliquanto antiquiorem, utrunque tamen ante ROMAM conditam uixisse, SILVIIS ALBAE regnantibus, annis post bellum Troianum (ut Cassius in primo annalium de HOMERO, atq; Hesiodo scriptum reliquit) plus C. atque XL. ante Romam autem conditam, ut Cornelio

Publice, id est, palam omnibus.

Id est, enotabamus. Chronici libri.

Conuenientia ſtempore uel concurſus.

Solonis tempora. Heſiodus. Homerus.

nelius Nepos in primo chronicorum de Homero dixit, annis circiter C. & LX. Solonem ergo accepimus unũ ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Athenienſium, Tarquinio Prisco Romæ regnante anno regni eius XXXIII. Seruio autem Tullio regnante, Pisistratus Athenis tyrannus fuit, Solone antè in exilium uoluntarium profecto, quoniam id ei prædicenti non creditum est. Postea Pythagoras Samius in Italiam uenit, Tarquinij filio regnum obtinente, cui cognomentum Superbus fuit. Iisdemq; temporibus occisus est Athenis ab Harmodio, & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum autẽ Nepos Cornelius tradit Tullo Hostilio Romæ regnante, iam tunc fuisse poëmatis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam condi tam, aut non longe amplius, uictos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est, pugna illa inclyta Marathonia Miltiade duce, qui post eam uictoriã damnatus à populo Atheniensi, in uinculis publicis mortem obijt. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarũ poëta celebris fuit. Romæ autem fermè istis temporibus tribunos, & ædiles, tum primum per seditionem sibi plebes creauit. Ac non diu pòst Cne. Martius Coriolanus exagitatus uexatusq; à Tribun. pleb. ad Volscos, qui tum hostes erant, à rep. desciuit, bellumq; Pop. Romano fecit. Post deinde paucis annis Xerxes rex ab Athenienſi-

Pisistratus.

Pythagoras

Archilochũ Ci in 1. Tuſcul. Romulo regnante claruisse dicit.

Aeschylus.

Aediles.

thenienſibus, & pleraq; Græcia, Themiſtocle duce, na- Themiſto-
uali prælio, quod ad Salamina factum eſt, uictus fuga- cles.
tuſq; eſt. Atq; inde anno ferè quarto, Menenio Agrip Prope urbẽ
pa, M. Horat. Puluillo COSS. bello Veiente apud flu Salaminam
uium Cremeram, ab ijs ſex et trecenti patritij Fabij cũ Fabij.
familijs ſuis, uniuerſi ab hoſtibus circũuenti perierũt.
Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philo Empedocles
ſophiæ naturalis ſtudio floruit. Romæ autem per eas Decemuiri.
tempeſtates decemuiros legibus ſcribundis creatos cõ
ſtitit, tabulasq; ab ijs primo decem conſcriptas, mox a-
lias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maxi-
mum Peloponneſiacũ, quod Thucydides memoriæ mã-
dauit, cœptum eſt, circa annum ferè poſt conditã Ro
mam trecenteſimum uiceſimum nonum, qua tempeſtate
A. Poſthumius Torquatus dictator Romæ fuit: q filiũ
ſuum, quod contra ſuum dictum in hoſtem pugnauerat,
ſecuri necauit. Hoſtes tum Pop. Romano fuerant Fide
nates. Itaq; qui inter hæc tẽpora nobiles celebresq; e-
rant, Sophocles, ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Sophocles.
Hippocrates medicus, et Democritus philoſophus, qui Euripides.
bus Socrates Athenienſis natu quidem poſterior fuit, Hippocra-
ſed quibuſdam temporibus ijſdem uixerunt. Iam dein- tes.
de tribunis militaribus conſulari imperio remp. Romæ Democritus
regentibus ad annum ferè cõditæ urbis CCCXLVII.
triginta illi tyranni præpoſiti ſunt à Lacedæmonijs
Athenienſibus, & in Sicilia Dionyſius ſuperior tyran-

Socrates. nidem tenuit: paucisq; annis pòst Socrates Athenis capitis damnatus est, & in carcere ueneno necatus. Eà ferè tempestate Romæ Marcus Furius Camillus dictator fuit, & Veios cepit. Ac pòst non longo tempore bellum Senonicum fuit. Tum Galli Romam præter Capitolium ceperunt. Neq; multo postea Eudoxus astrologus in terra Græcia nobilitatus est. Lacedæmonij ab Athenienſibus apud Corinthum ſuperati duce Phormione, & Marcus Manlius Romæ, qui Gallos in obſidione Capitolij obrepentes per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupando iniſſe: damnatusq; capitis, è ſaxo Tarpeio (ut M. Varro ait) præceps datus est: ut Cornelius autem Nepos ſcriptum reliquit, uerberando necatus est. Eoq; ipſo anno qui erat Ariſtoteles. pòst recuperatam urbem ſeptimus, Ariſtotelem philoſophum natum eſſe, memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis pòst bellum Senonicum, Thebani Lacedæmonios duce Epaminunda apud Leuctra ſuperauerũt. Ac breui pòst tempore, in urbe Roma lege Licinij Stolonis Consules. C O S S. creari etiam ex plebe cœpti, cum antea ius non eſſet, niſi ex Patritijs gentibus fieri C O S S. Circa annum deinde urbis conditæ quadringenteſimũ, Philippus Amyntæ filius Alexandri pater, regnũ Macedoniæ adeptus est, inq; eo tempore Alexander natus Plato. est. Paucisq; inde annis pòſt, Plato philoſophus ad Dionyſium Siciliæ tyrannũ poſteriorẽ profectus est. Pòst dein-

deinde aliquãto tẽpore, Philippus apud Cheroneã præ lio magno Athenienſes uicit. Tũ Demoſthenes orator ex eo prælio ſalutẽ fuga quæſiuit. Cumq; id ei, quod fu gerat probroſe obijceretur, uerſu illo notiſſimo illuſit:

Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Poſtea Philippus ex inſidijs occiditur, & Alexander regnum adeptus, ad ſubigendos Perſas in Aſiam atque in orientem tranſgreſſus eſt. Alter autem Alexander, cui cognomentum Moloſſo fuit, in Italiam uenit, bellũ Populo Ro. facturus. Iam enim fama uirtusq; felicita tis Romanæ apud exteras gẽtes enitescere inceptabat. Sed priuſquam bellum faceret uita deceſſit. Eum Mo loſſum eum in Italiam tranſiret, dixiſſe accepimus, ſe quidem ad Romanos ire quaſi in ἀνδρωνίτιν, Macedo nem iſſe ad Perſas, quaſi in γυναικωνίτιν. Poſtea Ma cedo Alexander pleraque parte orientali ſubacta, cũ annos regnauiſſet undecim, obijt mortis diem. Neq; ita longe poſt, Ariſtoteles philoſophus, & poſt aliquanto Demoſthenes, uita functi ſunt: ijſdemq; fermè tempe ſtatibus Po. Ro. graui ac diutino Samnitum bello confli ctatus eſt. Conſulesq; T. Veturius, & Sp. Poſthumius, in locis iniquis, apud Caudiũ à Samnitibus circũuallati ac ſub iugũ miſſi, turpi fœdere facto diſceſſerunt. Ob eamq; cauſam populi iuſſu Sãnitibus per feciales dedi ti, recepti non ſunt. Poſt annũ deinde urbis cõditæ C C C C. ferè & L X X. bellũ cum rege Pyrrho ſumptum

Indomiciliũ uirorum. Domiciliũ mulierum.

Epicurus. Zeno.

est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, & Zeno Citiensis philosophi celebres erãt. Eodemq; tempore C. Fabritius Lucinus, et Q. Aemilius Papus censores Romæ fuerunt, & P. Cornelium Rufinũ qui II. consul & dictator fuerat, senatu mouerunt. Causamq; isti notæ subscripsere, quòd eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decem pondo habere. Anno deinde post Romam conditam CCCC. fermè & X C. consulibus Appio Claudio cui cognomẽtum Caudex fuit, Appij illius

Callimach⁹

Cæci fratre, & M. Fuluio Flacco, bellũ aduersum Pœnos primum cœptum est. Neque diu post Callimachus poëta Cyrenensis, Alexandriæ apud Ptolomæum regẽ celebratus est. Annis deinde postea paulo pluribus quã uiginti, cum Pœnis pace facta, COSS. Cl. Centone Appij Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omnium

L. Liuius.

L. Liuius poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè centum & sexaginta: post Mænandri, annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum, consules sequuntur Q. Valerius & C. Manilius, quibus natũ

Ennius.

esse Q. Ennium poëtam M. Varro in primo de poëtis libro scripsit: eumq;, cum septimum et sexagesimum annum ageret, duodecimum annalẽ scripsisse: idq; ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo undeuicesimo, Sp. Carbilius Ruga, primus Romæ de amicorum sentẽtia, diuortium

tium cum uxore fecit, quod sterilis esset, iurassetq; apud censores uxorem se liberorum quærendorum causa habere. Eodemq; anno C. Næuius poëta fabulas apud populum dedit. Quem M. Varro in libro de poëtis primo stipēdia feciſſe ait bello Punico primo. Idq; ipſum Næuium dicere in eo carmine, quod de eodē bello ſcripſit. Portium autem Licinium Seruius poëticam Romæ cœpiſſe dicit in hiſce uerſibus: Diuortiū prīmum. Næuius. Portius Licinius.

Punico bello ſecundo Muſa pennato gradu
Intulit ſeſe bellicoſam in Romuli gentem feram.

Ac deinde annis ferè poſt quindecim, bellū aduerſum Pœnos ſumptum eſt. Atq; non nimium longe M. Cato orator in ciuitate, et Plautus poëta in ſcena floruerūt. M. Cato. Plautus.

Iiſdemq; temporibus Diogenes Stoicus, & Carneades Academicus, & Critolaus Peripateticus ab Athenienſibus ad ſenatum Populi Romani negotij publici gratia legati ſunt. Neque magno interuallo poſtea Q. Ennius, & iuxta Cæcilius, & Terentius, ac ſubinde Pacuuius, & Pacuuio iam ſene Accius, clariorq;, tunc in poëmatis eorum obtrectandis, Lucilius fuit. Sed progreſſi longius ſumus, cum finem propoſuerimus annotatiunculis iſtis bellum Pœnorum ſecundum. Diogenes. Carneades. Critolaus. Cæcilius. Terentius. Pacuuius. Accius. Lucilius.

ἀπαίδευτος.) παιδεύω, erudio, α particula priuatiua.

εὐγχρονισμούς.) Conuenientias temporum, uel concurſus.

Archilochum autem.) De quo Horatius:

Archilochum proprio rabies armauit iambo.

Marathonia pugna.) Quæ cōmiſſa & pugnata eſt in Ma-

Marathone Atticæ regionis campo, unde autore Stephano Marathonius dicitur.

Fabulas docere.) Id est, agere in theatro, est autē Græcismus in hoc loquendi modo, nam Græci quod nos dicimus fabulas agere, dicunt Δράματα διδάσκειν, id est, fabulas docere.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMmentarij. Lib. XVIII.

DISPVTATIONES A PHILOSOPHO Stoico, & contrà à Peripatetico arbitro Phauorino factæ: quæsitumq; inter eos, quantū in perficienda uita beata, uirtus ualeret: quantumq; esset in iis, quę dicūtur extranea.

CAPVT I.

FAMILIARES PHAVOrini duo erant quidam non incelebres in urbe Roma philosophi. Eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoicæ. Iis quondam ego acriter atq; contente pro suis utrinq; decretis propugnantibus, cum essemus unà Hostiæ omnes, cum Phauorino interfui. Ambulabamus autem in littore cum iam adueſperascceret, æstate anni noui. Atq; ibi Stoicus censebat & uitā beatam hominum uirtute animi sola, et miseriam summam malitia sola posse effici; etiāsi cætera bona omnia quæ

Stoicę. id est porticariæ. Id est, pro suæ professionis dogmatis.

Vita beata, an in sola uirtute.

cor-

corporalia & externa appellarentur, uirtuti deesſent malitiæ adeſſent. Ille contrà Peripateticus, miſerã quidem uitam uitijs animi & malitia ſola fieri concedebat: ſed ad complendos omnes uitæ beatæ numeros, uirtutem ſolam nequaquam ſatis eſſe exiſtimabat: quoniam & corporis integritas ſanitasq́, & honeſtus modus formæ, et pecunia familiaris, et bona æſtimatio, cæteraq́; omnia corporis & fortunæ bona neceſſaria uiderentur perficiẽdæ beatæ uitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, & tanquam ille duas res diuerſas poneret, mirabatur: quòd cum eſſent malitia & uirtus duo contraria, uita miſera & beata quoq; æque contraria, non ſeruaret in utriſque uim & naturam contrarij, & ad miſeriam quidem uitæ conficiendam, ſatis ualere malitiam ſolam putaret: ad præſtandam uero uitam beatã, non ſatis ſolam eſſe uirtutem diceret. Atque id maxime diſſidere, neque conuenire dicebat, quòd qui proficeretur uitam nullo pacto beatam effici poſſe, ſi uirtus ſola abeſſet, idem contrà negaret beatam fieri uitam, cum ſola uirtus adeſſet: & quem daret haberetq́; abſenti uirtuti honorem, eundem patenti atq; præſenti adimeret. Tũ Peripateticus perq̃ hercle feſtiue, rogo, te, inquit, cum bona uenia reſpondeas, an exiſtimes eſſe uini amphoram cum abeſt ab ea unus cõgius? Hæc ubi accepit Stoicus, minime, inquit, uini amphora dici poteſt, ex qua abeſt congius. Hoc ubi accepit Peripateticus,

eius, unus igitur cõgius amphoram facere dici debebit: quoniam cum deest ille unus, non fit uini amphora: & cum acceßit, fit amphora. Quod si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram, itidem absurdum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere: quoniã cum uirtus abest, beata esse uita nunquam potest. Tum Phauorinus respiciens Peripateticum: Est quidem, inquit, argutiola hæc, qua de congio uini usus es, exposita in libris, sed (ut scis) captio magis lepida, quàm probum aut simile argumentum uideri debet. Cõgius enim cum deest, efficit quidem ne sit iustæ mensuræ amphora: sed cum accedit & additur, non ille unus facit amphoram, sed supplet. Virtus autem (ut isti dicunt) non acceßio, neque supplementum, sed sola ipsa uitæ beatæ instar est, & propterea uitam beatam ipsa sola una cũ adest facit. Hæc atque alia quædam, minuta magis & nodosa, tanquam apud arbitrum Phauorinum, in suam uterque sententiam conferebant. Sed cũ iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent, prosecuti Phauorinum in domũ in quam diuertebat, discessimus.

Autore Macrobio tum est, cum tenebris imminentibus faces & candelas incendimus.

Arbitro.) Scilicet teste & delecto iudice.

Pennato gradu.) Celeri, ueloci.

Anni noui.) Id est calidis diebus uerni mensis nisi quispiam Græcorum supputationem sequi uelit, qui mensem Iunium feruentissimum primum anni noui faciunt, poterit quoq; & nouus annus hic accipi Septembris mensis, quorum scilicet & æstas fit, & noui eius anni fructus percipiantur.

Ad complendos uitæ beatæ nũmeros.) Plato tum in secun-

secundo de repu. tum etiam in Gorgia in ueterum conuiuij cantilenam quandam celebratam scribit, in qua bona corporalia atque externa hoc ordine censeantur. Vt primum sit recte ualere, alterum bona forma natum esse & citra alicuius fraudē possidere diuitias. Addit quidā, autore Zenodoto in collectaniis prouerbiorum, quartū mea sententia omnium primum, nempe adolescere cum paribus amicis.

Omnes beatæ uitæ numeros.) Id est, ad saluandas omnes partes, quæ iuxta Topicos est, ut quod de altero cōtrariorum affirmetur, de altero negetur. Si ergo sola malitia reddit infelicem, sequitur ut ipsa uirtꝰ reddat felicē & hæc ratio uerissima est.

CVIVSMODI QVAESTIONVM CERtaminibus Saturnalia Iudicra Athenis agitare soliti sumus: atq; inibi insperſa quædam sophismata & ænigmata oblectatoria.

Sophismata id est, cōmenta argu ta.

CAPVT II.

Saturnalia.

SAturnalia Athenis agitabamus hilare prorsum ac modeste, non (ut dicitur) remittentes animū. Nā remittere (inquit Musonius) animum, quasi amittere est: sed demulcentes eum paulum, atque laxantes iucundis honestisq; sermonum illectationibus. Conueniebamus autem ad eandem cœnam compluſculi, qui Romani in Græciam ueneramus, quiq; eas dē auditiones, eosdemq; doctores colebamus. Tum qui & cœnulam ordine suo curabat, præmium soluendæ quæstionis ponebat, librum ueteris scriptoris uel Græcum uel Latinum, et coronam è lauro plexam: totidemq; res quærebat, quot homines istic eramus. Cumq; eas omneis exposuerat, rem locumq; dicendi sors dabat. Quæstiōe igitur solu

Remittere animum.

Id est, sua uice, siquidem iura instruendi cœnulam commu nem, per omnes in orbem ibat.

ta,

ta, corona et præmio donabatur: non soluta autē trās-mittebatur ad eum qui sortito successerat. Idq; in orbem uice pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quæstionis eius nodum, præmium ipsum & corona deo, cuius id festum erat dicabatur. Quærebantur autem res huiusmodi, aut sententia poëtæ ueteris lepide obscura, nō anxiæ, aut historiæ antiquioris requisitio, aut decreti cuiuspiam ex philosophia perperam inuulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati rarioris q; uerbi indagatio, aut tempus item in uerbo perspicuo obscurissimum. Itaq; nuper quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum uersuum, qui sunt in satyris Quinti Ennij, uno multifariam uerbo concinniter implicati, quorum exemplum hoc est:

Frustrari.

Nam qui lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est: si non, ille est frustra.

Vxores communes.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, quod Plato in ciuitate quam in libris suis cōdidit, τῆς πολιτείας fingebat, κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit: & præmia uiris fortibus summisq; bellatoribus posuit suauiationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quæsitum est: In quibus uerbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui resolui

soluiq; possent. Quod nō perdidisti habes, cornua non perdidisti, habes igitur cornua. Itē altera captio: Quod ego sum, id tu non es: homo ego sum, homo igitur tu nō es. Quæsitum id quoque ibi est quæ esset huius quoque sophismatis resolutio: Cum mentior & mentiri me dico, mētior an uerum dico? Postea quæstio ista hæc fuit: Quam ob causam Patritij Megalensibus mutitare soliti sint, plebs Cerealibus? Secūdum ea quæsitum hoc est, Verbum uerant, quod significat uera dicunt, quisnam ueterum poëtarum dixerit? Sexta quæstio fuit, asphodelum cuiusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto uersu posuerit:

Explicat Beroaldus in Annotat. Id est mutuas cōuiuia per orbem celebrare. Secundū ea, id est post. Asphodelū.

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέῳ ἥμισυ παντὸς.
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃσι, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Id est, stulti, nec sciunt quanto plus medium toto sit ut nec sciunt quanto commodius in malua quod emolliat uentrem.

Et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cum dimidium plus esse toto dicit. Postrema quæstionum omnium hæc fuit: Scripserim, uenerim, legerim, cuius tēporis uerba sint, præteriti, an futuri, an utriusq;. Hæc ubi ordine quo dixi proposita, atque singulis sorte ductis disputata explanataq; sunt, libris coronisq; omnes donati sumus, nisi ob unam quæstionem, quæ fuit de uerbo uerāt. Nemo enim tū commemineratdictum esse à Q. Ennio id uerbum in decimotertio annalium in isto uersu:

Satin uates uerant ætate in agunda.

Corona igitur huius quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

Quem

Quem fruſtratur.) Id eſt qui ſentit ſibi fallaciã ſtruĩ ab aliquo, fruſtra is efficit ut deceptor ſit fruſtra, id eſt ignauus & nihil efficiat, modo non ſit ipſe fruſtra, id eſt, ad nihil aptus.

κοινὰς τὰς γυναῖκας.) Hebræi Cabaliſtæ, per mulierẽ brutam hominis partem & carnalem intelligendam præſcribunt, atque eò quoque referunt quod ſtatim in principio conditi orbis deus ipſe præcepit, ut Eua uxor ſubdita Adę eſſet, & obediens uiro, id eſt principali animæ parti. Voluit ergo Plato, ut certe opinor, per hoc ſuũ ænigma ſuo more ſimpliciter expreſſum ſignificare, quod ad corporalem hominis partem attinet, alium alio non eſſe præferendum, uel diſcrimen & delectum in hominibus tantum ex animi uirtutibus ſpectari debere, iam uero ne cui nimis alte repetitum commentum hoc uideatur, conſtat, autore Iuſtino martyre & philoſopho, in libro cõtra gentes, Platonem ipſum apud Aegyptios uates & Hebræos prophetas multis annis diuerſatum, adeo ut pleraque ueteris inſtrumenti oracula, in eius libris ad uerbum uiſantur, unde uerisimile eſt, eum hanc quoq; mulierum ſecretiorem intelligentiam didiciſſe ibidem.

Suauiationes puellarũ.) Per ſuauia pueris ac puellis à fortibus uiris dãda, intelligo honeſtiſſimum morẽ, quo optimi uiri affecti ſunt erga pueros bona indole prædi-tos, qui amor ſolicitus ſcilicet ſit, ut pueri puellæue nobis chari, optime & diſciplinis & moribus inſtituantur, quo modo Socrates ille philoſophorum ſanctiſſimus, amare ſolebat atque exoſculari adoleſcentes formoſos, præſertim autem Alcibiaden, ut in ſympoſio indicat Plato, in q̃ libro Alcibiades adoleſcens elegãtiſſime longiſſimeq; de narrat, quo amoris genere Socrates ſeſe amauerit, poteſt & huc referri ænigma, ut uiri ſummi et egregijs factis clari, pro officio habere debeant ſolicitam curam adoleſcentium, ut in optimos uiros adoleſcant, id eſt ſui ſimiles.

Captionum iſtarum fraus.) Simpliciſſime omnium reſoluitur commentum, ſi propoſitio negetur, neque enim habemus omnia quæ non perdidimus, cum perdere ſit rẽ poſſeſſam amittere, quis autem hominũ poſſedit cornua?

Falſa

Falsa est autem propositio uniuersaliter intellecta, at si particularis intelligitur, rursum improba est forma argumentationis, quando ex particularibus meris nihil recte infertur.

Verum dicis.) Si quod dicitur respicis, id est quod significatur, falsum autem dicis si significationem uocis attendimus, quod mendacium sonat.

Megalensibus.) Ludis instituris in honorem deorum magnorum, scilicet Iouis, Iunonis, & Cybeles magnæ matris deum.

Cerealibus.) In festis Cereris, iam non admodum remota fuerit, quod magnos magna deceant, paruos autē parua & rustica. Iam uero patricī ordo, ut honestissimē est in ciuitate, ita Megalensia maximorum deorum festa plebs, ut est infima inter ciues, ita quoq; rusticæ Deæ sibi uendicauit festa.

Asphodelum.) Constat ex Dioscoridis descriptione, uulgarē & rusticanā esse herbam, ut quæ ab eo scriptore libro tertio de materiali medicina inter olera referatur. Tum & Lucianus idem indicat, nempe uilem esse herbā, ut qua uictitent apud inferos manes, quæ sit autem & an in nostris terris crescat, ingenue fateor me nescire. Porrō, autore Plutarcho, sapientissimus poēta per rusticanas has herbas mediocritatem & tenuitatē uictus significans præfert eam splendidissimis & sumptuosissimis regum eō uiuūs, id quod ferē significatur etiam per præcedens ænigma, dimidium scilicet plus toto, quod non raro tutius sit mediocritate cōtentum esse, quām summas opes & honores ambire. Ad hunc modum exponit Plato ænigma libro de legibus tertio.

Cuius temporis.) Certe si usum spectamus, utriusque sunt temporis. Si uero præceptionem grammaticam, præsenti tantum respondent, indefinito tempori Græcorum.

QVID AESCHINES RHETOR IN ORATIONE qua Timarchum de impudicitia accusauit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, ☞ improbatissimus homo dixisset.

CAPVT III.

AEschines uel acerrimus, prudentißimusq; ora torum, qui apud conciones Athenienſium floruerunt, in oratione illa ſæua, criminoſaq; & uirulenta, qua Timarchū de impudicitia grauiter inſigniterq; accuſauit, nobile & illuſtre cōſilium Lacedæmonijs dediſſe dicit, uirum indidem ciuitatis eiuſdem principem, uirtute atq; ætate magna præditū. Populus, inquit, Lacedæmonius, de ſumma rep. ſua quidnā eſſet utile et honeſtum deliberabat. Tū exurgit ſententiæ dicendæ gratia, homo quiſpiā turpitudine priſtinæ uitæ defamatiſſimus, ſed lingua tunc atq; facundia nimiū quanto præſtabilis. Conſiliū quod dabat, quodq; oportere fieri ſuadebat, acceptum ab uniuerſis, et complacitum eſt, futurumq; erat ex eius ſententia populi decretū. Ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonij ætatis dignitatisq; maieſtate tanq̄ arbitros & magiſtros diſciplinæ publicæ uerebantur: cōmoto iratoq; animo exilit: Et quænā, inquit, Lacedæmonij ratio, aut quæ tandem ſpes erit, urbē hanc & hanc remp. ſaluam inexpugnabilemq; eſſe diutius poſſe, ſi huiuſcemodi anteactæ uitæ hominibus conſiliarijs utemur? Quod ſi proba iſtæc et honeſta ſententia eſt, quæſo uos, nō ſinamus eandē dehoneſtari turpißimi autoris cōtagione. Atq; ubi hoc dixit, elegit uirum fortitudine atq; iuſtitia præter alios præſtantē, ſed inopi lingua & infacundum: iußitq; cū conſenſu, petituq; omniū, eandem illā ſententiam diſerti ui-

Conſilium mali reiciē di.

ti uiri cuiusmodi posset uerbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum atque decretum populi ex eius unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. Atq; ita ut suaserat prudentissimus senex, factum est. Sic bona sententia mansit, turpis autor mutatus est.

QVOD SVLPITIVS APOLLINARIS prædicantē quendam à sese uno Sallustij historias intelligi, illusit quæstione proposita, quid uerba ista apud Sallust. significarent. Perinccrtum stolidior an uanior.

CAPVT IIII.

CVm iam adolescentuli Romæ prætextam et pue rilem togam mutassemus, magistrosq; tunc nosmetipsis exploratiores quæreremus, in sandalario forte apud librarios fuimus: cum ibi in multorum hominū cœtu Apollinaris Sulpitius, uir in memoria nostra præter alios doctus, iactatorem quempiā & uenditatorem Sallustianæ lectionis irrisit: illusitq; genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad sophistas utebatur. Nam cum ille se unum & unicum lectorem esse, enarratoremq; Sallustij diceret, neque primam tantum cutem ac sententiarum speciem, sed sanguinem quoque ipsum ac medullam uerborum eius eruere, atque intro spicere penitus prædicaret, tum Apollinaris amplecti uenerariq; se doctrinas illius dicens: Per, inquit, magister optime, exoptatus mihi nunc uenis cum sanguine & medulla Sallustij uerborum. Hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam uerba eius hæc in quarto histo-

Sang.) Penitioremsignificationem uerborum. Medullā.) Penetralia, conclaue.

riarum libro de Cn. Lentulo scripta significent: de quo perincertũ fuisse ait, stolidior ne esset an uanior. Eaq; ipsa uerba uti sunt à Sallustio scripta, dixit: At Cn. Lẽtulus patritiæ gentis, collega eius cui cognomentũ Clodiano fuit, perincertum stolidior an uanior, legem de pecunia q̃ Sylla emptoribus bonorũ remiserat exigenda, promulgauit. Quæsitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissoluere potuisse asseuerabat, quid esset uanior, quid stolidior: quoniam Sallustius sic ea separasse atque opposuisse inter se uideretur, tanquam diuersa ac dissimilia, nec eiusdem utraque uitij forent. Ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusq; uocis & origines. Tum ille, rictu oris labiorumq; ductu, contemni à se ostendens & rem de qua quæreretur, & hominem ipsum qui quæreret: Priscorum, inquit, & remotorum ego uerborum medullas & sanguinem (sicuti dixi) perspicere & elicere soleo, non istorũ quæ proculcata uulgo & protrita sunt. Ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est & uanior, qui ignorat, eiusdem stultitiæ esse uanitatem & stoliditatem. Sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit, & abire cœpit. Nos deinde eum tenebamus urgebamusq;, & cum primis Apollinaris, ut de uocabulorum istorum uel differentia, uel (si ei ita uideretur) similitudine plenius aperiusq; differeret, & ut ne sibi inuideret discere uolentibus orabat. Atque ille se iam planè illudi ratus, negotium

Id est, molestior.

Magis nugax in sermone.

Id est habitu, rima oris deducta, ductu exerto.

gotium sibi esse causſatur, & digreditur. Nos autē posteà ex Apollinari didicimus, uanos proprie dici, non (ut uulgus diceret) desipiētes aut hebetes, aut ineptos: sed ut ueterum doctißimi dixissent, mendaces & infidos, & leuia inaniaq; pro grauibus & ueris astutißime componentes. Stolidos autem uocari non tam stultos & excordes, quàm tetros & molestos et illepidos, quos Græci μοχθηρούς ἢ φορτικούς dicerēt. Et unā quanq; harum uocum origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis, quos ego requisitos et repertos cum primarum significationum exemplis, ut commentarijs harum noctium insererem, notaui: & intulisse me iam aliquo in loco commentationibus istis existimo.

Id est, incauſam trahit.

Ineptos id est, inexpertos, inciuiles

Id est, sine corde, ratione. Inciuiles. μοχθηρούς. laborioſos, negotioſos, & graues.

Sandalario.) Id est, ea fori parte siue loco, ubi uēdi solebant sandalia & calciamēta, ubi & librarias tabernas fuisse cum hoc loco Gellij, tum ex Macrobio conijcimus.

Qua Socrates.) Nam apud Platonem, idiotam se & omnino rerum imperitum profitetur, ibiq; nihil se scire dicit, nisi quod nihil scire, tapud hunc magnifice sese uenditant sophistæ Platonici: Socrates autē dissimulans quæ in animo habebat, sese ipsis discipulum exhibet. Sicq; cū disputatio instituitur, à Socrate quæstionibus inuoluti et obstricti sese cum pudore à Socrate subducunt.

QVOD Q. ENNIVS IN SEPTIMO ANnali, quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit.

CAPVT V.

CVm Antonio Iuliano rhetore, uiro hercle bono & facundiæ florentis, complures adolescentuli familiares eius, Putcolis æstiuarum ludum & iocum, in

Id est, feriaſ

literis amœnioribus & in uoluptatibus pudicis honestisq; agitabamus. Atque ibi tunc Iuliano nuntiatur ἀναγνώστην quendam non indoctum hominem, uoce admodũ scita & canora, Ennij annales legere ad populũ in theatro: Eamus, inquit, auditum nescio quem istũ Enniani stam. Hoc enim se ille nomine appellari uolebat. Quem cum iam inter ingentes clamores legentem inueniſſemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennij ſeptimum) hos cum primum uerſus perperam pronuntiantem audiuimus:

Id est, lectorem.

Domo ludorum ſpectaculorũ ſuffulta columnis & communita tecto tãtum.

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt ſeſe.

Neq; poſtea multis uerſibus additis celebrantibus eum laudantibusq; omnibus diſceſſit. Tum Iulianus egre diẽs è theatro, quid uobis, inquit, de hoc ἀναγνώστῃ, et de quadrupede equo uidetur? Sic enim profecto legit:

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt ſeſe.

Ecquid putatis, ſi magiſtrum prælectoremq; habuiſſet alicuius æris, quadrupes equus dicturum fuiſſe, ac non quadrupes eques? quod ab Ennio ita ſcriptũ relictũq; eſſe, nemo unus literarum ueterum diligens dubitauit. Cumque aliquot eorum, qui aderant, quadrupes equus apud ſuum quiſque grammaticum legiſſe ſe dicerent, et mirarentur quidnã eſſet quadrupes eques: Vellem uos, inquit optimi iuuenes tam accurate Q. Ennium legiſſe, quàm

Id eſt æſtimationis.

Ne unus quidem Pleonaſmus eſt.

quàm Pub. Vergilius legerat, qui hunc eius uersum secutus, in Georgicis suis, equitem pro equo posuit in his uersibus:

Frena Pelethronij Lapithæ gyrosq; dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Id est alternare pedes equi superbi

In quo loco equitem, si quis modo non inscite inepteq; argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi equũ. Pleraq; enim ueterum ætas, & hominem equo insidentem, & equum qui insideretur, equitẽ dixerũt. Propterea equitare etiam, quod uerbum è uocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiẽs dicebatur. Lucilius adeo uir adprime linguæ Latinæ sciens, equum equitare dicit his uersibus:

Equespro equo.

Odiosæ curiositatis.

Id est ætas antiquorũ ut plurimũ.

Queis hinc currere equũ nos atq; equitare uidemus,
His equitat, currit q; oculis equitare uidemus. Et illud:
Ergo oculis equitat.

Equitare.

Sed enim cõtentus, inquit, ego his non fui. Et ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed ut pure liquentiusq; esset, equus'ne, an eques Ennius scriptum reliquisset, librum summæ, atque reuerendæ uetustatis, quem ferè constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretio'que multo unius uersus inspiciendi gratia conduxi, & eques non equus scriptum, in eo uersu inueni. Hæc tum nobis Iulianus, & multa alia erudite simul & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa pòst etiam in peruulgatis cõ

mentarijs scripta offendimus.

Lapithæ.) Autore Stephano populi sunt Thessaliæ Pelethroniī opinor cognominati à Vergilio quod modo Pelethron incolant. Plinius autem libro septimo indicare uidetur Penethronios Lapithas dictos à Penethronio q̃piam, à quo primum equitandi ars inuenta sit, mihi magis arridet prior.

QVOD HELIVS MELISSVS IN LIBRO cui titulum fecit de loquendi proprietate, quem cum ederet, cornu esse copiæ dicebat, rem scripsit, neque dictu, neque auditu dignam, cum differre matronam & matremfamilias existimauit, differentia longe uanissima.

Liber eiusmodi in quo quicquid uelles capere ex eo posses

CAPVT VI.

Longe diuturnoq; tempore quo floruit.

HElius Melissus in nostra memoria fuit Romæ, summi quidem loci inter grãmaticos et temporis, sed maior in literis erat iactantia, & σοφιστεία, q̃ opera. Is præter alia, quæ scripsit, compluria, librũ cõposuit, ut tum uidebatur cum est æditus, doctrinæ inclytæ. Ei libro titulus est ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum. Scriptus quippe est de loquendi proprietate. Quis adeo existimet loqui se recte atq; proprie posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? Ex eo libro hæc uerba sunt: Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, materfamiliâs: sicuti sus, quæ semel peperit, porcetra: quæ sæpius, scropha. Vtrum autem hoc de matrona ac de matrefamiliâs Melissus excogitauerit ipse & coniectauerit, an scriptum ab aliquo legerit, ariolis profecto est opus. Nam de porcetra habet sa-

Idest, illectationes.

Porcetra. Scropha.

nè

nè autorem Pomponium in Attellana, quæ hoc eodem uocabulo inscripta est. Sed matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neq; matrem familiâs nisi quæ sæpius, nullius ueterum scriptorum autoritatibus confirmare potest. Enimuero illud compendio probabilius est, quod idonei uocum antiquarum enarratores tradiderũt, matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum uiro conuenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiamsi sibi liberi nondum nati forent, dictamq; esse ita à matris nomine, non adepto iam, sed cũ spe & omine mox adipiscendo, unde ipsum quoque matrimonium dicitur. Matrem autem familiâs appellatã esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioq; , aut in eius, in cuius maritus manu mancipioq; esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoq; mariti, & in sui hæredis locum uenisset.

Id est multo. Matrona.

Adepto acquisito, passiue. Materfamilias.

In familiam quoq; mariti.) Addit Budæus in lib. Pãd. Secundum hoc moribus nostris uxores, et matronę et matresfamilias sunt, quæ consortes non modo lecti genialis, sed etiam bonorum fortunarumq; sunt, quod nõ est in his locis, qui iure scripto reguntur.

QVEM IN MODVM PHAVORINVS tractauerit intempestiuum quendam de uerborum ambiguitatibus quærentem. Atque ibi quot significationes capiat concio.

CAPVT VII.

Domitius Insanus.

DOmitio homini docto, celebriq; in urbe Roma grammatico, cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat natura intractabilior & morosior.

Ei Domitio Phauorinus noſter, cum forte apud fanum Carmentis obuiam ueniſſet, atque ego cum Phauorino eſſem: Quæſo, inquit, te magiſter dicas mihi, num erraui, quod cum uellem δημηγορίας Latine dicere concliones dixi? dubito quippe et requiro, an ueterum eorum qui electius locuti ſunt, pro uerbis & oratione, dixerit quis concionem. Tum Domitius uoce atque uultu atrociore: Nulla, inquit, prorſus bonæ ſalutis ſpes reliqua eſt, cum uos quoque philoſophorum illuſtriſſimi, nihil iam aliud quàm uerba autoritatesq; uerborũ cordi habeatis. Mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris Ego enim grammaticus uitæ iam, atq; morũ diſciplinas quæro, uos philoſophi meras eſtis (ut M. Cato ait) mortuaria gloſſaria. Nam qui collegiſti, & lectitaſti res tetras, & inanes, & friuolas tanquam mulierum uoces præficarum. Atque utinam, inquit, muti omnes homines eſſemus, minus improbitas inſtrumenti haberet. Cumq; digreſſi eſſemus, non tempeſtiue, inquit Phauorinus, huc hominẽ acceſſimus: uidetur enim mihi ἐπιμαίνεσθαι. Scitote, inquit, tamen intemperiẽ iſtã quæ μελαγχολία dicitur, non paruis, nec abiectis in genijs accidere, ἀλλὰ εἶναι κεδνὸν τὸ πάθος τοῦτο ἠθικόν, & ueritates plerunq; fortiter dicere, ſed rectũ nõ habere μήτε καιρὸν, μήτε μέτρου. Velipſum quale hoc exiſtimatis, quod nunc de philoſophis dixitẽ Nónne & ſi Antiſthenes aut Diogenes dixiſſet, dignũ memo-

Eius decq quę fuit mater Euandri.

Id eſt, iura uerborum.

Vanas uoces, cantiones.

Maleficarũ.

Inſanire.

Id eſt, atrabilis.

Neq; temporis opportunitatem, neque menſuræ modum.

memoria uisum esset? Misit autem paulo post Phauorino librum, quem promiserat. Verrij (opinor) Flacci erat, in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: Senatum dici & pro loco & pro hominibus: Ciuitatem & pro loco & pro oppido, & pro iure quoque omnium, & pro hominum multitudine. Tribus quoque, & decurias dici, & pro loco et pro iure, & pro hominibus: Concionem autem tria significare, locum suggestum que unde uerba fierent: Item significare cœtum populi assistentis: Item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur. Sicut Marcus Tullius in oratione, quæ inscripta est contra concionem Quinti Metelli: Ascendi (inquit) in concionem, concursus est populi factus. Sicut idem Marcus Tullius in oratore ait: Conciones sæpe exclamare uidi, cum apte uerba ceciderunt. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligatur sententia. Exempla in eo libro scripta non erant, sed nos postea Phauorino desideranti harum omnium significationum monumenta, & apud Ciceronem, sicuti suprà scripsi, & apud elegantissimos ueterum reperta exhibuimus. Id autem quod potissimum expetebat, concionem esse dictam pro uerbis & oratione, docuit titulus Tulliani libri: qui à Marco Cicerone inscriptus est: Contra concionem Quinti Metelli: quo nihil profecto significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

Senatus. Ciuitas. Tribus.

Concio.

Id est suggestum.

Sumo

ἀγορᾶς.) Actiones ad populum, ἀ ἄγορος quod populum significat, & ἀγορεύω dico, concionem habeo.

Mortuaria glossaria.) In uobis plane contunduntur glossæ.

ἀλλὰ εἶναι χειδόντι.) Sed esse fermè affectionem hanc heroicam, & maximis ingeniis accidere. Est autem bilis sanguis aduſtus & concretus. Ariſt. in proble. Plato in multis libris. Sed & Ludouicus Cæl. exquiſitiſſime ſuper hac re diſſerit antiquarum lectionum li. 9. cap. 20. Tũ Marſilius Ficin. in libro de triplici uita. Mentem non habet, q iram non habet, Plato.

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, ATQVE ALIA ID genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta eſſe, & puerilia, Lucilĩ quoque uerſibus declarari.

CAPVT VIII.

Ornamenta, decora.

Id eſt, decori imperiti, inepti.

Cõdidit Stili naſum primus Lucilius inquit, Plin.

ὉΜοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκαὶ ἄλλα, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraq; huiuſmodi ſcitamẽta, quæ iſti ἀπροσόκαλοι, q ſe Socraticos uideri uolũt, in collo candis uerbis immodice faciunt & rancide, q̃ ſint inſipida, & inertia, & puerilia facetiſſime hercle ſignificat in quinto ſatyrarum Lucilius. Nam ubi eſt cũ amico conqueſtus, quod ad ſe ægrotum non uiſeret, hæc ibidem addit feſtiuiter:

id eſt poẽmata quę taxarent homines ſine nomine.

Quo me habeam pacto, tametſi non quæris, docebo.
Quando in eo numero mãſi, quo in maxima non eſt
Pars hominum, ut perijſſe uelis, quem nolueris, cum
Viſere debueris, hoc nolueris, & debueris, te

Inartificioſum.

Si minus delectat, quod ἄτεχνον Socratiũ hoc eſt.

Moleſtum.

Οχληρῶς quæ ſimul totum καὶ σὺ μεγακιῶς ἧς.

Id eſt tu pue

Non operam perdo. Si tu hic.

ὁμοιο

ἰσοτέλειστα, καὶ ἰσοκατάληκτα.) Id est æqualiter desinẽtia ἴσος æqualis, καταλήγω definitio, iuxta mensuram scilicet & numerum syllabarum, eorum uerborum quæ membra orationis claudunt.

rilis si es, his puerilibus nugis delectaris.

παρίσα.) Adæquata, quando scilicet paria paribus in oppositione referũtur, ut si dicas, pecuniam quidem habebas, at eandem creditoribus debebas.

ὁμοιοπτώτα.) Similiter cadentia, quando plurima uerba ex ordine posita, uel eodẽ casu, uel simili uerbi forma cadunt. Porrò hę quatuor species ornamentorũ præceptis magis ꝙ usu inter se differunt, solent eñ plerunq; in uno & eodem exemplo plura id genus deprehendi, qua de re est apud Fabium libro 8.

Isocraticos.) Isocrati clarissimi rhetoris imitatores. qui quemadmodũ scribit M. Tullius, cum in Bruto, tum in Oratore perfecto primum omnium reperit etiam orationẽ solutã numeris & modulis quibusdam illigandã esse, ita tamen ut à uersu, qui mensuris constat orationem discerneret.

Rancide.) Absurde. Insipida.) Ingrata. Inertia.) Inefficacia. Puerilia.) Pueris digna. Isocratium.) Irritamẽtum modulamentum Isocratis.

Non operam perdo.) Id est, non ludo operam.

QVID SIGNIFICET APVD M. CATONEM uerbum insecenda, Quodq; incesenda potius legendum sit, quàm quod plerique existimant insequendo.

CAPVT IX.

ET sequor, & item secta, & secutio, consuetudine loquendi differunt, sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusque una est. Doctores quoq; & interpretes uocũ Græcarũ, ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. Et ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι dictũ putant, qđ Latine insequi dicitur. Nãq; in altero, n, geminũ, in altero scilicet esse translatũ dicunt. Sed etiã ipsum illud ἔσπε, qđ signi

Id est, consequentia.

Virum die mihi musa.

Insequi, narrationẽ pro sequi.

Id est. transmutatũ in s.

significat uerba aut uersus, non aliunde esse dictũ, trãdunt, quàm ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, τῇ ἑπτῷ μ. Eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes sermonesq; insectiones appellitauerunt.

Prosecutiones.

ERRARE ISTOS QVI INEXPLORANda febri pulsus uenarum pertentari putãt, nõ arteriarũ.

CAPVT X.

IN Herodis clarissimi uiri uillam, quæ in agro est Attico, loco, qui appellatur Cephisia, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio conceſſeram. Ibi aluo mihi cita, & accedente febri rapida decubueram. Eò Caluisius Taurus philosophus, & alij quidã sectatores eius, cũ Athenis uisendi mei gratia uenissent, medicus, qui tum in his locis repertus aßidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer, & quibus modulis, quibusq; interuallis accederet febris decederetq;. Tum in eo sermone cum iam me syncerior corpusculo factũ diceret, Potes, inquit, Taure tu quoque idipsum comprehẽdere ἑαμ ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός: Quod nostris uerbis profecto ita dicitur: Si attigeris uenam illius. Hanc loquendi imperitiam, quod uenã pro arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tanquam minime utili in medico offendissent, atque id murmure et uultu ostenderent, tum ibi Taurus (ut mos eius fuit) satis leniter, certi, inquit, sumus uir bone, non ignorare te quid uena appelletur, & quid arteria: quod uenæ quidem suapte ui immobiles sint, et sangui-

Id est, laxa, soluta.

An scilicet tertiana uel quartana esset.

Vena. Arteria.

sanguinis tantum demittendi gratia explorentur: Arteriæ autem motu atq; pulsu suo habitum & modum febrium demonstrent. Sed ut uideo, peruulgate magis q̃ iscite locutus es. Non enim te solum, sed alios quoque ìtidem errantes audiui uenam pro arteria dicere. Fac igitur, ut experiamur elegantiorem esse te in medendo, quàm in dicendo, & cum dijs beneuolentibus opera tua sistas hunc nobis sanum atq; ualidum quàm citissime. Hoc ego postea cum in medico reprehẽsum esse meminissem, existimaui non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis liberaliterq; institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ nõ altius occultiusq; remota sunt, & quæ natura nobis tuendæ ualetudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit: ac propterea quantum habui temporis subcisiui, medicinæ quoq; disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex his cum alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena, tum de uenis quoq; & arterijs dici esse uideor, ad hunc fermè modũ: Vena est concepta culũ sanguinis, quod ἀγγεῖον medici uocãt, misti confusiq; cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spiritus: Arteria est conceptaculum spiritus naturalis misti confusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis: σφυγμὸς autem est intensio motus & remissio in corde, & in arteria naturalis, non arbi-

Non quem ex arbitrio habeamus.

arbitrarij. A medicis autem ueteribus oratione Græca ita definitus est: σφυγμὸς ἔξις διαστολή, καὶ συστολὴ ἀδιαλείπτου ἀρτηρίας ἢ καρδίας. Vel, σφυγμὸς ἔξις παλμός, ἢ ἕξις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.

Cephisia.) De Ciphiso amne & fonte uide librum 1. capite secundo supra.

ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός.) Si attigeris ipsius uenam. ἅπτομαι tago, et ἄφομαι infinitum φλιὰ ignenitiuo φλιός, uena, τομή incisio, inde phlebotomare hodie usurpatum à medicis, pro sanguinem mittere.

σφυγμὸς ἔξις διαστολή.) Pulsus est deductio & cõtractio in diuisibilis id est, perpetua & iugis arterię & cordis, uel uibratio, aut feruor uenæ & arteriæ.

VERBA EX CARMINIBVS FVRII Antiatis insicite à Cesellio Vindice reprehensa: uersusq; ipsi in quibus ea uerba sunt subscripti.

CAPVT XI.

Furius poëta.

NOn hercle idem sentio cum Cesellio Vindice, grammatico (ut mea opinio est) haudquaquam inerudito. Verum hoc tamen petulanter insciteq;, quod Furium ueterē poëtam dedecorasse linguā Latinā scripsit huiusce modi uocum fictionibus, quæ mihi quidem, neque abhorrere à poëtica facultate uisæ sunt, neq; dicta profatuq; ipso tetræ aut insuaues esse: sicuti sunt quædā ab illustribus poëtis ficta dure & rancide. Quæ reprehēdit autem Cesellius Furiana, hæc sunt, quod terram in lutum uersam lutescere dixerit: & tenebras in noctis modum factas, noctescere: & pristinas recuperare uires, uiresscere: & quod uentus mare cæruleum crispio

Tetræ, sordidæ.
Insuaues id est, duræ.
Lutescere.
Noctescere.
Viresscere.

crispicans nitescere facit, purpurat dixerit, & opulẽ tum fieri, opulescere. Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc uerba sunt, subdidi:

Purpurare. Opulescere.

Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit,
Omnia nocte scunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi, uirescit uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis uolitat super æquora classis.
Spiritus Eurorum uirides cum purpurat undas,
Quo magis in patrijs possint opulescere campis.

Genus est anatis fulica.

MOREM ISTVM VETERIBVS NOSTRIS fuisse, uerba patiẽdi mutare, ac uertere in agẽdi modũ.

CAPVT XII.

Id est, habitum, figurã. Actiua pro passiuis.

ID quoque habitum est in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro uerbis absentibus patiẽdi figurã, agentia ponerent, ac deinde hæc uice inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia:

Pallium, inquit, face ut splendeat.

Scilicet ut splendeat.

Nónne hoc impendio uenustius gratiúsq; est, quàm si diceret, ne maculetur? Plautus etiam non dissimiliter:

Id est, multo

Quid est hoc? rugat pallium.

Pro rugat.

Amictus non sum commode.

Id est, palliũ meum non apte uestit.

Itidẽ Plautus pulueret dicit, nõ quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenum sit:

Exi tu Daue, age,
Sparge, mundum esse hocce uestibulum uolo.
Venus uentura est nostra, nolo hoc pulueret.

Cõtemples. In Asinaria quoq; contemples dicit, pro contemplerit. Meum caput contemples, si quidem è re consultas tua.

Cn. Velleius in annalibus: Postquam tempestas sedauit, Atherbal taurũ immolauit. M. Cato in originibus: Eodem nomine cõplures ex agro accessitauere, eo res earum auxit. Var. in libris quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: In priore uerbo graues profodiæ, quæ fuerunt manent, reliquæ mutant inquit, elegãtißime pro mutantur. Potest etiam id quoq; ab eodem Varrone in VII. diuinarum similiter dictum uideri: Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam, & Tullią, est enim aduertere. Verba autẽ patiẽdi pro agẽtibus in omnibus fermè ueterum scriptis reperiuntur, ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus: muneror te pro munero, & significor pro significo, & sacrificor, pro sacrifico, et assentior pro assentio, et fœneror pro fœnero, et pigneror pro pignero: et alia istiusmodi plera que, proinde ut in legendo fuerint obuia notabuntur.

Pro sedata est.
Id est causa
Id est aucta est.
Passiua pro actiuis.
Muneror te
Significor.
Sacrificor.
Assentior.
Fœneror.
Pigneror.

Hocce uestibulum.) Προοδος Græcis uestibulum dicitur, ab τὶ, quod est in, & ὁδὸς uia quasi ingressus domus.

Quid mutet.) Græcismus est, Græci enim μεταβάλλω, id est mutare pro μεταβάλλεσθαι usurpant, id est, mutari præsertim in re grammatica, significat autem mutet, mutetur, uel interfit.

Id est compensatione.
Id est, fraudulento.

QVALI TALIONE DIOGENES PHILOsophus usus sit pertentatus à Dialectico quodam sophistico impudenti.

CAPVT XIII.

Satur-

SAturnalibus Athenis alea quadam festiua & honesta lusitabamus huiusce modi: Vbi cõueneramus cõplusculi eiusdem studij homines, ad leuãdum tempus, captiones quæ sophismata appellantur, mente agitabamus: eaq; quasi talos aut tesserulas in medium uice sua quisq; iaciebamus. Captionis solutæ aut parum intellectæ præmiũ pœnáue erat nũmus unus H S. Hoc ære collecto, quasi manuario cœnula curabatur oĩbus qui eũ lusum luseramus. Erãt autẽ captiones ad hoc ferè exẽplum, tametsi Latina oratione non satis scite ac penè etiam illepide exponuntur: Quod nix est, hoc grando non est, nix autem alba est, grando igitur alba non est. Itẽ aliud nõ dissimile: Quod homo est, hoc nõ est equus: homo autem animal est, equus igitur animal non est. Discere ergo debebat qui ad sophisma diluẽdum, ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat, in qua parte quoq; in uerbo captio foret. Quid dari concediq; nõ oporteret, nisi dixerat, nummo singulo multabatur. Ea multa cœnam iuuabat. Libet autẽ dicere, quàm facete Dioges sophisma id genus quod supra dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositũ remuneratus sit. Nã cũ ita rogasset dialecticus: Quod ego sum, id tu non es, & Diogenes annuisset, atque ille addidisset: Homo autem ego sum: Cum id quoque assensus esset, & contrà Dialecticus ita concluisset, homo igitur tu non es, hoc quidem, inquit Diogenes, falsum

Id est feriis Saturni.

Id est remittendum ꝙd ante laboribus impendebamus.

Id est denarius ualens decẽ libras.

Id est fraus

Id est, gestit animus.

Diatriba, schola. Cõpensauit reta liauit.

est: & si uerum id fieri uis, à me incipe.

Sophismata.) Id est argutæ nugæ.

Vice sua.) Id est, pro suo officio.

Manuario.) Ad manum collato. Handt gelt.

Curabatur.) Id est, emebatur.

Quod nix est.) Sic aliquoties negabis propositionem per omnia ueram esse, nam si qualitates accidentales spectamus, nix non est idem quod grando, sicq; uera est propositio, uerum impertinenter assumitur. Rursum si essentiam spectamus & principia utriusque, utraque aqueam naturam habere percipitur.

Quod homo est, hoc non est equus.) In specie quidem uerum est, nam sunt diuersæ species homo & equus, at eadem sunt genere, iuxta quam rationem assumitur quare in huius generis captionibus distinguenda est propositio ad hunc modum, uel etiam in totum neganda, ne tempus in id genus tricis uanissimis frustra consumatur.

A me incipe.) Vt scilicet sic procedat argumentatio, quod tu es, hoc ego nõ sum. Tu autem es homo, ergo ego non sum homo.

QVID SIT NVMERVS HEMIOLIOS, quid epitritos, & quod uocabula ista non facile nostri aut sint uertere in linguam Latinam.

CAPVT XIIII.

Figuræ quædam numerorum, quas græci certis nominibus appellant, uocabula in lingua Latina non habent. Sed qui de numeris Latine scripserunt, Græca ipsa dixerunt, fingere autem nostra (quoniam id absurde futurum erat) noluerunt. Quale enim fieri nomen posset hemiolio numero, aut epitrito? Est autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumq; habet eius, ut tres ad duo, quindecim ad decem, trigin-

Absurde, non ue, dure.

Hæmiolios.

ta

ta ad uiginti. Epitritos autem est, qui habet totum alium quem numerum, & eiusdem partem tertiã, ut quatuor ad tres, duodecim ad nouem, quadraginta ad triginta. Hæc autem notare atq; meminisse non ab re uisum est, quoniam uocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ in libris philosophorum scriptæ percipi non queunt. Epitritos.

De numeris scripserunt.) Vt M. Varro, & Pub. Nigidius, & Macrobius.

Quale hemiolion?) D. Seuerinus Boëthius qui post Macrobium de numeris scripsit absolutissime hemiolium numerum supparticularem uocat latine, & epitriton sesquitertium interpretatur, quãquam eum in hac re, ut in multis, calumniatur Laurentius Valla, parum sanè candide.

Est autem hemiolios.) Hanc numeri rationem uel ipsa indicat etymologia, siquidem ὅλος Græcis totum significat, ἥμι in compositione semper dimidium sonat, uelut testatur Iulius Pollux.

QVOD M. VARRO IN HEROIS VERsibus obseruauerit rẽ nimis anxię et curiosę obseruatiõis.

CAPVT XV.

IN longis uersibus, qui hexametri uocantur, item in senarijs, animaduerterunt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis, medios haud unquam posse: sed cõstare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis, atq; cõfusis. Marcus autem Varro in libris disciplinarum scripsit obseruasse se in uersu hexametro, quod omni modo quintus semipes uerbum finiret, & quod priores Qui constat duodecim pedibus & sex combinationib. Id est finire

posset. quinque semipedes æque magnam uim haberent in efficiendo uersum, atq; alij posteriores septem. Idq; ipsum ratione quadam geometrica fieri dixerit.

Id est proportione.

Dixerit, cõfirmat.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMmentarij Lib. XIX.

RESPONSIO CVIVSDAM PHILOSOphi interrogati quam ob causam maris tempestate paluerat.

CAPVT I.

Cassiopia regio est Græciæ Ioniam attingens.

NAVIGABAMVS A' CASsiopia ad Brundusium mare Ioniũ uiolentum & uastum et iactabundum. Nox deinde, quæ diem primum secuta est, in ea ferè totã uẽtus à latere sæuiens, nauem undis compleuerat. Tum postea complorantibus nostris omnibus, atq; in sentina satis agentibus, dies quidem tandem illuxit, sed nihil de periculo atq; sæuitia remissum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubiũ metuẽdæ, quas τυφῶνας uocabant, impendere imminereq;, ac depressuræ nauem uidebantur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoueram,

Id est, occupatis, solicitis.

ueram, non parua uirum autoritate, satisq; attente discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inq; illo tumultu cœli marisq; requirebam oculis, scire cupiens quonam statu animi, & an intrepidus interritusq; esset. Atque ibi hominē conspicimus impauidum & extrilidum, ploratus quidem nullos, sicut cæteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientem, sed coloris et uultus turbatione non multum à cæteris differentē. At ubi cœlū enituit et deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagrauit, accedit ad Stoicum Græcus quispiā diues ex Asia, magno (ut uidebamus) cultu paratuq; rerum & familiæ, atque ipse erat multis corporis animiq; delitijs diffluens. Is quasi illudens, quid hoc est, inquit, ò philosophe, quod cum in periculis essemus, timuisti tu & palluisti? ego neq; timui nec pallui: Et philosophus aliquantulum cunctatus, an respondere ei cōueniret: Si quid ego, inquit, in tanta uiolentia tempestatū uideor paulum pauefactus, nō tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sanè Aristippus ille pro me respōderit: qui cum in simili tempore à similimo tui homine interrogatus, quare philosophus timeret, cum ille contrà nihil metueret, non eandē esse causam sibi atq; illi respondit: quoniam is quidem esset non magno opere solicitus pro anima nequissimi nebulonis: ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tunc uerbis Stoicus diuitē illum Asiaticum à sese amolitus est. Sed postea cū Brundusi-

Id est, instituentē, imbuentem.

Oculis scilicet in orbē circūductis.

Id est abhorrentem.

Id est, seruorum, minist rorum.

Timoris, &c.

Effœminatissimo.

Festiuissimis scilicet.

dusium aduentaremus, mollitiq; essent uenti maris, per contatus eum sum, quænam illa ratio esset pauoris sui, quam dicere ei supersedisset, à quo fuerat non satis digne compellatus. Atq; ille mihi placide et comiter, quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto breui quidem, sed necessario & naturali pauore maiores nostri cõditores sectæ Stoicæ senserint, uel potius, inquit, lege. Nam & facilius credideris, si legas, & meIdeſt, ſuppellectilẽ. mineris magis. Atque ibi coràm ex sarcinula sua librũ protulit Epicteti philosophi quintum Διαλέξεων, quas Dilertatiorum. ab Ariano digestas congruere scriptis Ζήνωνος & Chrysippi non dubiũ est. In eo libro scilicet Græca oratione scriptum ad hãc sententiam legimus: Visiones animi, quas φαντασίας philosophi appellant, quibus Ideſt, inſpectione. mens hominis prima statim specie accidentis ad animũ rei pellitur, nõ uoluntatis sunt, neq; arbitrij, sed ui quadam sua inferunt sese hominibus. Noscitandæ probatio Quę pendẽt ex uolũtate. nes autem quas συγκαταθέσεις uocant, quibus eadem uisa noscuntur ac dijudicantur, uoluntariæ sunt, fiuntq; hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis aut è cœlo, aut ex ruina, aut repentinus nescius periculi nuntius, uel quid aliud eiusmodi factum est, sapientis quoq; animũ pauliſper moueri, et contrahi, & palleſcere necesſum est, nõ opinione alicuius mali præcepta, sed quibusdam motibus rapidis & inconRationis id eſt, ſpiritus. sultis, officium mentis atque rationis præuertentibus.

Mox

Mox tamen ille sapiens ibidem: τὰς τοιαύτας φαντασίας uisa istæc animi sui terrifica non approbat, hoc est, οὐ συγκατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει, sed abijcit respuitq;, nec ei metuendum esse in his quicquam uidetur: atq; hoc inter insipientis sapientisq; animum differre dicunt, quod insipiens qualia sibi esse primo animi sui pulsu uisa sunt sæua & aspera, talia uere esse putat: & eadem incepta tanquã si iure metuenda sint, sua quoq; assentione approbat, ἡδὲ προσεπιδοξάζει (Hoc enim uerbo Stoici cum super ista re disserũt, utuntur) Sapiens autẽ cum breuiter & strictim colore atq; uultu motus est, οὐ συγκατίθεται sed statũ uigoremq; sententiæ suæ retinet, quam de huiuscemodi uisis semper habuit, ut de minime metuendis, sed fronte falsa et formidine inani territantibus. Hæc Epictetum Philosophũ ex decretis Stoicorum sensisse, atque dixisse in eo quo dixi libro legimus, annotandaq; esse idcirco existimauimus, ut rebus fortè id genus, quibus dixi obortis, pauescere sensim, & quasi albescere non insipientis esse hominis, neq; ignari putemus. Et in eo tamen breui motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm quòd esse ea, qualia uisa sunt, censeamus.

Vi rationis & spiritus. Id est, non cõsentit, neque is super approbat.

Iactabundum.) Quod iactetur procellosis fluctibus.

Sententia.) Scilicet exhaurienda.

Extrilidum.) Velut extra Iessionem constitutum, sic enim extrilidum uocauere ueteres, quanq; excepto uno Apuleio uocabulũ hoc non temere ab aliis autoribus usurpatũ deprehẽdes propterea inter antiquata numerandũ.

Deferbuit.) Efferuendi finem fecit despumauit.
Deflagrauit.) Finem flagrandi fecit.
Diffluens.) Laxus, dissolutus, pauefactus.
Accedentis.) Ad animum pergentis.
Noscitandæ probationes.) Indicia rationis, siue spiritus, conueniatne an pudendum sit obiecta rei alicuius specie moueri.
συγκαταθέσεις.) Cõiudicationes, cõparationes, collationes.
Nescius.) Qui nesciatur, ut superius disputauit Gellius sic accipi.

EX QVINQVE CORPORIS SENSIBVS duos esse cum belluis maxime communes.

CAPVT II.

Gustus. Tactus. Id est prẽter modum.

QVinq; sunt hominum sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos uoluptas animo aut corpori quæri uidetur, gustus, tactus, odoratus, uisus, auditus. Ex his omnibus quæ immodice uoluptas capitur, ea turpis atq; improba existimatur. Sed enim quæ nimia ex gustu atq; tactu est, ea uoluptas (sicuti sapientes uiri senserunt) omnium rerum fœdissima est: Eosq; maxime, qui duabus istis belluinis uoluptatibus sese dediderunt, grauissimi uitij uocabulis Græci appellãt ἀκολάστους, uel ἀκρατεῖς. Nos eos uel incontinentes dicimus, uel intemperantes, Ακολάστους enim si interpretari coactius uelis, nimis id uerbum insolens erit. Istæ autem uoluptates duæ, gustus atque tactus, id est, libidines in cibos, atque in uenerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestijs: et iccirco in pecudum ferorumq; animalium numero habetur, quisquis est his ferinis uoluptatibus præuinctus. Cæteræ ex tribus alijs

Id est uiolẽtius.

Id est immodice.

sensi-

ſenſibus proficiſcentes, hominũ eſſe tantum propriæ uidẽtur. Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi aſcripſi, ut uel autoritas clari atq; inclyti uiri tã infamibus nos uoluptatibus deterreret: Διατὶ οἱ καλὰ τὰ τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὰ γιγνομένῳ ἂμ ὑπερβάλλωσιμ ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλασοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις τῶμ δὲ καλὰ τὰ τροφὰ, ἀπ' ἐνίωμ μὰ ζῷ τὴ γλώτη τὸ ὑδρὺ, ἀπ' ἐνίωμ ἢ ζῷ ζωῇ λάρυγι. Διὸ μὴ φιλόξενος γεράντα φάγρυτα εὔχετο ἔχειμ. οἱ δὲ κατὰ τὸ ὄψιμ μὴ τὸ ἀκολὰ οὐκέτι, ἢ Διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τότωμ, γνωμώσας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖμ μὴ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε οὖμ οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταται εἰσὶ, Διὸ μὴ μάλιστα ἢ μόναι ἐποιείσαι, ὥς τε τὸμ ὑπὸ τότωμ ἡττώμενομ ψέγομεμ, καὶ ἀκρατῆ, Ϲ ἀκόλαστ Ϙ λέγομεμ, Διὰ τὸ ὑπὸ τῶμ χθρίσωμ ἡδονῶμ ἡττᾶσθαι. οὐσῶμ δ' ἢ τ' ἀιθ ἡσεωμ πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνωμ τ' προσφερομένωμ ἥδεται. καὶ τὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ καὶ τὰ συμβεβηκότα τῦτο πάσχει, ὁρᾶ μὲμ γὰρ τὸ ὀρεγόμεμον, ἢ ὀσφραινόμενομ χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, μὴ ὅταμ πλήρωθῇ, οὐ δὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῶ, ὥσπερ οὐ δὲ ἡμῖμ ἢ τοῦ ταρίχους ὀσμὴ ὅταμ ἄδλως ἔχωμεμ τοῦ φαγεῖμ, ὅταμ δὲ ζωδεῖς ὦμεμ ἡδεῖα, ἢ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα. *Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus iſtis duabus coëundi atque comedendi, quæ ſunt homini cum ſue atque aſino cõmunes, gaudeat? Socrates quidem*

Id eſt, profeſſionis.

dem dicebat, multos homines propterea uelle uiuere, ut ederent & biberent, sese bibere atque esse ut uiueret.

Coitus uenereus. *Hippocrates autem diuina uir scientia de coitu uenereo ita existimabat, partem esse quandam morbi teterrimi, quem nostri comitialem dixere. Nanq; ipsius uerba hæc traduntur:*

πλὴν σπανδσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιλκψίαν.

ἀκρατὴς.) Græcis κρατέω significat teneo, et arceo, et α priuatiua est particula, unde ἀκρατὴς qui sibi temperare non potest.

Insolens.) Inconsuetum, nam oportebit dicere impunitum, uel incoërcitum, quem illi ἀκόλαστον uocant, qui scilicet cupiditates non puniat, ueluti iniecto freno, Græcis certe κολάζω punio significat, α priuat.

Cæteræ ex tribus.) Visus enim & auditus uocãtur ab Aristotele sensus disciplinæ.

Cum asino communes.) Id contendit D. Augustinus esse, quod uulgo apud poëtas legimus aliquos aut in asinos, aut in sues mutatos, quod uidelicet sensib⁹ illis, quos quidem cum belluis istis habebant communes, plus sint largiti, quàm ab homine debuerit, ideoq; factum esse, ut uel in suem, id est immundissimum animal, uentriq; quã maxime obnoxium degenerauerit. Ita leones, ursos, lapides denicq; legimus ex hominibus factos.

De coitu uenereo.) Hæc proculdubio causa est, cur ut quodcq; animal in libidinem sit promptius, hoc sit & morti uicinius, quod si usquam alias, in passeribus maxime uidere licet. De Hippocratis laude uide Plinium lib. 7.

Comitialem.) Is multis nunc nominibus appellatur. Sunt enim qui sacrum uocẽt, qui regium, Herculeum, caducum, atque comitialem, quo morbo præter hominem solæ cõturnices etiam tenentur. Autor est Plinius libro decimo cap. 23

QVOD TVRPIVS EST FRIGIDE LAVdari, quàm acerbius uituperari.

CA-

CAPVT III.

TVrpius esse dicebat Phauorinus philosophus exigue atque frigide laudari, quàm insectanter & grauiter uituperari. Quoniam, inquit, qui male dicit & uituperat, quanto id acerbius facius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur, et plerunq; propterea fidem non capit: Sed qui infœcunde atq; ieiune laudat, destitui à causa uidetur, & amicus quidem creditur eius quem laudare uult, sed nihil posse reperiri, quod iure laudet.

Cum insectatione & inuidia.

Ieiune, exiliter.

A causa, scilicet mala.

Propterea.) Propter hanc suspicionem malignitatis. QVAMOBREM VENTER REPENTINO timore effluat, quare etiam ignis urinam lacessat.

CAPVT IIII.

ARistotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidißimi & elegantiarum omne genus referti. In his quærit, quam ob causam eueniat, ut quibus inuasit repentinus rei magnæ timor, plerunque aluo statim cita fiant. Item quærit cur accidat, ut eum qui propter ignẽ diutius stetit, libido urinæ lacessat. Ac de aluo quidem inter timẽdum prona atq; præcipiti causam esse dicit, quod timor omnibus sit algificus, quem ille appellat ψυχροποιὸν quæ uis frigoris sanguinem caldoremq; omnem de summa corporis cute cogat penitus & depellat, faciatq; simul uti qui timeat, sanguine ex ore decedente palleſcant. Is autem, inquit, sanguis & caldor in intima coactus, mouet plerunq;

Id est, ois generis.

Id est, soluta.

Prona soluibili.

Causat algores.

Caldorem, calorem.

runq; aluum & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, uerba hæc posuit: τὸ ὑὸ πῦς διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὸν χίονα.

Problemata physica.) Naturales quęstiões, quasi tu dicas coniectamenta. Quibus inuasit.) Id est, adortus est, et noue dixit cũ datiuo. Ψυχροποιητικὴν.) Ψυχος, ὃd frigꝰ significat, & ποιέω facio. Mouet plerunq; aluũ.) Liquefacit ea quę in ea continentur. Crebra.) Subinde lacessente. τὸ δὲ πῦρ.) Ignis dissoluit concretũ, quẽadmodũ sol niuẽ. EX ARISTOTELIS LIBRIS SVMPTVM, QVOD niuis aqua potui pessima sit, & quod ex niue crystallus cõ creatur. CAP. V.

Eiusdem ætatis.

IN Tyburto rus concesseramus hominis amici diuitis, æstate anni flagrãtissima, ego et quidã alij æquales et familiares mei, eloquẽtiæ et philosophiæ sectatores. Erat nobiscum uir bonus, ex Peripatetica disciplina bene doctus, et Aristot. unice studiosissimus. Is nos

Aquã niua, lis hominj nociua.

aquã multã ex diluta niue bibẽtes coercebat, seueriusq; increpabat. Adhibebat nobis autoritates nobiliũ mediocrũ, et cum primis Aristot. philosophi rei oĩs humanæ peritissimi, q aquã niualem frugibus sanè et arboribus fœcundã diceret, sed hominibus potu nimio insalubrẽ

Tabẽ Phthysim.

esse, tabemq; & morbos sensim, atq; in diẽ longã uisceribus inseminare. Hæc quidẽ ille ad nos prudẽter et be-

Id est quies interspiratio.

neuole, et assidue dictitabat. Sed cũ bibẽdæ niuis pausa fieret nulla, promit è bibliotheca Tyburti, quæ tunc in Herculis tẽplo satis cõmode instructa libris erat, Aristotel. librũ, eũq; ad nos adfert. Et huius saltem, inquit, uiri sapientissimi uerbis credite, ac desinite ualetudinẽ

Id est, male

uestrã profligare. In eo libro scriptũ fuit, deterrimam

esse potui aquã è niue. Nanq; solidius latiusq; concretã esse eã q̃ κρύσαλλον Græci appellãt. Causaq; ibi adscripta est huiusce modi, quoniã cũ aqua frigore aëris duratur et coit, necessum est fieri uaporationẽ, et quandã quasi auram tenuissimã exprimi ex ea et emanare. Id autẽ, inqt, in ea leuissimũ est, quod euaporatur: manet autẽ quod est grauius et sordidius, & insalubrius: atq; id pulsu aëris uerberatũ, in modum coloremq; spumæ cãdidæ oritur. Sed aliquantũ quod est salubrius, diffluri atq; euaporari ex niue, indicium illud est, quod minor fit illo quæ ante fuerat, q̃ cõcresceret. Verba ipsa Aristotel. ex eo libro pauca sumpsi, et adscripsi: Διατὶ τὰ ἀπὸ χίονος καὶ κρυσάλλου ὕδατα φαυλά ἐστιν, ὅτι παντὸς ὕδατος πεπηγυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξαλλίζει, σημεῖον δ' ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν λακκὴ παγέν. ἐπελκλυσθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus, placuit honorẽ doctissimo uiro haberi Aristoteli. Atq; ita postea ego bellũ & odiũ niui indixi, alij inducias cum ea uarie factitabãt.

Afficere & constituere.

Id est exhalationem.

Exprimi, extorqueri.

In Tyburte) In Tyburtino agro. Est enim Tybur, ut testatur Plin. lib. 16 oppidum prope Romam quod celeberrimam bibliothecam in Herculis templo instructam seruabat, cuius & antea Gel. noster meminit.

Coercebat.) Obiurgabat. Diluta.) Liquescente.

Euaporatur.) Expirat. Emanare.) Euanescere.

Διατὶ τὰ ἀπὸ χίονος καὶ κρυσάλλου.) Propter quid aquæ ex niue, & glaciebus male uitiosæ sunt? An quia omnis aquæ concretæ tenuissimum dispirat uel difflatur, & leuissimum euaporat. Signum autẽ est quod minus fit

quàm prius cum liquefactum fuerit concretum: euaporato ergo saluberrimo, quod est tenuissimum necessario relictum pejus esse.

QVOD PVDOR SANGVINEM AD EXtra defundit, timor uero contrahit.

CAPVT VI.

IN problematis Aristotelis philosophi, ita scriptum est: Διατὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἄπειρα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥς τε ὑπερπολάζειν· τοῖς δὲ φοβηθεῖσι σωστρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥς τε ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. Hoc ego Athenis cum Tauro nostro legissem, percontatusq; essem, quid de ratione ista reddita sentiret, dixit quidem, inquit, probè et uere quid accideret diffuso sanguine aut contracto: sed cur ita fieret nõ dixit. Adhuc enim quæri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat, cum sit pudor species timoris, atque ita definiatur: Pudor est timor iustæ reprehensionis. Ita enim philosophi definiunt, αἰσχύνη δέος ἐπὶ δόξῃ κακοῦ φόβος.

Id est pudor est tremor iusti uituperij.

Ad extra.) Id est, exteriora cutis.

Contrahit.) Scilicet ad interiora.

Διατὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν οἱ δὲ φοβούμενοι.) Id est, propter quid quidem pudefacti rubescunt aut tumescũt, pallescunt, agnatis uicinis affectibus existentibus, quæ quidem prudentium diffunditur sanguis ex corde in uniuersas corporis partes, unde fit adeo, ut uelut supernatẽt sanguis autem timentibus concurrit ad cor, ut definiat ex alijs partibus.

Quid

QVID SIT OBESVM, NONNVLLA-que alia prisca uocabula.

CAPVT VII.

IN agro Vaticano Iulius Paulus poëta uir bonus, & rerum literarumq; ueterum impense doctus, prædiolum tenue possidebat. Eò sæpe nos ad sese uocabat, oluscul is pomis'que satis comiter copioseq; inuitabat. Atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego & Iulius Celsinus, cum ad eum cœnassemus, & apud mensam eius audissemus legi Næuij Alcestin, redire-musq; in urbē sole iam ferè occiduo, figuras habitusq; uerborum noue aut insiguiter doctorum in Næuiano illo carmine ruminabamur: & ut quæq; uox indidē animaduerti digna subuenerat, qua nos quoque possemus uti, memoriæ mandabamus. Erant autem uerba, quæ tunc suppetebant, huiuscemodi:

Iulius Paulus.

Molli, temperato, mitī

Comœdiā.

Habitus, schemata.

Memoriæ thesauro.

Corpore, inquit, pectoreq; uncq; obeso,

Ac mente exensa, tardigemulo senio oppressum.

Obesum hic notauimus proprie magis quàm usitate dictum pro exili atque gracilento, ἀκνύεσος, ἀντίφρασιν, obesum pro pingui atq; uberi dicit. Item notauimus, quod obliteram gentem pro obliterata dixit. Item quod hostes, qui fœdera frangerent, fœdifragos, nō fœderifragos dicit. Item quod rubentē auroram, pudori colorem appellauit, & Memnonem nocticolorem. Item quod forte dubitanter, & ab eo quod est sileo, silenta loca dixit, & pulueruleuta, & pestilenta: &

Obeso, gracilento.

Obesus.

Obliterus.

Fœdifragus.

Pudorico lor.

Nocticolor

Silenta.

Pestilenta.

Carendum tui. Impete. Forteſcere. Dolentia. Auens. Manciolæ. Fiere. Accipitret.

carendum tui eſt, pro te, quodq; magno impete pro impetu. Itē quod forteſcere poſuit pro fortē fieri, quodq; dolentiam pro dolore, & auens pro libens. Item curis intolerantibus pro intolerandis: quodq; manciolis, inquit, tene illis, pro manibus, & quieſcā ſelicio. Item fieri, inquit, impendio infit, id eſt, impenſe fieri incipit, quodq; accipitret poſuit pro iaceret. His nos interuiā uerborū Næuianorū annotatiūculis oblectabamus. Cætera enim, quæ uidebātur nimiū poētica, exploſæ orationis uſu alieniora prætermiſimus, ueluti fuit, quod de Neſtore ait, triſecliſenex, et dulciloquus. Item quod tumidis magnisq; fluctibus inquit, multigrumis, & fluminā gelu cōcreta, tegmine eſſe onychino dixit: et quæ multiplicia ludens compoſuit, quale illud eſt, quod uituperones ſuos ſubducti ſupercilij carptores appellauit.

Triſecliſenex. Dulciloquus. Multigrumis. Vituperōes Subducti cla ti.

Exſenſa.) Id eſt ſenſu cārente.
Tardigemulo.) Quod gemat tarde.
ἀκύρως.) Improprie per contrariam loquutionem.
Obliteram.) Exoletam.
Nocticolorem.) Nigri coloris.
Magno impetu.) Sic Vergil. Impete nunc uaſto.
Actiuum pro paſſiuo.) More Græcorum Atticorum.
Tenellis.) Id eſt paruis.
Seliceo.) Id eſt te permittente, niſi quis commodius putet Silicio dictum eſſe, noue pro cilitio, quod ueſtis & tegminis genus eſt ex ſetis equinis cōtextum, aut ciliceo. i. lapideo ſtrato accipiendum à ſilex ſilicis.
Inter uiam.) Id eſt inter eundum.
Exploſe.) Exibilate.
Neſtore.) Principe Piliorū ex Home. Iliad. imitatione finxit

finxit uocabula hæc Næuius, siquidem apud Homerum Iliados libro primo Nestor tres hominum ætates uixisse dicitur, & tam suauis eloquentiæ, ut ab eius ore melle dulcior flueret oratio.

Tegmine onychino.) Onyx gemmæ nomen est, cuius extrema superficies candidis uelut guttis distinguitur, aliàs nigra, imitaturq; rubente quodã candore ungues hominis, ut testatur Plinius libro 37. unde & nomen habet, nam ὄνυξ ὄνυχος, Græcis unguis dicitur.

QVAESTIO ANARENA, COELVM, triticum, plura lia inueniantur. Atque inibi de quadrigis, inimicitijs nonnullis præterea uocabulis, an singulari numero comperiantur.

CAPVT VIII.

ADolescentulus Romæ priusquàm Athenas concederem, quando erat à magistris auditionibusq; obeundis otium, ad Frontonem Cornelium uisendi gratia pergebã, sermonibusq; eius purissimis bonarũq; doctrinarum plenis fruebar: Nec unquam factum est, quoties eam uidimus, loquẽtemq; audiuimus, quin rediremus ferè cultiores, doctioresq;. Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, leui quidẽ de re, sed à latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam cum quispiam familiaris eius, bene eruditus homo, & tũ poëta illustris, liberatum se esse aquæ intercutis morbo diceret, quod arenis calentibus esset usus, tum illudens Frõto, morbo quidem, inquit, cares, sed uerbi uitio non cares. C. enim Cæsar ille perpetuus Dictat. Cnei Pompei socer, à quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, uir ingenij præcellentis, sermonis

Ingrediẽdis Frontonis

Id est barbarismo. C. Cæsaris laus.

præter alios suæ ætatis castissimi, in libris quos ad M. Ciceronem de analogia conscripsit, arenas uicioſe dici

Arena. existimabat, quod arena nũquam multitudinis numero

appellanda sit, sicuti neque cœlum, neque triticum. Cõ

Quadrigæ. trà autem quadrigas, etiamsi currus unus equorũ quatuor iunctorum agmen unum sit, pluratiuo semper numero dicendas putat, sicut arma, & mœnia, & comitia, & inimicitias: ni quid contra ea dicis poëtarum pulcherrime, quo & te purges & non esse id uitiũ de monstres. De cœlo, inqt, (ille) & tritico nõ inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint, neque de armis, & mœnijs, & comitijs, quin figura multitudinis perpetua censeantur. Videbimus autem post de inimicitijs & quadrigis, ac fortasse an de quadrigis ueterũ autoritati concesserо. Inimicitiam tamen, sicut inscientiam, & impotentiam, & iniuriam, quæ ratio est quãobrem Caius Cæsar uel dictam esse à ueteribus, uel dicendam à nobis non putat, quando Plautus linguæ latinæ decus, deliciam quoque ἑνικῶς dixerit pro delicijs?

Delicię.

Mea, inquit, uoluptas, mea delicia.

Inimicitiæ. Inimicitiam autem Quintus Ennius in illo mæmoratissimo libro dixit:

Eo, inquit, ingenio natus sum, amicitiam
Atq; inimicitiam in fronte promptam gero.

Sed enim arenas parum latine dici quis (oro te) aut alius

lius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si Cai Cæsaris liber præ manibus est, promi iubeas, ut quàm confidenter hoc dicat, æstimari à te possit. Tum prolato libro de analogia primo, uerba hæc ex eo pauca memoriæ mandaui. Nam cum suprà dixisset, neque cœlum, triticum'ue, neque arenam multitudinis significationem pati, num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam terram, & plures terras, & urbem & urbes, & imperium & imperia dicamus: neque quadrigas in unam nominis figuram redigere, neque arenam in multitudinis appellationem conuertere possimus? His deinde uerbis lectis sibi, Fronto ad illum poëtam, uidetur'ne tibi, inquit, Caium Cæsarem de statu uerbi contra te satis aperte, satis'que constanter pronuntiasse? Tum permotus auctoritate libri poëta, si à Cæsare, inquit, ius prouocandi foret, ego nunc ab hoc Cæsaris libro prouocassem. Sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit, nos te nunc rogamus, ut dicas quam esse cautam uitij putes, & in quadriga dicenda, & in arena. Tum Fronto ita respondit: Quadrigæ semper etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamen tenentur numero: quoniam quatuor simul equi iuncti, quadrigæ quasi quadrijugæ uocantur. Neq; debet prorsus appellatio equorum pluriũ includi in singularis numeri unitatem. Eandem quoq; de arena rationem habendam, sed in spe

Alludit ad dictaturam perpetuam Iulij Cæsaris à qua nõ erat fas prouocare, id ẽ alium iudicemeligere.

cie dispari. Nam cum arena singulari numero dicta, multitudinem tamen & copiam significet minimarum ex quibus constat partium, indocte & insciteᵉ arenæ dici uidentur, tãquam id uocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego, inquit, dixi, nõ ut huius sententiæ legisqúe fundus subscriptorqúe fierem, sed ut ne Cæsaris uiri docti opinionem ἀπαξαμύθητον destituerem. Nam cum cœlum semper ἑνικῶς dicatur, mare & terra non semper, & puluis, & uentus, & fimus non semper, cur inducias, & cerimonias scriptores ueteres nonnunquam singulari numero appellauerunt, ferias & nundinas, & inferias, & exequias nunquam? Cur mel & uinum, atque id genus cætera, numerum multitudinis capiunt, lac non capiat? Quæri inquã ista omnia, & enucleari, & excudi ab hominibus negotiosis in ciuitate tam occupata nõ queunt: quin his quoque ipsis, quæ iã dixi, demoratos uos esse uideo, alicui (opinor) negotio destinatos. Ite ergo nunc, & quando forte erit otium, quærite an quadrigã, & arenas dixerit è cohorte illa dũtaxat antiquiore uel orator aliqs, uel poëtarũ, id est, classicus, aßiduusq; aliquis scriptor non proletarius. Hæc quidẽ Fronto requirere nos iussit uocabula, non ea re (opinor) quod scripta esse in ullis ueterum libris existimaret, sed ut nobis studium lectitãdi in quærẽdis rarioribus uerbis exerceret. Quod

unum

Fundator et sponsor.

Vt ne. Græcismus est.

Cœlum.

Sacrificia, q̃ diis inferis fiunt.

Lac.

Id est expõi.

Adductos aliis.

Classicus insignis scriptor.

unum ergo rarißimum uidebatur, inuenimus quadrigam numero singulari dictam in libro satyrarum Marci Varronis, qui inscriptus est Exdemetricus. *Arenas autem πλυθωλικῶς dictas minore studio quærimus: quia præter Caium Cæsarem (quod equidem meminerim) nemo hoc doctorum hominum dedit.* Pluratiuo numero. Dedit, reddidit.

Illustris poëta.) Forte Iulius Paulus, cuius ante memi nit Gellius, is fuit.

Quod arenis calentibus usus.) Quod se in feruentib⁹ arenis, & calentibus uolutasset.

C. enim Cæsar.) Cuius Cæsaris laudes & ingenium M. Cicero in Bruto deprompsit ac expressit.

Excusare.) Id est, in causam trahere, ut excuset occupationes.

Plautus.) M. Varro togatorum omnium doctissimus, censuit Musas, si loqui latine uoluissent, non usuras alio sermone quàm Plautino fuisse.

ἀπαραμύθητον.) Inconsolatam, desolatam, παραμυθίαν consolor.

Proletarius.) Gregarius, cuius mentio facta est libro 16. capite decimo.

Hoc.) Scilicet Lare.

ANTONII IVLIANI IN CONVIVIO ad quosdam Græcos Iepidissima responsio.

CAPVT IX.

Adolescens è terra Asia de equestri loco, lætæ indolis, moribusq; & fortuna bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magistris in rusculo, celebrandæ lucis annuæ quam sibi principem uitæ habuerat: Venerat tũ nobiscum ad eam cœnam Antonius Iulianus rhetor, docẽdis publicæ iuuenibus magister, Hispano ore, florentisque Lętę festiuę. Moribus, ciuilitate. Id est, diei. Id est prima. Antonius Iulianus.

homo facundiæ, & rerum literarumq; ueterum peritus Is, ubi edulijs finis et poculis, mox sermonibusq; tẽpus fuit, desiderauit exhiberi, quos habere cum adolescentem sciebat, scitißimos utriusque sexus, qui canerent uoce, & qui psallerent. Ac postea quàm introducti pueri puellæq; sunt, iucũdumq; in modum ἀνακρεόντια pleraque, & sapphica, & poëtarum quoque recẽtium ἔλεγεῖα quædam ἐρωϊκὰ cecinerũt. Oblectati autem sumus præter multa alia uersiculis lepidißimis Anacreontis senis, quos equidem scripsi, ut interea labor hic uigiliarum, et inquies suauitate paulißper uocum atque modulorum acquiesceret:

Psalteria pulsarent.

Inquies, mo lesta.

Vocum, Anacreontis.

Τὸν ἀργυρᾶν τρέψασα
ἔφασέ μοι παίσσειν.
ἀνοπλίας μὴν οὐχί,
τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
ποίησον δὲ κοῖλον
ὅσσον δυνὴ βάθυνον.
ἢν μὴ ποιῇ κατ' αὐτὸ
μή τε ἄστρα, μήτ' ἀμάξας,
τί πλειάδ' ὧν μέλλῃ μοι,
τί δ' ἀστέρος βοώτεω
ποίησον ἀμπέλους μοι,
ἢν βότρυας κατ' αὐτὸ,
ἐρυθρεύσας κατάνταις
ὁμῶς καλῶς λυαίῳ,

ἔρῳ.

ἔρωτα καὶ βάθυλλον.

Tum Græci plusculi qui in eo conuiuio erant, homines amœni, et nostras quoque literas haud incuriose docti, Iulianum rhetorẽ lacessere insectariq; adorti sunt, tanquam prorsus Barbarum & agrestem, qui ortus terra Hispania foret, clamatorq; tantum & facundia rabida iurgiosaq; esset, eiusq; linguæ exercitationes doceret, quæ nullas uoluptates, nullamq; mulcedinem Veneris atque Musæ haberet. Sæpeq; eum percontabãtur, quid de Anacreõte cæterisq; id genus poëtis sentiret: Et ecquis nostrorum poëtarum tam fluẽtes carminum delicias feciſſet: Niſi Catullus, inquiunt, forte pauca, et Caluus itidem pauca. Nam Næuius implicata, & Hortẽſius inuenuſta, & Cinna illepida, & Memmius dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt atque abſona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus, cedere equidem, inquit, uobis debui, ut in tali ἀσωτίᾳ artium nos uinceretis: & ſicut in uoluptatibus cultus atque uictus, ita in cantilenarum quoque multis anteirctis. Sed ne nos, id eſt nomen Latinum, tanquam profeſtos quoſdam & inſubidos ἀναφροδισίᾳς condemnetis, permittite mihi quæſo operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem feciſſe aiunt. Et audite ac diſcite, noſtros quoque antiquiores ante eos quos nominaſtis poëtas amaſios ac uenereos fuiſſe. Tum reſupinus capite

Rabida, ira cnuda.

Focis, rebus domeſticis. Id eſt, laſciuia.

Inuenuſtatis.

Dereclinatus.

capite conuelato, uoce admodum quàm suaui, uersus cecinit VALERII AEDITUI ueteris poëtæ, item Portij Licinij, & Quinti Catulli, quibus mundius, uenustius, limatius, pressius, Græcum Latinúmne nihil quicquàm reperiri puto.

Valerius Aeditiuus.
Portius Licinius.
Q Catullus Limatior, politius.

Versus Aeditui:

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis,
Quid mi abs te quæram, uerba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subito mihi sudor.
Si tacitus, sabidus, duplo ideo pereo.

Atq; item alios uersus eiusdē addidit, non hercle minus dulces quàm priores:

Quid faculam præfers phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est uis sæua extinguere uenti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contrà hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est quæ possit uis alia opprimere.

Id est cupidos.
Præcipitãs, cadens.

Item dixit uersus Portij Licinij hosce:

Custodes ouium uidere propaginis agnum,
Quæritis ignem? ite huc: quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnem.
Omne pecus flamma est, omnia quæ uideo.

Homo amore incensus.
Id est, amasium.

Q Catulli uersus illi fuerunt:

Aufugit mi animus, credo (ut solet) ad Theotimum
Deuenit, sic est, perfugium illud habet.

Quid,

Quid, si non interdixem uc illuc fugitiuum
Mitteret ad se intro, sed magis eijceret?
Ibimus quæsitum, uerúmne ipsi teneamur
Formido, quid agó? da Venus consilium.

Quæsitum scilicet animum nostrũ

Facili.) Expedito.

Libenti.) Prompto, noue dixit.

ἀνακρεόντεια.) Anacreon ex Theo insula Lyricus extitit poëta, floruit iuxta ætatem Policratis Samiorum tyranni, Olympiade 52. eiectus ex Theo primum per seditionẽ, Abderam Thraciæ urbem inhabitauit, uita erat ei soluta amoribus puellorum ac puellarum. Tum & Odas scripsit & conuiualia carmina, & quæ peculiariter ob ineffabilem suauitatem ἀνακρεόντεια dicuntur, quorum hic meminit Gellius, autor Suidas.

Sappho.) Poëtria celebris imprimis ex Lesbo oriũda fuit, lyricæ musæ doctissima uixit circa Olympiadẽ quadragesimam secundam, quo tempore & Stesichorus poeta floruit, hæc scriptos reliquit lyricorum carminum libros nouem, quæ sapphica appellantur, prima inuenit quoque plectrum, sed & epigrammata, & elegias, et iambica, & simplicis generis Odas pleraſque composuit.

Vigiliarum.) Lucubrationum Atticarum.

Acquiesceret.) Respiraret.

Musicam.) Id est, poeticam, sic Terent. in quodã prologo: Qui tractant musicam artem, id est poeticam.

τὸν ἀργυροῦν.) Argentum bene tornans, apte fabricãs, ô mi Vulcane mihi facito non arma totum hominem tenentia, quid enim prælijs & mihi Poculum profundũ canuum, scilicet mihi fac, quantum uales profundissimum, & non facit in ipsum, scilicet poculum, neq; astra, neque plaustra. Quid curæ scilicet est mihi stella Bootis? Facito uites mihi & racemos in ipsum, & incedentes simul cum Baccho Silenum, Priapum, & amorem.

Solutum.) Id est lasciuum.

Amœni.) Festiui. Aras.) Dijs Pœnatibus.

Insubidos.) Inuenustos & à Venere alienos. Est enim subare Venere stimulari.

Subi-

Subidus.) Stimulor miseris modis libidine.
Duplo.) Et quod oro, & possum tibi dicere.

VERBA HAEC, PRAETER PROPTER, in usu uulgi prodita, etiam Ennij fuisse.

CAPVT X.

MEMINI me quondam & Celsinum Iulianum Numidam, ad Frontonem Cornelium, pedes tunc grauiter ægrum, ire uisere: atque ibi qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi, circumundique sedentibus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus uiris. Assistebant fabri ædium complures balneis nouis moliendis adhibiti, ostendebantq; depictas in membranulis uarias species balnearum. Ex quibus cum elegisset unam formam speciemq; ueris, interrogauit, quantus esset pecuniæ conspectus ad id totum opus absoluendum. Cumq; architectus dixisset, necessaria uideri esse H S fermè trecẽta, unus ex amicis Frõtonis, & præter propter, inqt, alia quinquaginta. Tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicum qui dixerat quinquaginta esse alia præter propter, atque ille amicus, non meum, inquit, hoc uerbum est, sed multorum hominum, quos loquentes id audias. Quid autẽ id uerbum significet, non ex me, sed ex grãmatico quærendum est: ac simul digito demõstrat grãmaticum haud incelebri nomine, Romæ docentem, sedẽtem. Tum grammaticus, usitati peruulgatiq; uerbi obscurita-

Græcismus est.
In scimpodio Græciẽsi.
Princeps ædificij fabrorum.
Præter propter.
In aliud tẽpus ptractis

ſeuritate motus, quærimus, inquit, quod honore quæſtionis minime dignum eſt. Nam neſcio quid hoc prænimis plebeium eſt, & in opificum ſermonibus quàm notius. At enim Fronto, iã uoce atque uultu intentiore, ita'ne, inquit, magiſter dehoneſtum tibi deculpatumq; hoc uerbum uidetur, quo & M. Cato, & M. Varro, et pleraq; ætas ſuperior ut neceſſario & Latino uſi ſunt? Atque ibi Iulius Celſinus admonuit in tragœdia quoq; Q. Ennij, quæ Iphigenia inſcripta eſt, idipſum de quo quærebatur ſcriptum eſſe, & à grammaticis cõtaminari magis ſolitum quàm enarrari. Quocirca ſtatim proferri Iphigeniam Q. Ennij iubet. In eius tragœdiæ choro in ſcriptos eſſe hos uerſus legimus:

Notiſſimũ, noue dixit.

Id eſt, culpæ dignum.

Id eſt, tum.

Id eſt propter ipſum.

Id eſt conſpurcari.

Otio qui neſcit uti, plus negotij habet,
Quàm cum eſt negotium in negotio.
Nam cui quod agat, inſtitutum eſt, nullo negotio
Id agit, ſtudet ibi, mentẽ atq; animũ delectat ſuum.
Otioſo initio animus neſcit, quid uelit.
Hoc idẽ eſt, neq; domi nũc nos neq; militiæ ſumus.
Imus huc, hinc illuc, cum illuc uentum eſt, ire illinc iubet.

Id eſt, cũ negotium unũ alterum trahat, aut id quod inſtitutum eſt rei.

Incerte errat animus, præter propter uitã uiuitur.

Id eſt, in incerto.

Hoc ubi lectum eſt, tum deinde Fronto ad grammaticũ iam labantem, audiſti'ne, inquit, magiſter optime, Ennium tuum dixiſſe præter propter, & cum ſententia quidem tali, quali ſeueriſſimæ philoſophorũ eſſe obiurgatio

Id eſt, titubantem.

gationes solent? Petimus igitur dicas (quoniam de Ennio iam uerbo quæritur) quis sit notus huiusce uerbi sensus:

Not⁹ sensus, nota sententiã.

Incerte errat animus, præter propter uitã uiuitur. Et grammaticus sudans multum, ac rubens multũ cum id plæriq; prolixius riderent, exurgit. Et abiens: tibi, inquit, Fronto postea uni dicam, ne insciti ores audiãt, ac discant. atque ita omnes, relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.

Ex pedibus.) Pedes grauiter laboranti, synechdoche est. Morbo pedum.) Podagra.

Sympodio.) Genus lecti est sympodium à pluribus pedibus dictum in quo solemus interdiu cubare.

Moliendos.) Extruendos.

Veris.) Vernarum balnearum, quæ pluribus fenestris, columnis, liberiorem aërẽ admittunt. Aut est columnis interstinctũ, aut subdiu uernans, cuius rei meminit Victruuius libro primo.

Sestertium.) Valere uidetur sestertiũ duos ducatos, & fermè dimidium.

Propter.) Fermè, quasi, prope, ut propter statuam Platonis consedimus, Cicero in Bruto, id est, prope.

Præter.) Propter uel circiter. Opificum.) Artificum.

Otioso initio.) Quod nullum habet negotium institutum, hoc idem est in nobis uerum.

Relicta quæstione.) Aliis quibus uel plus otij, uel uberior eruditio, diligẽtius uestigandi ministrata occasiõe.

PONIT VERSVS PLATONIS AMATORIOS, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdijs contendit.

CAPVT XI.

Dignĩ æstimantur.

Celebrãtur duo isti Græci uersiculi, multorumq; doctorum hominum memoria dignantur, quod sint lepidissimi, & uenustissimæ breuitatis. Neq; adeo

pauci

pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant, quibus ille adolescens luserit, cũ tragœdijs quoq; eodem tempore faciendis præluderet: Inter quos est Laertius

Id est, scribẽdis.

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὥς διαθησομένη.

Amicus meus οὐκ ἄμουσος adolescens, in plureis uersiculos licentius liberiusq; uertit: qui quoniam mihi quidem uisi sunt non esse memoratu indigni, subdidit

Iambicos scilicet.

Dum semihulco suauio
Meum puellum suauior,
Dulcemq; florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumq; oris peruium
Et labra pueri mollia
Rimata itineri transitus
Vt transiliret nititur.
Tum si moræ quid pluscula
Fuisset in coitu osculi,
Amoris igni percita
Transisset & me linqueret:
Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum intus uiuerem.

Diducto ad medium usque aperto.
Spiritus, pueri.
Duco, traho
Tramite, ore.
Antiquitas est.
Aditet.
Ex labris scilicet.
Id est cõgressu.
Doloris legit Mosella. animi scilicet.

Præluder.) Exerceret in dial. philosophicis. Imo Laertius

tius ex uetustioribus scriptoribus, narrat Platonẽ etiam iustos libros de amoribus conscripsisse, quos tamen etate iam adulta, cum Socratem philosophum præceptorẽ audire cœpisset, Vulcano tradiderit, lepidissimo etiã ex tempore addito uersu, quo ignis præsidem inuocat, secq; eius opera indigere testatur, uersus est apud Diogenem Laërtium in Platonis uita.

τὴν ψυχήν.) Animam meam Agathonem osculans, suauians, in labris scilicet externis habebã, prodijt enim misera scilicet anima tanquam excessura.

οὐχ ἅμουσος.) Non alterius à Musarum sacris.

DISERTATIO HERODIS ATTICI SVPERui & natura doloris, suæq; opinionis affirmatio per exẽplum indocti rustici, qui cũ rubis fructiferas arbores prẽcidit.

CAPVT XII.

HErodem Atticum, consularem uirum, Athenis differentem audiui Græca oratione: in qua ferè omnis, totius omnis memoriæ nostræ uniuersos gravitate atque copia, & elegantia uocum longe præstitit. Disseruit autem contra ἀπάθειαν Stoicorum, lacessitus à quodam Stoico, tanquã minus sapienter, & parum uiriliter dolorem ferret ex morte pueri quẽ amauerat. In ea disputatione (quantulũ memini) huiuscemodi sensus est: quod nullus usquã homo, qui secundum naturã sentiret & saperet, affectionibus istis animi, quas πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, uoluptatis, carere & uacare totis posset, & omnino non dolere: Atq; si posset etiam obniti ut totis careret, non ex re id esse melius: quoniam langueret animus, et torperet affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum

Omnis, totius

Impassibilitatem.

Pueri, filiũ.

Motibus.

Aegrit. Doloris animi.

rimum imperiũ priuatus. Dicebat enim sensus istos motusq; animi, qui cum immoderatiores sunt, uitia fiunt, innexos implicatosq; esse uigoribus quibusdam mentiũ & alacritatibus. Ac propterea, si omnino omneis eos imperitius conuellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoq; et utiles animi indoles amittamus. Moderandos esse igitur, & scite considerateq; purgãdos censebat: ut ea tantum quæ aliena sunt, contraq; naturam uiderentur, & cum pernicie agnata sunt, detrahantur: ne profecto id accidat, quod cuipiam Thracio insipienti & rudi, in agro quem emerat procurando, uenisse usu fabula est: Homo Thracius, inqt, ex ultima Barbaria, ruris colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris uitæ cupidine cõmigrasset, fundũ mercatus est, olea atq; uite consitum: qui, quia nihil admodum super uite aut arbore colenda sciret, uidet forte uicinum, rubos late atq; alte obortos excidentem, fraxinos ad summum propè uerticem deputãtem, soboles uitium è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut in oleis proceros atq; decerptos amputantẽ. Accedit q; propè, & cur tantam ligni atq; frondium cædẽ faceret, percontatus est. Et uicinus ita respõdit, ut ager, inquit, mundus purusq; fiat, eiusq; arbor atq; uitis fœcundior. Discedit ille à uicino, gratias agens et lætus, tanq; adeptus rei rusticæ disciplinã. Tũ falcẽ ibi ac securim capit, atq; ibi homo miser impe

Honestatib⁹

Id est fortitudinem animi.
Scilicet à uitutibus.

Colendo.
Ruſtici imprudentia.
Barbaria Thracię regionis.

Surculos.
Surculos recentiores & teneriores.

Comas, ramos. palmites, ramos.

ritus uites suas sibi omnes et oleas detruncat: comasq; arborum lætissimas, uberrimosq; uitium palmites decidit: & fruteta atque uirgulta simul omnia, pomis fruGibusq; gignendis felicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciã fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui uidcri se esse tranquillos & intrepidos & immobiles uolunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus uehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ & quasi enervatæ uitæ consenescunt.

Mala, infelici. Apathiæ sectatores.

Potẽtiorib. Ignauæ, torpentis.

Herodem.) Mentio eiusdem fit lib. 5. cap. 12.

Vniuersos præstitit.) Præsto cum accusatiuo, quemadmodum supra libro 13. capite 3. Sallustius & Terẽtius dativo iungunt: Homo homini quid præstat?

Obniti.) Reluctari affectationibus, cum quibus luctaretur & congrederetur ad uictoriam inclytam parandã.

Purgandos.) Domandos.

Censebat.) Herodes.

Pernicie.) Scilicet animi.

Detrahantur.) Euellantur.

Fabula.) Sermo. Fundum.) Agrum.

Olea.) Oleum.

Caudicum.) Truncorum.

Fruteta.) Loca frutice consita.

Virgulta.) Loca uirgis consita.

QVOS PVMILIONES DICIMVS, GRAECE νάνους appellari.

CAPVT XIII.

STabãt forte unà in uestibulo palatij fabulãtes Frõto Cornelius, & Festus Posthumius, & Apollinaris

ris Sulpitius. Atque ego ibi aßistens cum quibusdã a-
lijs, sermones eorum quos de literarum disciplinis ha-
bebant, curiosius captabam. Tum Fronto Apollinari:
Fac me, inquit, oro magister, ut sim certus, an recte su-
perfederim nanos dicere, parua nimis statura homines
maluerimq; eos pumiliones appellare, quoniã hoc scri-
ptum esse in libris ueterũ memineram. Nanos autẽ sor
didum esse uerbum, & barbarum credebam. Est quidẽ
inquit hoc Apollinaris in consuetudine imperiti uulgi
frequens, sed barbarum non est, censeturq; linguæ Græ
cæ origine, νάνος enim Græci uocauerunt breui atque
humili corpore homines, paulum supra terram extan-
tes. Idq; ita dixerunt adhibita quadam ratione etymo
logiæ, cũ sententia uocabuli competente. Etsi memoria
inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in comœdia A-
ristophanis, cui nomen est ἀκλαικής. Fuisset autem uer-
bum hoc à te ciuitate donatum, aut in latinam coloniã
deductum, si tu eo uti dignatus fores. Eßetq; id impen-
dio probabilius, quàm quæ à Laberio ignobilia nimis
& sordẽtia in usum linguæ latinæ intromissa sunt. Tũ
Fest. Posth. grammatico cuipiam latino Fontonis fami-
liari: Docuit, inquit, nos Apollinaris nanos uerbũ græ
cum esse, tu nos doce in quo de mutis aut equuleis hu-
milioribus uulgo dicitur, an ne latinum sit, & apud
quem scriptum reperiatur. Atq; ille grãmaticus, homo
sanè perquã in noscendis ueteribus scriptis exercitus:

Pumiliones Nani. In uulgo natum.

Titubat. Labat ariete crebro, Ver. Id est iure ciuitatis Romanæ.

Scelus expiatione dignũ.

Si piaculum, inquit, non committitur præsente Apollinare, quid de uoce illa græca latina'ue sentiam dicere, audeo tibi Feste quærenti respondere, esse hoc uerbum latinum, scriptumq; inueniri in poëmatis Heluij Cinnæ, non ignobilis neque indocti poëtæ. Versus eiusq; ipsos dixit: quos quoniam memoriæ mihi forte aderant, adscripsi:

Vsurpatũ à Latinis antè

Per humilia loca salicibꝰ consita.

At nunc me genij nana per salicta
Bigis rheda rapit citata nanis.

ἀκλαύς.) Indefletus, indeploratus: significat enim κλάω ploro uel fleo. (uocabulum.

Aut.) Scilicet saltem. Deductum.) Scilicet à Græcis id Lustratione.) Purgatione.

Eiusdem tẽporis quos Græci συγχρόνους appellant.

CONTEMPORANEOS FVISSE CAESAri & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium, ætatis suæ doctissimos Romanos, & quòd Nigidij commentationes propter earum obscuritatẽ subtilitatemq; in uulgus non exeunt.

CAPVT XIIII.

Aetas M. Ciceronis & C. Cæsaris præstanti facundia uiros paucos habuit. Doctrinarum autem multiformium, uariarumq; artium quibus humanitas erudita est, culmina habuit M. Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumẽta rerum ac disciplinarum, quæ per literas condidit, in propatulo frequentiq; usu feruntur: Nigidianæ autem commentationes non proinde in uulgus exeunt, et obscuritas subtilitasq; earum tanquàm parum utilis derelicta est. Sicuti sunt quæ paulo antè legimus in commentarijs eius

Principes, apices. Id est lucubrationes.

Subtilitas, tenuitas rerum.

quos

quos grammaticos inscripsit: ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratia sumpsi. Nam cum de natura atq; ordine literarum dissereret, quas grammatici uocales appellant, uerba hæc scripsit quæ reliquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem: a, & o, semper principes sunt: i, & u, semper subditæ: e, & subit & præit. In Euripo præit, subit in Aemilio. Si quis putat præire u, in his uerbis, Valerius, Vennonias, Volusius: aut i, in his, iampridem, iecur, iocum, iucundum, errabit: quod hæ literæ cum præeunt, ne uocales quidem sunt. Item ex eodem libro uerba hæc sunt: Inter literam n, & g, est alia uis, ut in nomine anguis, & angaria, & ancoræ, & increpat, & incurrit, & ingenuus. In omnibus enim his non uerum n, sed adulterinum ponitur. Nam n, non esse, lingua inditio est. Nam si ea litera esset, lingua palatũ tangeret. Alio deinde in loco est scriptum.

Græcos non tantæ insciticæ arcesso,
qui oú ex o & y scripserunt,
quantæ qui ei ex e, & i.
Illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.

Nodi insoluti ex literis Nigidianis.

Euripus recursus in se est maris.

Id est, noua quædam potestas literę.

Inditio, argumento.

Arcesso, accuso.

Condere.) Pro literas scribere est.
Intentionem.) Curam, diligentiam.
Principes.) Id est, semper præpositiuæ sunt in compositione diphthongorum.
Subditur.) Subiungitur. Adulterinum.) Supposititi̇ũ.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMmentarij Lib. XX.

DISCEPTATIO SEXTI CAECILII IVreconsulti & Phauorini philosophi de legibus duodecim tabularum.

CAPVT I.

SEXTVS Cæcilius in disciplina iuris atq; legibus populi Romani noscendis interpretandisq;, scientia, usu, autoritateq; illustri fuit. Ad eum forte in area Palatina cũ salutationẽ Cæsaris opperiremur philosophus Phauorinus acceßit, collocutusq; est, nobis multisq; alijs præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiralium, quas decemuiri eius rei gratia à populo creati composuerunt, inq; duodecim tabulas conscripserunt. Eas leges cum Sextus Cæcilius inquisitis exploratisq; multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta breuitate uerborum scriptas diceret: Sit, inquit, hoc Phauorinus in pleraque earum legum parte, ita uti dicis. Non enim minus cupide tabulas istas duodecim legi, quàm illos decem libros Platonis de legibus. Sed quædam istic animaduertuntur aut obscurißima, aut leuia, contrà du-

Area, spacio Palatinæ domus.

XII. tabularum leges.

Græcarũ, ui de Platonẽ in dialogo de Minõe.

Plus satis mitia.

ra nĩa

ra nimis & remissa, aut nequaquam ita ut scriptum est consistentia. Obscuritates (inquit Sextus Cæcilius) non assignemus culpæ scribentium, sed insciliæ non assequentium: quanquam ij quoque ipsi, qui quæ scripta sunt, minus percipiunt, culpa uacant. Nam longa ætas uerba atque mores ucteres obliterauit, quibus uerbis moribus'que sententia legum comprehensa est. Tricentesimo nanque anno post Romam conditam, tabulæ cõpositæ scriptæ'que sunt. A' quo tempore ad hunc diem anni esse non longe minus septingenti uidentur. Dure autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? Nisi durã esse legẽ putas, quæ iudicẽ arbitrum'ue iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punit: aut quæ furem manifestum ei cui furtum factum est, in seruitutem tradit: nocturnum autem furem ius occidendi tribuit. Dic enim quæso, dic uir sapientiæ studiosissime, an tu aut iudicis illius perfidiam, contra omnia iura diuina atque humana iusiurandum suum pecunia uendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam uiolentiam, non dignam esse capitis pœna existimes? Noli (inquit Phauorinus) ex me quærere quid ego existimem. Scis enim solitum esse me prodisciplina sectæ quam colo, inquirere potius quàm decernere. Sed non leuis æstimator, neque aspernabilis est Populus Romanus, cui delicta quidem istæc uindicanda,

Non intelligentium.

Exolescere fecit.

Ob sententiam pronũtiandam.

Deprehensum in furto

Scilicet Platonicæ.

Vindicã. punienda.

Quibus damnatur nocturnus fur.

pœnæ tamen huiusmodi nimis duræ esse uisæ sunt. Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio, situ atq; senio emori. Sicut illud quoq; non humaniter scriptum improbauit, quòd si homo in ius uocatus, morbo, aut ætate æger ad ingrediendum inualidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur, et iumento imponitur atq; ex domo suo ad prætorem in comitium noua funeris facie effertur. Quam enim ob causam morbo affectus, & ad respondendum pro sese non idoneus, iumento adhærens in ius aduersario deportatur? Quod uero dixi, uideri quædam esse impendio molliora, non'ne tibi quoque uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria punienda scriptum est? Si iniuriã alteri faxit, uiginti quinque æris pœnæ sunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria facienda uiginti quinque asses deterreant? Itaq; cum eam legem Quintus quoq; Labeo uester in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, nõ probaret, inquit, L. Neratius fuit egregie homo improbus, atque immani uecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma uerberare. Eum seruus sequebatur crumenam plenam assium portitans: & quemcunque depalmauerat, numerari stantim secundum duodecim tabulas, quinq; & uiginti asses iubebat. Propterea, inquit, prætores postea hãc aboleſcere & relinqui consuerunt, iniurijsq; æstimandis recuperatores se daturos edixerunt. Nonnulla autem

Currus arcuatus. Id est, iudicẽ

Equo aut mulo. Id est, plus satis. Id est, clarũ manifestũ.

Neratij petulantia.

Palma manus suæ uerberauerat.

tem in istis legibus nec consistere quidem (sicuti dixi) uisa sunt. Velut illa lex talionis, cuius uerba (nisi memoria me fallit) hæc sunt: Si membrum rupit meum, è pacto talio esto. Præter enim ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoque executio iusta talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem uelit, quæro an efficere possit rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si membrum, inquit, alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiã factum est, retaliari per imprudentiã debet. Ictus quippe fortuitus & consultus, non cadunt sub eiusdẽ talionis similitudinẽ. Quonam igitur modo imprudentẽ poterit imitari, qui in exequenda talione non licentiæ ius habet, sed imprudẽtiæ? Sed & si prudẽs ruperit, nequaquam patietur aut altius se lædi aut latius: quod cuiusmodi libra atq; mẽsura caueri possit, nõ reperio. Quin etiã si quid plus erit, aliter ue cõmissum, res fiet ridicula atrocitatis, ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædã reciprocatio talionũ. Nã de immanitate illa secandi partiendiq; humani corporis, si unus ob pecuniam debitam adiudicatus addictus que sit pluribus, non libet meminisse, & piget dicere. Quid enim uideri potest efferatius, quid abhominis ingenio diuersius, quàm quod membra & artus inopis debitoris breuissimo laniatu distrahantur, sicut

Obtineri posse.

Id est, abscidit.

Id est, æquali tatem.

Scilicet per iactum è domo lapidis.

Quantũ sibi libeat licear.

Executũ in talione.

Vicissitudo, &c.

cut nunc bona uenum distrahuntur? Tum Sextus Cæcilius amplexus utraque manu Phauorinum: Tu es, inquit, unus profecto in nostra memoria, non Graiæ modo, sed et Romanæ rei peritissimus. Quis enim philosophorum disciplinæ suæ leges, tam scite atque docte callet, quàm leges tu nostras decemuirales percalluisti? Sed quæso te, cum tamen digrediare paulisper è curriculis istis disputationum uestrarum academicis, omisoque studio quicquid lubitum est, arguendi tuendiq;, consideres grauius, cuiusmodi sint ea quæ reprehendisti. Nec ideo cõtemnas legum istarũ antiquitates, quod pleriſque ipsis iam Populus Romanus desiuerit. Non enim profecto ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proq; uitiorum quibus medendum est feruoribus, mutari atque flecti, neque uno statu consistere, quin ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus uarientur. Quid salubrius uisum est rogatione illa Stolonis iugerûm de numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio de coercendis mulierũ hæreditatibus? quid tam necessarium existimatum est propulsandæ ciuium luxuriæ, quàm lex Licinia, Fannia aliaq; item leges sumptuariæ? Omnia tamen hæc obliterata & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse uisa est inhumana, omniũ mea

Id est, Græcæ eruditionis.

Callere, perfecte noscere.

Id est, resistẽdum.

Tribuni plebis.

Scilicet uisum est.

Luxuria immodicus rerum usus.

mea quidem sententia humanissima, quæ iumentum dari iubet ægro, aut seni in ius uocato? Verba sunt hæc de lege: Si in ius uocat, si morbus, ævitas ue uitium esset, qui in ius uocabit, iumentum dato: si nolet, arceram ne sternito. An tu fortè morbum appellari hic putas, ægrotationem grauem cum febri rapida & querela? iumentumque dici pecus aliquod unicum tergo uehens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas, ægrotum domi suæ cubantem, iumento impositum in ius rapi? Hoc mi PHAVORINE nequaquam ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus, neque nimium grauis, sed uitium aliquod imbecillitatis atque inualentiæ demonstratur, non periculum uitæ ostenditur. Cætero qui morbum uehementiorem uim grauiter nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco nõ per se morbum, sed morbum sonticum appellant. Iumentum quoque non id solum significat quod nunc dicitur, sed uectabulum etiam quod adiũctis pecoribus trahebatur. Veteres enim nostri iumentum à iungendo dixerunt. Arcera autem, uocabatur plostrum tectum undique, & munitum, quasi arca quædam magna uestimẽtis instrata, qua nimis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam ibi igitur acerbitas esse uisa est, quod in ius uocato pauperrimo homini, uel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi nõ quiret, plostrum esse dandum censue-

Aeuitas. Id est, ætas.

Morbus.

Id est, Ianguorum aduersę ualetudinis.

Morbus sonticus.

Iumentum. Vectabulũ.

Arcera.

censuerunt neque insterni tamen delicate arceram iusserunt quoniam satis esset inualido huiusmodi uectacu-
lum. Atque id fecerunt ne causatio ista ægri corporis
Perpetuas feriας. perpetuam uacationem daret fidem detrectantibus, iu-
risq; actiones declinantibus. Sed enim ipsum uide, quod
in iniurias factas quinque & uiginti assibus sanxerũt,
Omnes, qualescunque. non omnino omnes mi Phauorine iniurias ære isto pau-
co diluerunt, tametsi hæc ipsa paucitas assium, graue
pondus æris fuit. Nam librarijs assibus in ea tempesta-
Osse, crure. Vlti sunt de cemuiri. te populus usus est. Sed iniurias atrociores, ut de osse
fracto non liberis modo, uerumetiam seruis factas im-
Repensatio nem. pensiore damno uindicauerunt. Quibusdam autem in-
iurijs talionem quoque apposuerunt. Quam quidem tu
Id est argutia. talionem uir optime iniquius paulo insectatus es, ac ne
consistere quidem dixisti, lepida quadam solertia uer-
borum: quoniam talioni par non sit talio: neque rumpi
Aequalitatem. membrum facile possit ad alterius rupturæ (ut ais tu)
æquilibrium. Verum est mi Phauorine, talionem rarisi-
mum fieri difficilime. Sed decemuiri minuere atq; ex
tinguere uolentes huiusce modi uiolentiam pulsandi at-
que ledendi talione, eo quoq; metu coercendos esse ho-
Membri scilicet rupti. mines putauerunt. Neque eius qui membrum alteri ru-
pisset, & pacisci tamen de talione redimenda nollet,
Ex compositio. tantam esse habendam rationem arbitrati sunt, ut an
prudens, imprudens'ue rupisset, spectandum puta-
rent: aut talionem in eo uel adamussim æquipararent,

uel

uel in librili perpenderent: sed potius eũdem animum, eundem'que impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoque casum exigi uoluerunt: quoniã modus uolũtatis præstari posset, casus ictus nõ posset. Quod si ita est, ut dico, & ut ipse æquitatis habitus demonstrat, taliones illæ tuæ reciprocæ argutiores profecto, quàm ueriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus pœnæ putas, quæ (obsecro) ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Præsertim cum habeas facultatem paciscendi, & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris. Quod edictum autem prætorium de æstimandis iniurijs, probabilius esse his potest? Nolo hoc ignores, hãc quoq; ipsam talionẽ ad æstimationem iudicis redigi necessario solitam. Nam si reus qui depaciscì noluerat, iudici talionem imperanti non parebat, æstimata lite iudex hominem pecuniæ damnabat: atque ita si reo & pactio grauis, & acerba talio uisa fuerat, seueritas legis ad pecuniæ multam redibat. Restat, ut ei quod de sectione partitioneq; corporis immanissimum esse tibi uisum est, respondeam: Omnibus quidem uirtutum generibus exercendis colendisq;, Populus Romanus è parua origine ad tantæ amplitudinis istar emicuit. Sed omnium maxime atque præcipue fidem coluit, sanctamq; habuit, tam priuatim quàm publice. Sic consules clarissimos uiros hostibus confirmã dæ fi-

Librili libra

Id est appetitum.

Taliones reciprocæ.

Transigendi, conueniẽdi.

Id est exemplũ noue dixit.

dæ fidei publicæ causa dedit. Sic clientem in fidem acceptum chariorem haberi quàm propinquos, tuendúmque esse contra cognatos censuit. Neque prius ullum facinus æstimatum est, quàm si cui probaretur clientem derisui habuisse. Hanc autem fidem maiores nostrī nō modo in officiorum uicibus, sed in negotiorū quoq; contractibus sanxerunt, maximéque in pecuniæ mutaticæ usu atque cōmercio. Adimi enim putauerunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis hominū uita indiget, si perfidia debitorum sine graui pœna eluderet. Confessi igitur æris ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati, cōquirendæ pecuniæ causa quam dissoluerent. Eos'que dies decemuiri iustos appellauerūt uelut quoddam iustitium, id est iuris inter eos quasi interstitionem quandam & cessationem, quibus diebus nihil cum his agi iure posset. Pòst deinde nisi dissoluerant, ad prætorem uocabantur: & abeo quibus erant iudicati addicebantur. Neruo quoque aut compedibus uinciebantur. Sic enim sunt, opinor, uerba legis: Aeris confessi, rebus'que iure iudicatis, triginta dies iusti sunto. Pòst deinde manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum facit, aut qui pseudo eo in iure uim dicit, secum ducito, uincito aut neruo aut compedibus quindecim pondo, ne minore: aut si uolet, maiore uincito. Si uolet, suo uiuito. Ni suo uiuit, qui eum uinctum habebit, libras farris in dies dato. Si uolet plus, dato.

Haberi, scilicet debere.

Id est, conuictibus.

Quæ ad tēpus solet nobis accidere.

Dies iusti.

Id est, captiuitas.

Scilic. pondere compedū.

Erat

Erat autem ius interea paciscendi. Ac nisi pacti forent, habebantur in uinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad prætorem in comitiũ producebantur, quantæque pecuniæ iudicati essent, prædicabatur. Tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregre uenum ibant. Sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicuti dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouis quæ terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatis, secari si uellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. Et quidẽ uerba ipsa legis dicam, ne existimes inuidiam me istam fortè formidare: Tertijs, inquit nundinis, partes secanto: si plus minus ue secuerunt, sine fraude esto. Nihil profecto immitius, nihil immanius: nisi (ut re ipsa apparet) eo consilio tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam unquam peruenireturr. Addici nanque nunc, & uinciri multos uidemus, quia uinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neq; audiui: quoniam fœditia ista pœnæ contemni non quita est. An putas Phauorine, si non illa etiam ex duodecim tabulis, de testimonijs falsis pœna aboleuisset, & si nũc quoq;, ut antea, qui falsum testimoniũ dixisse conuictus esset, è saxo Tarpeio deijceretur, mẽtituros fuisse pro testimonio tam multos q̃ uidemus? Acerbitas plerunq; ulciscen

Comitiũ locus iudicij.

Scilicet creditores.

Ex legis atrocitate.

Scilicet hominum inuidia.

Id est distributum esse.

nõ quita est cõtemni lex hominẽ disse candi.

Scilicet hodie mentiri.

ulciscendi maleficij, bene atque caute uiuendi disciplina est. Historia de Metio Sufetio Albano, nobis quoque non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota nõ est: qui quoniam pactũ atq; conditum cum rege Populi Romani perfide ruperat, binis quadrigis uinctus in diuersa nitentibus laceratus est. Nouum atque asperum supplicium quis negat? Sed quid elegantissimus poëta dicat, uide:

Historia de Metio Suffetio. Sæpenumero Gellianũ est.

Verg. lib. 8. Aeneid.

At tu dictis Albane maneres.

Dictis stares uel conuẽtis

Hæc atque alia ubi Sextus Cæcilius, omnibus qui aderant, ipso quoque Phauorino approbante atque laudante, disseruit: nuntiatum est Cæsarem salutari, & separati sumus.

Hadrianum scilicet.

Vsu.) Appellatione legum ad caussas litesq; quotidie emergentes.

Eius rei.) Legum ferendarum.

Decernere.) Enunciare, indicat consuetudinem Platonicæ sectæ, cuius princeps Plato Socratem ipsum in disputationibus raro decernentem, frequentissime autẽ inquirentem & dubitantem introducit, unde celebratur uerbum ἐπέχω, id est sententiam suspensam tenere, & nõ statim quod sentias edicere, id quod laudatissimæ modestiæ est tribuendum. Satius enim est tuto nescire, quàm cum periculo scire, inquit Diuus Hieronymus.

Lege.) XII. tabularum.

Emori.) Euanescere, antiquari, aboleri.

Non humaniter.) Crudeliter.

Lectica.) Qua uehebatur.

Aufertur.) E domo sua.

Comitium.) Concilium eorum qui habent suadere & dissuadere.

Facie.) Specie.

Funeris

Funeris.) Hominis fermè mortui.
Iniuriam percutiendo.) Verberando, iaciendo.
Sunt.) Datum esse.
Arrogandæ.) Exponendæ.
Vester.) Id est professione, quia iurisconsultus.
Vecordia.) Immanitate.
Propterea.) Id est propter hanc facilem pœnam.
Iniuriis.) Illatis.
Recuperatores.) Iudices arbitros, qui estimarent, quãtum pro iniuria illa accepta recipere deberet quispiã ab eo qui iniuriam intulit.
Ex pacto talio.) Id est ruptor patietur & sibi rũpi mẽbrum ex legis statuto.
Aequilibrium.) Aequi mensuram.
Retaliari.) Rependi.
Ictus.) Iactus.
Consultus.) Præsumptus in animo.
Licentiæ.) Quantum sibi libeat, liceat.
Latius.) Quàm ipse læserit alterum.
Quodq; æqualitas.) Libra ratione æquandi.
Contrario.) Reo scilicet.
Romanæ.) Latinæ.
Leges.) Præcepta, decreta. Scite.) Eleganter.
Studio.) Affectatione.
His ipsis.) Legibus.
Feruoribus.) Argumentationibus.
Rerum.) Quotidie oborientium nouarum.
Rogatione.) Lege, iussione legis.
Iugerum.) Scilicet quingentorum, supra quem non licebat egredi, quanquam Stolo ipse postea sua lege damnabatur, quod sub prætextu emancipati filij agrũ mille iugerum possideret, qua de re copiose apud Liuium lib. 7. & Plinius libro 18. capite 3.
Vtilius.) Scilicet usum est.
Voconio.) Quod factum est Voconio rogãte, quo ne gatur fœmineę stirpis liberis solida hæreditas, cuius meminit Marcus Cicero in Catone.
Sumptuariæ.) Quibus præscribebatur modus sumptibus

ptibus faciendis.
Operta.) Obtecta.
Vitio.) Impedimento.
Nolet.) Scilicet uocatus in ius contentus esse iumẽto.
Quercera.) Festus Pompeius ni fallor febrem querce ram dicit esse, quæ tam sit rapida, ut nos decumbẽtes hor rore & tremore concutiat, & quamuis ipse etymologiam addat græcam, mihi uerisimilius uidetur dictam esse à co ercendo, utpote quam opus sit pondere superimposito ue lut comprimere & continere.
Vehemens.) Scilicet sessorem.
Cubantem.) Decumbentem.
Hoc significatum.) Ipsius iumenti & morbi.
Periculum.) Quod est in grauibus morbis.
Cæteroqui.) Id est alioqui.
Sonticum.) Noxium.
Vectabulum. Gelliana uox, id est uehiculum.
Iumentum.) Alij ut Lactant, à iuuando dicunt.
Ibi.) Id est in lege ea.
Arcera.) Lectica.
Caussatio.) Id est excusatio.
Detrectantibus.) Negantibus.
Actiones.) Contentiones se sistendi in ius.
Diluerunt.) Retaliarunt.
Assem.) Pro numulo accipi hic apud Gellium debet assis.
Librarijs.) Qui libra penderent. Libra auri ualet septem aureis, ut quidam supputant.
Damno.) Grauiori multa.
Iniquius.) Durius.
Membrum.) Iniuriantis.
Metum.) Talionis scilicet.
Redimenda.) Per pecuniam.
Ad amussim.) Perpendiculam, regulam.
Casum.) Euentum.
Habitus.) Respectus.
Aequitatis.) Mitioris legum interpretationis.
Reciproce.) Alternatim, repetite.

Argu-

Argutioris.) Subtilioris malignitatis.
His legibus.) XII. tabularum.
Eminuit.) Effulsit.
Coluit.) In precio habuit.
Fidem.) Dictorum factorumq; constantiam.
Fidem.) Scilicet patroni.
Prius.) Grauius. Nil ait esse prius. Horatius: Melius nil cœlibe uita.
Officiorum.) Eorum quæ quisq; alteri præstare debet.
Venditione.) Emptione.
Locatione.) Conductione, fideiussione.
Commercio.) Contractu.
Mutuaticæ.) Mutuo acceptæ, uel mutuo datæ.
Subsidium.) Hoc auxilium mutuandæ pecuniæ.
Eluderet.) Deciperet creditores.
Iudicatis.) Condemnatis.
Eos.) Debitores & creditores.
Pseudò.) Falsò.
Volet captiuus.) Suo sumptu.
Trinis feriis.) Emptionum & uenditionum gratia in stitutis, non alijs nundinis interdictis.
Probaretur.) Certo responderetur.
Addicebantur.) Tradebantur in seruitutem.
Quibus.) Ad quorum iustitiam.
Plus minusq;.) Quàm creditæ fuerant.
Iudicati.) Damnati.
Ibant uenum.) Venderentur.
Ostentum.) Prodigium.
Permiserunt.) Decemuirales leges.
Inuidiam.) Ex legis atrocitate.
Partes.) Addicti hominis.
Addici.) In seruitutem tradi.
Nemincm.) Aliquem.
Contemni.) Ab hominibus perfidiæ studiosis.
Falsis.) Falso dictis.
Conductum.) Conuentum.
Perfide.) Fracta fide.
Pactis.) Debuisses stare.

VOCABVLVM SITICINVM IN M. CAtonis oratione quid significet, & quam ob causam L. Accius poëta in pragmaticis ficinistas nebuloso nomine esse dixerit. CAPVT II.

Siticines. SIticines scriptum est in oratione M. Catonis, quæ inscribitur, Ne imperium sit ueteri, ubi nouus uenerit. Siticines, inquit, et liticines, et tubicines. Sed Cæsellius Vindex in commentarijs lectionum antiquarũ, scire quidem se ait, liticines lituo cantare, & tubicines tuba. Quid istuc autem sit, quod siticines cantant, homo ingenuæ ueritatis scire sese negat. Nos autẽ in Capitonis Attei Coniectaneis inuenimus siticines appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est uita functos & sepultos. Eoq; habuisse proprium genus tubæ qua canerẽt, à cæterorum tubicinum proprietate differens, quos ficinistas uulgus dicit. Qui rectius locuti sunt, sicinnistas litera, n, gemina dixerũt. Sicinnium genus ueteris saltationis fuit. Saltabundi autem canebãt, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc uerbum L. Accius poëta in pragmaticis, appellariq; sicinnistas ait nebuloso nomine: credo propterea nebuloso, quòd sicinnium cur diceretur, obscurum esset.

Siti. Sicinnistæ. Sicinnium.

ARTIFICVM SCENICORVM STVdium, amoremq; inhonestum probrosumq; esse, & super ea re uerba Aristotelis philosophi adscripta. CAPVT III.

COmœdos quispiam & tragœdos & tibicines, diues adolescens Tauri philosophi discipulus, liberos

beros homines in delicijs atque in delectamentis habebat. Id genus autem artifices Græce appellantur δι τῶ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. Eum adolescentem Taurus à sodalitatibus conuictuq; hominum scenicorum abducere uolens, misit ei uerba ex Aristotelis libris excerpta, qui προβλήματα ἐχκύκλια inscriptus est. Iussitq;, ut ea quotidie lectitaret: Διατὶ οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἅπτεται λόγου καὶ φιλοσοφίας καινωνοῦσι, διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὸν χρόνον ἐισίν, ὅτι ἢ ἐν ἀποσίαις ἀμφότερα ἢ φαυλότητ☉ παρασκευαστικά.

EXEMPLA EPISTOLARVM ALEXANdri regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita.

CAPVT IIII.

COmmentationũ suarum artiumq;, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur: Alia erant quæ nominabat ἐξοτερικά. alia quæ appellabat ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatum argutiarum ciuiliumq; rerũ notitiam conducebant. Ἀκροαματικὰ autem uocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorq; agitabatur, quæq; ad naturæ contemplationes disceptationes ue dialecticas pertinebant. Huic disciplinæ, quam dixi ἀκροαματικὴν, tempus exercendæ dabat in Licio matutinum. Nec ad eam quenquam temere admittebat, nisi

Aristoteleæ artes duplices.

Id est præter audirũ morem.

Id est, inusitatas, contrarias, nouas dictu.

niſi quorum antè ingenium, & eruditionis elementa, atque in diſcendo ſtudium laboremq; exploraſſet. Illas uero ἐξωτερικὰς eodem in loco ueſperi faciebat, easq; uulgo iuuenibus ſine delectu dabat, atque eum δειλινὸν περίπατον appellabat: Illum alterum ſuprà ἑωθινόν.

Id eſt, matutinum.

Vtroque enim tempore ambulans diſſerebat. Libros q; ſuos earum rerum omnium commentarios ſeorſum diuiſit, ut alij ἐξωτερικοὶ dicerentur, partim ἀκροαματικοί. Quos cum in uulgus ab eo editos rex Alexander cognouiſſet, atque ea tempeſtate armis exercituq; omnem propè Aſiam teneret, regemq; ipſum Darium prelijs & uictorijs urgeret, in illis tamen tantis negotijs literas ad Ariſtotelem miſit, non cum recte feciſſe, quòd diſciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipſe eruditus foret, libris foras editis inuulgaſſet. Nam qua, inquit, alia re præſtare cæteris poterimus, ſi ea quæ ex te accepimus, omnium prorſus fient communia? Quippe ego doctrina anteire malim, quàm copijs atque opulentijs. Reſcripſit ei Ariſtoteles ad hanc ſententiam: Ἀκροαματικοὺς libros, quos editos quereris, & non perinde, ut arcana abſconditos, neq; editos ſcito eſſe, neque non editos, quoniam ijs ſolis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumq; literarum ſumpta ex Andronici philoſophi libro ſubdidi. Amaui autem prorſus in utriuſque epiſtola breuitatis elegantiſſimæ filum tenuiſſimum.

Commentarios recepta cula.

Amaui, demirat⁹ ſum.

Αλέ

Αλέξανδρος Αριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων, τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί, ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Alexandri Magni epist.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.
Ἐγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, διόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἄποῤῥήτοις, ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ δεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους, ξωστοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Aristotelis responsio.

Hoc uerbum ξωστοὶ γάρ εἰσι, quærens uno itidem uerbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à Marco Catone in sexto origine: Itaque ego, inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.

Aedita.) Primum scripta ab ipsis autoribus.

Illas uero ἀκροατικὰς.) Id quod ipsa uox sonat, quod hæc commentaria etiam citra auscultationem percipi queant, ab ἀκ quod præter significat, ὦτα aures significat.

Δειλινὸν περίπατον.) Vespertinam deambulationem uidelicet & quod scriberet inambulando doceret, quanquã mihi uerisimilius uidetur idcirco appellatam uespertinã deambulationem, quod ita esset leuis & exigui negocii, ut etiam nõnihil oblectationis per eam capiens, uelut de ambulationem quandam iucundam æstimaret. Neq; credere possum unq; quenquam inter ambulandũ accurate seria docere, maxime cum Aristoteles ipse sedendo & quiescendo homini prudentiam obuenire dicat.

Filum.) Genus exquisitissimum.

Ἀλέξανδρος εὖ πράττειν.) Bene agere. Iam non recte

feciſti ædens quod ædidiſti auſcultatorios libros diſcipli narum, quo enim amplius differemus nos ab aliis, ſi iuxta quas eruditi ſumus diſciplinas, hæ ſcilicet diſciplinæ omnes erunt communes? Ego autem malim utiq; cognitionibus & experimentis rerum optimarum, quàm facultatibus antiſtare. Scripſiſti ad me de auſcultatoriis diſciplinis, putans oportere ipſas ſeruare archanis nequaquā dicendis. Scito ergo ipſas & æditas & non æditas, intelligibiles enim ſunt ſolis audientibus.

QVAESITVM ATQVE TRACTATVM utrum ſit rectius dicere, habeo curam ueſtri, an ueſtrum.

CAPVT V.

Noſtri. Veſtri.

PErcõtabar Apollinarem Sulpitium, cum eum Romæ adoleſcentulus ſectarer, qua ratione diceretur, Habeo curam ueſtri, aut miſereor ueſtri: & iſte caſus, ueſtri, eo in loco quem uideretur habere caſum rectum. Iſthic mihi ita reſpondit: Quæris, inquit, ex me quod mihi quoq; eſt iamdiu in perpetua quæſtione. Videtur enim non ueſtri oportere dici, ſed ueſtrum, ſicut Græci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, οὐχὶ κήδομαι ὑμῶν: quo in loco ὑμῶν aptius ueſtrũ dicitur quàm ueſtri, & habet caſum nominandi, quem tu rectum appellaſti. Inuenio tamen, inquit, non paucis in locis, noſtri atque ueſtri, dictum: non noſtrum aut ueſtrum. L. Sylla rerum geſtarum libro ſecundo: Quo ſi fieri poteſt, ut etiam nunc noſtri nobis in mentem ueniat. Nosq; magis dignos creditis, quibus ciuibus quàm hoſtibus utamini, quiq; pro uobis potius, quàm contra uos pugnemus, neque noſtro, neque maiorum noſtrorum merito nobis id

contin-

continget. Terentius in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus
Omnes, nostri nosmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

Et Laberius in Necromantia: Mimographus.

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicãtur, nostri oblitus est, nostri miseritus est, quo dicitur mei pœnitet, mei miseritus est, mei oblitus est. Mei autem casus interrogandi est, quem genitiuũ grãmatici uocant, & ab eo declinatur, quod est ego, huius deinde pluratiuum est nos. Tui æque declinatur ab eo quod est tu, huius itidem pluratiuum est uos. Sic nanq; Plautus declinauit in Pseudolo, in hisce uersibus: Falso seruo, uel fallaci.

Si ex te tacente fieri possem certior here,
Quæ miseriæ te tam misere macerent,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens, Pro peperciissem.
Mei rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est meus, sed ab eo quod est ego. Itaque si dicere uelis, patrem mei pro patrem meum, quo Græci modo τὸν πατέρα μοῦ dicunt, inusitate quidem, sed recte profecto, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori mei, pro labori meo. Hæc autem ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus misereri uestrum dixit, & qua M.

Cicero contentio uestrum, et contentio nostrum dixit: quaq; item ratione Quadrigarius in annali XIX. uerba hæc posuit: C. Mari, ecquãdo te nostrum & reipu. miserebitur? Cur igitur Terẽtius, pœnitet nostri, & non nostrum? & Afranius, nostri miseritus est, non nostrum? Nihil hercle, inquit, mihi de ista re in mentẽ uenit, nisi autoritas quædam uetustatis non nimis anxie neq; superstitiose loquentis. Nam sicuti multifariã scriptum est, uestrorum pro uestrum (ut in Plauti Mustellaria in hoc uersu:

Id est, obnoxie.

Verum illuc esse maxima pars uestrorum intelligit:

Cum uellet maxima pars dicere uestrum) ita nonnunquàm uestri quoque dictum est uestrum. Sed proculdubio qui rectißime loqui uolet, uestrum potius dixerit, quàm uestri. Et idcirco importunißime, inquit, fecerũt qui in pleriſque Sallustij exemplaribus scripturam istã syncerißimam corruperunt. Nam cum ita in Catilina scriptũ esset, Sæpe matores uestrum miserti plebis Romanæ, uestrum * abolcuerunt, & uestri superscripserunt, ex quo in plureis libros mendæ istius indoles inoleuit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaq; tunc ipsa ita, ut dicta fuerant, notaui.

Vestrum potius quàm uestri.

*Alias, oblerunt.

Indoles, pro pago.

Rerum gestarum.) Historiarum. Merito.) Culpa.

Nostri nosmet.) Id est omnia nostra nobis parua uidentur, quemadmodum poëta dicit, Vicinumq; pecus grãdius uber habet.

Miseritus.) Pro misertus, archaismus.

Casu.) Scilicet nominatiui, ut ipsi putarunt.

Quàm

QVAM DIVERSAE GRAECORVM sententiæ super numero Niobæ filiorum. CAPVT VI.

MIra & propè adeo ridicula diuersitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur super numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasq; eius senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis nouenos, Bacchylides, & Pindarus bis denos: quidã alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.

Adeo, particula est exaggerationis propriæ.

Bacchilides lyricus poëta, cuius Suidas meminit.

Sappho.) Mulier poëtria, inuentrix carminũ quæ Sapphica dicuntur, cui & plectri inuentionem assignat Suidas, tum & elegias multas amatorias, siquidem lasciuissima omnium fœminarũ fuisse proditur, atque alias quoque puellas lasciuiam docuisse alicubi traditur.

DE HIS QVAE HABERE συμπάθειαν VIDENtur cum luna augescente ac senescente. CAPVT VII.

ANnianus poëta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus uindemiam hilare atque amœniter. Ad eos dies me, & quosdam item alios familiares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis magnus ostrearum numerus Roma missus est, quæ cum appositæ fuissent, & multæ quidem, sed inuberes, macræq; essent, Luna (inquit Annianus) nunc uidelicet sene scit, ea re ostrea quoque sicuti alia quædam, *tenuis exuctaq; est. Cum quæreremus quæ alia item senescente luna tabescerent: Nónne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere:

Id est, autumnum tempus uindemiæ.

*Tenuiaexuctaq; sunt.

Nostrum. i. latinum.

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras

Et

Et pecu addit.

Eadem autem ipſa, quæ creſcente luna gliſcunt, deficiente cõtrà luna deficiunt. Aelurorum quoque oculi ad eaſdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, inquit, multo mirandum eſt magis, quod apud Plutarchum in III. in Heſiodum commentario legi: Cæpe tum reuireſcit, & congerminat decedẽte luna. Cõtrà autem inareſcit adoleſcente: Eam cauſam eſſe dicũt ſacerdotes Aegyptij, cur Peluſiotæ cæpe non edãt, quia ſolum holerum omnium contra lunæ aucta atq; damna, uices minuendi & augendi habeat contrarias.

Id eſt, feliſi. Vices, mutationes.

Id eſt, hortẽſium herbarum.

De his.) De rebus naturalibus.

συμπάθειαν.) Compatientiam, compaſſionem.

Fundo.) Prædio ſuo.

Inuberes.) Exhauſtæ, infœcundæ, macræ.

Tabeſcerent.) Macreſcerent, inde Latinis morbus eſt immedicabilis ex immodica macie prouenies, qui à Grecis φθίσις uocatur, quo uocabulo Plinius & alij Latini multi frequentius utuntur quàm latino.

Luna.) Creſcente. Alit.) Saginat.

Echinos.) Plinius libro nono echinos cancros uocat atque idem genus à cancris facit aliud libro nono capite 31. utpote quod pedibus careat, quorum loco ſpinas habeat, ut ſit ei ingredi, in orbem uoluitari. Sed quod de echinis hic Lucilius ait, de cancris id uerum eſſe experiẽtia rerum magiſtra, indies docet, tametſi Ioannes Picus Mirãdulæ princeps, aliam huius uarietatis cauſam tradit, lib. contra aſtrologos tertio capite tertio & quarto.

Fibras.) Neruulos, toruunculos, ut in ſuris.

Pecu.) Pecui ſcilicet fibras. Veteres datiuum quartæ declinationis ſimpliciter efferebant in u, horum diligentiſſimus imitator Maro Aeneidos 1.

Parce metu Cytheræa, &c.

Sed

Sed quod hic de murium fibris dicit Lucilius, est quoque apud Plinium libro uicesimo nono.

Pelusiotæ.) Populi Aegypti. Prudentius:

Gens Pelusia exusta uaporibus.

Solum.) Cæpe. Aucta.) Augmenta.

QVALIBVS VERBIS DELECTARI SOlitus sit Anton. Iulian. positis in Mimiãbis, quos Cn. Matius inscripsit de Adolescentia sua, cum ita dictat, nunquã uestimenta à populo posci.

CAPVT VIII.

DElectari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus figmentis uerborum nouis Cn. Matij hominis eruditi: qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinuq; amicam recipere frigidam caldo

Columbatim labra conferens labris.

Antonius Hispanus rhetor.

Item id quoq; iucunde lepideq; factum dictitabat:

Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,

Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Ebrij, imbuti fuco colore.

Conferens.) Coniungens, conglutinans.

Venenauit.) Infecit. Siquidem constat, Plinio autore, purpureum colorem colligi è conchis quibusdã marinis, quibus nomen purpuræ inditum est.

QVID VOCABVLVM EX IVRE MANV consertum significet.

CAPVT IX.

EX iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus quæ cum lege agitur, & uindiciæ cõtenduntur, dici nunc quoq; apud prætorem solent. Rogaui ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despi-

Ex iure manu consertũ. Id est, usurpari dicendo

despiciens, aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quærere habes, quæras licet. Ex Ennio, ego inquam, est magister quod quæro. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq; ille demiratus, aliena hæc esse à poëtis, & haud usquam inueniri in carminibus Ennij diceret, tum ego hos uersus ex octauo annali absentes dixi. Nam forte eos tanquam insigniter præter alios factos memineram.

Habes, potes.

Id est, libro absente.

Insigniter, præcipue.

Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumq; petunt, uadunt solida ui.

Orator, iurisconsultus

Id est mera uiolentia.

Cum hos uersus Ennianos dixissem, Credo, inquit, grãmaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc non ex poëticæ literis, sed ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, & discas unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex iureconsultis, ex libris quoque eorum didici, inferendum his commentarijs existimaui: quoniam in medio rerum, & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionum ciuilium celebriora, manum conserere. Nam de qua re discepta-

Id est, iudicãtis.

In medio, id est in cœtu & repub.

tabã

tabatur in iure præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare, id est, uindicia correptio manus in re atque in loco præsenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquam prætor propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotijs occupati, paciscí uindiciarum dicendarum causa longinquas res grauabantur, institutum est contra duodecim tabulas tacito sensu, ut litigantes nõ ex iure apud prætorẽ manum cõsererent, sed ex iure manu consertũ uocarent, id est, alter alterum ex iure ad conserendã manum in rem de qua ageretur, uocaret. Atque profecti simul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo uti unam glebam, in ius in urbem ad prætorem deferrent, & in ea gleba tanquam in toto agro uindicarẽt. Idcirco Ennius significare uolens bellum, nõ ut ad prætorem solitum est, legitimis actionibus, neq; ex iure manu consertum, sed bello ferroq;, & uera ui atq; solida: quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem et festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica atque cruenta.

Id est attingeret.

Ad eam scilicet solemnitatem requisitis.

Id est productis, promotis.

Id est, cõsensu, tacitus enim consensus legem cõstituit.

Vindicias adgerent.

Bello, cæde.

Manu, ad rẽ scilicet uindicandam.

Actionibus.) Litibus.

Vindicia) De re aliqua uindicanda, asserenda.

Despiciens.) Contẽnens tanq̃ intempestiua & inepta quærentem, præter decorum.

Manu consertum.) Non ita ut ex præscripto legũ manus rei uindicandæ applicet, sed magis armis agant.

Id

Id uerbum.) Ex iure manu consertum.
Oppidum.) Decet. In ea re.) Prehēsa à litigationib⁹.
Vindicare.) Sibi propria facere.
In re.) De qua disceptabatur.
In quibus.) XII. tabulis, ex quibus totum corpus legū manauit.
Negociis.) Varijs in urbe.
Pacisci.) Conuenire, fœdera facere.
Longinquas.) Procul ab urbe positas.
Vindiciarum.) Tractandarum actionum.
Manum.) In rem uindicandam.
Consertum.) Ad conserendum.
Ex iure.) Taciti consensus.
Vocaret.) Citaret. Bellum.) Litem inter ciues.
Festucariam.) Imaginariam, qua ex agro gleba uelut festuca quædam in ius portaretur, supra qua ciuiliter ex iure contenderent, est enim proprie festuca minimū quid dam, quod è fœno decidere solet, unde & nomen habet.
Diceretur.) Fieret iure apud prætorem.

QVID SIT SCVLNAE, VERBVM POSItum apud Marcum Varronem.

CAPVT X.

Sculna. Sequester.

PVblij Lauinij liber est non incuriose factus. Is in scriptus est de uerbis sordidis. In eo scripsit sculnam uulgo dici, quasi seculnam: quem qui elegantius, inquit, loquuntur sequestrem appellant. Vtrunq; uocabulum à sequendo factum est: quod eius qui electus sit, uterque pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem P. Lauinius admonet. Sed quod apud sequestrem depositum erat, per aduerbium dicebāt. Cato de Ptolomæo contra Thermum:

Id est mediū inter duos litigantes datum, sic Modestinus exponit iurisconsultus.

Per

Per deos immortales nolite uos sequestrò ponere.

Sordidis, uulgaribus.) Plebeis & usu uulgi sordidatis.

Vtraq; pars.) Litigantiũ. Electus.) Ab ipsis. Cautus.) Callidus, prudens.

Eodem libro.) Scilicet de uerbis sordidis. Sed quod cõtrouersum.) Dubium.

Depositum.) Tanquam commissum, traditum.

Sequestro apud sequestrẽ.) Negocium positũ est apud arbitrum.

Sequestro ponere.) Nolite uestram causam committere sequestro.

AVTORIS DE OPERE SVO SENTENtia, deq; aliorum operum titulis.

Atqui, sed certe.

ATqui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoq; meis paratæ istiusmodi remissiones essent, quando animus eorum interstitione aliqua negotiorum data, laxari indulgeriq; potuisset. Vsi autem sumus ordine rerũ fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam proinde ut librum quenquam in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, uel quid memoratu dignum audierã, ita quæ libitum erat, cuius generis cunq; erant, indistincte atq; promiscue annotabam, eaq; mihi ad subsidiũ memoriæ quasi quoddam literarum penus recondebam: ut quando usus uenisset aut rei, aut uerbi cuius me fortè repẽs obliuio tenuisset, & libri ex quibus eam sumpserã non adessent, facile inde nobis inuentu atq; depromptu foret. Facta igitur est in his quoq; commentarijs eadem rerum dispar ilitas, quæ fuit in illis annotationibus priscis, quas breuiter & indigeste & incondite, annotationibus

Autoris peroratio est.

Id est demulceri, indulgetur mihi.

Id est, libuerat.

Id est, latenter clanculũ ingrediens.

Id est mixtura, uarietas, miscella.

tionibus, tractatiõibus, lectionibusq; uarijs feceramus. Sed quoniam longinquis per hyemem noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticæ cõmentationes hasce ludere ac facere exorsi sumus, idcirco eas ĩscripsimus Noctiũ Atticarum: nihil imitati festiuitates inscriptionũ, quas plæriq; alij utriusq; linguæ scriptores, in id genus libris fecerunt. Nã quia uariã, & miscellã, et quasi cõfusaneam doctrinã conquisiuerãt, eo titulos quoq; ad eã sententiã exquisitissimos indiderũt. Nanq; alij musariũ inscripserũt, alij Syluarũ, ille κηπῖον, alius κέρας ἄμαλθείας, quidã lectionis suæ, alius antiquarũ lectionũ, atq; alius πινακίδιον, et itẽ alius ἐξ χαρτιδίου. Sunt etiã qui Pandectas inscripserunt. Sunt aũt qui Διατρίβας. Sunt adeo qui de disciplina regia, et de philosophia, et de natura humana, & epistolicarũ quæstionũ. Est qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorũ, & de ridiculis, & περὶ ποικίλας ἱστορίας: est q̃ historiæ naturalis, est qui βιβλιοθήκην, est præterea qui pratũ, est itẽ qui ἐπιπλοῦν: est qui scripsit συγγραφήν. Sunt itẽ multi, qui Coniectanea. Neq; itẽ desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarum quæstionũ, aut confusarum. Et quædã alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus concinnitates redolentia. Nos uero (ut cœptus noster est) incuriose & immedita te, ac propè etiam subruſtice, ex ipso loco ac tempore hybernarum uigiliarum, Atticas Noctes inscripsimus: tantum

Noctes Atticæ.

Tituli uarij operum.

Syluarũ ut Statius Papinius.

Idest, disputationes.

Idest, de uaria historia, ut Phauorinus.

tantum cæteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegantia scriptionis. Sed ne consilium quidē in excerpendis notandisq; rebus idē mihi, quod plærisq; illis fuit. Nanq; illi omnes, & eorū maxime Græci, multa et uaria lectitantes, in quas res cunq; inciderent alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiā sectati conuerterant: quibus in legēdis, antè animus senio aut tædio languebit, q̄ unum alterumue repererit, quod sit aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uero cū illud Heracliti Ephesij, uiri summe nobilis uerbum cordi habere, quod profecto ita est: Introite, nam & hic dij sunt: ipse quidē uoluendis transeundisq; multis admodum uoluminibus, per omnia semper negotiorum interualla, in quibus furari otium potui, exercitus defessusq; sum. Sed modica ex ijs, eaq; sola accepi, quæ aut ingenia prōpta expeditaq; ad honestæ eruditionis cupidinem, utiliumq; artiū contemplationē, celeri faciliq; compendio ducerēt, aut homines alijs iam uitæ negotijs occupatos, à turpi certe agrestiq; rerū atq; uerborū imperitia uindicarent. Quæ erunt autē in his cōmētarijs pauca quædā scrupulosa & anxia, uel ex grāmatica, uel ex dialectica, uel etiā ex geometria, quæq; erūt itē paucula remotiora super augurio et iure pōtificio, nō oportet ea defugere, quasi aut cognitu nō utilia, aut perceptu difficilia. Nō enim fecimus altos nimis

Adagium.

Sinus, amba ges, aut late bras obscu riores.

& obscuros in his rebus quæstionũ sinus, sed primitias quasdam & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter eruditum, neq; audisse unquã, neq; attigisse, si non inutile, at quidẽ certe indecorum est. Ab his igitur, sicuti forte nonnunquam tempus uoluptasq; erit, lucubratiunculas istas cognoscere, petitũ impetratumq; uolumus, ut in legendo quæ pridem scierint, non aspernentur quasi nota inuulgataq;. Nam & quid tam remotum in literis est, quin id tamen complusculi sciant? Et satis hoc blandum est, non esse hæc neq; in scholis decantata, neq; in commentarijs protrita.

Antequã attigissent lucubrationes nostras. Ad uoluptatem satis est uel iuuat tamen.

Quæ porrò noua sibi ignotaq; offenderint, æquũ esse puto, ut sine uano obtrectatu considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ, nequaquã tamen sint uel ad alendum studium honestæ, uel ad oblectandum frigidæ, fouendumq; animũ: sed eius seminis generisq; sint, ex quo facile adolescant aut ingenia hominum uegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludo liberalior. Quæ autem parum plana uidebuntur, aut minus plena instructaq;, petimus inquam, ut ea non docendi magis, quàm admonendi gratia scripta existiment: et quasi demonstratione uestigiorũ contenti, per sequantur ea pòst (si libebit) uel libris repertis, uel magistris. Quæ uero putauerint reprehendenda, his (si audebunt) succenscãt, unde ea nos accepimus. Sed enim

quæ

quæ aliter apud alium scripta legerint, ne iam statim tempore obstrepant, sed tractationes rerum & autoritates hominum pensitent, quos illi, quosq; nos secuti sumus. Erit autem id longe optimum, ut qui in lectitãdo, scribendo, commentando nunquã uoluptates, nunquam labores ceperunt, nullas hoc genus uigilias uigilarũt, neq; ullis inter eiusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusq; elimati sunt, sed intemperiarum negotiorumq; pleni sunt, abeant percontando, scribẽdo, à Noctibus his procul, atq; alia sibi oblectamẽta quærãt. Vetus adagium est: Nihil cum fidibus graculo, nihil cũ amaricino sui. Atqui etiam quo sit quorundam male doctorum hominum sæuitas & inuidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanis Coronopœsta pauca. Et quam ille homo festiuissimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commentarijs his legendis dabo, ut ea ne attingant, neue adeat profestum & profanum uulgus à ludo musico diuersum.

Obstrepãt, importune obiatrent.

Imperito homini cũ Musis nihil rei est.

Profanũ, à sacris literarum remotũ

Versus legis datæ hi sunt:

Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps deûm uoluntate erit, quantumq; à cura publica & à re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur otium, ea omnia subcisiua & subsecundaria tempora ad colligendas huiuscemodi memoriarum disceptatiunculas conferã. Progredietur igitur numerus librorum

De quibus otiauum tem porũ iniuria amisimus.

(dijs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quantuli quique fuerint progreßibus. Neque longiora mihi dari ſpatia uiuendi uolo, quàm dum ero ad hanc quoq; facultatem ſcribendi commentandiq; idoneus. Capita rerum, quæ cuiq; commentario inſunt, expoſuimus hic uniuerſa: ut iam ſtatim declaretur, quid quoue in libro quæri inueniriq; poßit.

Hinc eſt, q̃d octaui libri indicem habemus, libri uero iacturã ſumus paſſi.

Ad hoc) in eũ uſum. Remiſſiones.) Recreatiões.

Interſtitione.) Interquiete. Laxari.) Remitti

Fortuito.) Caſu ſe offerente. (paululum

Vt liberis quoq; meis.) Hoc enim genus ſcriptorum quod à parentibus proficiſcitur ſolent auidiſſime amplecti filij, neſcio enim quî fiat, ut afficiant plenius, & libentius illa etiã imitent. Et ſcriptionis moleſtia parentibus minor eſt, dum ueluti familiaria quædam præcepta non externis, ſed filijs ſuis quodãmodo præſcribunt. Sic Fab. Quint. miſerabiliter deplorat filiorum mortem, tãquam defuturi poſthac ſint, ad quos illa, quæ in rhetoricis euigilauerat, peculiariť pertinerent. Aſconius item Pędianus eos commentarios quos in Ciceronis oratiões ſcripſerat, liberis ſuis inſcripſit.

Excerpendo.) Hæc ex aliorum libris.

Promiſcue.) Indiſcriminatim.

Eaq;.) Sic aduocata.

Literarum pœnus.) Promptuarium. Admonet Fabius Quintil. demus operam ut uerborum ſelectiſſimorum, & ſententiarum grauiũ copiam cum delectu, ueluti theſauro memoriæ cõmendemus, ut cum ſit uſus in prȩcinctu ſint, ne tũ ſit opus diſquiſitione,

fitione, cum exprompto opus esset.

Vius.) Commoditas, necessitas.

Tenuisset.) Occupasset. Inde.) Ex pœnu.

Incondite.) Absq; aliqua naturali positura.

Annotationibus.) Apparet hinc Gellii nostrũ alia etiam scripsisse anteq̃ manum admouerat noctibus illis Atticis, uerũ illa, ut multo maxima bonorum autorum pars interciderunt, quanta doctorum, literatorumq; iactura, facile æstimabit qui illas leget Atticas noctes, quibus profecto nihil clarius aut dici aut fingi poterat.

Ludere.) Per ludum congerere.

Festiuitates inscriptionum.) Cõcinnitates, quas aliqui tam prodigiosas excogitarũt, ut Plinius in præfatione historiæ mundi, dignas putet propter quas uadimonium deseratur.

Miscellam.) Quod omnis generis argumẽta miscerent. Nostra memoria hoc genus scripti est tentatum à Petro Crinito, Cœlio, nescio quàm feliciter, minore certe gloria, ac Angelus Politianus.

Musarum.) Vt Herodotus apud Græcos, & Aurelius Opilius Grãmaticus apud Latinos ut colligi potest ex libro quodam Gellij: & Suetonio Tranquil. in claris gramma.

Ille κυρίου.) Fauum à dulcedine & suauitate scripti, satis magnifice.

Alius.) Vt Phocion peripatheticus, & Helius Melissus, & nostro seculo Nicolaus Perottus.

κέρας ἀμαλθείας.) Cornu Amaltheæ copiæ & uber Antiquarum lectionum.) Vt Cesellius Vindex, & apud nos Cælius Rhodoginus.

Alius πινακίδιον.) Tabellam, ut Cebes Thebanꝰ.

ἐγχειρίδιον.) Librũ manualẽ, ut Epictetus Stoicꝰ.

Pandectas.) Quasi omnium rerum receptacula λείχομαι enim capio significar, quo titulo prẽter Iustinianum principẽ, & Tyro Tullius suas lucubrationes insigniuit, ut ex Gellio colligimus.

De disciplina regia.) Vt Aristo ad Alexandrũ.

Epistolicarum quæstionũ.) Vt Cato, ut ex Gellio cognoscimus.

Memoriales.) Tanquã memoriæ præsidia, cuiusmodi etiã illi de quibus ait Fabius lib. 2. qui ex singulis locis singulos titulos faciebant, ut siquando opus esset, ex tẽpore inde q̃d liberet depromerẽt.

Studiosorum.) Vt Plinius maior, de quo sic iunior nepos dicit lib. epist. 3. ad Macrum: Studiosi, inquit, tres in sex uolumina propter amplitudinẽ diuisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit & perficit.

βιβλιοθήκην.) Vt Diodorus historicus, de quo Plinius maior in præfatione. Apud Græcos desiit nugari & bibliothece.

Introite nam & hic.) Hoc Heracleti dictũ prouerbij speciẽ habet, quo possumus uti, cum significare uolumus esse, & hic aliquid quod admiratione, aut laude dignum sit.

Sed primitias.) Summa quædam artium.

Quæ pridem.) Antequàm attigissent lucubrationes nostras.

Satis blandũ.) Ad uoluptatẽ satis est, uel iuuat (tamen.

Sine obtrectatu.) Sine calumnia.

Obstrepent.) Importune oblatrent.

A ludo musico.) Admonuimus antea musicam non raro apud autores accipi pro ipsis literis amœnio-

mœnioribus, eò quod ueteres illi omnem fermè literarum laudem ad musicam exegerint, habitusq; quisq; sit indoctior, quo esset à musica remotior.

A re familiari.) Ea enim magnam nostræ uitæ tempus sibi uẽdicat, dum scilicet nos, familiamq; à paupertate asserimus. Cicero rem familiarem duabus maxime rebus augeri dicit, diligentia scilicet, & parsimonia.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM LIBRORVM XX. FINIS.

AD LECTOREM.

Capita rerum, quę hisce Gellianis Noctibus habentur, consulto omisimus, lector candide: tum quod singula singulis præfixa sint commentarijs: tum quod Index his accesserit locupletissim⁹, in quo quicqd notatu dignũ est, inuenire licet.

QVONIAM IN *hisce Atticis noctibus Græcæ dictiones multæ, & uersus ac loci complures Græci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse græce tantum citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio, quem integrum impollutumq; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui uitiati admodum erant.*

QVAE IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὁπόση ψυχῶν, &c. Quanta sit animorũ eorũque inter homines differentia quo ad ingenium uirtutemq;.

Cap. 2. κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας. Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος, ἀνεμπόδιστος, Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber, diues, felix.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.

Ἰλιόθεν μεφέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.

De bonis ecdo & malis, audisne illud?

Ad Ciconas Troia referens me uentus adegit.

τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ κακὰ, &c. Rerũ quædam bona, quædam mala, quędã indifferentia sunt. Bona sane, uirtutes: quæ uitij participant, mala. Indifferentia uero illa, quæ horũ intermedia sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor: unde nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert ita dicam, an Diogenem in moralibus, Chrysippumue, aut Cleanthem? Hoc itaq; ex quisiuisti, decretumq; feci tuum. Expone quonam modo tempestatem in naui feras: nũquid eius distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet uelum? & reclamabis si quis te ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo aiebas, num fit uitium naufragium facere? num particeps uitij sit, an non contra istum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoq; si te delarum accersiuerit, quid agas?

Cap. 3. εἰδὼς βουλῶν, &c. Nunquid oporteat cõtra iustitiam amico subuenire? & qua fini, & in cuius-

modi?

modiꝰ δεῖ μὲ συμπράττειν, &c. Opus est me amicis opitulari, sed usq; ad deos.

* οὐκ οἶδ' εἴπερ τόδε τῷ γένει, &c. Haud satis noui, si quid in hoc genere sit nobilius: & an quęcũq; pars ad quantamcunq; alterius partem comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cuiuslibet æris comparatione sit pluris: uerum nonnihil discriminis cum numerus tum uero magnitudo efficiet.

* οὐκ εἴπερ. Non si quid suo genere alio est nobilius, cõtinuo quæuis quoque pars eiꝰ, partis cuiuslibet alterius quo comparatur, collatione eligenda sit potiꝰ.

ἡ καλλιμένη χάρις, &c. Quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidem est iuris diligentioris loco & tempore imminutio.

περὶ ψυχῆς. De anima.

Χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος, &c. Chilo senior, cum quempiam dicentẽ audisset, nullum se inimicum habere: an nullum etiam amicum haberet, interrogauit: amicitias inimicitiasq; inuicem consequi coniungiq; necesse esse arbitratus.

Cap. 5. κόμψη χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι. Elegans uestis, & molles tunicułę.

ἄμουσος ἀγροικίαν, ἀπρόσιτος. Inelegans, agrestis, inaccessus.

Cap. 7. ποιήσειν ἑστῶτα, λέξειν. Futurum, dicturum.

εὐφωνία. Voculatio.

ἐπιμέλεια τῶν λέξεων. Vocabulorum delectui diligenti.

Cap. 8. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἐλθεῖν. Non uiri cuiusq; est Corinthum petere.

μυριὰς δραχμὰς, ἢ τάλαντον. Decem drachmarum milia uel talentum.

οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μιᾶς μέλειαν. Non

Non emo milibus x. drachmarum pœnitentiam.

Cap. 9. ἐφυσιογνωμόνα. Per naturæ indicia penſicu
ἀκροατικοί. Auditores. (labat.
ἐχεμυθία. Taciturnitas.
μαθηματικοί. Diſciplinis uacantes.
μαθήματα. Diſciplinas.
φυσικοί. Naturales.
ἀθεώρητοι, ἄμοιροι, ἀγεωμέτρητοι.
A contemplatione geometrica penitus alieni.
κοινόβιον. Contubernium.

Cap. 11. καὶ μὴ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν. &c. Poſt hęc cõgreſſum eſt: Argiui quidem ſocięq, acriter ac cum impetu adorientes. Lacedæmonij contra ſub tibiarum præcentione pleno agmine maturantes, nõ adeo diuinæ rei gratia, uerum ut æquabili numeroſocię ſenſim ingreſſu conuenientes, pugnam capeſſerent, nec ſuos ordines diſtrahi ſinerent: quod ſemper ampliſſimas copias agere ubi congrediendum eſt, decet.

οἱ δ' ἄρ' ἴσαν.
Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achiui,
Inięq uicem auxilium cupida ſibi mente ferebant.
διατὶ ἐπειδὰν πολεμᾶν μέλλωσι. &c. Quamobrẽ ubi cõmiſſuri prælium ſint, ad tibiæ modulos congredian
turꝰ ut timidos minus honeſte agentes iudicent.

Cap. 13. καθήκοντα. Officia.

Cap. 15. ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπατε, &c.
Aſt ubi iam magnam fudit de pectore uocem,
Dentis clauſtra tui uox qualis nata reliquit.
ἀμέτροιτῆ ἀκριτόμυθον. Loquentẽ ſine iudicio & modo.
ἄκοσμα. Incompta.
ἀμέτροιτῆ ἐκολᾶσα. Supra modũ loquitans cõturbabat.

λαλᾶτ

λαλᾶγαρις Θ. ἀδολωσότατος λέγειν. Blatterare optimus, dicere ineptissimus.

γλώττης τι θησαυρὸς, &c.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens Gratia, quæ parcis mensurat singula uerbis.

οὐ λέγειν ἰλιγγὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendũ impos.

ἀχ ἀλιγῶν τὸ μάτων, &c. Effrenioris & exlegis dementiæ extremum, infelicitas occupat.

ἄνθρωπον ἀγριοπρῶ. &c. Hominem agresti ferocia, ore temerario, effrenato, prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fusum per uerborũ congeriẽ ac fastum.

Cap. 20. ἁπλατὶς. Longitudo illatabilis.

Cap. 22. βιωφελὴ. Vitæ utilia.

ἀνυρωτίρῳ. Minus proprio.

Cap. 25. ἐπιχειρίαν. Manibus temperationem.

ἐπιχειρίαν. Inducias.

τύπους. Formas.

ὑπογραφὰς. Descriptiones.

ὁρισμοὺς. Definitiones

Cap. 26. περὶ ἀοργησίας.

De non irascendo, uel inirascibilitate.

ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν.

Inirascentiam, & indolentiam.

ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Hebetem ac stupentem.

QVAE IN LIBRO II.

Cap. 1. πολλάκις. Sæpenumero.

ἐξ ἥλιος εἰς ἥλιον ἐγήκει ἀγραβέστερος τῶν πρέμνων.

De sole ad solẽ erectior stipitibus arborũ steterat.

Cap. 5. ἰχθὺν ἴρον. Piscem pauperem.

Cap. 6. πολλάκις ἡ κήπως ἀνὴρ μᾶλλον καίριον εἶπεν.

Sæpe

Sæpe & holitor uir ualde opportunum dixit.

κῦδα μάνης ἀμύμων.

Fari inculpabilis aruſpex.

Τώδ' οὐκ ἄκοντι πιτέσθην.

Illi haud inuiti uolarunt.

Ἔνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζουσα, &c.

Tũc neq; cernere erat torpentẽ Agamẽnona diuũ.

Nec pauidum, nec nolentem decernere ferro.

ὅρος τ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.

Hæc eſt definitio doloris detractio.

κατά. Secundum.

σίρησιν. Priuationem.

Cap. 7. ἀδιάφορα. Indifferentia.

μέσα. Media.

ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον.

Sanum legitimum diſiunctum.

Cap. 8. ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, &c. Mors nihil ad nos, nam diſſolutum non ſentit: quod autem non ſentit nihil ad nos.

ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.

Mors animæ & corporis diſſolutio.

ὁ θάνατος ψυχῆς, &c. Mors, animę corporisq; eſt diſſolutio: diſſolutum autem non ſentit, quod uero non ſentit, nihil ad nos.

Cap. 9. ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ πανὸς τὸ ἀλγεῖν ὑπεξαίρεσις. Definitio magnitudinis uoluptatum, omnis doloris ſublatio.

πανὸς τοῦ ἀλγοῦντος. Omnis dolentis.

πανὸς τὸ ἀλγεινόν. Omnis rei anxiæ & triſtis.

λέξεις τηρᾶ Dictiones obſeruat.

Cap. 17. συναρίσει. Coagmentatione.

Cap. 18. δεῖλος ἐπίληπτος γενόμην, &c.

Seruus

Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Cap. 20. παραδείσους. Hortos.
μελισσῶνας. Apiaria mellaria q̃.
ἀμπελῶνας. Vineas.
λαφνῶνας. Laureta.

Cap. 22. ἰσονύκτιον. Aequinoctialis.
ἰσημερινός. Aequidialis.
θερειναὶ τροπαὶ, καὶ χειμερινὰι. Aestiua solstitia & hyber (na.
ἐτυμολογικοί. Rationem originis uerbi interpretando indagantes.
ἔω ἑῷον. Ab oriente sole fluens.
ἀιθριανίτην. Serenitatem facientem.
ἀπὸ τῆς βοῆς. A boatu.
σὺν δ' ὑπτ' ἔπεσε, &c.
Cũq̃ euro incubuit zephyrusq̃, notusq̃ furentes.
Sudificusq̃ simul boreas mala plurima uoluens.
κακὰ ἰφ' ἑωυτὸν ἕλκων ὡς ὁ κακίας νέφος.
Mala ad se attrahens, ut cæcias nubes.
ἀκρόασις ἐπιδεικτική. Auscultatio sese ostentans.

Cap. 23. ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος,
In aurem utranq̃, quandoquidẽ dotata est, cubet.
Re confecta magnifica, & negotio inclyto,
Domo illam exturbat, cui male uoluit maxime.
Vt omnes in Creobulæ faciẽ oculos cõuerterent.
Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera,
Meoq̃ demoraret uultu, asinus inter simias fierẽ.
Quod autem hoc dictum tacere uolo.
Noctem mali autorem plurimi.
Me miserum, qui Cleobulã duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeo intolerabilis est, Iouem Olympium

Et

Et Mineruam testor, non ancillulam potius officio
sam, dicto citius.
Præstò hanc quispiam abigat quæso, at illã referat.
ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν, &c.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixerã tibi.
Tum uero domus, atq; agrorum heram,
Vniuersorumq; illi⁹ loco, hei q̃ miserum & graue⁹
Difficillimum imò. At omnibus molesta est, nõ soli
Filio multo magis filiæq; prouinciam (mihi.
Inexpugnabilem dicis certo scio.
ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὧν τοιαύτης γαμᾶ, &c. (ducit,
Quàm extreme infelix quisq; in egestate uxorem
Et quęrit liberos, hei quantũ est insciens sui.
Quiq; neq; necessarium studium rerum gerit,
Nisi quantum aliquid iugiter in uita deterat:
Neq; (licet res cogat) tectum præbere quit sibi,
Sed inops domo in ærumna uitam trahit,
Hyemem tolerans male, miseriæ omnis socius,
Bonorumq; uniuersorum insors ac carens.
Vnum equidẽ cum opprobrans, cũctos monitos uo
Cap. 25. ἀναλογίαν. Proportionem. (lo.
ἀνωμαλίαν. Inæqualitatem.
ἀνωμαλία. Inæqualitas.
Cap. 26. ξανθὸς ὁ καὶ ἐρυθρὸς, καὶ πυῤῥὸς, καὶ φοινικοῦς.
Flauus autem, & ruber, & rubidus, & fuluus, & pu-
niceus. καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφίκρισον ἔθηκας.
Et uirtute tua facta est uictoria nutans.
Cap. 27. εἶδον δ' αὐτὸν φίλιππον, &c.
Videbam etiã ipsum Philippum quo cum certemus,
pro imperio principatuq; oculo effossum, humero
fractum, manu crureq; oblæsum, omne deniq; cor-
poris membrum, quod fortuna auferre uoluisset, id
ultro

ultro offerentem, ut de cætero uitam cum honore & gloria ageret.

πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος, &c. Omne deniq; corporis membrum quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem.

ἔνθα νότος στόρνιον λυσσῶνα σὺς λάαν ὠθεῖ.
Auster ubi insanas urget sub saxa procellas.

καὶ βορέης αἰθριγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Sudificusq; altos aquilo rotat impete fluctus.

λάαν ὠθεῖ. Lapidem propellit.

λάαν ἄνω ὠθεῖ. Lapidem sursum propellit.

QVAE IN LIBRO III.

Cap. 10. ἑβδομάδας. Septimana.

πλειάδας. Pleiadas.

πόλους. Polos.

ἀρκτῶτε. Pertusa.

πρὸς δὲ τετράρων συμφωνίαν.
Per quaternariam consonantiam.

Cap. 11. ἑπτὰ πόλεις διαρίζουσι περὶ εἶναι ὁμήρου.
σμύρνα, ῥόδος, κολοφών, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.
Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri, Smyrna, Rhodos, Colophõ, Salamin, Ius, Argos, Athenæ.

Cap. 13. πρὸς περὶ ὀρόπου λόγον.
De Oropo causam dicentem.

Cap. 16. περὶ τροφῆς. De alimento.

πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος.
Quantum est hominum gestationis tempus.

γυνὴ κυεῖ δεκάμηνον. Mulier decimestris parit.

ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις.
Est autem, & non est octimestris partus.

ἔσι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μὴ τὸ ἐκτρωσιν, &c.
Apparent quidem ueluti animalia post abortum, sed nequaquam sunt, quippe quæ statim uita excedant. Itaq; esse quidem tantisper imaginantur, sed potentia non sunt.

ὀδυσσεία. Vlyssea.

ὄνοι λύρας. Asini ad lyram.

κατ' ἀριστοτέλη. Secundum Aristotelem.

χαῖρε νῦν φιλότης, &c.
Nunc gaude delicta, ast cum se euoluerit annus,
Illustres (neq; enim diuûm cubilia uana)
Natos nixa dabis.

περιπλωμένης ἐνιαυτοῦ. Voluente anno.

γίνε) ἢ ἐν τόποις, &c.
In hisce uero & plura fiunt, & ex toto, & p partes. Dicimus etiã plura pluribus, & pauciora pauciori-
Cap. 27. σίλλων. Timon. (bus.

σίλλος. Sillus.

σίλλωνος. Timonis.

καὶ σὺ πλάτων, &c.
Tuq; Plato. nam discipulum te dira Cupido
Abstulit. exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.
Cap. 28. ἱπποκύων. Equi catella.

QVAE IN LIBRO IIII.

Cap. 2. πρὸς νωθῆ. De edentulo.

παλλακῆ. Concubina.

Cap. 5. ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τοῦ βουλεύσαντι κακίστη.
Consultum male consultori pessima res est.

Cap. 11. καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν, &c.
A fabulo q; manus tristante amouit edentes.

Hoc

Hoc, ut Pythagoras iusserat, ipse loquor.
Πυθαγόρας ὁ τῆς ὀσπρίων, &c.
Cum dicat Pythagoras in leguminibus, fabã præcipue approbauit: motum enim maxime excitat, & aluum ciet, quamobrem ea maxime utitur.
Δειλοὶ πάνδηλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔλεσθε.
Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.
εἰς τὸ κυῆν δειροί, καὶ ἄιπποι τοῦ κυεῖν.
In ferendo utero ualidi causæq; uteri ferendi.
Ἀριστοτέλης δὲ, μύξας, &c.
Aristoteles à uulua, corde, & marina urtica, atq; id genus quibusdam alijs abstinere Pythagoricos dicit, cæterorum autem usum habuisse.
Cap. 13. περὶ λοιμῶν, ἢ λογικῶν κανόνων.
De pestibus, aut rationalium regula.
Cap. 15. Δυσχερὴς, χαλεπόν. Difficile & arduum.

QVAE IN LIBRO V.

Cap. 5. ἀνάγκη λόγον κρείττω ποιῆν.
Causam inferiorem, superiorem efficere.
Cap. 9. ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε πρόϊσον.
Heus homo ne occide Crœsum.
Cap. 10. ἀνταποφάντα. Reciproca.
Cap. 11. ἤδη καλὴν ἕξεις. &c. Aut pulchram duces, aut deformem. Si pulchram, habebis communem: sin turpem, habebis pœnam, neutrum autẽ bonum non est igitur ducenda uxor.
εἰ μὴν καλὴν ἕξω, &c. Si formosam ducam non habebo pœnam: sin deformem, non habebo cõmunem: ducenda igitur uxor.
ἀνταπόφαν. Reciprocum.
πρόταξις. Propositio.

ἢ καλὰν ἄξεις, ἢ &c. Aut pulchrã duces, aut turpem.

κοινή. Communis.

ποινή. Pœna.

Cap. 12. στερητικὸν μόριον. Priuantem particulam.

Cap. 15. ἀσώματον. Incorporeum.

Τὸ δραστήριον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι.

Aut efficiens, aut patiens corpus est.

ὁ τριχῆ διαστατόν. Triplici dimensione distans.

οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν. &c. Non simpliciter plaga aëris uox est, nam digitus contractus quoq; aërem percutit, non ita tamen uocem facit, sed quãta plaga, & uehemens & tanta, ut audibilis fiat.

ῥεῦμα λόγων. Flumen uerborum.

Cap. 18. ἐφημερίς. Diarium.

Cap. 20. βάρβαρον. Barbarum.

Σολοῖκον. Solœcum.

QVAE IN LIBRO VI.

Cap. 1. περὶ προνοίας. De prouidentia.

εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται.

An hominum morbi secundũ naturam proueniãt.

κατὰ παρακολούθησιν. Per sequelam.

Cap. 2. εἱμαρμένην. Fatum.

φυσικὴν σύνταξιν τοῦ ὅλων ἐξ ἀϊδίς τῶν ἱστίρων, &c.

Naturalem quendam ordinem omnium rerum, ex æterno aliis ad alia consequentibus, & incommutabili manente eiusmodi complicatione.

Διὸ ὑπὸ τοῦ πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

Γνάθι σ' ἄνθρωπος. &c.

Quamobrem à Pythagoreis sic dicitur,

Nosces homines spontaneas haurire calamitates.

Quasi detrimenta singulis à seipsis fiant, & suo im-

petu

petu delinquant, & in incommoda ruant sua, & ex sua electione & intentione.

ὦ πόποι, οἷον δὴ νῦν θεοὺς, &c.

Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Esse aiunt etenim per nos mala, cum tamen ipsis
Vecordi præter fatum sint mente dolores.

Cap. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri senes.

Cap. 6. τύνη δ' οἰωνοῖσι &c.

Me tu præpetibus parêre uolucribus ipsum
Mandas quas equidem temnoq; animoq; recuso.

Cap. 8. πολυΐστωρ. Multiscius.

Cap. 13. πρὸ ἐξαίφνης φύσιν. Repentinam naturam.

παρμενίδης. Parmenides.

Ὃ γὰρ ἐξαίφνης ῥῆσιν, &c. Repente enim tale uidetur quippiam significare, quod in alterum transeat.

τραγήματα. Bellaria.

Cap. 14. νουθεσία. Commonitio.

κόλασις. Animaduersio scilicet & punitio.

παραίνησις. Monitio.

τιμωρίαν. Pœnam.

παράδειγμα. Exemplum.

προσήκει ὃ παυσὶ, θεοῦ μὴν, &c. Id est autem conueniens, ut qui plectitur ab alio recte puniente, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris sit, quo uidentes alij male affectum, præ metu reddantur meliores.

Cap. 16. παραιτοῦμαι. Deprecor, excuso.

QVAE IN LIBRO VII.

Cap. 2. ῥαθυμότερον ῥαφῇ. Desidiosius iunctura.

Cap. 3. ἀναγώτως. Duriter.

εἰ γὰρ σὲ ἔμελλεν, ὡς σὺ φῂς, &c. Nam si te occisurus

erat (ut tu ais) maritus, te quoq; occisurum esse oportuit, ut quando tempus interponeretur.

Cap. 6. αἰσθήσεις. Sensus.

ὄψιν. Visum. ἀκοήν. Auditum.

γεῦσιν. Gustum. ἁφήν. Tactum.

ὄσφρησιν. Odoratum.

περὶ μνήμης. De memoria.

πλὴν ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν, &c. Tactum uero & gustum omnia habent præter animantiũ imperfecta.

Cap. 8. καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον περὶ δικαιαρχίαν, &c. Et quidem nos uidimus apud Puteolos Delphinum amantem mire puerum inclamatum à puero acciri. Quinetiam adnatans dorso pueri admittebat, ita ut pinnæ aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumq; equitis modo insidentem per magnũ æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisq; Italia cõfluebat, ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret.

Cap. 11. ἄσωτον. Prodigum.

ἢ ἀκόλαστον. Vel libidinosum.

ἢ ἀχρεῖον. Vel inutilem.

ἢ ἄχρηστον. Vel inutilem.

ἢ κακότροπον. Vel improbum.

ἢ μιαρόν. Vel scelestum.

Cap. 12. χειριδωτοῖς. Tunicatis.

χειριδωτὰς. Tunicatas.

Cap. 14. χαρακτῆρας. Formas.

ἀδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον.

Sublime, tenue, medium.

Cap. 16. περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs.

ἔπειτὶ τί δεῖ βρυττίοισι τἄλλην ἀμοῖν μόνων, &c. Nam quid mor

talibus

talibus sit usu, præter duo illa modo, Cereris munus, & aquæ poculum: quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias nũquàm est, luxus autem sunt cæterarum epularum indagines.

Cap. 20. ἡ δ' ἑτέρη δέρει, &c.

Grandinis est similis, ruit æstate altera uel iam Prægelidis niuibus, aut glaciei humore coactæ.

λάαν ἄνω ὠθῶν ἕσκε πρὸς λόφον.

Saxum sursum impellebat ad cumulum.

CAP. VII. LIB. VIII.

περὶ τῆς μνήμης. De memoria ac mente.

QVAE IN LIBRO IX.

Cap. 1. ἐμποδῶν ἔχειν. Incurrere aliquid.

ἐκποδῶν ποιῆσθ. Auertere, atq; depellere.

Cap. 2. εἰς ἄρσις. In panes.

ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. Dignus igitur est argento.

Cap. 4. ἀνήκοος. Qui non audierit.

ἀνθρωποφάγους. Carne humana uescentes.

Cap. 5. σαρκὸς ὄγκαθες καλάθημα.

Corporis constantem habitum.

μανείην μᾶλλον, ἢ ἡδείην.

Insanirem potius quàm oblectarer.

ἥδονῆς τέλος πόρνης, &c. Voluptatis finis meretricis decretum est: tolle Venerem, nullũ meretricis erit decretum.

Cap. 8. ὃν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων, &c. Enimuero qui decem milibus, & quindecim milibus uestimentorum egeat, is quo minus indigeat, fieri nõ potest. Cum enim plus quàm habeã, egeo, detrahẽs ex ijs quæ habeo, acquiesco.

Cap. 9. βάλλει καὶ μάλοισι, &c.
Me petit pomis caprarium Clearistæ filia,
Capras propellentẽ, ſuaue quid canit, inſuſurrat.
Τίτυρε ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, &c.
Paſce adamate mihi pulchre heus Tityre capras.
Et potum ad fonteis age Tityre, ſed coleatum
Hunc Afrum, rufumq; caue, ne cornua uibret.
ὅιη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα, &c.
Montibus it qualis ſtudioſa Diana pharetræ,
Aut per Taygeti ſpatioſa iuga aut Erymanthi,
Et nunc geſtit apro, nunc ceruo diua uolucri.
Stant circum Nymphæ agreſtes Ioue cœlite natę,
Inq; agris ludunt, Latonę pectora gaudent.
Fronte Dea ante omneis, ceruice prominet alta,
Et pulchras omneis inter clariſſima fulget.
Talibus in famulis uirgo intemerata decebat.
γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
Latonæ pectora gaudens.
ξεῖα δ' ἀριγνώτη πέλει, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Pulchras omneis inter clariſſima fulget.
Cap. 10. παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτρον θεσμόν,
Virgineum ſoluit ceſtum, legemq; cubilis.
καὶ ἔργα φιλοτήσια. Et munus amoris.
ἅν μιν ἀξ ὠδῖσι κατευνάσατ' ἐν λεχέεσσιν.
Inq; toris illi ſculptis cepere ſoporem.
Cap. 15. ἄπορον. Dubium.

QVAE IN LIBRO X.

Cap. 1. ξίφαν καὶ τέταρτον. Tertium & quartum.
Cap. 4. φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει.
Naturáne nomina ſint an poſitu.
Cap. 7. ἢ ἔσω θάλασσαν. Internum mare.

Cap.

Cap. 10. ἀναπομάς. Dissectiones.

Cap. 11. σπεῦδε βραδέως. Festina tarde.

Cap. 12. Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος &c.
Archytas Tarentinus philosophus pariter & mechanicus uir, columbam ligneam fecit uolantẽ, quæ si unquam subsediſſet, præterea non exurgebat. Hactenus enim.

Cap. 16. κατὰ πρόληψιν. Per anticipationem.

Cap. 17. ἀσωτίαν τε. Luxumq;.

Cap. 19. οὐ δὴ μὰ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, &c.
Verum ne dicas, ſic eſſe actũ ſæpenumero, ſed hoc fieri ſic dicere. Non enim ſi quid aliquando cõtra leges actum iam eſt, tuq; id ſecutus es, propterea iure queas euadere, quinimo eo magis iccirco in te debeat ſtatui. Vt enim ſi prius in aliquem foret animaduerſum, tu minime hæc ſcriberes: ita ſi ipſe in præſentia punieris, nequaquam deinceps alius ſcribet.

Cap. 22. φιλοσοφία γοὖν τοι ἔστιν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄν τις αὐτο μετρίως ἅπτηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ, &c.

Philoſophia ſanè ὁ Socrates, res eſt elegans, ſi modice quiſpiam per ætatem attigerit: at ſi ſupra modum tempus in ea contriuerit, hominum eſt corruptela. Nam ſi quis uel amœno ſit acriq; ingenio, ultraq; ætatẽ philoſophetur, neceſſum eſt eum rerũ omnium eſſe imperitum, quarum uſu calleat oportet, quiſquis honeſtus probusq; eſt futurus. Legum enim ciuilium peritia & orationis, uacat: quibus, in actionibus ac commercijs cum hominibus, tum priuatim tum publice uti

conuenit. Voluptatum item, atq; cupiditatum humanarum, & morum euadũt prorsus insolẽtes. Cum itaq; in illã quampiã incidunt priuatã publicamue actionẽ, habentur deridiculi: perinde ac uiri ciuiles ipsi, ubi uestra adeunt studia & disputationes, irridẽtur. Accidit ijs enim illud Euripidis: Qua in re clarus quisq; est, ad eam properat: et dici partẽ illi plurimã impertit, in qua ipse se exuperet: contrà, in qua stupidior ac nihil sit, inde effugit, eamq; contemnit: alterã uero sui benevolentia cõmendat, arbitrãs ita sese laudare. Sed præstat (sicuti opinor) utriusq; esse participẽ: philosophiæ inquã, quo ad illius honestas finit, disciplinæ gratia cõpotem fieri: Neq; turpe habetur adolescentem philosophari. At cum grandis iam natu philosophatur, ridiculla res ô Socrates geritur. Atq; equidẽ ita penes philosophantes afficior, ueluti erga balbutiẽtes ludentesq;. Cum enim puerulum uideã, cui decorum adhuc est, sic lingua balbutiẽtem ac ludentem, demulceor, resq; mihi quidem festiua & liberalis uidetur, puerilíq; ætate cõgruens: Quod si uolubiliter puerulum loquentem audiam, acerba quæpiã res mihi oboritur, & aures meæ molestia afficiuntur, uideturq; nescio quid esse seruile. At si quis uirum audierit balbutientem, aut ludentem uideat, res uidetur & deridenda & puerilis, & denique digna uerberibus. Ita quidem afficior sane eorum qui philosophantur ratione. Vbi enim in adolescente

philoso-

philosophiam aspicio, oblector exosculorq;, & id mihi uidetur perdecere, ingenuum quoque ac liberalem hunc esse hominem iudico: è contrario, si non philosophatur, illiberarem, & sese nunquã re ulla dignum, uel honesta uel ingenua arbitrantẽ. Verum cum seniorem iam hominem philosophantem adhuc, necdum facientẽ finem persentio, uerberibus egere commodùm uir ille mihi uidetur. Quod enim modo dixi, id homini isti accidit, ut si sit admodum ingeniosus, utilis atq; abiectus efficiatur, cum mediam ciuitatẽ forumq; defugiat, in quo poëta inquit, uiros excellere. Abdat se uero, et uitæ reliquum cum adolescentulis tribus aut quatuor degat, in angulorum aliquo commurmurans, ingenuum aut quicquam magnum dignumúe haud unquam loquatur. Equidẽ ô Socrates, pro mea erga te beneuolentia atq; humanitate, uideri mihi uideor affici in præsentia eodem modo, quo Zethus respectu Amphionis apud Euripidem, cuius modo mentionem feci. Etenim mihi quoq; eiusmodi quædam, tecum ut fabuler, in mentem uenit, qualia cum fratre ille. Neglectui habes ô Socrates ea quæ debes curare, animiq; naturam tui usqueadeo nobilem puerili quodam ornamento condecoras, nec foro senatuiúe orationis quicquam recte affers, neque probabilem aut consentientem ullam rationem inuenisti, neque uero pro alijs consilium integrum cepisti. Atqui amice Socrates, quod ægre ne feras uelim,

(loquor enim tua causa summa cum benevolentia) an tibi non turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere existimo, & cæteros qui ultra iustum pergant philosopharis? Nam si quis te nunc, aut alium eiusmodi quem libet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguens, qui culpa omnino uaces, nostine te minime habiturum quonam te pacto tuearis? Sed uertigine uexeris, ac consilij inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio item suggestum conscendēs, si improbus admodū ac nequam aduersarius tuus sit, mori de facili queas, si te ille capitali deferat crimine. Verum quonam pacto Socrates hoc sapientis sit, si qua ars aliquem præstantem ingenio uirum nacta, deteriorem illum efficerit? qui neq; sibijpsi auxilio esse possit, periculisq; extremis liberare, neq; se, nec alium quenquam, sed ab inimicis bonorum omnium facultate spoliari necesse sit, & palàm quidem infelicem degere. Liceat enim quāquam agrestius, uera dicere: si quis in genam te percusserit, pœnas non det. Sed heus uir bone, mihi obtempera, atq; à redargutionibus istis te abstine, rerumq; elegantiam cole, & eam sanè unde recte sentire uideare, alijs missa faciens ista arguta siue deliramenta siue nugalia deceat appellare: quibus efficiatur, ut domos inanes habites: atq; sequens non eos, qui exigua ista reprehendūt, sed illos potius à quibus & facultates, & gloria, & bona alia permulta possidentur.

Cap.

Cap. 24. εἰς τετάρτην, καὶ εἰς πέμπτην.
In quartam & in quintam.

QVAE IN LIBRO XI.

Cap. 1. ἰταλοί. Vituli.
κατ' ἀντίφρασιν. Per contrariam dictionem.
Cap. 4. τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν, &c.
Autoritas uero, & si male dicat, tua
Persuadebit, nam ab inexistimatis proficiscens oratio: Et ab existimatis, eadē haud quaquàm tantundem * uacat. * ualet.
ἀντὶ ἀδοξούντων. Pro eo quod inexistimatis.
ἀντὶ δοκούντων. Pro existimatis.
ἀδοξοῦσι. Inæstimati sunt.
δοξοῦσι. Existimati sunt.
Cap. 5. σκεπτικοί. Commentantes.
οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχῃ τόδε ἢ ἐκεῖνως ἢ ἀδιαφόρως.
Haud magis sic se hoc quàm illo habet modo, aut quàm neutro.
πυῤῥωνίων τρόπων. Pyrrhonicorum modorum.
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί.
Commentantes, obligantes, ambigentes.
τῶν πρός τι. Eorum quæ ad aliquid.
Cap. 7. ὀψιμαθίαν. Tardidiscentiam.
ἐν πωλεμένοις. In uendentibus.
ἀπειρόκαλος. Ineptus.
Cap. 9. συναγχᾶν. Anginam pati.
συνάγχην. Anginam.
ἀργυράγχην. Argentanginam.
Cap. 15. παραγωγάς. Deductiões & deriuatiões.
ἐπιδόλως. Ingenioſe & apte.
Cap. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης. De curioſitate.
πολυ-

πολυφιλίαν. Multorum amicitiam.
πολυτροπίαν. Multiplices ac uarios mores.
πολυσαρκίαν. Corpulentiam.
πολυπραγμοσύνην. Curiositatem.

QVAE IN LIBRO XII.

Cap. 1. οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ, &c.
Nō eques ipse pater fuerat tibi me hercule Peleus,
Nō Thetis est genitrix, glaucū te protulit æquor,
Aëriæq; rupes, mens quod tibi dura, ferox est.

Cap. 2. ὑπομνήματι. Commentatione.

Cap. 5. κωλόν. Laxum intestinum.
ἀμαθέστερον πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε. Indoctius rudiusq; quodammodo loquere, & apertius ac clarius (fare.
τὰ πρῶτα καὶ φύσιν. Primigenia.
ἀναλγησία. Indolentia.
ἀπάθεια. Impassibilitas.

Cap. 9. κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.
Peius esse iniuriam facere quàm peccare.

Cap. 11. πρὸς ταῦτα κρύπτε, &c.
Nihil occulte, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

QVAE IN LIBRO XIII.

Cap. 1. ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένης, τε πρωμίνην καὶ φύσιν.
Pro uno subiecto, fatum, & naturam.
μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄιδος εἰσαφίκηαι.
Ne'ue obstante domum fato penetrabis auerni.
περὶ στέφανος. De corona.
ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι &c. Nam qui parentibus tantum se natū putat, fatalem, atq; ipsius suæ mortem manet. Qui uero etiam patriæ ob id,

id,ne in seruitutem redactam illam uideat, occum bere præoptabit.

πλὴν πεπρωμένην κρὴ τὸν αὐτόμαλον θάνατον.

Fatalem, & spontis suæ mortem.

Αὐτόματος θάνατος. Spontanea mors.

Cap. 5. ἡδίων ὁ λέσβιος. Suauis Lesbium.

Cap. 6. προσῳδίας. Accentus.

Cap. 7. ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰχνυόταπον, &c.

Cum autem animalium acerrimum sit leæna & au daciſſimum, ſemel omnino in uita & unum parit. Enitẽdo enim, cum fœtu pariter matricẽ proijcit. Rei uero huiuſce cauſa eſt, quod cũ in matrice manens motitari incipit catulus, motº ille unguiculis præmunitus ferarum longe omnium acutiſſimis matricem diſcerpit: tum in maius continuo augeſcens, multo magis dilanians prodit. Inſtante uero iam nixu, prorſum relinquitur eorũ integrum & ſanum nihil.

ἰδμήσσων. Promiſcuum.

ὡς δ' ὅτε τὸν λέοντα περὶ οἶσι τέκεσσιν, &c.

Vtq; leo in ſylua ſtabat ſua pignora circum,
Cui manus occurſet catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta uirum.

πυκνὰ μάλα σπαράχων, ὥς τε λὶς ἠυγένειος, &c.

Crebra gemens nimiũ, tanquã leo uiribus ingens
Faucibus, abſenti uenator ſi catulum audax
Abripuit denſo in ſaltu, dolet acre, ſequensq;
Deinde nemus uerſat, ſcrutans ueſtigia, ſi quo
Verſa uiri inueniat, rapit illum bilis amara.

Λέων δ' ὅπ μὲν ὀχεύῃ ὄπιθεν. &c. Leonẽ auerſum coire, urinamq; retro reddere, dictũ iã eſt. Coit & parit, non omni tempore, ſingulis tamẽ annis uere parit, &

& magna ex parte gemino. Sed cum plurimos, ſex catulos, nonnũquam etiam unum. Quod de leęna fert, uuluam cum partu emittere, delira fabula eſt, facta ex ea cauſa, quod rarum genus hoc animalis eſt: nec rationem cur ita eſſet comperire autor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim eſt, nec multis nota ſcitur locis, ſed Europæ totius ea parte ſolum, quæ inter Acheloum amnem & Neſſum eſt. Parit leæna quoq; adeo paruos, ut uix poſtſecũdum menſem incipiant ingredi. Leones terræ Syriæ quinquies ui ta pariunt, primum quinq;, pòſt uero ſubinde pauciores, deinde ſteriles degunt. Caret leæna iuba, maris hęc propria eſt. Dentes eos tantummodo mutat leo, qui canini uocantur, quatuor: duos ſuperius, itidem inferius, idq; ſexto menſe ætatis fit.

Cap. 9. παυδίκτας. Promiſcua & omnimoda con
οὐκ ἀπὸ τῆῦ ὑδν. Non à ſuibus. (tinętes.
ὕειν. Pluere.

Cap. 10. ἐτύμῳ. Veriloquio.

Cap. 11. βιωφελῆ. Vitæ utilitatibus conducentia.
πέμμασιν. Placentis, concoctione.

Cap. 16. πίφει. Panibus ſecundæ menſæ.
παροιμιώδης. Prouerbio tritus.
πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.
Multa cadunt inter calicem ſupremaq; labra.

Cap. 17. Σοφοὶ τύραννοι τῆῦ Σοφῶν ξυνουσίᾳ.
Sapientes tyranni ſunt congreſſu ſapientum.
Αἴας ὁ λόκρος. Aiax Locrenſis.
γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.
Senex ſenem ego teipſum erudiero.
φιλοκτήτης. Philocteta.
ἐν ζοφ πυρφόρῳ Προμήθει, In ignigero Prometheo.

σιγῶν

σιγῶν τε ὅπτε δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.
Tacensq; ubi opus est, & opportuna loquens.
σιγῶν τε ὅπτε δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές
Silere ubi opus est, & tutò loqui.
Cap. 19. εὐφωνία. Vocalitas.
ἀέρα βαθεῖαν. Caliginem, & nebulam profundam.
κολοιούς τε ψῆρας τε. Graculosq; sturnosq;.
ψηρῶν τε. Sturnorum.
τῶν δ' ὡς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Horum, ut de sturnis it nubes, graculisúe.
Cap. 21. κρηπίδας. Crepidulas.
νηρηίδας. Nereidas.
σκιαμαχία. Vmbratilis pugna.
κριομαχία. Arietum pugna.
Cap. 23. δὶς τοῦτ' ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος, &c.
Bis idem nobis dixit sapiens Aeschylus.
Venio eῖ ad terrã, inquit, & accedo postliminio:
Ast uenio idem est, quod accedo postliminio.
Ita per Iouem atq; si quis uicino dixerit,
Accõmoda tu mactrã, uel si libet, arcã panariam.
μάκτρα καὶ κάρδοπος. Mactra, & arca panaria.
ἀπομνημονεύειν. Commemorare.
ἕκτορα δ' ἐκ βελέων, &c.
Hectora de iaculis, de puluere Iuppiter, & de
Cæde uirûm abduxit, de sanguine, deq; tumultu.
ἰσμινάς τε, μάχας τε, φόνον τ' ἀνδροκτασίας τε.
Prælia, conflictus, cædes, hominumq; necatus.
μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.
Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro.
μνησῆρες, δ' ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε, μόρον τε.
Telemachoq; proci letum fatumq; profecto.
θάνατον καὶ μόρον. Letum & fatum.

πολεμίζετε. καὶ μάχεσθε. Bellate, & pugnate.
βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε. καὶ, βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.
Vade, i somnium agens. & alibi, Vade, & perge Iri citata.
ἐκ παραλλήλου. Ex geminatione.
Cap. 24. προσῳδίαν. Vocalationem.
Cap. 25. γλαῦκε, καὶ νήρεϊ, καὶ ἐναλίῳ μειλιχίῳ. Glauco, Nereique, atque magis genio Melicertæ.
νεωτερικώτερος. Audacior & iuuenilior.
ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον ὁ κοσειδάωνι. Taurum autē Alpheo, Neptuno tu quoque taurum.
Cap. 27. ἐμφατικώτερον. Expressius.
ἐν ὕδατι τῷ φαρῷ μύρον. In lene unguentum.
Cap. 28. πρόσωπον. Personam.

QVAE IN LIBRO XIIII.

Cap. 1. παχυμερέστερον. Crassius, & pinguiori Mi (nerua.
λογικὰ ζῶα. Rationalia animalia.
νευρόδετα. Neruis mouentia.
Cap. 3. παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἥψατο ὁ παράπαν. Institutionem autem minime recte attigisse.
Cap. 4. περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς. De honesto & uoluptā
παρθένον ὃ εἶναι λέγει, καὶ τὰ σύμβολον ἡ ἀδιάφθορος (te.
εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, &c.
Dicitur uirgo esse, indicio eam esse incorruptā, improbis nunquàm concedere, non orationem modestam, non precationem, nō adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res merito tristis etiā ac contracta fronte pingitur, uultu graui, aspectu contento & toruo, ut iniustis terrorem incutiat, iustis fiduciam præbeat: quando hujusce modi facies iustis grata, iniustis molesta est.

Cap.

Cap. 6. σειρῆνες. Sirenes.
εὐρύκλεια. Euriclia.
ἐν τῇ ἴσῳ θαλάσσῃ. In interiore mari.
κατὰ ἀρίσαρχον. Iuxta Ariſtarchum.
ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. In exteriore iuxta Cratetẽ.
ἰσόκηφοι. Pares.
παρασιχίς. Continua ſeries.
ἤμαθία. Emathia.
ἀιμονία. Hæmonia.
ποσειδώνιον. Neptunium, & locus Neptuni.
ὄναιό σε. Proficiat tibi.
ταύτης δ' πολυμαθίας. Huius multiuagę diſciplinę gra
ὅτι οἱ ἐν μεγάροισι κακὸν ἀγαθόν τε τίτοκ'). (tia.
Aedibus in noſtris quæ recta aut praua geruntur.

QVAE IN LIBRO XV.

Cap. 5. ἀνίρυσαν μὲν πρῶτα, &c.
Prima ſupinarunt, necuere, exuta dedere
Pellibus, abſcę ſono, & muti.
Cap. 6. ἀνδρὸς μὲν κόνις σῆμα, &c.
Ecce uiri tumulum, qui pridem à lumine ceſſit,
Abſtulit hunc factis præclarũ ſplendidus Hector,
Quondam ita quis dicet, mea nunquã gloria cadet.
ἀνδρὸς ἀγαθόντων ὑμῶν, καὶ ἐπιδευομένων.
Fortiter ac uiriliter agentibus uobis, atcę ſuccedẽ-
tibus, ſuſcipientibusę ſtationem meam.
Cap. 10. περὶ ψυχῆς. De anima.
Cap. 14. ἐσιπράξατό μι ἀργύριον. Exigit à me argẽ-
Cap. 19. περὶ ἐδισμάτων. De eduliſs. (tum.
Cap. 20. ἐν τοῖς προτέροις διαιμοφριαζέσαις.
In prioribus theſmophoriis.
πᾶν οὖν ἀπάυσαι πεπείνῶ, καὶ λίσε, &c.

Omneis igitur nunc admoneo, & dico.
Virum hunccine ulciſci, multis de cauſis.
Agreſtia etenim quædam matronæ agit, ut qui
In agreſtibus enutritus oleribus ſit.
ὁ δὲ ἀναξαγόρᾳ τρόφιμος ἀρχαίᾳ, &c.
At Anaxagoræ alumnus ueteris ille
Durus quidem ad ſaltandum uidetur
Et ridendi exoſus, & iocari ne ad uinum quidem
Conſuetus: uerum quicquid ſcripſerit, id
A melle & ſirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμα εὐριπίδης ἔλειπε πω.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Cap. 25. ἀνανιῶτι. Reuiuiſcit.

Cap. 26. λόγος ἐν ᾧ πεῖν[α]ων τινῶν, &c. Oratio, in qua poſitis quibuſdam, aliud quid à poſitis neceſſario conſequitur per ea quæ poſita ſunt.

Cap. 28. κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους. In Androtionem, & in Timocratem.

Cap. 31. πολιορκητής. Vrbium expugnator.

QVAE IN LIBRO XVI.

Cap. 1. ἐνθυμημάτιον. Commentatiunculam.
ἂν τὶ πρᾶξῃς καλὸν μετὰ πόνου, &c. Si cum labore honeſti quippiam egeris, labor abit, honeſtum manet. Si cũ uoluptate turpe feceris quippiam, quod ſuaue eſt, abit: quod turpe eſt, manet.

Cap. 3. διαιρέσεων. Diuiſionum.
ἐλογιζόμεθα οὖν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἡ ἰσχυρὰν σύμπωσιν, &c.
Cogitabamus itaq; propter nimiam uentris compreſſionem ſummã eſſe inediam: nam & ij qui ſponte abſtinẽt cibo, primis temporibus fame afficiuntur, pòſt autem minus.

εἰθισμένοι λιμοὶ εἶσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα.
Scythæ etiam consueuerunt, si quando cuiuspiam rei causa inediam ferre coguntur, latioribus fascijs uentrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem ferè pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esuriant. Dum autē uenter compressus admodum est, caret inanitate.
ἄπορον ὃ καὶ διόμνυον ἐπισκέψεως, &c. Dubium est indigenśq; considerationis, tum in hoc tum in cæteris famelicis, quare in frigoribus magis huiusce modi casus accidat, quàm serenis temporibus.
Cap. 7. οὐδετέρως. Neutro scilicet.
Cap. 8. εἰσαγωγάς. Introductiones.
τῶν ἀξιωμάτων. Pronuntiatorum.
ἀξίωμα. Pronuntiatum.
λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅλον ἐφ' ἑαυτῷ. Dicibile per se perfectum, enuntiabile quantum ex semetipso.
ἀξίωμα. Propositum.
συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronuntiatum.
συμπεπλεγμένον. Copulatum.
παραδιεζευγμένον. Vitiose disiunctum.
Cap. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens esse.
Cap. 12. ἀπὸ τοῦ ἐξέρεν. A pereundo.
ἐξέρει κακὴ γλήνη. Pereas mala pupilli oculi.
ἐξέρει ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλεύσεται ζωόντων. Ocius ò pereas uiuorum ex insula abusus.
βάσπανον. Inuidum.
βασκαίνειν. Inuidere.
φανερώτερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι τοῦτο ὃ χρηστότερον. Facile apparens ab apparendo ad id, quod melius ac benignius est.

Cap. 18. ὀπτικὴ. Perſpectiua.
κανονικὴ. Regularis.
ῥυθμὸς. Modus, numerus.
μέλος. Modulatio, cantus.
κανονικῶς. Regularis.
μετρικὴ. Dimenſiua.

QVAE IN LIBRO XVII.

Cap. 2. σόλοικον. Solœciſmi uitium.
θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.
ἐφόδιον. Viaticum.
τεμένων ἱερά. Templorum ſacra.

Cap. 3. καὶ λίθρα σήσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυται. En ligna eputrent ratium, & ſparta in carie ſunt.
σπάρτος. Ex agris ſatos.

Cap. 4. κηφισιὺς ὢν, ἐκ διοπείθους παῖς, &c.
Cephiſieus genere ex Diopete patre,
Quinq; & centum cum ſcripſiſſet fabulas,
Fato eſt defunctus, annos duos natus & quinqua-
τεχνικοί. Artificiales. (ginta.
ἀποδεικτικῶς. Demonſtratiuo.
ἀμφισβήτουμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου.
Dubium pro confeſſo & certo.
ἀπόδειξιν.
Expreſſionem & demonſtrationem.

Cap. 8. μὴ γελᾶτε, ἔνι τ' οὔλαιον, &c. Ne ridete, ineſt oleum: uerum uos neſcitis qualis matutino dilucu lo hodie rigor fuerit, itaq; gelu concretum eſt.
θέρμα οἶνον. Calidum uinum.

Cap. 9. σκυβάλη. Lorum quo epiſtolæ inuoluunt.

Cap. 10. τῆς ἐρεύγον) μὴν ἁπλᾶ. &c.
A qua ſane eructantur inacceſſi ignis puriſſimi ex imis

imis fontes. Flumina uero interdiu quidē inundant fluctum feruentē fumi. At per noctes punicea proglomerata flamma ad profundum ponti ferunt solum, cū strepitu illa Vulcani fluenta serpentia emittit saxuissima, monstrum profecto tum uisu, tum auditu mirabile.

ῥόον καπνὸς αἴθωνα. Fluxum fumi calidum.

κρουνοὺς. Fluenta.

ἀκύρως. Improprie. τραχεῖα. Dura.

Cap. 11. πνεύμονα οἴνῳ, ἐπεὶ γὰρ ἄκρον περιτείλλει. Pulmonem uino, summum enim contrahitur.

ἡ κάτω κοιλία. Inferior uenter, & aluus.

τραχεῖα ἀρτηρία. Aspera arteria.

ἐπιγλωττὶς. Apposita lingua.

πρὸς τραχεῖαν ἀρτηρίαν. Asperam arteriam.

Cap. 12. ἄλλοτε μιξουίη τίκτει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ. Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est.

μία μητρυιὰ δύο μητέρες. Vna nouerca, duę matres.

Cap. 19. ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν. Sine ulla actione ad dicendum parati.

ἄνθρωπε τοῦ βάλλεις. &c. Homo ubi iam mittis, considera nunquid purgatum uas sit. Nam si ad inanem opinionem ea inuergas, prorsum interierint. Sin computrescāt, in urinam aut acetum uertētur, aut si quid ijs ipsis est deterius.

κυνικώτερον. Magis cynicum.

ἀνίχου καὶ ἀπίχου. Patere & abstine.

Cap. 20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει, ἀυτὴ ἐφ' ἑαυτῇ, etc. Omnis enim actio sic sese habet. Nam ipsa quātum in se metipsa agit, neq; honesta, neq; turpis est: quē admodum sunt quę nunc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui, aut disputare. Non em̄ est horū honestum

ſtum per ſeipſum quicquam, ſed in actione, ut quidem eſt actum, eiuſmodi euenit. Nam honeſte geſtum, & recte, honeſtum fit, contrà uero turpe. Eodem pacto & amare ipſum, & amor, nõ omnis quidem honeſtus eſt, neq; commendatione omnis dignus, uerum is, qui amare honeſte nos adhortatur.

ἐνθύμημα. Commentum.

ὁ ἀπὸ παρέργου. Superuacanee, extra itineris propoſitum, quaſi ex diuerticulo.

Cap. 21. ἀπαίδευτος. Ineruditus.

συγχρονισμοὺς. Contemporationes.

ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.
Vir fugiens & denuo pugnabit.

QVAE IN LIBRO XVIII.

Cap. 2. τῆς πολιτείας. Reipublicæ.

κοινὰς τὰς γυναῖκας. Communes mulieres.

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγα θῆσαρ.
Ignorant ſtolidi quàm toto ſit medium plus:
Ac quanta utilitas in malua & aſphodelo ſit.

Cap. 4. μοχθηροὺς καὶ φορτικούς. Improbos atque (graues.

Cap. 5. ἀναγνώσκειν. Lectorem.

Cap. 6. Φρενῖτις. Inani ſapientia.

Cap. 7. μαίνεσθαι. Furere, & inſanire.

μελαγχολία. Atra bilis.

ἀλλὰ εἶναι κρεῖττόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν.
Et affectionem ferè hanc heroicam eſſe.

μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. Neq; temporis neq; modi.

Cap. 8. ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα.
Similiter finientia, & ſimiliter cadentia.

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκαταληξία, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα.

Simili-

Similiter finientia, & æqualiter definentia, & comparia, & similiter cadentia.

ἀπειρόκαλοι. Inepti.

Cap. 9. ἄνδρα μοι ἔννεπε μῦσα. Dic mihi musa uirũ.

ἔσπετε νῦν μοι μῦσαι. Pandite nunc Musæ mihi.

ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, καὶ εἰπεῖν. Ab eo q̃ est sequi, & dicere.

Cap. 10. ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός. Si attrectaris uenam eius.

ἀγγεῖον. Vas, & conceptaculum.

σφυγμός. Pulsus.

σφυγμός, ἐστὶ διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Pulsus, est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ & cordis.

σφυγμός, ἐστὶ πάλμος, ἢ ζέσις φλεβὸς, &c. Pulsus, est subsultatio, & palpitatio uel ebullitio uenæ & arteriæ.

QVAE IN LIBRO XIX.

Cap. 1. διαλέξεων. Disputationum.

ζήνωνος. Zenonis.

συγκαταθέσεις. Assensiones.

τὰς τοιαύτας φαντασίας. Eiusmodi imaginationes.

οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει. Non assentit, neq; coopinatur.

καὶ προσεπιδοξάζει. Et coopinatur.

οὐ συγκατατίθεται. Non approbat.

Cap. 2. αἰσθήσεις. Sensus.

ἀκολάστους. Libidinosos, & intemperantes.

ἀκρατεῖς. Incontinentes.

ἀκολάστους. Incastigatos.

Διατί δὲ καὶ τὰ τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως, &c. Cur incontinentes eos appellare solemus, qui uoluptate contrectandi

erectandi aut gustandi exuperantur? Nam qui immodice re utuntur uenerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes uocamus. Ciborum tamen non eadem ratio est, sed partim linguam, partim gulam, suauitate. Vnde Philoxenus gruis collum à dijs immortalibus sibi dari optabat. At uero qui in uidēdo audiendoue modum excedunt, non eodem uocabulo significamus, an quoniam uoluptates sensibus hisce accō modatas, communes cum cæteris animātibus habemus? Ergo ut communes spernimus & notamus, solasq; omnium, aut maxime probro damus. Itaq; hominem ijs deditum reprehendimus, & incontinentem intemperātemq; appellamus, quod uictus à teterrimo uoluptatū genere ducitur. Sed cum sentiendi genera quinq; sint, cætera animalia duobus tantum quæ modo dixi, uoluptatem sibi acquirunt: cæteris uel nihil omnino delectantur, uel per accidens ita afficiuntur. Quod enim uidet, aut olfacit, tātisper gaudet quoad gustus tactusue fruiscatur. Cumq; genus idipsum concupiscēdi expleuit, illorū quoq; suauitas desijt: ut nobis salsamenti odor cum indigemus, suauis est: ubi satiati repletiq; sumus, amplius suauis non est. Rosæ autem odor semper suauis est.

πλῶ σωφροσύνου εἶναι μικρὰν ἐπιλημψίαν.

Coitum esse paruum morbum comitialem.

Cap. 4. ψυχροποιητικήν. Frigus facientem.

ὃ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ ψυχικὸν, ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα.

Ignis

Ignis autem concretũ resoluit, & gelu cõstrictum ut niuem sol.

Cap. 5. Διατί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων, &c. Cur aquæ ex niue glacieue liquatę sint uitiosæ? an quia, cum aqua quæuis gelu concrescit, pars tenuissima diffiatur, & leuissima euaporatur? Indiciũ illud est, quod deliquata fit minor quàm antea fuerit, quàm concresceret. Cum itaq; quod salubrius est defuerit, deterius fit quod relinquitur necesse est.

Cap. 6. Διατὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, &c. Quam ob causam erubescunt qs puduit, pallẽt qui metuũt, cum istæ affectiões similes inter se sint? An quoniã pudefactis sanguis de corde in omes corporis partes diffunditur, ita ut superficiẽ occupet, metu uero p culsis cõtrahit ad cor, ita ut cęteris partibus defiat.

αἰσχύνη δέος φόβος δικαίοις ψόγοις.

Pudor iustæ uituperationis est timor.

Cap. 7. ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν.

Improprie, uel per oblocutionem.

Cap. 8. ἑνικῶς. Singulariter.

ἀπαραμυθήτως. Absq; consolatione.

πληθυντικῶς. Pluratiue.

Cap. 9. ἀνακρεόντεια.

Anacreontia, & anacreontis uersus.

ἐλεγεῖα. Elegos, hoc est, lugubria carmina.

ἐρωτικά. Amatoria, dulcia, & uenusta.

τὸν ἀργυρᾶν τορεύσῃς, &c. Argentum tornans,
Fabrica Vulcane mihi,
Non hominem armatum.
Quid enim cum bellis mihi?
Sed cauum poculum cude,
Quantum uales maxime. Intq; eo neq; astra,
Neq;

Neq; plaustra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæso intus,
Et racemos pariter,
Aureosq; pulchre calcantis
Comites Lyæi,
Amoremq; excude simul.

ἀσωτίαν. Luxu, prodigalitate.
ἀναφρωδισίας. Inuenustatis.

Cap. 11. πῶς ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν, &c.
Suauia dans Agathonis animæ ipsa in labra tenebã.
Aegra etenim properans tanquã abitura fuit.

οὐκ ἄμουσον. Non inelegans.

Cap. 12. ἀπάθειαν. Tranquillitatem.
πάθη. Passiones.

Cap. 13. ἀκλαῆ. Minime plorans.

QVAE IN LIBRO XX.

οἱ παῖδες τὴν Διόνυσον τεχνῖται. Liberi patris artifices.
προβλήματα ἐγκύκλια. Quæstiones circulares.

Διατί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται, &c. Cur genus id hominũ, quod Dionysiacos technitas, id est, artifices bacchanales, appellamus, improbis esse moribus magna ex parte consueuerunt? An quia minime sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet quòd in artibus necessarijs magnam partem ętatis suę consumunt, uitam plurimum traducunt incontinenter, partim etiam tum inopia, quod quidem utrunq; uitia & gignit & auget.

Cap. 4. ἐξωτερικά. Extraria, uel extrinseca.
ἀκροαματικά. Auiscultatoria.

ἀκροα-

ἀκροαματικήν. Auſcultatoriam.
ἐξωτερικάς. Extrarias.
μεσημβρινὸν περίπατον. Pomeridianam ambulationem.
ἑωθινόν. Dilucularia.
ἐξωτερικοί. Extrarij.
ἀκροαματικοί. Auſcultatorij.
ἀκροαματικάς. Auſcultatorias.
ἀκροαματικοὺς. Auſcultatorios.

Ἀλέξανδρῳ Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.
Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς, &c.

ALEXANDER ARISTOTELI ſalutem.

Haud recte feciſti, quod auſcultatorios libros ediderís. In qua enim re à cæteris nos item præſtabimus, ſi diſciplinæ in quibus eruditi ſumus, omnium omnino ſint communes? Equidem malim in rerum uſu optimarum, quàm in facultatibus anteire. Vale.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.
Γεγραφάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν, &c.

ARISTOTELES REGI ALEXANDRO ſalutem.

Scripſiſti ad me de libris auſcultatoríjs, inter arcana íllos condí putans oportere, ſed tu eos & eſſe editos, & míníme editos ſcito. Cognobíles enim íjs tãtum erunt, qui nos audiunt. Vale.

Cap.

DICTIO. GRAECA.

Cap. 5. ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. Habeo curam uestrum, & consulo rebus uestris.

ὑμῶν. Vestri.

Cap. 7. συμπάθειαν. Consensum.

Cap. 11. κηρίον. Fauum.

κέρας ἀμαλθείας. Copiæ cornu.

σημαντήριον. Indicem.

ἐγχειρίδιον. Pugillarem, aut tabellam.

διατριβάς. Exercitationes, & studia.

περὶ ποικίλης ἱστορίης. De uaria historia.

βιβλιοθήκην. Librariam.

ἐπιτηδείων. Spectaculorum.

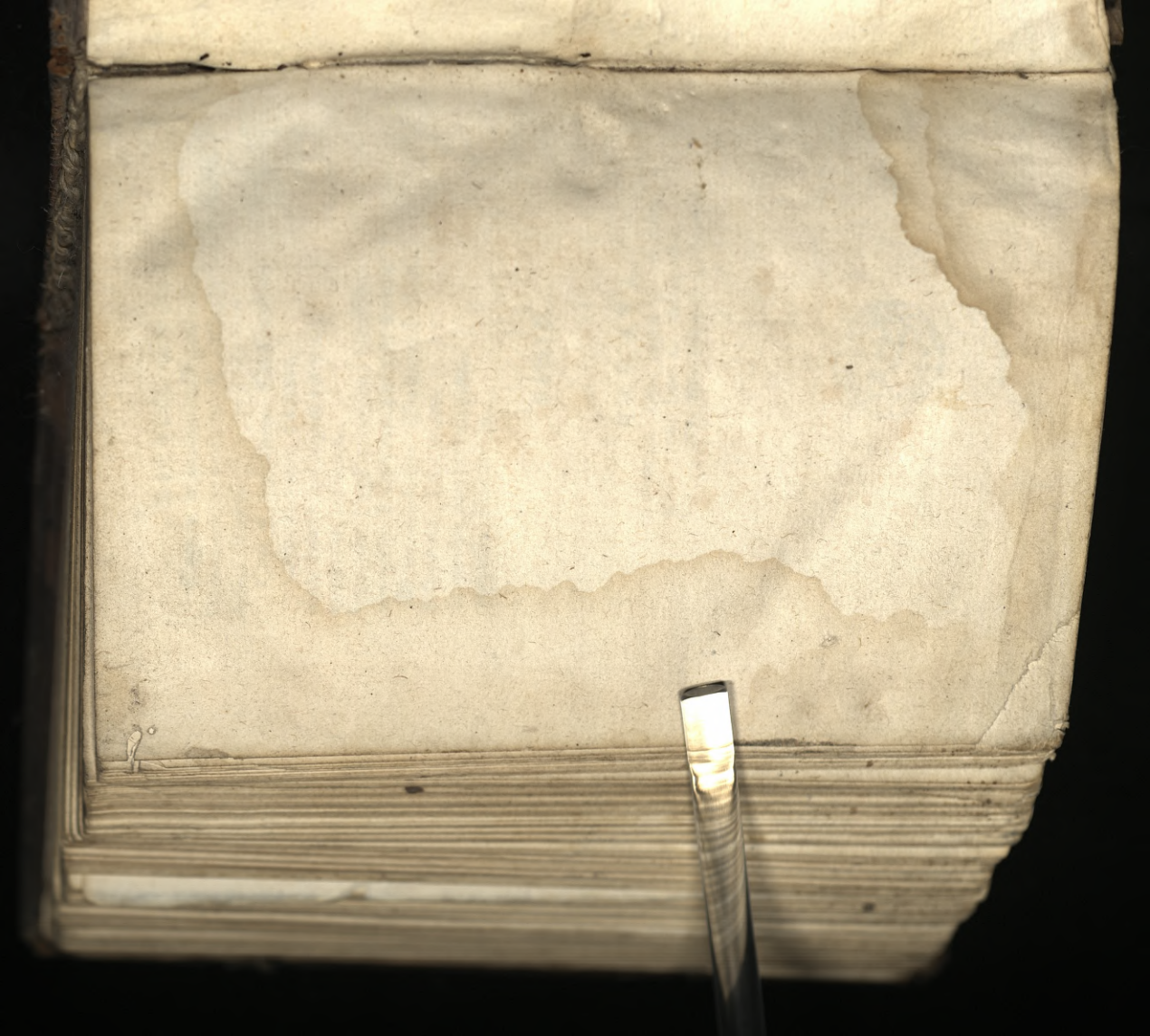
συγγραφήν. Historiam.

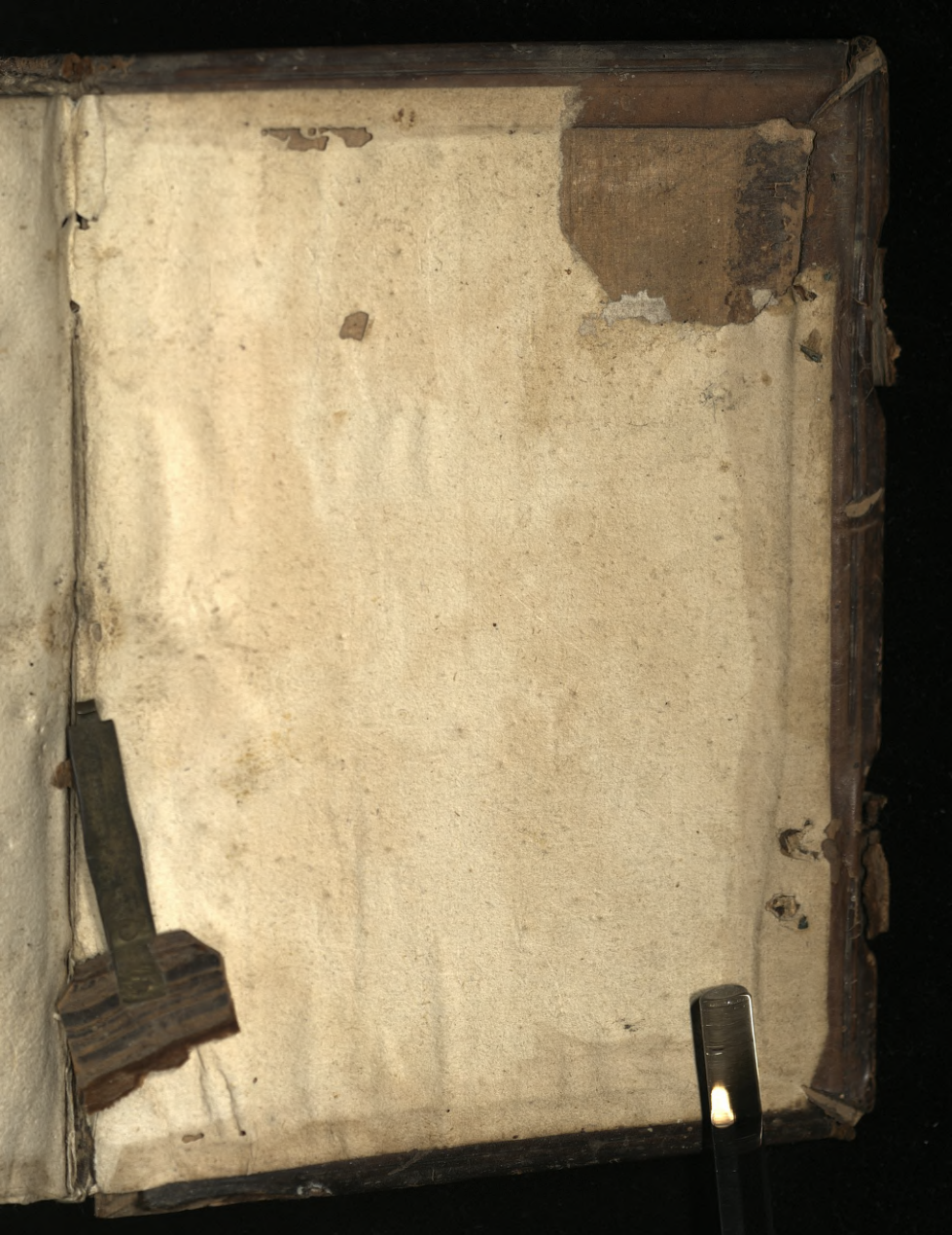
FINIS.

ERRATA.

Columna 100. linea 1. circium.
Col. 388. lin. 1. composite.
Col. 389. lin. ultima, quisquam.

BIBLIOTEKA KORNICKA

BIBLJOTEKA KÓRNICKA
14005

Au us
1703